3
261
BIBLIOTECA NAZIONALE
CENTRALE - FIRENZE

BIBLIOTECA NAZIONALE CENTRALE
FIRENZE
In memoria
di
GALGANETTO GALGANETTI
(1897-1917)
Dono della Famiglia

J.M.J.

Di Giuseppe Maria Galganetti

30 Giugno 1800

Digitized by Google

Digitized by Google

DEGL' ISTORICI DELLE COSE VENEZIANE,

I quali hanno ſcritto per Pubblico Decreto,

TOMO SECONDO,

CHE COMPRENDE LE ISTORIE VENEZIANE LATINAMENTE SCRITTE

DA

PIETRO CARDINALE BEMBO.

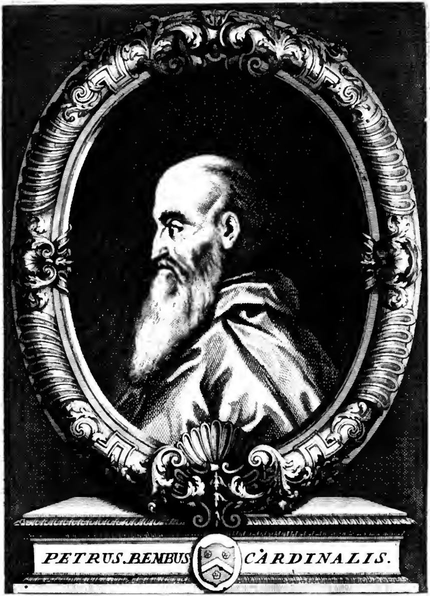
Aggiuntavi la Vita dell' Autore, la Cronologia eſatta nel margine, e un indice copioſo.

IN VENEZIA, MDCCXVIII.
Appreſſo il Loviſa.
CON LICENZA DE' SUPERIORI, E PRIVILEGIO.

Digitized by Google

B°. 16. 3. 261

Digitized by Google

PETRUS.BEMBUS CARDINALIS.

Digitized by Google

(a) PETRI CARDINALIS BEMBI VITA,

(b) Auctore JOANNE CASA.

Notis illuſtravit & auxit

APOSTOLUS ZENUS.

(*a*) Petri Bembi *vita*) *Petri Bembi* vitam, praeter *Joannem Caſam*, enarravit etiam Italice *Ludovicus Beccatellus*, patricius Bononienſis, archiepiſcopus Raguſinus, & apud Venetos Nuncius apoſtolicus. Vernaculo pariter ſermone circumfertur, ad *Bembi* hiſtorias in vernaculum ſermonem translatas edita, altera ipſius vita auctore annnymo; qui tamen in eam inſpexiſſe videtur, quam *Caſa* conſcripſit, unde praecipua quaeque ſummatim excerpta. Hanc minime fortaſſe aberrant, ſi qui *Carolo Gualterutio*, Fanenſi, qui *Bembo* perſamiliaris fuit, adjudicant. Eamdem quoque expoſuere *Franciſcus Sanſovinus*, ac *Andreas Thevet*, Gallus, aliique multi; inter quos plura ſcitu digniſſima retulerunt *Benedictus Varchius*, & *Speronus Speronius*, uterque in funebri *Bembi* laudatione: alteram e ſuis typis Antnnius-Franciſcus Donius, anno M.D.LII. evulgavit; altera una cum aliis *Speronii* nrationibus omnium manibus teritur.

(*b*) *Auctore* Joanne Caſa) *Bembo* familiariſſime uſus eſt *Caſa*. Satis utriuſque opera teſtantur, quanta inter ipſos intercederet neceſſitudo, quae alterum alteri primum Patavii conjunxit anno M.D.XXVIII. cum *Caſa* una cum *Beccatello* illuc profectus eſt, ut graecas literas a clariſſimis illius aetatis doctoribus diſceret. Id tradit *Antonius Gigas*, Foroſemproníenſis, qui *Beccatelli* fuit ab epiſtolis, in ejuſdem *Beccatelli* vita, cujus exemplum debeo humaniſſimo aeque ac eruditiſſimo viro *Joanni-Joſepho Urſio*. Ipſa *Gigantis* verba juvat hic exſcribere, cum praecipue quaedam de *Caſae* vita eadem illuſtrent, quae clariora fieri optavit etiam vir literarum laude clariſſimus *Joannes-Baptiſta* Abbas *Caſottus*, Pratenſis, in *Caſae* vita pag. 36. Cum enim *Gigas* enarraſſet, filio eſſe obſecutum *Beccatelli* patrem, ut, juris ſcientia dimiſſa, graecis latiniſque literis operam daret; haec ſubjicit: *Da così deſiderata riſpoſta preſo animo Lodovico, & ſollevato da lui* (a patre videlicet) *non ſolo col conſenſo datogli, ma con denari anchora, in compagnia di* Giovanni (*Joannes Caſa* hic erat, quem Bonnniae condiſcipulum habuerat) *et d'alcuni altri ſe n'andò a Padova, ove a pena arrivato cominciò ad attendere alla lingua greca, trovandoſi nell' età di 27. anni.* (IIII. kal. februarias anno M.D.I. Bonnniae in lucem editus *Beccatellus*) *& ivi fece ſtretta amicitia con* PIETRO BEMBO, Triſon Gabrielli, Benedetto Laoipridio, *& con altri huomini dotti, & eccellenti.*

PE-

Digitized by Google

PETRUS BEMBUS (*a*) VENETIIS natus eſt, annis poſt Chriſtum ortum M.CCCC.LXX. (*b*) Patrem habuit Bernardum Bembum, (*c*) hominem, cum vetere nobilitate, tum doctrina, tum etiam dignitate clariſſimum: nam res Venetum publica a certis nominatim familiis adminiſtratur: eae clarae habentur: reliqui cives, quamquam ſunt eorum multae amplae honeſtaeque familiae, neque genus ſuum magnopere extollunt, & in ſua quique re gerenda occupati, civitatis procurationem fere non attingunt. Inter eas familias Bembi antiquiſſima ſtirpe orti, cum omni tempore in republica floruerint, ampli in primis, illuſtreſque numerantur. Erat praeterea Bernardus ſuo etiam privatim nomine, propter juris ſcientiam, qua plurimum excellebat, apud civitatem multum admodum gratioſus; & propter ſummam prudentiam, multiplicemque rerum uſum, propterque vitae gravitatem, magna in homine erat auctoritas (*d*). Hic cum a ſua civitate ad populum Florentinum legaretur, qua in legatione obeunda biennium domo abeſſe Venetorum legibus cogeretur, faciendum ſibi eſſe exiſtimavit, ut Petrum filium, quamquam admodum is tum puer erat, ſecum educeret; propterea quod Florentinorum inſtituta parum a Venetorum moribus illo tempore abeſſent: non dum enim ſub unius dominatione illorum erat reſpublica, ſed nobilitatis fere arbitrio regebatur; &, quod ea civitas praeſtare ingeniis cre-

(*a*) Petrus Bembus *Venetiis natus eſt annis poſt Chriſtum ortum M.CCCC.LXX.*) Dies *Bembi* natalis incidit in XIII. kalendas junias. *Beccatellus*.

(*b*) *Patrem habuit* Bernardum Bembum) Matrem autem *Helenam Marcellam* pari familiae ſplendore, ac vetuſtate. *Beccatellus*, *Gualterutius*, *Sanſovinus*, & infra etiam ipſe *Caſa*.

(*c*) *hominem, cum vetere nobilitate, tum doctrina, tum etiam dignitate clariſſimum*) Doctoratus laurea, equeſtri gradu, & ſenatorio ordine inſignis *Bernardus* fuit. Plura ſcripſit, quamvis pauciſſima typis vulgata ſint. Inter *Sabellici* epiſtolas libro VIIII. una occurrit a *Bernardo* conſcripta; una vero atque altera ad *Petrum Barotium*, Patavinum epiſcopum, datae, inter eas quae *Petri* filii ſunt ad Familiares lib. II. In *Petrarcha Redivivo Tomaſini* pag. 27. exſtat breve *Bernardi* praeloquium ad duos *Franciſci Petrarchae* libros, quos *de Vita ſolitaria* inſcripſit. Refert *Jovius* in Elogiis epigramma a *Bernardo* confectum, & Ravennae ſepulcro Dantis inſcriptum. Codex eſt manu exaratus apud *Hieronymum Baruffaldum*, virum doctiſſimum, cui titulus, *Bernardi Bembi orationes a.* 1487. quarum unam me vidiſſe memini *in funere Bertholdi Marchionis Eſtenſis pro dominio Venetorum imperatoris in Turcas*. Inter meos codices pariter manu exaratos commentarius latinus ſervatur de itinere, quod Romam anno M.D.IIII. *Bernardus Bembus* habuit una cum ſeptem aliis pari nobilitate viris ad Julium II. novum Pontificem legatus: qui tamen commentarius ad finem minime perducitur, quod eum, puto, auctor non abſolvit. *Bernardi Bembi* plurimi cum laude meminerunt ejus aetatis clariſſimi viri, *Politianus* in epigrammatis; *Sabellicus* in epiſtolis & decadibus; *Carmelita* in poematis; praecipue vero *Marſilius Ficinus* iterum iterumque pluribus epiſtolarum ſuarum locis, ubi ſaepius id jactat, quod vivere ſibi temporibus iis obtigerit, quibus tantum virum licuit praeſentem intueri. Domi foriſque praecipuos magiſtratus *Bernardus* geſſit, quorum aliqua infra incidet mentio. Ad plures abiit menſe junio anno M.D.XVIIII. annos natus LXXXV. menſes VI. quod manifeſtum eſt ex quibuſdam *Petri* filii epiſtolis; atque ex conſolatoria de patris morte, quam eidem *Petro* dedit III. non. julias anno M.D.XVIIII. vir doctiſſimus *Nicolaus Delphinus*, Patricius Venetus. Hanc ipſe offendi in quodam meorum codicum mss. qui carmina italica praeſtantiſſimorum decimiſexti ſaeculi virorum continet.

(*d*) *Hic* (Bernardus) *cum a ſua civitate ad populum Florentinum legaretur*) Una cum *Joanne Emo* a Veneta ad Florentinam rempublicam orator *Bernardus* miſſus eſt ob eas cauſſas quas retulit *Scipio Ammiratus* Hiſtoriae Florentinae parte II. pag. 124. Itaque *Petrus* cum patrem Florentiam proficiſcentem eſt proſecutus, annos tantum octo natus erat: jure hic itaque vocatur *admodum puer*. Proderit id modo animadvertiſſe.

(*a*) *Emen-*

creditur, acui puerum, in quo jam tunc praeclara indoles eluceſceret, volebat: tum Italicam linguam, qua non elegantiſſime Veneti, illis praeſertim temporibus, uterentur, (*a*) emendari in illo, Florentinorum hominum conſuetudine, exiſtimabat poſſe: nam omnium Italiae nationum commodiſſime eam loqui civitatem autumant. Nec vero patris conſilium filii fefellit induſtria: ſic enim excitatum puerile Bembi ingenium Florentiae eſt, ſic tenerae pueri aures, animuſque puro ac dulci illo Etruſcorum ſermone imbutus, ut jam inde a prima adoleſcentia, multa cum Latine, tum vero Thuſce a ſe ſcripta ediderit, quibus nihil hominum auribus politius, nihil omnino elegantius, aut ſuavius accidere poſſit. (*b*) Jacebat omnino temporibus illis eloquentia: inquinate enim loquebantur; (*c*) nullus erat verborum delectus, nullum ſcriptorum diſcrimen. nam & ipſe negligebatur Cicero, vel contemptui potius erat; & Caeſarem propter hiſtoriam modo curſim & negligenter legebant; Terentium, Virgilium, bonos ceteros, in ludo tantum, idque perpauci, ediſcebant: poſt puerilem illam diſciplinam ſumebat eos in manus nemo. duros, obſcuros, aſperos ſcriptores adamabant; conſectabanturque abditas, abſtruſaſque hiſtorias aut fabulas: qui iis ineptiis referti eſſent auctores, ii eruditi numerabantur: itaque unus Ovidius

(*a*) *emendari in illo, Florentinorum hominum conſuetudine exiſtimabat poſſe*) Plurimum *Bembi* ſtudio ac literis noſtratem linguam debere, ne Florentini quidem, qui ejus doctores merito habentur, inficiari audent. Uno id ore confitentur *Salviatus*, *Gellius*, *Varchius*, *Lenzonius*, aliique permulti. Verum, ut *Bembi* laudem ad ſuos derivent, eum ajunt omnes etruſci ſermonis veneres aſſecutum biennio illo, quo cum patre eſt Florentiae commoratus. Aliter tamen ſentient, ſi qui ſecum reputabunt, decennem adhuc *Bembum* Florentia diſceſſiſſe; qua aetate puer non certas ſermonis leges, non nativos, non foris quaeſitos orationis colores ſatis intelligere, quantumvis acri ingenio, poterat. Accedit, quod id temporis & apud Etruſcos informis omnino & exlex orthographia, eaque erat loquendi ſcribendique ratio, ut ex ejus aevi ſcriptoribus ſatis patet, quae multum aberat ab illa, ob quam in honore adhuc eſt ſaeculum XIIII. ſanitate; quamvis *Laurentii Medices* potiſſimum, & *Politiani*, paucorumque aliorum opera iterum priſtinas vires ſumere videretur; quorum tamen auctorum ſcripta, haud illa quidem ita multa, aliquando illius ſaeculi barbariem redolent, & fluunt lutulenta. Tanti propterea *Bembo* italicam linguam, quanti ſtetiſſe latinam, puto. Utramque, non audiendis hominibus, ſed doctorum virorum monumentis legendis didicit: utramque ex puriſſimis hauſit fontibus: utramque aſſidua cura, acerrimoque judicio a ſordibus purgatam, priorique decori reſtitutam, certiſque legibus firmatam & ipſe adhibuit, & aliis adhibendam tradidit: ut merito utriuſque parens & magiſter, ſi ejus tempora reſpiciamus, dici & haberi debeat. Plura cum apud *Varchium*, tum apud *Speronium* legito, oratione in *Bembi* funere, omnia iis conſona quae hic apud *Caſam* occurrunt. Attamen ne ipſe quidem diffiteor, plurimum *Bembo*, quamvis admodum puero, profuiſſe, quod inter Florentinos, per duos integros annos verſatus ſit; ut, ſi minus ſcriberet emendate, quod per aetatem conſequi haud licebat: at ſaltem caſtigatior in loquendo eſſet, quam ſi per illud tempus aut domi ſuae, aut ubivis extra Etruriae fines degiſſet.

(*b*) *Jacebat omnino temporibus illis*, &c.) Iiſdem coloribus jacentis, ac pene demortuae latinitatis ſtatum expreſſit laudatus *Speronius*.

(*c*) *nullus erat verborum delectus*, &c.) In eamdem ſententiam locutus eloquentiſſimus vir *Marcus-Antonius Muretus* II. voluminis *oratione* XVI. *Cum poſt reſtitutas a Medicea potiſſimum familia literas, infinita quaedam vis extiterit hominum in omni genere eruditorum, cumque & noſtra, & patrum memoria homines ſummis ingeniis praediti tam multam in latine loquendi ſtudio operam poſuerint, ut id unum prope operis habere viderentur: pauciſſimi tamen, quorum ſcripta, non dico ſermonis vitiis careant, nam hoc quidem illorum nemini contigit, ſed aliquam ſaltem priſcae illius, & naturae latinitatis imaginem contineant, extiterunt. Ut Graeci proverbio dicunt,* multos eſſe qui thyrſum ferant, ſed paucos Bacchos: *ita multorum falſa quadam latini ſermonis ſpecie inducta, & oblita oratio eſt: paucorum latina. Duo in Italia ſummi viri duces ceteris ad hanc laudem capeſſendam, & quaſi anteſignani fuerunt,* Jacobus Sadoletus, *&* Petrus Bembus: *qui etiam propter ejuſdem ſtudii ſimilitudinem* Chriſtophorum Longolium, *Belgam, in deliciis prope atque in amoribus habuerunt.*

(*a*) *Er-*

dius de veteribus in honore erat. (*a*) Ergo, ſi verum quaerimus, nihil ante Bembi aetatem Latine ſcriptum octingentis ipſis annis, aut eo amplius eſt, quod Romam illam veterem redoleat; aut magnopere lectione dignum ſit: ſoloeciſmum enim vitabant, quantum quidem ex arte grammatica didicerant, idque ipſum haudquaquam ſemper: id unum praeſtare qui poterant, Latine loqui ſe ſe putabant: nulli, qui purus ille incorruptuſque veterum Romanorum ſermo eſſet, noverant, ac ne ſuſpicabantur quidem. Par erat atque idem eorum error, qui Italice ſcribebant: qui cum duos haberent ſcriptores, mea quidem ſententia, vel cum Latinis, vel cum Graecis conferendos: nam alterius verſus & ſuavitatis plurimum habent & dignitatis, & variis ingenii, aut etiam artis luminibus referti ſunt, & animum ſaepe permovent atque impellunt, ut de amore ne Graecus quidem quiſquam melius; alterius oratio dulcis, copioſa, polita, ornata, mollis, faceta, rem ante oculos ponens, ut geri ea, quae legas, non narrari videantur. Hos cum haberent auctores duos, utrumque in ſuo maxime genere excellentem, ſcribebant ipſi inepte, abjectiſſimis verbis; nullus erat orationis ornatus, nullae homine erudito dignae ſententiae, nulla compoſitionis, aut numerorum ratio. licet in manus ſumere, quae tunc multi ſcriptitarunt, (*b*) praeter unum Politianum, illumque ipſum minus dulcem, minus omnino elegantem, quam ut legiſſe Petrarcae lectiſſimos verſus videatur; ceteros ad unum indignos dicas, qui in ſcriptorum numero habeantur. unum ſcurrile vigebat genus, in eo ſane ridiculi nonnulli; ſed ipſi quoque multis in locis inertes ac languidi. Hanc igitur inter erroris atque inſcitiae caliginem Bembus ad veterum ſcriptorum tamquam lumen ac lucem (*c*) reſpexit primus, primuſque ab hominibus, magnis quidem hortationibus, magno ſuo labore, multis reclamantibus ac repugnantibus, impetravit, ut Ciceronis, ut Virgilii, ut Caeſaris ſimiles ſe ſe in dicendo, quam Apuleji, Macrobii, Statiique eſſe mallent; cum contenderet oportere, qui ſcriberent, eam dicendi formam, quae optima eſſet, habere animo & cogita-

(*a*) *Ergo ſi verum quaerimus*, &c.) Idem eſt *Danielis Heinſii* de *Bembo* judicium oratione XVIIII. pag. 217. edit. Amſtelod. M.DC.LVII. quod ſcilicet *ſolus prope ea tempeſtate latine ſcriberet, & quod proprium tum Italorum erat, puram ac ingenuam, nec calamiſtris ullis, aut pigmentis infuſcatam atque inuſtam excluderet orationem*. Tantam autem ex hac linguarum italicae ac latinae reconditiori ſcientia *Bembus* voluptatem capiebat, ut *Speronius* dialogo de linguis pag. 103. ubi illum cum *Bonamico* aliiſque colloquentem indncit, ejus ore ſenſuque aſſerat, ſe, quantum linguarum notitia valebat, cum Mantuano marchionatu minime commutaturum.

(*b*) *praeter unum Politianum*, &c.) Caſtigatiſſimus in ſcribendo & latine & italice *Politianus* fuit; quippe qni iis erat inſtructus ingenii vitlbus, ut regnantem per illa tempora barbatiem totius Latil, totiuſque Italiae finibus poſſet depellere. Minus tamen eum, non *Caſa* ſolum, ſed alii quoque laudant, quod nullum ſibi ad imitandum optimum anctorem propoſuit. Haud ſemper itaque ita purus emendatuſque eſt, ut nihil deſiderandum reliquerit. *Scioppius* Diſſertatione *de Rhet. exercit. generibus* pag. 27. ita de illo judicat: *Ab hoc vitio non ſatis* Polltianus *cavet, etſi id eum ingentibus virtutibus aliis redimere fatendum eſt*. Eadem tradidere *Gyraldus* dialogo de *poet. noſtr. temporum*; *Paullus Corteſius* epiſtola *de imit*. *Julius Caeſar Scaliger* VI. *Poeticae* libro, atqne alii. Quin *Politianus* ipſe ſtylnm unice ſuum, ingeniumque nulli addictum videtur jactare lib. I. epiſt. I. his verbis: *Eſt autem omnino ſtylus epiſtolarum mearum ipſe ſibi diſpar: quo nomine multum quoque ſcio, reprehendar. Nam nec eadem mihi ſemper voluntas, nec idem cuique vel perſonae, vel materiae congruebat*.

(*c*) *reſpexit primus*) Ita *Varchius* in *Herculano* pag. 24. PRIMO *il* Bembo *di tutti oſſervando le regole della grammatica, e mettendo in opera gli ammaeſtramenti del bene e artificioſamente ſcrivere, l'imitò* (Petrarcham ſcilicet) *da dovero, e raſſomigliandoſi a lui, moſtrò la piana e diritta via del leggiadramente, e lodevolmente comporre nella lingua fiorentina*. *Carolus* autem *Lenzonius*, Flo-

gitatione comprehenſam ; ad eam tamquam ad exemplum aliquod orationem ſcriptionemque ſuam dirigere; Demoſthene autem, aut Cicerone perfectius in dicendo aliquid promere ſe poſſe qui profiterentur, ſua quidem ſententia nimium ſubire oneris, nimium ſuis fidere viribus; quorum etiam jam olim errore ac temeritate factum eſſe exiſtimabat, ut malos multos ſcriptores haberemus : nam, cum nonnulli a Cicerone diſcedere, ſuique plane eſſe vellent, cum aliter, atque ille, dicere ſtuderent, quoniam is perfectus, abſolutuſque eſſet; deterius dicere cogebantur. Haec Bembus cum dictitaret, cumque etiam litteris mandaret, aegre ille quidem, ſed multis tandem perſuaſit, ſpretos ac repudiatos antea ſcriptores optimos illos, repeterent: propoſitoſque ſibi ad imitandum haberent. (*a*) quo quidem Bembi labore, quibuſque praeceptis, quantum eloquentia adaucta ſit, cuivis facile eſt noſcere; ſi ea, quae ante hanc illius diſciplinam ſcripta ſunt, cum hujus aetatis ſcriptoribus conferantur. (*b*) Ea obita legatione domum Bembus cum patre rediit, jam bonarum artium ſtudiis incenſus, jam elo-

b quen-

Florentinus, in *Defenſione florentinae linguae* pag. 140. *A tempi noſtri*, PRIMO *di tutti gli altri, per quanto io ne ſappia, è ſtato il Reverendiſſ.* Bembo; *& aſſai copioſamente di non Toſcano: avvegna che più per forza di precetti latini & greci; che per bontà di orecchio, per quanto ſi può giudicare da le ſue* Proſe.

(*a*) *Quo quidem* Bembi *labore*) Favet *Bembi* laudibus, *Caſaeque* judicio *Daniel-Georgius Morhoſius* in *Polyſtor. literar.* lib. I. cap. XXIII. n. 38 pag. 367. *Magni faciendus itaque is autor eſt ob honorificum adeo teſtimonium* Joh. Caſae, *qui romanae linguae peritiſſimus fuit, ut hodieque ejus ſcripta ut ut pauca, magni aeſtimentur Italis*.

(*b*) *Ea obita legatione domum* Bembus *cum patre rediit*) Vertebat tum annus M.CCCC.LXXX. Statim eum pater *Joanni-Alexandro Urticio* in diſciplinam tradidit. Ab hoc latinam linguam *Petrus* didicit, excitatuſque eſt, ut graecae operam daret; cujus conſilii pater quoque auctor fuerat, optimae filii inſtitutioni intentus. Itaque, poſt duodecim annorum ſtudium, ſtatuit Meſſanam in Siciliam proficiſci, ubi eam publice magnoque cum honore clariſſimus *Conſtantinus Laſcaris*, Byzantius, profitebatur. Iis literis, quas eidem *Urticio*, magiſtro, *Bembus* dedit ex Noniano ſuo IIII. kal. apr. M. CCCC. LXXXXII. cum omnia jam ad iter paraverat, quod inſequente luce ſuſcepturus erat, haec ſcribit unius adhue fanae teſtimonio nota: *Eſt in Sicilia Meſanae* Conſtantinus Laſcaris, *vir non modo Graecus, ſed etiam Byzantius: quae quidem urbs ſola ex univerſa Graecia retinere probitatem illam Atticam antiqui ſermonis, in qua reſidet adhuc quidem ejus linguae probitas, plane dicitur. Eaque in urbe ludum aperuit, exercuitque multos jam annos, & caſte, nec ſine dignitate. Is valde omnium hominum ſermone laudatur. Scripſit de primis grammatices elementis librum ad inſtituendos pueros, qui habetur, & legitur*, &c. Hoc de Graecorum grammatica *Conſtantini Laſcaris* opus, quod toties typis editum eſt, prima eſt graeco-latina praelorum fetura: prodiit autem Mediolani in folio anno M. CCCC. LXXX. ad cujus editionis calcem haec habentur: *Hoc divinum opus impreſſum eſt Mediolani in kalendas octobres*. M. CCCC. LXXX. *& interpretatum per venerabilem virum utriuſque linguae doctiſſimum ac optimum* Johannem *Monachum Placentinum:* cujus interpretis opera ac ſtudio pariter Mediolani anno inſequente vulgatum eſt in folio *Pſalterium Davidicum*, ab eodem latine verſum. Hoc *Joannes Monachus Placentinus* idem eſt, aut ego fallor, ac *Joannes Craſtonus*, Placentinus, inſtituto Carmelita, qui Venetiis in lucem emiſit anno M. CCCC. LXXXXVII. *Lexicon* graecum, cujus, quamquam haud magna cum laude, meminit Epiſtola *de ſuae typographiae ſtatu Henricus Stephanus*. Hic autem de Graecorum arte grammatica *Laſcaris* liber (id liceat obiter innuere, quoniam ſermo de illo eſt) primus omnium ex Aldi ſenioris typographia prodiit *Venetiis*. M. CCCC. LXXXXV. *octavo martii* in 4. Porro typographus lectores allocutus, ideo inquit, ſe opus illud emittere, ut eſſet *quoddam quaſi praeludium ſummis noſtris laboribus, & impenſis, tantoque apparatui ad imprimenda graeca volumina omnis generis*, &c. Id etiam inferius aſſerit, nimirum editionem priorem (Mediolanenſem ſcilicet) longe pluribus mendis ſcatere, cum eam ipſe *Laſcaris* emendaſſet *in locis circiter centum & quinquaginta*. Subjicit vero deinde, ejuſdem exemplum, *emendatum manu ipſius* Conſtantini, *nobis dedere commodo* Petrus Bembus & Angelus Gabriel, *Patricii Veneti adeo nobiles, praeſtantique ingenio juvenes, qui nuper in inſula Sicilia graecas literas ab ipſo* Laſcari *didicerunt, & nunc Patavii incumbunt una liberalibus diſciplinis*.

(*a*) Ita-

quentiae, ac ſcribendi magno quodam amore flagrans. (*a*) Itaque in Siciliam uſque ad Conſtantinum Laſcarem Graecarum litterarum cauſa profectus, (*b*) trienniumque ibi commoratus eſt; tantumque ingenio, labore, aſſiduitate profecit, ut Graece non modo optime ſciret, ſed etiam polite, luculenterque ſcriberet: (*c*) atque in Sicilia cum eſſet, Latine de Aetnae incendiis ſcripſit (*d*) ad Angelum Gabrielem: qui liber, ab eo editus, in manibus hominum eruditorum non ſine aliqua laude verſatur. Poſt eam peregrinationem celeriter Bembus aſſecutus eſt, ut maxima apud omnes Italiae civitates, tum apud exteras etiam nationes, ejus eſſet ingenii admiratio: ita enim, uti res eſt, ſic homines ſtatuebant; perdifficile factu eſſe unum

---

(*a*) *Itaque in Siciliam*) Eodem anno III. kal. apriles Venetiis per Clodiam itar Siciliam verſus ingreſſus eſt, uoaque *Angelus Gabrielius*, qui idem cooſilium ob eorumdem ſtudiorum communionem inierat. Terreſtri itinere Neapolim perveoit, uode Meſſanam trajecturus oaviculam conſcendit, ac ſatis moleſta decem dierum oavigatiooe tandem Meſſanam teouit IIII. noo. majas. De itineris ratione adventuque ſuo, quaque comitate a *Laſcari* ſit exceptus, *Bernardum* patrem certiorem fecit, datis Meſſanae literis III. kal. juoias (*Familiar. lib. I. epiſt. IIII.*). *Itaque naviculam nacti, decimo die Siciliam tetigimus nauſeantes: ſed abſterſit nobis omnem moleſtiam* Cooſtaotini Laſcaris *humaniſſima congreſſio, qui nos excepit libentiſſime, & liberaliter eſt pollicitus: idque res praeſtat. Erudimur enim mira ipſius diligentia, tum amore prope paterno. Omnino nihil illo ſene humanius, nihil ſanctius: reliqua etiam omnia ex ſententia.*

(*b*) *trienniumque ibi commoratus eſt*. Meſſanae aooos paollo amplius duos commoratus eſt. Ipſa ad *Joannem-Baptiſtam Statum*, qui ex *Juliani*, ſancti Petri in vincula Cardinalis, familia erat, XXII. kal. octobr. M. CCCC. LXXXXIIII. Venetiis de itinere Sicilieoſi, deque ſuo in patriam reditu literas (*Familiar. lib. I. epiſt. VIIII.*) dedit. *Poſt primos dies, quos totos dedimus ſalutationibus congreſſibuſque amicorum, ego Patavium conceſſi, inde in Nonianum*, &c. Rationem igitor ini: a quarto ante oooas majas aoni M. CCCC. LXXXXII. ad menſem ſeptembrem aooi M. CCCC. LXXXXIIII. quo clarum eſt eum Venetiis fuiſſe, DUOS ANNOS cum QUATTUOR circiter MENSIBUS excurriſſa comperies.

(*c*) *atque in Sicilia cum eſſet, latine* de Aetnae incendiis *ſcripſit*) Hoc vare operum primum, quae *Bembus* in lucem edidit; edidit autem anno aodeoi quo Meſſaoa in patriam reverterat, ita inſcriptum: *Petri Bembi de Aetna ad Angelum Chabrielem liber*: haec porro extremo operi nota appooitur: *Impreſſum Venetiis in aedibus Aldi Romani menſe februario. Anno M. V D. in 4.* Opua hoc omnium ex latinis primum, mihi perſuaſum eſt, ex Aldinis typis prodiiſſe veouſtis characteribus ex eorum genere, quos *rotundos* vocant, deſcriptum. Probe errat *Hadrianus Baillet* in ſuo tractatu hiſtorico gallice conſcripto *des enfans celebres par leurs etudes* (*num.* XXXVIII. *pag.* 125.) dum putat *Bembum* DUODEVICESIMUM annum geſſiſſe, cum opus hoc *de Aetna* confecit, licet alii hunc oatum dicant DUOS & VIGINTI annos, librariorum aliorumve oſcitantia aut ioſcitia factuoi conjicieos ex quadam marginali nota, ut pro *duo de viginti*, *duo & viginti* ſcriberetur. Sed *Baillet* ipſum, oon autem ceteros falli jam conſtat, cum *Bembus*, qui ad *Aetnam* ſuum ſcribendum aggreſſus eſt in Nooiano poſt reditum a Sicilia, ante annum M. CCCC. LXXXXV. operi admovere manus nequaquam potuerit. Tum varo anoum QUINCTUM & VICESIMUM, noo autem DUO DE VICESIMUM agebat. Haec omnia ſatis ejuſdem *Bembi* teſtimonio firmantur, qui ita neceſſarium ſuum *Gabrielium* alloquitur ea praefatione, qua librum ad ipſuoi mittit: *Nunc autem, quoniam jam quotidie fere accidit*, poſteaquam e Sicilia ego & tu reverſi ſumus, *ut* da Aetoae incendiis *interrogemur ab iis, quibus notum eſt illa nos ſatis diligenter inſpexiſſe: ut ea tandem moleſtia careremus, placuit mihi eum ſermonem conſcribere, quem cum* Bernardo *patre meo habui* paucis poſt diebus *quam rediiſſemus: ad quem rejiciendi eſſent ii, qui nos deinceps quippiam* da Aetna *poſtularent*. *Itaque* confeci librum, *quo uterque noſtrum communiter uteretur. Nam cum eſſemus in* Noniaoo, *& pater ſe. ut ſolet, ante atrium in ripam* Pluvici *contuliſſet, acceſſi ad eam*, &c. Quod praeterea ad *Bembi Aetnam* ſpectat, veriſſime a *Baillet* dictum fateor, praecocem hunc & juveoilem fetum *Bembo* ipſi iogenio & aetate maturo non ſatis probatum. Porro & ipſe *Caſa* infra oarrat, eum *libellum illi poſtea ſeni non valde probatum fuiſſe*.

(*d*) *ad Angelum Gabrielem*) *Angelus* hic, *Silveſtri* filius, praeſtantiſſimus Seoator fuit, equeſtrique gradu, in obitarum ad exteros Priocipes legationum hoorem, donatos. Ejus eſt, quae circumfertur *oratio* edita Venetiis in 4. anoo M. D. I. *in laudem Reverendiſſimi Cardinalis Baptiſtae Zeni*; itemque *Libellus hoſpitalis munificentiae Venetorum in excipienda Anna regina* Hun-

unum atque eundem duabus linguis tam ſcite, tamque ornate copioſeque uti poſſe; quodque pauci uno in ſermone umquam praeſtiterunt, ut praeclare ſcriberent, id ab adoleſcente Bembo & in Latina & in Italica oratione effici, omnibus, qui de iis ſtudiis aliquid judicare poſſent, permirum videri neceſſe erat: praeſertim id ipſum in utraque lingua & proſa oratione & verſibus, id quod Ciceronem ipſum expertum, ſunt, qui negent aſſequi potuiſſe. Ac miramur profecto interdum, quid cauſae ſit, cur, cum oratori poeta maxime finitimus ſit, negent fieri poſſe, ut idem orator bonus, idem egregius poeta evadat; idque non hominum modo exiſtimatione, ſed etiam re ipſa comprobatum eſſe: nullos enim, aut certe perpaucos utramque facultatem adeptos videmus: ſed cum diuturno ſtudio, magniſque lucubrationibus utraque ars egeat, non ſuppetit ad utramque tempus, atque otium: & quoniam longa exercitatione, aſſiduoque uſu conſueſcimus aut oratorie dicere, quod vitio maxime datur verſus ſcribentibus; vel poetice, quod contra in proſae orationis ſcriptoribus vitioſum in primis habendum eſt: ſi quis utrumque ſtudium copularit atque conjunxerit, magnae cujuſdam intelligentiae, acriſque judicii eſt, praeſtare alterum genus, ne incurrat in alterum. Praeterea oratorum, poetarumque ingenia atque naturae contrariae propemodum inter ſe ſint, oportet: hi enim ratione atque humanitate reguntur; illos, furoris afflatus ac divinitas quaedam, impellit: atque omnino proximis, conjunctiſque in rebus facilior a recto declinatio, ac lapſus eſt, reprehenſio vero vel inſignior: creat enim errorem ſimilitudo: & cum varia tum eſt, celeriter, propter rei ſimilis comparationem ac propinquitatem, inverſio animadverſa internoſcitur ac reprehenditur. Neque ii tamen nos ſumus, qui aut Ciceronis verſus valde improbandos exiſtimemus, aut Platonem atque Aeſchinem (utrumque enim verſus in adoleſcentia ſcriptitaſſe memoriae proditum eſt) malos, contemptoſque fuiſſe poetas credamus. (*a*) Poſt Sicilienſem illam peregrinationem, (*b*) perpaucis interjectis annis, Ferrariam Bembus pa-

---

Hungariae. Venetiis, per Bernardinum Venetum de Vitalibus, M. D. II. *in* 4. Huic *Aldus* graecam *Laſcaris* grammaticam nuncupavit. Plura in epiſtolis & latinis & Italicis dat eidem *Bembus* benevolentiae ſuae honeſtiſſima teſtimonia. Ejuſdem etiam cum laude meminit *Marinus Becichemus*, Scodrenſis, praelectione in Plinium, aliique non pauci.

(*a*) *Poſt Sicilienſem illam peregrinationem*) Priuſquam Ferrariam *Bembus* euntem patrem proſequeretur, per quatuor ab ejus e Sicilia reditu interjectos annos, aliquando Venetiis ſubſtitit, aliquando Patavium ſe ad philoſophiae ſtudia recepit. Certum ſibi eſſe Patavium, ad operam philoſophiae dandam, concedere, *Stato* ſignificat ea, quam ſupra laudavimus, data epiſtola. *Ceterum ne quid deſideres de ratione ſtudiorum noſtrorum, ſtatuimus uterque* (& *Gabrielium* indicat) Patavium *ſecedere*, & philoſophiae *nos tradere, ſic tamen, ut ne omnino* poeticae *nuncium remittamus, quae me quidem mirabiliter delectat. Interea in comparanda graecorum librorum* bibliotheca *detinemur*. Quae omnia ſe ex animi ſententia exſecutum, eidem *Stato* narrat, miſſa ad eum eodem anno kal. octobr. altera epiſtola (*Ibid. ep. X.*) *Nos* Patavium *ſeceſſimus, quod tibi antea ſcripſeram facturos eſſe nos, ad otia literarum, praeſertimque* philoſophiae. Ducem ſibi ac doctorem ad eam comparandam adhibuit celeberrimum *Nicolaum Leonicum Thomeum*. Qui autem fuerit ejus in rebus philoſophicis progreſſus, iis verbis dicam, quibus uſus *Varchius* in oratione, quam in *Bembi* funere habuit: *Et in eſſa procedette tanto oltre, quanto, & teſtifica lungamente nel principio del ſuo dottiſſimo dialogo dell' immortalità dell' anima Meſſer* Niccolò Leonico, *grandiſſimo, & pulitiſſimo filoſofo* ſuo precettore, *& dimoſtrano largamente tutte l' opere da lui compoſte*, &c.

(*b*) *perpaucis interjectis annis, Ferrariam* Bembus *pater Prodominus miſſus eſt*) Anno M. CCCC. LXXXXVIII. Ferrariam *Bembus* pater *Prodominus* profectus eſt, unaque *Bembus* filius, qui illinc quamplures dedit ad neceſſarios ſuos literas, pleraſque jam publici juris factas. Jucundiſſimo ſpectaculo adfuit feſtis bacchanaliorum diebus anno M. CCCC. LXXXXVIIII.

Digitized by Google

ter Prodominus miſſus eſt : cum magiſtratum, magnum in primis atque honorificum, illis temporibus Veneti, virtute belli partum, victoriaeque tamquam inſigne, gerebant in aliena civitate. eo quoque cum patre filius exiit : ſicque eo in oppido perdiu fuit, ut (*a*) cum ab omni juventute, ab omnique nobilitate plurimum coleretur, tum verò Herculi Eſtenſi, maximo ac fortiſſimo viro, qui in ea civitate imperium obtineret, Lucretiae Borgiae, quam in matrimonio Alphonſus habebat, gratus in primis, acceptuſque eſſet. Per idem tempus, (*b*) cum annos natus eſſet haud amplius XXVI. (*c*) eos ſermones, qui *Aſulani* ab eo inſcripti ſunt, confecit; opus omnium pigmentorum flore atque colore diſtinctum. feminas omnino cum adoleſcentibus de amore loquentes amoeniſſimis quibuſdam in hortis facit, ita lectiſſimis verbis feſtive ac venuſte, ita ſententiis copioſe atque ornate, nihil ut ejus oratione cum uberius, tum vero ſuavius modulatiuſve eſſe poſſit. (*d*) Eos libros tanta hominum, mulierum etiam medius fidius approbatione & tamquam plauſu exceptos recentes eſſe meminimus, ut extemplo cuncta eos Italia cupidiſſime lectitarit atque didicerit : ut non ſatis urbani, aut elegantes ii haberentur, quibus Aſulanae

---

cum agerentur *Plautinae Teinummus & Poenulus*, atque *Eunuchus Terentiana*; quarum haec tanto omnium favore & plauſu excepta eſt, ut ſemel atque iterum reponi debuerit. Id ſcribit *Bembus* (*Famil. I. ep. XVIII.*) *Gabrielio* ſuo.

(*a*) *cum ab omni juventute, ab omnique nobilitate plurimum coleretur*) Inter ceteros, quos ſibi amicos *Bembus* Ferrariae adſcivit, recenſet *Beccatellus* illam clariſſimorum ac doctiſſimorum hominum trigam, *Herculem Strozzam*, *Antonium Tibaldaeum*, & *Jacobum Sadoletum*; praeterea *Alphonſum Ateſtinum*, *Herculis* ducia filium, qui patri deinde ſucceſſit. Addam ipſe philoſophum ac medicum praeſtantiſſimum *Nicolaum Leonicenum*, a quo etiam philoſophiam doctum eſſe, teſtatur ea, quae viceſimaſeptima eſt inter Epiſtolas Leonis X. nomine conſcriptaa lib. X. data Romae IIII. non. april. anno IIII. qui incidit in annum aerae vulgaris M. D. XVI. *Te vero & amavi profecto omni tempore : nunc etiam* Petri Bembi *ſcribae a latinis mei, qui te mirifice diligit, &* Ferrariae *in* Prodominatu patria *ſui admodum adoleſcens cum eſſet, de cuo pleno fonte hauſiſſe ſe* praecepta philoſophiae *dictat, rivulumque duxiſſe*, &c.

(*b*) *cum annos natus eſſet haud amplius* XXVI.) Major annis XXVII. erat *Bembus*, cum primum *Aſulanis* diſputationibus manum admovit. Supra enim vidimus cum parente Ferrariam petiiſſe ſub exitum anni M. CCCC. LXXXXVI. id quod conſtat etiam ex ejus epiſtola ad *Tryphonem Gabrielium*, quae inter italicas poſtumas prima eſt libri II. Volum. II. Ita etiam *Beccatellus : E quivi d' anni XXVIII. compoſe i ſuoi* Aſolani.

(*c*) *eos ſermones, qui* Aſulani *ab eo inſcripti ſunt, confecit.*) Hoa ſermonea, quamquam *Ferrariae* incepit, *Aceli* tamen aliquor poſt annos abſolvit, ibique habitoa voluit credi : hinc illis nomen factum. Fuit *Acelum* quondam civitas epiſcopalis, nunc vero agri Tarviſini oppidum haud ignobile, omnibuſque opportunitatibus commendatiſſimum. Cypriae reginae *Catharinae Corneliae*, eivi ſuae, Senatus Venetus, cyprio ab eadem prina regno auctus, redeunti in Italiam dono dederat. Opus hoc elegantiſſimum *Bembus Lucretiae Borgiae*, Ferrarienſium ducia Alphonſi conjugi, dicavit, data Venetiis epiſtola kal. ſextil. M. D. IIII. Prodiit autem primum Venetils ex aedibus Aldi Romani anno M. D. V. menſe martio in 4. Saepius deinde editum. Galliee verſum prodiit eum iſta epigraphe : *Les Azolains de Monſigneur* Pierre Bembo *de la nature d' amour, traduicte d' italien en François par* Jean Martin *Secretaire de Monſigneur Cardinal de* Lenoncourt. *A Paris, pour Galiet du Pré*, M. D. LVI. in 8. In nuncupatoria ad Aurelianenſem ducem epiſtola, juſſu illius ait interprea, gallice a ſe redditum eſſe opus, quod de amore agit, non tam omnibus verborum ornamentis, quam excerptis undique ex morali philoſophia & theologia doctrinis, refertiſſimum.

(*d*) *Eos libros tanta hominum*, &c.) Eadem iiſdem fere verbis refert *Beccatellus* in *Bembi* vita. *La qual opra da tutta Italia con molto deſiderio fu veduta & letta ; & da quella cominciorono i ſvegliati ingegni a conſiderare che coſa fuſſe regolatamente ſcrivere, & far rime veramente toſcane, che prima ſi facevano a caſo ; ne era per letterato & gentile ſtimato, chi detti libri letti non aveſſe.* Venetias *Bembus* rediit anno M. D.

(*a*) *Erat-*

lanae illae diſputationes eſſent incognitae. (*a*) Erat per id tempus Urbini Guiduſubaldus Feltrius, vir maxime ſpectata, maximeque nobilitata virtute: is ſuae civitatis tenebat imperium; atque cum eo Heliſabetha Franciſci Gonzagii, qui itidem civitati imperabat, ſoror, nupta erat: (*b*) cujus de mulieris laudibus mira quaedam litterarum monumentis, cum ab aliis multis, tum etiam ab hoc ipſo Bembo mandata ſunt. Ac datum eſt profecto Urbinatum civitati, ut non ſuos domi modo principes omni genere laudis claros atque inſignes habeat, ſed etiam, ut ex alienis civitatibus mulieres, quas illi in matrimonium duxerint, lectiſſimae fere, praeſtantiſſimaeque illi feminarum omnium obtingant. Nam praeter eam, quae a me appellata eſt, Heliſabetham Gonzagiam, habuit Franciſcuſmaria hujus Guidiubaldi pater ex eadem familia uxorem Eleonoram, quae proximis diebus mortua eſt, omni muliebri laude praeter ceteras ornatam atque illuſtrem. Nec vero de Victoria Farneſia, quando in hunc ſermonem venimus, ſileri ullo modo poteſt (quamquam invitus facio, ut de iis, qui nunc ſunt, dicam aliquid) cujus quidem mulieris modeſtia ac pudor ingenuus illud profecto praeſtitiſſet, quod Periclem ajunt dixiſſe, primam in muliere laudem eſſe, ut ne de virtute quidem illius ulla ad viros fama emanet: ſed nulla ratione occultari tanta primariae feminae virtus poteſt, quin ad viros quoque emergat, ac ſuo ipſa ſplendore ſe prodat. Fortunatus igitur Guiduſubaldus cum ſua illa animi magnitudine atque aequabilitate, ſuaque illa prudentia; tum vero hac tali conjuge, vitaeque ſocia. Sed cum Urbini, quemadmodum dicere inceperam, Guiduſubaldus atque Heliſabetha Gonzagia eſſent, hominum excellentium peramantes, perque hoſpitales, (*c*) conveniebant ad eos ex omni Italia, ut quiſque praeſtanti aliqua in arte praecelleret: eo cum Bembus quoque forte veniſſet, praecipuo praeter ceteros in honore haberi coeptus eſt: multa enim habuit Bembus, quae, ad hominum animos conciliandos, plurimum valere conſueverunt: nam & in forma ſumma quaedam oris ſpecies ac dignitas inerat, & in ſtatura ac proceritate decor; mira praeterea in moribus ſuavitas quaedam lenitaſque amabilis; dulciſque cum ſermo, tum tota vitae,

(*a*) *Erat per id tempus Urbini*, &c.) Editis jam ſermonibus *Aſulanis*, anno circiter M. D. VI. ut certum eſt ex multis ejus epiſtolis tum italicis tum latinis, Urbinum ſe *Bembus* contulit. Quae cauſſae animum ejus induxerint, ut aulam illam adiret, feliciſſimis tunc ingeniis, ob virtutem & liberalitatem ducis tum regnantis, frequentem, *Beccatellus* luculenter exponit. Hunc conſule: quam enim *Bembi* vitam ipſe conſcripſit, eam tui publicique juris factam, huic a *Caſa* expoſitae ſubjiciam.

(*b*) *cujus de mulieris laudibus*, &c.) Opuſculum illam praeſefert inſcriptionem: *De Guido-Ubaldo Feretrio, deque Eliſabetha Gonzagia Urbini ducibus liber*. In dialogi modum conſcriptum eſt; auctorque cum parente ſuo *Bernardo* ſermonem miſcet. Vulgatum eſt *Venetiis per Jo. Antonium, ejuſque fratres Sabios anno* M. D. XXX. *in* 4. Iiſdemque formis iterum *Romae anno* M. D. XXXXVII. Illud italica lingua donavit, doctaque praefatione locupletavit *Nicolaus Mazzius*, Cortonenſis, typiſque Laurentii Torrentini Florentiae anno M. D. LV. in 8. in lucem edidit ita inſcriptum: *Vita dello Illuſtriſſimo Sig. Guidobaldo Duca d' Urbino, e dell' Illuſtriſſima Sig. Heliſabetta Gonzaga ſua conſorte*.

(*c*) *conveniebant ad eos ex omni Italia*, &c.) Qua magnorum virorum, dignitate, doctrina praeſtantiſſimorum frequentia Urbinatum ducis aula per ea tempora celebraretur, ſatis vel ex uno conſtat aureo illo *Balthaſſaris Caſtilionaei* italico opere, *il Cortigiano*. Aderant nobile *Fregoſiorum* par *Federicus*, qui poſtea Salernitanus archiepiſcopus, ac *Octavianus*, qui Genuenſium dux creatus fuit; Comes *Ludovicus Caneſſa*, mox Bajocenſis epiſcopus; *Bernardus Divitius* a *Bibiena*, qui tituli ſanctae Mariae in porticu Cardinalis eſt renunciatus; *Julianus Medices*, cognomento *Magnificus*, Nemurſii dux; comes *Balthaſſar Caſtilionaeus*, qui oblatum

Abu-

tae, victuſque conſuetudo mitis ac clemens: ad ea cum praeclara ingenii vis ac natura accederet, expetebatur, ſcilicet unus omnium, maxime ab illuſtri illo virorum, feminarumque conventu: quibus rebus efficiebatur, ut multum domo abeſſet, Urbinique fere viveret: quam rem multum etiam vicinitas adjuvabat, atque ultro citroque Piſaurum quidem uſque perfacilis atque expedita navigatio: ita factum eſt, ut minus domi honores aſſueſceret admirari, minuſque ambitionibus implicatum animum haberet. At vero id pater reprehendere, graviter ferre, ac prope patrio jure, ut uxorem duceret, ut rempublicam capeſſeret, atque ex ordine magiſtratus peteret, imperio cogere. Fit enim fere, ut qui in libera civitate, praeſertim clara atque opulenta, vivant, omnia ad honores referri putent oportere, id unum conſectentur & expetant, ut dignitates, ut magiſtratus adipiſcantur: ſi quae ſint laudes, quae alio pertineant, eas aut non agnoſcunt, aut leves atque inanes judicant: atque haec liberorum populorum conſuetudo, quamquam per ſe ipſa, vique ſua fortaſſe minus probanda, eſt: nec enim compendii, honoriſve cauſa, ſi ad veram illam rationem dirigas, petendi magiſtratus ſunt, civibuſve aliis ullo ſtudio, aut ulla contentione praeripiendi: ſed unius Reipublicae ratio habenda eſt, ejuſque unius utilitati, ſalutique ſerviendum; ut dignioribus concedamus; & ſaepe delatus nobis major aliquis, aut magiſtratus, aut imperium, aut curatio, ſi minus ei rei gerendae nos idoneos ſentiamus, accipiendus non ſit, aut etiam deponendus: nec enim errare patriam, pati aequum eſt. Sed, quoniam non vivitur cum perfectis hominibus, percommode popularis haec ambitio cecidit: honorum enim cupiditate incenſi, non ad ſuum ſe quiſque format atque inſtituit arbitrium, ſed ad populi, civitatiſque judicium, conſilia, mores, vitam, voluntatemque inſtituunt; dantque operam, non ut ſibi ipſi, aut aliis fortaſſe quibuſdam probati ſint; ſed, ut populo, civitatique, a qua honores ſcilicet expetant, placeant: ita fit, ut una, eademque perpetuo permaneat civitatis forma, atque una, eademque ſit omnium civium communiter diſciplina; neque ſingulorum privatim ſtudiis, voluntatibuſque variatis, Reipublicae quoque ratio atque inſtitutio vertatur atque mutetur; quam quidem cautionem, prudentiamque, una, praeter ceteras omnes, Venetorum civitas ſemper adhibuit; ut domeſticos ſuos mores diligentiſſime retineret, eſſetque plane ſua, neque quicquam exterum infundi in civitatem, aut ulla infici ſe peregrinitate pateretur. Cum igitur Bembus pater in eum curſum, quem tenuerat ipſe, quemque ſumma cum laude, plauſuque confecerat, filium induceret atque compelleret; ille contra, alia ſpatia, curſuſque alios animo agitaret, quamquam patri obſequi ſuadebat pietas, civium conſuetudo hortabatur, propinqui, neceſſariique efflagitabant; tamen ſic animo cogitabat, cujus ipſe gloriae cupidus eſſet, eam ad

ſe

Abulenſem in Hiſpania epiſcopatum recuſavit; *Caeſar Gonzaga*, *Gaſpar Pallavicinus*, alii multi, de quibus mentionem inſert *Caſtilionaeus*. Omnes hi *Petrum Bembum* ita ſuſpiciebant quam qui maxime: praeſertim vero dux ipſe *Guidus-Ubaldus*, ac *Franciſcus-Maria*, *Julii* II. nepos, jam *Guido-Ubaldo* ſucceſſor in Urbinatum imperio deſignatus, eorumque conjuges ipſum parentis loco habitum, cum ob doctrinae praeſtantiam, tum maxime ob egregias ſingulareſque virtutes, omni honoris cultu obſervabant ac diligebant. Cum Urbini ſubſiſteret, de patris literis accepit, *Helenam* parentem ſuaviſſimam morti occubuiſſe menſe novembri anno M. D. VIIII. Hanc domeſticam cladem eo tamen pater ac filius animo tulere, quo par erat ferre viros tanta prudentia tantiſque virtutibus. Id manifeſtum fiet legenti *Petri* epiſtolam ad patrem datam X. kal. decembres M. D. VIIII., quae *lib. I. epiſtol. ad ſam. num. VI.* occurrit.

(*a*) Fran-

ſe non a ſuis modo civibus, ſed ab omnibus etiam gentibus ultro deferri, prehenſandum ſibi ejus rei cauſa neminem eſſe, ſupplicandum nemini, nullius ſuſcipiendas inimicitias, nemini os laedendum: unam enim eſſe, ex omni laudum genere, ingenii gloriam, qua, ſine ulla cujuſquam querela, perfrui, ad extremum uſque, homines ſoleant: honores imperitae modo multitudinis teſtimonium praeſeferre, ingenii laudem ac famam, etiam intelligentium hominum habere comprobationem: nec vero aut voluntatum mutationem, aut fortunae temeritatem extimeſcere; ſed ſtabilem, firmamque etiam ad poſteros commendationem habere: poſtremo permultos omnibus aetatibus exoriri, quorum opera, pro ſua cujuſque parte, Reſpublica geri poſſit; at, cujus ingenii monumentis civitas ornetur, ne multis quidem ſaeculis unum extare, aut alterum: ſatis vero jam Bembos, magnos honores in Republica, ad illuſtrandam familiae dignitatem eſſe conſequutos; ſatis nobilitatam, majorum ſuorum rebus geſtis, ſuae memoriam ſtirpis eſſe; quando & vetuſtiſſima templa a ſuis jam olim gentilibus conſtructa, ea ſcilicet, quae Juliano dedicata ſunt, Bemborum nobilitatem illuſtrent, & pietatis ſint teſtes; (*a*) & Franciſci Bembi ejus, qui, multos annos ante Patriarcham Venetiis inſtitutum, ſacrorum antiſtes ac pontifex fuit, memoria, gentis vetuſtatem oſtentat; tum maritima imperia, clariſſimaeque (*b*) Franciſci itidem Bembi victoriae; (*c*) tum Marci, qui a Cypriis interfectus eſt; aliorumque multorum ob Rempublicam ſuſceptae calamitates, interituſque, Bemborum & virtutis, & in patriam caritatis teſtimonio ſint: nec vero ne in praeſentia quidem defuturos, qui ſtirpis, gentiſque gloriam tueantur atque adaugeant; habere ſe ſe Carolum fratrem, in quo mirificam ingenii indolem, maximam virtutis ſpem ineſſe intelligat; eſſe praeterea cum alios nonnullos, (*d*) tum Joannemmatthaeum Bembum ſumma itidem virtutis & ingenii ſpe praeditum adoleſcentem. Et vero hic quidem, nec Bembi de ſe judicium fefellit, & multis, magniſque in rebus domi, foriſque perutilis Reipublicae civis eſt, ſemperque fuit: (*e*) nam Caro-

---

(*a*) Franciſci Bembi *ejus qui multos annos*, &c.) Cum eſſet hic eccleſiae s. Marci Primicerius, anno M. CCC. LXXXXI. eccleſiae Caſtellanae datus eſt epiſcopus VI. kal. aug. anno M. CCCC. I. ut refert Ughellus *Ital. Sacr. Tom. V. col.* 1355. *Marco* Senatore praeſtantiſſimo genitus eſt, ac fratres habuit *Petrum* & *Paullum*, equeſtri gradu ob maximas obitas legationes, aliiſque in patriam meritis clariſſimos.

(*b*) Franciſci *itidem* Bembi *victoriae*, &c.) Praefectus Venetae claſſis hic fuit anno M. CCCC. XXVII. *Petr. Juſtin. Hiſtor. Ven.* lib. VI. pag. 147.

(*c*) *tum* Marci, *qui a Cypriis interfectus eſt*.) Ab iis qui in reginam *Catharinam Corneliam* conjuraverant, caeſi ſunt anno M. CCCC. LXXIII. *Marcus Bembus*, ac reginae patruus *Andreas Cornelius*. Reginam autem *Bembus* quoque, ejus ſororis filia in uxorem ducta, honeſtiſſima affinitate attingebat. *Sabellic. Dec. III. lib. X. pag.* 776. *poſtr. edit.*

(*d*) *Tum* Joannemmatthaeum Bembum, &c.) Ad *Joannem-Matthaeum Bembum* hunc, cui nupſerat fratris filia *Marcella Bemba*, tot illae ſunt ejoſdem *Petri* epiſtolae, quas juſto volumine complexus Venetiis edidit Franciſcus Rampazzettus anno M. D. LXIIII. in 8. In Aſcrivii propugnatione contra Ariadenum Aenobarbum obſidionem intentantem ita ſe geſſit, eaque ad barbarum illum, Turcicae claſſis praefectum, plena animi & prudentiae reſponſa miſit, ut ſingularem ſibi gloriam apud omnes comparaverit, brevique honores omnes, qui ampliſſimis ſenatoribus demandari ſolent, ſit conſecutus. Egregii hujus viri nonnullae exſtant epiſtolae inter eas, quas collegit *Hieronymus Ruſcellus*, inſcripſitque *Lettere de' Principi*, Volumine I.

(*e*) *Nam* Carolus, *priuſquam patriae prodeſſe per aetatem potuiſſet, extinctus eſt*.) III. kal. januar. exeunte anno M. D. IIII. fato ceſſit *Carolus Bembus*, *Petri* frater. Ejus mortem cum in plurimis epiſtolis, tum praecipue in carminibus queſtus, inter quae eminet nobiliſſima illa ode italica, vulgo *Canzone*, cujus infra mentio fiet.

(*a*) Joan-

Carolus, priuſquam patriae prodeſſe per aetatem potuiſſet, extinctus eſt: unam hanc litterarum atque ingenii laudem minus illos adhuc eſſe adeptos: eam ſe in ſuam gentem inferre cupere, ac propemodum etiam ſe id perficere, ac praeſtare poſſe compertum habere: ſin honores ſectari velit, certo ſcire, minus eam ſibi rem ex ſententia ſucceſſuram; quam invitus ſuſcipiat, & injucundam exiſtimet; & multa praeterea a natura impedimenta habere ſe, ſibi ipſe ſit conſcius: nam & blandiri ei qui poſſit, quem fortaſſe minus aut probet, aut diligat, pudore ſeſe quodam ingenuo impediri; & exiſtimationem ſuam vulgi voluntati, comitiorumque caſibus, & tamquam undis, quotannis commiſſam eſſe, propter animi quandam aut libertatem, aut, ſi quibus ita videtur, faſtidium, pati non poſſe: nullam autem omnino rem facilem eſſe, quam invitus facias. Scire ſeſe illam alteram honorum atque ambitionis incertam, ac periculorum plenam viam, plus fortaſſe utilitatis, plus apud parvi, anguſtique animi homines ſplendoris polliceri; ſed eam ſe ſequi malle, quae plus verae ſolidaeque dignitatis habeat: ut enim fructuoſos fundos parare utilius ſit, voluptarios autem, atque animi modo cauſa inſtitutos, honeſtius ac magnificentius; ſic illam ambitionis rationem uberiores in vulgus fructus fortaſſe ferre, hanc certe bonarum artium ac litterarum inſtitutionem, plus apud praeclara hominum ingenia magnificentiae, plus honeſtatis oſtendere: ac, ne multa, nihil aegrius factum eſt, multis filii contentionibus, multa contra patris, matris quoque Helenae Marcellae, primariae feminae, caſtigatione, ſaepe etiam objurgatione, quam, ut ne ſingulare ac prope divinum Bembi ingenium, ad bonarum artium ſtudia atque ad has manſuetiores muſas natum, vulgo atque imperitae multitudini proderetur: ſed pervicit tamen, ut, per parentes ac neceſſarios, perque cives ſibi ſuos aliquando vitam in litteris agere, idque unum, relictis rebus, curare ſibi liceret. Sed paucis poſt annis dum ſeſe Bembus libris, litteriſque obruit, dum ſolitudines, receſſuſque ſibi pro foro, ſibi pro curia, proque comitiis per ſummum otium, ſummamque tranquillitatem habet; (*a*) Joannes Medices Cardinalis, is cui Leo X. nomen poſtea inditum eſt, Pontifex Maximus Romae creatur. Mos, conſuetudoque Pontificum eſt, ut ſi quid publicae privataeve rei incidat, quod prolato opus non ſit, quodque ſecreto per litteras agi oporteat, ſi quando, aut regibus, aut civitatibus reſpondendum, aut ſi quid poſtulandum ab iis ſit, ſi quid denique paulo majoris negotii implicitum cum aliquo eſt, id, quaſi per familiares epiſtolas, tranſigant: eas litteras cera obſignant; nam publicis decretis in plumbo ſignum eſt: earum litterarum ſcribendarum negotium datur hominibus, ob ſcribendi prudentiam, atque elegantiam, eruditiſſimis; ob muneris, locique dignitatem, graviſſimis atque honeſtiſſimis; ob autem rerum pondus ac magnitudinem, ſumma fide, ſummaque probitate praeditis: ii magna cura ac diligentia conquiruntur, magnis praemiis evocantur. Eum Leo morem cum vehementer probaret, cumque ad dignitatem pertinere arbitraretur, diligen-

tiſſi-

(*a*) Joannes Medices *Cardinalis . . . . . Pont. Max. Romae creatur.*) *Leo* X. qui antea *Joannes Medices*, tituli ſanctae Mariae in Dominica Cardinalis, renunciatus eſt Pontifex Maximus V. idus martias anno M. D. XIII. *iſque prius quam e Conclavi exiret*, ME (*Bembus* ait in exitu ſuae hiſtoriae) & Jacobum Sadoletum *qui Romae tunc eramus*, *ſibi ab epiſtolis adſcivit*. Anno ſuperiore *Bembus Juliano Medici*, *Joannis* Cardinalis fratri, comes Romam petierat, ſtatimque *Julii II.* judicio ac benevolentia florere coepit, cum ab archiepiſcopo Salernitano *Federico Fregoſio* ipſe ac *Sadoletus* hoſpitio accepti eſſent.

(*a*) *id*

tiſſimeque eum retinere vellet, ſine ulla dubitatione Bembum accerſiri, eique muneri, negotioque praeponi jubet. Magnam in ſpem, magnam in dignitatem vocabatur Bembus: munificentiſſimus enim Leo, liberaliſſimuſque & habebatur & erat: ipſi autem res erat familiaris pertenuis; vix ut neceſſarios ſumptus ſuppeditaret, idque ipſum magno Caroli fratris, quem ſui amantiſſimum, obſervantiſſimumque habebat, labore atque induſtria: confluebant praeterea ad Leonis famam ac bonitatem, ut quiſque in quaque excellebat arte, aut diſciplina; ut propemodum homini erudito, Roma abeſſe, turpe eſſet. Huc accedebat reprehenſores ſuos convincendi ſtudium quoddam; cum quanti ſuae illae artes fierent, quas illi nulli rei eſſe dicerent, quaſque, tamquam nugas ac deliramenta, ſaepe Bembo objicerent, oſtendendi magna data eſſet occaſio: nec vero a ſuo vetere inſtituto, aut a litteris abduci ſeſe propterea arbitrabatur, quippe, qui ad ſcribendum invitaretur, qua una in re omnis ſibi cura atque opera poſita ſemper fuiſſet. Proficiſcitur Romam Bembus, cum annos natus eſſet tres & quadraginta; praeponiturque epiſtolis Pontificis Maximi nomine ſcribendis; eoque in munere gerendo datur illi ſocius, & tamquam collega, Jacobus Sadoletus is, qui poſtea Cardinalis factus eſt. Scripſit eorum uterque eas epiſtolas cum plane Latine, quod ante id tempus neque acciderat ulli, nec adeo fieri poſſe ullo modo homines exiſtimabant; ac, ſi verum quaerimus, ne cogitabant quidem: noſtri enim homines, ſaepe etiam tranſalpinae nationes, ſic Latine ſcribebant, ut ſuae quiſque civitatis tamen loquendi formam, conſuetudinemque retineret; ac Latinis verbis, quamquam ne id quidem uſque quaque, Gallice nihilominus, aut Italice, neſcio quo pacto, loquerentur: ſed eae epiſtolae cum plane Latine a Bembo, Sadoletoque ſcriptae ſunt; tum vero ſumma a doctiſſimis, exercitatiſſimiſque hominibus adhibita eſt elegantia, ſummaque dignitas; (a) id quod ex iis libris intelligere licet, qui a Bembo editi, epiſtolas a ſe Leonis X. nomine ſcriptas continent. Cum itaque Pontifici Bembus, homini nec natura hebeti, nec in ſcribendo rudi, cumulatiſſime ſatisfaceret, magno ab eo honore afficiebatur: tantum porro in illum ſuae liberalitatis Leo contulit, ut, qui Romam pauper tandem veniſſet, ſuis ex fructibus (b) ſeſtertia amplius cxx. caperet, Pontificis plane beneficentia dives factus. Fuit aetas, tempuſque illud humanitatis ſuavitate nimia prope quadam perfuſum; ut delectationum multarum ſtudia ſaeculi illius licentiae, propemodum omnium permiſſu, conceſſa eſſent: nec enim ne voluptatum quidem quarumdam blandimenta nimium ſevere aſpernabantur, ſed multa ad oblectationem, multa ad ludum data erant cujuſque ordinis, cujuſque aetatis hominibus: nec vero religioni habebatur, honeſtos, graveſque homines in hortis viſos eſſe; aut paulo liberiore in convivio, ſymphonia cum caneret, & mulieres accumberent, interfuiſſe. quam quidem ſaeculi illius nimium plane profuſam hilaritatem, eorum temporum, quae ſequuta ſunt, triſtitia, vehementer corripuit, magnoque opere caſtigavit: quo magis vereor, id quod dicturus ſum, ne multis ſecus, atque eſt, de Bembo, exiſtimandi aliquid det loci. Sed quoniam nobis ſuſceptum id eſt, ut de illius vita, non de laude, dica-

(a) *id quod ex iis libris intelligere licet, qui a* Bembo *editi, epiſtolas a ſe* Leonis X. *nomine ſcriptas continent.*) In decem libros digeſſit *Bembus* epiſtolas, quas *Leonis X.* nomine conſcripſit.

(b) *ſeſtertia amplius* CXX. *caperet*) Nempe coronatorum nummum tria millia.

mus, ne hoc quidem reticendum nobis eſſe arbitrati ſumus. Ac fit fere, ut mores, conſuetudineſque locorum, aut aetatum, pro ratione ſibi, proque diſciplina homines habeant: denique, quod fieri vident, licere putant; atque id, quod in praeſentia minus reprehenditur, in poſterum quoque tolerabile, conceſſumque fore arbitrantur. atque omnino apud omnes gentes, etiam, quae natura gravia ſunt, fieri conſueverunt moribus leviora. In ea igitur morum, ſaeculique licentia eximia forma (*a*) mulier quaedam perpuliſſe Bembum dicitur; neque, diu reſiſtentem, continere eum ſe a lapſu potuiſſe, praeſertim qui nullis dum ſacris initiatus eſſet: verum ea, ut temporibus illis lapſio, ut hac aetate fortaſſe labes, eum habuit eventum, ut magno, ſi modo naturam audire volumus, fructu compenſaretur. Suſcepit enim ex ea muliere liberos tres; qui ut nominentur a me, res propemodum poſtulat, nec ipſi nolunt; (*b*) Lucilium, (*c*) Torquatum, & Helenam Bembam, feminam lectiſſimam, quae cum (*d*) Petro Gradenigo primario adoleſcente nupta eſt: cui etiam liberos ex ſeſe peperit, totiuſque orbis terrarum praeclariſſimam civitatem civibus nobiliſſimis auxit: ut, ſi qui ſunt, qui in eo Bembum gravius accuſandum cenſeant, meam illi quidem ad ſuam ſententiam adſcribant licet: ſed ii tamen ſe meminerint id improbare factum, quod infectum eſſe, optare certe non audeant. Nec vero in litteris modo ſcribendis Bembi fidem atque eruditionem Leo periclitatus eſt; ſed etiam in rebus agendis hominis prudentiam, ſollertiamque plurimum adamavit. itaque cum conſpirare adverſus Galliae regem cum Caeſare Maximiliano, cumque Hiſpaniarum Rege Catholico, ita Reipublicae temporibus poſtulantibus, cogitaret; (*e*) miſit de ea conſpiratione Bembum ad Venetorum ſenatum, qui eam magnopere civitatem hortaretur, uti a Gallorum, quibus cum conſenſerat, amicitia diſcederet, ac ſeſe cum Pontifice, reliquiſque conſpirationis auctoribus, ducibuſque foedere & ſocietate conjungeret. Habita eſt a Bembo in Venetorum ſenatu ea de re oratio pergravis ſane perque vehemens, quam etiam ſcriptam reliquit: (*f*) perlegant eam noſtri homines; nihil Italice ſcriptum, gravius ornatiuſve ea oratione, dicent eſſe. Tenebatur praeterea impendio magis Bembus

(*a*) ſtu-

(*a*) *mulier quaedam*, &c.) Huic nomen erat *Moroſina*. Ipſo aetatis flore, ſexdecim annos nata, *Bembum* in ſui amorem pellexit. Poſt annos duos & viginti, cum annum gereret octavum & triceſimum, VIII. idus ſextiles obiit anno M. D. XXXV.

(*b*) Lucilium) Infans deceſſit anno M. D. XXXII.

(*c*) Torquatum) Sacris initiatus fuit, & inter Canonicos Patavinos cooptatus. Literarum laude ſatis inclaruit. Eum laudant *Lazarus Bonamicus* in carminibus latinis pag. 26. *Paullus Manutius* in Epiſtolis item latinis lib. III. aliique.

(*d*) Petro Gradenigo) *Dominici* filio. Egregiam hic ſibi laudem peperit italica poeſi. Ejus carmina edidere Venetiis Rampazetti typographi anno M. D. LXXXIII. in 4. collegit vero poſt auctoris obitum, recenſuit, ac *Vincentio Gonzagae*, Mantuae principi, dicavit *Franciſcus Sanſovinus*. Vita defunctus eſt *Petrus Gradonicus* menſe julio anno M. D. LXXXI.

(*e*) *miſit de ea conſpiratione* Bembum *ad Venetorum Senatum*, &c.) Id menſe decembri, anno M. D. XIIII. accidiſſe narrat *Paullus Paruta* Hiſtoriae Venetae lib. II.

(*f*) *ſtudio ſignorum antiquorum*) Quid hic *Caſa Signorum* nomine intelligat, melius numquam declaravero, quam ſi verba quaedam *Bembi* ipſius proferam. Cum anno M. D. XXV. in honeſto reponi loco deberent, quae nobiliſſima ex marmore antiquitatis monumenta *Dominicus* Cardinalis *Grimanus* Reipublicae ſupremis tabulis legaverat; *Andreas Grittus*, Dux, muneris largitoriſque memoriam immortalitati commendaturus, *Joannem-Baptiſtam Ramnuſium*, Decemvirum collegii ſcribam, juſſit a *Bembo* per literas petere, ut ipſe epigramma marmori inſcribendum conficeret. Minime id *Bembus* detrectavit. Poſtquam vero ad rem ſignificandam haec verba uſurpaverat: *Quae* SIGNA *veterum artificum*, &c. viſum eſt illi, SIGNORUM nomine

(*a*) ſtudio ſignorum antiquorum, (*b*) idque genus rerum reliquarum, credo, quod eam pulchritudinem, ordinem, partium convenientiam, quam mente atque animo in ſcribendo unus cerneret prae ceteris, iis etiam minus liberalibus in artibus cum propemodum agnoſceret, paulo magis commovebatur. atque omnino fingendi pingendique artem poeticae ex altera parte ajunt reſpondere: illa enim animorum, hae ſenſuum mulcendorum magiſtrae: quam quidem ingenii doctrinaeque cauſam, ii, qui noſtra aetate eouſque harum rerum cupiditate efferuntur atque inſaniunt, magno ut propterea aere in alieno ſint, cum afferre homines ſine ingenio, ſine litteris non poſſint, quam morbi furoriſque ſui rationem allaturi ſint, ipſi videant: quid enim attinet, cum animum partim per ſe, vique ſua turpem rudemque, partim malevolentia, invidia, perfidiaque inquinatum gererent: domum modo atque hortos, villaſque, tot verſuris faciendis, tot fruſtrandis, fraudandiſque creditoribus, affabre factis ſignis ex marmore, aut ex aere ornatas habere? cumque in dictis factiſque honeſtatis faciem numquam, ne in ſomnis quidem, aſpexerint, decorem pulchritudinemque tanto in aere ac lapidibus opere adamare? equidem nec domum, nec villam, nec vero oppidum umquam, non modo exornatum, ſed ne ſatis quidem mundum dixero, ubi illi cum ea foeditate, cum iis animi ſordibus habitent. Nam ſi qui ſunt, qui talium rerum intelligentiam, tamquam ſuae, in reliqua vita, munditiae atque elegantiae, aut rectarum artium, in quibus ipſi excellant corollarium quoddam adferant, id quod in Bembo uſu evenerat,

 iis

ne nequaquam & *Imagines* ſignificari, quae tamen eorum monumentorum bona pars erant. Hujus rei cauſſam ab ipſo accepimus, quae tertio voluminis ſecundi epiſtolarum italicarum libro occurrit, qua *Ramnuſium* admonet, ut *Signis Imagines* etiam adderet, juberetque inſcribi: *Quae* SIGNA, *quaſque* IMAGINES *veterum artificum*, &c. „ Avertite, che SIGNA ſono „ Gladiatori, & Dei, & Muſe, & Bacche, & Satiri, & altre così fatte figure, che naturali „ non ſono: IMAGINI poi ſono tolte dal naturale; come Auguſti, Aurelii, Domitiani, „ Trajani, & ſomigliantı. Queſto dico per la inſcrittion brieve, che io hieri vi mandai: la quale non ha ſe non SIGNA: acciò che per niente non ſi laſci ſola quella parola: che potrebbe parere, che non ſi foſſe bene inteſa la proprietà di quel vocabolo, eſſendo nelle coſe del *Grimano* forſe piu le IMAGINI, che i SEGNI. „

(*a*) *idque genus rerum reliquarum*) *Bembus* inter primus fuit, qui eruditionis plenas vetuſtatis reliquias, ex marmore, ex aere ſigna ac tabulas, idque genus alia quae aetatem evaſerant, ac praecipue antiqua numiſmata conquiſita contraxere. Inter tot autem illa, quae in unum collecta, celebri ejus muſaeo ſervabantur, nobilis cum primis fuit *tabula aenea Aegyptiorum literis hieroglyphicis caelata*, quam explicare magna cum laude conati ſunt *Jacobus Francus*, *Laurentius Pignorius*, aliique. Eodem ſtudio quoque bibliothecam ſibi omnium generum omniumque linguarum codicibus tum typis tum calamo deſcriptis inſtructiſſimam *Bembus* paraverat, quorum non pauci in Vaticanam bibliothecam ex Urbinate ſunt tranſlati. In omnium venere notitiam duo illi codices laudatiſſimi *Virgilianus* & *Terentianus*, qui mille annorum aetatem ferebant. Ipſius fuit etiam Ptolemaei Geographiae codex graphice & emendatiſſime manu exaratus, a quo deſcripſit quidam ea, quae ad Hyberniam ſpectantia, exſtant in *codice* CXXXX. *num.* bibliothecae collegii ſanctiſſimae Trinitatis Dublinenſis, ut cernere eſt in Catalogo mſſ. librorum Angliae & Hyberniae *Vol. II. parte II. pag.* 24. *Aldus* ſenior ad edendorum operum emendationem ſaepiſſime manu ſcriptis codicibus uſus eſt, quorum ei copiam faciebat *Bembus*. d etiam, cum ſermo eſſet de *Grammatica graeca Conſtantini Laſcaris*, ſupra tetigimus. Italica *Petrarchae* carmina priuſquam tanta cura tantaque cum ſua laude ederet idem *Aldus* anno M. D. I. cum eo codice contulit ſcripto, qui tum *Bembi* erat, nunc in Vaticana bibliotheca ſervatur, atque autographum opus creditur, unde variantes illas lectiones exſcripſit, quae editae ſunt, *Federicus Ubaldinus*. Jure itaque *Bembus ab Aldo*, in ea praefatione qua *Pindarum* anno M. D. XIII. editum ad *Andream Naugerium* mittit, vocatur *decus eruditorum aetatis noſtrae*, & *magnae ſpes altera Romae*. Legito etiam quae de ipſo idem *Aldus* ait, cum ei *Virgilium* dicat, editum anno M. D. XIIII.

(*a*) *Pa-*

iis non modo ſucenſendum non eſt, ſed etiam gratiae habendae ſunt: at; qui omnium diſciplinarum expertes, in omni vita rudes atque agreſtes, hujus unius ſtudii commendatione nitantur, aut in eo non virtutis quaſi appendiculam, ſed tamquam vitiorum ac ſcelerum ſuorum, ut ipſi ſperant, integumentum, ut ego interpretor, additamentum quoddam, quaerant; ii non modo acriter vituperandi, ſed etiam vehementer illudendi ſunt. Sed cum tenui Bembus valetudine atque imbecilla eſſet, cumque noctu magnis lucubrationibus, magnis vigiliis ſcribere neceſſe haberet; nam interdiu, cum a Pontificis latere diſcedere veſtigium vix liceret, cumque multi audiendi, ſalutandi, deducendi, honeſtandique, ut Romanus ferebat mos, eſſent; relinquebatur otii nihil: gravem diuturnumque in morbum incidit; ex quo cum aegre ac difficulter convaleſceret, nec recreari reficique videretur poſſe, de medici conſilio, ipſius Pontificis hortatu, caeli mutandi cauſa, (*a*) Patavium petiit: atque eo anno, Leo moritur. Incredibile dictu eſt, quanta animi alacritate, quantaque laetitia Romanis laboribus, curiſque liberatus, longa ſane, annorum novem, ipſorum intermiſſione facta, optatum ad otium ſtudiumque ſuum vetus ſeſe Bembus receperit; nullum ut urbis urbanarumve rerum, aut deliciarum deſiderium in eo reſediſſe, liquido appareret. Et vero eos, qui a pueris, bonarum artium ſtudiis dediti, aetatem egerunt in litteris, mordere in adoleſcentia interdum ſolet, quod a rebus agendis abſint: quod ſi caſus eos forte aliquis ab otio ad agendum evocaverit atque traduxerit, nae illi rem totam, quam, incognitam dum haberent, admirabantur, expertam atque perſpectam, prae ſuo vetere ſtudio, contemnunt. quid enim in ſe continet, quod magnopere aut laude, aut etiam appetitione dignum ſit, praeclara iſta agendi ſollertia? ſi modo rem inſpicimus, ac ſpecioſa illa vocabula, communitas, utilitas, ſalus hominum, pauliſper ab hac diſputatione faceſſant, rogamus: qua enim tota in re non ratio, ſed, maximam partem, fortuna dominatur, quamque non prudentia, ſed plerumque (non enim libet ſemper dicere) malitia, regit; quid aut gloriae, aut jucunditatis ineſſe poſſit? quaſi enim cum ludas teſſeris, neque contra ejus ludi formulam ut venias, adverſarioque ut fucum facias, animum inducere velis; ſi te is, qui cum ludas, contra ſine ulla dubitatione circumveniat, atque decipiat, numquam tu tantum ſcientia atque artificio profeceris, ut cum illius dolo atque fallacia certare poſſis; ſic in hominum vita hac, & tamquam alea, cum viri boni, ut a juſtitiae certa quadam praeſcriptione, ne latum quidem unguem, diſcedant, abduci ſeſe nullis aut honorum, aut pecuniae praemiis patiantur; alii autem vulgo fraude, praeſtigiis, ſaepe perjurio, perfidiaque pugnent, vincitur nimirum ſimplicitas calliditate, ingenuitas impudentia, pudor moleſtia, fides ſcelere, veritas mendacio: itaque tardi, parumque efficaces habiti boni inter

(*a*) *Patavium petit: atque eo anno* Leo *moritur*) Diem ſuum obiit *Leo* papa X. kal decembr. anno M. D. XXI. cum jam Patavium rediiſſet *Bembus* anno M. D. XVIIII. menſe novembri; quod conſtat ex prima italicarum epiſtolarum, lib. I. ad eumdem Pontificem data prid. nonas novemb. eodem anno M. D. XVIIII. qua ipſi nunciat, *Marcellam Bembam*, fratris filiam, nuptum a ſe datam *Joanni-Matthaeo*, tunc annos vigintiocto genito, ſummae ſpei juveni, non patriae ſolum, ſed ſanguinis etiam ac gentis communione ſibi conjunctiſſimo. Sed ex aliis quoque *Bembi* epiſtolis ſatis apparet, eum Roma reverſum per id tempus, Patavium ſeceſſiſſe. Multo quam *Caſa* diligentius, facta omnia hujus viri, in ſuos quodque annos, digeſſit Beccatellus. Haud me hic in annorum ſupputandorum ratione falli, argumento eſt etiam quaedam epiſtola libri II. Vol. I. qua Cardinali *Bibienae*, V. kal. majas anno M. D. XVIIII. ſcribit ſe Roma diſceſſurum.

(*a*) *qui*

inter improbos, ludibrio ſaepe ſunt. Careant igitur inſigni hac rerum gerendarum laude homines litteris dediti, animo non modo aequo, ſed etiam hilari; ac ſic habeant: nihil fere honeſtati hominum, in vita hac communi, eſſe relictum loci; ſed ſcelus pleraque, ac turpitudinem invaſiſſe; quamque operam dare ſe Reipublicae maximam plerique praedicent, eam omnem, communis rei ſimulatione, in ſua quemque privatim utilitate augenda poſitam, occupatamque habere. Unos omnino excipio Venetos. Nam Chriſtiana quidem res communis Romae, non hominum conſilio, ſed dei immortalis mente, regitur. Unos igitur Venetos excipio, quorum praeclariſſima in Republica optabile ſtatuam eſſe verſari: quam quoniam peregrinis nobis non licet capeſſere; nec vero ea civitas, poſt hominum memoriam, prudentiſſima ac fortunatiſſima, noſtrae, aut cujuſquam opis eget; illam, ut potè libertatis arcem, prudentiae gymnaſium, juſtitiae domicilium, veneremur: otium autem hoc ignobile litterarum, adoleſcentes ſeneſque retineamus. Quam quidem Bembus prudentiam ſtudio ac voluntate hujus ſententiae auctoribus praeclare emenſus, re atque exitu ad extremum uſque praeſtare non potuit: nam, cum Patavii multos jam annos eſſet, in civitate quietis ac tranquillitatis pleniſſima, ab omnique contentione ambitioneque longe ac multum remota; cumque omnem curam, cogitationem, operam, ad ea ſtudia, quae a puero adamaſſet, celebranda, contuliſſet, vel in iis jam conſumpſiſſet potius; magno quodam caſu clementem illam vitam, quietam, tranquillamque prope jam decurſo ſpatio, atque aetate jam fere exacta, recuſans atque ingratis coactus eſt mittere. Erat Romae temporibus illis, vir ſummus atque clariſſimus, ſingulari prudentia, admirabili animi magnitudine praeditus, Alexander Farneſius Cardinalis is, qui Paulus III. appellatus eſt, (*a*) qui, ſimulac Pontifex Maximus factus eſt, extemplo tanto imperio ac poteſtate accepta, ut initium rerum, actionumque ſuarum ab illuſtri aliqua laude duceret, faciendum ſibi eſſe exiſtimavit, ut, qui quaque in civitate, quibuſque in terris homines eſſent, illuſtri quadam aut pietatis, aut prudentiae, aut doctrinae laude, celebrati; (*b*) illos ultro ipſe, eam dignitatem haudquaquam petentes, ac ne tale quidem quicquam ſuſpicatos, ampliſſimum in cardinalium collegium cooptaret. ea re ſperabat cum pontificatus, collegiique, tot clariſſimorum hominum acceſſione facta, auctum iri majeſtatem; tum, ſpecimen ſe quoque ſuae virtutis maximum cum dediſſet, magnam de ſe famam, opinionemque eſſe facturum: itaque ſemel atque iterum magna cura, magna adhibita diligentia, ſummos viros perveſtigavit atque delegit; quibus graviſſimam illam dignitatem, nimio a pleriſque opere ſaepe fruſtra ac nequicquam expetitam, ultro mandaret: quo facto, opinione majorem eſt gloriam conſequutus. Sed, ut ut aliis ea res evenit, Bembo quidem perincommode cecidit, quod ſuo ex otio, ſuaque ſolitudine dulci illa erutus, rurſum in eam turbam, moleſtiamque ſenex raperetur, a qua, vix dum inclinata aetate, ſeſe tamen cupidiſſime vindicaſſet: etenim, cum praeſtantes denuo gloria viros Paulus conquireret, atque indagaret, quos in collegium

(*a*) *qui ſimulac Pont. Max. factus eſt*) Ad pontificatum evectus eſt, ac Paullus III. appellatus IIII. id. octob. anno M. D. XXXIIII.

(*b*) *illos ultro ipſe*, &c.) Ex eorum numero ſuere *Gaſpar Contarenus*, *Jacobus Sadoletus*, *Hieronymus Aleander*, *Gregorius Corteſius*, *Reginaldus Polus*.

(*a*) *occur-*

gium legeret, (*a*) occurrit in primis homini Bembus: is forte Venetiis erat. Gaudeo, gaudeo, optima poſt homines natos, atque ampliſſima civitas, cum inveſtigaretur perquireretur que virtus, ad te iterum potiſſimum ventum eſſe. etenim cum bonorum, prudentiumque hominum res Criſtiana publica egeret, (*b*) ſumpſerat a te ſcilicet, jam antea, Gaſparem illum Contarenum, Italici nominis lumen; in quo, cum ſumma probitas, caſtimonia, moderatio, prudentia cum ſumma doctrina atque eruditione contenderet, ejus ipſius inſignita pietate ac religione longe eae laudes omnes vincebantur: ergo de tua magnorum virorum copia bis ſuppeditatum paucis annis rei Criſtianae communi eſt: ſemel in Contareno; iterum in Bembo. (*c*) Ad eum cum Pauli miſſu Carolus Gualterutius Fanenſis, vir apprime bonus, navuſque & induſtrius, veniſſet cum diplomate, cumque ejus dignitatis inſigniis, ille enimvero recuſare ac deprecari, neque abduci, nunc demum aetate confecta, pati ſe poſſe dicere, a quiete ac ſolitudine illa, quam unam, rerum omnium jucundiſſimam, antiquiſſimamque, jam inde a prima adoleſcentia habuiſſet; magnas tamen ſeſe Pontifici, magnas collegio gratias agere atque habere; quod ſenectutem ſuam honorificentiſſimo de ſe judicio, clariſſimoque decreto tantopere honeſtatam voluiſſent. cum in eo, multos jam dies, perſeveraret, neque de ſententia depelli poſſe videretur, nihil propius factum eſt, quam, ut Romam Gualterutius, re infecta, reverteretur. Non ſum neſcius multos fore, qui noſtrae orationi hac in re parum fidei habeant. plerique enim omnes, quid de aliena voluntate credendum ſit, de ſua conjecturam faciunt: itaque incredibile multis viſum iri intelligo, Bembum id vere atque ex animo aſpernatum eſſe, quod omnes, fere ſumma cupiditate, expetendum atque optabile eſſe exiſtiment; tametſi ſcribimus hac recenti hujus facti memoria, multiſque, qui in agendo adfuerunt, ſuperſtitibus, quos, mendacii atque impudentiae noſtrae conſcios ac teſtes, habere, cur velimus, cauſa nulla eſt. Sed quoniam par eorum peccatum eſſe cenſemus, qui mentiri in hiſtoria audent, atque eorum, qui dicere verum reformidant, mendacii ſpeciem, verum cum dicturi eſſemus, non horruimus. Erat perinvidioſum futurum, reſpui tantam dignitatem, praeſertim quae non honoris modo ſplendorem, ſed etiam muneris

(*a*) *occurrit in primis homini* Bembus) Cum Paullus quincto Cardinales cooptaret XIII. kal. januar. anno M. D. XXXVIII. inter ceteros creatus eſt *Bembus*, qui tamen tantum inſequente anno VIIII. kal. april. renunciatus eſt.

(*b*) *ſumpſerat jam antea* Gaſparem *illum* Contarenum) Inter Cardinales adſcitus fuerat *Contarenus* a Paullo anno M. D. XXXV. XIII. kal. jun. altera Cardinalium creatione.

(*c*) *Ad eum cum Pauli miſſu* Carolus Gualterutius *Fanenſis*, &c.) Aſſentiri haud poſſum *Caſae* aſſerenti, *Gualterutium* Venetias adventaſſe, ut pontificium diploma & *rubrum biretum*, quod vocant, *Bembo* deferret. Hac de re ne verbum quidem in *Bembi* epiſtolis: quin ex iiſdem ſaepius apparet, Romae id temporis *Gualterutium* ſubſtitiſſe, &, ſi quid illic novi, id eum amico per literas communicaſſe. Praeterea hoc in more poſitum novimus, ut novis Cardinalibus numquam per privatos homines, qualis erat *Gualterutius*, ſed per aulae Romanae *Praelatos* ea dignitatis inſignia deferantur. Sed quid opus pluribus? *Octavianum Zenum*, qui erat a cubiculo honorario Pontificis, ad hoc miſſum eſſe certum eſt, cum ex literis (Vol. I. lib. IIII.) datis ad Cardinalem *Farneſium* prid. kal. april. anno M. D. XXVIIII. tum maxime ex euchariſtica epiſtola (lib. VI. Fam.) eodem anno eodemque die ad *Paullum* Pontificem miſſa: *Quod me in ampliſſimum Romanae reipublicae Cardinalium collegium, nihil ejuſmodi petentem, ſponte tua cooptaveris: quodque* Octavianum Zenum, *familiarem a cubiculo tuum, ejus rei nuncium, cum literis humaniſſimis honorificentiſſimiſque ſcriptis, eumque priore capitis tegumento purpureo ſacroque, magnis itineribus ad me miſeris, immortales gratias habeo, habeboque, dum vivam.*

(*a*) ubi

neris contineret officium: eam enim ob cauſam collegium dicitur Cardinalium a majoribus inſtitutum, ut ii & adſint Pontifici, & ad omnia Reipublicae tempora praeſto ſint; aegerrimeque laturus eam rem Paulus erat; quod minui Chriſtianae civitatis majeſtas, cujus ipſe princeps conſtitutus eſſet, videbatur, atque ejus privatim & conſilium condemnari, & auctoritas contemni, qui non beneficium modo Bembo a ſe datum exiſtimaret, ſed etiam onus quoddam officii pro ſua poteſtate impoſitum; ut ſi de ſuo ille honore putaret ſibi liberum eſſe recuſare, dicto certe Pontificis audientem non eſſe, in eo vero & collegium, quod ſanctum eſſet, & Pontificem violari. itaque adcurrunt ad eum undique amici ac neceſſarii; agunt, hortantur, obſecrant, ſi ſua ipſe gloria minus moveatur, gentis ac poſteritatis tamen memoriam nomenque reſpiciat; ac tantam dignitatem in domum ſuam illatam ne ipſe a ſeſe abjudicet. Parum primo Bembus eorum moveri oratione; ut pote qui eadem ſaepenumero audiſſet jam olim prope omnia, ac refutaſſet: (*a*) ubi vero ad eum Petrus Landus adiit, qui civitatis, haud multo poſt, Princeps fuit; qui unus apud Venetos magiſtratus ampliſſimus eſt, idemque perpetuus; iſque longa atque accurata oratione cum eo agere coepit, cum oſtenderet quantum ea re ſubiturus eſſet offenſionis atque invidiae; quam indigne Pontificem Maximum, quam graviter omnem ſacerdotum ampliſſimum ordinem eam ignominiam ferre neceſſe eſſet; cumque adderet, numquam haec, ſine nutu atque conſilio dei immortalis, accidere ſolere; diligenter videret, ne divino numini refragaretur; tum vero, animo ſane ſuſpenſo ac perturbato, hominem Bembus in praeſentia dimittit, rem in diem poſterum differt; &, quoniam religionem ſibi injeciſſet, diligentius deliberaturum ſeſe pollicetur. Poſtridie ejus diei, cum res homini in religionem plane veniſſet; fuit enim non verſuta hac, atque ad hominum opiniones captandas ſimulata, quam in multis videmus, rugis ſuperciliOque horridam, triſtitia; ſed, vere atque ex animo, pietatis colentiſſimus; proximum in fanum mane ingreſſus eſt. Erat tum forte ſacerdos ad aram, atque hiſtoriam de iis, quae a Chriſto dicta, aut geſta in terris ſunt, quod evangelium appellamus, clara voce, ut mos ſacrificium facientibus eſt, effari inceperat: vix dum pedem in templum intulerat Bembus; ac ſacerdos, Petre, ait, ſequere me. ea vero illi vox, dei prope ipſius ore mitti, viſa eſt. Itaque. cum omnem ex animo dubitationem ſuſtuliſſet, quaſi dei accitu Romam proficiſci ſtatuit. magnus fit domum ejus omnium hominum atque ordinum concurſus, frequens gratulatio, maximus totius civitatis plauſus. ille vero, paucis poſt diebus, ſilvas, receſſuſque ſuos, in quibus placatam, tranquillamque vitam prope omnem traduxiſſet atque exegiſſet, crebro appellans, atque identidem reſpectans, (*b*) Romam ire perrexit. Vere hoc dicere poſſum; ſic homini hoc diſceſſu hilaritatem prorſus excuſſam, ut ejus priſtinam jucunditatem, ſuavitatemque amici, familiareſque ex illa die deſideraverimus, atque, in omne tempus amiſſam eſſe, doluerimus. Cultus eſt Romae Bembus cum a bonis pleriſque omnibus Contareno, Sadoleto, Corteſio, Morono cardinalibus ampliſſimis, hominibuſque

eru-

(*a*) *ubi vero ad eum* Petrus Landus *adiit*, *qui civitatis*, *haud multo poſt*, *Princeps fuit*, &c.) Alucinatur iterum *Caſa*. *Bembum* renunciatum eſſe Cardinalem menſe martio, anno M. D. XXXVIIII. ſupra docuimus; cum *Petrus Landus* anno ſuperiore jam a menſe januario, reipublicae Princeps eſſet ſalutatus.

(*b*) *Romam ire perrexit*) Eodem anno quo creatus eſt Cardinalis, menſe ſeptembri Romam contendit.

(*a*) *diem*

eruditiſſimis; tum vero praecipue a Reginaldo Polo, homine, dei immortalis, dubio procul, beneficio, ex ultima uſque Britannia ad nos vecto, vel de caelo potius, ſi modo dictu fas eſt, lapſo; cujus de laudibus, quamquam de tam praeclara ac plane divina virtute nemo ſatis digne umquam loquetur, alius mihi profecto dicendi locus dabitur. hoc certe haud facile in praeſentia dijudicare audeam; plus ne eam inſulam, multis vulneribus Chriſtianae reipublicae per ſummam impietatem infligendis, nocuiſſe dicam; an, quod in illo ſolo talis, tantuſque vir ortus & procreatus ſit, unde verae, planeque Chriſtianae pietatis, vitaeque exemplum peteremus, profuiſſe. Is igitur cum Bembo familiariſſime vixit; cumque ſenis optimi multas, magnaſque animi dotes maximi fecit; tum vero apertum, ſimplexque hominis ingenium, ſuae ipſius voluntati atque naturae conſimile ac par, plurimum ſemper adamavit. Sed, cum diligentiſſime Bembus coleretur a multis, ſummo etiam a Paulo honore afficiebatur; tantaque apud eum ſuiſſe gratia dicitur, ut nullam umquam rem ab eo poſtularit, quin perfecerit atque abſtulerit: ſed enim hoc non ſolum auctoritatis, gratiaeque fuit, ſed etiam moderationis & pudoris. Tum ea erat Bembi, in dicenda ſententia, libertas, ea ſimplicitas, eaque in omni vita clementia atque ingenuitas inerat, ut, ſi ante eum Paulus mortem obiiſſet, quod natura poſtulare videbatur, aliquot enim annos illum Paulus anteceſſit aetate, creatum iri eum Pontificem Maximum plerique compertum haberent. Sed, cum equo Bembus forte veheretur, paulum in oſtio ad parietem latus offendit; qua ex plaga, homo ſenex ac debilis, in febriculam incidit; atque ex ea, cum ſenſim extenuari, conficique ſe intelligeret, cumque mortem multos dies quaſi praeſtolatus eſſet, animo non modo forti, ſed etiam aequo; ut de ſua illa migratione cum amicis interdum etiam jocaretur; (*a*) diem ſuum pie, ſancteque obiit. Cultus erat jampridem omni officio Bembus ab Hieronymo Quirino Iſmerii filio; homine partim genere ac nobilitate, partim fide, munificentia, humanitate, morum ſuavitate, ac dulcedine, clariſſimo. (*b*) Is illi ſtatuam mortuo poſuit nobili artificio factam ex marmore, atque eam celeberrima Antonii in aede Patavii locavit; inſcripſitque in baſi in hanc fere ſententiam: propterea a ſe illam ſtatuam Bembo ſtatutam, atque in publico poſitam eſſe, ut cujus animi ſimulacra orbis terrarum cerneret, ejus ne corporis quidem deſideraret imaginem. Fuit omnino perpolitum Bembi ingenium, perque acre; maximeque perſpicax, acutumque judicium; pluri-

ma

(*a*) *diem ſuum pie ſancteque obiit*) E vita ceſſit XV. kal. ſebruar. M. D. XXXXVII. cum annos vixiſſet LXXVI. menſes VII. dies XXVIII. Id teſtatur epitaphium quod in aede S. Mariae ſuper Minervam parentis ſepulcro inſcribendum curavit ejus filius *Torquatus Bembus*.

PETRO. BEMBO. PATRITIO
VENETO. OB. EIVS. SINGVLARES
VIRTVTES. A. PAVLO. III. PON. MAX
IN. SACRVM. COLLEGIVM. COOPTATO
TORQVATVS. BEMBVS. P
OBIIT. XV. KAL. FEB. CIↃ. D. XLVII.
VIX. AN. LXXVI. MEN. VII. D. XXVIII

Situs vero eſt *Petrus* poſt aram maximam, inter *Leonis X.* & *Clementis* VII. Pontificum tumulos, a quibus prima & praecipua acceperat ſuae fortunae incrementa.

(*b*) *Is illi ſtatuam*, &c.) Inſcriptionem ſtatuae ſubjectam habebis lector ad calcem ejus Vitae, quam a *Beccatello* deſcriptam tibi damus. Inſcriptioni accedet ejuſdem ſtatuae iconiſmus, *Danesii Cataneï*, ſculptoris celeberrimi opus, quo amiciſſimi viri memoriam *Hieronymus* voluit, immortalitati commendatam.

(*a*) *Sunt*

ma in alios, in ſe nimium paene multa inquirens; in ſeligendis, collocandiſque verbis, multum ponebat operae, atque in ea re magnam cum prudentiam, tum vero etiam diligentiam adhibebat: hoc enim unum ſibi perſuaſerat eſſe, quod in oratione novitatem, & quaſi, patriis moribus conſervatis, peregrinitatem tamen quandam effingeret; quae, cum multum omnibus in rebus admirationis habeat, ob id ipſum plurimum etiam non modo dignitatis, ſed etiam jucunditatis adferre ſolet. Ac profecto, quantum intelligere nos poſſumus, praeclare hoc, quod difficillimum ſemper habitum eſt, Bembus praeſtitit, ut, cum minus fere uſitate loqueretur, hoſpitis ſpeciem tamen effugeret. quod ſi qui ſunt, qui vulgi opinione ducti, quotidianam hanc tritam, communemque dictionem in hominum eruditorum, aut verſibus, aut proſa oratione vel poſtulent, vel expectent, atque ob eam cauſam Bembi oratione, quae a plebejo ac pervagato hoc tabernariorum atque opificum ſermone longe diſſonat, minus delectentur; ii erunt ex eorum numero, qui de iis ſtudiis exiſtimare aut leviter, aut nihil poſſint. Cajus quidem Caeſar, ut litteris proditum video, & ipſe bene loquendi laudem, non populi conſuetudine, ſed multo ſtudio, multiſque litteris, & iis quidem reconditis & exquiſitis, aſſequutus eſt; & cum de ratione Latine loquendi ad Ciceronem ipſum accuratiſſime, pluribus quidem libris, ſcriberet, verborum delectum originem dixit eſſe eloquentiae. Jure igitur Bembus, majore quadam cura, in verbis eligendis torquebatur, praeſertim cum Etruſce ſcriberet: itaque nova, ſplendida, decoraque ejus in primis oratio eſt: parum enim fidei conſuetudini ſemper habuit; quod ea partim varia atque inconſtans, partim etiam vitioſa atque corrupta eſſet; &, quoniam ne Romam quidem, nec adeo Athenas illas ipſas Atticas, quibus temporibus eloquentia maxime floruit, diutius tenere illud potuiſſe ſcriptum legerat, ut ne barbarie earum infuſcaretur atque inquinaretur oratio; repudiandum ſibi hunc ſermonem, qui nunc eſt, ſtatuebat eſſe; atque eum, qui fuerat in Etruſcis olim hominibus purus atque emendatus, cum minus dum exterarum nationum in Italiam confluxerat, adſciſcendum: qui cum illi non de populo, futili inanique doctore, diſcendus eſſet; ſed e veterum libris, graviſſimis auctoribus, percipiendus; illud etiam eadem opera adſequebatur, ut ejus, dignitatem, gravitatemque haberet oratio: nam quotidianus quidem, vulgariſque hic hominum ſermo, e ſordidis artibus maximam partem ductus, multum ex officina, multum e taberna, e ſellaque redoleat, neceſſe eſt. (*a*) Sunt igitur Bembi de ratione Etruſce loquendi libri tres in dialogo mirabiliter ſcripti; quibus profecto effectum eſt, ut quod homines Etruſce loquantur, non bonae modo jam conſuetudinis ſit, quam tamen fluxam atque inſtabilem videmus eſſe, ſed jam etiam

d ſcien-

(*a*) *Sunt igitur* Bembi *de ratione etruſce loquendi libri tres*) Opus ita inſcribitur: *Proſe di M.* Pietro Bembo *nelle quali ſi ragiona della volgar lingua ſcritte al Cardinale de' Medici che poi è ſtato creato a Sommo Pontefice & detto Clemente Settimo diviſe in tre libri*. Prodiit primum Venetiis in fol. e praelo Joannis Tacuini anno M. D. XXV. PRIMUS omnium *Bembus* fuit, qui noſtris hominibus linguae ſuae artem traderet, cujus praecepta ipſe longo ſtudio, multaque optime dictorum obſervatione congeſſerat, ut grammaticae artis corpus abſolveret. Scio equidem ante editos eos libros, jam ab anno M. D. XVI. de menſe ſeptembri, Anconae, per Bernardinum Vercellenſem, in 4. emiſſum eſſe in lucem *Joannis-Franciſci Fortunii* opus hoc titulo: *Regole grammaticali della volgar lingua*. Sed *Bembus* in Epiſt. vernaculis Vol. III. lib. II. ad *Bernardum Taſſum* ſcribens, plagii aperte *Fortunium* inſimulat, ſuaque eſſe, quae ille venditavit, aperte profitetur. „ Quanto al maeſtro *Pellegrino Moretto*„ (hic eſt *Pellegrinus* ille *Mantuanus*, qui praeter quaedam alia perpauca, in vulgus edidit libellum, qui inſcribitur: *Rimario de tutte le cadentie*

ſcientiae ac rationis, quae mutari nullo modo poſſunt; (*a*) quamquam video non deeſſe, qui, cum cogitandi laborem ferre ipſi aut nolint, aut etiam nequeant, Bembi ſcripta non tam expurgata, quam religione nimia prope quadam attenuata eſſe contendant. Sed ſit ſane ſuus cuique modus: difficile eſt enim, in omni re ſtatuere quatenus: & tamen, ſi cum aliorum libris Bembi ſcripta conferantur, facile judicium erit: mihi quidem ejus oratio vehementer probatur: non modo, quia elegans, nova, ſplendidaque eſt, &, ut ita dicam, nobilis; ſed, quia eſt etiam, Iſocrateo prope more, uber atque ornata. (*b*) Sunt etiam ejus verſus Etruſce ſcripti, & quidem permulti, graves atque pleni; ut hanc quidem laudem, ſi modo nos de iis rebus exiſtimare aliquid poſſumus, Bembo a ceteris omnibus concedi, neceſſe ſit: (*c*) in iis eſt carmen de Caroli fratris morte: videor mihi hoc vere affirmare poſſe, neminem umquam tam plane, tam ornate, tam dolenter quemquam luxiſſe, atque illis Bembus verſibus fratris obitum lamentatus eſt. (*d*) Scripſit praeterea volumina epiſtolarum ali-

---

dentie di Dante, & Petrarca, raccolte per Pellegrino Moreto *Mantovano*: excuſus eſt Venetiis per Nicolaum ab Ariſtotele menſe novembri M. D. XXIX.) „ ehe ha ſegnate le mie *Proſe* con „ le parole ingiurioſe che mi ſcrivete: potrete dirgli, ehe egli ſi inganna. Percioehe ſe ad eſſo „ pare, che io habbia furato il *Fortunio* percio, che io dico alcune poche coſe, che egli havea prima dette: egli nel vero non è coſi. Anzi le ha egli A ME FVRATE con le proprie parole, „ con le quali io le havea ſcritte in un mio libretto forſe prima, che egli ſapeſſe ben parlare, non „ che male ſcrivere: che vide & hebbe in mano ſua molti giorni. Il qual libro io mi profero di „ moſtrargli ogni volta, che egli voglia, & conoſcerà, ſe io merito eſſer da lui ſegnato & lacerato in quella guiſa. Oltre acciò io potrò ſarlo parlar con perſone grandi & digniſſime di fede: „ ehe hanno da me apparate & udite tutte quelle coſe, delle quali coſtui può ragionare, di molti „ & molt'anni innanzi, che *Fortunio* ſi metteſſe ad inſegnare altrui quello, ehe egli non ſapea. „ Sane inter eaſdem *Bembi* epiſtolas lib. II. Vol. II. quaedam eſt ad *Tryphonem Gabrielium* Romae data kal. april. anno M. D. XII. ex qua conſtat ipſum ex eo tempore *duos* ex tribus de *Italica lingua libris* jam confeciſſe, quos emendari etiam ejuſdem *Tryphonis* judicio cupiebat, aliorumque doctiſſimorum amicorum *Joannis Aurelii*, *Nicolai Theupoli*, *Joannis-Franciſci Valerii*, *Joannis-Baptiſtae Ramnuſii*, & *Andreae Naugerii*.

(*a*) *quamquam video non deeſſe*) Minime deſuere, qui *Bembo* tum viventi tum mortuo obtrectarent, quibus ejus oratio aſpera viſa eſt, duriuſcula, & parum liberaliter veterum imitationi addicta. Praeſtat ceteris nobilitate nominis & ingenii *Juſtus Lipſius*, cujus quale ſit de *Bembi* operibus judicium, vide ſis *Epiſtol. miſcellan. Centur. II. Epiſt. LVII.* & *Centur. V. Epiſt. XXXXVII.* & *L.* itemque *Centur. ad Ital. & Hiſp. Epiſt. VI.* & *Notas ad lib. I. Politicor. in cap. VIIII.* Contra obtrectatores tamen ipſum tutati ſunt clariſſimi viri, ac praeſertim *Joannes Clericus* in opere gallico *Bibliotheque Choiſie* Tom. I. artic. VII. ubi non oſcitanter latina *Bembi* opera cum magno doctrinae apparatu penſitat.

(*b*) *Sunt etiam ejus verſus etruſce ſcripti*) Etruſcos *Bembi* verſus, quibus titulus *Rime di M. Pietro Bembo*, publicavere primum Venetiis Joannes-Antonius & fratres a Sabbio anno M. D. XXX. in 4. Melior tamen auctiorque tertia editio Romana per Valerium Doricum & Franciſcum fratrem menſe octobri anno M. D. XXXXVIII. curante *Carolo Gualterutio*. Hanc miſit ad Cardinalem *Farneſium*, Paulli III. nepotem *Hannibal Carus*, qui in epiſtola nuncupatoria haec de illo habet: *E ſtato* M. Pietro Bembo, *non ſolo de primi ſcrittori di queſti tempi; ma il* PRIMO, *che habbia inſegnato a queſti tempi, & a quelli, che verranno, il vero modo di ſcrivere.* Recuderunt aliquando eadem carmina, aliiſque additis locupletarunt Joliti Venetiis annis M. D. XXXXVII. & ſequentibus in 12. quorum editiones etiam in pretio.

(*c*) *in iis eſt carmen de* Caroli *fratris morte*) Carmen hoc, vulgo *Canzone*, omni venere quam maxime comptum, ita incipit:

Alma corteſe, che dal mondo errante

Illud affert vir clariſſimus *Ludovicus-Antonius Muratorius* lib. IIII. *de perfecta Italica poeſi* pag. 465. & ſeqq. deque eodem ſic honorificentiſſime ſentit: *Per una Canzone funebre queſta ha dei pregi ſingolari, e può ſervire d'eſempio ad altre*, &c.

(*d*) *Scripſit praeterea*) Quoniam ad hujus Vitae calcem omnium *Bembi* operum, quaeque latine

aliquot : quarum paulo magis decoram video a nonnullis locutionem exiſtimari. ſuum cuique omnino judicium; eamque ob cauſam difficillimum eſt, omnibus aeque placere : nam, ut Theognis ait, laudatus a Platone poeta,

——(*a*) ᾔδη γὰρ ὁ Ζεὺς
Οὐδ' ὕων πάντας ἁνδάνει, οὔτ' ἀνέχων.

mihi quidem, cum has epiſtolas cum iis, quae a Graecis, Latiniſve ſcripta olim ſunt, contuli; valde hae cum illis congruere videntur. Sed pollutas plerique lue quadam etiam nunc aures habemus: nec plane dum e vulgi faece enatavimus atque emerſimus : paucos enim adhuc bonos auctores Etruſca habuit lingua, quibus lectitandis noſtrorum hominum expoliretur, expurgareturque judicium. Itaque homines ornatae, factaeque orationis inſueti, nec pulchritudinem intelligunt, aut cernunt, & ſplendore ipſo praeſtricti laeduntur, praeſertim qui in veterum Graecorum ac Latinorum libris uſque adeo verſati, volutatique non ſint, ut illorum virtutes aut transferre ipſi in ſua ſcripta, aut in alienis agnoſcere non poſſint : atque Etruſce quidem a Bembo ſcripta haec ſunt. Latine vero de Aetna ad Angelum Gabrielem ſcripſit adoleſcens; quem video libellum illi poſtea ſeni non valde probatum fuiſſe: de Virgilii Culice, & Terentii fabulis librum unum : de Guidoubaldo Feretrio, atque Eliſabetha Gonzagia ad Nicolaum Teupolum librum itidem unum, qui valde doctis omnibus probatus eſt; a Gabriele quidem Faerno, homine eruditiſſimo atque hujus generis acerrimo exiſtimatore, in caelum fertur. Sunt etiam Bembi, praeter eas epiſtolas, quae Leonis nomine ab eo ſcriptae ſunt, ſuarum quoque privatim epiſtolarum volumina; ac ſeorſum epiſtola de imitatione ad Joannem Picum libri prope inſtar, ſane perlegenda. ſunt praeterea ejus verſus Latini multi, dulces, eleganteſque; ut me quidem aeque propemodum, ac veterum illorum poetarum ſcripta, delectent. ſcripſit etiam magna cura, magnaque aſſiduitate (*b*) civitatis ſuae hiſtoriam, nudiuſcu'am illam quidem : eſt enim unum Caeſarem imitatus; ſed puram in primis atque illuſtrem.

tine quaeque italice ſcripſit, elenchum ſum daturus, hic ultra nihil addam.

(*a*) Scilicet: *Juppiter enim neque pluens omnibus placet, neque pluviam ſuſtinens.*

(*b*) *civitatis ſuae hiſtoriam*) Cum in Gallia anno M. D. XXVIIII. V. id. majas deceſſiſſet *Andreas Naugerius*, cui Decemvirum decreto rerum Venetarum ſcribendarum cura, qua *Sabellicus* deſierat, demandata erat: novo ampliſſimi ejuſdem collegii decreto idem negotium datum eſt *Petro Bembo*, qui tum Patavii totus in ſtudiis ſuis erat. *Bembus* ipſe in hiſtoriae ſuae limine mihi teſtis eſt. Per idem tempus & Marcianae bibliothecae cuſtos fuit, quemadmodum ante ipſum *Sabellicus* ac *Naugerius*, quod in *Sabellici* vita ſatis docuimus. Vir clariſſimus *Victor Trincavellus*, Venetus, nobilis philoſophus ac medicus, anno M. D. XXXVI. cum *Bembo* Stobaeum, graece editum Venetiis in fol. per Bartholomaeum Zanettum, dicaret, non ſine maxima ejus laude bibliothecam publicam memorat ipſius curae commendatam. Quas egerit *Trincavello* gratias *Bembus*, ob inſcriptum nomini ſuo illius auctoris opus, ex ejus literis patet Patavio idib. febr. anno M. D. XXXVI. quae lib. VI. Famil. occurrunt.

PETRI BEMBI
OPERUM
Elenchus.

Opera jam edita.
Latina.

1. DE *Aetna ad* Angelum Chabrielem. Venetiis, in aedibus Aldi, M. CCCC. LXXXXV. in 4. & per Jo. Ant. ejuſque fratres de Sabio, M. D. XXX. in 4. & Lugduni, apud Sebaſtianum Gryphium M. D. XXXII. in 8. Hoc etiam opuſculum excuſum eſt Amſtelodami, per H. Schelte, M. DCC. III. in 8. poſt *P. Severi Cornelii* poemation de *Aetna* a *Jo. Clerico* illuſtratum.

2. *De imitatione ad* Jo. Franciſcum Picum. Hoc opuſculo reſpondet *Bembus Pico*, qui eidem ſuper eodem argumento epiſtolam dederat *Romae III. cal. oct.* M. D. XII. *Bembi* reſponſio data eſt *Romae cal. januar.* M. D. XIII. Prodiit Venetiis apud fratres Sabios in 4. anno M. D. XXX. Lugduni, apud Gryphium, M. D. XXXII. in 8. Pariſiis, M. D. LXXVIIII. in 8.

3. *De Virgilii culice, & Terentii fabulis ad* Herculem Strotiam. Hoc etiam opuſculum edidere fratres Sabii, & Gryphius annis iiſdem, quibus epiſtolam *de imitatione*. Prodiit item Florentiae, M. D. LXIIII. in 4. *Bembi* vero *Caſtigationes in aliquot loca Terentii* exſtant in *Terentio* editionis Pariſienſis, M. D. LII. pag. 20.

4. *Hiſtoriae Venetae libri XII.* Venetiis, apud Aldi filios, M. D. LI. in fol. Lutetiae, ex officina Michaelis Vaſcoſani, M. D. LI. in 4.

5. *De Guido Ubaldo Feretrio, deque Eliſabetha Gonzaga Urbini ducibus, liber.* Venetiis per Jo. Antonium ejuſque fratres Sabios, M. D. XXX. in 4. & Romae, M. D. XXXXVI. in 4.

6. *Epiſtolarum* Leonis X. *P. M. nomine ſcriptarum libri XV.* Venetiis, M. D. XXXVI. in fol. & M. D. LII. in 8. Lugduni, apud Theobaldum Paganum, M. D. XXXX in 8. Baſileae, apud Frobenium, M. D. XXXXVII. in 8. & Coloniae Agrippinae, M. D. LXXXIIII. in 8.

7. *Epiſtolarum familiarium libri VI.* Venetiis, M. D. LII. iu 8. Coloniae, apud Goſvinuar Cholinum, M. D. LXXXII. in 8. & alibi. Praeter eas vero aliae non paucae, qua *Leonis X.* qua *Bembi* ipſius nomine conſcriptae epiſtolae per aliorum doctorum hominum volumina diſperſae occurrunt.

8. *Benacus, & Auguſtini Beatiani Verona.* Romae, M. D. XXV. in 4.

9. *Carmina.* M. D. LII. in 8. Plura quoque latina *Bembi* carmina in latinorum poetarum florilegiis parleguntur.

Uuiverſa autem latina *Bembi* opera prodierunt iterum & ſaepius Baſileae, M. D. LVI. M. D. LXVII. Argentorati, M. DC. II. M. DC. XI. & M. DC. LII.

Italica.

10. *Gli Aſolani, lib. III.* Venetiis, in aedibus Aldi Romani anno M. D. V. menſe martio in 4. & M. D. XV. menſe majo in 8. eodemque anno menſe novembri apud Philippum Junctam in 8. Venetiis, apud Jo. Antonium fratreſque Sabios, M. D. XXX. in 4. aliiſque etiam ex praelis. Utrique autem editioni Venetae in 12. per Jacobum de Vitalibus, M. D. LXXV. & per Fabium Zoppinum, M. D. LXXXIIII. argumenta librorum ſingulorum, obſcuriorumque dictionum declarationes margineas addidit *Thomas Porcacchius*.

11. *Le Proſe, nelle quali ſi ragiona della volgar lingua, diviſe in III. libri.* Editae ſunt Venetiis, per Joannem Tacuinum, M. D. XXV. in fol. & per Franciſcum Marcolinum, M. D. XXXVIII. in 8. Idem opus ex autographo auctioreque exemplari ipſius *Bembi* recognovit *Benedictus Varchius*, indicemque ſatis copioſum addidit: evulgavit Laurentius Torrentinus Florentiae anno M. D. XXXXVIIII. in 4. Editum deinde eſt Venetiis per Jolitos, M. D. LVI. M. D. LVIII. &c. in 12. Renique Venetiis in 12. per Franciſcum Rampazettum, M. D. LXII. Priorum editionum recognitor fuit *Ludovicus Dulcius*; poſterioris *Franciſcus Sanſovinus*. Idemque *Sanſovinus* edidit *Bembi Proſas*, una cum *Obſervationibus linguae italicae* multorum illuſtrium virorum, ſuiſque e praelis emiſit anno M. D. LXII. & Franciſcus Rampazettus M. D. LXV. uter-

uterque in 8. Complures aliae tanti operis editiones habentur tum ſeorſim, tum inſignibus iis in collectaneis, quorum titulus eſt: *Degli Autori del ben parlare per ſecolari e religioſi, opere diverſe*, &c. *In Venetia, nella Salicata*, M. DC. XXXXIIII. in 4. quae debemus *Subaſiano*, quo voluit nomine delitescere *Joſephus Aromatarius*. Exſtant ejus operis Parte I. Tomo II. num. 2. Sed omnium praeſtantiſſima ea eſt editio, quam nuperrime Neapolitanis ex praelis accepimus ita inſcriptam: *Le Proſe*, &c. *In queſta nuova edizione unite inſieme con le Giunte di* Lodovico Caſtelvetro, *non ſolo quelle, che prima vedevanſi ſtampate ſeparatamente, ma ancora alcune altre, che conſervavanſi manuſcritte nella libreria del Sereniſſ. Duca di Modena. In Napoli, per Bernardo-Michele Raillard. e Felice Moſca*, M. DCC. XIIII. in 4. Proſarum veluti epitomen emiſit *Marcus-Antonius Flaminius*, inſcriptam: *Le Proſe di Monſignor Bembo ridotte a Metodo, da M. M.* Antonio Flaminio. *In Napoli, appreſſo Gioſeppe Cacchi, & compagni*, M. D. LXVIIII. in 12.

12. *Le Rime.* Quae facta eſt Italicorum *Bembi* carminum, Venetiis, apud Jo. Antonium & fratres Sabios, M. D. XXX. in 4. prima editio eſt. Sequitur altera item Venetiis, apud Gualterium Scottum, M. D. XXXXIIII. in 8. Sed longe elegantior, auctior, & emendatior eſt tertia Romana editio, per Valerium & Aloyſium fratres Doricos, M. D. XXXXVIII. in 4. curante *Carolo Gualterutio*, quam praeit *Hannibalis Cari* ad *Farneſium* Cardinalem nuncupatoria epiſtola laudatiſſima. His Venetae editiones non paucae ſuccedunt, apud Scottum, M. D. LII. in 8. apud Cominum a Trino, M. D. LIIII. in 8. & apud Jolitum, M. D. XXXXVIII. M.D.LVI. M. D. LVII. & M. D. LVIII. in 12. Porro Jolitus, exſcripta a ſe ait *Bembi* carmina ex eo exemplari, quod a *Petro Gradonico* acceperat, ab ipſo auctore caſtigatum, multiſque auctum, quae tum primum a ſe in apertum proferebantur. Seorſim autem ab aliis non ſemel prodierunt, ac praeſertim Venetiis, per Jordanum Zilettum, M. D. LXII. in 8. eae quae inſcribuntur: *Stanze di M.* Pietro Bembo. Offendi etiam libellum ex quattuor dumtaxat pagellis, inſcriptum: *La dolcezza d' amore di M.* Pietro Bembo, *con altre Stanze dalla Sig.* Virginia Salvi *Saneſe ſopra il ſonetto* Pace non trovo, &c. *In Ferrara, appreſſo Valente Panizza Mantoano*, M. D. LXII. in 8. Verum ii verſus aut *Bembi* non ſunt, aut *Bembo* exciderunt valde adoleſcentulo. *Bembi* quoque carmina liber ille habet, cujus epigraphe eſt: *Rime di tre illuſtri Poeti, cioe del* Bembo, *del* Caſa *e di* Gio. Guidiccioni, *aggiuntevi in fine quelle di* Buonaccorſo di Montemagno. *In Venetia, per Franceſco Portonari*, M. D. LXII. in 12. Juvat has alias editiones referre: *Le Rime di M.* Pietro Bembo, *rivedute da M.* Franceſco Sanſovino, *e di annotationi illuſtrate. In Venetia*, M.D.LXI. in 12. Item *rivedute da M.* Tomaſo Porcacchi *con l' aggiunta di una tavola di tutte le deſinenze ſotto le lettere vocali. In Venetia, preſſo il Giolito*, M. D. LXX. in 12. Item *rivedute e purgate da* Gio. Battiſta Baſile, *con le Oſſervationi, varietà di teſti e tavola di tutte le deſinenze. In Napoli, per Coſtantino Vitale*, M. DC. XVIII. in 8. Plurima ex *Bembi* carminibus etruſcis exſtant in iis voluminibus, in quae congeſta ſunt ſcripta Italorum poetarum ſelectiora. *Joannes-Marius Creſcimbenus*, libro a ſe iterum edito cum eo titulo: *Iſtoria della volgar poeſia*, pagg. 333. 334. 335. refert non paucos doctos viros, qui *Bembi* carmina ſuis curis illuſtrarunt, quarum etiam non paucae nondum lucem publicam aſpexere. Iis auctoribus adjiciendus eſt *Benedictus Varchius*: hic epiſtola ea qua *Laelio Taurello* nuncupat orationem a ſe habitam in *Bembi* funere, innuit a ſe expoſitas tres illas odas italicas; quas idem *Bembus* uno veluti partu enixus eſt. *Varchio* autem *Hugolinus Martellus*; a quo refert doctiſſimus Abbas *Salvinus Salvinius* pag. 31. *Faſtorum Conſularium Academiae Florentinae* nuper editorum, expoſitum eſſe *Bembi* carmen (vulgo *Sonetto*) cujus ille eſt primus verſus:

Verdeggi all' Apennin la fronte, e'l petto.

Et *Bembus* ipſe id innuit epiſtola ea quae XIIII. eſt Volum. III. lib. XI. per quam ornatiſſimis verbis eidem *Hugolino* gratias agit.

13. *Della Hiſtoria Vinitiana volgarmente ſcritta libri XII. In Vinegia, appreſſo Gualtero Scotto*, M. D. LII. in 4. Item *In Vinetia, per Giordano Ziletti, e compagni*, M. D. LXX. in 4. Poſteriori huic editioni *Alemanus Finus*, Cremenſis, notabilium rerum indicem appoſuit; tum Venetorum omnium Principum, Patriarcharum, & Cardinalium, uſque ad Aloyſium Mocenicum Ducem. Utrique editioni praeit *Bembi* vita, auctore anonymo.

14. *Delle Lettere Volume I. In Roma, per Valerio Dorico & Luigi fratelli, nel meſe di ſettembre*, M. D. XXXXVII. in 4. *ad inſtanza di Carlo Gualteruzzi*. Minime praetereunda eſt editoris ad *Guidum-Aſcanium* Cardinalem *Sfortiam* nuncupatoria epiſtola, quae etiam editionum poſteriorum pleriſque praemittitur.

15. *Delle Lettere a Sommi Pontefici, a Cardinali, & ad altre perſone eccleſiaſtiche ſcritte I. Volume, libri XII.* Complectitur antedictas epiſtolas, ſed cum additamento.

16. *Delle Lettere a ſuoi congiunti & amici, & ad altri Gentili huomini Venitiani ſcritte, II. Volume, libri XII.* Gualterianis editionibus apponitur *Antonii Manutii* nuncupatoria ad *Hieronymum Quirinum, Iſmerii* filium, epiſtola.

17. *Delle Lettere a Principi, Signori & ſuoi famigliari amici ſcritte, III. Vol. libri XI.* Hoc volumen Scottus dicat *Julio* Cardinali *Roberto*, Peruſiae Legato.

18. *Del-*

18. *Delle Lettere a Prencipeſſe & altre Gentili donne ſcritte, IIII. Vol. Parte I. e II.* Dicantur *Eliſabethae Quirinae*, matronae nobiliſſimae, *Bembi*que & *Caſae* ſcriptis celeberrimae. Italicae *Bembi* epiſtolae ſaepius e Venetis praelis prodierunt per Gualterium Scottum iterum atque iterum, qua in 8. qua in 12. tum per alios annis, M.D.LX. M.D.LXIIII. M.D.LXX. & M.D.LXXVII. in 8. Gualterianam editionem anni M. D. LXXV. probaſſe prae ceteris viſi ſunt viri illi clariſſimi, qui vulgo ſe vocant *gli Accademici della Cruſca*.

19. *Lettere Giovenili. In Milano, appreſſo di Giovann' Antonio degli Antonii*, M. D. LVIII. in 8. Has amplectitur quoque poſterior quarti voluminis pars; ubi etiam editos, multo ante emiſſas in lucem eſſe teſtatur. Apud eos, qui variorum clarorum virorum italicas epiſtolas in volumina congeſtas, publico donavere, occurrunt aliae non paucae *Bembi* epiſtolae.

20. *Nuove Lettere famigliari ſcritte a M. Gio.* Mattheo Bembo *ſuo nipote, hora Senatore preſtantiſſ. nella Rep. Venetiana. In Venetia, appreſſo Franceſco Rampazetto*, M D. LXIIII. in 8. Collegit publicavitque *Franciſcus Sanſovinus*, & *Guido-Ubaldo Feretrio*, IIII. Urbinatium duci nuncupavit. *Urſattus Juſtinianus*, ſuis italicis carminibus celebrat hujus *Joannis-Matthaei Bembi* vitam a *Ludovico Dulcio* conſcriptam, quae numquam tamen publici juris facta eſt.

21 *Delle Lettere da diverſi Re, & Principi, & Cardinali, & altri huomini dotti a Monſ.* Pietro Bembo *ſcritte I. Volume, di nuovo ſtampato, riveduto, & corretto per* Franceſco Sanſovino. *In Venetia, appreſſo Franceſco Sanſovino, & compagni, M. D. LX.* in 8. Accepit *Sanſovinus* has epiſtolas a *Torquato Bembo*, & in libros quinque digeſtas *Octaviano Pallavicino* dicavit. Idem quoque alia earum epiſtolarum volumina editurum ſe pollicetur.

22. *Propoſta al Prencipe M.* Leonardo Loredano *& alla Signoria di Vinegia per nome di Papa* Leone X. Haec oratio exſtat in epiſtolarum italicarum *Bembi* volum. I. pag. 337. Gualterianae editionis anni M. D. LXXV. atque in aliis earumdem epiſtolarum editionibus; item in Orationibus italicis a *Sanſovino* collectis vol. I.

23. *Annotationi ſopra il* Petrarca. Excerptas e *Bembi proſis* una cum *Petrarcha* ediderunt iterum ac ſaepius Lugduni Rovillius, & Venetiis Petraſancta, Bevilaqua, Angelierius, aliique bibliographi.

Opera nondum edita.

24. *Provincialium poetarum vitae.*

25. *Provincialium poetarum carmina.* Codicem hunc ipſum qui Provincialium poetarum vitas & carmina continebat, *Bembo* mortuo, in *Ludovici Beccatelli* manus deveniſſe, refert *Antonius-Franciſcus Donius*, libro quod inſcripſit: *I Marmi*, parte tertia, pag. 155. editionis Venetae Franciſci Marcolini, anno M. D. LII. in 4. Haud parum quidem ſtudii & laboris *Bembus* impendit in linguae Provincialis antiquae ſcripta; cui linguae quis inficietur, plurimum debere Italas Muſas? Ita etiam ſcriptis multam a *Bembo* datam eſſe operam teſtantur tum ipſius *Proſae*, tum ea ad *Antonium Thebaldeum* epiſtola, quae exſtat volumine III. libro V. qua epiſtola *Thebaldeo Bembus* mittit Vitam *Bartholomaei Georgii*, Veneti patricii, qui vetere Provinciali lingua non pauca ſcripſit; ſubjicitque ſibi eſſe in animo, typis mandare Poetarum Provincialium carmina, una cum ipſorum vitis. Porro *Varchius* in oratione funebri, hac de cauſa *Bembum* narrat ad Provincialium auctorum ſtudia ſe contuliſſe: *Se a bene intendere la latina, gli fu di biſogno apprendere la greca; a bene apprendere la* Toſcana, *gli biſognò apparare la* Provenzale, *poco meno che del tutto ſpenta ancora in quei tempi.* Neque tamen *Petrus* in his quattuor linguis addiſcendis ita fuit totus, ut in aliis etiam horas aliquas non inſumeret. Vir clariſſimus *Ludovicus-Antonius Muratorius* in opere numquam ſatis laudando *de perfecta italica poeſi*, Tomo I. pag. 435. refert breve carminum ſpecimen, quae *Bembus Hiſpanica* lingua conſcripſerat.

26. *Oratio de grecae linguae laudibus.* Graece eam ſcripſit *Bembus*; quod *Varchius* haud dubiis verbis teſtatur in praedicta oratione funebri. *Beccatellus* autem de *Bembo* haec perhibet: *Dal* Laſcari *egli imparò così felicemente la lingua* greca, *che non ſolo l' intendeva, ma la ſcriveva ancora.*

27. *Diſſertationes in numiſmata, inſcriptiones, aliaque vetuſtatis fragmenta.* Sparſim in epiſtolis, qua graecis qua latinis, earum meminit.

28. *Obſervationes in auctores graecos & latinos.* Ipſe quoque ſcholiis librorum margines conſuerat notare; quod doctis hominibus ſolemne ſemper fuit.

29. *Epiſtolae autographae ad Rubertum Macigni.* Exſtabant in bibliotheca nobilis civis Patavini *Nicolai Triviſani*, teſte *Jacobo-Philippo Tomaſino Biblioth. Patav. mſſ.* pag. 109.

SYL-

SYLLABUS

Auctorum, ex quorum ſcriptis excerpi plurima
queunt ad texendam copioſiorem
Bembi vitae hiſtoriam.

Agrippa (*Cornelius*) De vanitate ſcientiarum.
Alberieius (*Jacobus*) *Catalogo degli ſcrittori Veneziani*. pag. 74.
Amaſaeus (*Romulus*) Orationes. pag. 140. 217.
Ammiratus (*Scipio*) *Opuſcoli Vol. II. I Ritratti. pag.* 248.
Aretinus (*Petrus*) *Lettere* pluribus in locis.
Areoſtus (*Ludovicus*) *Orlando furioſo Cant. XXXXXV. ſt.* 15. Auctor hoc ſuum poema judicio *Bembi* & cenſurae ſubjecit.
——— Carmina, lib. I. pag. 283.
Armanius (*Vincentius*) *Iſtoria della famiglia Bentivoglio*. pag. 185.
Aſulanus (*Franciſcus*) epiſtola nuncupatoria ad *Petrum Bembum* in Vitas parallelas Plutarchi graece editas in aedibus Aldi, anno M.D.XVIIII.
Augurellus (*Joannes-Aurelius*) Jambicus lib. II. & Carmina, lib. I. & II.
Bandellus (*Matthaeus*) *Novelle. Volum. II.* pag. 67.
Barotius (*Petrus*) epiſcopus Patavinus: De factionibus extinguendis liber ad *Petrum Bembum*.
Beatianus (*Auguſtinus*) Laehrymae in funere *Petri* Card. *Bembi*.
——— *Rime volgari e latine*.
Blount (*Thomas-Pope*) Cenſura celebriorum auctorum. pag. 554.
Boccalinus (*Trajanus*) *Ragguagli di Parnaſo*: pluribus in locis.
Bodinus (*Joannes*) Methodus Hiſtoriae. pag. 72.
Boiſſardus (*Janus-Jacobus*) Icones illuſtrium virorum.
Bonanticus (*Lazarus*) Carmina. pag. 26. 53.
Boriehius (*Olaus*) De poetis. pag. 94.
Boſius (*Joannes-Andreas*) De comp. prud. civil. n. 41.
Budaeus (*Guglielmus*) Epiſtolae.
Bulifonus (*Antonius*) *Lettere memorabili Part. I.* pag. 120.
Calcagninus (*Caelius*) epiſtolae. lib. V.
——— Carmina lib. II.
Camillus (*Julius*) *Teatro*. Nuncupatoria eſt ad *Bembum*.
——— Carmen ad *Petrum Bembum*: extat in Deliciis Poetarum Italorum Part. I. pag. 551.
Canonherius (*Petrus-Andreas*) De curioſa doctrina. pag. 112.
Caramella (*Honorius-Dominicus*) Muſeum illuſtrium Poetarum. pag. 234.
Caſtelvetrus (*Ludovicus*) *Poetica* pag. 24. 590.
Catoſſus Trocta: Cenſura in *Petri Bembi* Benacum ad *Fabium* & *Janum Arcellas* fratres, patricios Neapolitanos; mſſ. in 4. Exſtabat in bibliotheca *Marquardi Gudii*, ut refert ejuſdem bibliothecae Catalogus pag. 574.
Cheureau (*Urbanus*) *Hiſtoire du monde Tome III.* pag. 574.
Ciaconius (*Alphonſus*) Vitae Pontificum & Cardinalium, Tom. III. col. 653.
Codaglius (*Dominicus*) *Iſtoria Orceana*. pag. 9.
Contarenus (*Petrus*) Argoa voluptas, lib. II.
Craſſus (*Laurentius*) *Iſtoria de' Poeti greci*. pag. 410.
Craſſus (*Nicolaus*) elogia Venetorum. pag. 53.
Crinitus (*Petrus*) Carmina. *Lucejus Veronenſis Bembo* nuncupat *Criniti* carmina, quae *Joannes Cotta* ſibi miſerat.
Donius (*Antonius-Franciſcus*) *Libreria, P. I.* pag. 45.
——— *Marmi, P. II.* pag. 22. *P. III.* pag. 155.
Equicola (*Marius*) *Della natura d'amore*, lib. I. pag. 32.
Eraſmus (*Deſiderius*) Ciceronianus.
——— Adagia. pag. 241.
M. Fagiano. *Conſiderationi*. pag. 501.
Fellerus (*L. Joachinus*) Catalogus mſſ. biblioth. Lipſienſ. in dedicat. & pag. 22.
Folieta (*Ubertus*) De linguae latinae uſu & praeſtantia. pag. 73.
Fornarius (*Simon*) *Spoſizione ſopra l'Arioſto P. I.* pag. 774.
Fracaſtorius (*Hieronymus*) Siphilis, ſive de morbo gallico ad *Petrum Bembum*.

Gad-

Gaddius (*Jacobus*) Allocutiones & elogia. pag. 70.
——— De Scriptoribus. Vol. I. pag. 85.
Garimbertus (*Hieronymus*) *Vite di Papi e Cardinali*. pag. 185. 186.
Geſnerus (*Conradus*) Bibliotheca univerſalis pag. 139. 152. 390. 407. 545.
Ghilinus (*Hieronymus*) *Teatro d'uomini letterati*, *Vol. I.* pag. 192.
Gravina (*Vincentius*) *Della ragion poetica*, pag. 116. 212.
Guarzus (*Marcus*) *Cronica*. pag. 427.
Gyraldus (*Joannes-Baptiſta*) *Orbecche tragedia* : in carminibus poſitis ad calcem ejus tragoediae.
Gyraldus (*Lilius-Gregorius*) Dialogus de poetis noſtrorum temporum.
——— Carmina.
Hallervordius (*Joannes*) Bibliotheca curioſa. pag. 312.
Heinſius (*Daniel*) Confutatio fabulae Burdonum. pag. 360.
Imperialis (*Joannes*) Muſeum Hiſtoricum. pag. 19.
Jovius (*Paullus*) Elogia virorum doctorum.
Konigius (*Georgius-Matthias*) Bibliotheca vetus & nova. pag. 99.
Lampridius (*Benedictus*) carmina. pag. 52.
Landus (*Conſtantius*) In veterum numiſmatum Romanorum miſcellanea explicationes pag. 48.
Liburnius (*Nicolaus*) *Le Selvette* pag. 11.
Lomeger (*Joannes*) De bibliothecis. pag. 197. 273.
Longolius (*Chriſtophorus*) Epiſtolae: paſſim.
Luiſinus (*Franciſcus*) Commentarius in Poeticam Horatianam: Praefatio eſt ad *Petrum Bembum*.
Manutius (*Paulus*) Praefatio in Virgilium ad *Torquatum Bembum*, *Petri* filium.
——— Scholia in Epiſtolas ad Familiares M. T. C. pag. 113.
——— *Lettere volgari*. pag. 66.
Mareſius (*Rolandus*) Epiſtolae philologicae, lib. I. pag. 130.
Marinus (*Joannes-Baptiſta*) *Galleria Parte. I.* pag. 215.
Maſcardus (*Auguſtinus*) *Arte iſtorica*, *tratt. XI.*
Maurocenus (*Andreas*) Epiſtolae. pag. 219.
Maurolycus (*Franciſcus*) Comoſgraphia : in Epiſtola nuncupatoria.
Mazzonus (*Jacobus*) *Difeſa di Dante*, *P. I.* pag. 28. 169. 171. 173.
Meelfuhrerus (*M. Rodolphus-Martinus*) Acceſſiones ad Theodori-Janſonii ab Almeloveen Bibliothecam promiſſam & latentem. pag. 119.
Menagius (*Aegidius*) *Antibaillet*, *P. I.* pag. 37. *P. II.* pag. 103. 106. 338. 358.
——— *Obſervations ſur Malherbe*. pag. 279.
Meninnus (*Federicus*) *Ritratto del Sonetto*. pag. 124.
de la Monoye : Menagiana. Tom. III. pag. 269. 322.
Morhofius (*Daniel-Georgius*) Collegium epiſtolicum, pag. 13.
Muretus (*Marcus-Antonius*) Orationes, Vol. I. pag. 136. 144.
Muſcettola (*Antonius*) *Gabinetto delle Muſe*. pag. 105.
Mutius (*Joannes-Aurelius*) Elegia ad *Leonem* X. in Delitiis Poetarum Italorum, P. II. pag. 97.
Naudaeus (*Gabriel*) Bibliographia politica. pag. 88. 106.
——— Naudaeana. pag. 31.
Naugerius (*Andreas*) Carmina.
Nicodemus (*Leonardus*) *Addizioni copioſe alla Biblioteca Napoletana del Toppi*. pag. 226.
Oldoinus (*Auguſtinus*) Atheneum Romanum. pag. 535.
Paruta (*Paullus*) *Hiſtoria Vinetiana*, *P. I. lib. II.* pag. 140.
de Peregrinis (*Bartholomaeus*) Vinea Bergomenſis. pag. 14.
Pigna (*Joannes-Baptiſta*) Carmina, lib. IIII. pag. 101.
Pilonus (*Georgius*) *Iſtoria di Belluno*, *lib. V.* pag. 180.
Planetius (*Joannes*) Epiſtolae.
Politianus (*Angelus*) Epiſtolae, lib. XII. pag. 110.
la Popeleniere : *Hiſtoire des Hiſtoires*, *lib. VII.* pag. 406.
Poſſevinus (*Antonius*) Bibliotheca ſelecta : pluribus in locis.
——— Apparatus ſacer, Tom. III. pag. 19.
Quenſteda (*Joannes-Andreas*) Dialogus de patriis illuſtrium virorum. pag. 236.
Quirinus (*Angelus-Maria*) De Monaſtica Italiae Hiſtoria conſcribenda diſſertatio. pag. 16.
Raynaudus (*Odoricus*) Annales Eccleſiaſtici, Tom. XX. ad annum M.D.XIII. num. 100.
Riccius (*Bartholomaeus*) Epiſtolae : pluribus in locis.

Ric-

Ridolphus (*Lucas-Antenius*) *Aretefila*. pag. 49. 79.
Sabinus (*Georgius*) Ad *Petrum Bembum* metrica.
Sanderus (*Antenius*) Elogia Cardinalinm.
Sanſovinus (*Franciſcus*) *Venetia*, p. 597. atque in aliiš operlbus.
Scaliger (*Joſephus-Juſtus*) Scaligeriana. pag. 53. 407.
Scaliger (*Julius-Ceſar*) Poetica. pag. 800.
——— Poemata.
Scardeonius (*Bernardinus*) De antiquitate Patavii. pag. 20. 396.
Speronius (*Sperenus*) *Dialogi*. pag. 101. 430. 457. &c.
Spondanus (*Henricus*) Annales Eccleſiaſtici.
Strozzae (*Hercules* & *Titus-Veſpaſianus*) Carmina.
Superbus (*Auguſtinus*) *Trionfo d' Eroi illuſtri di Venezia*, *lib. I.* pag. 69. & *lib. III.* pag. 101. 114.
Taſſus (*Bernardus*) *Lettere*, *Vol. I.* pag. 127. 128.
Taſſonus (*Alexander*) *Conſiderationi ſopra le Rime del Petrarca*. pag. 83. 129. &c.
Teiſſier (*Antenius*) *Eloges des hommes ſavans*. *Tom. I.* pag. 17.
Thevet. (*Andreas*) *Portraits & vies des hommes illuſtres*, *Tom. VII.* pag. 119.
Thuanus (*Jacobus-Auguſtus*) Hiſtoriae ad annum M.D.XXXXVII.
Tomaſinus (*Jacobus-Philippus*) Inſcriptiones nrbis Patavinae. pag. 245.
——— Petrarcha redivivus. pag. 33. 38. 96. 104. 231. 241.
Tomitanus (*Bernardinus*) *Ragionamenti*. pag. 269.
Valerianus (*Pierius*) Caſtigationes in Virgilium.
——— Amores. pag. 5.
Ubertus (*Joannes-Baptiſta*) *Trionfo*. pag. 33.
Ughellius (*Ferdinandus*) Italia ſacra, Tom. I. & IIII.
Vinta (*Franciſcus*) Carmina, lib. I. pag. 22.
Vulpa (*Joannes-Antonius*) Elegia de *Bembo*: in Deliciis poetarum Italorum, P. II. pag. 1442.
Zanchius (*Baſilius*) De origine Orobiorum libri III. ad *Petrum Bembum*.
——— De horto Sophiae ad *Petrum Bembum* libri. II.
Zenus (*Petrus-Angelus*) *Memoria degli Scrittori Veneti patrizii*. pag. 19.

Innumeros alios omitto, eos praeſertim, quos odinm religionis dumtaxat, & obtrectandi alineae famae libido impulit ad ea de *Bembo* ſcriptitanda, a quibus ejuſdem pietas morumque caſtitas abeſſet: ſatis iſtos refutarunt optimi viri & catholici: ex illo autem peſſimorum hominum numero fuere *Scipio Gentilis*, *Thomas Lanſius*, *Henricus Emſius*, aliique haud multi.

e

A CHI

A CHI LEGGE.

MOnſignor *Giovanni della Caſa* ha ſcritto la vita del Cardinal *Pietro Bembo* con tanta eleganza e pulitezza di ſtile, il che è ſtato ſolito fare in tutte le coſe ſue, che in queſta parte non laſcia punto a deſiderare a chi legge. Vero è, che nel racconto de' fatti eſſo è ſtato aſſai digiuno, ed aſciutto, e qualche volta è inciampato in errore o di tempi, o di coſe, ſiccome dalle *annotazioni*, che vi ho ſoggiunte, ciaſcuno può rimaner perſuaſo. Ma ſiccome con eſſe non ho potuto a tutto ſupplire, poichè quelle mi ſarebbono per via di ſoverchio creſciute, e troppo ſpeſſo mi avrebbono portato a riferir coſe, che nel teſto del *Caſa* non ſono punto accennate: il che avrebbe cagionato anzi confuſione, che piacere nell' animo de' leggitori; così ho penſato, che le perſone curioſe di ſapere altre particolari, e importanti circoſtanze, ſpettanti alla vita del *Bembo*, avrebbono avuta ſoddisfazione di leggerle ordinatamente in quella, che n' è ſtata diſteſa da Monſignor *Lodovico Beccatelli*, Arciveſcovo di Raguſi, uomo dottiſſimo, e grande amico e del *Bembo*, e del *Caſa*: la qual vita inſino ad hora è ſtata deſiderata da tutti, ma non veduta che da pochi, per eſſere manoſcritta, ed inedita. *Andrea Vittorelli* nelle giunte fatte alla grand' opera delle Vite de' Papi, e de' Cardinali, compoſta da *Alfonſo Ciaconio*, dice, in parlando del Cardinal *Bembo*, di aver veduta la vita di lui ſcritta dall' Arciveſcovo *Beccatelli* in un codice della libreria Vaticana, dove pure ſi ritrova un bel volume di lettere eccleſiaſtiche ſcritte da queſto iſteſſo Prelato. La copia però, ſopra la qnale io ne fo parte al Publico, non è tratta dal codice Vaticano, ma, mediante il favore del Marcheſe *Gio. Giuſeppe Orſi*, tanto benemerito di tutte le buone lettere, mi è riuſcito di averla fedelmente traſcritta dall' originale medeſimo, che appreſſo il vivente preſtantiſſimo Senator di Bologna, *Jacopo-Ottavio Beccatelli*, per molti titoli ſtimatiſſimo gentiluomo, in oggi ancora conſervaſi con altre eccellenti Opere di quel dotto Prelato della ſua caſa, tutte degniſſime della pubblica luce, rammemorate dal P. *Peregrino-Antonio Orlandi*, Carmelitano, a c. 91. delle *Notizie degli Scrittori Bologneſi*, impreſſe in Bologna, per Coſtantino Piſarri, 1714. in 4. dove però non fa alcuna menzione della vita del *Bembo* ſcritta dal *Beccatelli*. Ma ben ne fece parole *Antonio Gigante*, da Foſſombrone, poeta inſigne latino, e Segretario dimeſtico per molti anni di eſſo Arciveſcovo; di cui egli ſcriſſe nella noſtra lingua la vita aſſai fedelmente, e copioſamente, che pure inedita è appreſſo il Senator *Beccatelli* ſopralodato.

La vita del *Bembo* ſcritta dal *Beccatelli* non è per verità così elegante e pulita, come quella ſcritta dal *Caſa*: ma certamente è più diligente, e meglio ordinata dell'altra, come ognuno da per ſe potrà farne il riſcontro. Ella contiene molti fatti particolari di queſto grand' uomo, che vano ſarebbe il cercare altrove, e la memoria de' quali ſarebbe affatto perita, ſe egli non ſi foſſe preſo la cura di conſervarli, avendogli raccolti ed appreſi dalla lunga amicizia, e famigliare converſazione, che ebbe con eſſo, sì in Padova, sì in Roma, sì anche in Venezia, nella qual città, già morto il *Bembo*, ſuccedette a Monſignor *della Caſa* l'anno 1550. nella Nunziatura Pon-

Digitized by Google

Pontificia, ſoſtenuta da lui con tale approvazione, e ſoddisfazione non meno del Papa, che del Senato Veneziano, che in capo a due anni eſſendo ſpirato il tempo della ſua Legazione, la Repubblica, per mezzo del ſuo Ambaſciadore, che teneva appreſſo il Pontefice, proccurò, che egli per altri due anni confermato foſſe in quel carico; alla quale inſtanza del Pontefice, sì per la ſtima, che faceva della Repubblica, sì per la buona opera, che in quel ſervigio preſtavagli il *Beccatelli*, molto volentieri ſi condeſceſe. Il *Beccatelli*, dopo haver anche ſoſtenuti con egual merito altri importantiſſimi impieghi in Italia, e in Germania a favor della Chieſa, e dopo eſſere intervenuto anche al ſacro Generale Concilio Tridentino, rinunziò per le ſue gravi indiſpoſizioni, ed altri più motivi l'Arciveſcovato di Raguſi, ſi ritirò nella Corte di Toſcana, dove da quel Gran Duca gli fu conferita l'anno 1564. la nobil Propoſitura di Prato, giuſpatronato di Caſa Medici, e quivi finalmente carico d'anni, e più di meriti, rendette ſantamente l'anima a Dio li 17. ottobre dell'anno 1572. Delle molte coſe che ſcriſſe, altro non ſi trova alla ſtampa, che qualche ſuo componimento poetico, e la vita di *Franceſco Petrarca*, pubblicata da Monſignor *Tommaſini* nel *Petrarca Redivivo* a c. 215. la quale io giudico eſſer la più accurata di quante ſe ne vedono a ſtampa, avendola eſſo per la maggior parte ricavata dagli ſcritti di lui. Moltiſſimi autori di quel tempo parlano di eſſo con molta lode: ma queſto non è luogo di ragionarne di vantaggio.

V I T A
D I
PIETRO BEMBO,
CARDINALE,
SCRITTA
DA LODOVICO BECCATELLI,
Arciveſcovo di Raguſi.

MEſſer Pietro Bembo, *la vita del quale per la eccellente ſua virtude io ſcrivo, nacque in Vinetia cittade illuſtre non ſolo in Europa, ma per tutto il mondo, della nobiliſſima famiglia* Bemba; *che tra le patritie di quella Republica è una delle più antiche; & ha havuto, come per l' hiſtorie Vinitiane ſi vede, di grandi & ſingolari Senatori, che & per mare & per terra l' hanno non poco honorata; fra' quali non fu de gli ultimi il Colendiſſimo m.* Bernardo *Dottore, & Cavaliero, & di buon juditio per quei tempi nelle lettere humane &*
mol-

Digitized by Google

molto riputato dagli huomini dotti, come tra gli altri moſtra Marſilio Ficino *nelle ſue epiſtole; gloriandoſi d'eſſer venuto al mondo in un medeſimo anno & giorno con m.* Bernardo; *del quale, & di madonna* Helena Marcella, *matrona per più conti di molto honor degna, nacque tra gli altri figliuoli m.* Pietro, *di cui ragioniamo del* M.CCCC.LXX. *a dì* XX. (a) *di maggio, che fu da loro con gran diligenza allevato; & per quanto la ſua tenera età portava, ne i coſtumi & nelle lettere incaminato; in che preſto per la bontà dell'ingegno ſuo ſegno manifeſto diede di quello, a che riuſcire doveva. Avenne ch'eſſendo anchora fanciulletto, il padre fu dalla ſua patria mandato Ambaſciatore alla Republica di Firenze; nel qual' offitio dovendo ſecondo gli ordini di Vinetia ſtare due anni, volle per l'amor ch' al figliolino portava, condurlo ſeco, ſi per vederlo ogni dì, come perch' in quella città, ch' è madre, & maeſtra di belliſſima lingua, laſciando la Vinetiana, quella apprendeſſe; quaſi indovino di quanto da poi ſucceſſe, cioè che n' haveſſe così gran dottore a venire. Era allora m.* Pietro *di età di annj circa* IX. *& preſto ſecondo l'aviſo del padre appreſe non ſolo le parole Fiorentine, & la pronuntia; ma voltò gli occhi ancora alle bellezze della lingua latina; la quale fino a quel tempo gia mill' anni paſſati ſepolta era giaciuta in tenebre; & mercè del Magnifico, & non mai a baſtanza lodato* Lorenzo de' Medici, *cominciava a riſorgere, & a farſi vagheggiare; & con quella inſieme la poeſia Toſcana andava ripigliando il perſo ſplendore dalli tempi di* Dante, & *del* Petrarca, & *del* Boccaccio *in poi; come vedere ſi può dalle compoſitioni di eſſo magnifico* Lorenzo & *del* Politiano, & *altri di quella Academia; la quale aperſe la via all'una & all'altra d'arrivare a quell'honorato grado, in che m.* Pietro Bembo *poſcia le collocò. Fece dunque parte della ſua fanciullezza in Fiorenza, & con tanto ſuo pro, com'è detto; & io l'ho ſentito ragionare alle volte di quei tempi, de' quali con grandiſſimo piacere ſi ricordava, lodando & la città, & il paeſe, & la converſatione de gli huomini, & delle contentezze che per quella età vi hebbe, fra le quali una ne rammemorava con gran dolcezza, la quale fu, che trovandoſe per dipor-*

(a) Nello ſteſſo tempo ſta ſegnata le naſcita dei *Bembo* ne i libri pubblici dell' Avvogheria.

diporto col padre un giorno fuor della porta San Gallo a Monte Ughi in un palazzo ſopra la ſtrada, che va di Lombardia a Firenze, vide paſſar un belliſſimo cavallino bianco, & ben guarnito, che da un palafreniero era condotto a mano; la vaghezza del qual cavallo coſi gli entrò nell' animo, che non poteva dimenticarloſi, anchora che cercaſſe di farlo; ma dicea fra ſe ſteſſo; beato me s'haveſſi quel cavallino, io ſarei felice, nè vorrei più altro al mondo; & felice riputava & beato quello che ne fuſſe ſignore: & coſi tutto occupato in queſto penſiero, & con eſſo tornato alla città col padre, fuor di tutta la ſua ſpettatione arrivò un ſervitore del magnifico Lorenzo al Clariſſimo Ambaſciatore ſuo padre; il quale gli preſentò il cavallino dicendoli, che da un Signore di Lombardia gli era ſtato donato, & ch' eſſo all' Ambaſciatore lo mandava per il ſuo figliolino, parendogli coſa da lui: la qual novella a m. Pietro parve che veniſſe dal cielo, & ſempre come di coſa tale ne ſerbò la memoria.

Hora ritornato m. Bernardo dalla ſua ambaſciaria alla patria, creſcendo tutta via m. Pietro in perſona, & in lettere, & tutto volto alli buoni autori della pura lingua latina, fu m. Bernardo dalla Republica mandato Ambaſciatore a Papa Innocentio a Roma, & al figliolo, che già in età di XVIII. anni era, laſciò cura di ſollicitar alcune ſue biſogne in Vinetia, & tra l'altre una lite (a) c' havea con m. Simon Goro, alla quale attendendo m. Pietro, come s' uſa, avanti li judici, avenne che provocato fuor di propoſito da un nipote del ſuo adverſario, ch' era altreſi gentilhomo, & chiamato Giuſto Goro, in Rialto reſtò ferito da una ſtorta ſu la man deſtra tal che fu per perderne il deto chiamato indice, che di poi ſempre hebbe impedito. Et è coſa maraviglioſa, che, com' eſſo referiva, la mattina prima ch' uſciſſe di caſa, Madonna Helena ſua madre lo havea pregato, che guardaſſe di non andare a Rialto, & haver parole con Giuſto Goro, perche la notte medeſima s'era ſognata, che colui con una ſtorta lo feriva ſu la mano; dicendogli, di gratia figliolo guardati, che non ſoglio ſognare indarno: & diceva m. Pietro a queſto propoſito, ch' altre coſe come queſta la madre havea predetto, cre-

(a) Anche il Bembo racconta queſto fatto avvenutogli, in una lettera a Giuliano de' Medici, poſta nel vol. III. lib. II.

credo governata per la ſua bontà da qualche Angelo benigno; ſicome ancho con la gratia di Dio havea generato un figliolo tanto eccellente. Dopo che, ritornato il padre a Vinetia, venne in gran deſiderio a m. Pietro *d'apparare anchora la lingua greca; dalla quale ſapeva la latina molte bellezze haver tratto. Et perch' allhora l'Italia non era com' hoggi ricca di maeſtri & libri, che la inſegnaſſero, ſi riſolſe per ciò a voler andare a Meſſina in Sicilia; ove m.* Coſtantino Laſcari, *perſona di età, & di dottrina grave, di natione greco, & di nobili coſtumi, inſegnava; di che 'l padre ſi contentò per la voglia c' haveva, che 'l figliolo mandaſſe li ſtudij ſuoi innanzi, anchora che così lunge mal volentieri andar lo vedeſſe. Partitoſi dunque da Vinetia di età d' anni* XXII. *con un altro gentilhomo ſuo compagno chiamato m.* Agnolo Gabrielli, *andò per la via di Napoli a Meſſina per mare; ove due anni & mezzo dimorò con quel buono e dotto maeſtro; col quale imparò così felicemente la lingua greca, che non ſolo l' intendeva, ma la ſcriveva anchora. Et in quel tempo compoſe un operetta latina dell'* Incendio dell' Etna, *che indrizzò a m.* Agnolo Gabrielli; *& fu coſi ardente nel ſtudio delle lettere greche, che quaſi vi perſe il ſonno, per quanto a lui medeſimo ho ſentito dire.*

Ritornò alla patria, & al padre, che molto lo deſiderava, & con ſeco menò Cola Bruno, *fanciullo pur Meſſaneſe, che più di* XLV. *anni da poi lo ſervì, & riuſcì di coſi belle lettere, & ſaldo juditio, com' altro ch' allhora viveſſe, & io ho ſentito dire a m.* Pietro *iſteſſo, che la ſferza delle ſue compoſitioni era m.* Cola, *del quale che ſtima faceſſe ſe ne legge un bel teſtimonio di m.* Pietro *medeſimo nelle epiſtole al* Sadoleto; *ove fra l' altre coſe dice, parergli di eſſer un Re, havendo m.* Cola *appreſſo. Tornato com' è detto alla patria per la rara & leggiadra maniera dello ſcriver ſuo coſi in Toſcano, come in Latino, & verſi & proſa, era in admiratione d' ognuno chi le ſue compoſitioni vedeva; & non ſolo a Vinetia, ma in Italia, & fuori. Et veramente eſſo è ſtato il primo, & forſe ſino a qui ſolo, in chi ſi ſia veduta queſta gratia di componere felicemente coſi diverſamente in diverſe lingue; il che per lo adietro fu riputato impoſſibile, ma a lui per*

la

la felicità dell' ingegno ſuo, & per la gran diligenza del ſtudio tornò facile. Il padre in tale riputatione vedendolo, lo cominciò a ſollicitar c' hoggimai alla Republica ſi voltaſſe, come quello che dalla ſua virtù ſperava vedere & la patria, & la caſa Bemba piu illuſtre. il giovane ancor che malvolentieri laſciaſſe i dolci ricetti delle Muſe per metterſi nel ſtrepito delle piazze; pure per riverenza del padre, & l' amore della patria tenendo il corſo de gli altri gentilhomini ſuoi eguali ſi poſe ad attendere alle coſe publiche, & frà l' altre avocava (a) alle volte, & con molta gratia, & lode. Hora avenne, come tra gli huomini accader ſuole, che eſſo con un altro gentilhomo giovane fu in competenza d' uno uffitio; nel quale il ſuo competitore, anchora che di virtù non gli fuſſe pari a gran pezza, fu propoſto o per favor de' parenti, o che che ſe ne fuſſe la cagione; che ſpeſſe volte le acque del mare delle Republiche fanno di ſimili fluſſi; di che ſdegnatoſi m. Pietro voltò più l' animo al ſuo primo eſſercitio delli ſtudj; maſſime che vedeva il ſuo padre havere altri figlioli; & la famiglia Bemba ſoggetti nobili, per li quali al deſiderio loro ſi potria ſodisfare. & ſtando in quella deliberatione ricorſe, come fanno li veri Chriſtiani, a pregar Dio che lo inſpiraſſe; & andato per ciò alla chieſa, portò la ſorte, che 'l Sacerdote, che celebrava per voto, o divotione di chi ſi fuſſe, diſſe ſtraordinariamente la Meſſa di San Giovanni Evangeliſta, nell' Evangelio del quale ſi leggono quelle parole, Petre ſequere me; le quali inteſe da m. Pietro, eſſendo nel penſier ch' era, l' interpretò per dette a lui; & coſi ſi riſolſe laſciar la Republica, & attendere alli ſtudj, per voltarſi, quando a Dio piaceſſe, alla Corte; di che il padre ſi contentò, che malvolentieri impediva il figliuolo in deſiderio coſi honeſto. Occorſe di poi che m. Bernardo ſuo padre dalla Republica fu mandato Vicedomino a Ferrara, che coſi in quel tempo s' uſava di fare; col quale m. Pietro andò già di molta riputatione per le belle lettere ſue. Fu da tutta quella Corte veduto volentieri; & maſſime dal Sig. Duca Alfonſo da Eſte, & da Madama Lucretia Borgia ſua moglie. Erano allhora in Ferrara molti letterati, & di gran nome, & fra gli altri m. Hercole Strozzo, m. Antonio

(a) Bemb. Hiſt. Venet. lib. III. p. 79. di queſta edizione.

nio Tebaldeo, & m. Jacomo Sadoleto; co i quali m. Pietro fece ſtretta amicitia. Morì preſto il Strozzo. ma il Sadoleto viſſe ſempre collega a m. Pietro, & nei Studii, & nelle fatighe, & ne gli honori, & ſopratutto nella benivolenza; & coſi m. Antonio Tebaldeo, fin che viſſe, gli portò gran riverenza & amore. Nella detta ſtanza di Ferrara m. Pietro fra le Corti & le feſte, ſeppe anco trovare otio per li ſtudj; & quivi d'anni XXVIII. compoſe i ſuoi Aſolani; la qual'opra da tutta Italia con molto deſiderio fu veduta & letta; & da quella cominciorono i ſvegliati ingegni a conſiderare, che coſa fuſſe regolatamente ſcrivere, & far rime veramente Toſcane, che prima ſi facevano a caſo; nè era per letterato & gentile ſtimato, chi detti libri letti non haveſſe.

Dopo queſta honorevole dimora a Ferrara ritornò m. Pietro a Vinetia, & a Padoa nella villa ſua paterna tutto infiammato nel deſiderio di ben ſcrivere nelle predette lingue; & conoſcendo anchora che per quei ſtudj non era dalla patria ſua per haver grandi honori, i quali più toſto all'attioni, ch'alle ſpeculationi dar ſi ſogliono; & vedendo le facoltà paterne non eſſer baſtevoli a ſoſtener lui & li fratelli honoratamente, ſi riſolſe di tentare la fortuna, & uſcir di Venetia, & viver in qualche luoco, dove con honore poteſſe riportar commodo per ſe, & per altri; & parendogli ch'a Roma non aveſſe luoco et modo da intratenerſi da gentilhomo par ſuo per allhora, eleſſe di transferirſi alla Corte d'Urbino, ove tutti li virtuoſi erano accarezzati; ch'a quel tempo, & ſempre vi ſono com'a porto ricorſi, per bontade & valore di quell'Illuſtriſſimo ſangue, che n'ha la Signoria per beneſitio di quei popoli, & honore di tutta Italia; oltra che ſucceſſore del Duca Guidobaldo eſſer doveva Franceſco Maria dalla Rovere, nipote di Julio Secondo, fatto non molto avanti ſommo Pontefice; per il che m. Pietro, che gran conoſcenza in quella havea, maſſime che nelli tempi del Duca Valentino in Venetia havea conoſciuti & corteggiati il Signor Duca Guidobaldo, & la Signora Heliſabetta Ducheſſa ſua conſorte, fu molto accarezzato da tutti, & la ſua virtù lo miſe in grandiſſima gratia del Duca, & della Ducheſſa, & tutta la Corte; nella quale fra gli al-

f tri

tri ſi trovava il magnifico Giuliano de' Medici, *fratello poi di Papa* Leone, *allhor fuoruſciti di Firenze*, *&* *il Signor* Ottaviano Fregoſo, *& Monſignor l'*Arciveſcovo di Salerno *ſuo fratello, et altri Signori et gentil'huomini di valore, coi quali m.* Pietro *fece ſtretta amicitia; perche oltra le belle lettere, c' havea, era ancho gratioſo, et avenente. Hebbe in quella dimora et carezze, et commodità di ſeguir li ſtudj, de' quali ancho ſe ne vedono di belli frutti et nelle rime ſue, et nell' opre latine; ne mancò la Signora Ducheſſa in Corte di Roma et col Papa, et con li nipoti fargli ogni favore, perche fuſſe, come meritava, riconoſciuto, et eſſo piu d' una volta fu chiamato a Roma; ove finalmente nell' ultimo anno di* Julio *ſi riduſſe in compagnia dell'* Arciveſcovo di Salerno *; ch' a lui, et a m.* Jacomo Sadoleto, *et a m.* Camillo Paleotto, *et ad altri letterati da bene faceva grandiſſime carezze. Et Papa* Julio, *al quale di Dacia era ſtato mandato un libro ſcritto a note, ch' alcuno interpretare ſaputo non havea, lo fece dare al* Bembo*; della virtute del quale non poca ſtima faceva, in ſegno di che lo provide della commenda di Bologna.* M. Pietro *quel libro eſpoſe, et trovò la via d' intendere le note, che da gli antichi, et da* Cicerone *medeſimo ſi dice che furono ritrovate per ſcrivere con poche righe aſſai. Et dopo queſto in brieve tempo morì Papa* Julio, *et fu creato* Leone*; il quale per lo buon juditio, che delle lettere havea, per honorare il ſuo pontificato, volſe tra l' altre belle proviſioni havere dui ſegretarij delli più famoſi d' Italia. onde prima che di conclave uſciſſe, eleſſe a quell' uffitio m.* Pietro Bembo, *et m.* Jacomo Sadoleto, *che tuttadue erano, com' è detto, in caſa* Monſignor di Salerno, *et per la loro virtù ben conoſciuti; nel qual' uffitio ſi portorono di maniera, che dettero ſingolare eſſempio alla Corte di Roma, qual foſſe la vera et virtuoſa amicitia, et ſenza emulatione in due coſi eccellenti colleghi, attendendo non meno a ſervire honoratamente il ſuo Signore, ch' a far corteſia a chi della loro opra biſogno aveſſe; et illuſtrorono quell' uffitio in guiſa, che più non ſi potrà dire, che le biſogne delli Pontefici Romani Romanamente non ſi poſſano ſcrivere. Era m.* Pietro *d' anni* XXXXIII. *quando a quell'*

uffitio

uffitio da Papa Leone *fu poſto ; et vi perſeverò ſino all' ultimo anno di quel pontificato, creſcendo ogni giorno in maggior riputatione et della Corte, et del Papa ; dal quale fu non ſolo in ſcrivere adoperato ; ma ancho nelle conſulte di grand' affare ; et fra l' altre lo mandò a Vinetia a fermar la pace tra' Chriſtiani, et rimovere quel Dominio dalla lega con Francia ; che ſe ne vede anco una bella propoſta in ſtampa fatta da m.* Pietro *alla Signoria.*

Riconobbe Papa Leone *li ſuoi meriti accreſcendoli la entrata de' beni Eccleſiatici ſino a tre millia fiorini d'oro. Continuò ſempre m.* Pietro *quella ſervitù con grandiſſima fede & diligenza, ſe non quanto l' anno del* M.D.XVIIII. *per l' infermità & morte di m.* Bernardo *ſuo padre ſi transferì a Vinetia, & Padoa per alcuni meſi ; & di poi tornato a Roma mentre che più all' honore & a' ſervitii del patrone, & de gli amici, ch' a ſe medeſimo attendeva, ſpendendo la notte nello ſcrivere & ſtudj, & il giorno in altri offitii, cadde in una graviſſima infermità per fiacchezza di ſtomaco, & di tutta la perſona ; onde per conſiglio de' medici, & eſſortatione del Papa, al quale la ſalute di lui era cara, ſi ridusſe all' aria & bagni di Padoa per riſanarſi ſe poteva ; il che per la buona cura che gli poſe, fatto li venne in capo di parecchi meſi ; nel qual tempo, com' a Dio piacque, Papa* Leone *ſi morì, che fu il primo dicembre* M.D.XXI. *& parendo a m.* Pietro, *che Dio l' haveſſe di mare tratto, per ridurlo in porto, deliberò tornare alla ſua vita prima, & da lui ſempre deſiderata, cioè alli ſtudj, & alle muſe, laſciando le grandezze & ambitioni delle corti ad altri più di quelle vaghi, ch' eſſo non era ; & coſi gia accommodato honeſtamente di beni di fortuna, conforme alla nobiltà & grandezza dell' animo ſuo, in Padoa ſi provide d' una caſa honorevole con un belliſſimo giardino, (a) & altre commodità & per ſe, & per gli amici, che da Vinetia, & di molte parti d' Italia lo viſitavano ſpeſſe volte. & raſſettata* Villabozza *preſſo a Padoa, poſſeſſione antica di caſa, ove gran parte delli ſuoi ſtudj in gioventù havea fatto, in quella l' eſtate, & il verno dimorava a Padoa, nella*

(a) Fu ſtudioſiſſimo delle coſe della botanica, e de' ſemplici; di che, e del ſuo giardino, che aveva in Padova, parla il *Varchi* con molta lode nell' orazione funebre.

qual città era certamente il principale ornamento del ſtudio, al quale molti Signori d'Italia & fuori andavano apoſta più per conoſcere m. Pietro, che per altro; & eſſo corteſemente con belliſſimi modi gli intrateneva; perche non ſolo di lettere & in più maniere di quelle ſaviamente ragionava, ma d'altre coſe gentili ſapeva beniſſimo render conto, come di medaglie, & ſcolture, & pitture antiche & moderne; delle quali coſe havea un ſtudio coſi bene inſtrutto, ch' in Italia forſe pochi pari havea; fra l'altre teneva una tavola di rame aſſai ben grande, lavorata d'argento a figure Egittie, coſa maravigliosa a vedere. Haveva di molti bei libri antichi, fra' quali io ho veduto un Terentio, che diceva eſſo credere certo, eſſer ſcritto fino alli tempi di Cicerone; tanta majeſtà di lettere et d'antichità moſtrava. Et alcuni libri di Virgilio miniati in varii luoghi con figure che moſtravano coſe fatte dagli antichi in altra maniera dalle noſtre. Oltra queſti havea parecchi fogli di mano iſteſſa del Petrarca delle ſue rime con diverſi concieri pur di mano dell'autore. Laſcio li libri Provenzali (a) da m. Pietro cercati, & ſtudiati con diligenza, & molti altri libri & ſcritture, perche qui non intendo riportar l'indice delle ſue belle coſe, che troppo lunga ſarebbe la materia: ma ho ricordate queſte, perche s'intenda parte de gli ornamenti del ſuo ſtudio, & de gli intratenimenti delli belli ingegni, che lo cortiggiavano, che com' ho detto erano molti, & a tutti faceva carezze. Queſto tenore di vita tenne m. Pietro molti anni ſcrivendo hora Latino, hora Toſcano, ſecondo che meglio li tornava; nè più ſi curò tornare alla corte di Roma, anchora che di poi fuſſe aſſunto al Pontefìcato il Cardinale de' Medici detto Clemente ſettimo, ſuo domeſtico ſignore, & dal quale poteva ſperar molto; andò ſolamente l'anno del XXV. a baſciarli il piede a Roma, & a prendere il ſantiſſimo Jubileo; & poi ritornò all'otio ſolito ſuo; nel quale diede compimento alle Proſe della lingua Toſcana, già molti anni prima da lui incominciate, & poi interrotte per la dimora, che fece in Roma con Papa Leone, & fattole ſtampare, le mandò a Papa Clemente. Occorſe in queſto tempo ch' in Francia morì il Clariſſimo m. Andrea Navagero Oratore dell' Illuſtriſſima Signoria quella a Corona; che fu del M.D.XXIX. di maggio; al quale per la ſua eccellenza il Dominio ha-

(a) Il Doni ne' Marmi part. III. pag. 155. dice, che 'l codice delle Vite e Rime de' Poeti Provenzali, il quale era del Cardinal Bembo, fu poi donato a Mõſignor Lodovico Beccatello, autore della preſente vita.

havea molti anni avanti dato il carico di ſcrivere l'hiſtorie Vinitiane. Donde li Signori conſiderando chi poteſſe a queſto lor pio deſiderio ſodisfare, tutti voltorno l'occhio a m. Pietro Bembo; *& coſi ſi riſolſero pregarlo, che voleſſe alla patria ſoccorrere con la ſua virtù, & pigliare il carico dell' hiſtoria, offerendogli di ben riconoſcerlo; alla quale dimanda m.* Pietro *come quello ch' era vero gentilhuomo, & buon figliolo della Republica, non guardando nè all'età già molto innanzi, nè ad altri ſuoi ſtudj, o commodi, riſpoſe corteſemente d'obedirli volentieri, nè da loro volere altro premio, che'l ſuo buono amore, che come ſuo buon figliuolo, & ſervitore era debitore ſervirli in quello che valeva. Et coſi del* M.D.XXX. *di età già di* LX. *anni preſe il carico di ſcrivere latinamente la detta hiſtoria. Coſa mirabile era fra l' altre in m.* Pietro *la virtù della immitatione, nella quale fu feliciſſimo ſempre, & in proſa, & in verſo, & in quella età lo dimoſtrò ben chiaro. Imperoche non havendo mai eſſo atteſo a ſcrivere hiſtorie, & parendogli che fra gli ſcrittori latini,* Ceſare *foſſe il più candido, & il meglio ordinato, eleſſe d' immitar lui; & recatoloſi innanzi col ſuo divino giudicio, coſi bene l' eſpreſſe, come hoggidi ſi vede nelli* XII. *libri d' hiſtoria, che ha laſciati ſcritti. Applicatoſi dunque a queſta ſcrittura, poco ad altro attendea, & coſi continoando avenne che* Papa Clemente *del* M.D.XXXIIII. *di Settembre ſi morì, & fu creato in ſuo luogo il Cardinal* Farneſe *detto* Paolo III. *Pontefice di molta eſperienza, & gran giudicio, il quale per riſtorar la Chieſa, che in rovina vedea, ſi riſolſe a fortificarla col ſoſtegno di Cardinali eccellenti; di che ne creò molti ne' primi anni del ſuo pontificato; & havendo queſta mira, fu come aviene ricerco dalla Signoria di Venetia a farne anche uno a requiſitione loro; di che il Papa, che era benigno, fu contento. Ma perche poi per la ambitioni di molti la elettione alli Signori era difficile, la rimiſero liberamente nel giudicio del Papa, il quale ancorache foſſe ricerco, & combattuto da diverſi in diverſi modi, volle, tenendo il ſuo vecchio ſtile, guardar più all' utile della Chieſa & ben publico, che alla paſſion de' privati, & conſigliatoſi col Reverendiſſimo* Contarino *ſopra queſta materia, ſi riſolſe crear*

Car-

Cardinale M. Pietro Bembo, *che niente a queſto penſava: la qual coſa preſentita, come aviene, per la corte eccitò alcuni per diſtornare il penſiero del Papa, affine che in altri cadeſſe; & ſotto preteſto di zelo dell' honor della Chieſa diſſero tutti i mali che ſeppero di m.* Pietro, *opponendogli che le ſue lettere erano più da gentile, & la vita anchora, che da Chriſtiano, & che haveva figlioli, oltra che era coſi ſuperbo, che non ſolo non ſi degnava procurar gli honori della Chieſa, ma gli ſprezzava anchora. Queſte coſe, & ſimili dette a Papa* Paolo *ritardarono il ſuo propoſito nella promotione che fece de' Cardinali al natale del* M.D.XXXVIII. *talche ſopraſtette di dechiarare alcun Vinitiano per allhora. Pervenuta la novella agli orecchi di M.* Pietro, *che ſi ſtava al ſuo ripoſo ne' ſtudj, tutto ſi commoſſe, come quello, che dell' honore più che d' altra coſa era zeloſo; & anchorache vero foſſe, che d' eſſer Cardinale non ſi curava; il che a me prima haveva ancho detto; pure vedendoſi in cotal guiſa urtare, & eſſere come indegno, & ſuperbo calumniato; ſe ben ſapeva ciò eſſer falſo, & conoſciuto dal mondo, et che la buona vita ſua per ſe ſteſſa faceſſe reſtare gli accuſatori bugiardi; dubitando che'l tacere non accreſceſſe il credito a' maligni, che lo calumniavano, ſi riſolſe, coſi ancho perſuaſo, et pregato da molti amorevoli ſuoi, ſcrivere la epiſtola latina, che hoggi ſi vede a Papa* Paolo, *et ſimilmente un' altra lettera al Cardinal* Farneſe, *nelle quali ſi conoſce quanto candore, et prudentia accompagnaſſe la ſua bontade: le quali lettere vedute dal Papa, e conoſciuta la verità chiaramente, ſi riſolſe non aſcoltar più chi l' oppugnaſſe, ma honorare il ſacroſanto Collegio di coſi ricca gemma, et con univerſale ſatiſfattione, et letitia di tutta la corte et di tutti li buoni lo publicò Cardinale a'* XXIIII. *del meſe di marzo,* M.D.XXXVIIII. *la qual nuova rallegrò principalmente Venetia, per riſpetto della quale s' era moſſo il Papa a far tale elettione; et coſi con ſua Signoria Reverendiſſima, che ſi trovava a quel tempo in Venetia, ne fecero, et in publico, et in privato grandi dimoſtrationi: di che ogn' uno più che ſua Signoria Reverendiſſima ſe ne rallegrò: la qual conoſcea beniſſimo,*

che

che di una vita riposata paſſava in una molto diverſa, et negocioſa: ſolo piacere gli la faceva l'obedire alla vocatione in che Dio lo chiamava, e dimoſtrare a chi calumniato l'havea, che nè per ſuperbia, nè per altro era indegno di quello honore, & con tutto l'animo ſi volſe a ringratiar Dio, proponendoſi di dare interamente à lui ſolo il rimanente della vita che gli reſtava. Il che fece, & altro più non leſſe, che ſcritture ſante; & fattoſi conſecrare a meſſa, ſi diede a celebrare frequentemente, & con tanto ſpirito, che era un ſtupore. Ho inteſo da perſone degne di fede, che ſi trovarono alla ſua prima meſſa, che privatamente celebrò, che a gran pena quando fu nelle ſecrete dopò la conſecratione, potè finirla per le ſpeſſe lagrime che da gli occhi gli cadevano; coſi volle a quell'anima il Signor Dio, alla quale tante gratie fatte havea, donargli al fine la maggior di tutte col farlo ſuo veramente ſacerdote. Transferitoſi dopo alcuni meſi M. Pietro *Cardinale a Roma, fu dal Papa, & dal Collegio & da tutta la corte ricevuto con lietiſſima fronte, & ſpeſſo il Papa lo riteneva ſeco, & conſigliavaſi ſeco, & per la prudentia, & fede, che in ſua Signoria conoſcea, molto li credeva. Tutti li Cardinali & giovani, & vecchi li faceano carezze per la dolcezza della ſua natura; & ſe tra loro era ſtato alcuno, che alla promotione non foſſe ſtato favorevole, che non fu però ſe non uno, quello ſi chiamava in colpa dell'errore, & gli ne domandava publicamente perdono; & io l'ho inteſo da chi preſente vi ſi trovò. Erano però tra' Cardinali alcuni, coi quali più domeſticamente vivea, & eſſi grandemente amavano lui, che furono li Reverendiſſimi* Contarino, Sadoleto, Corteſe, Polo, Fregoſo, Santa Croce, Badia, Morone, *tutti grandi, dotti, & coſtumati Signori; & io ho udito dire a* Julio *Papa* III. *che a quel tempo Cardinale era, che non conobbe mai la più pura, & ſchietta mente, & deſideroſa del bene univerſale, di quella del Cardinal* Bembo. *Non varcò molto tempo, che ad Ogobbio alla ſua chieſa morì il Cardinal* Fregoſo *che fu del* M.D.XXXXI. *la morte del quale gran dolore apportò a Monſignor* Bembo *per la ſtretta, & vecchia amicitia tra loro, oltra il danno publico. Et Papa* Paolo *che ciò conobbe,*

per

per conſolare il Bembo, *& la Chieſa ancho rimaſa ſenza Paſtore, diede quel Veſcovato a ſua Signoria Reverendiſſima; & tre anni dapoi eſſendo vacata la Chieſa di Bergamo nel dominio Vinitiano, che di piu rendita è, che quella d'Ogobbio, fu da ſua Santità ſenza richieſta alcuna transferito da Ogobbio a Bergamo, & Ogobbio fu dato al Cardinale* Santa Croce. *Hora, prima che più avanti paſſi, parmi ſtar bene che del modo del vivere, & ſtudj, & maniere di Monſignor* Bembo *io dia alcuna contezza.*

Fu m. Pietro *per l'ordinario di poco cibo, & nelli ſtudj molto diligente, talche quando alcuna coſa ſcrivea, perdeva il ſonno. Era di difficil contentatura nelli ſuoi ſcritti, & ſpeſſo li mutava transformandoli in meglio, come ſi legge, che* Virgilio *faceva, & ho ancho viſto il ſimile nelle rime del* Petrarca *ſcritte di ſua mano: talche in m.* Pietro *apparve piu arte, che natura, anchora che grandiſſimi lumi portaſſe da quella.*

Fu feliciſſimo nella immitatione, & nella ſua gioventù a Ferrara fece alcuni verſi latini, che furono reputati antichi da huomini dotti, non ſapendoſi il nome dell' autore.

Nel giudicar le coſe d'altri era modeſto, & poco biaſimava, o per non offendere tanti, come ſaria ſtato biſogno, o pure per non li sbigottire, & ritardare dal ben fare. Se haveſſe veduto alcuno, che poco accurato foſſe nella lingua, gli ricordava che leggeſſe li buoni autori, che coſi farebbe ſcrittura migliore; & ſe lo vedea ben parlare, ma non figurato, o non vago, qualche ricordo modeſtamente gli dava in queſto: alcune volte ſarebbe ſtata compoſitione di perſona dotta, & bene intendente, & all'hora più profondamente penetrava le bellezze del poema, o di che ſi foſſe, come di tutti queſti modi da me detti ſi vedono hoggi eſſempi nelle ſue lettere volgari, & latine, & dell' ultimo nel III. *volume delle ſue lettere vulgari nella prima del.* V. *libro a m.* Hieronimo Fragaſtoro *& nel* VI. *libro delle epiſtole latine in una ſcritta al* Maurolyco *Meſſaneſe del* M.D.XXXX. *ſi che m.* Pietro *nel giudicar le coſe d' altri dava; ſenza moleſtia, a ciaſcuno il peſo che portare poteva. Vero è che inteſi da perſona degna di fede in Bologna, che havendoli uno di quei poeti aſſai inetto portato a moſtrare, mentre che di la paſſava, un ſuo li-*

brac-

braccio di molti verſi in rima, ſcritto però di buona mano, & pregatolo che per quel giorno, o due, che ſopraſtava del viaggio, lo vedeſſe, & che trovando coſa alcuna, che non li ſodisfaceſſe, la notaſſe con un poco di cera in margine, perche poi ſi poteſſe levar ſenza offeſa: tornato il valente huomo per il libro, la viſta del quale in pochi verſi haveva ſtracco m. Pietro, *& guardando, nè trovandoli note alcune di cera, tutto allegro diſſe:* Dunque V. S. l'approva ſenza eccettione, poiche vedo, che in niuna parte l'hà tocco. *A che m.* Pietro *riſpoſe*: Io l'ho fatto per manco briga, perſuadendomi che ſia meglio il dirvi, che lo portiate ad un ſpetiale quando fa candele, & tutto lo attuffiate in un tratto nella caldaja della cera, della quale ne pigliaria a baſtanza per ſodisfare al deſiderio voſtro, & al giudicio mio: *& coſi laſciò per quella volta quel buon huomo confuſo con la ſua goffa poeſia. Ma per l'ordinario, come ho detto, era benigno a chi le ſue coſe dimoſtrava che erano molti; perche quaſi da tutta Italia gli erano portati, o mandati componimenti di varie ſorti. Et vedeſi chiaramente quanto foſſe ſtimato da tutti, che al ſuo tempo viſſero in Europa, per le epiſtole loro in ſtampa, & le riſpoſte di m.* Pietro, *coſi di Germania, come di Francia, Polonia, & altri luoghi. & in Italia li duo primi poeti, che ſiano ſtati da* Virgilio *in quà, cioè il* Sanazzaro, *& il* Fragaſtoro, *moſtrarono che conto di lui faceſſero, quando il* Sanazzaro *ſin da Napoli gli mandò a Vinegia i ſuoi libri* de partu Virginis *prima che alla ſtampa ſi deſſero, per haverne il ſuo giudicio; & il* Fragaſtoro *gli intitolò la ſua divina opera* de morbo Gallico, *come ancho ſi vede. Taccio infiniti altri poeti grandi, che del* Bembo *hanno honoratamente ſcritto, come* Navajero, Caſtiglione, *ec. che di ciò i loro verſi ſi leggono. In ſomma huomo grande alcuno non è ſtato, che d'honorarlo non s'habbia a gloria preſo. E ben vero, che per eſſere il mondo d'imperfettione ripieno, ſi trovarono ancho di quelli, che lo biaſimarono, come già fece* Zoilo, Homero *; ma furono riputati, o ignoranti, o maligni, còſi poca riputatione ne traſſero. Et mi ricordo che eſſendo in ſtudio a Padova del* XXXII. *fu un Vinitianello d'oſcuro luogo venuto a luce, & non ſenza qualche ingegno, ſe al bene l'haveſſe rivolto, il quale per farſi credito fra*

alcuni gioveni, che di belle lettere ſi dilettavano, cominciò a parlare altamente di ſe, & mal d' altri che nome haveſſe, & fra gli altri, per farſi piu innanzi, s' anteponeva al Bembo, *dicendo che molti errori de' ſuoi potea moſtrare; la qual voce fu tanto odioſa a chi l' inteſe, che ſubito tutto il ſtudio ſe gli rivolſe adoſſo co' verſi d' ogni ſorte; & non ſolo di Padoa, ma di Vinegia, & altri luoghi vicini era ſaettato con ſonetti a gran furia; talche l'infelice che'l primo huomo del mondo in quell' arte ſi teneva, perſe la ſcherma, & confuſo s' infermò, & di dolore morì. Tale fine hebbe la malignitade, che a gran torto tentò offendere la innocentia, & ſingolar' virtù di m.* Pietro. *Di facultati fu bene accommodato per corteſia di* Papa Leone, *come di ſopra è detto; & perche molto era alla magnificentia volto, le ſpendeva liberalmente, & teneva una caſa honorevole con una famiglia eletta, & di riputatione; oltra li foraſtieri, a che dava ricapito, & alla ſua tavola, ſi trovavano ſpeſſo Signori, & perſone degne. Fu pronto ad ajutar biſognoſi, & fra gli altri le donne del ſangue ſuo, perche ſi maritaſſero, come fecero, honoratamente. Le ſue entrate erano per il più de' beni eccleſiaſtici, ne' quali hebbe queſta avertenza, che havere non volle innanzi al Cardinalato beneficii curati; ma commende* (a) *di S. Giovanni, abbatie, canonicati, & ſimili, rimordendogli l'animo di havere a render conto a Dio per altri; & anchora che foſſe invitato a permutarne alcuno, & con vantaggio nel Veſcovato di Trivigi tanto commodo a Vinegia, fare nel volle: ſimile in queſto come ancho nella virtù del dettar rime a m.* Franceſco Petrarca, *col quale, come ſono le coſe del mondo inferme, ſi conformò anchora in un difetto, che fu l' haver figliuoli. Imperoche m.* Pietro *di ſana habitudine, & di gratioſe maniere fu molto nella ſua gioventù caro alle donne, & eſſe a lui, le quali tanto più amava, quanto più gentili le vedeva, donde molte belle compoſitioni ne nacquero: perche ad un tempo medeſimo & delle donne, & delle Muſe era vago, dalle quali le donne nol diviſero mai; anzi molte volte nel mezzo delle corti, & delle feſte ſi riduſſe i ſei meſi intieri in alcuni luoghi ſolitarii per meglio ſtudiare, come a Ferrara alle ville di m.* Hercole Strozzo, *in Urbino alla badia della Vellana, & a Ca-*

(a) Ebbe da *Giulio* II. il *Bembo* la commenda de' Cavalieri Geroſolimitani di Pola, l' anno M.D.XIII. e però allora e' veſtì l' abito di quella Religione. *Leon* X. gli conferì primamente la commenda di Benevento; e dipoi lo fece Gran Priore d' Ungheria. *Boſio Iſtor. di Malta Tom. II. pag.* 504.

Caſtel Durante, & altrove: Hora di tale inclinatione, & quaſi habito preſo per meno offendere gli ſtudj, & altri, ſi contentò havere pratica con una ſola giovane molto gentile, & coſtumata, che in Roma veduta gli venne, la quale amò caramente, & molte rime ne fece. Di coſtei hebbe tre figliuoli, duo maſchi, & una femina; delli maſchi morì il primo, l'altro chiamato Torquato *ſopraviſſe, & fecelo allevare con grandiſſima diligentia nelle virtù, per le quali hebbe i migliori precettori d'Italia; la femina nominata* Helena *fu ſimilmente ben nutrita, e riuſcì & di lettere, & di bei coſtumi, & d'altre virtù ornatiſſima, la quale m.* Pietro *maritò in un gratioſo gentilhuomo della ſua patria detto m.* Pietro Gradenigo*: la madre di queſti figlioli, non havendoſi voluta maritare per l'amore che alli figlioli, & alla grandezza di m.* Pietro *portava, fece nutrire con eſſi, fin che viſſe: la quale coſa procedente da amorevolezza, & bontà naturale, & non da appetito sfrenato alcuno, merita qualche perdono appreſſo a chi le coſe humane con benigno giudicio riguarda; & coſì ancho fu interpretata da Papa* Paolo *medeſimo, quando co la detta occaſione tentarono alcuni, anchora che la donna già foſſe morta, levargli l'honore del Cardinalato; & certo eſſo di ciò non ſi ſcuſava, anzi ſe ne incolpava grandemente, confeſſando la ſua fragilità, & per queſto non diceva male di chi lo riprendeva; ma domandava perdono a Dio, e dicea col mondo,* Beatus ille qui minimis urgetur. *Fu queſto nevo, per dir coſì, nel ſuo bel corpo; ma per ciò già non l'abbandonò il Signor Dio, che, come ho di ſopra detto, lo chiamò, & eſſo lo inteſe, & obedì prontamente. Fu ſempre dalli dotti, & buoni amato, & reverito, & li Fiorentini medeſimi, maſſime li nobili, come furono più letterati, di m.* Pietro *più conto fecero, ne ſi ſdegnarono, che uno ſtraniere la ſua bella lingua honoraſſe, & inſegnaſſe, anzi gli ne reſero gratie, & lodi. Ben è vero, che alcuni del popolo, inteſero mal volentieri, che un Vinitiano il parlare gli regolaſſe, & de' poeti Fiorentini giudicio faceſſe, di chè molto ſi dolſero in ſcritture: coſa certamente indegna: ma queſto è vecchio coſtume de' plebei, che diſcordano volentieri dal giudicio de' nobili & de' migliori: Non è già per queſto reſtato, che i pellegrini ingegni e di Fio-*

renza, e di tutta Thoſcana non habbiano ſtimata ſua Signoria grandemente & honorata: di che anche oggidì fede i lor ſcrittori ne fanno.

Era m. Pietro *di natura amorevole, & ſenza fele; vero è, che alle volte ſi riſentiva, quando a torto gli pareva patir ingiuria, & per queſto laſciò l'amicitia d'alcuni grandi Signori in corte di Roma al tempo di Papa* Clemente, *da i quali ſi tenne offeſo; non per queſto che di loro male parlaſſe, ma con lettere, & officii più non gl' intratteneva: il che però non durò lungo tempo; perche ad una ſola richieſta di quei Signori lo ſdegno di m.* Pietro *ſi dileguò, & la amorevolezza, & candor ſuo più che mai bello, & puro verſo quelli riſorſe. In ogni età hebbe ſempre amici fideliſſimi, & frà gli altri nella vecchiezza a Vinegia duo gentilhuomini ſingolarmente, che furono Monſignor* Gabrielle Boldù, *& il Magnifico m.* Hieronimo d'Iſnerio Quirino, *che le coſe ſue con quella cura, & maggiore procuravano, come ſe proprie ſtate li foſſero; & a Roma m.* Carlo Gualteruzzi *il medeſimo fece con tutta la ſatisfattione di m.* Pietro, *il quale per ſegno di gratitudine diede ad uno de' figlioli di quello la commenda di Benevento. Ma in queſta parte non occorre dir molto, che le lettere iſteſſe ſtampate largo teſtimonio ne fanno. Di ſtatura fu più che mezzana; ma non in guiſa che troppo grande pareſſe; aſciutto, & di aſpetto gratioſo, con gli occhi vivi, & il naſo lunghetto, che all' aquilino tirava, della perſona ajutante, della quale nella ſua gioventù fù molto deſtro. Era nel veſtire, & in tutti li portamenti ſuoi polito, nè giamai per vecchio che foſſe, laſciò quella uſanza. Feceſi rader la barba fino all' età preſſo a* LXX. *anni: da poi per conformarſi con li più, fatto Cardinale laſciolla creſcere, la quale canuta & lunga fino al petto li aggiunſe. Fu ſano per l'ordinario; nè hebbe ſe non tardi un poco di gotta, che quando li veniva, più toſto lo impediva, che lo addoloraſſe: nella viſta anchora patì con la vecchiezza, difetto, ma non già però, che con gli occhiali ſempre non leggeſſe, o ſcriveſſe ſecondo il biſogno. In tali ſtudj, & coſtumi, & amici invecchiato m.* Pietro Bembo, *& fatto Cardinale da Papa* Paolo III. *in Roma vivea con ogni cura di giovare alla Chieſa, & all' anima ſua, penſando più alla futura,*

ra, che alla vita preſente, dalla quale già molti degli amici ſuoi erano partiti, & con molta dolcezza ſpeſſo ne ragionava. Et come a Dio piacque già fatto molto vecchio, & havendo alcun tempo prima cominciato a ſentire una enfiagione di gambe, & la perſona più debole, che non ſoleva, fu per una poca percoſſa che dette del capo in una porta, da una febricella aſſalito, che lentamente l' andò conſumando, ma non già che non s' avedeſſe del camino che la ſua vita pigliava. Onde il più ragionava de' benificii del Signor noſtro Jeſu Chriſto, & della gloria che per quello apparecchiata ci era, & allegravaſi moſtrando gran confidentia di haverla a godere per la miſericordia ſua. Et la notte medeſima che paſsò a quella, fu viſitato, per la charità, & reverentia che li portava, dal Cardinal Polo, *il quale da vero amico, & chriſtiano gli ricordò alcune coſe pie a propoſito di quel gran paſſo, in che ſi trovava, & fra l'altre gli diſſe:* Monſignor mio Reverendiſſimo, hora è il tempo, che V.S. ſi ricordi del ſogno di Monſignor *Coſimo* noſtro di Fano: *& queſto era, come col* Bembo, & Polo *io havea ragionato, che'l prefato Monſignor* Coſimo *gli era poco avanti che moriſſe dormendo paruto vedere di trovarſi in paradiſo con li Reverendiſſimi* Contarino, Bembo, & Polo, *la qual coſa allhora il Reverendiſſimo* Polo *ritornò a memoria al Cardinal* Bembo; *il quale a queſta voce fattoſi più vigilante diſſe:* Non fu ſogno quello, ma viſione, Monſignor mio: io me ne ricordo beniſſimo, & ſpero in Chriſto glorioſo di haverlo a verificare hora, & riveder quel ſanto figliolo col mio honoratiſſimo fratello il Cardinale *Contarino*; & ſtaremo aſpettando allegramente V.S. Reverendiſſima, quando a Dio piacerà di unirlaci; *& con queſto, & ſimili ragionamenti, preſo prima divotamente tutti li ſanti, & debiti ſacramenti della Chieſa, reſe l' anima al Redentor ſuo a'* XX. *di gennaro.* M.D.XXXXVII. *l' anno di ſua età* LXXVI., *& meſe* VIII. *appunto, laſciando di ſe univerſale deſiderio, & dolore a chi conoſciuto l' havea. Furongli fatte honorevoli eſſequie, & fu ſepolto nella Minerva, ſopra la ſepoltura del quale il Cardinal* Sadoleto, *ſuo vecchio collega, & amico, gli fece l' epitaphio infraſcritto:*

DEO

DEO IMM. S.

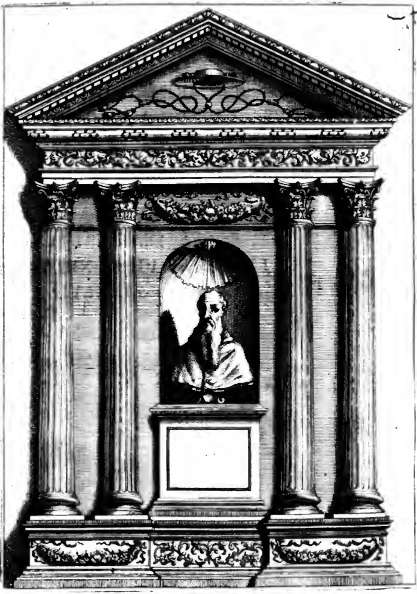
Et virtuti, ac memoriae Petri Bembi Patritii Veneti S.R.E. Cardinalis, cujus ingenii, literarum, eloquentiae, gloria in ſuo ſaeculo princeps, & antiquorum laudibus par; gratia autem in ampliſſimo ordine, in moribus probitas, humanitas, liberalitas, ſupra communem modum ſemper exiſtimata ſunt; Quod de ejus vita hominum judicium, beata mors ſanctiſſime ab eo, & pacatiſſime obita, divino quoque confirmavit teſtimonio.

Et non molto tempo da poi gli fece anchora compagnia in paradiſo, come creder ſi de': imperoche l'ottobre appreſſo ſe ne morì. Et parve appunto che quello anno ſi sforzaſſe eſtinguere gli chiari ingegni di Roma: perche dopo la morte del Reverendiſſimo Bembo *fra termine di un meſe ne privò della Signora* Vittoria Colonna, *Marcheſa di Peſcara, che a' giorni noſtri in verſi è ſtata un' altra* Sapho, *& in opere ſante, & di charità una Santa* Eliſabetta. *La morte del Cardinale non fu di minor diſpiacere a Venetia, che a Roma; anzi più, in quanto col ſangue era congionto a molti della nobiltà, & li ſtudioſi, che in quella Republica ſono non pochi, ne fecero grandiſſimo cordoglio con tutta Italia, che ſi vedeva coſi gran lume eſtinto. Il Magnifico m.* Hieronimo Quirino, *ricordato di ſopra, ſeguendo il corſo della ſua natural virtù d' amare veramente gli amici ſuoi coſi morti come vivi, con non poca ſua ſpeſa fece fare una bella ſtatua di marmo, & collocarla nel Santo a Padova,*

dova, nella qual città Monſig. Bembo *lungamente era ſtato con grande ſua conſolatione, & bonore di quello honorato ſtudio, & per memoria di quel Signore gli fece ſotto intagliare l'epitaphio infraſcritto:*

PETRI. BEMBI. CARD. IMAGINEM
HIERONYMVS. QVIRINVS. ISMERII. F
IN. PVBLICO. PONENDAM. CVRAVIT
VT. CVIVS. INGENII
MONVMENTA. AETERNA. SINT
EIVS. CORPORIS. QVOQVE. MEMORIA
NE. A. POSTERITATE. DESIDERETVR
VIX. ANN. LXXVI. M. VII. D. XXIX
OBIIT. XV. CAL. FEBR. M.D.XLVII

Digitized by Google

PETRI CARDINALIS BEMBI,

PATRICII VENETI,

HISTORIÆ VENETÆ LIBRI XII.

Digitized by Google

Digitized by Google

JOANNIS CASAE
Ad Illuſtriſſimum ac Sapientiſſimum Venetiarum Principem
FRANCISCUM DONATUM
IN HISTORIAS
PETRI BEMBI
PRAEFATIO.

MUltæ ſunt artes, Illuſtriſſime Princeps, quod tu minime ignoras, cum ad vitam ſuſtentandam inventæ, tum ad cultum, aut etiam ad jucunditatem voluptatemque ab hominibus excogitatæ: quarum in ſingulis qui excellenti quadam ſcientia aliquando præter cæteros præſtiterunt, magno apud omnes gentes in honore habiti ſunt. Nec vero injuria id quidem: nihil eſt enim præſtantius, nihil omnino homini laudabilius, quam de hominum genere bene, quoquo modo poſſis, mereri: eamque cognationem, quam a natura habeamus, noſtra quoque opera, hoc eſt, dandis beneficiis,

arctius etiam aſtringere. Quod ſi harum commoditatum utilitatumque effectoribus tantus honos habendus eſt ſingulis, quibuſnam tandem aut literarum, aut operum monumentis ejus gloriam digne illuſtrabimus, ſi cujus ars ac diſciplina tanta ſit, ut univerſa illa contineat ac complectatur? aut ſi quis harum omnium artium moderator, & tanquam architectus, quatenus quanque, quoque modo progredi deceat, indicet, atque præſcribat? Eſt enim difficilis illa quidem & ardua in præclaris nonnullorum hominum ingeniis, cæterarum omnium princeps ac magiſtra, minime tibi quidem incognita, facultas quædam, quæ civitatum procurationem ſibi vindicet, & Reipublicæ regendæ muneri præpoſita ſit, atque eam artem, civilem rationem, eandemque prudentiam licet appellare: cujus quidem diſciplinæ qui compotes ſunt, non una modo aut altera re ſeparatim hominibus commodare ac prodeſſe, ſed univerſam eorum gubernationem ſuſcipere volunt: nec illud efficere ſolum conantur, illi privatim ut libere, ut tuto, ut jucunde, ſed ut bene etiam beateque publice vivant. Quamobrem tanti ac tam præclari operis artifices, non ut reliquarum artium magiſtri laudibus ſolum extollendi ſunt, ſed etiam (ſi modo dictu fas eſt) in deorum immortalium numero, quibuſcum humanarum rerum procurationem propemodum communem habeant, venerandi atque colendi. Atque horum artificum veſtro in ſenatu maxima omnino facultas eſt, ſemperque fuit, id quod res ipſa declarat: nec enim tanta, tamque opulenta ac beata civitas vel conſtitui initio potuit, vel deinceps tantopere augeri & creſcere; nec vero uno eodemque ſtatu, & tanquam habitu, tot ſecula, id quod nullis gentibus, ut totius vetuſtatis memoriam quam longiſſime repetamus, uſu evenit, manere, ſine eximia quadam prudentia, ſineque admirabili ac divino cum patrum veſtrorum, tum veſtro, qui nunc eam talem tantamque tuemini ac regitis, conſilio. Ac video equidem pluribus, quam vos, gentibus aliquot annos dominatam olim eſſe civitatem unam aut alteram: veruntamen (libere enim dicam quod ſentio) imperium bello partum ſæpe feritatem, ſæpe violentiam atque injuſtitiam, for-

tunæ

tunæ quidem certe temeritatem ſemper habet. at bene domi conſtituta res, ſineque ullo civitatis motu tot ſeculorum diuturnitate firmata, una eademque Reipublicæ ratio moderata & concors, ea vero tota virtutis eſt, ac prudentiæ. Itaque in bello illæ atque inter arma cum ſtetiſſent, in pace atque in otio conciderunt, quippe quæ non ratione, ſed viribus nixæ erant: nec enim quietis, hoc eſt, parendi viciſſim atque imperandi, artes didicerant. vos pacis, id eſt, juris atque æquitatis ſtudia, quæ vincula ſunt civitatis, cum domi coleretis, nihilominus foris belli gloria floruiſtis. Etenim cum civilis illa, quæ modo a me appellata ratio eſt, duabus contineatur partibus, bellicarum atque urbanarum rerum ſcientia & tractatione: illi, cum bellicam laudem nimio adamaſſent opere, alteram reipublicæ partem incultam propemodum reliquerunt: vos utranque quidem, ſed præcipuam, ut par fuit, maxime adepti complexique eſtis. Ergo ex omni Italia, tanquam e turbulento ac formidoloſo mari aliquo, tanta hominum vis ad vos confluit, veſtramque in urbem ſeſe, quaſi in portum, refert, vix ut jam capere tantam multitudinem ſuis illa tectis poſſit: qui cum e ſuis civitatibus in veſtram migrant, protectiores ab injuriis fore domi ſeſe veſtræ advenas, quam ſuæ cives, certe confidunt. Maxima igitur laus veſtræ Reipublicæ vobiſque magnis clariſque in ea civibus debetur, quæ in eo munere, quod de humanis omnino muneribus longe præſtantiſſimum ſit, una excellat plurimum. Præſtant enim alii aliis virtutibus populi, vobis autem id unum proprium perenneque eſt, rem tueri publicam, hoc eſt, humanum genus animi ratione, non felicitate aliqua, quæ caſum habeat neceſſe eſt, & varietatem fortunæ propriam, conſervare. hæc enim & ſtabilis ipſa eſt, & diuturnitatem atque adeo, quoad res humanæ ferre poſſunt, perpetuitatem, quod veſtra eſt reſpublica conſecuta, parere conſuevit. Fortunati igitur cives tui. Te vero equidem ſemper beatum, ſemper gloriatione dignum exiſtimavi, cum propter multas magnaſque virtutes tuas, animi magnitudinem, continentiam, ſuaviſſimos, eoſdemque caſtitatis, religionis, pietatis pleniſſimos mores, dulcem il-

lam tuam uberemque dicendi copiam, tum vero propter divinam iſtam animi tranquillitatem atque æquitatem. Cum enim tot annos in hac poſt hominum memoriam clariſſima republica ſumma cum gloria verſatus ſis, cumque dignitatis præſtantia quamplurimis ſemper anteieris, communis juris æquabilitatem tranſiſti nunquam, ac ne cogitaſti quidem. Quin etiam (memini enim me de hoc ipſo Bembo ſæpe audire) cum tua te virtus multos jam ab hinc annos ad ſummam amplitudinem perduceret, tuaque præclariſſima patria ad iſtum honoris gradum, quem unum altiſſimum habet, ipſa te tollere cuperet atque adniteretur, deque tua gloria ſollicita eſſet, liberaſti tu eam omni cura, atque aliis quibuſdam, in iſtum locum magna quadam properatione feſtinantibus, cum antevertere poſſes, ultro ceſſiſti. Magnifica vero laus, honorem, tantum præſertim, cujus cupiditate cæteri inflammentur, tam modice concupiſcere. Sed eadem tamen ipſa reſpublica, ſimul ac data facultas eſt, jandudum tibi debitam, tibique reſervatam dignitatem iſtam, ad te ſcilicet eundem cupidiſſime detulit: neque tamen, ne ſic quidem, æquabilitatem animi tui tu illam veterem amiſiſti: atque hoc ipſo in honore maximo gerendo, cum gravitatem ac dignitatem ſic adhibeas, quaſi reipublicæ humanitatem facilitatemque ut tuam retines. ita nec civitatis maximæ clariſſimæque majeſtas deſideranda eſt, nec optimi præſtantiſſimique civis humanitas requirenda. Quid, quod duarum maxime inſignium virtutum, integritatis ac prudentiæ tuæ, duos eſſe certiſſimos teſtes videmus, paupertatem alterius, ſummam alterius tuam apud omnes gratiam atque authoritatem? quo quidem ex teſtimonio intelligere omnes neceſſe eſt, ita te in republica adminiſtranda ad octuageſimum uſque annum ætatem contriviſſe, ut publicas res ſic procurares, ut tuas; ſic autem ab iis manus abſtineres, ut ab alienis: ita factum eſſe ut cum tu ſic animum induxiſſes tuum, ut bono civi gratis reipublicæ ſerviendum eſſe ſtatueres, illa contra egregiæ tuæ erga ſe voluntatis tibi præmium, quod habuerit præclariſſimum, laudis & gloriæ, tribuere cupierit. Ac mihi quidem

in

in te intuenti verum omnino videri illud ſolet, quod a ſapientibus traditum eſt. ajunt enim, homines ferreis alios, alios æreis, quoſdam argenteis animis gigni: eſſe etiam paucos illos quidem, ſed tamen nonnullos, quibus aurea animorum natura data eſt, iiſque ſeorſum regendarum civitatum munus a Deo aſſignatum: illos alios, quo ſua quenque aut duritia aut vilitas impellat, ferri: at vos ex illo aureo genere natura ipſos per vos locupletes atque honoratos, ad ſalutem civium, populorumque incolumitatem, vitamque omnium quietam & beatam ortos, nec honores concupiſcere, & divitias contemnere, & generoſarum volucrum ritu, cœlum modo ſpectare, ubi vobis civitatum rectoribus ac conſervatoribus certum locum ac diffinitum eſſe teneatis. Quæ cum ita ſeſe habeant, tam præclari hominum maximorum cœtus atque concilii inſtituta, tam diuturnæ reipublicæ moderationem, tam eximiæ civitatis magiſtratuum deſcriptionem, opes, & copias, tum res veſtras domi bellique geſtas, a populis gentibuſque aliis audiri, manareque ad poſteros, non jam ad veſtram modo gloriam pertinet, ſed etiam ad eandem ipſam, in qua verſamini atque exercemini, hominum ſalutis curam. habebunt enim exteræ nationes non modo quod magnopere laudent, quodque admirentur plurimum, ſed etiam quod imitari cupiant, undeque exemplum petere poſſint, qualem eſſe optimam firmiſſimamque rempublicam ac ſtatum civitatis maxime diuturnum maximeque expetendum, oporteat. Quare rerum veſtrarum hiſtoria hæc, quam Petrus Bembus Cardinalis, vir idem clariſſimus, idem ſcriptor unus omnium politiſſimus, ſcripſit, merito & flagitata jampridem a multis eſt, & expectata ſemper ab ominibus. quid enim aut ad delectationem jucundius, aut ad diſciplinam (eſt enim hiſtoria vitæ magiſtra) gravius, conſtantiuſve eſſe poſſit, quam civitatis omnium prudentiſſimæ leges, mores, inſtituta, conſilia, magnarum variarumque rerum caſus atque eventa, de omnium dulciſſimo elegantiſſimoque auctore audire, eoque ipſo nec in mendacio gratiam quærente, nec in veritate ſimultatem extimeſcente? fuit enim Bembi non ſtylus modo purus & elegans, ſed

 ani-

animus etiam ſyncerus in primis ac ſimplex. qui cum ſumma jam ſenectute, patriæ veſtræ rogatu, vel juſſu potius; res veſtras geſtas ſcribere aggrederetur, neque ad hanc ætatem memoriamque noſtram pervenire ſeſe ſcribendo poſſe confideret, ſæpe mecum locutus eſt, & quidem crebro te appellans, cum permoleſte ferret excludi ſeſe tempore a tuarum laudum, tuique ſimilium commemoratione. qua nos re commoti, faciendum nobis eſſe duximus, ut ejus hiſtoriam ad te potiſſimum mitteremus, optimi ſcilicet ſenis virique clariſſimi, atque hominis diſertiſſimi, plenas gravitatis, plenas auctoritatis, plenas dignitatis lucubrationes; ad ſanctiſſimum itidem, e germanoque illo Platonis auro ſenem, in clariſſima poſt homines natos republica principem, civemque unum omnium facundiſſimum. Accipies igitur tu illam, non a nobis quidem, ſed a Bembo per nos tibi miſſam: patriæque tuæ utrunque gratulabere: eadem enim res maxime ſcriptione ac memoria dignas ad hiſtoriam ſuppeditavit, eadem graviſſimum luculentiſſimumque ſuarum rerum geſtarum ſcriptorem ac teſtem peperit.

D U-

Digitized by Google

DUCES
VENETI,

Quorum principatus Hiſtoria Bembi complectitur.

LXXIIII. AUGUSTINUS BARBADICUS.
LXXV. LEONARDUS LAUREDANUS.

IN

Digitized by Google

IN LIBRUM PRIMUM
C. AUGUSTINI CURIONIS
EPITOME.

BElli Rhetici cauſæ, initium & progreſſus. Rovereti expugnatio. Georgii Sonnembergii cum Antonio Maria Severinate ſingulare certamen. Germanorum Rovereto diſceſſus. Eorundem cum Venetis pugna, & Roberti Severinatis interitus. Ejuſdem belli finis, & pacis leges. Sumptuariæ leges Venetiis: & item ad viarum anguſtias ac pontes ſpectantes latæ. Joannis Bentivoli, atque Daciæ reginæ Venetias adventus. Hieronymi Rhearii & Galeoti Manfredi interitus. Cyprium regnum in provinciam redigitur, & regina ſe ad urbem confert. Vectigal navibus imponitur. Magiſtratus in Africam Tremezeni regis poſtulatu a Senatu mittuntur. Lex de ſuffragiis, & alia de Græcis equitibus lata. Roxolanorum regis ad Senatum legatio. Induciæ Senatus opera inter Federicum Cæſarem & Mathiam Pannoniæ regem dictæ. Cæſaris in Italiam adventus. Lex pro infantibus vulgo quæſitis, & pleræque aliæ leges latæ. Paros inſula a Venetis contra Turcas defenditur. Georgii Cernochii cum Antonii Erici filia connubium. Lex in fures domeſticos lata. Guidimariæ Rubei obitus. Scloporum deſcriptio, eorundemque uſus a Senatu in imperium ſuum introductus. Ingens in Italia frigus. Hermolaus Barbarus patriarcha Aquilejenſis creatur, & quæ inde ſint ſequuta, ac ejuſdem obitus. Venetus magiſtratus Byzantio pellitur. Cives, qui pro patria mortem oppetierunt, ornantur. Quadragintavirale judicium tertium additum. Suffragiorum ferendorum ratio. Quorundam malorum civium ambitus reprimitur. Laurentii Medices & Innocentii Pontificis obitus, atque Alexandri Borgiæ creatio. Inter Pontificem, Mediolanenſium ducem & Venetos fœdus. Giemis Sultani apud Pontificem captivitas. Leonoræ, Herculis Ateſtini conjugis, cum filiis Venetias adventus.

PE-

PETRI BEMBI
RERUM VENETARUM
HISTORIAE
LIBER I.

VRbis Venetæ res annorum quatuor & quadraginta ſcribere aggredior, non judicio, aut quod ita mihi libuerit, ſed quodam quaſi fato, vel certe caſu. Nam cum Andrea Naugerio, cui hæc publice cura tradita fuerat, in legatione Gallica vita functo, Decemviri a me collegii decreto petiiſſent, ut, quando is moriens ſua ſcripta comburi juſſit, ipſe ea in re atque munere patriæ meam opem requirenti ne deeſſem: pudore verecundiaque recuſandi ad variam atque multiplicem, quodque vere poſſum dicere, multo maxime operoſam ſcriptionem me contuli annos natus ſexaginta: ut, niſi Reipublicæ extaret poſtulatio, merito me homines reprehendant id ætatis auſum tantum onus ſuſtinere. bella enim plurima propeque continentia atque maxima cum ab Italiæ, Germaniæ, Galliæ, Hiſpaniæ populis & regibus, tum a Turcarum imperatoribus exci- *Proœmium*

excitata, vel terra vel mari geſta, ſunt ſcribenda: quorum quodque juſtum potius hiſtoriæ volumen atque ſeparatum poſſe conficere, quam uno omnia comprehendi atque contineri, nemo non dixerit. Multa præterea domi vel ſenatus conſulta, vel leges, vel judicia illuſtria, vel novi magiſtratus, multi hoſpitio reges liberaliter accepti, multi honores diis immortalibus habiti, multæ prodigiorum domi foriſque prædictiones, tempeſtatum ac ſyderum miræ viciſſitudines, hujus temporis memoriam exemplis innumerabilibus referſerunt: quæ colligere & mandare litteris, nec amantis otium animi eſt, nec minimæ induſtriæ. Sed nihil eſt profecto tam arduum, quin id patriæ charitas exuperet, apud eos viros præſertim, qui præclara in urbe geniti, atque optima in republica educati, ſuæ civitatis temperationem inſtitutaque adamaverunt. Ita qui rebus tot atque tantis complectendis nunquam ſponte curam & cogitationem adhibuiſſem: mihi enim poſt Romanos labores bonæ tandem valetudini, quam penitus amiſeram, reſtituto, paterna in villa fundi Patavini majorem anni partem requieſcenti, ſatis erat paſcere levioribus tractandis artibus animum; voluntate meorum civium perſpecta facile adducor, ut nihil mihi refugiendum putem, dum eorum ſtudiis ſatisfaciam. Ab illorum igitur com-
1486 mentariorum fine, quos Marcus Antonius conſcripſit, exorſus, quo ab fine Decemviris placuit ut initium ſcribendi facerem, continuato rerum filo, hiſtoriam ad hoc diei, ſi vita ſuppetet, perducam. tot enim, quot ſupra dixi, anni inter illius ſcripta atque hoc tempus interceſſerunt. Ac eo ſane tempore quo in ſtatu eſſet, quam haberet faciem reſpublica, ſatis eſt ab illo demonſtratum: quæ bello Ferrarienſi confecto, fœderibuſque initis, plus biennium ſoluta oneribus civitate, & pacato imperio eſt uſa.

1487 Idem autem poſt hæc & publicæ quietis, & Sabellici librorum finis fuit: pacemque illam & tranquillitatem reipublicæ bellum ſtatim Rheticum excepit: neque ei profuit, quod ſuo ſe in otii capto jam portu magna perſeverantia continuiſſet. Ejus belli leviſſima de cauſa ini-

tium

tium hoc fuit . Erat nonnullarum cum Rhetorum & 1487
Noricorum, tum earum terræ Germaniæ gentium, quæ *Rheticum bellum.*
ſunt his finitimæ , Dux atque princeps Sigiſmundus Federici Romanorum imperatoris frater , homo non malus, ſed qui facile malis hominibus crederet . Ei cum ſenatu Veneto jam inde a majoribus orta neceſſitudo intercedebat . itaque vetuſta conſuetudine homines mercaturæ dediti omnibus ex reipublicæ municipiorum vicinitatibus ejus ad oppida libere commeabant , mercatumque in primis celebrem apud Beurenſes quotannis fieri ſolitum , ſtato tempore petebant . Id cum anno poſt urbem conditam milleſimo ſexageſimo ſexto feciſſent , Sigiſmundi juſſu ipſo in mercatu , ad quem fide publica venerant , comprehenſi ſuis cum rebus , cuſtodiæque ſunt traditi . Et jam antea Sigiſmundi opera noſtros homines, qui argenti fodinas in Alpibus exercebant , fugatos , conductis jure gentium ſecturis & cuniculis deturbaverant : eoſque cuniculos, quod eſſent ipſorum vicis & municipiis vicini , vi atque armis parvo negotio poſſidebant . Ejus rei cauſam quærentibus , dictitabant Sigiſmundi clientelas , quæ in imperio Veneto eſſent in Benaci lacus ripa , ſuis e finibus expelli : de qua tamen controverſia jactari pridem cœpta per interpretes ab utriſque amice diſceptabatur . Itaque cum eos qui ex Reipublicæ municipiis ad ipſorum mercatum vere inito venerant , in vincula conjeciſſent, omnibus ex eorum oppidis atque agris , tum ex Lepontiis & Helvetiis coacto jam milite apud Tridentum Germani hominum numero ad decem millia ; id enim agere conſtituerant; Gaudentio Amaſiano duce in Veronenſium fines impetum faciunt . Germanos autem illos diximus, quando nunc quidem omnes eæ ab Alpibus nationes, complureſque aliæ , uno nomine Germani appellantur.

Flumen eſt Atheſis , ex Arbona monte profluens , quod *Atheſis deſcriptio.*
duobus auctum fluminibus Tridentum fertur , Alpeſque reliquas dirimens , vallem plerunque anguſtam efficit Veronam uſque, quam etiam interſecat. ejus fluminis lævam ingreſſi ripam Germani , ac quindecim millibus paſſuum

con-

1487 confectis , oppidi Rovereti in Alpium anguſtiis laxiore paulo atque apertiore loco poſiti , ſuburbanis ædificiis direptis , pugna etiam cum præſidiariis militibus commiſſa ; defenſo municipio ad prædam & populationem ſeſe convertunt : eaque facta , in vicinos oppido pagos tumultuoſe militem recipiunt . Hac re nunciata Senatus decrevit , ut & veterani milites , qui in Carnis & Tauriſanis , quique in Gallia hyemaverant , omnes illico Veronam convenirent , & delectu ſtatim habito novi milites conſcriberentur : creatiſque ad id confeſtim legatis Petro Diedo Veronæ præfecto , Hieronymo Marcello , dat negotium , ut ex uſu reipublicæ bellum adminiſtrent . Julium etiam Cæſarem , qui regnum in Camertibus obtinebat , copiarum reipublicæ imperatorem , accerſitum ex Umbria eodem contendere magnis itineribus jubet .

Rovereti oppugnatio.

Interea Germani ad oppugnationem Rovereti , iis quæ bello eſſent uſui celerrime comparatis , & caſtris ad oppidum poſitis , tormentorum vi , quibus maxime abundat ea natio , muros quatere atque dejicere inſtituunt . Id cum plures dies labore non intermiſſo feciſſent , ac magnam murorum partem aperuiſſent , neque Venetus imperator , qui jam eo venerat , propter Germanorum magnum numerum repellere hoſtem poſſet , ſæpe oppugnare omni miſſilium telorum genere ſcaliſque ad murum poſitis adorti , ſæpe cum clade repulſi , poſtremo oppidum capiunt . Eis in oppugnationibus unum eorum teli genus maxime oppidanos terruit , de quo propter novitatem prætereundum non videtur . Pilas ferreas non magnopere cohærentes , picis atque bituminis plenas , igne incluſo tormentis muralibus impellebant . eæ pilæ muro impactæ infringebantur , ac plures in partes diſpergebantur , quibus ex ſingulis ignis proſiliebat acri cum flamma , ſic , ut quæque earum pars quantumvis parva hominem corriperet : pice autem illiſa retinebantur , ne excuti , ne ve rejici poſſent . ita fiebat , ut neque in muro conſiſtendi , neque quæ opus eſſent adminiſtrandi , neque ſe defendendi militibus facultas daretur . Quod ubi ſemel atque ite-

Pilæ ignivomæ.

rum

Digitized by Google

rum eſt animadverſum, culcitras centoneſque quos habere poterant, aquis immergebant, eoſque pinnis & feneſtris, ex quibus propugnarent, interponebant. iis neque pix adhæreſcere, neque ignis nocere propter humorem poterat. Ita ſe tandem, compluribus ſuorum ante abſumptis, præmunire ac tueri didicerunt. Sed capto oppido, ut diximus, Nicolaus Priolus prætor & milites, qui ad defendendum municipium per Alpium crepidines miſſi hoſtem circumfuſum & ſedentem ſefellerant, ſuaque virtute ac fortitudine eorum impetum ad eam diem ſuſtinuerant, in arcem ſe recipiunt. Veneti, qui omnino in ſe longe majus, quam initio crediderant, excitatum bellum viderent, neque in Camerte, quantum oportebat, induſtriæ virtutiſque agnoſcerent, a Roberto Severinate petunt, ut imperium totius belli una cum Camerte adminiſtrandi magna opinione civitatis ſibi delatum læto animo accipiat, & quo celerius fieri poteſt, ſuis cum militibus, & liberis, claris bello adoleſcentibus, viæ ſe det, atque in Rheticum Alpeſque contendat. Robertus, qui, poſteaquam Innocentius Pontifex maximus eum miſſum fecit, in agrum Patavinum ſe contulerat, atque ibi apud oppidum Citadellam, quod ei una cum urbanis ædibus, cumque amœniſſimo ac peramplo apud Veronam fundo & villa, in Ferrarienſis belli exitu Senatus dono dedit, ſine imperio, ſine ſtipendio complures menſes commoratus, ægre ſe ſuoſque milites aluerat, illam ipſam ſibi occaſionem ſuæ vel amplificandæ, vel omnino retinendæ dignitatis dari votis omnibus cupiebat: itaque accepto peropportune imperio, ad bellum proficiſcitur. Eo cum venit, modo in ſpe, modo in metu Veneti ſæpe fuerunt: ſæpe marte ambiguo levibus præliis eſt certatum: ponte etiam navibus impoſito, ut & copiæ tranſmitti, & commeatus ex altera fluminis regione ſupportari facile poſſent, utranque ripam conjunxit. Eodem quoque tempore Germanorum militum centuriæ aliquot in Vicetinos & Feltrinos ſaltus, atque in Carnorum fines repente immiſſæ, plus terroris quam periculi intulerunt, propterea quod Hjeronymus

1487

1487 nymus Saornianus, ſummo in Forojulienſibus natus loco, cujus proavus Federicus ob ſingulare atque præclarum in rempublicam ſtudium, & civitate ab ea, & jure comitiorum donatus fuerat, cum ſuis clientibus, & agreſtium manu, quam celeriter coegerat, atque armaverat, ſuperatis Alpium, quæ adiri non conſueverant, jugis, illos omnia vaſtantes ac depopulantes a tergo aggreſſus ita fregit atque concidit, ut nonnulli timore incitati e montium, in quibus erant, cacuminibus rupibuſque fugientes ſe præcipitaverint: qua de re gratiæ illi a Senatu actæ, militeſque tercentum attributi, quos Hieronymus Jacobo fratri habendos permiſit, cum ipſe pacatæ ac civili ſeſe vitæ, quam militari, mallet tradere. Sed dum reliqua ſic, ut dixi, agerentur, Rovereti arce muralibus tormentis prope diruta, Prætor quique cum eo erant milites, deditionem faciunt.

Germani cum Italo ſingulare certamen.

Et jam ſumma æſtas præterierat, cum veteris exempli res utrunque exercitum ſpectaculo haud magnopere cruento tenuit. Erat Germanorum numero juvenis acer & fortis Georgius Sonnembergius, claro loco natus, qui turmæ equitum præerat. ad hunc cum eſſet allatum, Antonium Mariam Severinatem, imperatoris filium, inter ſuos jactaviſſe, ſi ex hoſtium copia egregius vir quiſpiam equeſtri pugna congredi velit, ſe cum illo decertaturum, proque ſua parte oſtenſurum, quantum belli gloria Itali Germanos antecellant: mittit ad Venetos tubicinem, qui Antonio denunciet, ſe paratum eſſe certaminis fortunam experiri. Remiſſus ad Georgium tubicen refert, expectari cupide illum ab Antonio: itaque die dicta clauſum in campum, atque ad id comparatum, æquo inter bina caſtra ſpatio diverſa ex parte uterque armatus atque adornatus ſeſe intulit: & parva interjecta mora, citatis equis concurrunt. Antonius haſtam in Germani pectus infringit: thorax ægre haſtæ impetum ſuſtinet. tum vero equus Antonii jam incitatior, neque ſat habilis contineri, in trabales campi munitiones ita impegit, ut iis perfractis atque disjectis, ipſo humi prolapſo, Antonius ſe ejiceret.

Ita-

Itaque pedes ex equite factus, ubi hoſtem in equo jam 1487
converſum diſtricto in ſe gladio venientem videt, poſt tignum trabibus repagulisque ſuſtinendis ſolo fixum ſeſe continet: ita Germanum aſſultantem, atque ictus de ſuperiore loco adigentem, diſtricto item gladio repellebat, quaque ipſum poterat, appetebat: nam equum lege prius dicta ferire Antonius non poterat. Sed dum crebris ictibus acriter uterque rem gerit, neque quantum vult proficit, propterea quod galea, thorace, cæteriſque ferreis indumentis totum pene corpus protegebatur: Antonius iracundiæ plenus, quod iniquam ſubire dimicationem cogeretur, ſeque ipſe tacite incendens, hoſti cupidius ferienti impetu facto gladium aufert: ille ab ephippiis ferrea, quam gerebat, abrepta clava pro gladio utitur. Tum vero clara ad Germanum voce: *Quid tu autem*, inquit Antonius, *me cogis unum cum duobus depugnare, quorum alteri lex, alteri aliena arma ſunt præſidio? ſi vir es, æquo marte manum conſere*. Ita Germanus exiſtimationem hominum veritus, & magno præterea animo, equo & ipſe deſilit: comprehenſique ſtatim inter ſeſe, atque arcte diu luctati, ambo concidunt. Erant utriſque magna & procera corpora, & vires corporibus pares. Germano tamen cadenti paulum ſuperincubuit Antonius: ſed ejus dexterum brachium a ſiniſtro Germani humero, atque adeo armorum corporiſque pondere ſic premebatur, ut eo uti non poſſet. tum Germanus impedito atque implicito Antonio, ipſe manu dextera liber, abrepta ſica, quæ femori Antonii erat alligata, nates ei convulnerat: ea tantum corporis parte ſua illum tegumenta non munierant. Vulnere Antonius accepto, cum omnino nullam defendendi ſeſe viam ſibi reliquam, & facultatem videret, ſicæque aciem Germanus ictu altero atque tertio adegiſſet, *Vince*, inquiens, *quando ita voluit fortuna, caſu enim, non virtute vincis*, gloriam certaminis hoſti dedit: quem quidem victor magno apud ſe honore plures dies ad exercitum habuit, curatoque vulnere, donis etiam additis, ad patrem remiſit.

1487 Poſt hæc paucis interjectis diebus, cum Germani inſolentius atque laxius vagarentur, Venetique eos adoriri ex inſidiis ſtatuiſſent, re ab hoſtibus per exploratores cognita, ipſi in hoſtium inſidias inciderunt: ita excepti a pluribus pauciores, conglobati virtute atque armis ſe tuebantur, fortiterque præliabantur: ex quibus Robertus modo voce imperatoris curam, modo manu militis operam præſtabat. verum creſcente hoſtium multitudine circumſeptus jamjamque tenebatur, cum Antonius filius id conſpicatus (non enim longe aberat) in confertiſſimam hoſtium aciem ſe injecit, fortiſſimeque pugnans, aciemque ſubmovens, patri ſe recipiendi facultatem præbuit: ipſe in hoſtium poteſtatem venit: reliqui fugati, paucis captis atque interfectis, ſe in caſtra receperunt. Neque multo poſt Camers in febriculam incidit, eoque Veronam delato, rerum & totius belli adminiſtratio in Robertum incubuit. Germani autem cum inopia commeatus adducti, qui ſegniter ſubminiſtrabatur, tum ſtipendii fide non ſervata, indignabundi palam ad ſeditionem incitabantur: cujus rei periculum eorum præfecti veriti, inducias ab imperatore Veneto petierunt. Sæpius re jactata, non impetratis induciis, nocte intempeſta Rovereti arcem incendunt, & prima luce conclamatis vaſis omni cum exercitu abeunt. Mirum id Venetis videri, neque ſatis credere hoſtem abeundi conſilio diſceſſiſſe: itaque timere inſidias, quas etiam eſſent experti: ſed ubi illos longius profectos ab exploratoribus cognoverunt, Rovereti oppidum recipiunt.

Antonii-Mariæ Severinatis in patrem pietas.

Interim Robertus certior factus omnes hoſtium copias domum diſceſſiſſe: auxerat enim eam rem atque affinxerat multa rumor: ſibi autem miles ex Ravennati & Piceno & Umbria per eos dies accerſitus animum addiderat: ſtatuit ulterius progredi, Tridentumque ipſum, ſi res proceſſerit, obſidere, ut qui ultro ac ſine cauſa bellum Venetis intuliſſent, ſcirent atque cognoſcerent, bellum gerere in eorum finibus & poſſe Venetos, & audere. Eo conſilio cum legatis communicato, Lucas Piſanus ætate jam gravior, quem Senatus Petro Diedo ſummiſe-

miſerat , atque illum ad præfecturam Veronenſem rever- 1487
ti juſſerat , *exiſtimare ſeſe* , inquit , *e republica non eſſe , tan-*
tam rem eo tempore aggredi . Primum , quod credibile non eſ-
ſet Germanorum exercitum , quem ipſi florentiſſimum paulo ante
vidiſſent , ita jam in ultimas Germaniæ terræ latebras ſe ab-
didiſſe , ut non modo revocari atque reſtitui , ſed etiam adau-
geri paucis diebus non poſſit in tam promptis ad arma capienda
populis , tantoque in periculo municipium ad gentes Italas con-
tinendas opportuniſſimum amittendi . Deinde , quod ſi tum rei-
publicæ ad hoſtem repellendum copiarum ſatis fuit : quanquam
quis eum repulit ? ſua ipſe ſponte ſe recepit : ſed ſit omnino re-
pulſus : ad inferendum tamen bellum , atque in hoſtium fines
irrumpendum , obſidioneſque ducendas , id ipſum non ſuffectu-
rum , præſertim cum exiſtimandum ſit omnem Germaniam , ne
tantum dedecus admittatur , eo conventuram , vireſque ſuas
in communem utilitatem explicaturam . Poſtremo , quod ſi of-
fenſum in aliquo ſit , non eſſet receptui locus circumventis ab
hoſte undique mediis in Alpium jugis : tum itinerum anguſtias
eſſe pertimeſcendas , quas evadere vix pacati poſſent . Præſtare
autem reipublicæ bellum quoquo modo confeciſſe , dum oneribus
extraordinariis finis imponatur , quam ſpe melioris victoriæ
ipſam periclitari , civeſque conflictari tributorum conferendo-
rum quotidie cauſa . Defeſſam civitatem bello Ferrarienſi ,
otium inglorium laboribus paulo etiam honeſtioribus , certoque
cum fructu præponere , nedum ambiguis & periculoſis præfe-
rat . Hæc mea quidem , inquit , *eſt ſententia , qui fortaſſe*
vel meo vitio , vel etiam ſenectutis , omnia timeo : vos conſu-
lite , & , quod optimum factu eſt , id ſequamur .

Tum Marcellus , facto a collega ſilentio , in hunc eſt mo-
dum loquutus : *Nihil ſibi dubitationis dari , ſi ea ita eſſent ,*
quemadmodum Piſanus dixiſſet , quin ſit ab invadendis ho-
ſtium finibus Tridentique oppugnatione abſtinendum . quæ enim
ejus regionis pars , quod municipium tanti eſſet , ut cum ejuſ-
modi conflatione belli , totiuſque Germaniæ irritatione , con-
ſenſuque comparetur ? Verum habere ſe rem ſuo quidem judicio
longe ſecus . Nam neque Germanorum copias ſua ſe ſponte diſ-
ſipaviſſe : ſed cum rei frumentariæ inopia coactas , tum ſtipen-

1487 *dio non perſoluto egentes, deſperanteſque, domum quenque ſuam revertiſſe: neque qui collectam jam manum, proſpereque agentem commeatu ſupportando alere, ſtipendiiſque repræſentandis retinere, ne diffugeret, non potuerit, eum novo conficiendo exercitui ſtipem alimentaque ſubminiſtraturum: multo enim facilius contineri ſtantia, quam lapſa proſtrataque ſublevari. Neque vero eſſe verendum, conventuram contra Venetos Germaniam, quos amicos ſemper habuerit, ut Sigiſmundi rebus auxilio ſit, qui nullo reliquorum principum conſilio, nulla ipſe laceſſitus injuria, bellum reipublicæ intulerit: præſertim cum Federicus Imperator ejus frater, neque pecunia, neque milite, neque ulla eum re omnino juverit, præ ſeque potius tulerit, id ſe nunquam bellum probaviſſe. Qui a ſuis negligatur, eum ab alienis exteriſque hominibus auxilia impetraturum credere, cujus tandem eſſet timoris? Quod ſi dicatur, non jam quidem Sigiſmundi, aut alicujus privatim cauſa Germanos principes ad arma capienda conſpiraturos, ſed plane ſua, ne Tridento capto Venetis aditus pateat ad ſeſe: reſponderi poſſe, complura eſſe in Alpibus reipublicæ oppida, diverſis acquiſita adjectaque imperio tempeſtatibus, quibus ex oppidis Germaniæ populi adeantur; ab his ipſis non longinquam locis Feltriam, Belunium, quamque in Carnis* Cividalem *appellant: complura præterea itinera vicis & caſtellis munita, cum hoc in Alpium ad orientem ſolem tractu, tum vero etiam in Brixianorum finibus ad Moernam atque Licates; in Bergomatium Sebini lacus fauces, vallemque univerſam Triumpilinorum, quique ad Lepontios, Lariumque lacum ſaltus, atque anguſtiæ pertinent. Neque tamen ullo tempore Germanos principes conſpiraviſſe eis ab oppidis atque finibus repellendi Venetos cauſa: neque nunc, ſi Tridentum capiatur, conſpiraturos: faſſuros potius atque affirmaturos, jure id, meritoque Sigiſmundo accidiſſe, qui amicæ civitati bellum temere intulerit. Nam quod ad viarum anguſtias attinet, quantulum eſſet iter Tridentum uſque? id tamen ipſum patefieri ante oportere, quæque ſint caſtella Germanorum ipſa in via, ea eſſe capienda, ne quid hoſtile poſt tergum relinquatur. Extremum autem quod*

fue-

fuerit in collegæ rationibus, defeſſam civitatem belli oneribus 1487
malle quieſcere: ad id reſpicere ipſos non oportere. Tridento enim capto, non eam modo pecuniam, quam hanc in belli partem, paucorumque dierum moram erogari oportuerit, ſed illam etiam quæ toto in bello per tot menſes eſſet inſumpta, cumulate ſarcitum iri, vel magno potius cum fœnore, magniſque utilitatibus repenſum & reſtitutum: vindicatum prætereà injurias ab iniquo acceptas hoſte: auctum imperii fines: auctum etiam gloriam, nomenque reipublicæ clarius factum. quæ quidem omnia niſi tanti eſſe, quanti æſtimanda jure ſunt, majores noſtri duxiſſent, nunquam ipſos tot labores atque tantos perlaturos: nunquam ullum bellum ſuſcepturos fuiſſe, ut ſuam & reipublicæ gloriam una cum imperii finibus protenderent. Poſtremo, occaſionis eſſe rem, ut Tridentum capiatur, vel militibus ſua celeritate atque virtute in oppidum non præmunitum irrumpentibus: vel quod repentino noſtri exercitus adventu oppidani perterriti, ne diripiantur, deditionem faciant. Itaque ad eos caſus eventuſque tentandos, in iis quas haberent ipſi copiis ſatis virium atque præſidii fore. Id ſi recte ceſſerit, ipſum illum ſuum collegam in primis imperatorem ſummis laudibus laturum, qui ejus rei conſilium inierit: ſin ſe oppidum tuebitur, vaſtatis finibus, incenſis ejus regionis caſtellis viciſque, incuſſo magno terrore hoſtibus, exercitum ultorem reduci oportere. Id autem procliviore omnium hominum venia poſſe tum fieri, quam ſi jam nunc inulti domum redeant. Porro non horis omnibus rei bene gerendæ facultatem exercitibus dari. quare cum datur, ab iis qui præſunt, ea eſſe magnopere utendum, ne lapſæ temere atque præteritæ recordatione pœnitentiaque diu atque incaſſum torqueantur. Hac habita oratione a Marcello, Piſanus in collegæ ſententiam ſe traduci facile paſſus eſt: itaque ambo imperatori permiſerunt, uti de eo, quemadmodum ſibi agendum videretur, ita ſtatueret.

Ille, dimiſſis legatis, ad rem explicandam maturandamque ſe dedit. Sed quod erat in ipſa læva fluminis ripa, qua Tridentum, quaque Roveretum eſt, inter utrunque oppidum, ter mille ab Rovereto paſſus, caſtellum Petra

1487 loco alto atque edito, viæ imminens ſic, ut Petrenſibus invitis ea commeari tuto non poſſet; Petram in poteſtatem ſuam redigere, & itineris & commeatus cauſa, & quod ita Marcellus cenſuerat, ne quid inimicum poſt ſe relinquerent, primum omnium decrevit. Iis conſtitutis rebus, propterea quod a Rovereto venientibus ob præcipitem montis & crepidinum declivitatem aditus ad Petram omnino nullus erat, ab altera ejus montis parte, qua adiri facile poterat, caſtellum oppugnare inſtituit. Tranſmiſſo itaque Atheſim per eum pontem, quem initio fecerat, exercitu, atque adverſo flumine ſeſquihoræ itinere confecto, ad Callianum vicum quod ultra Petram eſt paſſus circiter mille, ponte altero navibus impoſito iterum Atheſim exercitum traducit, atque in planitie ſexentorum ferme paſſuum, quæ a montis radicibus ad flumen pertinet, conſedit, præmiſſis equitibus levis armaturæ, qui præcurrerent, atque, an manus aliqua hoſtium cogeretur, cognoſcerent, ſibique renunciarent. Equites ſpretis imperiis prædæ ſpe vagari, & populationem facere cœperunt. Interim cum Tridentini pontem eſſe factum cognoviſſent, non Petrenſibus modo, ſed ſibi etiam ſuiſque rebus veriti, ſoluto exercitu, oppido non communito, imparati ab rebus omnibus, a Georgio Petræplanæ principe, quod eſt caſtellum ultra Tridentum, impetrant, uti cum iis, qui eo ſe receperant, militibus, coacta celeriter agreſtium & montanorum hominum manu, ire obviam properet, hoſtemque ſi poteſt, moretur, dum a Sigiſmundo auxilia conveniant. Ille collectis, quos ei caſus obtulit, militibus, & tum ſuorum, tum eorum qui Beſinum vicum in ſummis alpium Calliano imminentium culminibus incolebant, rapto agmine ad mille hominum numero, magno cum tympanorum & cornuum ſtrepitu eo de monte ſe demittere incipit: atque ut ſe jugum implicabat, agmenque partim ſe oſtendebat, partim latebat, magnæ ad ſpeciem eſſe copiæ iis equitibus, qui prædatum ierant, videbantur; magnæ ſuccedere, & priores conſequi exiſtimabantur. itaque cum propius, majoreque cum ſtrepitu de-

ſcen-

1487

ſcenderet, illi in fugam vertuntur, atque in alios incurrentes, eos in fugam vertunt: jamque permixti paſſim equites peditesque tumultuoſe revertebantur. Id cum fieret, adeſſentque Germani, fuga magis hoſtium, quam ſua virtute incitati, manus Venetæ, quas ea planitiei pars exceperat, retrocedere, ac fugere contendunt, atque in aciem imperatoris, qui acceptis de ſuorum fuga nunciis eo properabat, implicantur: tum imperator, quantum temporis exiguitas patiebatur, ſuos perterritos fœdeque fugientes increpitare atque convertere, hoſtem ſuſtinere ac reprimere adnixus, fortiterque diu pugnans, ingenti cæde utrinque facta, urgentibus Germanis cum ſuorum globo in flumen dejicitur, ibique periit: reliqua multitudo magis magiſque perterrita pontem fuga petere contendit. Id conſpicatus Andreas Burgius præfectus militum, ſperans, ſi pons reſcindatur, fore ut milites equiteſque ablata fluminis tranſeundi facultate continerentur, ſeque in hoſtes neceſſario converterent, accurrens ſolutis retinaculis pontem propulit: quæ res in contrarium, atque ipſe exiſtimaverat, vertit; propterea quod timor conſilium plerunque non recipit. qui enim ſemel fugæ ſe mandaverant, ea ſpe, ut ſi flumen tranſire poſſent, in tuto ſeſe crederent futuros, ubi pontem ſublatum viderunt, plerique omnes ſe in flumen præcipitaverunt, & armis equiſque depreſſi atque impliciti perierunt: pauci ripam tenere potuerunt, quod flumine maximo, rapido, et vorticoſo impediebantur: ut eſſent omnes, qui ab hoſtibus pugnantes interfecti ſunt, quique vi fluminis rapiente interierunt, circiter mille. Unus Guidus Maria Rubeus cum ſua equitum turma pugnæ initio per medios hoſtium cuneos viam ſibi armis & virtute cum feciſſet, atque in campum evaſiſſet, Germanos exultantes in ſe convertit: quibus cum dimicans, quid in bello animus conſtantiaque poſſent, palam fecit. eorum enim partem cecidit, reliquos disjecit, fugavit: atque ita clariorem ſibi victoriam ex hoſtibus victoribus, quod raro fieri aſſolet, comparavit. Reliqui centuriones, equitumque præfecti, cæterique qui

Roberti Severinatis interitus.

 fuga

1487 fuga ſe abſtinuerant, per montium invia, ſuperatis jugis; nonnulli naviculis excepti ad Roveretum redierunt: ex quibus fuit Rubeus, qui ſe atque ſuos magno labore noctu flumen trajecit. Interfecti ex Germanis permulti, non incruentam ſuis eam Venetorum cladem fecerunt. Veneti complures dies reintegrandis copiis conſumpſerunt: neque interea Germani iis in locis quidquam moverunt, quando clade non multo leviore accepta quam illata, exercitu & ipſis reparando opus fuit. In Vicetinis tamen & Feltrinis Alpium jugis, atque in Benaci lacus regione, ea manu quam conficere per occaſiones poterant, utrique ſæpe congreſſi, cæde facta, caſtelliſque aliquot vel captis vel incenſis, ſeſe invicem inferendis cladibus intentos paratoſque tenuerunt. Arcum autem municipium, quod quidem abeſt tria millia paſſuum a Benaci littore, magnis & obſeſſum antea & expugnatum viribus, cum propterea quod ei bello cauſam dederat, inita de finibus altercatione cum vicinis ſibi in ora lacus populis, Sigiſmundoque ad arma capienda incitato, tum quod ejus oppidi principes Veneti hoſtes nominis exiſtimabantur, ſenatus incendendum & diruendum cenſuit. Burgius interea proditionis apud Decemviros accuſatus, quod pontem ad Callianum, ut exercitum in fraudem conjiceret, dolo malo propuliſſet, atque in vincula conjectus, Marci Beatiani ſenatus ſcribæ, qui ei bello cum legatis interfuerat, teſtimonio abſolutus eſt, ordinibuſque redditus.

Miſerat ante eos dies ad Sigiſmundum Innocentius Roma Paridem Epiſcopum Auximi, qui eum hortaretur, uti bello finem imponeret: *non eſſe tempus, imminente regno Italiæ & Romanis rebus Turca, ut duo potentiſſimi ad illum repellendum populi leviſſimis de cauſis armis inter ſe decertarent, odiiſque mutuis contererentur: ipſo arbitro ſuarum cum Senatu Veneto diſcordiarum, ſi vellet, uteretur: ſe ei pro rerum æquitate non defuturum*. Is apud illum Legatus dies aliquot tractandis pacis conditionibus fuit. Venetias deinde cum mandatis eſt profectus: quibus a Senatu non probatis, re infecta Romam rediit de menſe

ſe ſeptembri, cum ante idus ſextiles Severinas imperator 1487
interiiſſet. Egerat illud idem etiam cum Senatu Veneto Pontifex per ſuum apud ipſos internuncium Nicolaum Francum Epiſcopum Tauriſanorum, qui civitatem & hortari & monere non deſtiterat: ſed nihilo minus irritus omnis ejus conatus fuit: quoad feſſus belli diſpendio Sigiſmundus (alere enim exercitum non poterat) miſſis ſæpe inter eos legatis fœdus cum Venetis percuſſit idibus novembris. Fœderis conditiones fuerunt, uti bello ablata, quæ antiquitus eorum, qui amiſiſſent, fuerint, reſtituerentur: & negotiatoribus Venetis damna illata ſarcirentur: quæ ſupereſſent inter eos res, quibus de rebus non convenerat, de iis Innocentii judicium eſſet. Is finis bello Rhetico fuit. Milites deinde in hyberna ſunt deducti, dimiſſuſque ob rempublicam ſegniter geſtam Julius Camers. Roberti vero duo liberi, Gaſpar atque Antonius, in reipublicæ militiam conſcripti, ſexcentis equitibus præficiuntur: centurioneſque aliquot, qui egregiam operam navaverant, donis militaribus aucti: quorum uni etiam dos filiæ numerata, auri ternæ libræ. Erantque jam Sebaſtianus Baduarius, Bernardus Bembus, pater meus, legati ad Innocentium profecti cum aliis de cauſis, tum ut apud illum de caſtellis Nomio & Ivano captis a Veneto exercitu, de quibus erat lis, diſceptarent.

Pax inter Venetos & Sigiſmundum.

His ita conſtitutis rebus, quod exhilarata pacis nomine civitas jam etiam ante hoc bellum in omnem luxum domeſticum ſeſe effuderat, inſequentis anni initio leges ſumptuariæ revocantur. Itaque cœnis pavones, phaſianæ aves, lautioreſque epulæ, cubiculis ſtragulæ veſtes ex auro, argento, purpura interdicuntur: omnis ornatus muliebris decem auri libras excedere non permittitur: ampla delatoribus præmia, ſervis inſuper libertas decreta. Quanquam caverant etiam patres in Rhetici fervore belli, ne alea, ne ve ullo alio præter ludum latrunculorum cum in urbe, tum per XXV. millia paſſuum extra urbis fines in pecunia luderetur, exceptis nuptiarum celebritatibus, & cauponis, & ea fori parte, quæ ad columnas eſt, at-

1488

Legum multarum latio.

que

1488 que ipſa fori porticu: edictumque ne iis in locis luſio auri unciæ partem quintam excederet. Viarum etiam urbanarum anguſtiis proſpectum eſt, ſublatis tabernarum pluteis, qui in vias prominebant: ponteſque lignei, quibus univerſæ prope urbis inſulæ aquis interfluentibus diſcretæ conjungebantur, ex lateribus, & lapide Iſtrico publice tota urbe fieri cœpti. Atque inter hæc Joannes Bentivolus Bononienſis, ejus oppidi princeps, viſendæ urbis & ſalutandorum patrum cauſa Venetias venit: atque a Senatu liberaliter acceptus, cum plures dies ea in re atque ſtudio conſumpſiſſet, donatus civitate, ac jure comitiorum, domum rediit. Quo quidem tempore infans biceps Patavii natus eſt, vixitque horas aliquot. Eum nos pueri ad urbem vidimus, cum pro miraculo circumferretur. Eorum duorum capitum utrunque ſuo cum collo atque cervicibus a ſummo ita pectore ſuſpendebatur, ut toti corpori eſſe par atque proprium poſſet: utrique ori eadem ſpecies inerat. Poſt eos dies Regina Daciæ, Roma domum rediens, Venetias & ipſa ſe contulit: acceptaque regio apparatu, urbe inſpecta, ſuburbiiſque perluſtratis, viæ ſe reddidit. Eo tempore Hieronymus Rhearius, qui Sixti Pontificis Maximi beneficio duorum in Flaminia oppidorum, Fori Livii, & Fori Cornelii, regnum obtinebat, ſuo in cubiculo a ſuis civibus trucidatus, atque in forum de feneſtra projectus, fœdum ſpectaculum populo præbuit, implicuitque inteſtinis exteriſque bellis atque incendiis civitatem: quæ quidem incendia vix ægreque nobilitatis interitus, & multorum hominum conſecutæ cædes reſtinxerunt. Neque multo poſt Galeotus Manfredus, Faventiam item obtinens, admiſſis noctu ab uxore ſicariis, ſuo & ipſe in lectulo confoſſus, oppidum tumultu & ſeditionibus implevit. Hæc ſenatui nunciata, eum a rei maritimæ cura non averterunt. Erat jam antea ſane rumor, claſſem ingentem a Bajaſete Turcarum Rege comparatam, in mare Aegeum vela facturam. Itaque Franciſco Priolo claſſis præfecto deſignato mandarunt patres, maturaret proficiſci: & quoniam exiſtimabant Baja-

Jo. Bentivoli Venetias adventus.

Regina Dacia Venetias adventus.

XVIII. kal. maj.

pr. id. kal. jun.

jaſetem eo quidem maxime tempore mentem atque animum 1488
ad Cyprum inſulam adjeciſſe, eo quo celerius poſſet contendere juſſerunt. Is menſe aprili conſcendens, Corcyram, deinde una cum Coſma Paſcalico legato Methonem adnavigavit: quem ſubſecutus Nicolaus Capellus item legatus, auxit earum, que Methone erant, longarum navium numerum: quibus cum navibus præfectus (erant autem triremes vigintiquinque, minora navigia longa plus minus decem) die quinto Cyprum attigit. Ea intellecta re, Turcarum claſſis omnis generis longarum navium, cum a Cypro non longe abeſſet, mare Iſſicum prætervecta, ſine ullo uſu in Helleſpontum rediit.

Auxerat Cypriam patribus curam, quod intelligebant Ferdinandum regem Neapolis, in Federici filii ſui nuptias regina pellecta, occupandæ inſulæ occaſionem quærere. Ea erat Catherina Venetiis oriunda e gente Corneliorum clara atque illuſtri, quam Marcus Cornelius pater Jacobo Luſiniano regi Cyprio in matrimonium collocaverat, numerata regi pecunia dotis nomine auri ad libras mille. Eam rex brevi tempore profluvio ventris ſublatus prægnantem reliquit, ſcriptis tabulis, quibus illam regni hæredem naſcitura cum ſobole inſtituerat ſub Veneti Senatus tutela: quo a Senatu Corneliam, tanquam reipublicæ filiam, publica interpoſita fide accepta, uxorem duxerat. Itaque poſt mortem patris natus filius anno vertente natali ſuo diem cum obiiſſet, novaſque res nonnulli eo in regno principes molirentur, claſſe ad inſulam celeriter miſſa cum legatis, & Cornelio patre, qui reginæ aſſiderent, eos Senatus facile tumultus compreſſit. Tranquillitate inſulæ reſtituta, mulier vidua auctoritate reipublicæ quindecim jam annos poſt viri mortem pacate regnum obtinuerat, cum per internuncios Ritium Marinum Neapolitanum, qui regi Cyprio perfamiliaris fuerat, & Triſtanum Cibeletum Cyprium, cui erat ſoror e reginæ famulis, Ferdinandus rex clam eas, quas dixi, nuptias procurabat. Ii cum a Rege miſſi in inſulam deſcendiſſent, a præfecto claſſis capti, atque in vincula conjecti

Catharina Cornelia Cypri regina.

1488 jeĉti ſunt, Venetiaſque tranſmiſſi: tametſi Triſtanus, qui, propterea quod poſt regis Cyprii mortem tumultu excitato Andream Cornelium reginæ patruum interfecerat, exulque factus fuerat, ſui pœnas ſceleris ſe perſoluturum ſciebat; adamante, quem in annulo geſtabat, per os in ſtomachum recepto, aqua inſuper, quæ metalla dividit, epota, dum portaretur, interiit. Iis permoti rebus Decemviri (quanquam quidem non Ferdinandi modo artes, ſed Turcarum quoque inſidias, incœptaque timuerant: neque nihil etiam ab rege Syriæ propter vicinitatem metuebant) Georgio Cornelio reginæ fratri dant negotium, uti ſe ad ſororem conferat, eique perſuadeat, ut relicta regni procuratione reipublicæ, ab urbem revertatur, atque in patria malit, interque ſuos, quod reliquum eſt vitæ, ſecure atque tranquille degere, quam in remota ſuſpectaque inſula alienigenis hominibus ſeſe, vitamque ſuam credere. Cornelius parvulo navigio, ut celerius iter faceret, parte itineris confecta, brumalibus diebus in Cyprum tranſmiſit, & ſorori, quam ob cauſam veniſſet, expoſuit. Novitate rei permota, recuſare illa, neque ſibi perſuaderi velle, *uti regnum opulentum relinqueret, mulier regio victu, regiis honoribus aſſueta, quæque ſciret, quam nullo præcipuo jure, quamque parce in republica viveretur: ſatis eſſe dicere, ſi ſe mortua, ea inſula in reipublicæ poteſtatem redigatur.*

Georgii fratris ſuaſu regnum Reip. largitur.

Contra Cornelius niti, rogareque, *Ne pluris terram Cypriam, quam natale ſolum, quamque rempublicam faceret: caſus humanarum rerum eſſe incertos: fieri momento horæ poſſe, ut regno expellatur, tam potentibus regibus quaſi obſeſſa atque præcincta, ejus inſulæ dominationem affectantibus, quamplurimis etiam Cypriis principibus a fœmina ſeſe regi non obſcure indignantibus. His eam caſibus & periculis una modo re atque conſilio pulcherrime ire obviam poſſe, ſuum ſi regnum, quoniam liberis careat, reipublicæ fidei jam nunc vivens florenſque commiſerit. Dum inſidiarum & ſuſpicionum tempora non pleniſſima fuerunt, eam regno ſuo frui, non permiſiſſe ſolum rempublicam, ſed etiam*

uti

uti frueretur adjuviſſe : idque ipſi incundiſſimum accidiſſe. Nunc autem, cum nihil a quoquam tuti ſit, cum omnibus a vicinis regibus, atque etiam a longinquis & magno ſejunctis atque ſeparatis mari omnes artes adhibeantur, & tanquam retia ei inſulæ tendantur, quibus capi & teneri poſſit : Senatum ad id deſcendiſſe, quod unum ſibi viſum eſſet omnium impendentium malorum & periculorum remedium: quorum ſi reliqua ipſa nihil timeret, num illud non perhorreſceret, quod, niſi præſidio celerrime comparato inſulam Senatus firmaviſſet, æſtate illam proxima Turcarum claſſis occupaviſſet, atque ipſam vel fugæ ſeſe dare coegiſſet, vel captam Byzantium duxiſſet? quod eam caſus aut offenſio aliqua compellere, turpiter uti faciat, poteſt: præſtare, id incredibili reipublicæ gratia, ſuique facti ſumma cum gloria celebritateque antevertiſſe. Occaſionem eſſe variam, multiplicem, ſubitam: non ſingula hoſtium conſilia provideri ſemper poſſe: non ſemper homines in tempore adeſſe: inter intimum Adriatici maris ſinum, Cypriaque littora multum terrarum, multa maria intereſſe. hæc illi cogitanda, hæc in primis penſitanda eſſe. Quod ſi nulla neceſſitas urgeat, quid eſſet tandem aptius atque commodius ad ejus famam nominis ſempiternam, quam ſuæ illam patriæ regnum nobiliſſimum tradere, ut in annalibus referatur, Venetam rempublicam a ſua cive Cypri inſulæ opulentiſſimæ imperio auctam, atque condecoratam fuiſſe? omni eam in regione nomen regium obtenturam. Si optio ipſius ſit, cum tot annos apud Cyprios vixerit, debere eam cupere ſuis etiam a civibus aliquando, ſuaque in patria ſe ſalutari atque conſpici: ſplendorem ſuum fratri, ſororibus, propinquis, familiæ, demum ei urbi, in qua nata alitaque ſit, communicare. Nullius unquam fœminæ, neque etiam viri, tam gratum adventum reipublicæ fuiſſe, quam ipſius futurum. Quod ſi Venetiæ abjectum aliquod oppidulum eſſet, locoque aſpero atque ignobili ſitum, eſſe tamen ejus pietatis, atque humani plane animi, qua in terra naſcens cœlum hauſerit, reviſere eam velle, ſeſeque ſuis omnibus tanto poſt tempore oſtendere. at cum ea omnino urbs, omnes alias urbes, quas ſol aſpicit, prope excellere omnium hominum conſenſu prædicetur, atque ipſa in Italia omnium ſit ejus terræ urbium opportuniſſima, quidnam eſſe cauſæ poſſe, quamobrem 1492

1488 *obrem a Senatu atque a republica tanto poſt tempore invitata,*
non ſe eo libentiſſime conferat? Quod regina ſit, quod multos
annos ſecure atque feliciter regnarit, gratiam eſſe Senatui, a
quo id acceperit, referendam: eam gratiam peſſime relatum
iri, ſi Senatum, ſe vocantem, omnibuſque honoribus proſe-
qui cupientem, deſpexerit. Poſtremo, cum ipſe ei frater ſit,
atque is frater, cui multum illa ſemper tribuerit: ſi hoc non
impetret, non tam eam adduci non potuiſſe, ut reipublicæ
ſatisfaceret, quam ſe noluiſſe, omnes homines exiſtimaturos:
eoque ſe nomine magnam totius civitatis invidiam ſubiturum,
liberiſque relicturum. Itaque flecti ſe ſineret, & cum ſibi ipſa
in præſentia conſuleret, tum in poſterum reſpiceret ad ſuos.
Nihil eſſe laudabilius, quam ſecunda fortuna moderate uti,
neque in ſummo ſemper gradu velle conſiſtere. Deos etiam im-
mortales conſueviſſe, quibus ſe diu benivolos præſtiterunt, eos
aliqua non jucunda re interdum probare, an ſe homines eſſe na-
tos reminiſcantur. nullas eam preces poſſe illis gratiores adhi-
bere, nullam potiorem victimam cædere, quam eorum volun-
tati atque numini ſeſe præſto eſſe profiteri. Deorum autem vo-
luntatem eam eſſe exiſtimare nos oportere, quæ patriæ ſit,
optimeque conſtitutæ reipublicæ. Hæc Cornelius cum dixiſſet,
homo apprime eloquens, non doctrina ille quidem, aut ſa-
pientiæ ſtudiis, ſed naturæ quadam vi liberali atque munere,
regina obortis jam lachrymis, ubi primum fari potuit, *Si tibi*
hoc ita frater videtur, & mihi, inquit, *videtur: aut, ut videa-*
tur, meo animo imperabo: ſed magis a te patria regnum meum
1489 *acceperit, quam a me.* His dictis, conſtitutoque quid facto
opus eſſet, anno inſequente jam inito, claſſis præfectus legati-
que re divina facta, in Famaguſtæ oppidi foro, regina inſpe-
ctante atque jubente, reipublicæ vexilla erexerunt, Cyprium-
que regnum in provinciam eſt redactum. Regina poſt hæc ſu-
pellectili regia impoſita, Cornelio cum fratre naves longas
conſcendit, atque ad portus Veneti anguſtias æſtate media
appulit: exceptaque ab Auguſtino Barbadico civitatis princi-
pe, & patribus, qui ei obviam ierant, ad Nicolai fanum,
quod eſt in portus littore, magna omnium ordinum, atque
adeo omnium hominum in cymbis impoſitorum proſequen-
tium-

tiumque lætitia, ipſa vecta Bucentauro navi, media inter patres, matronaſque nobiliſſimas civitatis, urbem eſt ingreſſa, quod ante id tempus Venetarum fœminarum contigerat nulli: lætiſſimuſque is profecto dies civitati fuit. Aſulum ſubinde oppidum in Tauriſanis collibus ei a Decemviris dono datum, atque auri quinquaginta libræ in annos ſingulos conſtitutæ penſionis nomine: tum muneris in præſentia decem libræ. 1489

Superiore anno autem (ut ad eas res, quibus de rebus ante dicendum fuerat, revertamur) ne civitatem onerariarum navium numerus, proventuſque deficeret, Senatuſconſultum factum eſt, quæ in navibus exterarum nationum mercaturæ cauſa imponerentur, ea fiſco deberi, vino Cretico excepto: pro quo tamen portorii nomine Venetis magiſtratibus pares amphorarum numero auri ſemuncias mercatores ſolverent. tum quicumque navem magnam onerariam fabricandam inſtitueret, uti ei quæſtores de triginta auri libris commodarent, eodem Senatuſconſulto continebatur. Poſt hæc cum Tremezeni rex, quod eſt oppidum Aphricæ non longiſſime a freti anguſtiis contra Hiſpaniam ſitum, a Senatu per legatos petiiſſet, uti civem Venetum eo mitteret, qui ſuis in oppidis tribus jus reipublicæ hominibus diceret, Senatus cenſuit, quo regiæ poſtulationi ſatisfieret, uti magiſtratus crearetur, eoque mitteretur, ad quem centeſima mercium omnium, quæ merces eis in oppidis venderentur, perveniret: eſtque ad ea oppida omnium primus Aloiſius Pizamanus miſſus. Eodem tempore Senatus juſſu in Idri lacus ripa, loco alto atque edito, quo in loco Anſo Brixiani agri vicus eſt, magni arx operis, crebræque munitiones inſtitutæ, ac tertio confectæ anno, omnem illam oram tutiorem, ac celebratiorem reddiderunt. Eodem quoque anno Decemviri legem tulerunt, ne aperte Suffragia inirentur: qui ſecus feciſſet, ſuffragiorum jure, magiſtratibuſque annos duos careret. De Græcis item equitibus, qui reipublicæ militiam faciebant; lex eſt lata: qui eorum coloniæ nomine ad inſulam Zacynthum ire vellent, uti iis agri publice darentur, in primiſque Theodoro 1488 *Leges multa & Senatus conſulta.*

1488 doro Palæologo, ſi eo mittere aliquem ſuorum vellet; propter ejus ſummum in rempublicam ſtudium, ſummam fidem, ſingularemque conſtantiam. Regis etiam Roxolanorum legatio cum precioſarum pellium muneribus ad Senatum venit, petiitque ut ad ipſorum littora reipublicæ onerariæ naves longæ ad mercaturam exercendam mitterentur. Ea de re, propter longinquitatem itineris, navigationiſque tædium atque pericula, quod Mæotis erat palus emetienda, nihil eſt impetratum. Legati, qui duo erant fratres, honorifice accepti, veſte uterque aurea, & auri libra publice donati, Romam profecti ſunt.

1489 Inſequente vero anno, de quo paulo ante dicere incœpimus, Franciſcus Gonzaga, qui Mantuæ regnum a majoribus traditum obtinebat, in reipublicæ militiam conſcriptus eſt: eique Senatuſconſultum eſt miſſum, quo ex Senatuſconſulto equitibus cataphractis trecentis, ſagittariis qui equo uterentur, quadringentis, militibus ducentis & quinquaginta præeſſet. Cum autem Mathias Panoniæ rex, homo rei militaris ſcientia atque gloria clarus, bellum Federico Imperatori duobus exercitibus intuliſſet, uno in Carnos, altero in Liburnorum fines immiſſo: Senatus vicinitate belli adductus, per Antonium Bolduum, Dominicum Bolanum legatos, illum ad Federicum, hunc ad Mathiam miſſos, eorum regum animos jam exulceratos leniit: itaque induciæ inter eos dictæ.

Federici Cæſaris in Italiam adventus.

Earum induciarum tempore, ſolutus belli occupationibus Federicus Tridentum venit, omnem illum Italiæ tractum, qui a lacu Benaco ad Aquilejam ſecundum Alpes eſt, ſi per Venetos liceat, animi cauſa perluſtraturus. Ea intellecta re Senatus Hieronymum Barbarum, Dominicum Grimanum, qui poſtea Cardinalis fuit, Paulum Triviſanum, Hieronymum Leonem legatos ad eum miſit, qui ei venienti obviam Roveretum profecti ſunt, reiquepublicæ nomine illum ſalutatum exceperunt. eaque poſtea legatio, quoad is in Italia fuit, ei præſto omnibus in reipublicæ locis fuit, atque uti pro copia lo-

co-

corum quam maximi ei honores haberentur ; ſtudium & 1489
diligentiam adhibuit . Federicus Benacum primum inviſens , omniaque littora biremi circumvectus , ejus præſertim oræ quæ ad meridiem vergit , aſpectu atque fragrantia , quod eſt pomi medici plena , mirifice exhilaratus , tum aquæ perlucidiſſimæ amœnitate oblectatus , piſcationibuſque delectatus eſt . Capitur eo in lacu prope medio, quaque altiſſima eſt aqua , piſcis clarus *Carpio* ab incolis dictus , pedis plerunque longitudine : qui omnino piſcis alibi non capitur : eum piſcem capere atque cognoſcere Federico voluptati fuit . Veronam deinde , tum Vicetiam , Baſſianum , Tauriſum , Cornelianum , Forum Julii , Aquilejam , Portumque Naonis , qui locus in ipſius ditione eſt , lento itinere pervenit . E Naonis vero Portu tres legatos ad Senatum miſit actum gratias , quod per ejus loca tam liberaliter , tantiſque honoribus ſuſceptus fuiſſet , tamque benivolam in ſeſe civitatis voluntatem cognoviſſet . Ab Aquilejæ finibus ſuum in regnum conceſſit . Eodem tempore ut infantibus vulgo quæſitis , qui publice alebantur , quorumque magnopere numerus excreverat , largius uberiuſque eſſet , in Senatu lex eſt perlata , ut navalium urbanorum magiſtratus in annos ſingulos tritici molita *ſeſtaria* , quæ appellant , ducenta , vini amphoras duodecim eorum curatoribus darent : iiſque rebus ex reipublicæ horreis , ſylvæ cæſæ ad ignem domeſticum carros ducentos eorum præfecti adderent . Terruit non multo poſt civitatem , quod ad diem tertium iduum ſextilis duæ turres omnium , quæ in urbe eſſent , maximæ atque altiſſimæ , noctu de cœlo tactæ conflagraverunt , culminibus incendio late ſpectabili abſumptis : una , quæ in foro eſt , cujus erat culmen inauratum , altera quæ eſt media in urbe ad Franciſci . Senatus poſt hæc legibus aliquot promulgandis operam dedit , quæ leges ad portoria urbis conſervanda pertinerent . Etiam in Mariæ clarum miraculis , unde ei nomen eſt , fanum exædificatum jam eo luculentiore opere , quo ipſum anguſtius eſt , ut ejus artificii elegantia & ſumptus aliorum templorum magni-

Benaci deſcriptio.

Mariæ miraculorum ædes & cœnobium.

1489 tudinem exæquarent, extremo anni die virgines inductæ ſunt.

1490 Anno inſequente, quod in urbe ſævire peſtilentia cœperat, triumviros ſananda civitate Senatus creavit: iſque poſtea magiſtratus nunquam eſt creari deſitus. Eo anno cum increbruiſſet rumor, Bajaſetis regis claſſem non multarum navium in Aegæum provehi, ut Nicolaum Sumaripam e Paro inſula, quam obtinebat, expelleret, eaque potiretur: Nicolaus Capellus legatus cum triremibus quatuor Zacynthum contendit, ei præſidio, ſi opus eſſet, futurus. Sumaripa ubi adeſſe legatum cognovit, inſigne Venetum ſuſtulit, ſeſeque reipublicæ addixit. Neque multo poſt Joannes Cernoichius, cujus erat magnum in Illyrico nomen, magna auctoritas, legatos ad Senatum miſit, cupere ſeſe, ut Georgius filius ſuus Antonii Erici ſenatoris filiam in matrimonium duceret: petere, ut ſibi id facere Senatus voluntate liceret. Ea de re conſultus Senatus cenſuit, uti nuptiæ fierent. Erat eo tempore Antonius reipublicæ nomine Ferrariæ magiſtratus, qui Prodominus appellabatur: itaque facta poteſtate ad urbem venit, Georgio filiam ſpondet. Ea dum per legatos in Illyricum traducitur, pater moriens filio regnum tradit: ita nuptiæ inter lachrymas & gratulationem concelebratæ, clariorem exitum habuerunt. Guidus Maria Rubeus paulo poſt Venetiis moritur magno totius civitatis dolore: funus ei publice atque magnifice factum, laudatuſque a Sabellico eſt. Ejus ſtipendium, equitumque numerus. duobus ejus liberis æquis partibus diſtributus. Eodem anno tametſi pacata neque ullo bello implicata eſſet civitas, rei militaris tamen ſtudium non neglexit. Invaluerat jam in bellis conſuetudo, invento Germanorum nobis tradita, ut milites fiſtulis ferreis uterentur: quibus fiſtulis glandes plumbeas magna vi ignis impetu mitterent, atque hoſtem e longinquo vulnerarent. Eæ erant fiſtulæ ad formam atque imaginem eorum tormentorum, quibus muri oppidorum dejiciuntur, niſi quod illa ex ære fuſili fiunt, maximique ſæpe ſunt ponderis, ut carris ſolidiſ-

Guidi-Mariæ Rubei interitus.

Sclopetum uſus ex Germania in Italiam traductus.

lidiſſimis ferratiſque ac magno jumentorum numero egeant, 1490
quibus ſuſtineri atque regi poſſint. Fiſtulæ e ferro ſunt, geſtanturque ſingulis ab militibus ſingulæ ligneis alligatæ armamentis, per quæ capiuntur, & pulvere ad ignem celeriter comprehendendum idoneo infarciuntur, & glande immiſſa humeris ſublatæ in hoſtem convertuntur. Eo telo qui uti ſcirent, ut reipublicæ ſuppeterent, peritiſſimos ejus rei homines undique conquiſitos accerſitoſque, Decemviri ſuas ad urbes miſerunt, qui juventutem inſtituerent: atque ut agreſtes maxime homines id armorum genus docerentur, ſingulis in vicis pagiſque uti duo puberes ei artificio aſſuefierent, edixerunt: atque iis omnium onerum immunitatem conceſſerunt, quo ſtudioſiores & diligentiores unum ad id munus obeundum reliquis liberati oneribus ac tributis fierent: eoſque puberes die dicta ad ſuum quoſque oppidum quotannis ſigno glande feriendo convenire voluerunt: qui viciſſet, ejus toti pago aut caſtello vacationem eſſe munerum annuam, eo excepto munere, quo ad Medoaci fluminis derivationem tenebantur, imperaverunt. Inter hæc cum antea fures domeſtici lege antiquitus inſtituta pœna multo leviore plecterentur, quam ii, qui eandem domum non incolerent: qua ex re fiebat, uti aucta ſervorum & inquilinorum audacia, omnibus pene in domibus furta exercerentur, majoribus in comitiis menſe ſextili lex eſt perlata, qua lege eadem eſſet in ſervos reliquoſque fures contubernales pœna conſtituta, idem jus, qua pœna, quoque jure in alienos exteroſque fures animadvertere civitatis magiſtratus conſueverant. 1491

Glacies mira in Venetis æſtuariis.

At ea quæ ſubſecuta eſt hyeme, tantus tamque perpetuus invium rigor fuit, ut omnia urbis æſtuaria congelaverint: neque pedibus modo, ſed in equis etiam homines ex agris ad extremum urbis marginem commeatibus importandis ſine periculo ventitarint: magiſtratuſque Meſtrinus ad Secundi fanum, quod eſt in mediis ad urbem vadis, curru pervenerit. quibus quidem diebus etiam in media latiſſimaque urbis via, per quam unam naves onerariæ magnæ permeant, conſtricto glacie mari, niveque ſuperad-

1491 dita, admiſſis per ludi ſpeciem equis, Græci haſtati equites concurrerunt. Vini, ficus, oleæ, anni aliquot intra Alpes, Atheſimque atque Padum flumina, exuſtis ſuper terram arboribus, proventum anguſtiorem habuerunt. Vere inſequente Innocentius Pontifex Maximus per ſuos internuncios ejuſmodi ſententiam Tridenti pronunciavit: *Quod Veneti a Sigiſmundo laceſſiti bello Rhetico ſe defendiſſent, impenſaſque magnas eo in bello feciſſent, Nomium & Ivanum caſtella jure ab iis capta atque retenta ſibi videri*. A Senatu tamen petiit, *vellet ea ipſa Sigiſmundo ultro reddere*: id ſe propterea cupere oſtendens, ne pax inter ipſos inita, ea de cauſa violaretur. Cujus auctoritate moti patres, præſidiis abductis, Nomium & Ivanum Sigiſmundo reſtituerunt. Obiit per eos dies mortem Romæ Marcus Barbus Pauli ſecundi Pontificis Maximi fratris filius e Cardinalium collegio, vir & doctrina, & probitate, & ſanctitate vitæ, & Romanorum civium gratia egregie inſignis: quique comitiis pontificalibus Sixti morte habitis, parum abfuit quin a collegio ſummum locum adipiſceretur. Eo mortuo Innocentius Patriarchatum (ſic enim appellant) Aquilejenſium, quem is multos annos obtinuerat, Hermolao Barbaro legato apud ſe Veneto attribuit. quod ubi civitas intellexit, tametſi Hermolaus ad Senatum ſcripſerat, coactum ſe a Pontifice veſtem ſenatoriam mutaviſſe: quoniam tamen ſacerdotiis cooptari cives Veneti, qui legati Romæ eſſent, lege prohibebantur, graviter tulit auſum illum contra leges patrias facere. Auxit ejus rei magnopere invidiam, quod antea ex Hermolai literis, quas ad Senatum de Barbi morte dederat, more inſtitutoque majorum comitiis ſenatoriis præjudicium patres fecerant, cujus ipſi civis nomen ad id adipiſcendum ſacerdotium Innocentio commendarent: itaque deceptos in eo ſeſe ac prope deluſos querebantur. Erat omnino Hermolai, propter ejus ſummam in literarum atque optimarum artium ſtudiis præſtantiam, magnum apud exteras nationes nomen, apud ſuos quidem certe maximum: nam ad doctrinæ ſingularem opinionem etiam vitæ

Marci Barbi Card. obitus.

VI. vel VII. id. mart.

Hermolaus Barbarus Aquilejenſis Patriarcha eligitur ab Innocentio.

vitæ perpetuam innocentiam adjunxerat: ſimul is multum 1491
patris opibus, & gratia, qui ſummo proximum in civitate magiſtratum gerebat, multum clientelis, neceſſitudinibus, propinquitatibuſque pollebat: quibus tamen in rebus omnibus ſatis ſibi præſidii non habuit, cum pluris a patribus una legum charitas majeſtaſque quam ullorum civium omnibus aucta nominibus dignitas atque claritas, fieret. Decemviri enim literas ad eum ſevere ſcriptas dederunt; mora omni excuſationeque ſublata, ſacerdotium repudiaret: id ſi non faceret, patrem magiſtratu remoturos, & bona ejus publicaturos præ ſe tulerunt. At pater, 1492
perſpecta civitatis voluntate, omnibus tentatis rebus, cum *Zachariae Barbari, Hermolai patris, mors menſ. Decemb.*
jam eam flecti & leniri poſſe diffideret, ægritudine animi eſt mortuus. Filius non molto poſt Romæ, editis Plinianis caſtigationibus, immenſi prope laboris opere, privatus plebejo morbo periit: eum vitæ finem Hermolaus habuit, 1493 *& Hermolai menſ. jul.*
omnium ex ſua civitate, qui ante illum nati eſſent, Latinorum & Græcorum literis plane doctiſſimus.

Eo tempore ab Hieronymo Marcello literæ Byzantio 1491
venerunt: erat is Venetus eo in oppido vetere conſuetudine magiſtratus: quibus literis Marcellus Senatum certiorem faciebat, ſibi ab rege imperatum ſtatim Byzantio diſcederet: ejus rei cauſam fuiſſe, quod rex diceret Marcellum ſuis de rebus & conſiliis ad Senatum ſcripſiſſe: velle ſe atque decreviſſe, poſthac ſuo in oppido ei magiſtratui locum non eſſe: fœdere tamen, quod cum Venetis haberet, uti antea tenebatur, ſeſe teneri. His de cauſis Senatus ad regem Dominicum Triviſanum legavit, qui prima ad navigandum idonea tempeſtate proficiſceretur. Neque multo poſt, anno inſequente vix inito, regis 1492
legatus ad Senatum venit, expoſuitque patribus, quas ob cauſas Bajaſetes magiſtratum eorum Byzantio removiſſet: erant autem fere illæ ipſæ, de quibus ad Senatum Marcellus perſcripſerat: adjunxitque illud idem etiam omnibus aliarum nationum magiſtratibus fuiſſe denunciatum, quod Rex Marcello imperaviſſet. Iiſdem diebus antequam menſis januarius deſineret, ornandi eos cives cauſa,

1492 qui pro patria mortem oppetiiſſent , Senatus decrevit, uti Damiani Mauri ejus claſſis præfecti, quæ prior bello Ferrarienſi Padum flumen eſt ingreſſa , hoſtium caſtellis aliquot in ripa fluminis vi captis , bellicis ex laboribus mortui, duabus filiis dotis nomine quadraginta auri libræ ex publica pecunia darentur : ſacerdotii autem nomine, ſi ei vitæ ſe dederent , ſenæ libræ . Poſt dies paucos, cum eſſet nunciatum, Bajaſetem regem claſſem & exercitum parare, Senatuſconſultum eſt factum , uti ſexdecim triremes naves, alteraque navis oneraria magna reipublicæ quæ ad anchoras erat deligata, confeſtim ornarentur: altera quæ aquam non tetigerat , deduceretur , atque inſtrueretur. Sed eo tamen anno eis navibus reſpublica non eſt uſa , claſſis exercituſque comparatione a Bajaſete penitus intermiſſa.

Quadragintavirale novum conſilium.

Neque multo poſt majorum comitiorum lege , quam Lucas Piſanus conſiliarius tulit , quadragintavirale judicium tertium duobus prioribus eſt additum. Nam ſunt in urbe magiſtratus duo , quos appellare in civilibus actionibus licet : unum ab judicibus urbanis, alterum ab iis qui publice in oppida atque provincias ad jus dicendum mittuntur . Ii tamen ipſi per ſe magiſtratus nihil ſtatuunt, niſi de minimis quibuſdam rebus. ſed ante eum diem ad alterum tantummodo eorum duorum judiciorum quadragintaviralium, quæ antiquitus ſunt inſtituta, res ab aliis judicatas deducebant : illi ſententias ferebant, quibus aut probarent, quæ deducebantur, aut reſcinderent: eas ratas haberi oportebat. Alterum judicium vitæ neciſque habet poteſtatem : aliuſque ad eos judices magiſtratus cauſas defert . Illud igitur judicium quadraginta virum ex duobus, apud quos ex provocationibus, quæ ad duos illos magiſtratus fiebant , diſceptabatur, cum actionum & cauſarum multitudini non ſufficeret , tertium ſimile ita eſt inſtitutum, ut veteri illi alteri ab urbanis judicibus , huic recenti & novo ab exteris interpoſitæ judicibus appellationes proponerentur . ea re provocantium querelis aditus , & juris perſecutio duplo facilior & expli-

pli-

plicatior eſt facta. Aliam etiam magnopere utilem civitati legem majoribus comitiis Antonius Tronus conſiliarius paucis poſt menſibus tulit: qua lege ferendorum ſuffragiorum nimiam creandis magiſtratibus licentiam, quæ ferri jam non poterat, facile ſuſtulit. Porro ante id tempus ſuffragiorum ferendorum ratio erat ejuſmodi. Loculi lignei tornatiles pedis altitudine bini, civibus per ſubſellia conſedentibus, alter praſinus, albus alter afferebantur. Eorum loculorum ſuperiore parte detecta, patulaque, uti manus inferri poſſet, media in anguſtum atque arctum pars contrahebatur eouſque, ut uni modo ſuffragio viam interius daret, extrinſecus ad circumferendum captu multo eſſet etiam habilior. Infima erat pars plurimorum ſuffragiorum capax: eaque detrahi, atque reponi poterat. detrahebatur autem numerandorum ſuffragiorum cauſa. In eorum loculorum utrum quiſque vellet ſuffragium inferebat. Id erat glandula parvi pomi ceraſi magnitudine, ex tela facta, non quidem ſolide compacta atque firmiter, ſed conſuta leviter, quod, in quem cecidiſſet loculum glans, ſentiri poſſe nolebant. Itaque pugno etiam clauſo manum lege in utrunque loculum demittebant, ut ea quoque recognoſci non poſſet; quo in loculo ſuffragium eſſet relictum. Nam quæ album in loculum glandulæ cecidiſſent, eæ candidato favebant: quæ in praſinum eſſent conjectæ, iis glandulis candidati repellebantur. Hæc cum ita eſſent antiquitus conſtituta, ambitio, cui plane locus omnibus in rebuſpublicis ſemper fuit, eo licentiæ creverat, ut qui ſuorum aliquem creari magiſtratum volebat, & ipſe ſummis prehenſam digitis glandulam album in loculum palam projiceret, & qui ei proximi erant, idem uti facerent, poſtularet. Illi candidatorum veriti invidiam, non ſuo plerunque judicio, ſed ad gratiam ſuffragium aperte ferebant: ea re fiebat, ut indigni ſæpe homines, propterea quod plus aut opibus, aut propinquitatibus, aut omnino clientelis valuiſſent, bene de republica meritis optimiſque civibus anteferrentur, magiſtratuſque adipiſcerentur; boni rejecti ac repul-

1492 Lex de ſuffragiis ferendis.

1492 ſi jacerent. Eam ad perniciem atque malum cum plures latæ leges nihil profuiſſent, uti e civitate tolleretur, una omnino Antonii legislatio ſaluti atque decori civibus fuit. Nam qui bini ad eam diem loculi patuli atque aperti, binos erant per miniſtros publice circumferri ſoliti; eos & a ſuperiore tectos parte, & una conjunctos, inter ſeque continentes fieri ſtatuit oportere: iiſque ambobus ſic connexis & conglutinatis, unum tantummodo in ſuperiori parte laterorſum os dedit, eique ori tubum prominentem circumduxit ſemipalmæ ſpatio, ad interiores loculorum aditus obtegendos: quem per tubum recta utrunque ad loculum manus inferri apte poſſet. rurſus eorum loculorum prior, tuboque proximus is collocabatur, cujus loculi glandulæ candidatos rejiciebant. Id ea cauſa excogitaverat Antonius, ut ſi quis aliter atque ipſi liberet, ſuffragio ferendo cuipiam favere cogeretur, is, dum manum per tubi os ad poſteriorem loculum protenderet, quod is eſſet loculus cujus ſuffragia magiſtratum crearent, apertis clam digitis in anteriore ſineret loculo glandulam decidere. Ita cives unum ſimulando, alterum diſſimulando, illud re, quod cuique eſſet prius, audacter efficerent, neque deprehendi aut cognoſci poſſet quid feciſſent. Ea lege poſt id tempus civitas majoribus in comitiis, atque in Senatu, & Decemvirum collegio creandis magiſtratibus ſemper eſt uſa: liberumque illi judicium ab gratia atque invidia ſemper fuit. tametſi capitalibus, cæteriſque omnibus in judiciis, uti, ſi cui non liqueret, is eo deferri poſſet, tertium etiam loculum adhibuerunt, eumque ſejunctum a duobus atque ſeparatum eſſe voluerunt.

Gabrielis Boni legislatio.

Neque vero minus Decemviri ante anni exitum alia ex parte ſurgentem malorum civium ambitum ſevero judicio repreſſerunt. Erat in quadraginta viris rerum capitalium judicibus, qui omnes in Senatu adhibentur, Gabriel Bonus, eorumque magiſtrum gerebat. Creantur autem ſemel a collegio magiſtri numero omnes duodecim. Eorum magiſtrorum tres bimeſtre tempus apud Principem

omni-

Digitized by Google

omnibus rebus præſunt: habentque cum in ſenatu, tum 1492
vero etiam majoribus in comitiis ferendi leges poteſtatem. poſt eos tres, item alii ex eodem numero tres eodem loci tantundem temporis præficiuntur, uſque eo quoad octo menſes abeunt, quod eſt ejus collegii temporis univerſum ſpatium. Eo cum eſſet in magiſtratu Gabriel, Franciſco Falerio auctore, Principi & reliquis ex ejus collegio patribus legem a ſe ſcriptam propoſuit, qua lege civibus omnibus, qui re familiari anguſta uterentur, quadraginta annos natis, auri libra ſingulatim ex publica pecunia quotannis daretur, qua ſe ſtipe honeſtius, liberoſque ſuos alerent: qui intra eos annos nati eſſent, annum autem vigeſimum quintum excederent, ii ſemilibram eodem nomine acciperent. Eam ipſe legem ferre ad Senatum majoraque comitia ſtatuerat: itaque ut conſultis Patribus ferretur (id enim fieri aliter non poterat) eis tradiderat legendam. Patres ubi legem inſpexerunt, quæ morem improbi exempli in rempublicam induceret, ut unus temere civis tantum pecuniæ publicæ cæteris civibus elargiretur: idque nulla alia de cauſa eum & Falerium eſſe aggreſſos animadverterent, niſi uti civium gratiam ad magiſtratus adipiſcendos aucuparentur: Principi negotium dederunt, ut utroque ad ſe vocato, eos moneret, ne quod amplius ea de lege verbum facerent. Illi cum dies aliquot ſiluiſſent, multorum autem civium, quorum vitæ lex erat opportuniſſima, vocibus increparentur, ſuam ipſorum dignitatem ab eis negligi: ſi legem ferrent, ſeſe quos vellent magiſtratus adepturos, principeſque civitatis eveſtigio futuros: ut ſi quid ejus facere poſſent, experirentur, curam & ſtudium adhibuerunt. Ea re ad collegium delata, Decemviri Gabrielem Bonum, & Franciſcum Falerium ſtatim comprehenſos, atque in vincula conjectos, in Cyprum inſulam deportandos curaverunt, pœna capitis adjecta, ab oppido Nicoſienſium ullo tempore ſi emigraviſſent. Binos autem ſcribas fiſci reipublicæ, quibus illi uſi fuerant ejus legis conſultoribus, & tanquam adminiſtris, in Cretam inſulam exulatum miſerunt, eadem eis

pœna

1492 pœna propoſita ab Rhytymna Cretæ oppido diffugientibus. Atque hoc omnino Decemviri gravioris animadverſionis eſſe judicium voluerunt, non tam quidem ut de iis ſupplicium ſumerent, qui legem, tametſi pernicioſam, nequedum tamen ad Senatum tulerant, poterantque per ſe ab ea re deſiſtere, quam ut reliqui etiam cives ab ejuſmodi quicquam in poſterum cogitandi conſilio ſimilis timore pœnæ duorum civium exemplo abſterrerentur.

Laurentii Medices obitus V. id april. & Innocentii Pontificis VIII. kal. aug. Alexander VI. Pontif. III. id. aug.

Ejuſdem anni vere Laurentius Medices Florentinus, excellenti vir ingenio, qui principatum in ſua civitate obtinebat, vita functus eſt. æſtate media Innocentius. Ille tres reliquit liberos, qui omnes brevi tempore & principatu & civitate ejecti, exulatum abierunt. Hujus locum Alexander Borgia Valentinus, opibus & largitione nixus tenuit. atque hoc plane tempore civitas prope quievit. Inſequente autem jam in ver progreſſo anno, ut fir-

1493 *Fœdus inter Pontificem, Venetos, Mediolanenſium, & Ferrarienſium duces.*

matis inter ſe trium maximarum Italiæ civitatum rebus tempora etiam pacatiora fierent, ab Alexandro Pontifice Maximo & Venetis, & Joanne Galeatio adoleſcente regnum in Mediolanenſibus obtinente, auctore Ludovico patruo, qui civitati ejus nomine præerat, fœdus in XXV. annos percuſſum, atque uno eodemque die ab ſingulis concelebratum eſt: quo quiſque fœdere ad reliquorum ſociorum ditiones defendendas, hoſteſque propulſandos teneretur. Et quod erat ea tempeſtate Romæ Giemes Sultanus, Bajaſetis regis frater, homo magni inter ſuos nominis, qui ab eo armis regno pulſus Rhodum confugerat: Rhodii, ne bellum in ſe converterent, eum ad regem Galliæ, rex ad Innocentium rogatu ejus miſerat: itaque is ab Alexandro adhibitis cuſtodibus aſſervabatur, cum ne fratri renovare bellum poſſet, cujus rei cauſa quadringentæ ab eo auri libræ quotannis Pontifici dependebantur, Romamque mittebantur: tum ut eo nomine Bajaſetem a bello Chriſtianis inferendo abſterreret. Eſt in fœdere additum, ut ſi Veneti armis a Bajaſete laceſſerentur, Alexander eis Giemem traderet, cujus auctoritate atque gratia contra illum uti poſſent. Ei fœderi Hercu-

les

les Ateſtinus Dux princepſque Ferrarienſium, Ludovico ſuadente, paucis poſt diebus ſe adjunxit. His confectis rebus, cum prope omnia ſpectare ad quietem viderentur, Leonora Ferdinandi regis Neapolitani filia, Herculis Ateſtini uxor cum duabus filiis, altera Ludovici, altera Franciſci Gonzagæ uxore, atque Alfonſo cum filio, & ejus uxore Anna Joannis Galeatii ſorore, conſcenſis ad Padi ripam navibus ſecundo flumine in æſtuaria, Venetiaſque ſe contulit, ut urbem læto illo tempore inviſerent: quibus quidem fœminis uti quamampliſſimi honores haberentur, Senatus decrevit. Itaque & obviam eis publice itum in Bucentauro navi, qua in navi a magna Senatus parte atque a matronis centum triginta, tota pene civitate circunfuſa, atque adnavigante, ſunt exceptæ: & per eos dies, quos in urbe confecerunt, nullum eis genus publicæ voluptatis aut liberalitatis defuit: nam & choreæ electiſſimarum fœminarum a principum liberis in comitio celebratæ ſunt, & bellaria magni & operoſi ſumptus data, & ludi tota urbe, certaminaque multifariam edita. Quibus ex omnibus unum novum civitati fuit, ut complures cymbæ, quibus in ſingulis quatuor fœminæ remigarent, curſu propoſitis præmiis contenderent. quo in certamine prope mira res accidit: quæ a civitate animadverſa, diei ſpectaculique lætitiam & hilaritatem conduplicavit: ut quemadmodum Leonora duabus cum filiis & nuru aderat, quarum cauſa ea fiebant, ita cymba, qua in cymba mater cum duabus filiis ac nuru remos impellebat, vicerit.

1493 *Leonoræ, Herculis, Ateſtini conjugis, cum filiis Venetias adventus.*

IN

IN LIBRUM SECUNDUM
C. AUGUSTINI CURIONIS
EPITOME.

NEapolitani belli, a Carolo VIII. Galliæ rege geſti, initium & cauſſæ. Aquarum maxima in Gallia citeriore inundatio. Judicia quædam Venetiis facta. Caroli ad Venetos legatio. Naxii in reipublicæ Venetæ fidem accepti. Ferdinandi ſenioris Neapolitani regis obitus. Inter Alfonſum Neapolitanum regem & Alexandrum Pontificem colloquium & fœdus. Claſſis contra regem Thracium apparatus. Florentinorum ad Senatum pro conſilio petendo legatio. Scardona & Cliſſa ſe ſponte Venetis ſubjiciunt. Caroli regis in Italiam adventus. Joannis Galeatii Mediolanenſium ducis obitus. Petrus Medices Florentia pellitur. Caroli regis in Italia res geſtæ. Bajaſetis legatus a Senogalliæ principe violatur. Venetorum longæ naves in Britanniam miſſæ fluctibus abſorbentur. Alfonſi regis Neapoli diſceſſus, ejuſdemque obitus, cui Ferdinandus filius in regno ſuccedit. Giemis Sultani obitus. Ferdinandi regis Neapolitani fuga: & Caroli ingreſſus. Turcarum ex Galliæ regis victoria metus. Hiſpaniæ regum ad Venetos legatio & claſſis in Siciliam miſſa. Federici Cæſaris obitus. Maximiliani regis ad Senatum legatio. Fœdus inter Venetos, Pontificem, Hiſpaniæ reges, Ludovicum Sfortiam, & Maximilianum contra Carolum regem initum. Novaria ab Aloiſio Gennabenſi capitur. Caroli regis ex regno Neapolitano diſceſſus. Venetorum atque ſociorum contra Carolum apparatus. Pugna ad Tarum. Res in Liguria cum Gallis geſtæ. Eorum, qui fortiter pugnarant, ratio a Senatu habita. Veneti, Mediolanenſes, & Ligures e Caroli imperio exules fiunt. Novariæ per ſocios obſidio. Pax inter Ludovicum Sfortiam & Carolum regem facta, ejuſque leges. Contareni de Ludovico Sfortia interficiendo conſilium. Caroli in Galliam reditus.

PETRI BEMBI
RERUM VENETARUM
HISTORIAE
LIBER II.

Vix eæ mulieres domum redierant, cum ab Carolo rege Galliæ, ejus nominis octavo, certus homo ad Senatum venit, cujus oratio ejuſmodi fuit: *Quoniam Carolus in Italiam cum exercitu ſit venturus ad regnum Neapolitanum, quod ad ſe jure hæreditario ſpectaret, in ſuam poteſtatem redigendum: ſcire eum cupere, quo in ſe animo civitas eſſet futura: vellet ne, qua in amicitia & neceſſitudine adhuc quidem egregia & conſtanti ſecum fuiſſet, in ea etiam in poſterum manere*. Civitas, nova intellecta re, quæque magnam rebus Italis commutationem eſſe allatura videretur, conſulto Senatu, ne regis in ſe invidiam prima omnium excitaret, præſertim cum fieri poſſet, uti is vel per ſeſe, ut ſunt plerunque hominum mobiles ad omnem ferme impetum animi, ab incœpto deſi-
ſte-

1493 *Caroli VIII. regis ad Venetos legatio.*

1493 ſteret : vel difficultate atque magnitudine belli gerendi adoleſcens, neque rei militaris gnarus, abſterreretur: vel aliqua interpoſita mora, atque a cæteris regibus impedimento explicare ſe non poſſet: reſpondit, *ſe quidem omni tempore pacem bello prætuliſſe, optareque ut & ipſe quieſceret, & reges principeſque Italos quieſcere permitteret: ſed ſi veniat, ea de cauſa nihil moturam, neque ab ejus amicitia receſſuram*. Pero (id enim erat ei nomen) accepta civitatis voluntate Romam abiit: eumque alii poſtea regis interpretes duo paucorum menſium ſpatio cum eiſdem fere mandatis ſeparatim ſunt ſubſecuti: quibus interpretibus idem eſt reſponſum datum, quod Pero ante acceperat. Sed omnino ad eam belli ab rege capeſſendi cauſam, quæ ab illis prædicabatur, quod ei regnum Neapolitanum hæreditatis nomine deberetur, etiam aliæ cauſæ accedebant: ex quibus una hæc fuit. Galeatio Sfortia, qui Mediolani regnum obtinebat, complures ante annos per inſidias interfecto, Ludovicus frater, uxore Galeatii e regni procuratione (quam illa, ut Joanni Galeatio filio ſuo admodum parvulo, in fide atque officio civitatem contineret, poſt viri mortem ſuſceperat) reliquiſque adminiſtris paulatim dejectis, ipſe ſe ei rei præpoſuerat, annoſque treſdecim præfuerat: fratris autem filium, cui ſe regnum procurare præ ſe ferebat, ita porro aluerat, iiſque moribus inſtituerat, ut omnem curam videretur adhibuiſſe, ne puer ullam ad frugem perveniret: non rei militaris, non literarum ſtudia, non denique artem ullam & diſciplinam regiam edoceri illum voluerat, adhibitis etiam ad puerile ingenium depravandum corruptoribus, quorum ille convictu in omnem luxum atque inertiam aſſuefieret. Ei nondum plane puberi Alfonſus Ferdinandi regis filius Iſabellam filiam in matrimonium collocaverat, ex eaque is etiam liberos procreaverat, ad regni tamen ſui gubernaculum a patruo nullam in partem admittebatur. Id cum graviter ferret non Alfonſus modo ſocer, aſſiduis prope filiæ literis lachrymiſque permotus, ſed multo etiam magis avus Iſabellæ Ferdinandus,

Neapolitani belli cauſſa.

dus, primo petere a Ludovico cœperunt, vellet pro ſua fide atque juſtitia fratris ſui filio non adulto modo atque firmo, ſed etiam plane jam viro, atque adeo duorum filiorum patri, aliquando tandem regnum tradere, ſuique illum imperii, ſuarum rerum compotem facere. Ea poſtulatio cum ſæpius interpoſita nihil profuiſſet, gravioribus apud illum expoſtulationibus & querelis non ſemel egerunt: poſtremo eo rem deduxerunt, ut dicerent, ſeſe illum bello perſecuturos, ni Joanni Galeatio, qui cum affinitatem, uti cum rege, contraxiſſent, regiam poteſtatem remitteret. Horum ille regum minas atque potentiam veritus, ne tam amplæ civitatis principatum atque imperium ulli tradere cogeretur, quod ſuum unius efficere in animo magnopere habebat, filiiſque ſuis relinquere, cum intelligeret Galliæ regibus in regnum Neapolitanum jus eſſe, celatis ea de re Alexandro Venetiſque quibus cum paulo ante fœdus percuſſerat, ad ſpeciem ſalutandi regis, legationem maxime celebrem ad Carolum miſit, hortatum, ut id bellum ſuſciperet, ſuaſque illi opes, copiaſque pollicetur: facillimum factu eſſe, modo Alpes trajiceret, atque in Italiam ſe oſtenderet, eo regno potiri. Ea tanti hominis hortatio apud Carolum momenti plurimum habuit. Altera fuit ejus rei cauſa in Antonio, qui Salernum a majoribus ſuis traditum obtinuerat. Is cum ob Ferdinandi regis inimicum in ſeſe animum ſedibus patriis exceſſiſſet, ſeque in Galliam ad Carolum contuliſſet, prope quotidianis eum ſermonibus admonebat, ut tam propriam regni opulentiſſimi capiendi oblatam ſibi a diis immortalibus facultatem, ne prætermitteret. Ferdinandum hominem eſſe avarum, crudelem, nulla fide, nulla juſtitia: omnes ejus regni principes, omnes populos illum odiſſe: nullius eſſe negotii rem, eum regno expellere, præſertim Galliæ regibus, quorum nomen atque auctoritas illis in regionibus maxime omnium tum vigeret, fueritque ſemper plurimi. Alexander etiam Pontifex Maximus moleſte ferens Virginium Urſinum ejus familiæ principem, auſum eſſe a Franciſco 1493

Cibo

1493 Cibo, Innocentii Pontificis ante ſe Maximi filio, oppidum Anguillariam in Sabatini lacus ripa, quod erat in Pontificum Maximorum ditione, abeſtque ab urbe XVI. millia paſſuum, nulla facta ſibi ab ipſo ejus rei poteſtate, coemiſſe: quoniam Virginius a Ferdinando ſovebatur, ne quid facere invitus cogeretur: Carolum & ipſe ad id ſuſcipiendum bellum hortabatur, vindicandi ſeſe de adverſo ſuis rebus ſuæque dignitati rege cauſâ. Quas ad res omnes etiam illud adjungebatur, quod ex Gallis principibus iis, qui apud Carolum auctoritate gratiaque pollebant, nonnulli rerum Italicarum, Romanique Pontificis, qua erat iter faciendum, occaſione ampliſſimis ſacerdotii dignitatibus ſeſe iri auctum, & honeſtatum confidebant: alios exercituum, & regendorum populorum, quos eſſent ſubjecturi, ſpes & cupiditas incendebat. multi etiam ſua levitate & novarum rerum ſtudiis movebantur, ut regem ad profectionem impellerent.

Ingens fluviorum exundatio in Gallia ciſalpina.

Interim autumni menſibus tota fere citeriore Gallia ejuſmodi tempeſtates, tamque continentes pluviæ fuerunt, ut in Bergomatium finibus aqua denos quinos pedes præter conſuetudinem excreverit, ædificiiſque quamplurimis dirutis, ac pontibus lapideis abreptis, magnum puerorum & mulierum, magnum etiam virorum numerum repentino impetu oppreſſerit. Neque in Brixianorum finibus flumina non ingentem ſtragem ediderunt. Atheſis quidem cum Veronæ urbis magnam partem pervaſiſſet, & complures domorum parietes ſubruiſſet, etiam pontem firmiſſimum medio in oppido dejecit. Medoacus & ipſe ripas non uno loco tranſgreſſus, optimam Patavini agri partem illuvie vaſtitateque fœdavit. Padus omnino utriuſque ripæ vicinitates ita eſt depopulatus, ut omnia luctu & mœroribus impleverit. atque hanc quidem eſſe quaſi deorum immortalium ſignificationem, quæ Gallorum in Italiam adventum portenderet, omnes pene homines interpretabantur, & prodigii loco ducebant: erantque permulti, qui maxime ad Venetos, quod eorum regionibus & oppidis aquæ magnum detrimentum intuliſſent,

ſent, eam rem, atque id prodigium exiſtimabant pertinere. Ordo rerum me admonet, ut duo civitatis judicia hoc ipſo facta tempore ſilentio ne obruam. Erat in civium nobilitate Joannes Georgius, homo ferox, nullaque pietate, qui ab Antonio Bernardo Tauriſanorum prætore ob maledicta in deos, aliaque ſcelera exul ejus oppidi factus fuerat, damnatuſque ut ſi eo rediret, lingua ei amputaretur, manuſque altera præcideretur. Is Tauriſum alio prætore cum revertiſſet, virginemque vi adhibita violaviſſet, Decemviri miſſis illo ſuis rerum capitalium miniſtris atque vindicibus, Georgium comprehendi, deque eo Antonianum ſupplicium medio in foro ſumi juſſerunt: eo ſumpto, Venetias adductum in Cretam deportari mandaverunt. Neque multo poſt Antonius Bolduus Triumvir ex advocatis reipublicæ Dominicum Bolanum Candiani filium collegam ſuum accuſatum acceptæ eo in magiſtratu ab reis & litigatoribus pecuniæ ad Senatum detulit. Cum Senatus eum comprehendi, atque ex vinculis cauſam dicere juſſiſſet, ille autem fuga ſe judicio eripuiſſet, abſens damnatus eſt, ut intra menſem ſe carceri dederet, Caniam Cretæ oppidum exulatum deportandum: quod ſi non faceret, comprehenſo cervices abſcinderentur, bonaque publicarentur, magnis propoſitis præmiis iis, qui eum aut vivum magiſtratibus tradidiſſent, aut ipſi occidiſſent. 1493

Poſt hæc de adventu Gallorum fama percrebreſcente, ac Ferdinando rege exercitum & claſſem ad hoſtes repellendos comparante, atque omnibus Alexandrum Pontificem Maximum pollicitationibus, ut ſuarum partium eſſet, ſollicitante, Ludovicus veritus, ne ſi inter eos conveniſſet, Ferdinandus, præmiſſis in Galliam ſuis & Alexandri celeriter copiis, e regni eum procuratione atque faſtigio ante Caroli adventum expelleret, ereptamque filii ſui genero dignitatem atque imperium reſtitueret: a Senatu petiit, ut quos haberet milites equiteſque, ad Ollii fluminis ripam, quod eſt in Brixianorum finibus, juberet proficiſci, uti regem ab eo ineundo conſilio abduce-

1493 ret: aut, ſi id non poſſet, ipſi flumen tranſirent, ſeſeque tuerentur. Ea re a Senatu non impetrata, quod diceret, ſibi id neceſſe ejus tam firmis rebus non videri, iterum ad Carolum legatos miſit rogatum, ut maturaret Alpes tranſmittere: ſeſe ei de pecunia commodaturum, ſuaſque copias cum illo conjuncturum, ubi primum terram Italiæ attigiſſet. Carolus, qui plures jam menſes in ea modo prædicatione conſumpſiſſet, velle ſe Neapolim armis ſuam facere, atque iis, qui apud illum plurimum poterant, partim bellum ſuadentibus, partim diſſuadentibus, nihil etiam nunc conſtituiſſet, quod pro firmo atque certo haberetur: acceptis Ludovici tum hortationibus diligentioribus, tum pollicitis; fœdus cum Ferdinando & Eliſabeta Hiſpaniæ regibus percuſſit, nonnullis eis oppidis in Pyrenæo ſaltu gratis reſtitutis, quæ pridem oppida Aloiſius rex ejus pater a Ferdinandi patre pignoris nomine acceperat. deinde ad diem nonum calendarum januarii, adhibitis totius Galliæ principibus, ſtatuit omnibus aliis omiſſis rebus proficiſci. De eo cum eſſet amicorum literis celeriter Ferdinandus certior factus, primis anni diebus e venatu lectulum petens, acri urgente pituita, intra biduum eſt mortuus, cujus Alfonſum majorem natu filium Federicus natu minor, reliquique Neapolitani principes regem ſa-
1494 lutaverunt. Alfonſus, regno patris inito, per legatum Venetum, qui paulo ante ad Ferdinandum venerat, inſolitiſque ab eo & obviam itionibus, & aliis honorum generibus exceptus fuerat, a Senatu petiit, ut cum Ludovico ageret, ne is Carolum ad profectionem incitaret, prædemque ſe apud illum conſtitueret: nihil ipſum ullo tempore moturum, quo minus is regni Mediolanenſis procuratione quoad vellet, uteretur. Senatus ea de re cum apud Ludovicum Alfonſi verbis egiſſet, eumque eſſet magnopere hortatus, ne Gallis in Italiam veniendi auctor adjutorque eſſet, ille autem nihil ejuſmodi reſpondiſſet, quo ſe ab eo conſilio remoturus videretur: ne fruſtra operam inſumeret, deſtitit, neque amplius eam cogitationem eſt aggreſſus. Miſerat ante eos dies ad Se-

Ferdinandi, Neapolitani regis, obitus, VIII. kal. febr.

na-

natum Carolus Philippum Argentonium legatum: ſi ſe 1494 reſpublica in belli Neapolitani ſocietatem cum ipſo conjungeret, quam vellet ejus regni partem ſibi depoſceret: nihil illum recuſaturum: id ſi non vellet, quod pollicita eſſet ſe ab ejus amicitia non diſceſſuram, in eo perſeveraret: juſſum ſe eſſe apud Patres moram trahere, omniaque regis conſilia cum ipſis communicare. Ad hæc civitas ita reſpondit: *Tantas eſſe Caroli regis ad id gerendum bellum facultates, tam præſentem omnium rerum copiam, ut ſui auxilii nihil indigeat: itaque ſe more exemploque majorum, qui bella niſi laceſſiti non feciſſent, quieturam: nec partem ſibi ejus regni poſtulaturam, cujus nullum ipſa jus habeat: cæterum, quod aliis regis nunciis dixiſſet, pollicitaque eſſet, ab eo non recedere, regiſque benivolentiam ſeſe plurimi ſemper facturam. ipſum quidem eo nomine & nunc libenter vidiſſe, &, ſi maneat, eo libentius viſuram, quo erit etiam urbana mora & quotidianis collocutionibus familiarior: quæque regis intererunt, pro ſua vetere in patrem ejus atque ipſum neceſſitudine, ea in dies, ut ipſi nota ſint, curaturam.*

Bartholomæo Bergomati ſtatua equeſtris ponitur.

Iiſdem prope diebus Senatus Bartholomæo Collioni Bergomati imperatori ſuo, quod multa bella ſingulari virtute, fide incomparabili geſſiſſet, remque militarem ſuperiorum imperatorum negligentia collapſam reſtituiſſet, quodque de republica optime meritus, auri libras decies centies ei moriens teſtamento legaviſſet, ſtatuam equeſtrem æream inauratam in Joannis & Pauli area ponendam cenſuit. Ea tempeſtate vita functus eſt apud Naxios Joannes Criſpus, qui eam ex Cycladibus inſulam treſque alias obtinebat, Rhenem, Scyrum, Melum, duobus liberis parvulis ex pellice relictis. Is propterea quod avare atque crudeliter regnaverat, civitas, concilio coacto, ſtatuit reges ulterius non perpeti. Erat tum forte fortuna in inſulæ oppidique portu Nicolaus Capellus legatus, eo cum ſex longis navibus ad piratas inſequendos profectus. itaque nacti occaſionem cives, plebſque omnis, ipſis cum natu majoribus, matribuſque familias infantes in ulnis geſtan-

1494 tibus, cumque virginibus & pueris, legatum adierunt; orantesque uti ſe reciperet: mori enim malle omnes, quam amplius ſub tyrannis eſſe; miro ſe ſtudio reipublicæ dediderunt. Nicolaus, principibus eorum liberaliter appellatis, reliquam turbam ſolatus, civitatem in reipublicæ fidem recepit, civemque Venetum, qui præeſſet, juſque diceret, attribuit. Naxii paucis poſt diebus legationem ad Senatum miſerunt, quæ apud Patres ſacramentum diceret, ſe in ejus fide perpetuo futuros. Ea legatione adhibita Senatuſconſultum factum eſt, uti Naxii, qui ſponte in deditionem venerant, reciperentur: recepti autem non eſſent, niſi prius Criſpi liberis, & eorum matri alimenta præberentur. Itaque omnis inſularum earum proventus illis, quoad viverent, dono datus eſt eo nomine. Interea cum inter Alexandrum, quem quidem multis de cauſis magnopere pœnituerat Carolum regem ad id bellum incitaviſſe, atque inter Alfonſum, qui ambo ad Vari vicum venerant, ut ipſi inter ſe colloquerentur, iis conditionibus eſſet fœdus amicitiaque inita, ut Pontifex regem in Romanæ reipublicæ fidem reciperet, omnique illum ab hoſte, qua poſſet, tueretur: ille autem Pontifici ob tributi veteris reliqua, auri libras mille ſe repræſentaturum, in annos vero ſingulos quadringentas perſoluturum polliceretur: deſponſa etiam filia Giufredo Alexandri filio, ut ſocietas eo pignore firmaretur: utrique ſe ad bellum communire modis omnibus, explicareque cœperunt. Fuerat ea in re Alexander, ut ſunt hominum mutabilia ſæpe ingénia & voluntates, Virginio ipſo uſus interprete, qui etiam illum, & Alfonſum lautiſſime ſplendidiſſimeque ſua in domo tunc ſuſcepit. Erat enim Virginii oppidum Vari, de quo diximus, vicus. Iamque Alfonſus claſſe longarum navium amplius triginta, onerariarum maximarum duodeviginti, ad Liguſtici maris oram infeſtandam, naveſque hoſtium, quæ Genuæ inſtruebantur, impediendas comparata, equitatu peditatuque cogendo, eque Brutiis educendo, atque in Galliam mittendo diſtinebatur: cum ob Bajaſetis regis novos motus, qui & claſſem & exercitum

tum comparabat, reſpublica & ipſa parare claſſem inſtituit. 1494

Itaque primis comitiis Antonio Grimano claſſis præfecto declarato, naves longas, quas confectas habebat, deduci atque inſtrui jubet: quibus cum navibus Antonius menſe quintili ſolvens in Illyricum trajecit. Eo tempore Florentinorum legatio ad Senatum venit petens, propterea quod Carolus rex a civitate poſtulaverat, ut per eorum fines exercitum ducere ſibi liceret, uti Senatus conſuleret, quid ipſis eſſet ad regis poſtulata reſpondendum: tum hac tota in cauſa atque adventu regio quid cavere, qui præſtare ipſos opus eſſet, pro ſua fide atque conſilio exiſtimaret: magnopere enim ſe ejus prudentiæ tribuere, confidereque optimum factu id futurum, quod Senatus cenſuiſſet. Senatus unum modo exiſtimans fore, ut quidquid Florentinis conſuluiſſet, neque Carolum neque Alfonſum lateret; legatis reſpondit; neſcire omnino ſe tam ardua in re: tamque caſibus & eventui propoſita, quid præſtaret: quod ſi ſe plures in unam ſententiam conjecturæ, quam in alia omnia traherent, non tamen id audere ipſis dicere: propterea quod fortuna plerunque in bellis dominatur, temereque facta ſæpe melius quam ratione atque conſilio ſuſcepta ceciderunt: itaque auxilium a Diis immortalibus implorandum: eos unos ſcire, quid quaque in re quenque aut ſequi aut fugere oporteat. Antonius Venetiis profectus cum eſſet in Illyrico, legati ad eum ab Scardona, atque ab Cliſſa venerunt, qui dicerent, cupere ſua municipia ſub reipublicæ imperio eſſe, orare ut ab eo reciperentur. Antonius legatos cohortatus, ut reipublicæ voluntatem expectarent, literas ea de re ad Senatum dedit, Corcyramque contendit. At Alfonſi claſſis, cui Federicum fratrem præpoſuerat, mare Liguſticum invecta, Objecto Fliſco Genuenſi non minimæ inter ſuos auctoritatis, militibuſque ad Veneris portum expoſitis, atque ab hoſtibus repulſis, infecta re Triturritam rediit. Confecerat autem per eos dies Genuæ Carolus itemque Ludovicus claſſem ſatis idoneam ad hoſtem repellendum.

1494 Itaque & adverſo prælio ſuorum, & claſſis hoſtium timore perterritus Federicus, neque amplius tentandam iis in locis fortunam belli ratus, ſeſe recepit. Ea ſpe lapſus Alfonſus, ſuas cum Alexandri copiis conjunctas copias in Flaminiam propere miſit, quod intelligebat Caroli exercitus præmiſſam jam partem Padum flumen trajeciſſe. Eæ cum Ariminenſium finibus copiæ appropinquarent; Pandulfi eorum principis rogatu, qui erat in reipublicæ militia, ſuiſque rebus veritus tam ſuſpecto atque ambiguo tempore, opem a Senatu poſtulaverat; Georgius Emus eſt eo miſſus, qui auctoritate reipublicæ oppidum fineſque tueretur. per quos dum ii pacate iter facerent, Alexander, Joannis Galeatii frater nothus, qui erat in Ludovici partibus, Parma fugiens ad eos ſe contulit, ut contra patruum eſſet. Erant in eorum exercitu Ferdinandus Alfonſi filius, magnæ ſpei adoleſcens: Nicolaus Urſinus, qui Petilianum oppidum in Hetruria obtinebat, belli rebus atque artibus clarus: Virginius item Urſinus, de quo ſuperius diximus, Romanæ factionis princeps: Joannes Jacobus Triultius Mediolanenſis, homo magna inter ſuos gratia. hos eſt paulo poſt Guidus Ubaldus Urbinas dux, princepſque Metaurenſium ad Ceſenam conſecutus. atque ii omnes equitum cataphractorum duum millium quingentorum, militum octo millium numerum habebant. Ad eos cum præmiſſæ Caroli atque Ludovici copiæ appropinquaviſſent, univerſi congredi non ſunt auſi: itaque aut oppidi plane firmi, aut fluminis interjectu munitis caſtris complures ſe dies continuerunt. per occaſiones tamen parvulis minutiſque præliis, quid utrique poſſent, aliquoties periculum fecerunt. At Carolus, qui Aloiſium propinquum ſuum, principatum in Genabenſibus obtinentem, & Julianum Cardinalem Sixti Pontificis Maximi fratris filium, & Antonium Salernitanum, de quo ſupra dictum eſt, Genuam cum pedeſtri exercitu miſerat, ut naves jam paratas conſcenderent; ſuique itineris ratione habita ſe ſubſequi juſſerat, ut ingreſſum in regnum Neapolitanum ſuum mari etiam aperiret; cum reliquo exercitu bene

ne

ne magno, planeque paratiſſimo, primis ſeptembris diebus Alpes trajecit, atque Aſtam venit. ibi illum Ludovicus cum muliebri uxoris Beatricis comitatu, & Joannes Galeatius fratris filius, Herculeſque Ateſtinus ſocer obviam progreſſi venientem exceperunt: qui cum de rebus utriuſque Ludovicus collocutus, cum eiſdem illis, quos adduxerat, Ticinum rediit. Ea itio atque reditio itinerum omnium poſtrema Joanni Galeatio fuit: profluvio enim ventris, ut videbatur, lectulo impoſitus, ut vero creditum eſt, veneni a patruo dati hauſtu, inſequente menſe periit. tantum in animis mentibuſque hominum mala regnandi cupiditas atque ambitio poteſt. Carolus inter hæc Aſtæ cum eſſet, Aloiſium Genua, mutato conſilio, accerſivit, ibique juſſit eſſe. Erat autem Aloiſii oppidum Aſta, quod quidem ejus avia dotis nomine a patre Mediolani rege acceperat. Ipſe puſtulis correptus eſt, eoque in oppido commoratus dum convaleſceret, itineri deinde ſe dedit, atque ad diem duodecimum calendarum novembris Placentiam pervenit. Proceſſerat eo una cum illo Ludovicus, qui poſtridie ejus diei de fratris filii morte nuncio accepto, Mediolanum rediit, urbemque in veſte regia perambulans, ſalutari regem ſe non modo paſſus eſt, ſed maxime omnium voluit: neque enim minus id deliberatum propterea fuit, quod Joannes Galeatius moriens duos liberos Franciſcum & Mariam ſuperſtites reliquiſſet.

1494 Caroli VIII. in Italiam adventus.

Jo. Galeatii obitus, XIII. kal. novemb.

Carolus, qui antequam e Gallia proficiſceretur, tametſi Florentinis oſtendiſſet ſe per eorum fines iter Neapolim eſſe facturum, per Flaminiam tamen ire conſtituerat, ob eamque rem exercitus ſui partem eo miſerat, cum Laurentii Medicis Florentini civis ſuaſu, qui cum Petro Medice propinquo ſuo, cujus erat in poteſtate civitas, magnas atque acerbas ſimultates exercebat, tum Ludovici, qui eundem Petrum, quod is, uxore ex Urſina gente ducta, in eorum atque Alfonſi partes ſe traduxerat, ingenti odio proſequabatur, ire Florentiam decrevit. Ea res Florentiam perlata, civitatem ad novum atque ſubi-

1494 tum capiendum conſilium perpulit. Rex poſt hæc Placentia profectus, dextra ſe per Tari fluminis vallem flectens ad Apuanos, in Apennini radicibus municipium, legatos Florentinorum obvios habuit, quos ad regem civitas, ut cum eo agerent, ne inimico ad ſeſe animo accederet, miſit. Ejus legationis Petrus Medices princeps fuit. Is cum regem a ſe alienatum Laurentii & Ludovici maledictis calumniiſque comperiſſet, omnibus illum conditionibus lenire, benivolumque ſibi reddere eſt aggreſſus. itaque tria civitatis oppida in Apennini jugis, quæ Genuenſium antea fuerant, tum Piſas & Triturritam in præſentia regi tradere, certaſque quotannis, quoad is in Italia eſſet, pecunias tributi nomine, atque equitatum pollicitus, cum illo in amicitiam rediit. Quibus intellectis rebus civitas incitata, illum & Joannem & Julianum ejus fratres urbe finibuſque ſuis expulit, domo eorum opulentiſſima direpta, boniſque fiſco addictis: quorum duo ſe Venetias contulerunt. Joannes Petro natu minor Bononiæ primum, deinde in Tifernatibus apud propinquos ſuos complures ſe menſes continuit: erat tamen e Cardinalium collegio. Rex, Apennini ſuperato jugo, Lucam, inde Piſas venit: idque oppidum a Florentiæ imperio; ditioneque removit, & ſui juris, liberumque juſſit eſſe: quod quidem civitas, plebſque omnis cupidiſſime arripuit. Florentiam paucis poſt diebus eſt profectus, libriſque auri duodecies centies imperatis, in reipublicæ formam civitatem redegit. Piſis libertati reſtitutis, ſenatores, reliquique cives concilio coacto, magiſtratus qui Florentia venerant, ex oppido ſuiſque vicis & caſtellis expulerunt: ex ſeſe, quos viſum eſt, magiſtratus creaverunt. Leones marmoreos depictoſque, quod eſt inſigne Florentinorum, e foro, lociſque omnibus ſuſtulerunt. In exilium qui eſſent a Florentinis magiſtratibus miſſi, ii ut in oppidum atque in ſuos quiſque lares remigrarent, edixerunt. Iiſdem diebus ea Gallici pars exercitus, quæ in Flaminiam præceſſerat, tribus in agro Forocornelienſium & Forolivienſium tum vi, tum deditione captis caſtellis, Faven-

Petrus Medices, cum fratribus, Florentia expellitur.

tia-

tiaque in ſuas partes traducta, a Bretinoro vico, qui eos 1494
recipere noluerat, & indignantes oppugnareque aggreſſos
ſuſtinuerat, Apenninum trajicere, atque ut cum rege ſe
conjungeret, iter facere cœpit. Ferdinandus cum omnino
Gallos intercludere, morarique non poſſet, ſuis cum ducibus, quo itinere venerat, Romam rediit.

At Veneti, ubi Carolum magna cum manu Padum flumen trajeciſſe nunciatum eſt, legatos ad eum mittere decreverunt, qui ei honoris gratia præſto eſſent: ſeque ad omnes caſus præmunire conſtituerunt. Miſſi legati Dominicus Triviſanus, Antonius Lauredanus, regem Florentiæ convenerunt, eumque poſtea ſunt ſubſecuti. Illis ipſis diebus Joannes Senogalliam obtinens, Juliani Cardinalis frater, Bajaſetis regis legatum, qui Anconæ navi expoſitus Romam proficiſcebatur, Alexandro penſionem annuam librarum auri quadringentarum Giemis nomine dependi ſolitam afferens, intercepit, ablataque pecunia dimiſit. Carolo Senas urbem tranſgreſſo, Alexander Virginium & Nicolaum Alfonſi exercitus duces, & Ferdinandum regis filium, qui Romæ appropinquaverant, intra mœnia recepit, ut & loca tuta hoſtibus præripere, & adverſarios cohibere atque reprimere, & urbem ad Gallos repellendos velle communire magnopere videretur. Veruntamen paucis poſt diebus Carolo Romam recta veniente, Ferdinandum reliquoſque duces eſt hortatus, uti Roma proficiſcerentur, neque Gallos, quibus quidem jam nihil eſſet impeditum, expectarent. Illi, quos omnia plane deficerent, Pontifici paruerunt, Tiburque cum ea quam habebant manu ſe contulerunt. Alexander, qui quidem Gallos veritus de capienda fuga non ſemel cogitaverat, demum in Hadriani molem commeatu & tormentis com-
munitam ſe recepit. Carolus omni cum exercitu pridie 1495
calendarum januarii Romam venit, pauloque poſt cum inter ipſum atque Alexandrum Aſcanio interprete de pace ſermones haberentur, Aſcanius autem duras nimium & ſeveras conditiones Alexandro imponeret, Alexander eam hominis audaciam compeſcendam ratus, Cardinalium

con-

1495 concilio ad ſpeciem quærendarum ab eis ſententiarum coacto, illum, qui ad concilium venerat, retinuit, nec niſi pace cum rege facta dimiſit. Romæ Carolus complures dies commoratus, Alexandrum, qui cum fœdus certis conditionibus percuſſerat, ſeparatim primo, deinde publico in concilio ſalutavit, ejus ad pedes advolutus,
XVII. kal. febr. ſolemnibuſque ſacris miniſtrante illo interfuit. Poſt hæc Pontifex Epiſcopum Maclovienſium, cujus unius magnopere conſiliis rex omnibus in rebus nitebatur, petente rege, Cardinalem creavit: naveſque onerariæ viginti commeatum e Gallia provincia regis exercitui ſupportantes, ad Centumcellarum portum appelluntur. Iiſdem prope diebus ex tribus Venetorum longis navibus, quæ publice in Britanniam ad mercaturam exercendam mittebantur, duæ in Oceano tempeſtatis vi abſorptæ ſunt fluctibus: quibus in navibus complures ex ipſa nobilitate cives, reliqui amplius quingenti perierunt: mercium ad quater mille auri libras ſumma deperdita. quod quidem antea nunquam acciderat, ut ejuſmodi naves, terra non tacta, mari atque undis abſumerentur: tametſi anno ab urbe condita milleſimo decimoſexto duæ item naves longæ onuſtæ mercibus eo ipſo in mari ventorum contumelia impactæ littoribus ſunt amiſſæ.

Alfonſus Ferdinando filio Neapolitanum regnum tradit, Dum ea Romæ apud Carolum geruntur, Alfonſus ſuis rebus plane diffidens, Ferdinando filio Neapolim accerſito regnum tradit, Federico fratre adhibito: eumque uti Deos immortales vereatur, monet. Ea oratione apud filium habita, in arcem, quæ eſt in oppidi littore, & mari undique alluitur, quæ *caſtellum ovi* appellatur, noctu ſe contulit, ut naves longas conſcenderet. quod tum facere auſtro magno coorto vento prohibitus, paucis poſt
& moritur XIII. kal. dec. diebus nactus idoneam tempeſtatem in Siciliam tranſmiſit, eoque anno in Panormitano agro privatus moritur. Ferdinandus, profecto patre, regni principibus quatuor, qui erant in cuſtodia, primum omnium dimiſſis, oppidum in veſte regia una cum Federico patruo perequitavit: ſalutatuſque rex cum ſe ad carceris parietem contuliſſet,

reclu-

reclufis patefactiſque foribus, rebelles aliquot damnatoſque complures & libertati & municipio reſtituit: privatas publicaſque injurias omnes remiſit, pollicituſque eſt ſe proſcriptos quoſque revocaturum. Militibus deinde appellatis, eos ſtipendio donavit, atque oppida novis præſidiis firmavit. Carolo ad diem quintum calendarum februarii Roma profecto, Velitraſque progreſſo, Cæſar Borgia, Cardinalis, Alexandri filius, quem quidem pater Legati nomine Carolo dederat, ut obſidis loco apud illum eſſet, noctu aufugit: ne ve patris voluntate videretur id feciſſe, non Romam, ſed Spoletum ſe contulit. Eodem tempore miſſi a rege milites, qui ex fœdere Hoſtienſem, & Centumcellarum, Anxuriſque arces, quoad is in Italia eſſet, cuſtodirent, repulſi ſunt ab Alexandri cuſtodibus: arcem enim Hoſtienſem, quam Julianus Cardinalis exædificaverat, præſidiiſque firmaverat, cum is Alexandri Pontificatus initio nihil illi fidens ſpeculatoria biremi ſe ex ea ſuſtuliſſet, conſcendenſque Fabritio Columnæ, amico ſibi homini, & magni ac erecti animi viro, illam commendaviſſet, Genuamque ac deinde in Galliam eſſet profectus, Alexander, Nicolao Urſino Petilianorum principe cum exercitu eo miſſo, acri obſidione cinctam expugnaverat, ſuique juris fecerat. Rex Velitris profectus Fortini montis oppidum munitiſſimum, quod quidem capi poſſe niſi longa obſidione non videbatur, paucarum horarum ſpatio cepit, itemque Ferentinum, quæ utraque in Ferdinandi erant partibus. Ea re confecta, ſuum hominem ad Pontificem miſit: ni pactis, quæ ſunt in ipſorum fœdere, ſteterit, ſeſe primum omnium ſua in illum arma converſurum: quo accepto nuncio, Pontifex regis militibus arces tradidit. Ferociore regis milites impetu primum in Alfonſi ditione caſtellum in Caſſinate ſaltu, & militibus & commeatu communitum, vi captum diripuerunt, propugnatoribus incoliſque omnibus ad unum interfectis, quod præmiſſi ad oppidanos de deditione nuncii, ab iis male accepti fuerant. Id caſtellum ſancti Joannis mons ab incolis appellatur: tenebaturque ab Aterni

1495 ni regulo, quo uno nemo erat Ferdinando regi charior. Itaque hoc ſucceſſu rerum ſuarum Carolus cum exercitu equitum militumque numero triginta millium, in regnum Neapolitanum ingreſſus, ad Caſſinum venit: quo in oppido Ferdinandus cum eſſet, haberet autem milites numero ad quatuor mille, equites alteros totidem, oppidanos cohortatus, ne ſe diripi ſinerent, ſed fortunæ cederent, ſeque in aliud tempus reſervarent, oppido profectus, Capuam ſuis cum copiis contendit. Caſſinates, eo profecto, ſeſe Carolo dediderunt. Ad quem non intermiſſis itineribus Capuæ appropinquantem, Cajetæ civitas legatos miſit, ei ſe oppidum tradituram, imperataque facturam. Cajeta in deditionem recepta, Capuani & ipſi regi oppidum tradiderunt. Capuam ubi rex venit, Giemes, quem Roma ſecum abduxerat, in morbum incidit, cujus ſuſtinere vim non potuit. At Ferdinandus cum Neapolim petiiſſet, ejus exercitu intra mœnia non admiſſo, ipſe cum ſuo comitatu equitibuſque paucis eſt receptus: qui voluntate civitatis intellecta, quæ Gallos expectare ne diriperetur, nolebat, combuſtis duabus navibus magnis ex tribus quas in portu habebat, ne in manus hoſtium pervenirent, tertia Objecto Fliſco tradita, equos prope trecentos egregiæ ſobolis ſuis civibus amiciſque diſtribuit. deinde Neapolitana arce, quam appellant *Novam*, militibus reliquiſque rebus ad obſidionem ſuſtinendam idoneis apprime communita, cum Federico patruo, & uxore Ferdinandi avi ſui atque filia, in inſulam Megarem ſeſe contulit. Ex ea inſula, quæ eſt non longe ab oppidi littore, Neapolitani reges arcem muntiſſimam effecerunt. Carolo recta Neapolim cum exercitu properante, Virginius, Nicolauſque Ferdinandi duces; quod intellexerant civitatem legatos de deditione ad Carolum miſiſſe, Nolam ſe cum ea, quam habebant, manu receperunt. quos præmiſſi Caroli equites cum inſequerentur, Nolani Gallis portas aperuerunt, retentis interceptiſque Nicolao atque Virginio, qui ambo in Gallorum poteſtatem venerunt: tametſi jam ante a Carolo petiiſ-

tiiſſent, ut in ſuam fidem ſeſe reciperet, idque eis Carolus eſſet pollicitus. itaque in eo fides eſt regia deſiderata. Carolus intellecta Ferdinandi fuga, Neapolim venit, præmiſſis ſuis ducibus, ne militum & equitum introitu oppidum egregium atque opulentum diriperetur. Eo potitus, per legatos Venetos, perque literas Senatui gratias egit, quod otium ſibi atque benivolentiam, quam pollicitus fuerat, præſtitiſſet. 1495

Carolus Neapoli potitur.

Ferdinandus ſuis cum mulieribus & ſupellectili bene magna, navibus longis duodecim ad Aenariam trajecit, inſulam & ſitu & opere munitiſſimam: abeſt a Neapoli duodeviginti millia paſſuum. Interim fama de adventu, deque ſucceſſu rerum Caroli ad Turcas perlata, propterea quod rex palam dictitaverat, Neapolitano regno capto, ſe in Turcas profecturum, eiſque bellum terra marique illaturum, tanta fuit ejus rei opinio, tantuſque omnes eas gentes terror invaſit, ut in Illyrico, Epiro, Acarnania, Macedonia, qui maritimas earum regionum oras atque portus incolebant, ſe introrſus reciperent, atque in longinquas a littoribus, & remotas latebras abderent. Literæ etiam ab Antonio Grimano ad Senatum venerunt, cum ad Naupactum Aetoliæ littora navibus longis prætervehẽretur, Turcas eam eſſe claſſem Gallicam verentes, omnes aufugiſſe, vacuaque littora cuſtodiis reliquiſſe: ut quilibet exiſtimare potuerit, ſi ſe modo Carolus illis in locis oſtendiſſet, parvo eum negotio omnes eas regiones in ſuam poteſtatem redigere potuiſſe. Bajaſetes quidem rex jam inde cum primum Florentiam Carolum eſſe ingreſſum cognovit, veteres triremes reficere, novas inſtituere cœpit: militibuſque ſuis & equitibus edixit, ſe compararent, ut cum vellet, ſibi præſto eſſe poſſent. Eodem quoque tempore & naves ſexaginta, quibus in navibus erant militum ſena millia, equites ſexcenti, ab Hiſpaniæ miſſæ regibus, ut Siciliæ præſidio eſſent, Triturritam appulerunt, & Laurentius Suares, quem iidem reges legatum ad Senatum miſerant, Venetias venit. Cauſa mittendi fuit, quod timuerant, ne Carolus, Neapolitano

1495 litano regno capto, in animum induceret, etiam Siciliam inſulam, quæ aliquando Galliæ regibus paruiſſet, eodem quo Neapolim jure velle ſuam facere. Ii cum ſuis rebus timerent, Gallorum audaciam atque potentiam veriti, exiſtimabant Venetos vicinitate periculi adductos, quod magnum regem in Italia pollentem viderent, eodem in timore verſari, propterea quod res omnes publicæ, validæ præſertim atque firmæ, ſuſpectæ ac formidoloſæ ſunt regibus. Itaque Suari mandaverant, ut ſalutato Principe, & Patribus, eos certiores faceret, *Seſe, quo ipſi animo in Carolum eſſent, eodem eſſe Venetos exiſtimaviſſe. quod ſi cavere ſibi ab illo cuperent, ſe paratos eſſe una cum ipſis omnem fortunam experiri. ſcire ſe, qua prudentia, qua fide Senatus Venetus eſſet: nemine cum rege libentius, quam cum ipſo, fœdus percuſſuros. venturum in ſocietatem periculi Alexandrum Pontificem Maximum, qui nihil æque cupiat, atque hoc, ut ipſos & Venetos ſibi conjunctos habeat, quorum armis, ſi quid durius accidat, ſe munire ac tueri poſſit. eo ſocio non minimum roboris atque virium, plurimum quidem certe auctoritatis in commune acceſſurum: ut magnopere ſperandum ſit, ſi conſenſerint, omnia proſpere atque feliciter caſura.* Ea legati oratio gratiſſima fuit Patribus, quos jam Caroli rerum ſucceſſus circunſpicere ſeſemet, & vereri multa cogebat, quæ ambiguo adhuc eventu belli non æſtimabantur. Huc accedebat, quod Ludovicus ipſe diffidere Carolo cœperat, cum ob ejus literas imperioſiores ad ſe miſſas, quibus eum literis rex Neapolim evocabat: tum propterea quod Joannem Jacobum Triultium, quem quidem ipſe Mediolano expulerat, exulemque fecerat, hominem ſibi multis de cauſis inimicum, Carolus ſuam in fidem apud Neapolim receperat: poſtremo, quod Aloiſium propinquum ſuum, quem Aſtæ relictum ſupra demonſtratum eſt, inde poſtea diſcedere Carolus noluerat. Eæ res, quod nonnullam oſtendebant in Caroli animo ineſſe de Ludovici fide ſuſpicionem, Ludovicum item ſuſpenſum animi fecerant, quantum regi eſſet credendum. de eo ipſe apud lega-

legatum Venetum queſtus ei oſtendit, *libenter ſe ab Gallis diſceſſurum, fœduſque cum republica renovaturum*. Erant præterea in urbe Maximiliani regis legati, cujus pater Federicus Imperator eo anno mortem obierat, qui Senatum in Gallos incitare non deſiſtebant. Eorum oratio, propterea quod Maximilianus Ludovici fratris filiam in matrimonium duxerat, eratque cum eo plane conjunctiſſimus, ex ipſius ore Ludovici mitti propemodum videbatur. tametſi Maximiliano quidem ipſi omnis erat ad Gallorum opes atque potentiam inviſa moleſtaque acceſſio: quem quidem etiam recens accepta inſignis injuria contra Carolum ſtimulabat, Margarita filia ſua cum dote plures ante annos ei tradita, cui tamen Carolus propter ætatem puellæ nondum ſe adjunxerat, repudiata, Annaque Armoricarum gentium regina, quam Franciſcus pater Maximiliano ſpoponderat, ſibi a Carolo prærepta, & uxore ducta. Interim Neapolitanis arcibus duabus partim vi, partim precio expugnatis, magna Calabrorum populorum, magna Brutii, magna etiam Apuliæ parte in deditionem recepta, Carolo non jam ea qua conſueverat facie facilitateque legatos Venetos admittente, nonnihil etiam interdum jactante, *brevi fore, ut qui ſe noluerant in Italiam trajicere, Neapolimque capere, eos ſuæ malivolentiæ pœniteret*: de fœdere inter eos ſanciendo diligentius eſt agi cœptum per eorum omnium legatos apud Senatum: ad quem quidem Ludovicus eam ob rem novam etiam legationem miſerat. Suares quidem ipſe jam ab initio ſuarum hortationum Patribus dixerat, juſſum ſe ab regibus, *quamcunque fœderis legem Senatus juberet, in ejus verba jurare: ſatis ſibi fore, ſi unum modo ſcirent, Senatum ita ſtatuendum judicaviſſe*. Nam omnino Alexander, qui jam Gallos eſſet expertus, dixiſſetque palam, *ſi redeant, ſe Venetias, ne eos iterum videat, profecturum*: cupidiſſime avidiſſimeque illum ipſum expectabat diem, quo ſe cum republica reliquiſque conjungeret. 1495

Itaque pridie calendas aprilis fœdus initum ab iis, ſancitumque eſt in annos XXV. majeſtatem Romani Pontifi-

1495

Fœdus inter Pontificem, Imperatorem, Hiſpaniæ regem, Venetos, & Mediolanenſium ducem adverſus Carolum.

tificis, dignitatem, libertatem, jura eorum, ditioneſque omnium tuendi & muniendi cauſa. quo ex fœdere equitum trigintaquatuor millia, peditum viginti confecta parataque habere univerſi tenerentur, ſuo cuique ſigillatim attributo numero. Is erat, equitum quidem Alexandro quatuor millium, Maximiliano ſex, Hiſpaniæ regibus octo, reipublicæ totidem, Ludovico item octo; peditum vero ſingulis quatuor millium. quem ſi quis equitum peditumque numerum propter longinquitatem itineris, ac rei bene gerendæ celeritatem mittere in tempore non poſſit, ei ſit in ſocios eorum ſtipendium conferendum auri ſexcentenæ libræ: ii exercitum pro illo conficiant. Quod ſi claſſis bellum indigeat, quibus adeſt parandarum navium facultas, ii tantam, quanta opus erit, parent, ab reliquis pro ſua cujuſque parte ſtipendium attribuatur. ea lex ejus fœderis fuit. quo omnino in conficiendo cum tot adeſſent legati; tot civibus tractandæ rei adhibitis, toto demum vocato ſæpius & conſulto Senatu: tanta tamen fuit juſſu Decemvirum in Patribus reliquiſque omnibus continendæ vocis cura, ut Philippus Caroli regis legatus, cum in curiam quotidie ventitaret, atque ab legatis reliquis appellaretur, nihil ejus tamen cognoſcere potuerit. Itaque cum poſtridie ejus diei, quo die ſcripta lex eſt, in curiam vocatus, a Principe fœdus eſſe percuſſum intellexiſſet, & nomina fœderatorum cognoviſſet, mens pene hominem reliquit: tametſi Princeps ei dixerat, *Ea quæ feciſſent, non propterea eſſe facta, uti bellum cuiquam inferrent; ſed ut, ſi inferretur, propulſarent*. Demum is, revocato ad ſe pauliſper animo, *Quid*, inquit, *meus rex in Galliam reverti non poterit?* Tum Princeps, *Ille vero*, inquit, *poterit, ſi redire amicus volet, noſque illum rebus omnibus juvabimus*. quo reſponſo accepto diſceſſit: atque ubi curia egreſſus, remenſis quas aſcenderat ſcalis in aream deſcendit, ad ſcribam Senatus, qui eum comitabatur, converſus, *Rogo te*, inquit, *ſodes*, *mihi eum ſermonem recenſeas, quem Princeps mecum habuit: nihil enim jam ejus memini*.

Petie-

Petierat a Senatu Alexander, antequam de fœdere eſſet confectum, vellent Patres pro ea, qua ſemper civitas fuerat in Romanos Pontifices pietate, equites levis armaturæ quingentos, milites bis totidem præſidii ad ſe cauſa mittere: ea enim factione, quæ regi ſe adjunxerat, Romanorum principum, omnia ejus conſilia magnopere impediebantur. Itaque percuſſo ſtatim fœdere, Patres juſſerunt ex illis qui Ravennæ hyemaverant equitibus, quique ibi adhuc quidem morabantur, is ut Romam numerus celeriter contenderet: tum ut Hieronymo Georgio, qui apud Alexandrum legati munere fungebatur, pecuniam quæſtores eveſtigio curarent, qua is pecunia mille in urbe milites conſcriberet. Literas ad Ludovicum præterea dederunt, ipſe quoque idem faceret, mitteretque alteros totidem Romam milites equiteſque: quo fultus auxilio Pontifex, dignitatem poſſet ſuam facilius atque honeſtius tueri. Legati poſt hæc qui ad Carolum a Senatu miſſi fuerant, domum ſunt redire juſſi. 1495

Carolus rex Neapoli diſcedit.

Ipſe vero interea Carolus, cognito, de quo dictum eſt, fœdere, veritus ne ſi moram Neapoli traheret, dum ii novas copias cogerent, exercituſque conjungerent, ab eis intercluderetur, ne in Galliam reverti poſſet, ſtatuit optimum eſſe quamprimum diſcedere, ſperans, ſi modo antequam ii omnibus ad bellum rebus inſtructi paratique eſſent, proficiſceretur, Italiæ itinera ſibi ipſum illis etiam nolentibus patefacturum. nam mari tantum exercitum trajiciendi navium ei facultas non erat. quam enim Genuæ paraverat claſſem, ea maxima coorta tempeſtate afflicta, atque in littus ad Populóniam ejecta, nullum ei uſum præbuerat: cujus quidem præfectus & princeps Salernitanorum Antonius pedibus ſe ad eum contulerunt. Interim a Ludovico maxime omnium ſe deceptum dictitans, avertere ab illius imperio Genuenſium civitatem ſummo ſtudio concupivit. itaque Petro Fregoſio Gardinale, qui dux eorum fuerat, ſuas in partes traducto, eum, & Objectum Fliſcum, & præfectum ex ſuis Seguſianorum principem cum navibus longis undecim, quas

1495 habebat ex ſua claſſe reliquas, eo miſit: ipſe, equitum & militum octo millibus regni præſidio relictis, ad diem tertiumdecimum calendarum junii cum reliquo exercitu Neapoli profectus viæ ſe dedit. Alexander, ad quem quidem Veneti de Carolo id, quod accidit, opinione exiſtimantes futurum, ut nuncio de fœdere accepto, in Galliam redire contenderet, Pontificis timentes rebus, jam ante eos dies alteros equites levis armaturæ quingentos ex iis quos ab Epiro Laconiaque accerſitos celeritate præſtantiſſimos habebant, miſerant, quibus ad omnes caſus uti poſſet; regem Romæ appropinquantem, Cardinalibus Romaniſque principibus adhibitis, non expectare decrevit: ſeptuſque equitum numero duum millium, peditum trium millium quingentorum, diſceſſit, atque Urbem veterem biduo venit. Illis diebus Carolus certum hominem ad Senatum miſit, qui ei diceret, *Suum regem nulli unquam homini ſupplicaviſſe: ſcire tantum velle, utrum civitas amico in ſe, an hoſtili animo eſſet.* Ad ea Princeps ita reſpondit: *Prudentium eſſe hominum, planeque ſapientum, aliorum interdum voluntati ſe permittere, aliorum opem poſcere, precari: illud in ipſo eſſe, amicus ne an inimicus reipublicæ velit eſſe.* Is poſtea nuncius, & Philippus regis legatus una Venetiis diſceſſerunt.

Florentini autem cum intellexiſſent Venetos cum Pontifice ac Ludovico, reliquiſque regibus conſenſiſſe, Carolumque Neapoli, ut in Galliam rediret, diſceſſiſſe, novas militum copias celeriter conſcribere, ſeſeque præſidio communire cœperunt, ut ſi Carolus ea vellet iter facere, oppidumque ingredi, repellere illum poſſent: ſtatuerat enim civitas, nullis iterum conditionibus eſſe regem mœnibus recipiendum. Pontifice profecto, Carolus Romam venit, atque ad Alexandrum legatos miſit, velle ſe eum alloqui: plurimum utriuſque intereſſe, ſibi ejus rei fieri poteſtatem. Colloquio non impetrato, Tuſcanellam, in via Caſſia oppidum, quod quidem magna oppoſita ruricolarum manu Gallos intromittere noluerat, ejus milites, itemque Fiſconis montem vi ceperuut. quod ubi Senatus cognovit,

rei-

reipublicæ ſocium, & quidem omnium dignitate principem a Gallis violatum, bellique factum a Carolo initium in fœderatos: eoſque homines, cum intra fines imperii vel reipublicæ vel Ludovici veniſſent, a maleficio non temperaturos exiſtimaret: præter id, quod in Gallia terreſtrium copiarum comparabatur, decrevit, uti Antonius ea cum claſſe, quam civitas illis ipſis auxerat diebus, ad Saſonem inſulam accederet, ut in Apuliam trajiciendi, cum juberetur, mora ei nulla fieret: optimum enim eſſe ſtatuerat, ſi Galli furere inciperent, ea etiam a parte illos laceſſere. Carolus, relicta Florentia, quæ ſe præſidiis firmaverat, Piſas, deinde Lucam venit. Pontifex, qui Peruſiam erat profectus, equitibus quos a Venetis & Ludovico acceperat, reverti juſſis, Romam rediit. Hæc dum agerentur, Aloiſius princeps Genabenſium, Aſtæ a Carolo relictus, Salaſſis adjuvantibus, tum e Gallia tranſalpina, atque ab Helvetiis milite celeriter accerſito, vaſtatis Ludovici finibus, tranſmiſſo furtim Pado flumine, Novariam per proditionem cepit. Erat eo in oppido civis, cujus fratris fundos valde quidem fructuoſos Ludovicus poſt ejus mortem dolo malo ſuorum cuipiam addixerat, ipſo ad ſepulcrum in judicium ſiſti juſſo. Is fraternos ulciſcendi manes ſtudio, milites Aloiſianos, recluſis bene mane portis, intra mœnia recepit. ita Galli apertius eodem tempore alterius regnum ſocii reipublicæ invadere, ac priores bellum gerere cœperunt. 1495

Illis ipſis diebus Patres conſulto Senatu decreverunt, uti quina millia Italorum equitum nova conſcriberentur: bina millia ex Epiro Græciaque præter illos, qui imperati jam erant, accerſerentur. Franciſco autem Mantuanorum principi Senatusconſultum prius in annos quatuor renovatum eſt, ſtipendiaque uberiora conſtituta. tum ſcriptus una Rodulfus ejus patruus. ſcriptus etiam ante eos quidem menſes Guidus Ubaldus Feltrius, qui regnum in Metaurenſibus obtinebat, cum equitibus quadringentis ſeptuaginta. Illis autem diebus Hannibal Bentivolus Joannis filius cum quadringentis, & Paulus Manfronius Vice-

E 2 tinus,

1495 tinus, qui Neapolitano in regno tunc erat, cum ducentis: equiteſque ab Epiro Acarnaniaque ad littus Venetum advecti circiter mille. Exercitu deinde luſtrato, milites equiteſque in fines Brixianorum juſſi procedere: creatique legati Malchio Triviſanus, Lucas Piſanus, ad exercitum profecti ſunt. Senatus etiam ſcriba Bononiam miſſus, qui Joannem Bentivolum in officio contineret. Itaque cum rex paulo poſt ad eum miſiſſet, petens ut itineris per ejus fines oppidumque faciendi facultas ſibi fieret, impetrare nihil potuit. Auri præterea quingentæ libræ Ludovico petenti mutuo a Senatu datæ, deinde etiam trecentæ. Poſt hæc Senatuſconſultum factum eſt, uti militum in Gallia & Venetia quina millia imperarentur, ex Helvetiorum pagis bina millia accerſerentur: qui autem jam tum pedites equiteſque conveniſſent, ii omnes in Parmenſem agrum mitterentur. Neque multo poſt alio Senatuſconſulto Franciſcus imperator dictus eſt, eique res militaris permiſſa. Præfectus etiam Græcis equitibus Bernardus Contarenus datus: tum vexillum imperatorium publice Franciſco miſſum: qui, facto ad Ollium flumem ponte, exercitum traduxit, & firmato munitionibus ponte ab ea ripa quæ in Cremonenſi agro eſt, alterum pontem in Pado flumine navibus impoſuit, atque ex utraque ripa foſſa & vallo aggereque præalto muniit. tum exercitus in Parmenſem eſt agrum traductus. Ejus rei literis acceptis, imperator a Senatu juſſus eſt, ſi Galli, dum redeunt, ei moleſtiam exhibeant, ipſe autem ſine reipublicæ incommodo poſſe id fieri videat, in eos impetum faciat: ſin res in anguſto ſit; prælio abſtineat, ſuoque ſe loco atque milites contineat. quod ſi pacati iter faciant, nihil eis noceat, ſed ſinat intactos diſcedere. Eo accepto nuncio imperator, ad Tari fluminis pontem ducto exercitu, qui pons abeſt a Parma oppido paſſuum millia quatuor, caſtra poſuit: cumque eo Ludovici equites bis mille, milites totidem, Joanne Franciſco Severinate duce conveniſſent, exercitum traduxit, atque ad Oppianicum vicum, qua Gallis erat iter faciendum, in ipſa Tari fluminis ripa, quod pedibus tranſmitti

Franciſcus Gonzaga fœderatorum principum imperator.

mitti poterat, neque enim ripas præaltas habebat, conſedit non omnino pleno exercitu, quod non omnes, qui expectabantur, erantque jam in itinere, equites peditesque convenerant. reliquæ Ludovici copiæ apud Novariam diſtinebantur: ad quem quidem a Senatu petentem, ut Græcos equites ei mitteret, quibus eo bello uti poſſet, Senatus Bernardo Contareno præfecto ſexcentos miſit. 1495

Rex. Luca profectus per Apennini juga ad Apuanos Ludovici municipium venit. Oppidani Joannis Jacobi Triultii ſuaſu ſeſe regi dediderunt: quos tamen paulo poſt ejus milites pace fracta diripuerunt, oppidumque incenderunt. Ex eo loco rex Triultium cum prima acie præmiſit, qui montano confecto itinere ſe expectaret, exploratoreſque mitteret, ut quid hoſtes molirentur, ſcire poſſet. Interim imperator, præmiſſis equitibus, atque militibus, quot viſum eſt, ad Gerulam vicum, qui a Foro Novii abeſt paſſuum millia tria, uti regis itinera cognoſcerent, locumque caſtris caperent, poſtridie ejus diei mane cum reliquis copiis omnibus eo venit. erat autem univerſus exercitus equitum ad duodecim millia, militum prope altera totidem. Ibi cum eſſet imperator, a ſpeculatoribus certior factus eſt, Triultium cum equitum cataphractorum & militum Helvetiorum manu præmiſſum, e jugis in planitiem ad Forum Novii deſcendere. Ille autem, ut poſtea cognitum eſt, vicum illum magnopere opportunum, in quo ſe regiæ copiæ confirmarent, atque ab Apennini itinere reficerent, capere volebat: eoque partem ſuorum præire juſſerat: ipſe cum reliquis ſe, ut ſequeretur, comparabat. Ea intellecta re, imperator Græcos equites ſexcentos præmiſit, qui eos impedirent: ipſe cum equitum firmiorum agmine illis præſidio eſt ſubſecutus. Græci velocitate ſua uſi, ubi primos venientes conſpexerunt, in eos impetu facto, prælioque commiſſo, univerſos repulerunt: repulſos uſque ad caſtrorum munitiones conſecuti, complures eorum occiderunt, complures captivos fecerunt, uno ſuorum tantummodo amiſſo, quem parvi tormenti pila e vallo miſſa trajecerat. Eo

1495 mortuo, captivos prope omnes interfecerunt, capitaque abſciſſa in caſtra revertentes attulerunt circiter quadraginta. Triultius ſibi ſuiſque veritus extremum in jugum ſe ſe recepit, regemque ibi triduum expectans eſt commoratus: quo ſi tempore Venetus illum adortus eſſet, ea ſe manu defendere non potuiſſet: quo capto, reliquum exercitum expugnare haud maximi negotii fuiſſet. Ea re ab imperatore, atque ab legatis & principibus jactata; quod exiſtimabant, ſi primam aciem prælio viciſſent, Carolum reliquaſque copias Lucam reverſuras, ſeque in tutum recepturas: ne qua eos manus elabi effugereque poſſet, ab illo aggrediendo deſtiterunt. quanquam poſtea fuere, qui crederent Severinatem, qui ejus conſilii princeps fuerat, non eam ob cauſam, de qua dixi, ſed propterea quod ex Ludovici præſcripto regi magnum fieri detrimentum nolebat, ne civitatis ex eo Venetæ nomen exiſtimatioque augeretur, ſummopere in concilio, id ne fieret, obſtitiſſe. Civitas interea cum intellexiſſet regem magno animo in Venetos impetum facturum, quos imparatos adhuc plurimis ab rebus eſſe audierat, permota, largitiones in ſacrarum virginum collegia, preceſque ad omnia templa fieri juſſit, votaque pro ſalute patriæ publice ſuſcepta ſunt.

Rex triduum illud tormentis bellicis ex ære magni ponderis impeditiſſimis itineribus per invia atque abrupta montium convehendis moratus, non iis modo quæ priore itione ſecum habuit, ſed illis etiam quæ cum reliquo exercitu in Flaminiam præmiſerat, cum omnibus copiis Forum Novii ante meridem ſe contulit. Eo die remiſſi Græci equites uſque ad regis caſtra compluribus cum Gallorum capitibus ad imperatorem redierunt. E Foro autem Novii miſſus tubicen a Philippo Argentonio, qui regis nomine itineris propter caſtra faciendi facultatem ab legatis peteret: ea non impetrata, quod legati dicerent, niſi rex capta ab ſe atque ſuis ſociorum reipublicæ oppida reſtitueret, ſe id non conceſſuros, ad regem reverſus ſpem pacis omnem ſuſtulit. Ea intellecta res magnum attulit

tulit

tulit Gallis timorem, qui e collibus caſtra Veneta proſpexerant in ampliſſimum tabernaculis porrecta campi ſpatium: viſumque eis eſt tantis oppoſitis hoſtium copiis rem ipſorum in anguſto eſſe. itaque vulgo qui ſapientiores erant, tribuni duceſque magis magiſque regi ſibique verebantur, graviſſimumque omnibus impendere caſum atque periculum arbitrabantur. qui quidem timor ea quæ ſecuta eſt nocte auctus conduplicatuſque eſt: magnæ enim pluviæ, ingentiaque tonitrua, & crebræ atque terrificæ coruſcationes fuerunt, ut cœlum prope diſcedere videretur, ultimamque plurimi ſibi noctem illam fore ea Deorum immortalium quaſi denunciatione moniti crederent. Solet autem fere ſemper accidere, ut cum ſemel vehemens aliquis mentes hominum inceſſit timor, etiam iis quæ timenda non ſunt, animi eorum magnopere perturbentur. quam ob rem cum parum in ſomno, multum in conſiliis inter ſe fuiſſent, orta vix luce, qui fuit dies pridie calendas julias; Caroli præfecti aciem inſtruxerunt; atque iter facere cœperunt. Interim conſultis legatis, principibuſque reliquis, quidnam eſſet potiſſimum agendum, legatis prælium diſſuadentibus cum propter Senatuſconſultum, de quo ſupra dictum eſt, tum vero etiam quod complures equitum turmæ, militumque centuriæ nequedum venerant: nam & Pandulfus Ariminenſium, & Joannes Piſaurenſium principes, & Paulus Manfronius cum ſua quiſque cataphractorum equitum copia, innumerique milites expectabantur: tandem Gallos aggredi, qui reipublicæ ſociorum oppida cepiſſent atque incendiſſent, præliumque committi placuit. 1495

Erant Gallorum copiæ tres in acies inſtructæ: quarum in priore magnam ſpem duces habebant, quod eam & numero equitum, ac militum robore munierant: eique addiderat quatercentos ex cohorte regia eorum, qui ſagittis in equo utebantur: quos quatuor millibus Helvetiorum militibus, quibus maxime confidebant, immiſcuerunt. In media erat acie rex, eaque prope omnis Galliæ nobilitas continebatur. ab poſtremæ lævo latere impedimenta ſe-

1495 quebantur: tormenta omnibus aciebus erant præpoſita: eæque acies non ita magno inter ſe relicto ſpatio conſtipatæ, celeriter, uti ſi poſſent Venetos effugerent, vadebant. Interea nuncii ad Venetorum caſtra, qui pacem ab legatis peterent, fallendi gratia mittebantur. Ubi id imperatori nunciatum eſt, militibus ut arma caperent imperavit: ipſe deinde armato exercitu, & inſeſſis equis copias omnes ita diſpoſuit, ut ex iis novem acies efficeret: quarum quinque equitum cataphractorum eſſent, tres militum, equitum levis armaturæ una. quæ res impetum exercitus imminuit: nulla enim earum ſatis virium ad hoſtem propellendum habebat. Erat inter utrunque exercitum Tarus, de quo dictum eſt, flumen, quod ea nocte creverat: ejus autem vallis planities impedita non ripis modo fluminis, ſed glarea etiam, grandibuſque ſaxis, tum & virgultis, &, quod magnæ pluviæ fuerant, lubrico & lacunoſo cœno, ut inæquabilem & difficilem tranſitum daret. Gallorum prima acies cum ante caſtra Veneta perveniſſet, armari milites conſpicata, magnum in eos pilarum ferrearum numerum tormentis immiſit: quas tamen prope omnes ſupra militum capita vis ignis impetuſque abſtulit, ne magnopere nocerent: percommodeque ea in *prid. id. jul.* re accidit, quod tum cœlum erat pluvium, ut ſua Galli tormenta, quorum magnum numerum habebant, amplius exercere non potuerint. Tum vero imperator moras omnes poſthabendas ratus, magno ipſe animo, & rei bene gerendæ fiduciæ pleno, quem etiam provehebat adoleſcentia, inſtructo exercitu, conſtitutoque quid fieri oporteret, ac permiſſa patruo reliquas acies ſubmittendi poteſtate, ſigno pugnæ dato, & tranſmiſſo pedibus flumine, regis exercitum, qui quidem mille paſſuum iter eoque amplius jam præceſſerat, citato gradu inſequi cœpit: eumque prope medium aſſecutus, in regis aciem, quæ ſe converterat, *Prælium ad Tarum flumen.* impetum fecit. Prælio acriter commiſſo cum fortiſſime ab utriſque pugnaretur, Rodulfus acie una maxima atque pleniſſima, cui Antonius Feltrius Guidi Ubaldi frater nothus præerat, juſſa conſiſtere, altera caſtris præſidio eſſe,

ſe, neque ſe loco ambas movere, donec ipſe eas vocet, 1495
imperatorem ſubſecutus, cum ſecunda acie in Gallorum globum ſeſe injecit, acerrimeque pugnans eum disjecit: neque imperatori modo auxilium peropportune attulit cum illius acie ſe conjungens, ſed magnum etiam addidit ſuo adventu ejus militibus animum. Itaque ambæ acies parvo temporis ſpatio magnum Gallorum numerum occiderunt, magnum ex ſuis amiſerunt. Rex cum paucis relictus, admonitus a ſuis pugnantibus ſe ſubripuit. Eodem fere tempore acies tertia, cui Severinas præerat, primam Gallorum aciem conſecuta, pedem ſtatim retulit, non auſa, vel potius non juſſa progredi. Omnibus autem equitum aciebus, quæ ad regis exercitum contenderunt, idem fere perincommode accidit, ut & flumine tranſeundo, & ripis ſuperandis, & ſaxis pervadendis & virgultis, ac cœnoſa via conficienda, multa etiam pluvia, non ſolum ordines ſervari non potuerint, ſed complures prolaberentur, complures ſe medio itinere continerent, multi aliorſum flecterent, ut parva eorum pars prælio interfuerit. nam milites plerique omnes, exceptis ducentis, Genua Veneto duce, pauciſque ex imperatoris comitatu, qui equitibus interjecti ejus latus muniebant, pugnam detrectaverunt. At vero Itali equites levis armaturæ, quos una cum Græcis imperator juſſerat ab hoſtium tergo levum latus montium capere, atque ab latere adverſo in eos impetum facere, ubi impedimenta conſpexerunt, in ea ſpretis imperiis prope omnes convolaverunt, cuſtodibuſque aliquot occiſis, ea rapere atque abducere contenderunt: quos Græci equites imitati, idem fecerunt, exceptis eorum ducibus, qui cum paucis ad hoſtes laceſſendos contenderunt. Ea res magna ex parte reipublicæ victoriam interpellavit: nam ſi in hoſtium acies ab latere, ut debebant, eratque eis imperatum, ii omnes impetum feciſſent, Galli ſe pugnæ ſubducere ſine certa clade non potuiſſent. tametſi alia etiam ex parte caſus adjumento atque præſidio Gallis fuit: duæ enim equitum acies, quemadmodum Rodulfus imperaverat, ne ſe loco moverent,

præ-

1495 prælio non interfuerunt, expectantes quam is in partem eas vocaret. ille autem a Gallis interfectus fuerat. itaqui repulſi atque fracti fugæ ſe mandare cogitabant, reſtituto ab reliquis aciebus, quæ regi auxilio venerant, prælio, ſe continuerunt. Pugnatum igitur eſt acriter, ut ante dictum eſt, ab utriſque, cædeſque ingens facta: eoque res horæ ſpatio deducta, ut neutris plane victoribus, defeſſis potius pugnando, quam permittentibus Venetis, Galli ſe celeriter ſubriperent: ac magna impedimentorum parte direpta, cumque iis regio tentorio, & cubiculo, & ſupellectili ſacra, qua rex in templo utebatur, ſigniſque militaribus aliquot amiſſis, tantum itineris quantum laſſitudine atque vulneribus confecti poterant, contenderent, noctemque illam magno cum timore ſub dio ſine tabernaculis, ſine caſtris exigerent. Imperator ſua in caſtra rediit. Deſiderati ſunt ex Venetis circiter mille quingenti: quorum non minimam quidem partem vel iniquitate loci detentam, & vagam, vel acceptis vulneribus, aut ſuffoſſis equis prolapſam & morantem, calones lixæque Galli, quorum permagnus erat numerus, qui ab equitatu leviore disjecti ſe ad acies referebant, deſertos a reliquis militibus plures ſingulos adorti ſecuribus interfecerant. Ex iis qui fortiter pugnantes interierunt, fuere, præter Rodulfum, imperatoris præfectus militum Ranutius Farneſius Romanus, claro loco natus, vir magna virtute, Alexandri Farneſii illius, qui poſtea Pontifex Maximus creatus, Paulus tertius dictus eſt, patruelis frater; & familiaris imperatoris comitatus parte plus media, tum præfecti equitum viri fortiſſimi duodecim, centuriones quatuor. Bernardinus autem Montonius, multis vulneribus acceptis, equo dejectus, inter cæſorum corpora repertus, per ſuorum humeros relatus in caſtra, ſervatuſque eſt. In ipſo vero prælio Nicolaus Urſinus, quem Nolæ captum a Gallis dixeramus, & rex cuſtodiri juſſerat, pugnantibus omnibus elapſus, ad legatos Venetos contendit, ſuamque operam reipublicæ pollicitus, Gallos prope fractos eſſe eos, ſi quævis una ipſorum acies inſequatur, terga daturos

roſ confirmans, conteſtanſque Deos; id ut legati mandarent, magnopere ſuadebat: qui, perculſo temere exercitu, militibuſque aut diſperſis, aut pedem referentibus, eam rem aggredi non ſunt auſi. Ex Gallis interfecti ſunt ad mille, atque ex iis dux vigilum regis, itemque ſagittariorum, & magiſtratus is, quem ipſi *magnum Mareſſalem* appellant, aliique præfecti militum decem: tum nothus Bojus; primæ fere apud regem auctoritatis, & magni inter Gallos nominis, vulnere accepto, duoque magnorum principum liberi, & ſacerdos regius, aliique captivi facti, cum eo prælio ex Venetorum exercitu nemo vivus in hoſtium poteſtatem veniſſet. 1495

Poſtero die rex ante lucem igne plurimo facto, ut ejus copiæ ibi eſſe viderentur, ſine ullo ſtrepitu abiit, celeritateque uſus, quam longiſſime potuit, anteceſſit. Veneti mane conſequi regem cum vellent, Taro flumine, quod ea nocte creverat, impediti reſtiterunt. Tum Severinas, qui prælio cum ſuis abſtinuerat, imperatori legatiſque ſeſe obtulit, ſi ſibi equitatum leviorem traderent, ſe regem remoraturum, dum ipſi cum reliquo exercitu veniant. Re impetrata, cum equitibus mille quingentis Italis profectus, longiore itinere per occaſionem ſuſcepto, quod flumen creviſſet, conſequendi regem eo die volens tempus omiſit: quem poſtea cum eſſet conſecutus, ei dux miniſterque itineris potius, quam morator fuit Aſtam prope uſque: ut id quod petierat ab imperatore legatiſque, propterea videretur petiiſſe, ut illum in tuto ſiſteret. Id ab eo de Ludovici ſententia eſſe ſuſceptum ea res indicio fuit, quod Bernardo Contareno ab Ludovico petenti, uti ſe cum ſuo equitatu extremum regis agmen aggredi ſineret, Ludovicus non permiſit. Eo biduo magnus equitum conſcriptorum, multo major militum numerus ad exercitum Venetorum venit. Imperator ſubſidente flumine cum exercitu profectus, cum rex bidui eum itinere præcederet, conſequendi regem facultate amiſſa, Græcos equites leviſſimos ſexcentos miſit, qui ejus agmen carperent, quaque poſſent, exercitui nocerent. Ii *Caroli regis fuga.*

dum

1495 dum iter facerent, multa in via cadavera Gallorum paſſim jacentia conſpexerunt: ut plus etiam, quam credebatur, exercitui regio eſſe illatum cædis appareret. atque ii quidem equites poſtremum regis agmen celeritate conſecuti, compluribus interfectis, præda etiam facta ad imperatorem redierunt. Eo de prælio a Senatu ſupplicatio decreta eſt, gratiæque Diis immortalibus actæ, quod civitatem magnopere ſuſpenſam, tantarum rerum expectatione, fuga hoſtium liberaviſſent: Nicolaoque Urſino auri libræ decem dono datæ. Sed rege Carolo Neapoli profecto, ut pauliſper ad ſuperiora revertamur, Veneti de claſſe regia in Liguriam miſſa, ut ſupra demonſtratum eſt, certiores facti, ſuum hominem cum pecunia Genuam ad naves onerarias, quibus ad mercaturam uti civitas privatim conſuevit, habetque in portu fere ſemper multas, militibus rebuſque omnibus ad bellum propulſandum idoneis celeriter armandas, contendere juſſerunt: cum Ludovicus item inſtrui naves longas aliquot ibidem juſſiſſet. Pollicitæ præterea ſunt procurantibus Patribus fœderatorum legationes Genuenſium magiſtratui, ut libentius contra Gallos arma caperent, ſe curaturas effecturaſque, uti eis Florentinorum civitas Serezanam, Serezanulamque, ac Petram Sanctam in Apennino oppida reſtitueret: ejuſque rei petentibus ipſis Senatus prædem ſe dedit. Fuerant ea oppida complures ante annos Genuenſium magiſtratus, qui publicæ privatæque pecuniæ, quæ in ærario vulgo deponitur, præeſt, ob eamque pecuniam dominis ternas centeſimas quotannis ſolvit: ſed ab iis qui civitati tum præerant, pignoris nomine ad rempublicam Florentinorum pervenerunt, tercentum auri libris mutuo ab illa eis datis. Ea ſibi reddi oppida civitas magnopere ſtudebat, erantque illa ipſa, quæ Carolo tradere Petrus Medices pactus fuerat. Regis igitur claſſis ad littora Genuenſium appulſa, cui quidem etiam ex Apennini jugis rex equites aliquot, peditesque Gallos quingentos auxilio miſerat, totam illam oram, quæ ad orientem ſolem ſpectat, in ejus poteſtatem redegit, Portu Veneris excepto.

ita

ita belli ab Carolo initium ea etiam ab regni parte in 1495
Venetorum ſocios eſt factum. Poſtremo cum Galli, Paulo & Objecto ducibus, ſucceſſu rerum elati, pedibus Genuam aggrederentur, civitas armata illos fudit fugavitque eo ipſo die, quo rex ad flumen Tarum adverſo cum Venetis prælio dimicavit. Tum pridie id. naves onerariæ longæque majori ex parte reipublicæ inſtructæ opibus, obſeſſam in portu Rapalo claſſem Gallicam, Rapalique arcem expugnaverunt, navibus omnibus cum earum præfecto captis: quibus in navibus mulieres erant captivæ permultæ, virgineſque ſacræ aliquot ſuis e Cajetæ ſanis abreptæ atque violatæ, aurumque item ſacrum & argentum, ac fores æneæ portarum affabre illæ quidem factæ, magnoque comparatæ pretio, quas arci Neapolitanæ Galli detraxerant. Pauloque poſt Carretii principes, qui Finarium oppidum a Genuenſibus acceptum obtinebant, Intemelium oppidum, quod ad occidentem ſolem eſt, & Galli occupaverant, recuperaverunt: omniſque utrinque ora brevi ad Genuenſes rediit. atque hæc quidem in Liguribus geſta ſunt. Cumque ad Ludovicum ſigna Caroli regis quatuor e Gallorum capta navibus Genuenſis civitas dono miſiſſet, Ludovicus, magno reipublicæ merito id ſe facere pronuncians, duo eorum legato apud ſe Veneto dedit. Eodem quoque Genuenſes tempore legationem Venetias miſerunt, quæ Senatui gratias ageret, quod ea quæ feliciter contra Gallos geſſerant, ejus liberalitate atque ductu primo, & initium & incrementum, poſtremo etiam exitum habuiſſent.

Imperator autem Claſtidii cum eſſet, regem ſubſequens, Ludovico poſtulante, equites militeſque ad bis mille, Dertonam Alexandriamque Senatus juſſu præſidio miſit. Eodem etiam petente, ut reſpublica legatos ex principibus civitatis ad ſe duos mitteret, qui ſecum rebus omnibus tam ambiguo tempore præeſſent, uti ſui cives, omneſque homines cognoſcerent, ei ſe curæ, regnumque ſuum eſſe, Lucam Zenum, Andream Venerium, legatos Senatus creavit. Ab iis legatione propter ætatem renunciata,

Mar-

Digitized by Google

1495 *Senatus Veneti liberalitas in eos qui ſtrenue rem ad Tarum geſſerunt.*

Marcus Georgius, Benedictus Sanutus, ad id muneris eorum loco Mediolanum ſunt ire juſſi. Inter hæc Senatus decrevit, ut eorum qui fortiter atque amanter ad flumen Tarum contra Gallos rempublicam geſſerant, vel viventium vel mortuorum ratio haberetur. Itaque imperator Rodulfi patrui equitatu ſtipendioque auctus eſt, nomenque ei clarius datum, ut latiſſime imperator appellaretur: præterea dono quotannis auri triginta libræ conſtitutæ, centumque in ſtipendium in præſentia miſſæ. Auctus & Bernardino Montonio equitum numerus ad mille, ſexque auri libræ dono datæ in annos ſingulos: quæ quidem etiam nunc ad inutiles ſervato annos, ultimumque ſenium, & vitam modo producenti pecunia penditur. Nicolao item Nonio tum equitum Græcorum auctus numerus, tum vero etiam ſtipis ſumma, qua in annos ſingulos a republica donatus antea fuerat, amplior facta. Rodulfi vero liberi in reipublicæ fidem recepti, penſioque librarum auri decem victus annui nomine eis data: decretumque, uti maribus ſingulis equitum turmæ ſingulæ præfectique earum attribuantur, quoad ipſi exercere ſe per ætatem poſſint: fœminis, cum erunt nubiles, dos e pecunia publica pro earum gentiſque nobilitate numeretur. Farneſii duobus liberis maribus equites quadringenti, quos primo a republica ſtipendio pater eorum habuerat, cum præfecto dati, doſque ampla fœminis publice pollicita. Vincentii Corſii liberis patris equitatus datus: filiæ, quam unam reliquit, dos auri librarum quadraginta conſtituta: intereaque dum fit nubilis, in virginum ſacrarum collegio uti victus publice ſubminiſtretur, Senatuſconſulto additum. Alexandri Beraldii Patavini equitatus Franciſco fratri, qui cum illo ea in pugna fuerat, vulneribuſque acceptis ſuperfuerat, & penſio annua, quæ ei a Quæſtoribus curabatur, attributa. Idem in Roberti Strotii item Patavini fratre ſuperſtite ſervatum. Literæ præterea publice ad legatos datæ; curarent, ne quis, qui bene de republica meritus eſſet, ab ipſis præteriretur, quin de eo ad Senatum ſcriberent: ex eorumque literis in complures, com-

plu-

pluriumque liberos fratreſque Senatus pietas liberalitaſque extitit. 1495

At vero interea rex ſeptimo poſt prælium die Aſtam ingreſſus fugæ finem fecit, confecto cum timore ac labore viæ, tum commeatus non omnino magna inopia exercitu. Nam ut ſunt ad conferendas manus, præliaque committenda Galli omnium prope hominum paratiſſimi atque fortiſſimi; ita ad perferendos paulo diutius labores, inediamque tolerandam, ſupra cæteros animus eorum mollis infirmuſque eſt, omniſque illa ardens ac vehemens brevi tempore virtus elangueſcit atque reſtinguitur. Paucis poſt diebus edicto magiſtratuum Gallorum, Veneti, Mediolanenſes, Ligureſque omni e Gallia, quæ in imperio Caroli erat, exules facti ſunt, pœna iis qui recepiſſent, conſtituta. Itaque Petrus Paſcalicus Venetus, qui Lutetiæ Pariſiorum philoſophiæ ſtudiis ſacriſque literis operam dabat, ſervili veſte ſeſe occultans in Morinos aufugit. Deinceps autem cum Ludovicus legatique Novariam omnes copias adduxiſſent, hoſteſque crebris ex oppido excurſionibus eos laceſſerent, ſecundiora cum iis fere ſemper Veneti prælia fecerunt: quibus in omnibus Bernardi Contareni virtus egregia extitit. Poſtea vero quam communi conſilio oppidum obſidione cingi placuit, & Aloiſius regis propinquus, quique cum eo erant in oppido equites milites ve numero ad millia octo, inopia frumenti laborare commeatuſque cœperunt, quod ante hoſtium adventum ejus rei nullam curam habuerant, miſſi ad eos furtim cum jumentis frumentariis equites regii ab eodem Contareno ſæpe intercepti, ſæpe una cum illis ii qui ex oppido regiis equitibus ſubſidio venerant, cæſi fugatique ſunt. Neque rex interim novas copias, ut Aloiſium obſidione liberaret, e Gallia quotidie poſtulare, acceſſere ſcriptis ad ſuos magiſtratus atque ad uxorem literis intermittebat: quas ad literas illa, ſe jam viros, qui velint Alpes trajicere, omnino nullos habere, regi reſpondit: fœminas viduas ſe permultas habere, quarum viri in Italia periiſſent. Ab Helvetiis etiam per legatos atque inter-

ter-

1495 terpretes idem petebat: ſed ſtipendiorum inopia, ne rem conficeret, impediebatur. Quin etiam ea de cauſa ex Helvetiis, quos habebat, milites centum, ex Germanis alteri otidem, ad Venetos tranſierunt. Tum vero ab iis ſuburbana ædificia incenſa, tormentaque muralia oppido propius admota, & obſeſſi modis omnibus acrius premi cœpti: quibus in rebus adminiſtrandis Nicolaus Urſinus fiſtulæ glande plumbea ſupra renes percuſſus, pro mortuò ſublatus, atque in caſtra relatus eſt, neque poſtea ei bello interfuit. Gallos igitur qui obſidebantur, magis magiſque in dies rerum omnium egeſtas atque inopia premebat, ut equis in eſcam uti cogerentur: compluresque corruptis farinis, aut pane furfuraceo veſcentes, tum aquæ potu, quo Galli Germanique minime omnium uti aſſolent, interirent. Percuſſerat autem paulo antea nummum æreum Aloiſius, cum pecunia eum defeciſſet, qui pro argenteo polleret. Hæc cum crebris occulte nunciis literiſque regi ab Aloiſio ſignificarentur, quorum plerique ab hoſtibus intercipiebantur, nonnulli noctu, magniſque imbribus profecti, diverſis atque occultis itineribus ad regem perveniebant, ſeque ille perpaucos poſſe ulterius dies obſidionem ſuſtinere diceret, deceptum autem & deſtitutum quereretur: rex ab hoſtibus pacem petere conſtituit. Itaque per Argentonium tentare imperatorem ea de re cœpit. Ab eo ad legatos, ab iis ad Ludovicum, cujus cauſa bellum gerebatur, re delata, ſæpius deinceps eo libentiſſimo jactata, qui jam quieſcere, quam alendis exercitibus conteri & bello periclitari malebat, induciæ primum factæ, deinde Aloiſio cum paucis abire Novaria permiſſum.

Pax inter Carolum VIII. & fœderatos principes.

Demum pax ab rege, atque ab Ludovico circiter nonas octobres concelebrata, iis conditionibus, ut Novaria Ludovico redderetur: tum ex libris auri vicies centies, quas ab Ludovico rex in Neapolitanum bellum mutuo acceperat, mille ei & quingentæ rependerentur, quingentæ regi cederent: Ludovicus autem naves Gallicas in Rapali captas portu, nunciis regiis reddendas curaret: & Triultium, cujus bona publicaverat, exulemque ipſum fece-

fecerat, ab exilio revocaret, in integrumque reſtitueret: 1495
ne ve auxilia Ferdinando regi mitteret: & Carolus quantam vellet claſſem in Liguribus comparare poſſet: eaſque ob res Genuæ arx Herculi Ferrarienſium principi vice obſidum traderetur, quam ille regis nomine biennium obtineret. quam quidem ad pacem celerius ſanciendam ea etiam cauſa regem impulit, quod Helvetiorum multo major, quam ipſe petierat, manus domo tandem egreſſa, ut regi auxilio eo in bello eſſet, partim Vercellas ad regem venerat, partim appropinquare nunciabatur; omnes numero ad viginti millia. quibus quidem jam ſtipendium, quod rex pollicitus fuerat, arroganter ac ſeditioſe poſtulantibus, rex perſolvere non poterat, emuncta creberrimis ingentibuſque in bellum theſauris regi ſubminiſtrandis tranſalpina Gallia, viciniſque regibus fere omnibus, accepta ſuperioribus menſibus mutuo ab eis pecunia, prorſus exhauſtis. Itaque cum intellexiſſet eos unos qui venerant, nocturna concilia de ſe capiendo habuiſſe, veritus ne ſi reliqui Helvetii propius acceſſiſſent, vim eorum ſubterfugere non poſſet; pace ſtatim facta eos ſero veniſſe ad ſpeciem queſtus, atque in Taurinos propere abiens, domum, qua conditione potuit, remiſit.

Ea de pace cum rege ineunda Veneti ab ejus interpretibus, tum a Ludovico ſæpe invitati, conſulto Senatu reſponderunt, ſe ſe omnino, niſi de ſociorum voluntate atque conſilio, quibus cum fœdus percuſſiſſent, nihil acturos: nam quoniam ex iis, quæ eo in bello geſſerat Ludovicus, quantum ei eſſet credendum, non ambigue cognoverant, novo ſe fœdere implicari cum tam infido homine plane nolebant. Id ægerrime cum ferret Ludovicus, exiſtimans Venetos alieno ab ſe ſe animo eſſe, queſtuſque apud legatos, Senatum omnia alia, præterquam de ſua ſalute, cogitare, ſuis militum præfectis clam imperavit, uti flumina, qua eſſet exercitui reipublicæ tranſeundum, ſi domum redire vellet, communirent, naveſque abigerent, ne trajicere ſe invito poſſet. Ea per amicos reipublicæ delata res ad legatos, magnopere eos commovit,

Ludovici Sforitae in Venetos perfidia.

1495 quod tantis objectis fluminibus iter ſe impeditiſſimum habituros intelligebant, Ludovici exercitu munitiſſimis in locis ſe opponente. pontium autem efficiendorum facultatem ſibi datum iri non videbant, præreptis navibus, quibus imponi poſſent. Tum illud etiam timebant, ne, ſi vis adhiberetur, perfidia Ludovicus ſua Gallos ſibi adiungeret, ut rerum dominus, & pacis ac belli arbiter videri poſſet. Hæc verſantibus legatis, Contareno adhibito, neque ſatis tutum ejus rei exitum reperientibus, ubi omnes pauliſper conticuerunt, *Ego*, inquit Contarenus, *iter vobis domum, ſi annuitis, patens atque tutum comparabo*. Ad ea cum legati, quonam id tandem modo, quove conſilio eſſet effecturus, ab eo quæſiviſſent: *Hodie*, inquit, *ut conſueviſtis, vos & Ludovicus una eritis communibus de rebus conſulturi: aderunt cum illo ſui duces, veſter vobiſcum imperator, præfectique: fores claudentur: diſceptabitur. tum ego illum, tanquam allocuturus, hoc vobis gladio confoſſum atque confectum dabo: ea re patrata, neminem ex ejus ducibus ferrum educturum certo ſcio. quis eſt enim eorum omni non fœmina timidior? aut quis illum non peſſime odit, uno aut altero excepto? qui tamen ipſi ad Carolum legati de pace profecti adeſſe non poterunt. Ludovici etiam exercitus ipſo mortuo ad vos ſigna transferet, ſi ſe receptum iri intelliget, præſertim ſpe largitionis aliqua oblata. quod ſi fit, ejus quoque regnum veſtris in manibus verſabitur. ita ille, ut meritus eſt, ſuorum ſcelerum pœnas pendet: vos reipublicæ injurias nullo diſpendio ulti, veſtram dignitatem pulcherrime retinebitis*. Erat Contareno procerum ſane corpus, & vividum ſolidumque; vires immanes, vaſtæque, ac prope inexuperabiles: animus cum prudens, tum omnium magnarum rerum capax, ut quod is polliceretur, etiam præſtari poſſe confideres. Itaque ea legati cum intellexiſſent, maximis illum laudibus certatim efferentes, quod tantam rem aggredi pro communi ſalute non dubitaret, conſtituerunt, hoc ad extremum reſervato conſilio, experiri, num Ludovicus ad ſanitatem bonis artibus converti poſſet. ea tamen de re,

Contareni audax conſilium de Ludovico interficiendo.

quam

quam Contarenus propoſuerat, notis ſcriptas literas ad Decemvirum magiſtros confeſtim dederunt, poſtulantes uti reſcriberent, *vellent ne*, *atque permitterent*, *ſi neceſſitas urgeat*, *eo conſilio ipſos uti*. qui de collegii ſententia reſcripſerunt, *ex reipublicæ dignitate ſibi eam rem non videri*. Ludovicus interea cum legatorum diſſimulatione atque prudentia, qui ea ſe neſcire quæ ab illo parabantur, oſtendebant, tum ſua ſponte, quod nihil omnino tuti irritandis legatis in tam nova ſuſpectaque dominatione ſe habiturum videbat, ab eo per ſe conſilio deſtitit. Iis confectis rebus, milites obſeſſi oppido Novaria emittuntur: oppidum Ludovico reſtituitur. Legati Veneti poſt hæc omni cum exercitu Cremam cum veniſſent, militeſque, quos oportuit, dato ſtipendio miſſos feciſſent, reliquoſque milites equiteſque in hyberna deducendos curaviſſent, cum imperatore Mantuam profecti, ludis ab eo dies aliquot habitis, ad urbem reverterunt. Carolus cupidiſſimis ſuis omnibus, multo cupidius ipſe, trajectis Alpibus, ſuum in regnum conceſſit. 1495

IN LIBRUM TERTIUM
C. AUGUSTINI CURIONIS
EPITOME.

FErdinandi regis in Calabriam adventus & adverſa cum Gallis pugna. Neapolitanorum in Gallos odii cauſſæ. Ejuſdem Ferdinandi Neapolim reditus. Venetorum in regno Neapolitano res pro Ferdinando geſtæ. Claſſis a Venetis Neapolim miſſa. Cellæ farinariæ apud marcianum forum Venetiis ædificata. Piſani ſe ſe Venetis dedentes a Senatu rejiciuntur. Thracii regis ad Senatum legatio & munera. Faventini cum ſuo regulo a Senatu in fidem accepti. Horologium Venetiis in foro factum. Venetorum cum Ferdinando Aragonio fœdus. Gallorum & Ferdinandi varia in regno Neapolitano fortuna. Piſani a Venetis, Pontifice & Ludovico Sfortia in fidem accipiuntur, & Piſani belli initium, atque progreſſus. Triumviri rerum navalium inſtituti. Lex de bonæ fidei poſſeſſoribus lata. Ludovicus Sfortia a Maximiliano Cæſare rex appellatur. Naupliorum equitum cum Turcis pugna. Bernardi Contareni in regno Neapolitano res geſtæ, ejuſdemque obitus. Ferdinandi Neapolitani regis obitus, & Federici in regnum ſucceſſio. Biſſinianorum princeps a famulo vulneratur. Gallorum Cajeta diſceſſus, eorumdemque naufragium. Tarentinorum de deditione & Veneti Senatus de illis accipiendis vel non, varia conſilia. Gallici morbi origo. Maximilianus Cæſar a Ludovico Sfortia, Venetis & reliquis fœderatis accerſitus, contra Gallos in Italiam venit. Res in Etruria geſtæ, ejuſdemque in Germaniam reditus. Incendium naufragiumque paſſis a Decemviris proſpicitur. Gallorum in Inſubria conatus. Navalis inter Florentinos & Venetos pugna. Caroli regis e vita tollendi facultas a Senatu rejicitur.

PETRI BEMBI
RERUM VENETARUM
HISTORIAE
LIBER III.

1495 *Ferdinandus Neapolitanum regnum recipit.*

FErdinandus ubi Carolum Neapoli profectum cognovit, acceptis Meſſanæ militibus ad mille (ibi enim tunc erat) quos quidem civitas in vicini atque amici regis gratiam depenſo trium menſium ſtipendio ei præſto eſſe juſſit, navibus longis duodecim in Calabros trajecit, & Rhegium Crotonemque recepit: ac ſecundo cum Gallis pedeſtri facto prælio, interfectis captiſque compluribus, reliquos cum eorum duce in proximum oppidum compulit. ad quos cum auxilia undique conveniſſent, victus ab iis ingenti clade cum paucis Rhegium fugiens, uni saluti conſuluit ſuæ. Idem autem paulatim ſe ſe confirmans, cum jam Gallorum imperii pleroſque eorum, qui eos lubenti animo exceperant, magnopere pœniteret (nihil enim fere cujuſquam neque ſanctum, neque tutum ab illis erat)

1495 cum Hiſpanæ claſſis navibus quadraginta, quam ſuperiore libro miſſam in Siciliam dixeramus, & ſuis cum triremibus duodecim Aenariam ad inſulam, quæ ab eo non defecerat, venit. Atque illis ipſis quidem diebus res ejuſmodi acciderat, quæ magnam invidiam in Gallos conflaverit. Nam cum ii, qui Cajetæ præerant, navem longam remigibus inſtruere vellent, municipeſque imponere, illi ſe cogi paſſi non ſunt, palamque prædicaverunt, *nolle ſe contra Ferdinandum regem duci*: atque ad arma capienda proſilierunt. Galli eos veriti, ſe in arcem oppidi receperunt, atque ad auxilia proximis ex oppidis evocanda miſerunt: quibus adductis magnam civium cædem fecerunt, magnam in oppidanos ſtragem ediderunt, matribus familias & virginibus vulgo in ſervitutem atque libidinem abductis. quæ intellecta res Neapolitanorum animos jam ante infenſos & labantes, ab Gallis magnopere averterat. Ea cum ſic cecidiſſent, ipſe autem Ferdinandus Neapolim non obſcuris multorum vocibus ſermonibuſque acerſeretur, quem etiam adventare intelligebant, ſpei atque fiduciæ plenus ab Aenaria naves ſolvit, atque ad littus Neapolitanum claſſe appulſa, non longe ab oppido exponere milites cum vellet, impeditus a Gallis atque rejectus, de tota re deſperans, quod ab oppidanis nihil ſibi auxilii emitti, nihil tumulti fieri animadverterat, ad Aenariam revertebatur. at civitas ægre id paſſa, armis captis, Gallos partim ejecit, partim in arces, quæ ab illis tenebantur, conjecit. Id a piſcatoria navicula Ferdinando nunciatum, ſpem ei priſtinam facile reſtituit.
Non. jul. quamobrem ſua cum navi incitatis remigibus ſtatim Neapolim rediens, magno populi conſenſu in oppidum receptus eſt. Ita parvo temporis ſpatio ſæpius modo bonam, modo adverſam expertus fortunam, ac variis rerum ſuarum eventis tanquam fluctibus jactatus, cum id minime fieri poſſe conſideret, ab eadem quaſi tempeſtate atque ventis in portum conjectus eſt. Pauloque poſt Galli, qui ei arci præerant quæ Capuana appellatur, ſe ſe atque arcem Ferdinando dediderunt. Tum naves Gallicæ ſexdecim,

cim,

cim, quæ in portu Neapolitano erant, veritæ ne interciperentur, egreſſæ ad inſulam Megarem jactis anchoris ſe continuerunt. Ferdinandi claſſis ad Bajas ſubſtitit. Iis nunciatis rebus, Nolani, Atellani, Capuani, aliaque vicina municipia propenſo ad illum ſtudio celeriter redierunt: videbanturque reliquæ ejus regni civitates idem facturæ, ſi modo rex firma cum manu eodem accederet. Ille autem per ſe omnibus ab rebus, quæ ad bellum ſunt uſui, præſertimque a pecunia plane imparatiſſimus, magiſtratum Venetum, qui vetuſta conſuetudine ea in urbe reipublicæ hominibus juri dicendo præerat, perhumaniter eſt allocutus: *ſe ſe quod Neapolim recuperaviſſet, reipublicæ acceptum referre, quæ fœdus cum Alexandro, reliquiſque regibus iniiſſet: quod autem ſupereſſet (quod quidem certe magnum, atque perplexum ſciret eſſe, tot municipiis toto in regno, tot munitis oppidis Gallorum imperium ſecutis) ejus ſe fidei, liberalitatique permittere*. Eo ſermone apud illum habito, Federicum patruum cum navibus longis tribus ad Antonium, quem in Apuliam cum claſſe veniſſe intellexerat, conveniendum, ſeque illi commendandum propere miſit. 1495

Antonius, paulo ante ad Saſonem inſulam Senatuſconſulto accepto, tantum in Apuliam trajiceret, Brunduſium, quod municipium ad Gallos non tranſierat, venit. Oppidani Antonium amice atque benivole exceperunt, eique ſe dedere voluerunt, atque ut inſigne reipublicæ in oppidi foro ſuſtolleret, ab eo magnopere petiverunt. Antonius Brunduſinis collaudatis, atque ut in regis ſui fide permanerent cohortatus, ibi dies aliquot, dum quid imperarent Patres ſcire poſſet, eſt commoratus. Illi autem niſi de fœderatorum ſententia, Hiſpaniæque in primis regum conſociata voluntate, qui claſſem paratam habebant, nihil omnino agere conſtituerant. Itaque a legato regio miſſi in Siciliam nuncii, ejus rei eventum tardiorem reddiderunt. Accepto tandem altero Senatuſconſulto, quo bellum Gallis inferre jubebatur Antonius, biduo ſcalis reliquiſque rebus ad oppugnationem oppidorum compa- *Antonii Grimani res geſtæ in regno Neapolitano.*

F 4 ran-

1495 randis conſumpto, cum triremibus XX. naveque una oneraria bellica, & altera, in qua erat equitum Græcorum non magnus numerus, ad oppidum Monopolitanorum, quod eſt in maris littore, a Galliſque obtinebatur, acceſſit: præfectumque Gallorum, uti ſe dederet, per internuncios cohortatus, ubi illum ad propugnationem paratum vidit, expoſitis equitibus, qui diſcurrerent, populationemque facerent, & aliquid in agris aut vitis aut oleæ ſucciderent, tectorumque incenderent, ſi ea re cives ad deditionem compelli poſſent: ubi neque id quidem quidquam proficere animadvertit, tormentis e navi oneraria murum oppidi dejicere aggreditur. Id cum propter longinquitatem parum ex uſu adminiſtraretur, Hieronymo Contareno legato, præfectiſque triremium, uti naves tegerent ad ictus cum tormentorum, tum vero lapidum atque telorum, quæ de muro adigerentur, imperavit: poſtridieque ejus diei mane iis, qui primi murum aſcendiſſent, propoſitis præmiis, navibuſque omnibus ſub conſpectum hoſtium diſpoſitis, oppugnare oppidum multo acrius eſt adortus: qua in oppugnatione Petrus Bembus navis longæ præfectus, vir egregia virtute, cohortans ſuos pila ferrea trajicitur. Antonius cum horas aliquot Gallis atque oppidanis acerrime propugnantibus ſuos vulnerari, hoſtes non defatigari, minus denique rem procedere animadvertiſſet, oppidum militibus diripiendum propoſuit. Tum vero prædæ ſpe milites remigeſque incitati, cohortatique inter ſe, ad murum convolaverunt: ſcaliſque poſitis cum amplius horis duabus continenter atque fortiſſime pugnaviſſent, dejectis interfectiſque propugnatoribus in oppidum ſe injecerunt, diripereque contenderunt, Aloiſiumque Tintum Venetum, qui eo in oppido mercaturam exercebat, imprudentes occiderunt, domumque ejus diripuerunt. Antonius recluſis portis in oppidum ingreſſus, mulieres, quæ natu majorum uſæ conſilio ad aras Deorum immortalium cum infantibus confugerant, a militum injuria defendit, oppidoque eſt potitus: ſectionemque earum rerum, quæ diſtractæ nondum eſſent, multo minoris, quam vendi aliis po-

potuiſſent, die laxiſſima oppidanis ipſis vendidit. quibus 1495
etiam, quo minore damno amiſſis rebus ſuis afficerentur, annos decem omnium munerum & tributorum levationem conceſſit. Eo oppido capto, nonnulla ejus regionis municipia ſe Antonio dediderunt. atque hæc quidem adhuc ipſa Ferdinando Neapolim recipienti nota non erant. Antonius Nicolao Cornelio, qui Monopolitanis præeſſet, relicto, miſſoque Pulinianum, quod oppidum abeſt a littore, eique ſe dederat, Alexandro Piſauro eodem nomine, Sipontum eſt profectus, quod jam per ſe ſe, ob Gallorum inſolentiam atque libidinem, in Ferdinandi partes oppidum redierat ejectis Gallis, qui ſe in arcem contulerunt. Ad quos cum Antonius miſiſſet, uti arcem Ferdinando reſtituerent: id ni facerent, eos ſe hoſtium loco habiturum: reſponderunt, nihil ſibi cum Ferdinando rei eſſe: ipſe ſi velit eos recipere, ejus ſe fidei libenter permiſſuros. itaque acceptis in fidem Gallis Antonius, Federico, qui jam ad ſe Ferdinandi miſſu venerat, arcem reddendam curavit. Eodem tempore qui Tranenſium arcem tenebant, miſſis ad illum interpretibus, velle ſe ejus imperata facere, Antonio ſignificaverunt. ille, ut Ferdinando ſe ſe dederent, hortatus, eos non tam lubentes, quam auctoritate ſua compulſos, tanquam de manu Federico tradidit, eidemque Græcorum equitum dimidiam partem, quorum jam erat numerus ad quadringentos quinquaginta, petenti dedit.

Senatus in cives bene de patria meritos liberalitas.

Patres cum intellexiſſent Ferdinandum Neapolim recuperaviſſe, decreverunt, ne quid Antonius oppidorum, ne ve omnino locorum amplius reipublicæ nomine in regno Neapolitano caperet. tum Petri Bembi uxori liberiſque, victus annuus a Senatu dono datus: duabus quoque filiis dotis nomine libræ auri quadraginta: duabus alteris in ſacrarum virginum collegia jam deſtinatis, quod ad id ſatis eſſet, conſtitutum. Antonio autem Tinti fratri, ab adoleſcente me in amici hominis afflictis rebus cauſa bis apud Patres perorata, proventus eſt annuus Senatus decreto & liberalitate attributus: quo ſe nunc quoque,

1495 que, familiamque ſuam, ſenex oculiſque captus ſuſtinet. Poſt hæc Alexandro a Senatu poſtulante, ut illam ipſam claſſem Neapolim ad Ferdinandum auxilio levandum tam opportuno tempore mitteret, tametſi permagnis Gallici exercitus impenſis civitas diſtinebatur, concedendum tamen cenſuit. Itaque Antonius Græcis equitibus centum, & navibus duabus Monopolitanorum præſidio relictis, Tarentum adnavigavit: quod quidem oppidum, appulſo eo cum ſeptem navibus longis, quas ad ejus tres Antonius addiderat, Federico, ad Ferdinandum tamen non redierat. Ibi ventris profluvio arreptus Antonius, navibus viginti, quibus Contarenum legatum præfecit, Neapolim ad Ferdinandum juſſis contendere, ipſe cum reliquis navibus (aliæ enim nonnullæ ad illum interea naves convenerant) Corcyram eſt profectus. Eodem anno cellis farinariis urbanis, quæ publicæ ad Rivum altum antiquitus ſunt inſtitutæ, longinquæ plebis & inquilinorum parti uſum incommodiorem præbentibus, alteræ apud forum, reipublicæque horrea exædificatæ, calendis ſextilibus exerceri cœptæ ſunt, magiſtratibus adhibitis.

Piſani ſe Venetis ultro dedunt.

Iiſdem fere diebus Florentinis Piſas bello repetentibus, cum per ſe oppidani contra tantas opes municipium diutius ſe tueri poſſe diffiderent, ſuum ad Senatum interpretem ſecreto miſerunt, *velle ſe ſub reipublicæ imperio eſſe: petere, rogare, ut reciperentur*. Res primum nova Patribus, quæ neque ſtatim rejicienda, neque temere ſuſcipienda eſſe videretur: deinde magis magiſque in eorum animos irrepere, pulchrum exiſtimantium augeri imperii fines, atque ad mare Liguſticum protendi. magnum porro eſſe Venetum nomen, cui ſponte tam longinqua civitas, tamque nobilis ſe ſe dederet: ſed factum prope ſimilibus rerum eventis, quos ſi majores noſtri deſpexiſſent, nulli nunc populi ejus imperium appeterent: itaque recipiendas eſſe Piſas, quas Dii immortales reipublicæ addicerent. Ea cum ſententia majori Patrum numero probaretur, res in Decemvirum collegio agitari cœpta eſt, quo lex occultius ferri poſſet.

Tum

1495

Marci Bolani oratio in Senatu, ne Piſani in fidem recipiantur.

Tum Marcus Bolanus ſexuit ex iis qui Principi aſſident, tacentibus reliquis, ac legis lationi prope aſſentientibus, ſuggeſtum aſcendens, *Debere eos*, dixit, *qui de rebus dubiis agunt, non tam quid velint ipſi, aut cupiant, quam quid ſit utile reipublicæ conſtituere. neceſſe enim eſſe, ſi ſuam modo libidinem ſequantur, ut ſui eos conſilii tum pœniteat, cum ea, quæ proviſa ipſis non ſunt, magna interdum & formidoloſa rerum momenta atque pericula exiſtunt. An me quoque*, inquit, *Patres idem, quod vos, & optare maximopere, & optato frui, cupere non exiſtimatis? non Piſas modo, de quibus nunc conſulimur, ſed reliquas etiam Italiæ civitates, oppida, populos, juris noſtri eſſe, mareque ſuperum atque inferum in reipublicæ imperio contineri? Ego vero iſta percupio, meaque morte cum fortuna paciſcar, ut tam proſpera reipublicæ ſit. Sed cum hoc opto, tum illud timeo, ne ſi Piſas receperimus, magno cum noſtro dedecore, reique publicæ incommodo eas ipſas brevi tempore amittamus. nam quemadmodum quidem ſitæ poſiteque ſunt Piſæ, ad eas defendendas auxilia mittere per alienos fines multorum dierum itinere nos oportebit: quorum populi noſtris conatibus ſi adverſabuntur, aut erunt ipſi bello prius atque armis ſubigendi, ut quidquid inter noſtros ac Piſarum fines jacet, pacatum iter atque tutum noſtris exercitibus præbeat: aut nobis turpiter ab incœpto deſiſtendum. Nam mari tanto circuitu, tam ſuſpectis littoribus, tantum exercitum tranſmittere, quanto erit opus, ut cum unis Florentinis bellum geramus, qui poterimus? nullus vicinorum Piſis regum, nulla natio eſt, quæ non Florentinos malit, quam nos, ſuæ ditioni finitimos habere: propterea quod noſtram potentiam, noſtraſque opes magis quam illorum verentur: magis nos, quam illos, ſibi eſſe metuendos intelligunt. Eſt autem a natura omnibus animantibus comparatum atque inſitum, ut quæ eis plurimum obeſſe poſſunt, fugiant: ad ea ſe applicent, quibus ad nocendum minus eſt virium & facultatis attributum. itaque paſſerculi gallinas anſereſque non vitant, cum columbis vero etiam nidificant: ab accipitre autem, & ab iis quæ raptu vivunt*

avi-

1495 *avibus, maxime quidem ſemper volatu latebriſque ſe ſe auferunt. Quamobrem cogitare debemus, etiam Ligures (quæ una quondam natio quam infeſta reipublicæ fuerit, annales noſtri teſtes ſunt: quantas a nobis clades acceperit, omnis ejus poſteritas memoria retinebit) ſi ſuæ ſpontis ſint, nos Piſarum dominos fieri nullis conditionibus conceſſuros, ſed ſua cum Florentinis arma, ſuas claſſes atque opes communicaturos, ut nos potiri Piſis ne permittant. Quanquam, ut horum temporum mores ſunt, ut fides in pleriſque fluxa, vereor, ne ii etiam qui fœdera nobiſcum pepigerunt, qui nobis ſua regna ſe debere profitentur, ubi nos eouſque velle fines proferre noſtros intelligent, nos celeriter deſerant, neque deſerant modo, ſed arma etiam contra nos capiant, cumque hoſtibus noſtris conjuncti, communi nos bello atque conſilio eſſe avertendos & repellendos putent. Majores noſtri Vicetinos, cum a rege Patavino premerentur, ſe ſe illis dedere miſſis ad eos legatis cupientes atque orantes, in fidem receperunt. quid in illa huic ſimile deditioni fuit? oppidum vicinitate propinquum, ac prope conjunctum, ut iter impediri, atque acceſſio non potuerit: ipſum liberum, quodque Patavini reges antea non obtinuiſſent. itaque remiſſis cum auxilio legatis, facile defenſum atque retentum eſt. hoſtis autem eam ob rem novus nullus factus, ſed cum eo, qui ſemper hoſtis reipublicæ fuerat, bellum acrius renovatum, majores iidem noſtri proſpere atque feliciter geſſerunt. Quod ſi tam facilem rerum ſtatum, pareſque conditiones in Piſis recipiendis eſſe vobis propoſitas hoc tempore videtis: ſi non amico populo & reipublicæ a qua laceſſiti nulla re ſumus, ut id quod volumus aſſequamur, inſignis eſt injuria atque calamitas inferenda: ſi non, quæ in animis hominum jampridem inſedit opinio, nos regnandi cupiditate ſupra cæteros efferri, eam hoc exemplo ſic confirmaturi ſumus, ut non ſit poſthac inficiandi locus: ſi non etiam Ferdinandi regnum adhuc quidem multo maxima ex parte, Ludovici haud ex minima, Gallorum, quos hoſtes noſtros fecimus, præſidiis & exercitibus tenentur; neque, quem finem eæ res habituræ ſint, ſatis conſequi conjectura poſſumus, ut non tam de*

novo

novo bello capeſſendo, quam de inſtitutis conficiendis flammaque illa, quæ optimas atque pulcherrimas Italiæ regiones incendio corripuit, extinguenda, cogitare nos oporteat: legem Patres, quam rogamini, decernite: ego ipſe meum ſuffragium ad eam ſanciendam volens ac libens affero. ſin vero longe aliter omnibus a partibus ſe res habet, antequam Piſas eſſe recipiendas ſtatuatis, ea quæ ad bellum cum poſitis inter nos atque Piſas nationibus, cumque finitimis ei civitati populis agitandum, erunt uſui, comparate. Hac a Bolano dicta ſententia, magna eſt commutatio facta voluntatum: neque quiſquam omnium fuit, cui non Bolanus prudens ac ſapiens videretur: itaque lex in præſentia rejecta. 1495

Atque eo quidem tempore Alexander certior factus, Carolum regem ad Novariam obſidione liberandam multa quotidie aggredi, multa moliri; neque adhuc Neapolitani regni cogitationem abjeciſſe illum intelligens, quod quidem & firmis etiam nunc veteribus præſidiis, & novis comparandis tuebatur: naves enim Genuæ atque Maſſiliæ complures ad bellum inſtrui, ornarique mandaverat: gravioribus eum literis monuit, ut intra menſem ex omnibus Italiæ locis omnem belli apparatum abduceret: id ni faciat, ſe ſe illi, ejuſque populis aqua & igni interdicturum. Novaria deinde Ludovico reſtituta, paceque facta, dedit etiam literas ad Genuenſium civitatem, eodem ſe in eos interdicto uſurum, ſi quid in claſſem opis Carolo contuliſſent. atque id ab eo Ludovicum petiiſſe, nemini dubium fuit, ut ea ſe re, ſi uni fœderis capiti non ſteterit, Carolo purgaret, quod pluris apud eam civitatem Alexandri auctoritas fuerit, divino præſertim jure adhibito, quo plerunque homines magnopere continentur, quam omnino ſua. Miſerat ad Senatum, proſperis reipublicæ rebus cognitis, Turcarum rex certum hominem gratulatum, quod Carolum Galliæ regem Italia ſuis armis expuliſſet. Is equum egregia forma dono Patribus attulit: Patres Bernardo Contareno miſerunt. Interea Ferdinando rebus modo proſpere cedentibus, qui etiam Luceriam in

Turcarum regis ad Senatum legatio.

Dau-

Digitized by Google

1495 Dauniis vi cepit; modo autem relabentibus, cum eum Galli aliquando intra oppidum ad Neapolim compuliſſent, diverſiſque in locis ei fortuna læta interdum, ſæpius triſti ſe oſtendente, ac ſpe regni ſui recuperandi apud illius animum plane labante, Alexander ejus precibus atque periculo permotus, a Senatu magno ſtudio petiit, uti exercitus partem aliquam ejus, qui Novaria redierat, ad Gallos expellendos, Ferdinandumque ſublevandum mitteret: ſe curaturum, uti aliquot ejus regni oppida, quæ mare attingant, pignoris nomine, quoad, quidquid ea in re Senatus ſumpti feciſſet, Ferdinandus reponeret, reipublicæ tenenda traderentur.

Senatus, nondum decreta exercitus profectione, inclinatis tamen ad eam rem civium animis, Bernardum Contarenum cum Græcis equitibus ſexcentis Ravennam præmiſit, quo minus ei, cum decerneretur, itineris illo perveniendi ſupereſſet. Quod poſteaquam eſt Romam renunciatum, Aſcanii ſuaſu, qui diceret, Venetos ſua ſponte bellum ſuſcepturos, non oportere quidqam eis oppidorum ſumpti nomine a Ferdinando tradi, res dilata: legatique regii, qui jam Venetias ad paciſcendum cum Senatu venerant, rogare tantum de exercitu, nihil ultra polliceri. Id ubi Senatus cognovit, & Ludovicum invidiæ ſuæ in rempublicam ſtimulis impelli agique animadvertit (nihil enim fere iis de rebus unquam Aſcanius, niſi a fratre monitus juſſuſque loquebatur) legatos ab ſe rejecit, nihil eſſe confirmans, quod ea de cauſa in urbe horæ ſpatium morarentur. Interim cum Faventini, qui æſtate proxima petierant a Senatu, ut quoniam certorum exulum inſidias magnopere timerent, ipſe pro ſua pietate, oppidique vicinitate, ejus regendi curam ſuſciperet, Heſtoremque plane puerum, Galeoti ejus, de quo priore libro ſermonem habuimus, filium, cujus erat in poteſtate civitas, auctoritate ſua tueretur, poſtea rogandi & obteſtandi Patres ea de re tempus nullum intermiſiſſent, menſe decembri Senatus decrevit, uti Faventinorum civitas, puerque princeps in reipublicæ fidem reciperentur: mitterentque Patres eo civem

Faventini a Senatu in fidem recipiuntur.

vem Venetum, qui pueri nomine jus diceret: ipſe autem 1495 puer equites cataphractos centum haberet, ſtipendiumque in eos libras auri annuas octoginta. neque non tamen, antequam decerneretur, iiſdem exulibus Florentinorum adjutis ope in eorum fines irrumpentibus, Bernardus Contarenus, qui Ravennam venerat cum Græcis equitibus militumque manu auxilio a Senatu miſſus, eos fudit fugavitque; ac regnum illud puero, quod jam prope amiſerat, plane conſtituit. pauloque poſt Patrum ſuffragiis Dominicus Triviſanus, vir gravis atque prudens habitus, qui puerum Senatus nomine tueretur, oppidaniſque jus diceret, legatus eſt Faventiam profectus. Atque *Horologium in Marciano foro poſitum.* ante eos quidem dies, uti horologium in foro ex reipublicæ dignitate fieret, cui ædis Marciæ procuratores aream darent, Senatus cenſuit.

At Ferdinandi legati cum multos dies Patribus placandis conſumpſiſſent, pollicitique eſſent, Ferdinandum tria oppida nobiliſſima cum eorum agris atque finibus, Tranum, Brunduſium, Hydruntum, eo quo dictum eſt nomine reipublicæ traditurum: anni inſequentis initio fœ- 1496 deratorum omnium non approbantibus modo, ſed etiam *Venetorum cum Neapolitano rege fœdus.* adnitentibus legatis, pacta inita, fœduſque percuſſum eſt: quo civitas fœdere traditis oppidis equites cataphractos ſeptingentos, milites ter mille ad Ferdinandum mittere celeriter teneretur, qui una cum ea claſſe, quam Neapolim Contarenus legatus adduxerat, tandiu ejus imperata facerent, quoad bellum eſſet confectum. capitaque fœderi ſunt addita, uti a quæſtoribus urbanis libræ auri centum quinquaginta mutuæ Ferdinandi legatis eveſtigio curarentur: uti ſi parte aliqua Ferdinandus Græcis equitibus, quam cataphractis, uti mallet, pro eo cataphractorum numero, quem de ſumma detraxiſſet, Græcos ſeſquialteros haberet: uti ex publicis oppidorum proventibus, ſi quid in magiſtratuum & præſidiorum ſtipendia factis impenſis ſupereſſet, id in accepti a Ferdinando tabulis ferretur: uti quenque eo in regno virum principem civitas in fidem, niſi Ferdinandi permiſſu, ne reciperet: uti frumen-

1496 mentum, oleum, reliquum ve commeatum eis ex oppidis & finibus aſportari ſine ſolitis portoriis ne liceret: uti Gargani montis ſaltum, qui a Gallis tenebatur, cum illum Ferdinandus recuperaviſſet, reipublicæ traderet. quod tamen caput ſcriptum non eſt, voce tantum atque verbis fidem fore quod convenerat facientibus agitatum. Atque id omnino fœdus Alexander ſuis ad Senatum ſcriptis literis ratum ſanctumque juſſit eſſe. nam quoniam antiquitus in regnum Neapolitanum Pontifices Maximi jus habent, caverant cum primis Patres, ea ut res Alexandri auctoritate perſcripta firmaretur. Fœdere confecto, qui oppida reipublicæ nomine a Ferdinando reciperent, miſſi: imperatorque Franciſcus cum ea, de qua dictum eſt, manu juſſus in regnum ſine mora proficiſci. Iis cognitis rebus, quas porro celerius more atque inſtituto civitatis fama vulgaverat, quamplurima ejus regni municipia brevi tempore ad Ferdinandum redierunt. Arces autem Neapolitanæ munitiſſimæ duæ, longa obſidione, certiſque conditionibus ſeparatim Ferdinando ſunt hos intra menſes, pauloque poſt redditæ, cum Galli, qui eas obtinebant, Alfonſum Avalum Aterni principem, virum magna excellentique virtute, ad colloquium vocatum occidiſſent: quæ quidem plane mors Ferdinando, qui eum impenſe amabat, aliti enim educatique una fuerant, incredibilem mœrorem ægritudinemque attulit. qua tandem excuſſa, Joannam Ferdinandi avi ſui filiam, Alfonſi patris alia matre ſororem, in matrimonium duxit: eaſque nuptias Alexander, quando legibus fieri non poterant, ſua indulgentia comprobavit. atque hæc tunc quidem in Ferdinandi partibus agitabantur.

At Carolus in Galliam rediens, nondum trajectis Alpibus, Philippum Argentonium ad Senatum miſit: *Exiſtimare ſe, eodem in fœdere quod cum Ludovico feciſſet, rempublicam eſſe comprehenſam, propterea quod imperator Venetus legatique ei fœderi, cum ſcriberetur, affuiſſent: quod ſi aliter ſe res babeat, ſcire ſe cupere, an vellet civitas tum demum comprehendi: petere autem, ut Monopolitano-*

tanorum oppidum, quod ab ſuis vi atque armis claſſis reipublicæ præfectus cepiſſet, Senatus reſtitueret, atque a Ferdinando auxiliis juvando abſtineret. quarum is rerum neutra impetrata diſceſſit. Carolo in Galliam profecto, filius, quem unicum habebat, tres natus annos moritur. qua quidem morte accidit, ut cum poſtea Carolus iterum exercitum coegiſſet, quem ad Ferdinandum repellendum Aloiſio propinquo ſuo duce mari Cajetam mitteret, Aloiſius, cui regnum Galliæ, Carolo ſine liberis maribus moriente, lege Gallorum obveniebat, profectionem reſpuerit. Itaque Carolus, cum alio duce nollet exercitum mittere, rem jam prope confectam diſtulit: pauloque poſt dilapſis cunctando militibus, ea omnino miſſio magnis impenſis inſtituta, certiſſimaque iis, quos Neapoli reliquerat, ducibus cum verbis tum literis ac nunciis promiſſa totiens auxilia, interpoſitaque regia fides, ad nihilum reciderunt. 1496

Ludovicus autem Gallici belli metu depoſito, cum id quod Piſarum civitas a Senatu petierat, amicorum literis cognoviſſet, Piſani vero patefacta ipſorum poſtulatione legatos etiam palam Venetias eadem de re miſiſſent, ne id quod verebatur accideret, uti ea civitas ſub unius reipublicæ imperium redigeretur, ſe ſe Senatui obtulit, ſi Piſas eſſe defendendas exiſtimaret, ejus rei ſocium & adjutorem futurum: videri autem ſibi, æquiſſimum eſſe eas defendi, propterea quod Florentini fœdus cum Carolo percuſſiſſent, cujus ipſe fœderis legatum occulte ad Carolum proficiſcentem ſuis in finibus interceperit. Re ſæpius a Patribus agitata, Ludovico magis magiſque quotidie adnitente, lex tandem in Senatu lata eſt, fœderatorum omnium legatis approbantibus, uti Alexandri, & reipublicæ ac Ludovici armis atque opibus Piſæ defenderentur: additumque legi, ut in Liguribus milites bis mille reipublicæ pecunia conſcriberentur, Piſaſque mitterentur. id autem uti Ligures permitterent, Ludovicus antea ſe receperat effecturum. Iis intellectis rebus Florentini, antequam auxilia contra ſe convenirent, omni cura dili-

Piſarum defenſio a Senatu ſuſcipitur.

1496 gentiaque adhibita, ſex militum millibus celeriter coactis, non ſine ſpe potiundi oppidi Piſas contenderunt, atque ad portas cum tormentis acceſſerunt. Hoſtes patefactis portis impetum in illos fecerunt, fortiterque pugnantes propulerunt, eorumque tormentis ſunt potiti. Neque multo poſt Paulus Vitellius, ex Urſina Romanorum factione ac gente, vir fortis, quem Piſani ſuis copiis præfecerant, eorum ſtipendio emerito, ad Florentinos ſe ſe contulit, ac præfectura, quam ei contulerant, inita, cum exercitum decem millium hominum confeciſſet, Piſas acerrime adortus, in oppidi ſuburbium ſe injecit: ex quo tamen ab oppidanis, qui quam magnam potuerant manum & ipſi coegerant, rejectus expulſuſque eſt. Sed illud idem ſuburbium Florentini poſtea cum cepiſſent retinerentque, Petrum Medicem veriti, qui Urſinos affines ſuos ſecum ducens, in ipſorum fines jamjamque irrupturus dicebatur, Piſis relictis, ad ſua ſe tuenda converterunt. Interim conſcriptis per internuncios reipublicæ quingentis Genuæ militibus, Piſaſque miſſis, Ludovicus Gaſparem Severinatem cum militibus, ut pollicitus eſt, alteris totidem, ut re evenit, pauciſſimis illo miſit, qui utriſque præeſſet. quo quidem tempore Florentinis ab Carolo contendentibus, ut Piſarum arcem, quæ ab ejus militibus tenebatur, pretio redimere ſibi liceret, Piſani majore etiam quam illi pollicebantur, pecunia partim pollicita, partim jam tradita, arcem receperunt, receptamque diruerunt. Ejus pecuniæ partem Decemviri Genuæ curatam perſolverunt libras auri ad quadraginta. Vere autem jam adventante, quod Dominicus Calbus majoribus in comitiis Bernardino Minoto Petri filio pugnum in os impegerat, Decemvirum Magiſtri Calbum e comitiis in carcerem duci juſſerunt: deinde collegii decreto in inſulam Cyprum exulatum deportari mandaverunt. tum, ut urbanorum navalium res multiplices atque variæ, quæque magna & perpetua indigent cura, diligentius adminiſtrarentur, ad reliquos navalium magiſtratus, qui antiquitus majoribus comitiis creantur, Trium-

Rei navalis Triumviri inſtituuntur.

Digitized by Google

Triumviri ex principibus civitatis ex Senatorum ſuffragio adlecti ſunt, additique illis tanquam magiſtri: iique poſtea Triumviri nunquam ſunt creari deſiti. Aeſtate vero proxima, ne poſſeſſores bonæ fidei omni tempore turbarentur: nonnunquam enim accidebat delatorum improbitate atque audacia, uti de ſuis rebus periclitari aliquem contingeret, etiam ſi per multos annos poſſediſſet: legem Decemviri juſſerunt, quarum rerum quis triginta annos in poſſeſſione fuiſſet, earum rerum peti ab eo nihil licere, neque deferri quenquam licere, niſi ſi Decemvirum magiſtri permiſiſſent. 1496

Lex de poſſeſſoribus bonæ fidei.

Ludovicus cum ejuſdem veris tempore a Maximiliano magnis largitionibus impetraſſet, ut eum regem Mediolani appellaret, ea de re gratulatum Hieronymum Leonem, quem antea ad Ludovicum Senatus legaverat, ire Patres juſſerunt. Atque illis etiam diebus a præfecto claſſis reipublicæ certum hominem Naupliam cum pecunia miſſum, ut equites quot poſſet illis in locis conſcriberet, navigiiſque imponeret ad urbem deportandos, adverſa tempeſtate complures Maleæ dies cum detineretur, iterque pedibus facere vellet, accerſitis Nauplia equitibus ducentis, qui ei præſidio eſſent, ſeptum in itinere Turcarum equitatus magno impetu eſt aggreſſus numero amplius ſexcenti: quibus cum Nauplii equites fortiſſime pugnantes majorem eorum partem interfecerunt, reliquos fugæ mandarunt, paucis ex ſuis deſideratis, vulneratis paulo pluribus.

Contarenus autem cum Græcis equitibus quingentis petente Ferdinando in ejus regnum a Senatu præmiſſus, ubi Sueſſam venit, ſeque cum Federico regis patruo, qui Sueſſæ erat, conjunxit, oppida quatuor, quæ a Gallis tenebantur, ſe uti dederent compulit. Idem cum ad Gallutianos tentandos cum tercentis equitibus ſe contuliſſet, Galli autem, ut eos tuerentur, pluribus ex locis manu coacta impetum in illum feciſſent, fortiter pugnans eos ſuſtinuit, prælioque non intermiſſo interfectis compluribus in fugam vertit, oppidumque cepit. Idem etiam paulo

Bernardi Contareni in regno Neapolitano res geſtæ.

1496 poſt eodem equitum numero in inſidiis ſe occultans, præmiſſis Frangetium, quo in oppidulo erant Galli, paucis ex ſuis, qui diſcurrerent, Gallos paucitatem illorum ſuam prædam opinantes inſecutoſque ubi ad inſidias pervenerunt, evolans incitatis in eos equis, cum multo illi plures eſſent, tamen fudit non parvo eorum interfecto numero, atque capto. Interim imperatore cum reliquo exercitu adventante, Philippum Rubeum Guidi filium per ſylvam Caſinatem ſua cum equitum turma temere vadentem, Joannes Juliani Cardinalis frater magna equitum, multo majore militum manu clamore ſublato excepit: quibus cum Rubeus diu pugnans, paucis ex ſuis interfectis atque captis, ſarcinariis jumentis aliquot amiſſis, ad imperatorem ſe recepit. quod tamen detrimentum Contarenus facile ſarciit: nam cum Ferdinandi miſſu excurſionem in Severinatum fines uſque ad ipſorum oppidi muros atque portas feciſſet, quo in oppido eſſe Virginium Urſinum atque Vitellios ab exploratoribus cognoverat, neque quiſquam egredi auſus ei ſe obviam oſtendiſſet, rediens Trojanum Sabellum cum equitibus cataphractis quinquaginta ſe ad illos conferentem in itinere deprehenſum fudit, parte plus equitum media tum interfecta, tum capta. Paulo autem poſt cum Gallorum exercitus timore, qui erat equitum cataphractorum ad octingentos, levis armaturæ ad quingentos, militum Helvetiorum ad quatuor millia, rex in oppidum Foliam ſe cum ſuo exercitu contuliſſet, præſertim quod illis diebus Galli ſeptingentos milites Germanos, qui in Rhetis conſcripti ad illum ſe conferebant, interceptos male habuerant, ſeque oppidi muro Gallis obſidentibus tueretur: Contarenus, qui cum eo erat, apud eum queſtus, non eſſe æquum Græcos equites mœnibus incluſos contineri, petiit uti ſe emitteret. qua impetrata re, Gallos ſæpe laceſſendo, ſæpe imparatos aggrediendo, ſæpe in vigiliis noctem totam continendo, nonnunquam male mulctando, obſidionem relinquere, ac longius recedere, ſe ſeque in tutum recipere coegit. Neque multo poſt imperator, Gallis alio converſis, Valacam oppidum cingens,

gens, murorum parte tormentis diruta, ſcaliſque poſitis, 1496
vi captum diripuit, interfectis qui in oppido erant omnibus, cum milites nec mulieribus nec infantibus pepercisſent, propterea quod ea in oppugnatione centum ex imperatoris exercitu fortes viros hoſtes oppidanique interfecerant. Eodem impetu imperator multa ejus regionis oppida brevi ad deditionem compulit. Galli Canuſium aggresſi, cum ab oppidanis quinquaginta auri libras accepiſſent, ne oppidum diriperent, ne ve ingrederentur: tamen Helvetiis militibus irrumpentibus, cædes ingens facta, oppidumque direptum eſt. In ea vero regione, quam *Baſilicam* appellant, trium oppidorum populi per ſe ſe Gallos, a quibus regebantur, occiderunt, ſeque regi dediderunt. Contarenus & ipſe multa cum præda per Severinatum fines ad exercitum ſe referens, magnam hoſtium manum oppido egreſſam, ſecumque congreſſam disjecit, militibus equitibuſque ſeptuaginta interfectis, captis nonaginta. Tum Conſalvus Hiſpanæ claſſis præfectus, vir magni animi egregiæque virtutis, in Calabris egreſſus, Crotonem, quod fugato pridem rege ad Gallos oppidum redierat, vi cepit, Galloſque quique eorum erant partium, juſto prælio fudit, interfectis centurionibus, præfectiſque equitum ſeptem, militibus & equitibus ducentis, captis egregii nominis plus viginti, equis militaribus ſarcinariiſque quadringentis. Iis diebus naves longæ ſex ex claſſe reipublicæ quæ in portu Neapolitano erat, Genuam ſunt ire juſſæ: rumor enim invaluerat, Carolo regi claſſem in Galliæ provinciæ portubus comparari: ut quæ a Gallis adminiſtrarentur, inſpicerent, & ſi poſſent, impedirent, naveſque incenderent. Hæc dum ſic agitarentur, diverſiſque in locis diſpari etiam eventu belli, meliore tamen quam antea fortuna, Ferdinandi regnum cædibus & rapinis arderet, Galli ex eventu rerum timidiores aliquanto facti, Telam, quod a Venuſia oppidum duodecim millia paſſus abeſt, non magna ſpe ejus potiundi, cum eorum duce aggreſſi, oppidanos certis conditionibus ſe dedentes, fide fracta ingreſſi diripuerunt. Id intelligens Ferdinandus, Contarenum eo præmiſit, qui

1496 Gallorum partem prope oppidum repertam, in fugam; atque intra muros compulit, equitibus cataphractis plus triginta captis. Eum ſubſecutus rex, mille ad oppidum paſſus loco tuto caſtra poſuit. Eodem Conſalvus e Calabris cum ea quam habebat manu, Guidus Ubaldus Metaurenſium dux, quem Senatus fœderatique auxilio regi ſubmiſerant, e Brutiis venerunt. Aucto exercitu apud Telam rex cum eſſet, ad molas frumentarias corrumpendas, quibus oppidani utebantur, itineraque duo intercludenda, Conſalvi milites, qui tragulis utebantur, miſit, cum paulo ante Contarenum Venuſiam miſiſſet, veritus ne inde hoſtibus, quorum erat in poteſtate oppidum, auxilia mitterentur, commeatuſque ſubminiſtraretur. Relinquebatur hoſtibus iter unum montanum, quo itinere commeatus in jumentis ſubvehi poterat: idque magnis adhibitis præſidiis cum fieret, Contarenus congreſſus præſidium diſſipavit, commeatumque cum jumentis omnibus interceptum abduxit. Poſteroque die, centum ex ſuis uti Venuſiam adcurrerent, imperavit. ii præda facta ſub oppidi muris cum eſſent, oppidani autem milites tercentum cum paucis equitibus egreſſi recuperandæ prædæ ſpe prælium commiſiſſent, ex illis octoginta occiderunt, captivoſque complures fecerunt: ex quibus erat Fundos obtinens.

Eo tempore Antonio primum anno ſuperiore propter valetudinem a claſſe reipublicæ quæ Neapolim mittebatur remoto, deinde domum revocato, Malchio Triviſanus ei ſuffectus cum navibus longis aliquot Corcyra in Apuliam trajecit, atque in Calabros contendens, cum reliqua claſſe, quam ad ſe vocaverat, conjunctus, complura in littore aut vicina mari oppida regis imperium recipere coegit. Demum Paulam veniens, cum oppidani miſſis ad eos qui oppidum regi peterent, deditionem renuiſſent, ille autem ad oppugnationem ſe comparaviſſet, velletque muro ſuccedere, mulieres paſſis crinibus porta cum infantibus egreſſæ ad illius ſe navem plorantes ac pacem petentes profuderunt. quibus commotus, milites continuit, oppidumque Paulam in regis fidem omnibus incolumibus

oppi-

oppidanis recepit. Ferdinandus, quo ad Telam Gallos diligentius obſideret, omnemque iis commeatus facultatem eriperet, caſtra propius oppidum admoveri mandaverat. ea re Gallis enunciata, magnum calonum & lixarum numerum, equiteſque cataphractos, qui eis præſidio eſſent, centum quinquaginta, levis armaturæ, qui ſagittis utebantur, alteros totidem celeriter portis emiſerunt, uti ex vicinis oppido villis viciſque quidquid poſſent pabuli colligerent, atque in oppidum comportarent: reliquum omne ſuccenderent, ne hoſtes eo uti poſſent. Imperator ea de re certior factus, cum Philippo Rubeo, equitibuſque Italis levis armaturæ, quos circum ſe habere conſueverat, celeriter inſecutus, prælio cum Gallis acriter commiſſo, cædeque facta, refugere illos in oppidum compulit. quibus pulſis, caſtriſque regis prope oppidum poſitis, cum Galli commeatu laborarent, dieſque complures ſine ſpe levandæ inopiæ ſe continuiſſent, equitibus præterea & militibus ſtipendium deberetur, neque pecunia ſuppeteret, miſſis ultro citroque internunciis, ipſoque duce cum rege ad colloquium admiſſo, tertiodecimo calendas ſextiles pacti ſunt, uti ſi auxilia intra menſem ab rege Carolo ad ſe ſe non mitterentur, quibus auxiliis exire oppido, atque in aperto conſiſtere audeant, regno Neapolitano cederent, exceptis oppidis Venuſia, Cajeta, Tarento: ipſis interim ab rege commeatus copia fieret: cedentibus autem rex ſuum præſidium adjungeret, quo Puteolos accedere, naveſque in Galliam trajecturi conſcendere tuto poſſent. ejuſque rei cum ipſi obſides regi dediſſent, legatum Venetum, quem cum Ferdinando eſſe intellexerant, ab rege adhiberi voluerunt, qui eis ita fore, uti convenerat, reipublicæ nomine ſponſor eſſet. Iis ſcriptis firmatiſque conditionibus, Gallorum dux regi eſt pollicitus, ſi ſibi centum auri libras mutuo det, quibus ſtipendia, quæ debet, exercitui perſolvat, ſe ſe triduo ceſſurum, oppidumque traditurum. Accepta rex conditione quinquaginta ei libras numerari ſtatim juſſit: reliquas alteras quinquaginta Helvetiis militibus, quibus debeban-

1496

1496 tur, quoſque ſacramentum apud ſe dicere cupiebat, quæſtorem ſuum numeraturum recepit. Illi a Gallis miſſi regi lubentes paruerunt, ad illumque tranſierunt. Gallis oppido tradito abeuntibus, rex imperatorem Venetum adjunxit, qui cum Græcis equitibus, reliquiſque Italis levis armaturæ curaret, ne quid eis in itinere noceretur.

Bernardi. Contareni mors.

Contarenus febri permoleſta implicitus adeſſe ipſe non poterat, ex eaque febri paucis poſt diebus eſt mortuus, vir ad bella gerenda, atque rempublicam armis illuſtrandam, ſi ei vita ſuppeditaviſſet, plane natus. cujus poſtea matri auri libra annua in victum a Senatu conſtituta: duabus autem ſororibus, alteræ dos auri libræ viginti, alteræ in ſacrarum virginum collegium ternæ libræ.

Poſtea cum Rex Salernum ac nonnulla alia vi, nonnulla conditionibus oppida municipiaque recepiſſet, aliqua etiam ſponte ad illum ſua rediiſſent, Urſinos, Vitellios, qui ex Gallorum erant partibus, fugaviſſet, planeque diſſipaviſſet, ipſe autem ſi qui reliqui eſſent in ejus regno Galli, ab iis nihil ſibi magnopere verendum exiſtimaret, Græcos equites, quorum opera egregia & fideli fuerat uſus, quo minus ſumpti faceret, primos omnium miſſos fecit. paucis poſt diebus imperatori valitudine tentato omni cum exercitu abeundi facultas data. Metaurenſium autem & Piſaurenſium principes, Alexandrique filium, quibus ſtipendium a fœderatis pendebatur, Proſperumque Columnam, cum ſua quenque manu, naveſque longas reipublicæ decem, onerarias Hiſpanæ claſſis quamplures, tum Federicum patruum, qui præeſſet, Cajetam, quod Galli oppidum communierant, miſit. atque a Malchione triremes duæ Salernitanorum principi ſedibus patriis pulſo, quibus ille in Galliam provinciam tranſmitteret, petente Ferdinando traditæ. acceperat etiam in urbe a Senatu Ferdinandus mutuas auri libras ſexaginta. Iiſdem diebus Veſtini legatos de deditione ad Senatum miſerunt, neque ſunt recepti. cumque in Calabris Ferdinandi navem onerariam Galli, qui illis in locis erant, pace facta Neapolim appulſuri conſcendiſſent, nautæque curſum eo dirige-

rigerent, illi nautis comprehenſis navem alio convertere 1496
cœperunt: ſed cum magna coorta tempeſtate malo infracto antennæ concidiſſent, nautis ad gubernaculum revocatis, Neapolitano portu capto omnes in vincula conjecti ſunt. Ferdinandus autem cum graviter ex inteſtinis in Veſuvio laboraret, epiſcopum Theani, quem habebat in cuſtodia, ſecuri uti percuterent, ſuis imperavit: addubitantſque ejus rei miniſtros ſe ſe ægro dicto audientes non fuiſſe, epiſcopi caput in cubiculum ad ſe afferri juſſit: quo inſpecto quievit. pauloque poſt Neapolim allatus, urgente vi morbi nonis octobribus exceſſit e vita: cujus locum Federicus eo ipſo die una cum Malchione Cajeta Neapolim approperans, a regni principibus ſuffectus tenuit. Is regiis acceptis inſignibus primum omnium Salernitanorum principi abitum paranti auctor, ne diſcederet, fuit, regni præfectura, qui magiſtratus habetur ampliſſimus, ei tradita, filiaque ſua illius deſponſa filio. reliquos deinde viros principes, qui cum Ferdinando diſſidebant, prope omnes ſibi amicos certis conditionibus atque muneribus reddidit. Nondum autem iis confectis rebus, dum reginas Federicus inviſeret, unam, quæ patris, alteram, quæ fratris filii uxor fuerat, Biſſinianorum principis, qui una cum pleriſque in procubiculo regem operiebatur, famulus gladio diſtricto herum percuſſit geminatis ter ictibus interficere illum cupiens: comprehenſus, quæſtione habita dixit, *id efficere, quod feciſſet, ſe in animo annos treſdecim habuiſſe, propterea quod princeps ſuam olim ſororem violaviſſet: antea patrandi facinoris occaſionem idoneam ſibi nullam datam: tunc rem ad exitum perducere vel certo vitæ ſuæ periculo voluiſſe*.

Ferdinandi regis obitus.

Federicus rex ſalutatur.

Paucis poſt diebus Federicus Malchione omni cum claſſe dimiſſo, ſuum Cajetam exercitum adduxit: ac parte ſuburbiorum & montis capta, tormenta muralia ad portum converſa collocavit, ut naves quas habebant Galli, collabefaceret atque deprimeret. quod quidem illi veriti; ea ſe conditione dediderunt, ſi rex eos ſuis cum rebus omnibus mari diſcedere permitteret. itaque tribus

one-

Digitized by Google

1496 onerariis conſcenſis navibus, oppido tradito, non multis ante brumam diebus ſunt profecti. Accidit autem ut navis ea in qua erat Cajetæ magiſtratus cum militibus trecentis, magno adverſo impellente vento Terracinæ injecta littori cum vectoribus perierit. Tarentini vero qui ad eam diem Gallorum fidem ſecuti, in magna rerum omnium inopia, magniſque in difficultatibus verſabantur, Cæſare Ferdinandi fratre notho & terreſtribus obſidente oppidum copiis, & mari navibus longis tribus commeatus importari prohibente: præſertim, quod ſi quid antea in villis aut frumenti, aut pabuli circa oppidum fuerat, eo ne hoſtes potirentur, tectis incenſis corruperant ipſi: Ferdinandi morte cognita, concilio coacto quid agendum ſibi eſſet, inter ſe quærebant. Ea re longis diſceptationibus agitata, ac tribus dictis ſententiis, una ut Federico, altera ut regi Turcarum, tertia ut Venetæ reipublicæ oppidum traderent, legem tandem magno ſtudio tulerunt, ut Senatus fidei & pietati ſe ſe committerent. itaque inſigni reipublicæ ſublato, literas ad Aloiſium Lauredanum præfectum Monopolitanorum dederunt, orantes uti ſe reciperet. Literæ Aloiſii ea de re ad Senatum perlatæ alteroque poſt eas literas die legati Tarentinorum cum eiſdem mandatis Venetias advecti, ejus rei expectatione civitatem erexerunt. atque illis quidem hoſpitium publice datum eſt. Patres vocati complures dies ſententiis dicendis conſumpſerunt: quarum pars non eſſe Tarentinos recipiendos; propterea quod in fœdere caput erat, ne dedititios rege non permittente civitas acciperet: pars recipiendos cenſebant, ne obſtinatis in Neapolitanos reges animis Tarentini regi Turcarum ſe ſe dederent: quod ſi fieret, non illis modo nationibus, Federicoque in primis, ſed toti etiam Italiæ perniciosum futurum. Nullum Senatui cum Federico fœdus Ferdinando mortuo: quod tamen ſi eſſet, præſtare id uno in capite negligi, quam permittere oppidum natura munitiſſimum, atque ad exercitus in Italiam tranſportandos, claſſeſque continendas opportuniſſimum, inimico Italis omnibus regi atque bellico-

licoſiſſimo attribui. Vicere demum quæ, neutra earum 1496
probata, Tarentum civem Venetum mitti oportere, ſententiæ cenſuerunt, qui auctoritate reipublicæ Federico civitatem conciliaret, commeatumque ſufficeret. Itaque Andreas Zancanius, Senatorum ſuffragiis legatus eſt ad Tarentinos lectus. atque is antequam navem conſcenderet, Alexandri atque Hiſpaniæ regum legati, itemque Ludovici, Principem & Patres adierunt, eoſque, ne ſe in cauſam Tarentinorum inſinuarent, ne ve quid agerent, monuerunt. quorum intellecta voluntate, ne laborem cum invidia Patres ſumerent, Andreas Senatuſconſulto retentus, neque poſtea miſſus eſt. Atque illis diebus Ludovici ad Alexandrum ſcriptas literas Urſini prope urbem interceperant, quibus literis Ludovicus ab Alexandro petebat, uti Patres commonefaceret, a Tarentinis recipiendis abſtinerent: ne ve eos augere ſuas opes, ſuamque potentiam nimium quantum jam auctam permitteret. Eas illi Senatui literas miſerunt, ut quo eſſet in ipſos animo Ludovicus, Patres inſpicerent, qui tantis a republica tamque illuſtribus affectus beneficiis, a ſuis tamen moribus non recederet. Zancanio retento Patres, quod cum Tarentinorum civitate illo miſſo facere decreverant, id cum eorum legatis ipſimet ſunt aggreſſi, ut illos Federico per ejus legatum conciliarent: quod quidem perfecerunt, ſponſoreſque Tarentinis fuerunt, regem illos in eum quo antea erant, ſtatum reſtituturum, neque quidquam, propterea quod a regibus Neapolitanis deſciviſſent, civitati ſuccenſurum. quibus conſtitutis rebus, Georgium Francum Senatus ſcribam, una cum legatis revertentibus Tarentum miſerunt, earum rerum firmandarum cauſa: annuſque inſequens jam inierat. Illi autem intellecta oratorum ſuorum literis de ſe ſe regi pacandis Senatus voluntate, pridie quam is Tarentum appelleret, aliquanto minus bonis conditionibus, quam illæ erant, de quibus tranſegerat Senatus, ſe Federico dediderunt. Eum exitum Tarentinorum obfirmatio habuit.

Jamque in urbe advenarum contagione, invectioneque ſyde- *Morbus Gallicus.*

1496 ſyderum, morbus peratrox initium acceperat is, qui eſt Gallicus appellatus: quo genitalibus ante omnia plerunque vitiatis, corpus doloribus afficiebatur, deinde puſtulæ maculæque prodibant cum in membris reliquis, tum magnopere in capite facieque: ac ſæpe tumores, & tanquam tubera primum ſubdura, poſt etiam ſanioſa exoriebantur. itaque multi diu vexati membrorum prope omnium doloribus, deformatique tuberculis & ulceribus, ut vix agnoſcerentur, miſerabiliter interibant. neque quorum medicamentorum peſtilentia indigeret nova inſolenſque, ſciri poterat. quamobrem annos complures omnibus in reipublicæ municipiis & finibus licenter pervagata, magnum hominum numerum abſumpſit, fœdavit multo maximum. Sed quoniam eo de morbo Fracaſtoriani libri tres heroicis verſibus multa cum dignitate venuſtateque conſcripti vulgo in manibus habentur, nihil nos quidem attinet hæc ſcribentes commorari, præſertim quod ejus acerbitas & vis multo nunc jam remiſſior tolerabiliorque facta, vel inventis ad ea mala perfugiis opibuſque, vel cœlo minus in dies ſæviente, plane deferbuit.

Fracaſtorii poema de Venerea lue.

Bellum Piſanum.

Verum ad Piſanum bellum, de quo ſuperius dicere cœpimus, revertamur: quod tamen ipſum impeditum magis, & diuturnum variumque cum impenſæ plurimæ atque multiplicis, quam uſui aut gloriæ civitati fuit. quanquam ejus quidem rei culpam omnem Ludovici æmulatio atque perfidia ſuſtinuit: quæ tamen culpa uno ab illo fonte derivata, paulo poſt in ipſius caput redundavit. Magnum enim hoſtem nactus, cum reſpublica ſæpius ab illo laceſſita & prodita, hominis infideliſſimi atque arrogantiſſimi ſocietatem ſemel renuiſſet, regno expulſus, deinde etiam captus, turpiſſima in cuſtodia vitam reliquit. Adductis Piſas reipublicæ auxiliis equitatus gravioris leviorisque armaturæ per Ludovici fines, qui & ipſe ſuos equites multo tamen pauciores eodem miſerat, tum per Lucenſium, quos ſuſcepti a tribus maximis Italiæ populis communi conſilio belli fama compulerat, nihil ut eis eſſe negandum exiſtimarent, conſcripti Piſis reipublicæ pecunia

cunia milites plus mille, quos ex Umbria & Piceno & 1496
Corſica prædæ atque ſtipendii ſpes evocaverat, ad eos qui Genua venerant milites adjunguntur: itaque ſpei bonæ plena civitas, ſuis ſociorumque copiis ad Vicum, qui Piſanus appellatur, eratque in ipſius poteſtate, hoſtium equitatum cæde facta in fugam vertit captis compluribus. Milites, qui tunc ab equitibus tria millia paſſus aberant, cum ſuis præſto eſſe non poſſent, quod inter ſe, equiteſque interpoſitum hoſtem videbant, ejus adventu non expectato, raptim temereque, quo cuique viſum eſt, fuga comparata ſibimet conſuluerunt. Paucis autem poſt diebus eodem ex municipio emiſſos pabulatores, hoſtium eſt manus parva ex inſidiis conſecuta: ad quos cum ii qui erant in municipio, equites cataphracti ſexaginta, leviter armati centum, milites minus trecenti, auxilio accurriſſent, reliqui ſe hoſtes oſtenderunt, impetumque in eos fecerunt, equites utriuſque armaturæ quingenti quinquaginta, milites ad duo millia: illi ſe paulatim referentes, ad ejus loci pontem conſtiterunt, fortiterque pugnantes, cum aliquot ex ſuis amiſiſſent, aliquot etiam capti eſſent, ſe tamen loco non movebant, vulneraque & cædes inferebant. quo in certamine Franciſcus Siccus hoſtium præfectus accepto vulnere prælio exceſſit, pauloque poſt eſt mortuus. eo cedente finis eſt pugnæ factus. atque illa quidem in pugna Veneti cum ad Lucium Malvetium Bononienſem Ludovici legatum, qui non longe aberat, miſiſſent, uti ſibi auxilio confeſtim veniret, prandere ſe prius velle reſpondit. Is, quod ex ejuſmodi ludibrio reſponſi, nec allato celeriter auxilio, omnium ſe vocibus culpari ſentiebat, honoris ſui cauſa Pontem ſacci caſtellum Florentinorum noctu adortus, ſcaliſque ad murum poſitis cepit, cum tamen eo in caſtello eſſet Antonii Martiani filius adoleſcens cum equitibus cataphractis ſexaginta, quorum pars in Lucii poteſtatem venit. atque illud quidem caſtellum Florentini decimo poſt die, quam eſt captum; iiſdem prope artibus recuperaverunt, eveſtigioque diruerunt.

1496 runt. ita utriſque hæc, atque conſimilia multa conantibus, aliquot menſes abierunt, cum utri eorum ſuperiores in bello eſſent, conſtaret ſatis nulli.

Interim cum Piſani commeatus inopia propter anni tempus laborarent, idque Patribus ſignificaviſſent, Senatus ad ſuum ſtatim hominem, qui erat Genuæ, trajecta pecunia imperavit, uti frumenta coemeret, Piſaſque tranſmitteret. qui cum Senatui celeritate adhibita paruiſſet, annona ſublevata reipublicæ munere civitatem recreavit. Senatus ubi ea manu, quam Piſas miſerat, quamque ibi atque Genuæ conſcripſerat, æſtatis parte jam præterita parum ſe proficere animadvertit, quingentos equites Græcos Juſtiniano Mauroceno præfecto Piſas mittendos decrevit. Is ante medium quintilem menſem omni cum equitatu eo ſe contulit. Tum autem, quod erat jam antea in Alexandri & Ludovici & reipublicæ militia Joannes Bentivolus, pro ſua parte miſſo ad illum ſtipendio Senatus, cum etiam Alexander miſiſſet, uti ſe ad Piſanum bellum compararet, imperavit: ſimul ab Ludovico petiit, ſuam Joanni partem itidem mitteret. Id ille negare cum non poſſet, ſe facturum recepit, neque miſit tamen. quin etiam ne ulla conditione propoſita proficiſceretur, clam ab eo impetraſſe illum nemo non credidit: nam Joannes multa quotidie cauſari, multa temere ab Senatu petere, denique diem de die ducere, ut quilibet ſcire poſſet illudi Senatum callidis & propinquis ab hominibus Ludovico & Joanne. Duxerat autem Hannibal Joannis filius in matrimonium unam ex Herculis Ateſtini filiis notham: altera ut ante dictum eſt, Ludovico nupſerat. Itaque eam affinitatem etiam animis ad improbitatem mutuis paribuſque conglutinabant. qua in mora illud accidit, ut Hercules eam equitum militumque manum, quam tuendo regno habere conſueverat, prope omnem cum præfectis dimitteret. Miſſi eveſtigio Florentiam militatum abierunt: ne cui dubium fieret, qua hæc mente, quo ve conſilio eſſent inſtituta. Sed & illud Senatuſconſultum factum eſt, ut præfectis tribus, qui erant

Piſis,

Piſis, equitum numerus augeretur: Jacoboque Tarſiæ, 1496
qui Ravennæ erat, pecunia ſubminiſtraretur ad milites in Faventinis finibus conſcribendos mille, quibus cum Piſas accederet, cæteris quoque militibus, qui reipublicæ ſtipendium mererent, eo bello imperaturus. tum miſſi Piſas præfecti equitum cum ſua quiſque turma quatuor. Iis imperatis rebus, ac prope etiam confectis, Helvetii quadringenti, quos Ludovicus Piſas miſerat, domum diſceſſerunt, cum dicerent ſibi ſtipendium non ſubminiſtrari. Reliquæ deinde Ludovici copiæ præfectique paucorum dierum ſpatio ſigillatim abeuntes idem fecerunt, Lucio excepto, qui quidem conſilia cæterorum cognoſcendi, atque impediendi belli cauſa cum paucis equitibus remanſit. ita, quod initio de communi ſociorum ſententia Ludovicus ſumpſerat, ut Piſas una cum reliquis tueretur, id privato conſilio rejecit, furtim in medii fervore belli ſe ſe ſubtrahens. Sed antequam Helvetii & reliquæ Ludovici copiæ diſceſſiſſent, propterea quod multo plus oneris & vaſtitatis civitati, quam aut præſidii aut emolumenti afferebant, videbaturque id unum Lucio deliberatum eſſe, ut Piſanos conterendo & maleficiis everteret, civitas ad Patres miſit, ſe ſe ulterius Ludovici auxilia perpeti ſuſtinereque non poſſe: velle, ac decreviſſe, uni Senatui ſe addicere, vexillaque reipublicæ ſubtollere: rogare ut eorum voluntate id ſibi facere liceret. Patres Piſanis collaudatis, quod eo erga rempublicam ſtudio, ea mente eſſent, aliud poſſe tempus accidere dixerunt, cum id & illi tuto facere, & ipſi eis permittere uti facerent, jure poſſent: nunc vero illud curarent, ut liberi per eorum fidem eſſent: qui pepigerunt ſe in eo ſuas partes omni diligentia præſtaturos: bonoque animo eos eſſe juſſos dimiſerunt.

Naves interea reipublicæ longæ ſex Neapoli in Liguriam atque in Galliam provinciam miſſæ, cum nihil earum rerum, quarum cauſa ierant, reperiſſent, converſæ ad eas naves Florentinorum inſectandas, a quibus ne frumenta, ne ve reliqui commeatus ſupportari Piſas poſſent,

ma-

1496 magnum impedimentum afferebatur, plurimo uſui ea in re fuerunt. quibus quidem navibus aliæ naves longæ complures additæ, eundem ſane uſum atque operam reipublicæ præſtiterunt, hoſtium navibus, commeatibuſque qui Triturritam invehebantur, deinde in eorum caſtra conportabantur, ſæpe disjectis fugatiſque, ſæpe captis. Neque tunc terreſtres reipublicæ copiæ in ceſſatione fuerunt, ſed & caſtella hoſtium aliquot ſunt ab iis capta, & legatus eorum Petrus Capo interfectus, & prælia nonnulla ſecundiora facta. Quo etiam tempore Piſani Librafactæ caſtellum ipſorum, quod ab eiſdem Gallis, qui arcem Piſanam reſtituerant, etiam nunc obtinebatur, auri libris triginta præfecto traditis magna hoſtium invidia recuperaverunt. Omnibus autem ex utilitatibus, quas quidem claſſis exercituſque reipublicæ in medium ejus belli contulit, eæ crebriores neque poſtremæ fuerunt, quæ ab

Græcorum equitum ſtrenuitas.

Græcis ſunt equitibus profectæ. nam & prædæ ſæpe ingentes abactæ ab illis ſunt, & plurimi commeatus intercepti, & hoſtium turbata eorum audacia, atque celeritate conſilia: quodque magis mirum videbatur, caſtella quoque ab iis nonnulla capta: cædes vero pluribus locis factæ: ut laudari & bene de republica meriti exiſtimari jure poſſent.

Senatus & Italorum principum conſilia in Gallos.

Dum hæc ad Piſas geruntur, e Gallia tranſalpina nuncii venerunt, ab rege Carolo reditum in Italiam magno ſtudio comparari: ipſum paucis diebus ad Lugdunum fore: in via quidem certe jam eſſe. quamobrem Ludovicus a Senatu quæſivit, *vellet ne, ſi Carolus urgeat, ſibi exercitum & auxilia mittere:* nam ſe promeritum, ne quam ſui curam reſpublica ſumeret, probe inintelligebat. Senatus ei reſpondit: *Tametſi Piſano bello implicata civitas eſſet, cui bello quanto ſtudio, quantiſque impenſis opus ſit, ſciret ipſe omnium optime, tamen ſe in eo tuendo non defuturum*. Simul Marcum Beatianum ad Helvetios miſit, qui eis ab republica ſtipendium polliceretur, ne ad Carolum ſe converterent. Pauloque poſt, cum Triultius Gallorum manum ſecum ducens

traje-

trajectis Alpibus Aſtam veniſſet, Ludovicus ad Senatum miſit, videri ſibi optimum eſſe Maximilianum regem ſuo & Alexandri & reipublicæ ſtipendio in Italiam acerſiri: ut ſit, qui regem Carolum & auctoritate ſua deterrere, ne Alpes trajiciat, & ſi trajecerit, ſuis & ſociorum opibus & copiis comprimere facile poſſit: ejuſque ſe rei jam apud illum initia & fundamenta jeciſſe per legatos ſuos, a qua, ut videtur, non abhorreat. Ea agitata re de Alexandri & Hiſpaniæ regum legati ſententia celeriter a Patribus, ſextodecimo calendas junias Senatus decrevit Maximilianum accerſiri oportere: cui ſit in trium menſium ſtipendia (tot enim menſes ſatis fore) a republica quadringentæ auri atque octoginta libræ, a Ludovico alteræ totidem, ab Alexandro parte dimidia pauciores: ducatque is Helvetiorum ſecum militum quatuor millia, quibus ipſe ſtipendium numeret ſingulis menſibus libras auri centum viginti. Ea cum lege, mandatiſque, Franciſcum Foſcarum legatum Senatus ad illum miſit. quæ quidem lex eo feſtinantius eſt lata, quod literæ ad Senatum venerant, Helvetiis, qui ſe profitebantur nihil eorum quæ vellet Carolus eſſe facturos; niſi prius reliqua, quæ debeat, quæque permagna ſint, eis perſolvat; jam ab rege quingentas auri libras eſſe curatas, quod tamen, ut poſtea cognitum eſt, falſum fuit. Beatianus ad Helvetios miſſus effecit, ut tres eorum pagi reipublicæ ſacramentum dicerent, ſtipendiumque eis dedit. Maximilianus accepta a Patribus pecunia in fines regni ſui venit, Comenſem agrum verſus. Eum Ludovicus cum uxore Beatrice obviam profectus excepit: pranſique una venatum ſecum duxerunt. Qua commotus fama Aloiſius dux Genabenſium Aſtam oppidum communivit, veritus Maximilianum eo primum omnium ſuas copias adducturum. Ille autem, ut Philippo filio Belgarum regi ad ſe venienti ſui conveniendi poteſtatem faceret, etiam interius in Alpes reverſus, ſuſpicionem multis attulit ſe ſe amplius in Italiam non venturum. Atque illis ipſis diebus Henricus Bri- 1496

1496 tanniæ rex inter fœderatos eſt receptus : miſſique ad Maximilianum legati duo , Antonius Grimanus , Marcus Antonius Maurocenus , qui venientem exciperent.

Maximilianus Piſanis auxiliatur.

Maximilianus convento filio rediens Comum, quo ei præſto Ludovicus fuit, deinde in agrum Mediolanenſem ad Vigevenum venit . Ibi cum eſſet , literas ad Piſanos dedit, velle ſe ſuum hominem, qui eis conſuleret, civitatemque regeret, eo mittere. Civitas ad ea reſpondit, unum ſe ab ejus initio belli ſemper optaviſſe, diligentiſſimeque curaviſſe, ut in libertate, qua permultos annos caruerant, quamque Dii eis reddiderant, permanerent : ſi ejus præfectum recipiant, contrariam rem ſuis ſtudiis facturos, ſibique ipſos dominum impoſituros: ſe vero non conſiliorum indigere, ſed auxilii. Itaque cum paulo poſt Maximilianus illum ipſum præfectum ad eos miſiſſet, non eſt receptus. Interim cum de adventu Caroli rumor nunciique refrixiſſent, Ludovici ſuaſu, qui omnino nihil eorum, quæ impedire paulum modo poſſent, ne Piſæ ſub reipublicæ ditionem redigerentur, prætermittebat, Senatu non abnuente Maximilianus ſtatuit Piſas accedere, ut ei bello finem imponeret. Itaque Dertonam eſt profectus cum equitibus, quos ſecum duxerat, trecentis, militibus Helvetiis duobus millibus, equitibus Ludovici mille. Dertonæ res hjuſmodi accidit. Legatis Florentinorum duobus, qui ad Maximilianum venerant, in via forte obviis legati Veneti ſalutem dixerunt : illi eis ne verbum quidem unum reddiderunt, ſed illiberali contumacia ire perrexerunt. Poſtridie autem ejus diei iterum obvii cum de via legatis reipublicæ non cederent, arrogantiuſque in eos cum ſuo comitatu prope conglobarentur, Maurocenus, cui quidem præclara atque mirifica faciei dignitas cum vaſta membrorum magnitudine inerat, alterum illorum ita repulit, ut in luto provolveretur, *Diſce cedere majoribus* , pronuncians . A Dertona Genuam Maximilianus profectus, arcem oppidi ſibi tradi poſtulavit . ea non tradita , poſtridie ejus diei oppido egreſſus in ſuburbio paranda claſſe complures ſe dies continuit.

tinuit . Nonis autem octobribus omni cum ſua copia 1496
conſcendens navibus longis reipublicæ octo , Genuenſium duabus , onerariis item decem , quas Genuæ armari atque inſtrui curaverat , adverſa tempeſtate , quod in onerariis tunc erat , pauliſper eſt jactatus : poſt a Dominico Maripetro præfecto claſſis Venetæ receptus, cum dies aliquot in mari portubuſque conſumpſiſſet , Arni fluminis oſtium ingreſſus navicula cum eodem præfecto, prioreque legato reipublicæ (nam recentiores affecti valetudine domum abierant) Piſas appulit : ibi explorato loci ſitu , concilio legatorum , & præfectorum , & civitatis coacto , Triturritæ arcem , quæ mari undique alluitur , & ponte ſublicio littori conjungebatur , eratque hoſtibus opportuniſſima , quod ea una omnes maritimi Piſanorum conatus , & rei frumentariæ adminiſtratio magnopere impediebantur , oppugnare inſtituit . Itaque legatis reipublicæ qui exercitui præerant , juſſis in diverſas partes equitatum mittere , ut hoſtes aliis in rebus occupati morarentur , milites Helvetios trecentos e navibus cum tormentis & præfectis ſuis principibus egreſſos occupare eum collem , qui e regione arcis eſt , imperat, ædiculamque in colle poſitam capere , ne auxilia iis , qui in vico atque in arce ſint , quod erat illac tranſeundum , ab hoſtibus ſubmitti poſſint . Qua re animadverſa , Triturritani portis emiſſi animo ædiculæ præripiendæ in collem evolant . Prælium committitur, cædeſque utrinque fit . tum præfectus claſſis milites e navibus, remigeſque auxilio laborantibus ſubmittit : ab iis hoſtes repelluntur, ipſi & Helvetii fugatis hoſtibus ad naves revertuntur . hoſtes poſtea eam ædiculam diruerunt .

Interim naves aliquot e longinquo viſæ ſunt eo curſum tendere : ad quas ſuis cum triremibus præfectus , ut unde , aut cur venirent, ſcire poſſet, & ſi hoſtiles eſſent , ipſe eas adoriretur , ſtatuit accedere : naves enim onerariæ , quod ventus erat adverſus, commovere ſe non poterant . Maximilianus ejus conſilio comprobato , triremes & ipſe conſcendit . Cum ad naves præfe-

1496 ctus appropinquaſſet, quæ quidem erant ſex, omneſque Gallicæ, ac plenæ commeatus, & armatorum militum a legatis Florentinis Caroli permiſſu in Gallia Provincia conſcriptorum, eas aggredi non eſt auſus: quarum una erat amphorarum ſupra mille ducentarum capax, reliquæ plus minus quadringentarum. itaque ſine moleſtia curſum tenentes ad Triturritam jactis anchoris conſtiterunt. Sequebatur magno eas intervallo navis una reliqua longa, verum non ita velox remigioque habilis, ut triremes ſunt, ſed altior, latiorque ac magno ad bellum uſui, amphorarum circiter ſexcentarum: ad quam præfectus omnibus cum triremibus contendens, eamquem aſſecutus, ubi ſe, qui in navi erant, milites ſeptuaginta velle defendere cœperunt, tormentis æneis pilas ferreas in eos magni ponderis emitti e triremibus imperavit. quorum terrifico ſtrepitu audito, conſpectiſque ignibus, Maximilianus ſua cum trireme abiit. eum aliæ quatuor triremes ſunt ſubſecutæ. Præfectus cum reliquis in navem Gallicam facto impetu, eam cepit: qua in navi erat frumenti magnus numerus. Id navis hoſtium major, quæ in portu jam erat, conſpicata, vento pauliſper converſo ſublatis anchoris, ut auxilio ſociæ navi eſſet, vela ad naves Venetas fecit: ſed præfectus navem captam remulco breviorem in aquam abſtraxit, quam illa terra tacta aſſequi non potuit. Venerat interim Piſas Hannibal Bentivolus patris loco cum equitibus ſeptingentis, & militibus ducentis: eum Lucius veritus, quod erat ex adverſa factione, abiit, neque poſtea Piſis fuit. Is igitur Hannibal, copiæque reliquæ Venetorum omnes cum legatis inſtructo exercitu ſe ſe ad Triturritam contulerunt. In itinere caſtellum unum vi ceperunt: alia ſe duo ſponte dediderunt. Exercitus caſtris poſitis, ubi arcem obſidere, ac concutere tormentis cœpit, ii ſunt imbres conſecuti, ut Maximilianus obſidionem reliquerit. itaque ſuis cum equitibus quingentis, militibus mille trecentis, ad Vicum Piſanum profectus eſt: inde prope

ſub-

ſubiratior, ſeque deceptum dictitans, nullo loco commoratus, Ticinum, pauloque poſt ſuum in regnum rediit. 1496

At domi, ut more inſtitutoque majorum, civibus ædium ſuarum incendio damna perpeſſis publice ſubminiſtraretur, quo facilius amiſſa reſtituerent, Decemviri legem tulerunt, ut Petri Molini filiis auri libras viginti, Hieronymo & Marino Albertis quindecim, quibus utriſque ædes ad Caſſiani & Apollinaris conflagraverant: Andreæ Ripæ, cui ſuburbium in Muriano, alteras totidem: Veneriis, quibus domum cum taberna mercium Indicarum maxime celebri ad Bartholomæi ignis abſumpſerat, auri libras triginta, Quinquevirum ſale procurando magiſtratus daret. Neque multo poſt, onerariis navibus duabus naufragio amiſſis, Philippo Bernardo, Aloiſio Contareno, quorum illæ fuerant naves, auri libræ ſexaginta æquis partibus, Decemvirum item lege ab eodem magiſtratu ſunt curari juſſæ, ea conditione, ſi navem alteram eorum uterque fabricandam reciperet.

Florentini ea re elati, quod Maximilianus, a quo ſibi magnopere timuerant, infecto negotio diſceſſerat, caſtella complura, quæ a Piſanis tenebantur, aggreſſi, partim vi, partim ſe dedentia recuperaverunt. Legati Veneti exercitu diſtributo, Piſanum ad Vicum, & Caſſinam & Butrium, & Librafactæ municipia ſe in hyberna contulerunt. Græci equites centum, ut commeatus inopiam ſublevarent, quod illis diebus naves Gallicæ quatuor, Venetorum naves duas frumentarias Piſas convehentes interceperant, hyemandi cauſa Ravennam profecti ſunt inſequente anno inito. 1497 aliquot etiam eorum qui remanſerant, ad hoſtes ob ſtipendia non ſoluta tranſierunt.

Senatus legatum Faventia revocat.

Quibus etiam diebus Faventiæ arcis præfecto ægerrime ferente oppidum a reipublicæ legato ita regi, ut ſibi, quod antea conſueverat, magiſtratus creandi, pecuniam publicam avertendi, quidquid collibuiſſet patrandi facultas non eſſet, novaſque res cum ſui ſimilibus moliente,

1497 ut legati jus & majeſtas impediretur, puero etiam delinito, & in ſuas partes traducto: Senatus ea intelligens, literas ad legatum dedit, quibus literis legatus jubebatur, Hectori puero civitate adhibita denunciare, *Senatum non ambitionis aut dominationis cauſa civem ſuum Faventiam miſiſſe, ſed cum prius otii & quietis cupiditate ejus hoſtes, qui illum regno prope dejecerant, ſuis auxiliis repreſſiſſet, poſtea & civium precibus, & ipſius periculo permotum, conſtanti ejus diuturnoque rogatu id feciſſe, ut eſſet, & qui oppidanis jus æquabiliter diceret, & quem ejus inimici propter rempublicam vererentur: ne is quotidie ob ætatis imbecillitatem, & hoſtium audaciam de ſuo regno periclitari cogeretur: illum etiam in ſuam militiam ſcripſiſſe, ſtipendio juviſſe, ornatumque eſſe voluiſſe, dignitate auxiſſe, ſua benivolentia pietateque foviſſe: atque hæc illum ab Senatu omnia ſine ullo fœnore, tanquam a patre filium, impetraviſſe, annumque integrum his reipublicæ muneribus & liberalitate uſum fuiſſe: nunc vero, quando non modo nulla gratia tantis officiis referatur, ſed etiam legati jurisdictio impediatur, reipublicæ auctoritas labefactetur; velle Senatum & legato jubere, ut ſtatim decederet: fatuum porro eum eſſe, qui alteri ſuo cum diſpendio beneficium dat, quod ipſe, cui datur, invitus accipiat*. Iis literis palam a legato recitatis, puer rogare illum lachrymans obteſtanſque cœpit ne decederet: multique idem optimates fruſtra fecerunt: nam legatus nihilo ſecius decedens domum rediit.

Carolus reditum in Italiam parat.

Inter hæc Carolus, Juliano Genuæ ac Savonis ei deditionem pollicente, Alexandriæ Dertonæque Triultio, modo ipſe reditum in Italiam apparet, Lugdunum venit. quibus intellectis rebus fœderati trium millium militum numerum in Liguria celeriter conſcripſerunt, eoſque per arces oppidorum & caſtella diſtribuerunt: & Joannem Aloiſium Fliſcum adverſæ factionis, hominem magna auctoritate, qui tum Genua exulabat, reſque novas moliebatur, civitati reſtitutum, communi ſtipendio ei tradito,

dito, ut quieſceret effecerunt. Crebreſcente vero iterum fama, Carolum ad Lugdunum magnos exercitus cogere, Senatus decrevit, ut trecenti equites cataphracti Ludovici auxilio mitterentur: Principiſque collegium civem legeret, qui eis quæſtor & legatus eſſet. Patres Vincentium Valerium legerunt. Pauloque poſt equites levis armaturæ alteri totidem Mediolanum ſunt a Senatu miſſi. Triultius cum eo, quem & ſecum e Gallia tranſalpina ducere, & in Salaſſis ac Helvetiis cogere potuit, exercitu in Ludovici fines ingreſſus, caſtella quinque haud paulum opportuna communitaque perceleriter cepit, expulſo Joanne Franciſco Severinate Ludovici præfecto, qui ne primum quidem hoſtium impetum ſuſtinuit. alia ex parte cum militibus ſex millibus Aſta Julianus profectus Savonem verſus, præmiſſis qui eam civitatem pollicitationibus incitarent; cum nihil eo ſtudio profeciſſet, itinere non intermiſſo illo venit, atque in colle apud oppidum caſtra poſuit. Jamque Piſis Savonem Senatus juſſu venerat claſſis præfectus cum triremibus reipublicæ ſeptem, onerariis navibus Federici regis quatuor: ad quas utraſque Genuenſes duas ejuſdem generis addiderant. Itaque Lucius & Severinas legati, quos eodem Ludovicus miſerat, ſua cum manu, & cum equitibus Græcis, militibuſque quos ex hybernis & Piſano agro Genuam contendere Senatus juſſerat, adjunctis claſſiariis, prælio cum Juliani copiis commiſſo, eas repulerunt. Iis repulſis ſubmotiſque (retro enim ceſſerant) Novium oppidum tormentis poſitis, ut ſe dederet, compulerunt. Claſſis autem præfectus ea littora percurrens, naves magnas parvaſque complures commeatu onuſtas, qui e Provincia cum Juliano, quem quidem jam Galli oram illam tenere confidebant, tum Florentinis afferebatur, naviculaſque longas militares aliquot paucis diebus cepit. Triultii autem rebus ſucceſſibuſque cognitis, Senatus decrevit, ut Nicolaus Urſinus, cui omnium reipublicæ copiarum præfectura decreta erat, Bernardinus Montonius, Mediolanum celeriter contenderent, imperatorque Franciſcus ſe compa- 1497

 raret,

1497 raret , ut ſi opus eſſet , ipſe quoque eo proficiſceretur. Legati etiam ad bellum Gallicum lecti , Nicolaus Fuſcarenus , Andreas Zancanius , ire celeriter ſunt juſſi . tum centuriones militum tribunique delectibus conſcribendis , quibus uterentur , ad plura loca miſſi . Ubi Urſinus una cum altero legato Mediolanum venit (nam Zancanius in itinere ad Cremam luxato pede reſtitit) Ludovicus edici frequenti foro juſſit : quæ legati Veneti juſſiſſent , mandaviſſent , iis velle jubere ſe , ita omnes homines audientes eſſe , uti ſi ea ipſemet imperaviſſet . Triultio vero , cui , antequam exercitus reipublicæ illuc acceſſiſſet , omnia ſecundiora fuerant , Urſino & Montonio , reliquiſque præfectis & tribunis militum ſuas ei copias opponentibus , primo ad Caſtellatium , quod municipium tormentis concutere inſtituerat , mille & quingentis Gallis ab equitatu reipublicæ levis armaturæ male habitis , non leve detrimentum eſt illatum . Deinde cum prælio decertare non auderet , paulatim ſe ſe retrahens , & caſtella Ludovici capta deſerens , apud Aſtam octo millia paſſus caſtra poſuit , & communivit : ante tamen Bergomaſcio Ludovici caſtello de via ei obvio , propterea quod ſe dedere noluerat , vi capto , interfectiſque ad unum , qui in eo erant , omnibus . Ex Veneto etiam & Ludovici exercitu equites & milites Montis alti municipium , quod a Novaria tria millia paſſuum abeſt , expugnaverunt , ſimulque diripuerunt , atque incenderunt .

Veneti Piſas commeatum inferunt.

Savone autem & Genua recte firmatis , cum Piſani commeatus inopia conflictarentur , propterea quod claſſis reipublicæ ab eorum littoribus abfuerat , Florentini ſuis navibus frumenta in oppidum ſupportari prohibuerant , pauculoſque ſe dies ſuſtinere poſſe ulterius ſignificaviſſent : reipublicæ claſſis præfecto cum triremibus quinque , navigiis minutis frumentariis , quibus erat præſidio , ſupra quinquaginta e Portu Veneris Piſas reverteti , ex omni ſua copia Florentini fortiſſimo quoque milite navibus impoſito , Triturrita ſolventes occurrerunt . naves erant eorum ſex , quatuor biremes , una & ipſa longa ſed trire-

triremibus multo vaſtior atque procerior, oneraria magna alia, militibus amplius ſexcentis tormentorum atque miſſilium omni genere inſtructiſſimæ. ex iis ad impediendas frumentarias, ne Arni fluminis oſtium ingredi poſſent, biremes miſerunt: reliquæ duæ magnæ, ut in triremes impetum facerent, remis veliſque propellebantur. Id præfectus conſpicatus, triremem unam cui maxime confidebat, commeatui præſidio reliquit: ipſe cum reliquis provectus, tametſi periculoſum eſſe intelligebat cum tam magnis navibus confligere; tamen, propterea quod videbat omnem ejus belli fortunam in eo commeatu ſupportando conſiſtere, ad eas converſus citatis remigibus ſuæ navis proram in longæ hoſtium latus magno animo imprimit. Conflictu mutuo ambæ naves concutiuntur, & hoſtes manum ferream in præfecti navem jaciunt, eamque retinent. Itaque omni telorum genere cominus acerrime utrinque pugnatur: ſed de ſuperiore loco hoſtium milites tela in Venetos adigentes, facile eos vulnerabant: tum pilas piceas igne ſuccenſo in triremem jaciebant, quæ res magnum incommodum præfecto attulit, tranſtris compluribus, & majore velo igne combuſtis: ut qui proximi pugnarent milites, remigeſque perterrerentur, atque animos virtutemque remitterent. Veruntamen & reliquæ aderant, ut quæque poterat, triremes, & utranque navem hoſtium virtute magis atque artificio gubernandi, celeritateque remorum, quam viribus & facultate laceſſebant: & modo hac, modo illac concitatæ inferebantur. At navis magna hoſtium pilas ferreas creberrimas tormentis in triremes jaciebat, & ſi qua ei appropinquaſſet, ſaxa & tela inſuper e carcheſiis jaculabatur. Pugnatum eſt acriter ab utriſque continenter horas ferme quatuor: cum interea navigia commeatum convehentia unius triremis præſidio, quæ biremes quatuor fortiſſime pugnando repulerat, oſtium Arni fluminis capiunt, uno tantummodo navigio amiſſo, quod tamen ſponte ad Triturritam vela converterat. Præfectus id, quod unum maxime cupiebat, aſſecutus, 1497

ut

1497 ut commeatum in tuto ſiſteret, navibus hoſtium, magno & ipſis detrimento illato, vento adſpirante ſe ſubtrahentibus, interfectis ſuæ navis hominibus permultis, vulneratis centum viginti, ex reliquis navibus non paucis deſideratis, vulneratis parte plurima, hoſtes diſcedentes Triturritamque converſos reliquit. Terreſtri autem itinere dum reipublicæ milites & Græci equites Piſa miſſi reverterentur, Cevæ oppidi, quod eſt ſupra Savonem, atque in Gallorum partibus a regulis indigenis obtinebatur, fines ingreſſi, eos percurrere cœperunt. Ea intellecta re oppidani permoti, cum militibus, quos habebant complures, armis captis ad eos contenderunt: quos illi excipientes univerſos fuderunt, complures occiderunt, captivos ducentos fecerunt: deinde ulterius progreſſi, cohortatique inter ſe, in oppidi ſuburbia bipartito irrumpentes, præda & cæde facta duabus ex partibus ignem intulerunt.

Atque ea prope omnia tametſi ex Ludovici uſu, & reipublicæ voluntate maxime tunc quidem cecidiſſent, tamen propterea quod illis ipſis diebus nuncii crebriores ſunt allati, Carolum omnino aut ipſum in Italiam venturum, aut magnos exercitus miſſurum, Senatus decrevit, ut imperator cum equitibus octingentis ad exercitum contenderet, copiæque reipublicæ omnes ad Padi ripas ſe ſe ſiſterent. Delecti etiam centuriones decem, militibus Brixiæ conſcribendis mille, ad exercitumque adducendis. Ex Rhetis quoque trium millium militum numerus puſilla pecunia conſcriptorum adventare dictus eſt, ut Brixiæ ſolidum ſtipendium acciperet. Ea per populos opinione de Carolo, timoreque crebreſcente, Triſtanus Saornianus e Fori Julii principibus, Hieronymi frater, homo reipublicæ amantiſſimus, Bernardum Bembum patrem meum, Decemvirum magiſtrum adit. proponit habere ſe neceſſarium ſibi hominem Epirotam, callidum & ingenio peracri, nihil omnino ut ſit, quod ei non mandari recte poſſit: huic eſſe cum propinquo ſuo, quem Carolus Gallorum rex cubiculi mini-

Conſilium de Carolo veneno tollendo.

miniſtrum habeat, magnam perqueveterem benivolentiam: audere illum in Galliam proficiſci, & vel propinquo perſuadere, ut veneno, quod ſecum allaturus eſt, regem tollat: vel, illo de ea re cælato; ipſum per ſe regem tollere, ſi Decemviri velint Epirotæ illi tantæ rei præmium aliquod ſtatuere: ſperare ſe atque confidere, brevi negotium ab eo confectum iri. Bembus, tametſi ſciret ea flagitia a magiſtratibus repelli, more tamen inſtitutoque majorum re cum reliquis Decemvirum magiſtris communicata, atque ab ipſis ad collegium perlata, Triſtano ad ſe vocato, de collegii ſententia reſpondit: *ejuſmodi contra hoſtes inſidiis ad eam diem nunquam uſam rempublicam fuiſſe; cum ſæpenumero potuerit: neque nunc velle incipere: magis Deos immortales, quam humanas opes, vereri: porro vinci ab ſuamet nequitia illos, qui per ſcelus alios vincere perque nefas parant.* 1497

Pium Senatus Veneti reſponſum.

I N

IN LIBRUM QUARTUM
C. AUGUSTINI CURIONIS
EPITOME.

INter Carolum & Hiſpaniæ reges induciæ conſtituuntur. Legati a Senatu ad pacem inter Hiſpaniæ & Galliæ regem procurandam mittuntur. Hiſpaniæ reges unius Fortunatarum inſularum regem ad Senatum mittunt. Franciſcus imperator apud Senatum accuſatur. Piſani belli progreſſus. Longæ reipublicæ navis cum Turcica claſſe pugna. Bernardi Ciconiæ cum Peruca pirata navalis pugna. Petri Cantabri claſſis ab Andrea Lauredano incenditur. Joanni Corvino civitas & jus comitiorum datur. Armeniis domus Venetiis datur. Ludovici Sfortiæ in Lucenſes inſidiæ. Caroli Galliæ regis obitus. Florentinorum prope Caſtellum clades. Ludovici Sfortiæ conſilia & artes. Quorumdam in magiſtratus arrogantia mulctata. Venetorum apud Lunam & Caſſinam clades. Piſæ a Paulo Vitellio oppugnantur. Venetorum in Cluſentinis & Stagni Valle conatus. Thracii regis contra Venetos apparatus & conſilia, ejuſque rei cauſſæ. Aloiſius Galliæ rex ſalutatur, ac Venetorum ad eum legatio & munera. Eorumdem cum Aloiſio rege fœdus. Eorumdem quoque cum Florentinis in Piſanis rebus compoſitio. Gallorum in Inſubriam irruptio. Mediolanum a Gallis, & Cremona a Venetis capitur. Ludovicus Sfortia Inſubria excedit. Galliæ regis Mediolanum adventus. Ludovicus Lucemburgius & complures alii civitate ac jure comitiorum donantur. Galliæ rex in Galliam redit.

PE-

PETRI BEMBI
RERUM VENETARUM
HISTORIAE
LIBER IIII.

HIs in Italia rebus adminiſtratis, Caroli & Hiſpaniæ regum legati, qui quidem reges ad ſaltum Pyrenæum exercitibus miſſis bellum inter ſe gerebant, ſex menſium inducias in Aquitania faciunt: quibus uterque rex induciis non ab altero modo ipſorum, ſed a ſociis etiam & fœderatis bello laceſſendis abſtineat. quamobrem Carolus, ubi id ei nunciatum eſt, ad Triultium mittit imperans, ne quam Ludovici rebus induciarum tempore turbam aut moleſtiam inferat. Ea intellecta re Senatus ſuas & ipſe copias domum revocat. ita, qua ex parte, quoque tempore maximi tumultus expectabantur, ſubitum otium eſt allatum. Eas ob res Senatus Dominicum Triviſanum, Antonium Bolduum ad Hiſpaniæ reges legavit, qui procurarent, uti ex induciis ſemeſtribus diu-

1497 Inter Galliæ Hiſpaniæque reges induciæ.

turna

Digitized by Google

1497 turna pax fieret. Quibus profectis Antonius, eloquentia plane ſingulari, & præſtanti vir ingenio, in itinere adverſa valetudine interceptus, Genuæ interiit. Ejus morte audita Senatuſconſultum factum eſt: Cum Antonius Bolduus Andreæ filius ex equeſtri ordine nullum laborem pro republica refugiens, legatione ad reges Hiſpaniæ ſuſcepta in itinere mortem obierit, Senatui placere, ut Gabrieli Bolduo ejus filio primo quoque tempore in fano Patavino ſacerdotium attribuatur, quo ſe fratreſque ſuos alere commodius atque honeſtius poſſit. idque paulo poſt ſacerdotium ab Alexandro Senatu petente Gabrieli eſt attributum. Miſerant illi quidem reges ſuperioribus menſibus ad Senatum per Franciſcum Capellum legatum, qui ex Hiſpania domum redierat, Fortunatarum inſularum unius regem dono mediusfidius non ſpernendo: quando ea porro elementi ora ſolidi, quæ in oceano Athlantico eſt circiter decies centena millia paſſus a continenti meridiem verſus; multis ante Patres noſtros ſæculis ignorata, eorum indagatione ac diligentia, tota tum demum reperta, & colonis magiſtratibuſque miſſis in poteſtatem redacta, orbi terrarum adjungitur. Eum regem publice Patavio enutriri Senatus juſſit. Eodem fere tempore Patres certiores facti Franciſcum imperatorem ſtipendio reipublicæ non confecto cum rege Carolo agere, ut ſe in ſuam militiam recipiat, illum ad urbem accerſitum, ubi morbo, ne venire poſſet, impediri ſe reſpondit, Decemvirum decreto miſſum fecerunt. Is auri libras ducentas ſtipendiorum nomine ante tempus acceptorum reipublicæ debebat: ſalis autem crediti, nequedum ſoluti, centum. Accidit tamen, ut eo ipſo miſſionis die infrequenti comitatu Franciſcus Venetias appelleret, dictitans ſe a Ludovico ejuſque genero Galeatio in fraudem ob invidiam conjectum, qui literas eb eo conſcriptas finxiſſent, ad Patreſque miſiſſent, quas ipſe nunquam ſcripſerit. ejus rei ſatis magnum argumentum eſſe, quod ipſe in eorum poteſtatem venerit. quod ſi alia etiam pignora Patres poſtulent, arces ſe ſui regni, ſuoſque liberos

Franciſcus Gonzaga Venetis ſuſpectus, imperio copiarum exuitur.

ros

ros reipublicæ traditurum, modo ſibi purgandi jure criminis facultas ne intercludatur. Neque tamen ut ſententiam Patres mutarent, impetrare potuit: qui ad eum tertio poſt die miſerunt, moram in urbe diutius ne traheret. Is etiam, quo ad urbe diſceſſit die, Joannem fratrem ad Patres miſit, quibus ſe ab eo conveniri non eſt viſum. Poſt hæc dum induciarum Aquitanicarum tempus labitur, Hercules ad urbem venit, Principem & Patres ſalutatum, rogatumque ut Ferdinandum filium ſuum in equitatu reipublicæ vellent eſſe: quod quidem ei Patres liberaliter conceſſerunt, equitibus cataphractis alendis centum ſtipendio adoleſcenti per Senatum attributo. 1497

Piſani belli continuatio.

Quod autem ad Piſanum bellum attinet (ut eodem ſæpius revertamur) is quidem annus & pro parte inſequens nihil prope, quod magnopere memoratu dignum eſſet, habuerunt. Miſſi ad Florentinos per Triturritam commeatus in tam magnis navibus, ut eas aggredi naves reipublicæ non ſint auſæ. Capti ab eorum exercitu milites Veneti centum, & exuti armis. Conſcripti ab eiſdem equites levis armaturæ tercentum, qui ſagittis contra Græcos uterentur: atque ii eorum impetus admodum repreſſerunt. Ob id ab Senatu equites ferreis cum fiſtulis ad exercitum miſſi, & item Græci ſubmiſſi: cataphracti quoque equites conſcripti novi, dilapſis veteribus. Qui Piſarum portas cuſtodiebant, iis addita ab Senatu ſtipendia, ut ſtudioſiores ſuo in munere obeundo eſſent. Miſſa etiam ad Senatum Ludovici nova legatio, quæ ad componendas Piſanorum cum Florentinis controverſias Patres hortaretur: præſtare eos Florentinis attribui, quam bellum diutius alere: omnia in Italia pacis & quietis plena momento temporis futura, ſi Piſæ reſtituantur. ut non tam commutata illius tempore aut eventibus conſilia viderentur; quid enim tum novi? quam ſemper illum id unum ſpectaſſe palam fieret, ne reſpublica eo municipio potiretur. ſed nihil plane ultra: aliis vero de rebus perpauca.

Navis reipublicæ longa ex earum genere quæ ad mercaturam

1497 *Navis Venetæ cum Turcica claſſe conflictus.*

turam proficiſcuntur, more inſtitutoque majorum, convehendis iis hominibus, qui aut voto ſuſcepto, aut religione permoti Chriſti Dei Filii ſepulcrum, quod eſt Hieroſolymis, adire atque inviſere cupiunt, in Syriam quotannis ſtato tempore mitti ſolita, cum ad Maleam iter faceret, in Turcarum regis claſſem Arige præfecto incidit. Ea erat navium onerariarum duarum, triremium item duarum, biremium quinque. quarum biremes duæ ad navem reipublicæ præmiſſæ vela demittere juſſerunt. Mos eſt nauticus ejuſmodi, ut qui plus aut viribus aut dignitate pollent, velint, ut quæ ſibi occurrerint naves, velificationem intermittant, antennaſque demittant, cum honoris ſui cauſa, tum ut, ſi quid ab illis quærere, aut petere velint, poſſint. id qui nolunt facere, jus eſt bello cogere ut faciant. ſæpeque accidit, ut ea de cauſa pugnæ maximæ exiſterent, plurimorumque hominum cædes conſequerentur. Aloiſius Georgius (is enim erat navis Venetæ præfectus) claſſem eſſe illam piratarum exiſtimans, antennis non demiſſis curſum tenuit. quod ubi Turcæ conſpexerunt, ab utroque illum latere ſuis triremibus cinxerunt, & ſagittarum magnam vim in eum mittere cœperunt. Id cum parum proficeret, navibus ſuis omnibus illum expugnare contenderunt. eo in certamine Turcæ navis Venetæ ſcalam ſæpe conſcenderunt, aliiſque a partibus in navem proſilierunt: ſæpe ignem injecerunt, quo & plutei combuſti, & præfecti cœnaculum ipſa in puppi, & majora vela conflagraverunt. Sed tanta remigum & nautarum, atque in primis advenarum virtus fuit, ut cum ab hora diei ſexta uſque ad quartamdecimam pugnaviſſent, Turcæ receptui canentes, & ſigno pacificationis ſublato, priores pugnam deſinerent; Arigeſque miſſis ad Aloiſium ex ſuis, qui ſalutem illi dicerent, magnumque atque fortem virum eſſe teſtarentur, pacem benivolentiamque cum illo iniit. Miſſi quadraginta milites ex iis, quos Janizaros appellant, ſuis in navibus interfectos eſſe Aloiſio ſignificaverunt. Ex Veneta interierunt quinque: vulnerati complures: in his præ-

fectus

1497 fectus quatuor vulneribus acceptis: neque tamen periit. In Punicis etiam littoribus Bernardus Ciconia ejuſdem generis navibus a republica præfectus Perucam piratam ingenio magis quam viribus expugnavit. Erat uterque ad Tuneta in portu: atque ille navem onerariam permagnam habens, ut exirent Veneti, expectabat, illos in mari aggreſſurus: ſeque id conaturum, palam antea præ ſe tulerat, multa minaciter oblocutus. Interim Dalmatæ, qui ſub imperio reipublicæ degebant, navem non magnam eundem in portum adducunt. Id ut eſt Ciconiæ nunciatum, nocte ex ſuis navibus homines complures in illam imponit, naveſque aptari ad pugnam imperat. Ea re tametſi furtim fiebat, tamen a piratis animadverſa, confeſtim Peruca relictis ob celeritatem anchoris e portu ſe ſe eripit. Ciconia illum cum triremibus ſequitur: tranquillitateque oborta, remigum labore aſſecutus, oppugnanſque cominus, ubi propter navis altitudinem nihil ferme virtute militum proficit, & ſuos facile vulnerari de ſuperiore loco videt, fabros in navis ſcapham jubet deſcendere, eoſque ſuæ puppis pluteis armamentiſque contegens, ex piratæ navi ſtuppas inter tigna conſtipatas paulum ſub aqua extrahere imperat. Ea re hoſtibus imprudentibus effecta, implenteque ſe navi aqua, Peruca illi deditur.

Bernardus Ciconia Perucam piratam capit.

Noſtro autem in mari Andreas Lauredanus, navis onerariæ bellicæ a Senatu præfectus, magna vir virtute, cum intellexiſſet a Crotoniatis Petrum Cantabrum piratam recipi, qui reipublicæ hominibus damna intuliſſet, eumque ad Oricellam eſſe cum navibus longis quatuor, ſecum naviculas, quas appellant *Gripos*, quæ commeatum advexerant, duas ducens, eo proficiſcitur: jactiſque procul anchoris, noctem opperiens in ſuæ navis ſcaphis duabus atque in Gripis milites trecentos impoſuit, imperans ut ante lucem egreſſi, turrim ipſo in littore, qua in turri eſſe Cantabrum intellexerat, circunfunderentur, ne is effugere poſſet, eamque expugnare conarentur. Miſſi, quod iter erat longius, orto jam ſole in littus deſcenderunt. Cantaber ubi naves advenientes e longinquo vidit, coa-

Andreas Lauretanus Petri Cantabri, piratæ, claſſem incendit.

1497 ctis non ſuis modo, ſed ejus etiam loci copiis equitatus & peditatus, quas Antonius Centilius, cujus erat in poteſtate caſtellum, ut ei præſidio eſſent, ad illum ſtatim miſerat, in eos impetum fecit. Veneti cum ſex horas continenter pugnaviſſent, interfectis compluribus, vulneratis octoginta, Cantabroque ipſo, omnes in fugam conjecerunt. fugientes loci caſtellum recipiens texit. Turri deinde expugnata, quique in ea erant propugnatoribus novem reſte ſuſpenſis, caſtellum capere ſunt aggreſſi. Biduo in ea oppugnatione conſumpto, cum acerrime caſtellum defenderetur, murorum parte dejecta, vaſtato agro, tormentis hoſtium abductis, uno ſuorum tantummodo amiſſo, vulneratis perpaucis, piratæ claſſem incenderunt, ad navemque redierunt.

Superiori vero æſtate Joannes Corvinus, Mathiæ regis Pannoniæ filius, per ſuum legatum Senatui ſignificavit, cupere ſe ſe perpetuo amoris & benivolentiæ vinculo cum republica conjungi: itaque petere ut in civitatem & jus comitiorum reciperetur. quamobrem majoribus in comitiis civitas, & jus comitiorum ei datum. Armenii quoque, qui Venetias venerant, tabellas teſtamentarias, Ziani Principis tempore ab homine Armenio confectas, ædis Marciæ procuratoribus oſtenderunt: quibus tabellis domum in urbe demortui pecunia emere procuratores jubebantur, quam quidem domum Armenii ad urbem venientes incolerent: eamque poſtea domum cum ſacello emptam ad Juliani fuiſſe in laternarum via, quæ tunc a procuratoribus locetur; itaque illam ipſam domum ſibi reſtitui ex teſtamento petierunt. A procuratoribus intellecta eorum poſtulatione domus eſt Armeniis reſtituta, atque ab iis incoli cœpta. Ipſi a civitate comiter & liberaliter accepti, gens tam longinqua, urbi amico ſpectaculo fuerunt. Vere autem inſequentis anni jam medio, Ludovicus regni ac dominationis ingenio & natura cupidiſſimus, ejuſque rei magnopere impatiens, quod videbat Piſarum civitatem multo reipublicæ amiciorem eſſe, magiſque tribuere, quam illius vel benivolentiæ, vel fidei, Lucam

Armeniorum domus cum ſacello Venetiis condita.

1498

Ludovicus Sfortia Lucenſibus inſidiatur.

cam oppidum ſuam in poteſtatem redigere malis artibus eſt conatus: quo facilius vel Piſas, ſi qua poſſet, occuparet ipſe, ſuaſque faceret, vel reipublicæ occupare illas cupienti, firmius obſiſteret, municipio omnem ad copiam opportuniſſimo, & vicinitate conjunctiſſimo ſuæ ditioni adjecto, ad ſeque traducto. Itaque compoſitis, quas intendebat ei municipio inſidiis, ire ſe Genuam ſimulat, ut Lucenſes imparatos aggredi, tanquam alio properans, improviſo poſſit. Sed in itinere dum eſſet, detecta proditione oppidani ſe communiunt. Potiundi oppidi occaſione amiſſa Ludovicus, ne ſimulaſſe videretur, Genuam profectus eſt, ibique dies aliquot commoratus domum rediit. Senatus iis Ludovici artibus cognitis, cum in ſe plane uno poſitam omnem ejus belli rationem & conſtitutam videret, Græcos equites trecentos, qui in agro Patavino hyemaverant, Piſas mittere, prioribuſque addere decrevit, militumque numerum duum millium ſtatim imperare, qui Piſas mitterentur: tum legatum exercitui legere, qui Juſtiniano domum redire poſtulanti ſuccederet. Lectus Thomas Zenus viæ ſe dedit. quæ intelligens Ludovicus, palam, ut etiam reipublicæ legatus exaudierit, *Ea quidem Senatuſconſulta*, inquit, *quo ſpectent*, *video*: *volunt enim Patres Piſis potiri*: *ſed eos eventus fruſtrabitur*; *nunquam enim potientur*. 1498

VIII. id. april. Caroli VIII. obitus.

Inter hæc Carolus Galliæ rex moritur. itaque accidit, ut cum Marcus Lipomanus reipublicæ legatus ab Ludovico peteret, uti Zeno cum Græcis equitibus Piſas eunti iter ad Apuanos Ligures pateret, Ludovicus nihil reſponderit; tum ipſi in Ludovici fines progreſſo itineris facultas permiſſa non fuerit. Senatus iis de rebus certior factus, reputanſque id, quod erat, Ludovicum nihil ſibi amplius a Carolo timentem, propter quod reipublicæ indigeret, ſpiritus ſumpſiſſe, neque quidquam præterea in Piſani belli adminiſtratione reipublicæ conceſſurum illum exiſtimans, ad Herculem miſit, ut equitibus & legato reipublicæ per Mutinæ, Regiique Lepidi fines iter daret: qui quidem dedit. Ludovicus autem ea re cognita, tum

1498 *Ludovicus XII. Gallorum rex.* e Gallia certior factus Aloiſium ducem Genabenſium, qui in Galliæ regnum Carolo ſucceſſerat, quem Galli Ludovicum appellabant, jam ad bellum in ſe ſe animum & cogitationem adjeciſſe, Senatui ſignificavit, nihil ſe de itinere legato reipublicæ negaviſſe: illum potius perperam ipſius verba interpretatum: ſuos fines omni tempore Senatus exercitibus patuiſſe, neque unquam occluſos fore. quamobrem Zenus ipſe per Ludovici fines, quod iter erat commodius, Piſas venit: cum tamen equites Pado jam trajecto per Herculis fines antea miſiſſet. Florentini, qui omnino ſæpe a Græcis equitibus male habiti eos peſſime oderant, edictum propoſuerunt, ne quis ex eis captivus duceretur, ſed captus interficeretur. Ea intellecta re legatus Venetus edici contra juſſit, idem ſui milites facerent, neque ulli omnino ex hoſtium numero parcerent, ſed omnes peræque interficerent. ſtatimque in eorum fines Græcos equites educens, excurſione introrſus facta, quoſcunque in agris reperit, interfecit. qua re cognita, Florentini edicto publice reſciſſo ad morem belli priſtinum redierunt. pauloque poſt Butrium magno impetu aggreſſi, ſcaliſque ad murum poſitis, repulſi ſunt a propugnatoribus detrimento parvo accepto.

Florentinorum clades. Sed non parvo illis detrimento ea, quæ ſubſecuta eſt clades, fuit. Jacobus Savornianus turmæ equitum reipublicæ præfectus, adoleſcens impiger, cum ſuis equitibus centum, Græcis quatercentum, in hoſtium fines Populoniam verſus e caſtris prædabundus proficiſcitur: multiſque millibus paſſuum confectis, ad caſtellum, quo in caſtello alumen proximis e ſecturis erutum incredibili dominorum lucro plurimarum nationum uſui conficitur, accedens, oppidanos ad illum repellendum egreſſos fugat: ædificia, quæ pro portis ſunt, incendit: alias in partes incurſione facta, atque in ea biduo conſumpto, magna cum pecudum & armentorum præda dum revertitur. Hoſtes de ea re certiores facti, omnibus copiis ad ea loca, quæ per illum iter facturum putabant, contenderunt. Alia ex parte Zenus legatus ob Jacobi longiorem moram

veri-

veritus ne hoſtes intellecta re in itinere illum aggrediantur, cum reliquo exercitu obviam Jacobo proficiſcitur, præmiſſo tibicine, qui eum de ſuo adventu certiorem faciat. Hoſtes Jacobum nacti, impetum in eum faciunt. Interim tubicen celeritate uſus, de legati adventu eum admonet. Ille id intelligens, hoſtium modo impreſſionem lente ſuſtinere, etiam cedere interdum, deinde pugnam pauliſper redintegrare. Id ubi aliquandiu facit, legatus advenit, hoſtes pugnantes a tergo repente aggreditur: tum Jacobus Græcique clamore ſublato acerrime in eos invehuntur. quod ubi hoſtes viderunt, omnes perterriti fugere contenderunt. Interfecti ex iis plus ducenti: capti ex præfectis, Ranutii Martiani frater, Galluſque is, qui ob virtutem *bellator magnus* appellabatur, aliique complures: ex equitibus centum ſeptuaginta, ex militibus quingenti: ſigna militaria quinque relata. Ranutius ipſe toti exercitui præfectus, equo amiſſo fugiens, vix ægreque ſe in proximum oppidum contulit: reliqui aut idem in oppidum, aut in montes atque ſylvas fugientes ſe abdiderunt. 1498

Paullus Vitellius Florentinorum imperator.

Florentini clade accepta; Paulo Vitellio, qui priore ſtipendio confecto ad gentiles ſuos, quibus cum Alexander bellum gerebat, in Romanum agrum ſe contulerat, imperium totius belli deferunt: Vitellotio ejus fratri præfecturam equitum tradunt. ii cum equitibus trecentis in eorum caſtra perceleriter veniunt. Catherina Forum Livii & Forum Cornelii obtinens, Ludovici fratris filia notha, mulier vidua, milites quater mille ſuis in oppidis atque finibus imperat magna celeritate adhibita. eos, quod nulla ſuberat cauſa cur imperarentur, Ludovici juſſu cogi omnes homines exiſtimaverunt, ut illos auxilio Florentinis mitteret. Ludovicus ipſe Franciſcum Mantuanorum principem, quem reſpublica miſſum fecerat, imperatorem ſuis copiis deligit, ſub Maximiliani copiarum nomine. Iis intellectis rebus Senatuſconſultum fit, ut equitum præfecti aliquot Ravennam mittantur: ut Vincentius Naldius Faventinus magna in oppidi finibus auctoritate ho-

1498 mines montanos cogat reipublicæ pecunia numero ad mille: ut Antonius Ordelaſius Forolivienſis, cujus pater ejus oppidi regnum obtinuerat, quemque ipſum reſpublica complures in urbe annos enutrierat, Ravennam proficiſcatur, bellum Catherinæ, ni quieſcat, ſuorum factione reiquepublicæ opibus illaturus: ut Ferdinandus Herculis filius, quem Senatus in ſuam militiam adlegerat, & Joannes Ripa equitum præfectus, iter Piſas eveſtigio ſuſcipiant: ut Nicolaus Urſinus, Bernardinuſque Montonius ad Ollii fluminis ripas ſe ſe conferant.

Barbadici Principis oratio ad Sfortiæ oratores.

Poſt hæc, propterea quod Ludovici legatus eo Senatuſconſulto intellecto inter Patres dixerat, res, quas vellent, alias cogitarent, unum modo, Piſas ſe tueri poſſe, ne cogitarent, neve in animum inducerent: adhibitis fœderatorum legatis Barbadicus Princeps eis oſtendit: *Quod bellum reſpublica in Florentinos Piſis tuendis ſuſcepiſſet, factum ſociis quidem omnibus conſentientibus, Ludovico autem magnopere hortante, ac belli æquam partem in ſe ſe recipiente. quantas eo bello impenſas Senatus fecerit, quantos exercitus eo miſerit, aluerit, quot triremes, naves, ignorare prorſus neminem. Maximilianum in Italiam adduxiſſe quidem & reliquos, ſed unius Ludovici cauſa, ut eſſet qui illum ab Carolo bellum ei primum omnium parante, pari auctoritate tueretur. eos tamen ſumptus omnes unum prope Senatum ſuſtinuiſſe, largiterque Maximiliano ſuppeditaviſſe. Annos eſſe elapſos duos, ex quo bellum initium habuerit: nunc autem, cum eo res perducta ſit, ut ſi, quam Piſarum civitati fidem Ludovicus dedit, etiam præſtet, illa ſuam libertatem facile retineat, eum non modo ſuas domum copias reduxiſſe, ſed hoſtes etiam Piſanorum fovere milite, pecunia, conſilio, rebus omnibus: ut qua ipſe perfidia volens lubenſque in Piſanos utitur, velit alios cogere, ut eandem perfidiam vel inviti exerceant. Is quoniam Senatui animus non eſt, ſcire eum cupere, quid ſibi his rebus Ludovicus poſtulet: nam ſi pacem agere deſtinat, pacis ei Senatum auctorem fore, dum in fide, quam Piſanis dedit, maneat: ſin bellum gerere mavult, bellum ei per*

Sena-

Senatum non defuturum. earum duarum rerum pacis belli que utra ei magis cordi eſt, ejus eligendæ ſe ſe poteſtatem illi facere. ipſos autem legatos non tam ſuæ orationis teſtes habuiſſe, quam ut ſi quid durius Ludovico acciderit, ſciant memoriaque teneant jure id meritoque accidiſſe. 1498

Ea oratione habita, legatus Ludovici tempus ſe dixit ſumere, dum quid ad illa reſponderi Ludovicus velit, ſcire poſſit: neque tamen dubitare ſe jam nunc, quin auri libras quindecies millies Ludovicus habeat, quibus Florentini tanquam ſuis eo bello uti poſſint. pauciſque poſt diebus literæ ſunt ab Ludovico ad Patres datæ: *Mirari, ſe ſe quam ob cauſam ea Senatus mandata nunciari ſibi juſſiſſet, qui quidem non ſocius modo atque amicus, ſed plane filius reipublicæ ſemper fuerit. æquiſſimum ſibi videri, quam pecuniam Piſis tuendis civitas erogarit, eam pecuniam Senatui reſtitui. itaque ſi velint, cum reliquis fœderatis rationem Patres ineant, quonam id quidem modo agi commode conficique poſſit: ſe nihil ejus impediturum.* Iiſdem diebus Decemviri Petro & Hjeronymo & Aloiſio Bragadenis Andreæ filiis, propterea quod ii Nicolaum Georgium, rationibus publicis præfectum, in ejus ædibus dum alloquerentur, verbis arrogantioribus interjectis minis fuerant uſi, jus comitiorum & magiſtratuum adipiſcendorum facultatem annos decem interdixerunt: qui quidem ante id tempus nequeant reſtitui, niſi omnibus collegii ſententiis ea lege abſolvantur. Idem poſtea in Vincentio Barbaro ſervatum, quod is Dominico Lamberto magiſtratus *pacis* Scribæ maledixerit.

Sfortiæ reſponſio.

Florentini æſtate ineunte per Catherinam, perque Ludovicum, qui eis pecuniam mutuo dederat, confirmati, noviſque aucti copiis, militum reipublicæ non magnum numerum, qui Lunam, ut eorum locorum dominis præſidio eſſent, ab legato miſſi fuerant, cæde facta in fugam verterunt. Deinde, tametſi Senatus cum Petro Duodo altero legato Piſas profecto equitatum, qui ſagittis utebatur, eodem miſiſſet, tamen apud Caſſinam magna caligine oborta, ita ut conſpici non poſſent, maximam co-

Venetorum clades in Etruria.

1498 piarum omnium partem fuderunt, Joanne Gradonico, qui eis præerat, interfecto, captis compluribus: reliqui, Savornianus Tarſiaſque qui erant Caſſinæ, veriti ne interciperentur, tormentis abductis ſe ſe Piſas contulerunt, atque ad muros caſtris poſitis conſtiterunt. Iis intellectis rebus Senatus exercitu reſtaurando Guidum Ubaldum Metaurenſium ducem ſuam in militiam adſcivit, cui ſtipendium eſſet in equites cataphractos ducentos, levis armaturæ centum, auri libræ annuæ centum ſeptuaginta. Petrum autem Marcellum legatum declaravit, qui Urbinum accurreret, ut Guido Ubaldo præſto eſſet, militeſque mille in ejus finibus conſcriberet. Tum, quod Petrus Medices Patribus ſignificaverat, quoniam Urſini propinqui ſui pacem cum Alexandro feciſſent, ſi ei pecunia in ſtipendium ſubminiſtretur, illos ſe omnes, quocunque opus eſſet, adducturum: Senatus ea de cauſa Petro Medici pecuniam decrevit, equiteſque Græcos, qui æſtiva in agro Tauriſano habebant, quique tum e Græcia venerant, in Flaminiam mittendos cenſuit, ut alio itinere Piſas contenderent: nam per Ludovici fines unum modo militem, aut omnino nuncium eo Patres mittere non poterant: quando is & itinera clauſerat, & omnes tabellarios excutiebat atque intercipiebat, ne Senatus certior illis de rebus fieret. itaque nihil jam novi Piſis afferebatur, compluresſque dies magna earum rerum ignoratio Senatum tenuit. Emanavit tamen hoc, Florentinos cum Genuenſibus Ludovico procurante fœdus percuſſiſſe, quo ex fœdere Genuenſes littora Florentinorum ab reipublicæ claſſibus tuta reddere tenerentur. Neque multo poſt eorum magiſtratus Marco Beatiano, quem antea Senatus Genuam miſerat, aſperioribus verbis denunciavit; ſe nunquam paſſuros, ut in reipublicæ imperium Piſæ redigantur. cui Beatianus reſpondit, *Minus injuſte eos & Ludovicum facturos, ſi ſemel injurii in rempublicam fierent, fœderum & ſocietatis, quam Diis hominibuſque teſtibus ſanxiſſent, læſa atquæ violatæ nomine: nunc illos dupliciter peccare atque delinquere: ſemel in eo, quod infi-*

deli-

delitate ſe polluunt: iterum autem propterea, quia rempublicam ambitionis inſimulant, quæ profecto nunquam Piſas ſui juris facere concupivit, ſed tantum libertati reſtituere, quemadmodum ſe facturam una cum ipſis initio ſpopondiſſet. 1498

Florentinorum crudelitas in captivos.

His igitur atque aliis unius Ludovici artibus (nunquam enim quieſcebat) cum ſuum magnopere Florentini exercitum autumni menſibus amplificaviſſent, reipublicæ autem copiæ multis eſſent partibus attenuatæ, Paulo imperatore Butrium aggreſſi per deditionem oppidum capiunt: eo tamen ita capto, omnibus tormentorum magiſtris, ne amplius exercere artem poſſent, manus dexteras præciderunt, ſuaque cujuſque collo appenſa eos dimiſerunt. quorum pars ad urbem veniens ſe ſe Patribus commendavit. Patres quoad viverent, ſtipendium ſingulis cum vacatione omnium munerum tribuerunt. illi manibus ferreis fabrefactis ſe ad artem redituros, & reipublicæ uſui futuros, ſuaſque injurias, ſi Piſas remittantur, vindicaturos, fidem Senatui fecerunt.

Rerum Venetarum in Etruria fortuna varia.

Auxit Patrum curam exercitus inſtaurandi Butrium captum: itaque Baliones, familiam Peruſinam magnopere militarem, antiqua neceſſitudine cum Urſina Romanorum gente conſociatam atque conjunctam, equites cataphractos centum quinquaginta pollicentem, Senatus conduxit, qui per ſuos fines & Senarum agrum Piſas proficiſcerentur. Eo tempore Petrus Medices cum ſe viæ dare vellet, ut in fines Florentinorum contenderet, in febrim incidens ſubſtitit. Interim Paulus omni cum exercitu ad Piſanum Vicum caſtra poſuit, oppugnandi oppidi cauſa: quod cum plures dies tormentis percuſſiſſet, atque ad muros milites adduxiſſet, ſæpe cum clade repulſus, oppidanis acerrime propugnantibus, tandem oppidum per deditionem capit. Ejus oppugnationis tempore accidit, ut Veneti quoque caſtellum Piſanorum, in hoſtium poteſtatem redactum, in quo erant milites ducenti quinquaginta; noctu aggreſſi uno impetu expugnaverint. quo ſucceſſu incitati, paulo poſt ad caſtellum Piſano Vico proximum item noctu

cum

1498 cum acceſſiſſent, re per exploratores ſignificata, repulſi a propugnatoribus, tum in reditu ab hoſtibus intercepti, magnam cladem acceperunt. Vico capto & clade accepta Senatus cenſuit, uti Peruſiæ milites conſcriberentur numero ad duo millia: &, quod Senarum civitas per ſuos fines iter reipublicæ copiis non dabat, Petrum Medicem Guidumque Ubaldum in Flaminiam vocavit, ut per Faventinorum fines in hoſtium agrum irrumperent. ea enim de cauſa cum ad eos Jacobum Venerium legatum miſiſſet, civitas concilio convocato, reipublicæ copias ſententiis prope omnibus recipiendas cenſuerat. Itaque etiam Heſtori puero pœnitentia ducto, quod ſe per ſuos malis artibus a republica diſtrahi permiſiſſet, priſtinum Senatus locum gratiæ reſtituit, cum reliquis ſtipendii veteris, novo ſtipendio tradito.

Hoſtes interea Piſanum Vicum, quem quidem murorum parte magna tormentis nudaverant, reſtituunt. Veneti ſe in Piſarum ſuburbiis vallo cinxerunt. Librafactæ autem in colle, qui e regione oppidi eſt, caſtello excitato, claſſiariiſque ſeptuaginta cum tormentis introductis munierunt. quæ tamen eis cura ſtudiumque haud multum contra Pauli artes profuit: nam cum illi Librafactæ copiis omnibus profecto, dieſque complures caſtellum oppugnanti parum uſui cætera fuiſſent, cuniculis partem muri ſuſtulit, ſubmiſſiſque per ruinas militibus, non tamen ſine cæde, caſtello eſt potitus. Eo capto, Librafactæ jam & ipſum tormentis murorum parte nudatum, tridui ſpatio ad deliberationem ſumpto ſe dedidit. Rebus apud Piſas in adverſum reipublicæ labentibus, & Paulo nihil eorum, quæ ex uſu eſſe poſſent, prætermittente, Senatus decrevit, ut Guidus Ubaldus, Petrus Medices, per Faventinorum fines Maratam Criſpinumque municipia natura magis quam artificio communita, quæ prima eo latere in hoſtium ſunt finibus, aggrederentur, ut illis expugnatis, aditus in agrum Florentinorum eis pateret. Itaque tormenta ad muros dejiciendos Ravennam Patres miſerunt, quæ eo ſupportarentur: Joannemque Paulum Gra-

Gradonicum & in Ubaldi exercitu quæſtorem, & Græcis 1498
equitibus, quos ei præſto eſſe juſſerant, præfectum legerunt. Julianus autem Medices Petri frater, cum Faventiam prior veniſſet, Maratam profectus ab oppidanis libentiſſimis recipitur. Laurentii enim recordatione, magni clariſſimique viri, eorumque municipio amiciſſimi, qui civitatis principatum multos annos obtinuerat, permoveri ſe ſe dixerunt, ut quam benivolentiam patri, ſi viveret, ſe debere ſentiebant, filio præſtarent. Maratæ arx ſummo in colle poſita militibus referta ſe ſe tenuit. Interim Bartholomæus Livianus ex Urſina Romanorum gente in Medicum partibus homo paratiſſimus, Faventiam & ipſe cum equitatus parte præmiſſus, milites centum quinquaginta, quos in Ferrarienſium finibus Catherina ſcripſerat, atque ad ſe venire juſſerat, in itinere aggreſſus omnes cepit, armiſque exuit. Petrus medio inter Maratam Faventiamque ſpatio, ne commeatus intercludi eis poſſet, Guido Ubaldo relicto, ſuis cum equitibus militibuſque mille jugum, quod Maratæ arci imminet, capit: tormentiſque in eo jugo poſitis, muros dejicere aggreditur. Iis vallo portæ diruto, legatus qui in arce erat ſibi veritus, ac domum clam recurrens, ejus capiendæ occaſionem hoſtibus utique dediſſet, ſi ejus fuga cognoſci potuiſſet. Ille vero ad arcem defendendam, quæ maximo momento ipſorum rebus eſſet, civitatem incitans, majoris etiam præſidii celeriter eodem ſubmittendi cauſam præbuit. qua re effectum eſt, ut tametſi in ea oppugnatione complures dies exercitus reipublicæ conſumpſiſſet, arx tamen capi non potuerit, quoad Joanne Franciſco Severinate Gaſpareque ejus fratre cum exercitu ab Ludovico Forum Livii miſſis, ut una cum Florentinorum conjuncti copiis in Ubaldum impetum facerent, Petrus & Julianus oppugnationem relinquere coacti ſe ſe Ubaldo adjunxerunt. Baliones tardius profecti Ravennæ conſtiterunt.

Itaque cum in magna conſiliorum inopia Patres verſarentur, Paulo modis omnibus Piſanas res urgente, no-

vo

1498 vo exercitu reipublicæ nihil proficiente, Franciſcus Mantuanus Senatui ſe obtulit, ſi ei priſtinum locum gratiæ reſtituat, illi præſto celeriter futurum, veteremque ſuam fidem magno cum reipublicæ uſu tam dubiis temporibus præſtaturum. Re a Patribus agitata, Decemviri priore judicio in Franciſcum reſciſſo, ac lege miſſionis antiquata, Senatui permiſerunt, uti de eo, quod ſibi e republica videretur eſſe, id ſtatueret. Eo cognito Decemvirum decreto, Franciſcus equites levis armaturæ ſeptuaginta, quos ad Catherinam miſerat, ſtatim revocavit, & Ravennæ juſſit eſſe reipublicæ obtemperaturos: & Joannem fratrem ad urbem miſit actum Patribus gratias, tum ut militiæ conditionem a Senatu acciperet. Senatus Franciſco equites cataphractos ducentos quinquaginta, Joanni centum attribuit: qui ſi numerus in tempore expleri ab illis non poſſet, binos equites ſagittarios unius cataphracti loco uterque eorum conficeret: ſtatuitque ut ex reliquo equitatu reipublicæ tot ad hos cum præfectis adjungerentur, ut eſſent omnes octingenti, quos Franciſcus ſecum adduceret. itemque ut milites ter mille magiſtratus Tauriſani, Vicetini, Veronenſes, Brixiani, Bergomates celeriter conſcriberent, qui Franciſco traderentur, ut Piſas vel invitis iis, per quorum fines iter eſſet faciendum, pervenire poſſet: legatumque ei Nicolaum Fuſcarenum declaravit. Senatuſconſulto accepto Franciſcus eveſtigio ad urbem venit, Principiſque pedibus prope advolutus, tempus dixit ſibi exoptatiſſimum veniſſe, ut fidem ſtudiumque in illum ſuum, atque amorem erga rempublicam, quem a puero ſuſceptum conſtantiſſime ſemper coluiſſet, improborum eorundemque invidorum hominum maledictis offuſum & interpellatum, Senatui probaret. Patres ei libras auri centum in ſtipendii partem numerari ſtatim juſſerunt, quibus decem dono datæ adjungerentur. Iis Piſas rebus celeriter perlatis, civitas animos jam prope infractos confirmavit, ſpemque cepit fore, ut hoſtes non diutiſſimam ex recenti victoria lætitiam eſſent habituri: ſe ſeque ad omnem oppugnationem ſuſtinendam, dum

Franciſci Gonzagæ levitas.

dum auxilia inſtituta adducerentur, comparavit. Neque 1498 tamen ea porro fama deterreri Joannes Bentivolus ſatis potuit, ut per ſuos vellet fines exercitui reipublicæ Senatu poſtulante iter dare: quod diceret, ſibi apertiſſime Ludovicum denunciaviſſe, ſi id faceret, exules ſe Bononiam reducturum, atque illum principatu oppidoque ejecturum: tanta tamque atrox in rempublicam æmulatio, tam averſa a bonis moribus cupiditas ejus mentem atque animum occupaverat.

Sed fuit ea plaga levior: vel enim vi contendere Joannes noluiſſet, vel copiis multo majoribus exercituque firmiore per Faventinos in hoſtiles iri fines atque irrumpi potuiſſet. illa gravis, quod ſtatim Franciſcum a ſuſcepti cura muneris novis pollicitationibus Ludovicus avertit: miſſo enim ab Senatu Mantuam legato, cum ad profectionem ſuſcipiendam admoneretur, quod reliquæ copiæ jam conveniſſent; nolle ſe dixit proficiſci, propterea quod ab Ludovico meliores ei conditiones proponerentur: quibus quidem conditionibus ſe addixiſſet, quoniam Patres, quo ſe nomine appellarent, nihil dum deliberaviſſent. itaque libras auri nonnaginta ex centum, quas in urbe acceperat, Nicolao reſtituit: decem, quæ eſſent reliquæ, ſe dixit reipublicæ militibus adnumeraviſſe. Conditiones autem erant hujuſmodi. Maximilianus bello in Italia gerendo ſuis illum copiis imperatorem declaraverat: Ludovicus item ſuis: Florentini præfectum ipſorum loco. equitatus utriuſque muneris magnus ei numerus ab ſingulis attributus. itaque numi etiam eo nomine miſſi, ſed a Ludovico tantum. Maximilianus enim ſuam modo unius auctoritatem in commune proponebat, pecuniæ nihil conferebat. Florentini propter belli diuturnitatem, quas afferrent, non habebant. Additum etiam conditionibus, ut ſi bellum in reipublicæ finibus geratur, quidquid agri, quidquid oppidorum in regum Mantuanorum ditione aliquando fuiſſet, quod nunc Veneti poſſideânt, id omne Franciſco reſtitueretur. quibus intellectis rebus legatus a' Senatu juſſus domum rediit. Neque multo poſt Joannes

Fran-

1498. Franciſci frater ſe ad urbem contulit, velleque reipublicæ ſtipendium facere Patribus confirmavit. Patres eum miſſum fecerunt.

Verum enim vero cum antea de Franciſco reſtituendo Patres agerent, Senatus decrevit, uti is exercitus, qui Marata ſe receperat, Antonium Ordelafium in Fori Livii regnum induceret, expulſa Catherina, quæ Florentinis auxilia in rempublicam miſerat. Id cum propter municipum in fœminam impudicam & crudelem odium, tum pro Antonii factione poſſe ad exitum perduci Patres exiſtimaverunt: ſed proviſis ad eam oppugnationem iis rebus, quarum rerum excitus indigeret, nova occaſio Patribus oblata, Senatum a ſententia removit. Eſt in Apennino Metaurenſium proximum finibus caſtellum Sollianum, cujus caſtelli ager ad Florentinorum fines pertingit: id caſtellum Rambertus Malateſta obtinebat. Is igitur Rambertus ad Petrum Medicem veniens ei oſtendit, poſſe Venetos per fines ſuos in hoſtium, qui ſibi finitimi eſſent, agrum atque vicos penetrare nullo prohibente. facillimum eſſe docet, propterea quod nemo id cogitet, nemo vereatur, hoſtes eo ab latere imparatos adoriri, magnumque iis terrorem incutere, magnam perniciem inferre, antequam occurri ab eis poſſit. cupere ſe ſe in reipublicæ fidem recipi: non ſine reipublicæ uſu futurum demonſtrat, ſi recipiatur. Medices explorato ab eo itinere, reliquiſque rebus cognitis ad urbem celeriter venit, Patribuſque rem denunciat. Patres Rambertum in reipublicæ fidem recipiunt, ſtipe annua quinis auri libris ei conſtituta. Reverſo in caſtra Medice, reliquiſque rebus a legato ducibuſque conſtitutis, Livianus, cui quidem & item Carolo Urſino Virginii filio Senatus præfecturam equitum tradiderat, ad eam rem tentandam deligitur. Is itaque Livianus caſtris, quæ in Forolivienſi erant, magno ſilentio profectus cum equitibus levis armaturæ ducentis quinquaginta, militibus octingentis, per Ceſenæ agrum & Solliani fines noctu itinere confecto, ante lucem ad fanum Camaldulenſe, quod eſt in valle anguſta magnis

gnis montibus circundata, dum ſacerdotes nocturnas preces facerent, pervenit: vocatiſque qui portas aperirent, eſſe ſe reipublicæ Florentinæ milites, qui ad imperatorem mitterentur; patefactis portis fano capto, &, quoniam arcis vicem turri præalta parietibuſque ſolidis præbebat, præſidio in eo collocato, ac refectis cibo potuque militibus, Bibienam oppidum eadem uſus celeritate contendit: præmiſſiſque paucis equitibus Leonis nomen antiqua eorum appellatione conclamantibus (ea eſt enim ſignificatio Florentinæ civitatis, quæ voce accipitur, & redditur) magiſtratum itemque arcis præfectum ad ſpeciem imperatoris juſſu ad ſe vocatos retinuit, oppidumque cepit: ſtatimque ad Marcellum, qui rem ei nunciarent, atque ut ocyſſime cum reliquo exercitu ſubſequi contenderet, hortarentur, miſit. Legatus Carolum Urſinum & Baliones, qui ad eum aliquando tandem venerant, auxilio ad Livianum juſſit præcurrere. Ille interim aliud ad caſtellum profectus, eo capto, Popium venit celebre municipium, & ſibi jam exemplo Bibienenſium cavens: quod quidem ad municipium, inſidiis cognitis, Florentini milites ducentos cum legato & ſtipendio miſerant: ſed eos Livianus ex itinere congreſſus fudit interfectis captiſque compluribus: parumque abfuit, quin legatus caperetur, ſtipendiumque interciperetur. Popio deinde per imperatorem Paulum militibus ſexcentis intromiſſis confirmato, Carolus Balioneſque adveniunt. 1498

Guidus Ubaldus recenſo exercitu, in quo erat Hannibal Bentivolus a Senatu in reipublicæ militiam ſeparatim antea ſublectus, itineri ſe dedit. Livianus auxilio ſubmiſſo caſtella hoſtium quatuor, quorum in uno erant milites ducenti, Popio circunfuſa vi cepit. Venerat autem Popium cum militibus ducentis, etiam Populoniam obtinens. Guidus Ubaldus eo in itinere tardior, quam cogitaverat, fuit, propterea quod milites ad duo millia ſingillatim fugientes eum reliquerant, Hannibale furtim, ut id facerent, per ſuos cohortante, ſub non dati in tempore ſtipendii querela. ejus enim fugæ initium ab iis

qui

1498 qui cum illo venerant, factum, legatus poſtea quærendo reperit: tum illos ipſos, qui aufugerant, prope omnes ex Bononienſibus fuiſſe cognovit. quin etiam Hannibalis equites clam ſe quotidie caſtris atque turmis ſubtrahebant. Jamque Gaſpar Severinas cum equitibus a Ludovico miſſus ad ea loca pervenerat, Ranutiuſque una cum illo Martianus: cui, uti Venetis occurreret, Florentini mandaverant. etiam libræ auri centum Florentiam a Ludovico miſſæ, magno eis uſui ad celeritatem, cujus res magnopere indigebat, adhibendam fuerunt. Livianus aliud caſtellum cepit, vulnere in facie accepto, ac diripuit. Atque illis ipſis diebus (hyems autem jam advenerat) milites ter mille, qui Franciſco attribui debuerant, Ravennam ſunt, ut ad Marcellum contenderent, miſſi.

Piſarum oppugnatio. Dum hæc ſic adminiſtrantur, Paulus ad Piſas caſtris poſitis verberare muros tormentis cœpit. Id cum parum propter murorum firmitudinem proceſſiſſet, crates in latitudinem quoquoverſus pedum denum, in altitudinem ſenum, inter ſe conjunctas noctu muris admovit, terraque injecta milites uti murum ſuffoderent tecti cratibus imperavit. Piſani autem, cum in muro conſiſtendi propter tela multitudinemque hoſtium poteſtas eſſet nulli, foſſam intra muros latam atque altam duxerunt, caſtelliſque munierunt. Paulus turrim oppidi muro conjunctam dejicit: ea dejecta per ruinas militibus introire juſſis, ubi foſſam eſſe objectam, & Piſanos in aggere circumjectos hoſtes operiri, ut in foſſa telis atque ignibus eos conficerent, & magnum irrumpentibus inſtare periculum cognovit, receptui cani juſſit: pauciſque poſt diebus in hoſtium captis ab ſe caſtellis præſidio relicto, caſtra movit, ut in Cluſentinos ſaltus contra Medices Livianumque contenderet. Piſanis obſidione liberatis, Græci equites portis emiſſi caſtellum Calcem, dejecto Pauli præſidio, expugnatum diripuerunt. Claſſis præfectus, qui Pauli obſidionem una cum reliquis ſuſtinuerat, cum claſſiariis egreſſus, eoſdem Græcos equites ſecum ducens caſtellum ad Pontem ſtagni ei appoſitum itineri, quod Triturrita Pi-

ſas

ſas ducit, magna ipſum opportunitate tormentis concuſ- 1498
ſum ad deditionem compulit, agrumque Piſanum eo ab latere ſatis patentem ad ſementes faciendas civitati coloniſque reſtituit. Neque multo poſt iidem Græci equites, quod intellexerant in Populoniæ fines Cluſentinos homines, ut primum exercitus reipublicæ ad ea loca venerit, ſua, quæ potuerant, armenta compuliſſe, eo celeriter profecti ingentem inde prædam abduxerunt. deinde Volaterranum percurrentes agrum, præda onuſti Piſas redierunt. Paucis autem poſt diebus Tarſias una cum Valerio quæſtore & præfectis militum equitumque Piſis egreſſus, itinere in fines hoſtium medio fere inter Piſas Florentiamque ſpatio ad caſtellum Montopolim noctu confecto oppugnare portas cœpit. Eæ cum ab oppidanis, qui clamoribus interea exciti undique convenerant, portæ defenderentur, Tarſias ad aliam caſtelli partem, quæ quod ab eo latere nihil timebatur, propugnatoribus vacua tum quidem erat, milites tacite atque celeriter miſit. horum audaciſſimi atque leviſſimi murum per haſtas ſublevati conſcenderunt, alioſque ut conſcenderent adjuverunt. intromiſſi portas aperuerunt: ita oppidum captum ac direptum eſt, nuptiarum apparatu, quas erant illo die oppidani celebraturi, prædæ militum atque direptui addito.

Ubaldus cum ad fanum Camaldulenſe perveniſſet, quod quidem fanum ejecto Liviani præſidio ejus regionis homines recuperaverant, prælio aggreſſus portas irrumpere non potuit: itaque diſcedens, Popiumque verſus ducens, Græcos equites, ut præcurrerent, dimiſit. Ii milites hoſtium centum, qui molas frumentarias Popianorum muris propugnaculiſque communitas tormentis circum diſpoſitis cuſtodiebant, aquula trajecta in fugam verterunt: quorum major pars tum cæſa, tum capta, tormentaque incenſis ædificiis abducta. Id Populoniam obtinens cum intellexiſſet, ne intercluderetur, Popio relicto diſceſſit. Ubaldus Bibienam profectus, tormenta quibus Popianorum muros dejiceret, a ſenatu miſſa expectare conſtituerat: ſed ea propter nives, quarum magna vis itinera im-

1498 peditiſſima reddiderat, adduci non potuerunt, exceptis levioribus minoribuſque aliquot, quæ tamen ipſa vix ægreque ſunt perducta. quibus cum nihilo ſecius Livianus caſtellum Orniam obſidens, cui caſtello milites erant ducenti præſidio, brevi ſpatio cepit. Eo digreſſus ad caſtellum Qualianum caſtra poſuit. oppidani caſu Ornienſium permoti ſe celeriter dediderunt. itaque duobus captis caſtellis, cum pluviæ continentes omnia itinera illuvie fœdaviſſent, Bibienam rediit. Tædet me ejus belli leviora conſectari: quis enim legat ſine faſtidio ſingula, præſertim ſi ad rerum exitus, ut plerunque fit, tantummodo properet? ſed mihi facile veniam omnes homines daturos puto, cum ſcierint illud me aſſequi hoc ſcribendi labore vel cum primis cupere, ne cui videar publice geſta meorum civium, quæ nihil habeant dignitatis, ſilentio diſſimulaviſſe.

Hoſtibus poſt hæc propter Pauli adventum ad ſe ſe (jam enim is in Cluſentinos fines venerat) magnopere confirmatis, in Veneto exercitu de ducendo bello ducibus diverſa ſentientibus, Senatus anni exitu decrevit, uti Ubaldus cum parte copiarum legatoque Bibienæ in hybernis ſe contineret, reliquam Livianus partem ad Averniam hybernorum cauſa deduceret. *Avernia vicus & mons.* Is abeſt vicus a Bibiena ſeptem millia paſſuum, monti vaſtæ crepidinis impoſitus, Franciſci in deorum numerum recepti mora atque domicilio celeber. Tum ut militum duo millia in Ubaldi finibus conſcriberentur, ad eoſque mitterentur præſidii hybernorum cauſa, eodem Senatuſconſulto conſtitutum. Liviano etiam, propterea quod equites illius octoginta Orniæ præſidio relicti, ab hoſtibus furtim introductis capti fuerant, pecunia eſt amiſſis ſarciendis a Senatu dono tradita. Ante autem quam hæc ita fierent, Ramberti ſuaſu, qui diceret, ſi ſibi exercitus tribuatur, in Vallem ſtagni ſibi finitimam, quæ in Florentinis eſſet finibus, ſe irrupturum; qua capta priorem ad exercitum & commeatus ſupportari, & copiæ ſubmitti facile poſſent; Brixia equites cum præfectis ſeptem evocatos, Joannem Paulum Gradonicum cum Græcis, quibus præerat, equitibus,

bus, & militum non magno numero Ravenna profectum 1498
Senatus eo mittendos cenſuit. Ii Ramberto duce uſi, vallemque ingreſſi, caſtellis hoſtium quatuor captis, aliud caſtellum, quod erat communitius, tormentis levioribus adorti, Cyriacum præfectum virum fortem cum militibus ſexcentis egreſſum prælio commiſſo in fugam conjecerunt: Turcam centurionem cum pleriſque occiderunt, caſtellumque ceperunt. neque tamen is exercitus propter nives impeditaque itinera ulli præterea uſui reipublicæ fuit. Gradonicus etiam adverſa valetudine implicitus, Ravennam, deinde ad urbem rediit.

Anno autem inſequente vix inito, ex Caroli Urſini tur- 1499
ma complures, qui nondum in hyberna convenerant, ſunt cum caſtello, in quo erant, capti: captus etiam a Gaſpare Severinate legati ſcriba Marcelli, ex Ubaldi finibus cum ſtipendio & commeatu & militibus quatercentis, Græcis equitibus ducentis, Bibienam ſe ſe conferens; in quos quidem Severinas difficillimis in jugis de ſuperiore loco impetum fecerat. pauloque poſt cum equites circiter quingenti a Guido Ubaldo in ejus fines propter commeatus inopiam miſſi per anguſta loca iter facerent, ab hoſtibus intercepti ſunt, magnumque iis detrimentum eſt illatum: quorum plerique fuga capta itinerum ignoratione in manus hoſtium montanorum hominum pervenerunt. His acceptis incommodis, Senatus Nicolaum Urſinum paulo ante ab ſe ſtipendio auctum, cum equitibus gravioris levioriſque armaturæ octingentis, militibus quot contrahi & conſcribi poſſent, commeatu, quem oporteat, Bibienam ſubmittendum Ubaldi auxilio cenſuit. Ejus quoque uxor per ſe ſe & milites, & commeatus, quos ad virum mitteret, comparavit: ſed is valetudine tentatus, ab hoſtium ducibus cum peteret, uti medico ad ſe venienti iter darent, nihil impetravit: ſibi autem paulo poſt morbo ingraveſcente domum redire cupienti, uti darent, impetravit: itaque cum paucis ſuum in regnum diſceſſit.

Ad hæc intentis Patribus cum nunciis eſſet crebriori- 1498
bus

1498 *Turcarum regis apparatus in Venetos.*

bus allatum, a Turcarum rege claſſem non ſpernendam comparari, Andream Zancanium Senatus legatum ad illum miſit. Cauſa mittendi fuit, quod timebat Bajaſetem in rempublicam cum aliis de cauſis incenſum, tum propterea quod Nicolaus Piſaurus claſſis legatus navem onerariam unius ex regis ducibus, quos illi *Baſſas* appellant, æſtatis exitu in Aegeo depreſſerat, bellum facere Venetis inſtituiſſe. Ea res autem ſic acciderat: Dum Nicolaus apud Mitylenem cum triremibus quatuor iter faceret, & navi onerariæ bellicæ militibus, tormentis, reliquiſque rebus omnibus ad pugnandum idoneis inſtructiſſimæ amphorarum plus trecentarum, quam vento ferri viderat, appropinquaviſſet: vela uti demitterent, vectores admonuit. illi autem non vela modo non demiſerunt, ſed pilis ferreis tormentis emiſſis Nicolai præfectum interfecerunt, ac nonnullos ex remigibus ſagittis celeriter conjectis vulneraverunt. Quod ubi fieri Nicolaus vidit, arma ſuis uti caperent imperavit, atque in navem Thraciam impetu facto, eam expugnavit, cumque omnibus qui pugnæ ſuperfuerant, depreſſit. Erant ea in navi homines circiter ducenti quinquaginta. Zancanius Byzantium profectus magnum quidem claſſis apparatum inſtitutum cognovit: a rege tamen nullo oſtenſo in rempublicam offenſi animi indicio, liberaliter eſt acceptus. qui cum reipublicæ bellum facere decreviſſet, exiſtimans, propterea quod ei Ludovicus receperat eodem ſe tempore bellum in Gallia reipublicæ illaturum, hoſtibus eo ab latere occupatis omnia ſibi proſpere atque feliciter ceſſura: ut magis Venetos eluderet, fœdus quidem cum Zancanio renovavit: ſed fœderis capita latinis ſcripta literis ei dedit. Eſt autem in eorum legibus, ut quæ ſuæ linguæ verbis ſcripta non ſunt, ea præſtari non ſit neceſſe. Erat tum Byzantii civis Venetus Andreas Grittus, qui mercaturam ea in urbe annos complures exercuerat; vir faciei elegantia, corporiſque pulchritudine, qua inter Venetos ſuæ tempeſtatis omnes facile præſtitit, & morum gravitate ac liberalitate inſignis, eique nationi apprime

atque

atque magnopere charus. is, quod omnia Turcarum inſtituta callebat, ea de re Zancanium admonuit, atque uti fœdus verbis Thraciis conſcriptum haberet, pro ſua in patriam charitate illum eſt hortatus. Zancanius re tentata cum nihil efficere potuiſſet, cum fœdere latinis ſcripto literis ad urbem rediit: neve nihil videretur attuliſſe, id quod ab Gritto ea de re Byzantii accepiſſet, Senatui rèticuit. 1498

Ea fœderis tam propenſa renovatio magis etiam ſuſpenſos Patres fecerat, exiſtimantes ea de cauſa regem ſua conſilia ſuppreſſiſſe, ut eos imparatos atque inermes adoriretur, præſertim quod miſſæ ad illum a Ludovico atque a Florentinis communi conſenſu paulo ante legationes multa de Senatu queſtæ, nihil eorum quæ regis animum in rempublicam inflammare poſſent, prætermiſerunt. Quamobrem ut muniti ad omnes caſus eſſent, Senatus decrevit, uti naves onerariæ bellicæ tres confeſtim ornarentur, eiſque præfectus legeretur: lectuſque eſt Aloiſius Marcellus: uti navis item onereria magna, quam Sebaſtianus Marcellus ædificari ſibi curaverat, quæque Naupliæ tunc erat, armaretur, claſſique adjungeretur: literæque ad illum publice datæ, ut Corcyram navem adduceret: uti naves triremes triginta deducerentur: quarum navium decem ipſa in urbe, totidem Cretæ, ſex in Apulia, quatuor in Illyrico magiſtratus Veneti remigibus atque militibus inſtruerent. pauloque poſt decem aliæ triginta prioribus ſunt additæ. At Aloiſio rege Galliæ ſalutato, uti ſupra dictum eſt, legati ſunt ad eum ire juſſi tres gratulatum reipublicæ nomine, Antonius Lauredanus, Nicolaus Michaeles, Hjeronymus Georgius. Miſſæ deinde ab Senatu regi dono aquilæ in Creta inſula captæ ſexaginta ex earum genere, quibus in aucupio reges uti conſueverunt: pelleſque pretioſiores canis ab ſummo inter nigrum colorem conſperſæ ducentæ: quæ ille munera vultu lætiſſimo accepit, egitque de iis Senatui gratias apud legatos, cum jam ii ad illum perveniſſent. Sed ea dum ad regem legatio proficiſcitur, Triultius, qui ſe

1498 Aſtæ cum equitatu continuerat, Bretolam oppidum, quod quidem illis in finibus fratres duo in Ludovici fidem recepti obtinebant, capit. Ludovicus per legatum ea de re certiores Patres facit, eorumque conſilium exquirit. Patres moleſta ſibi eſſe, quæ intellexiſſent, legato reſponderunt: *Belli enim initium ſe ſe factum videre: ita ſe tamen Ludovici prudentia confidere, ut omnibus illum incommodis remedia celeriter adhibiturum eſſe non dubitent, præſertim cum is tantum auri poſſideat, quantum paulo ante ipſemet ejus legatus exploratum ſibi eſſe palam dixerit*. Legatis in Galliam profectis rex propoſuit, conſtitutum ſibi eſſe, Mediolani regnum, quod ſibi hæreditatis jure deberetur, ab Ludovico armis repetere: cupere ſe rempublicam ejus belli ſociam habere. Illi ſe ad Senatum ea de re literas daturos dixerunt, eique, quod Senatus juſſiſſet, renunciaturos. Illis autem in literis legati adſcripſerunt, nihil prætermittere Ludovicum, per amicos regios orando, pollicendo, ut ſe in Regis amicitiam inſinuet. Patres, re complures dies agitata, tametſi viderent periculoſum eſſe, maximum ampliſſimumque regem ſibi finitimum in Italiam adducere, tamen, propterea quod exiſtimabant neminem eo in regno pernicioſiorem civitati eſſe poſſe, quam is erat, quem permultos annos habuiſſent; verebanturque, ſi regis amicitiam repudiarent, ne ſe is cum Ludovico in reipublicæ fraudem conjungeret, quam certe ſocietatem Ludovicus nullis non conditionibus eſſet accepturus, ut bellum ab ſe averteret: ei rei animum adhibuerunt. Accedebat ad ſuperiores cauſas etiam hæc, quod nonnihil recentes ac perpetuæ in rempublicam Ludovici contumeliæ, oblata prope a Diis immortalibus facultate, civium animos ad vindictam expetendam incitabant. nonnullos etiam augendi fines imperii cupiditas, juſto præſertim nomine, juſtiſque de cauſis, incendebat: ut ſunt plerumque homines natura proclinati ad ea propaganda, quæ poſſident. Itaque literas ad legatos dant: regi reſpondeant, ſecum eo conſenſuros, bellumque una ſuſcepturos atque geſturos, modo is

Fœdus cum Ludovico XII. Galliæ rege, ſancitum.

ipſo-

ipſorum ditionem tutam ab ſe atque tectam velit eſſe. 1498
Ab legatis quærenti regi quanam id ratione vellent fieri, quodve ſeptum ſuis finibus aut propugnaculum expoſcerent: reſponderunt, ſi Cremonam oppidum reipublicæ conceſſerit, cum eo agro finibuſque omnibus, qui citra flumen Abduam ſint, tutos ſe fore exiſtimaturos. Tum rex conceſſurum quidem ſe reipublicæ eam, quam peterent ex Ludovici regno partem, recepit; quam quidem ſciret eſſe totius regni optimam atque opulentiſſimam, Lecco tantummodo excepto, de quo nulli cedere ſtatuerat: (id eſt municipium in læva Abduæ e lacu Lario exeuntis ripa) petere autem & ipſum pro iis rebus ab republica equites in id bellum ſepties mille, milites ſex mille, auri libras mille: ea ſibi datum iri ſi polliceantur, fœdus ſe cum illis initurum. His intellectis regis poſtulatis, Senatus legatis reſcripſit, ſe ſe milites equiteſque, quot rex peteret, in commune adducturos: de pecunia nihil polliceri; cum propterea quod tribus gerendis nullo interjecto temporis ſpatio bellis, Gallico, Neapolitano, Piſano, grandem pecuniam inſumpſiſſent: tum etiam quia in id, quod ab Turcarum rege in præſentia bellum reipublicæ immineat; cujus rei fama certioribus in dies nunciis jam percrebruerat; ad claſſem comparandam ſatis ſuperque civitas muneris atque oneris eſſet habitura. Ea rex cum intellexiſſet, in alium diem re dilata, ubi ea dies venit, pecuniam niſi dent, nihil ſe de fœdere acturum legatis renunciavit. Id ea cauſa fiebat, quod erant nonnulli magna apud illum Galli homines auctoritate, qui Ludovici rebus favebant: ii cum palam regi obſiſtere, ne bellum ſuſciperet, non auderent, exiſtimarent autem Venetos ad conditionem dandæ regi pecuniæ non deſcenſuros, in eo illum ut perſeveraret, hortabantur. nonnulli etiam fingi a Venetis, quæ de rege Thracio nunciarent, dictitabant. Accidit autem, ut dum hæc agitarentur, literæ ab Rhodiorum magiſtratu ad regem venerint, quibus rex literis certior fiebat, Bajaſetem claſſem ingentem comparare, atque in ea cura dies

1498 atque noctes verſari, ut quam poſſet maximam atque ornatiſſimam educeret. Ea intellecta re, Venetos nihil fingere ubi rex vidit, quinto idus februarias nulla pecuniæ
1499 mentione habita, iis quibus dictum eſt legibus fœdus in omne tempus cum legatis percuſſit; ea etiam conditione fœderi addita, ut ſi quo rex tempore in Italiam tranſmitteret, bello Thracio reſpublica impediretur, ad auxilia ei danda non teneretur. Icto fœdere (quæ quidem res longe alium, ac ſibi Ludovicus perſuaſerat, exitum habuit: is enim, cum quis ei ſuorum, conſenſuros cum rege Galliæ Venetos contra illum diceret, *Bono es animo*, inquiebat, *nunquam id Senatus decernet: nunquam Veneti majorem ſe finitimum ſibi regem ſtatuent eſſe: itaque in rempublicam quos volo, meo jure ludos facio, ejus rei non dubius, quin me malit, ita ut ſum, quam regem Galliæ mei regni dominum*) ſed fœdere concelebrato, Ludovicus ſæpe ſe ipſe accuſans, qui nunquam id in animum potuerit inducere, Joannem Franciſcum Severinatem, quem quidem ad Piſanum bellum bona cum manu Florentinorum auxilio mittere ſtatuerat, retinuit, ut Aſtam verſus, ubi jam Triultium copias cogere nunciabatur, eum mitteret.

Interea cum in fines Guidi Ubaldi Nicolaus cum eo, de quo diximus, exercitu perveniſſet, neque propter nives difficiliaque itinera, & hoſtium copias per anguſtos montium aditus & caſtella diſtributas, Bibienam ſe conferre ſatis poſſe tuto confideret, civitas vero defeſſa ſtipendiis in id bellum erogandis ſurdior ad tributi vocem fieret, præſertim bello Gallico alia ſtipendia, alias impenſas jam depoſcente, Senatus Herculi, qui ſe reipublicæ pridem obtulerat, ſi vellet, ſe cum Florentinis curaturum uti bellum pro ejus dignitate componeretur, aures tandem præbuit, permiſitque ut ea de re agere inciperet. Ille primo per Bernardum Bembum patrem meum, qui Ferrariæ prodominum gerebat, deinde per ſuos, quos in urbe interpretes habebat ad fallendum idoneos, ſat bonis conditionibus propoſitis effecit, ut Senatus, exiſtimans illum de conditionibus fidem ſervaturum, cum de iis ipſis

Pa-

Digitized by Google

Patres omnibus in ſermonibus & collocutionibus antea egiſſent, atque inter ipſos Herculemque conveniſſet, poteſtatem ei faceret de Piſano bello, quemadmodum ſibi videretur, ita ſtatuendi: poteſtate ab utriſque tradita, Hercules cum legatione, quam ad illum Florentini miſerant, cumque Ludovici legato ad urbem venit. In urbe cum eſſet, tres ei cives Principis collegium attribuit, qui ei præſto eſſent, ſi quid petere aut cognoſcere vellet, atque ad Principem & Patres renunciarent. Scripto autem, nequedum prolato judicio, cum ſe id Hercules Patribus oſtenſurum eſſe diceret, ut ſi quid aboleri aut commutari vellent, liceret: Georgius Cornelius unus ex Principis collegio Patres eſt hortatus, afferri ad ſe libellos juberent, atque inſpicerent; ne ignaris ipſis, quid Hercules judicaturus eſſet, ſententia proferretur. Sed is reprehenſus a Patribus, qui dicerent, non eſſe æquum data Herculi per Senatum poteſtate ſuo arbitrio judicandi, nunc ei leges velle imponere, ſi quæ ſcripſerit, ſint improbaturi: ſi non ſint, fruſtra inſpici quæ non improbentur; conticuit. Hercules octavo iduum aprilium ſententiam tulit; ut remiſſis atque abolitis, quæcunque in Florentinos quoquo modo Piſani detrimenta eo bello intuliſſent, Piſæ reſtituerentur: ut reipublicæ auri libras mille octingentas Florentini darent annis duodecim expenſi nomine: multis capitibus ad ſpeciem Piſanæ rei meliorem in ſtatum atque formam redigendæ, quam antea fuiſſet, ſummæ judicii additis: re autem, quibus ad priſtinam ſervitutis conditionem temporis momento Piſæ reciderent. Biduo poſt Hercules ſalutatis Patribus, quorum nemo fuit qui eum non invitus & non mœſto vultu viderit, vel etiam qui non de eo magnopere ſit queſtus, quod fidem, quam reipublicæ dederat, tantis præſertim de rebus, non præſtitiſſet, mediam per urbem verbis contumacibus & ſibilis a popolo exploſus domum rediit. Senatus Ferdinandum Herculis filium, & Bentivolos patrem & filium, & Baliones, & Marcum Martinengium, quo exercitus præfecto Piſis uſus fuerat, qui ſe omnes 1499

Piſæ Florentinis reſtituuntur.

neque

1499 neque ſtrenue nec amanter eo bello geſſerant, miſſos fecit. Guidum Ubaldum autem, qui valetudine curata ſe ad Patres ſalutandos inviſendoſque contulerat, præfectura equitum & ſtipendio confirmato, in reipublicæ fidem recepit.

Aloiſius Galliæ rex Ludovico bellum illaturus, ex eorum numero quos conſulere ſingulis de rebus conſueverat, legatos Venetos facit. Ipſe legationem ad Senatum mittit. Ad bellum equites ejus generis mille octingentos, quorum ſinguli more Gallico equites ſex ſecum ducerent, militum numerum decem millium habere inſtituit. Triultium ſuis exercitibus in Italia præficit. Veneti ubi fœdus cum rege ictum ab legatis intellexerunt, ſacris in æde Marcia ſolenni ritu factis, foro apparatiſſimo verba fœderis in vulgus pronunciari pro ſuggeſtu voluerunt. Ea dum pronunciantur, ventus coortus vexillum reipublicæ templi turriculis implicuit, vexilli parte abſciſſa. quod quidem poſtea ex eventu rerum portenti loco civitas habuit. Neque multo poſt alios regi legatos Marcum Georgium, Benedictum Triviſanum Senatus creavit, prioribuſque legatis, cum hi ad regem perveniſſent, domum eſt reditionis facultas data. Rex æſtate media ſuis in Italiam copiis præmiſſis Lugdunum venit. Senatus exercitu & ipſe comparato Melchionem Triviſanum, Marcum Antonium Maurocenum legatos exercitui ſublegit. alteroque ex duobus legatis, quos ad urbem rex miſerat, una cum illis ad exercitum reipublicæ profecturo, ut rebus omnibus intereſſet, equus pro ejus dignitate, ac tentorium, & ferrea corporis tegumenta cum auri libris duabus a Senatu dono data. Inter hæc Federicus rex Neapolis per ſuum legatum Patribus ſignificavit, velle ſe equites quingentos Ludovici auxilio Mediolanum mittere. Patres, neque eum illa copia Ludovico profuturum, cui longe firmioribus præſidiis ad ſalutem opus eſſet, & ſe ea re inferri ſibi magnam ab eo injuriam exiſtimaturos, regi reſcribere legatum juſſerunt, nullos plane homines majora in Ludovicum beneficia contuliſ-

tuliſſe, quam ſe ſe: pro quibus ille rebus gratiam una tantum ſemper re, maleficiis contumeliiſque alia ſuper aliam inferendis, reipublicæ retuliſſet. veniſſe nunc tempus, ut Deos iratos habeat, quos fefellit: rectius itaque eum facturum, ſi quieverit. Pauloque poſt Ludovicus ipſe, ſi quo pacto Venetos placare poſſet, legatum ad Senatum miſit: ſed is cum Ferrariam appuliſſet, Hercules ſuum hominem ad Patres cum Ludovici literis præmiſit, petiitque, ut Ludovici legato ad eos veniendi poteſtatem facerent. In Ludovici literis erat ſcriptum, ſe magnis utilibuſque de rebus ſuo & Aſcanii fratris ſui nomine legatum ad eos mittere: petere a Patribus ut reciperetur, mandataque cognoſcerent. Patres lectis literis Herculis internuncio juſſerunt, uti ſtatim urbe diſcederet: literaſque Ludovici legato regio legendas dederunt. 1499

Triultius, ad quem quidem regis duces duo cum equitum duobus millibus acceſſerant, in Ludovici regnum ingreſſus municipia complura partim vi cepit, partim ad deditionem compulit. deinde Novium profectus, quod quidem municipium Ludovicus ſeptingentis militibus intromiſſis communierat, tormentis ad murum poſitis, atque uno tempore omnium ferreis emiſſis pilis oppidanos ita terruit, ut confeſtim ſe dederent. Milites in arcem recepti, cum ſe ad propugnationem comparaviſſent, tantus Gallorum militum impetus, & tormentorum reliquarumque rerum apparatus tam ſubitus tamque ardens fuit, ut quinque horarum ſpatio arcem expugnaverint, militeſque Ludovici omnes ad unum interfecerint. quo ſucceſſu ad celeritatem uſus Triultius, paucis diebus caſtella numero ad viginti, Tortonamque oppidum cepit. Iis rebus cognitis Antonius Maria Severinas Galeatii frater, qui una cum illo Alexandriæ præerat, Ticinum rediit, neque ab oppidanis eſt receptus. Veneti, ubi a Triultio belli factum initium cognoverunt, exercitu equitum amplius ſeptem millium, militum ſupra ſex millium coacto, Ollioque flumine cum parte copiarum Liviano duce tranſmiſſo, plura uno die municipia per deditionem capiunt:

Galli Mediolanenſem ducatum occupant.

reli-

1499 reliquaque ad priorem exercitus partem adjuncta parte, parvo temporis ſpatio vicis caſtelliſque quæ cis Abduam flumen ſunt, compluribus in deditionem acceptis, Caravagium, quod eſt ejus regionis caput, exercitum adducunt. Legati ad oppidanos miſerunt, ſi ſe oppugnari ſinerent, ſe ſe oppidum militibus tradituros. Ea nocte nullum eſt reſponſum datum. itaque ſtationibus militum ad oppidi foſſas diſpoſitis, legati ut muros mane quaterent ſe comparabant. Oppidani autem prima luce ad legatos venerunt, ſeque eis dediderunt, arce excepta, quæ ab ipſis non tenebatur: eamque fuiſſe cauſam dixerunt, cur non ſe legatis eveſtigio permiſiſſent, quod arcem quoque tradere voluiſſent. Legatis introductis, miſſiſque ad præfectum arcis internunciis, poſtridie ejus diei arx deditur, legato Ludovici, qui in ea erat, militibuſque omnibus abeundi poteſtate impetrata, oppidanis poſtulantibus. Hoc idem Sonzinates fecerunt. Sed arcis præfectus miſſo ad legatos internuncio, velle ſe arcem tradere ſponte pollicitus, quæ quidem eſſet tormentis rebuſque omnibus muniti ſſima, ab eis petiit, ut ſibi civitatem & jus comitiorum darent. Illi ejus rei facultatem ſe habere nullam cum reſpondiſſent, literaſque ad Senatum daturos recepiſſent: præfectus ſe in eo reipublicæ fidei velle permittere, ne qua propterea mora legatis fieret, liberaliter pronuncians, arcem tradidit.

Veneti Caravagium occupant.

Et Sonzinum.

Iiſdem diebus parte altera Triultio Alexandriam tormentis oppugnante, Galeatius Ludovici gener, qui oppidum defendebat, cum paucis clam noctu egreſſus Mediolanum abiit. qua intellecta re, complures ejus equites militeſque oppido aufugerunt: itaque mane Galli ab oppidanis introducti, oppidum capiunt. Placentini miſſis ad Triultium legatis, itemque Ticinenſes, ſe ſe ei dediderunt. Mediolani autem militibus Ludovici ſtipendium poſtulantibus, cum eos Ludovicus ad quæſtorem ſuum rejeciſſet, ille vero moram interponere ei rei vellet, milites multis illatis vulneribus quæſtorem prope interfecerunt. Civitatis principes veriti ne diriperentur, ſimul quod no-

vis

vis rebus ſtudebant, agreſtes homines in oppidum addu- 1499
xerunt, ſe ſeque munierunt. Quibus rebus cognitis, Ludovicus incitatæ plebis ſtudia, omniumque plane hominum in ſe invidiam pertimeſcens, liberos & concubinam (nam uxor mortem obierat) & Aſcanium Cardinalem fratrem, Federicumque Severinatem item Cardinalem Galeatii fratrem oppido eductos Comum miſit. Oppidani ubi Ludovicum ſuis rebus diffidere ipſum intellexerunt, concilio civitatis coacto quatuor ex principibus legerunt, qui rebus omnibus præeſſent. ii ad Ludovicum profecti velle ſe oppidum regi tradere dixerunt: ejus autem rei cauſam ipſum dediſſe, qui liberos & familiam emiſerit. Ludovicus intellecta civitatis voluntate, ſtipendio equitibus levis armaturæ quingentis dato, poſtridie ejus diei una cum Galeatio genero equitibuſque paulo plus ducentis diſceſſit, cum reliqui, ſtipe accepta, ejus imperio ſe ſubtraxiſſent: arcemque artificio atque immani mole murorum omnibuſque idoneis ad obſidionem ſuſtinendam rebus, tum militum duobus millibus apprime communitam, Bernardino Curtio, uni ex ſuis maxime intimis, cui ſupra cæteros confidebat, quemque ipſe a parvulo aluerat, commendavit: cum eam tradere Aſcanio fratri cuſtodiendam, qui ſe illi obtulerat, noluiſſet. Triultius quatriduo poſt a Mediolanenſibus magna hominum gratulatione in oppidum receptus eſt: reliqua oppida, quæ ſupererant, ei ſe confeſtim dediderunt.

Cremona Venetis deditur.

Venetis Cremonæ appropinquantibus, civitas legatos obviam miſit, qui tempus ad deditionem peterent. quo tempore miſſis ad Triultium interpretibus, ubi ſe principes civitatis in eà regni parte, quæ ad rempublicam ex fœdere ſpectabat, eſſe intellexerunt, omni cum ſenatu & ſacerdotibus atque pontifice ad portas progreſſi, legatos una cum ducibus accerſitos ſub tentoriolo ſacro in oppidum introduxerunt: poſtulanteſque ut tributis a Ludovico vel impoſitis novis, vel adauctis acerbiſſime veteribus, civitatem levarent, impetraverunt. Erat in oppido arx perquam munita, difficiliſque captu, ſi qua alia: eam

Pe-

1499 Petrus Antonius Battalia a Ludovico acceptam cuſtodiebat. Legati poſtridie ejus diei, qui arcem reipublicæ nomine ab illo peterent, miſerunt. a præfecto interpretibus ultro citroque miſſis, cum ei libras auri ducentas quinquaginta legati partim dediſſent, partim ſe daturos recepiſſent; civitatem & jus comitiorum ipſi patrique ejus poſteriſque eorum una cum domo urbana & fundo & villa in agro Veronenſi Senatus permiſſu donaviſſent: arce ſunt potiti. Eodemque fere die Triultius auri libris item ducenties quinquagies Curtio numeratis, conceſſaque Ludovici & Galeatii ſupellectili ſane regia, quæ in ea erat, Mediolani arcem, de qua diximus, tenuit. Ita is, cui fides ab ſe ſe data rata atque ſancta nunquam fuiſſet, neminem habuit ſuorum, qui ei fidem, quam dederat, cum id facere nullo negotio poſſet, tam duro ejus tempore pauculos modo dies præſtaret. Cremona in reipublicæ poteſtatem redacta, magiſtratus, qui jus dicerent Dominicus Triviſanus, Nicolaus Fuſcarenus eo miſſi: oratoreſque adlecti duo ad priores alios, qui adhuc in urbe præſtolabantur, Nicolaus Michaeles, Benedictus Juſtinianus: Mediolanumque una omnes ire juſſi ibi regem excepturi, eique reipublicæ nomine novo de regno gratulaturi. quos quidem poſtea rex, Mediolanum cum veniſſet, nam tum quidem eſſe in Alpibus dicebatur, perhonorifice tractavit, apud ſeque habuit. Eorum tres, quorum in numero erat Antonius Lauredanus, qui ex Gallia cum rege venerat, ſuo functi munere domum redierunt. Petierat ab legatis reipublicæ qui in Gallia tranſalpina fœdus cum rege percuſſerant, Ludovicus Lucemburgius regis propinquus, ut cum ad urbem rediiſſent, ſibi a Patribus civitatem & jus comitiorum impetrarent. itaque ejus poſtulatis intellectis, civitas utrunque munus Ludovico eſt elargita. Eadem liberalitas in Hannibalem Anguſciolum, qui arcem Sonzinatium reipublicæ legatis tradiderat, & Marſilium ejus fratrem collata: annuuſque inſuper proventus utrique dono additus. Victor quoque Martinengius Brixianus, unus ex principibus civitatis.

Joan-

Joanneſque Maria ejus frater, ob eorum egregia in rempublicam officia, civitatem & jus comitiorum paucis poſt diebus ſunt adepti. Ludovicus in Rhetos profectus, ut exercitum cogeret ad Gallos repellendos (id enim fama vulgaverat) Helvetiis Lepontiiſque tentatis nihil efficere, quod ex uſu eſſet, potuit. Rex adhibitis legatis, qui Mediolani erant, omnibus, velle ſe Federico regi bellum inferre pronunciavit, ut regnum Neapolitanum, quod paulo antea Caroli fuiſſet, ſuam in poteſtatem redigeret. Cui ſtatim Hiſpaniæ regum legatus, *Ego vero*, inquit, *bellum tibi a meis regibus denuncio, ſi id aggredi ſtatueris. non enim ſunt paſſuri, ut propinquum ſuum regno quis ejiciat*. Rex *de eo ſe cogitaturum* reſpondit. Deinde duos cum menſes Mediolani fuiſſet; Genuenſium civitatem certis conditionibus in fidem recepiſſet; Triultium, cui etiam Vigevenum in Ticinenſi agro oppidum regiis ædibus atque ad venationes opportunum dono dederat, una cum altero ex ſuis ducibus novi regni rebus omnibus præfeciſſet: in ulteriorem Galliam rediit. 1499

IN

IN LIBRUM QUINTUM
C. AUGUSTINI CURIONIS
EPITOME.

Corvorum ac vulturum in Apulia prodigioſa pugna. Turcæ ac Venetorum ad bellum apparatus. Venetæ claſſis cum Turcica pugna. Naupactus a Turcis capitur. Antonio Grimano claſſis imperium abrogatur. Cæſaris Borgiæ in Flaminia bella. Ludovici Sfortiæ Mediolanum reditus. Ludovicus & Aſcanius capiuntur. Turcici belli progreſſus. Altera Venetæ cum Turcica claſſium pugna. Methone a Turcis expugnatur. Pylos a Turcis capitur. Corone item & Aegina a Turcis capiuntur. Turcæ ſe Byzantium recipiunt. Aegina a Venetis recuperatur. Venetæ claſſis res adverſus Turcas feliciter geſtæ. Samothracia a Venetis capitur. Caroli Contareni ſupplicium. Hiſpaniæ reges claſſem Venetis auxilio mittunt. Pylos a Venetis recipitur. Cephallenes oppugnatur & capitur. Conſalvo jus comitiorum datur. Præmia eorum, qui pro republica mortem oppetierant, propinquis data. Venetorum cum Uladislao Pannoniæ rege fœdus. Auxilia ab Alexandro Pontifice Venetis contra Turcas data, & ſacræ pecuniæ ſumma. Alexiani ſe Venetis dedunt. Baptiſtæ Zeni Cardinalis obitus. Pylos iterum a Thracio rege capitur. Megara a Venetis deletur. Venetorum & Turcarum varia fortuna. Auguſtini Barbadici Ducis obitus. Dyrrhachium a Turcis capitur.

P E-

PETRI BEMBI
RERUM VENETARUM
HISTORIAE
LIBER V.

DUm hæc in Gallia citeriore geruntur, 1499
ad Bajaſetis novos motus, qui exerci- *Bellum*
tum & claſſem magno ſtudio compara- *Turcicum*
bat, Antonio Grimano præfecto claſſis *in Bajaze-*
declarato, uti profectionem maturaret, *tem.*
Patres juſſerunt. Is antequam conſcenderet, propterea quod ab civibus tot ſuperiorum defeſſis continentium bellorum muneribus lente ac moroſe tributa exigebantur, libras auri octoginta in remigum ſtipendia reipublicæ mutuo dedit: alteras octoginta ſecum ſe laturum eſt pollicitus, quibus Corcyræ reliquiſque in locis ad claſſem conſtituendam uteretur. Conſtat illis diebus in Apulia corvos vultureſque tanta ex aere vi tantiſque agminibus inter ſe conflixiſſe, ut carri duodecim eorum cadaveribus explerentur. Corcyrenſes cum viderent in magnis parandæ claſſis difficulta-

Digitized by Google

1499 tibus propter temporis anguſtias rempublicam verſari, quod Bajaſetis claſſis vela jam facere dicebatur, polliciti ſunt, ſi eis frumentum & tormenta ſubminiſtrentur, ſe ſe gripos ſexaginta ſuis hominibus ſuaque pecunia ornaturos, quibus Antonius eo bello uti poſſet. quod quidem Corcyrenſium auxilium opportune oblatum Senatus libentiſſime accipiens, numum aureum in ſingulos eorum qui conſcenderent, ad ea quæ petierant Corcyrenſes, etiam addidit. Jamque ab Hiadertinorum magiſtratu literæ ad Senatum datæ certiores Patres fecerunt, Turcas equites ad duo millia incurſiones in eorum fines feciſſe, magnumque agreſtium hominum numerum abegiſſe; neque poſtea diſceſſiſſe, ſed ibidem conſediſſe. quæ res omnem dubitationem expulit, quo eſſet claſſe rex irrupturus, cum in fines reipublicæ terreſtres copias induxiſſet. nam eum nonnulli Rhodiis bellum eſſe illaturum etiam nunc arbitrabantur. Lecti itaque legati duo, Franciſcus Ciconia, qui in Aetolia & Achaja reipublicæ oppidis præeſſet: Andreas Lauredanus, qui Corcyræ: tum Andreas Zancanius item legatus cum præſidio in Carnos miſſus, cum Patres eo etiam ab latere Turcas impetum facturos comperiſſent. Latum etiam, ut biremes complures ornarentur, quæ maris Hadriani præſidio eſſent contra biremes Turcarum, quas Eloi fluminis oſtio Aulonem deductas Senatus intellexerat: eiſque biremibus Auguſtinus Maripetrus præfectus datus cum trireme una, quam ipſe conſcenderet. Ob eas res atque bellum, quod quidem fore omnium, quæ civitas cum Turcis unquam geſſiſſet, maximum & formidoloſiſſimum videbatur, aucta per Senatum urbis vectigalia ſunt parte ex tertia, vini, panis, carnis portoriis tantummodo exceptis: atque uti magiſtratus omnes urbani provincialeſque mediam ſtipendiorum partem unius anni reipublicæ remitterent, lex lata: cautum tamen, ne quadragintaviralia judicia ea lege tenerentur. Lecti etiam viri, qui cenſum civibus omnibus pro cujuſque opibus decernerent, ea conditione, ut is quem decreviſſent, reipublicæ a quoque cive cenſus donaretur;

Venetorum in Turcas apparatus.

retur; ſi auri ſemunciam non excederet: ſupra id mutuo 1499
erogaretur: neque tamen auri libras tres ullius civis cenſus poſſet excedere. Simul, quod illis ipſis diebus terreſtres etiam equitatus & peditatus copias ex Gallorum regis fœdere Senatus contra Ludovicum cogere, atque in Galliam mittere tenebatur, pecuniaque erat uno tempore in claſſem atque in exercitum ſeparatim ſubminiſtranda: lex eſt lata, ut quæ civitates ſub reipublicæ imperio in continenti eſſent, iis literæ darentur, vellent pro ſuo in rempublicam ſtudio tam difficili ejus tempore ſubſidii nomine pecuniam publice ad urbem mittere, ſua cuique civitati dicta & conſtituta ſumma, Patavinis auri libris centum, Vicetinis octoginta, Veronenſibus totidem, Brixianis centum viginti, Bergomatibus quinquagintaquinque, Tauriſanis quinquaginta, Cremenſibus viginti, cæteriſque item infra hæc: quæ quidem civitates ut in rebus tam urgentibus lubentes atque alacriter ſuam quæque partem in ærarium contulerunt. Alexander etiam Pontifex Maximus omnium proventuum, quibus ſacerdotes in imperio reipublicæ fruerentur, partem plus tertiam in id bellum Senatui conceſſit, Cardinalium ſacerdotiis exceptis.

Turcarum claſſis.

Iis adminiſtratis rebus, æſtatis parte jam præterita Bajaſetis claſſis navium omnis generis circiter ducentarum ſeptuaginta, quo in numero erant triremes ſeptuaginta, biremes quadraginta, naves duæ onerariæ immani magnitudine, freto egreſſa, Eubœamque inſulam prætervecta, ad reipublicæ in Achaja littora ſe convertit: & exercitus maximis inſtructus copiis, cui præerat rex ipſe, terreſtri itinere eodem proficiſcitur: cum rex, antequam Theſſalonica diſcederet, cives Venetos, qui Byzantii commorabantur, in vincula conjici mandaviſſet: in quibus erat Andreas Grittus, de quo ſupra dictum eſt. Is, quod ad magiſtratum, qui erat Naupacti, charitate patriæ juvenilem animum ſtimulante literas notis conſcriptas omnibus de rebus deque regiis conſiliis dederat, duriore conditione quam reliqui omnes in cuſtodia fuit: parumque abfuit, quin interficeretur. Antonius magna diligentia omnibus

1499 bus ex reipublicæ maritimis municipiis atque inſulis claſſe celeriter coacta pulcherrimeque inſtructa, quæ quidem erat triremium quadraginta ſex, longarum navium ex iis quæ ad mercaturam proficiſcuntur, decem ſeptem, navium onerariarum numero ad quadraginta, biremium & reliquarum item quadraginta, Methone ex anchoris, quid Turcæ facerent, circunſpiciebat. pauloque poſt e portu apud Acritam egreſſos appropinquare eos intelligens ad Sphagiam inſulam, quæ contra Methonem eſt, vela cum omnibus navibus facit. Venetias cum eſſet nunciatum, claſſem Thraciam ad ea reipublicæ littora proceſſiſſe, quibus in littoribus & portubus eſſet Veneta, neque eſſe dubium quin ſint congreſſuræ, ſupplicatio eſt a Senatu decreta: tum in ſacrarum virginum & ſacerdotium collegia farinæ triticeæ ſextaria trecenta dono data: atque auri libræ quinque remigibus ſenectute aut valetudine affectis, qui aliquando ſtipendia in claſſibus reipublicæ feciſſent, per urbem diſtributæ. Antonius, conſtituto qua ex parte hoſtes, quotque cum triremibus quiſque legatorum aggrederetur, quemque locum præfecti navium onerariarum majorumque longarum caperent; quot naves poſt reliquas, ut ſubſidio laborantibus eſſent, ſe continerent: media ipſe in acie, quatuor circum ſe triremes ducens, provectuſque paululum in mare, cum naves Thraciæ non longe ab eo iter facerent, poſſetque illas ſecundo vento aggredi, prælium tamen diſtulit. At Aloiſius Marcellus navium onerariarum præfectus, ut ei erat imperatum, pauliſper ſe ad claſſem hoſtium convertit: qua re animadverſa, illi ſtatim alia inſulæ parte ſe in portum, qui Longus appellatur, receperunt. Conſtat autem illis diebus ita eos reipublicæ claſſis nomen perhorruiſſe, ut multi ſe ſuis cum navibus littori applicuerint, quo facilius, ſi claſſes congrederentur, terra fugam caperent. Antonius Methonem rediit: idque cum bis terque poſtea paucorum dierum ſpatio accidiſſet, ut & Turcæ portu egreſſi conſpecta claſſe Veneta in eundem portum redierint, aut in proximum ſe intulerint: & Antonius, eductis navibus ut confligeret, viſis

Et Venetorum.

ſis hoſtibus, cum ei viſum non fuiſſet congredi, eos redire aut progredi ſine impedimento permiſerit: Turcæ audentiores facti, quod exiſtimarent Antonium metu perculſum ea facere, pridie idus ſextiles ſe, ut iter facerent, explicabant. Erant autem non longe a Methone, littori, quam mari aperto, propiores. Antonius claſſe educta, quod ſuperioribus fecerat diebus, ut quemadmodum ab initio communi legatorum & præfectorum omnium conſilio conſtituerat, in eos impetum faceret, ſe comparabat. Atque eo ipſo tempore Andreas Lauredanus Corcyræ magiſtratus advenit, gripos undecim, & naves onerarias quatuor, in quibus erant milites plus mille, ſecum afferens. Is ad Antonium recta profectus, veniſſe ſe ad rempublicam auxilio juvandam proponit: petit, ut quid ſe facere velit, imperet. Erat in Andrea magnus animus, magna virtus, plurima belli & rerum maritimarum experientia: itaque illo viſo univerſa claſſis clarum lætitiæ ſignum dedit, ſalutatuſque eſt plauſu vocibuſque militaribus mirandum in modum. Id an ægre tulerit Antonius, veniſſe hominem, qui, ſi quid recte ſit adminiſtratum, favore vulgi atque benivolentia ejus rei omnem ſibi laudem præripiat, explorati nihil habeo: multi quidem certe crediderunt, & teſtatum reliquerunt. Sed illi navem onerariam ex duabus magnis reipublicæ navibus, quas habebat, uti conſcenderet, eique imperaret, permiſit. 1499

Venetæ & Turcicæ claſſis pugna.

Andreas cymba ad navem ſtatim vectus (neque enim temporis exiguitas longiorem moram dabat) in eam ſe ſe intulit. Altera in navi magna reipublicæ erat Albanus Armerius præfectus. Is, ubi eſt imperatum ut in hoſtes impetus fieret, quod ſciebat de concilii ſententia datum ſibi negotium ab Antonio, ut navem Thraciam alterutram ex duabus, de quibus ſupra dictum eſt, adoriretur, ad eam ex illis, quæ quidem erat vaſtior., contendit. Lauredanus ſua cum navi ad navem hoſtium alteram approperat. Sed ea fuga comparata, in mare ſiniſtrorſum ſe proripuit. Tum Lauredanus ſuam & ipſe navem in

Digitized by Google

1499 majorem hoſtium navem convertit: quam cum eſſent ambo conſecuti, injectis manibus ferreis eam religant. Erant in nave Thracia milites mille, qui ſe cominus acriter fortiterque defendebant. Id dum fit, ignis in navem hoſtium jactus puppim ſuccendit: qui extingui cum non poſſet, neque noſtris navibus explicandi ſe ab illa facultas daretur, vento latus naves Venetas comprehendit: ita tres earum claſſium maximæ inſtructiſſimæque naves conflagraverunt. Sed fuit quidem eorum, qui in navi Thracia erant, longe caſus atque ſors melior: propterea quod Turcæ reliqui ubi ſuam comburi navem viderunt, biremes naviculaſque aliquot eo celeriter miſerunt: eæ biremes atque naviculæ, qui ſe in mare projecerant milites, quod neceſſe erat fieri, eis auxilio fuerunt, omneſque ſuſtulerunt. Noſtri homines, quibus in tempore ſubſidium adeſſe non potuit, cæſi ab iis, qui ſuis venerant auxilio, omnes interierunt, præter paucos ex utraque navi, quos Thomas Duodus, qui in oneraria erat, ſuæ navis ſcapha ſublatos conſervavit: præterque Albanum, quem Turcæ inter ſuos e mari captum ſuſtulerunt. Proceſſerat eodem impetu atque ardore animi una cum Albano cumque Lauredano navis alia oneraria non ita magna, ut naves Thracias adoriretur: ſed ea pilis ferreis ab hoſtium navibus pugnæ initio conjectis depreſſa, ſuis cum militibus interiit. Unus Vincentius Polanus triremem, cui præerat (erat autem ex iis, quæ ad mercaturam inſtituuntur) in claſſem Thraciam magno animo intulit. Is parvo temporis ſpatio circunſcriptus ab hoſtium longis navibus omnis generis compluribuſque, cum ſe fortiſſime horas duas defendiſſet, naveſque hoſtium nonnullas tormentis perforaviſſet, ipſos audacter in ejus ſæpe navem conſcendentes interfeciſſet, aliquot ex ſuis amiſiſſet, vulnerata parte plurima, coorto forte vento, veliſque factis, ſe ſe hoſtibus eripuit. Ex reliquis reipublicæ navibus nulla cominus congreſſa, pilis tantum e longinquo emiſſis, omnes in mare dexteram ad partem claſſe hoſtium relicta abierunt: ex quibus Aloiſius Marcellus in navem hoſtium one-

onerariam incidens, injecta manu ferrea eam ſecum abduxit, longeque ab reliquis navibus captam atque direptam incendit. Ibi Antonius animo turbatus, ob eos eventus quos triſtes conſpexerat, nihil præterea tentare auſus, ſe recepit. Claſſis Thracia eodem ipſo in loco ſe continuit. Veneti ad Prodonum inſulam jactis anchoris conſtiterunt, cum tamen naves onerariæ complures majoreſque triremes prope omnes biduum fere, antequam eo convenirent, conſumpſiſſent. Albanus poſtea Byzantium productus, dum ei rex vitam ſe conceſſurum dixiſſet, ſi Maumettum Turcarum deum deinceps coleret, negans id unquam ſe facturum, in duas ſectus partes magna conſtantique voluntate mortem obiit. 1499

Petierat ab Aloiſio Galliæ rege jam a primo Bajaſetis apparatu Rhodiorum magiſtratus claſſem, qua ſe tueri poſſet: propterea quod eam ad inſulam atque oppidum ſuas eſſe copias, ſuamque claſſem Bajaſetem illaturum multorum vocibus & nunciis afferebatur. Rex ne ſui regni initio parum diligens ad reipublicæ Chriſtianæ partes muniendas atque tuendas videretur, claſſem navium duarum & viginti in Gallia provincia coactam ad Rhodios miſerat. ea claſſis uti cum claſſe reipublicæ ſe conjungeret, quod Rhodiis navium nihil opus eſſet, Senatus ab Rege libentiſſimo impetraverat: qui etiam omnes ſuas opes, ſeque ipſum per literas perque legatos in id bellum reipublicæ obtuliſſet. Itaque dum Antonius eo loci eſt, nunciatur ei claſſem Gallicam Zacynthi eſſe. qua intellecta re, ipſe tota cum claſſe Zacynthum profectus cum illa ſe conjunxit: ad quam quidem Rhodii & ipſi naves onerarias tres adjunxerant. Claſſis interim Thracia inferius aliquanto ad eum locum, qui Torneſium appellatur, ſe receperat. Antonius Gallique eam aggredi communi conſilio decreverunt: itaque cum omnes, ut videbantur, alacriter ad eam Zacyntho contendiſſent, animadverſum eſt Turcas claſſem ad littus accommodaviſſe, ſic, ut fere terram puppibus tangeret, proras navium in mare convertiſſe. Ea re cognita Antonius naviculas onerarias ſex mi-

1499 nus ad bellum idoneas, hominibus, tormentis, cæteriſque rebus ablatis, ulva ſicca implendas curavit, pulvere ad comprehendendum ignem idoneo interjecto, quas incenſas claſſi Thraciæ objiceret. Is dies ea in re conſumitur. Poſtero die mane iis cum navibus triremes magnæ ſexdecim Antonii juſſu ubi ſe in hoſtes promoverunt, illi ſtatim claſſis partem contra eas miſerunt: quibus viſis, Venetæ triremes ſe ſe continent: Turcæ progreſſi naviculas ſex eas, quæ remulco longarum navium proceſſerant, ab iis relictas qui attraxerant, capiunt. Veneti ea re commoti, in illos ſe concitant, atque uſque ad claſſem inſecuti, aliquot eorum navigia deprimunt, triremeſque tres & biremem unam cum hominibus capiunt. Biduo autem poſt, cum omnino aggredi claſſem Thraciam Antonius Gallique ſtatuiſſent, atque ad eam tam proxime acceſſiſſent, ut tormentorum pilæ in hoſtes mitterentur, neſcio quo fato paululum commorati redierunt: id quod a Gallis damnatum fuit. Demum eo triduo hoſtibus vela facientibus, ut ſinum, qui proximus erat, caperent, Antonius claſſem explicuit, eoſque conſecutus cum aggredi ſuo vento poſſet, eodem iniquo fato, ut tunc quidem creditum fuit, ſe continuit: aliquot tamen naves longas hoſtium audacter progreſſas, quæ paulo ulterius ex Venetis proceſſerant naves, facto in eas impetu, ceperunt. Quod ſi reliquis eadem vis animo fuiſſet, hoſtes deleri facile potuiſſent. omnibus enim illis diebus quibus parte aliqua prælium commiſſum eſt, cum plures naves Thracias militibus rebuſque omnibus inſtructas Veneti ceperint, nulla tamen ex eorum navibus cum hominibus eſt capta. Quin etiam illud accidit: extrema erat navis una oneraria Gallorum eo in reditu, ut ſæpe fit, multo reliquis tardior: itemque ex Venetis altera. in eas præfectus claſſis Thraciæ magnam ſuarum navium partem convertit, ut plus triremes ac biremes triginta navem Gallicam circunſiſterent, Venetam plus viginti: quæ tamen duæ cum acriter diuque oppugnarentur, præter pilas tormentorum, quas hoſtes ejaculaverant, ſagittarum vi tan-

ta

1499 ta in eas conjecta, ut mali, antennæ, plutei, latera earum denique ſignorum modo ſagittis conſtipatis fixa eſſent: complures hoſtium biremes & triremes depreſſerunt, ut reliquæ magno accepto detrimento eas reliquerint. Galli poſt hæc cum ſibi nulla in re defuiſſe viderentur, cognoſcerentque fortunam omnibus noſtrorum conatibus adverſari, Antonio relicto abierunt. Hoſtium claſſis Naupactum ſe contulit: eodemque antea rex cum magno exercitu erat profectus. Is cum oppidum terra marique uno tempore cinxiſſet, nullo a noſtris auxilio allato, oppidani coacti deditionem faciunt.

Naupactum a Turcis occupatur.

Hæc ad urbem allata, civium animos, qui longe alium rerum exitum expectabant, magno dolore affecerunt: cumque vulgo legati, reliquique qui ſeparatim aut navibus onerariis imperaverant, aut longis præfuerant, hominum ſermonibus carperentur, Antonius ante alios, totius populi, quemadmodum imperatoribus qui res minus feliciter tentaverint, plerunque ſolet accidere, maledictis lacerabatur, quod is tantam, tamque ſperatam atque a diis immortalibus oblatam ac plane traditam augendi imperii facultatem ſuis e manibus dimiſiſſe videretur: ſi eam hoſtium claſſem Antonius juſto prælio ſuperaviſſet, prout eum facere potuiſſe exiſtimabant, omnem Peloponneſum Græciæque oram Eubœamque inſulam ſub reipublicæ imperium redigere illum nullo negotio potuiſſe: nunc cum omnia ſecus, quam ſperaverant, eveniſſe intelligerent, ac Lauredani & Armerii interitus memoriæ hæreret infixus, omnes magno odio in eum ferebantur, acerbiuſque accuſabant. His atque talibus cauſis Patres moti, legem in Decemvirum collegio tulerunt, ut Antonio præfectus claſſis ſublegeretur, qui ſtatim conſcenderet: ipſi imperium abrogaretur. Et quoniam Thomas Zenus, qui magni animi, magnæque virtutis eſſe vir ab omni plane civitate exiſtimabatur, fiſco pecuniam debebat; fiſci autem debitoribus antiqua lege magiſtratus mandari nullus poterat: uti Thomæ Zeno ea lex fraudi ne eſſet, quo minus ei navium præfectura quælibet attribui per Senatum poſ-

Antonio Grimano claſſis imperium abrogatur.

1499 poſſit, in lege Decemvirum eſt additum. Itaque & Malchioni Triviſano, qui legatus bello Gallico Cremonam illis diebus per deditionem ceperat, majoribus comitiis claſſis eſt imperium delatum, & a Senatu præfectura longarum navium majorum decemſeptem Zeno tradita magna cum poteſtate: lectique a Principis collegio earum navium præfecti treſdecim veterum præfectorum loco: qui omnes ſtatim profecti ſunt cum militibus triginta quilibet. Latum etiam de veteribus, ut ob male geſtam rempublicam ad urbem redirent, cuſtodiæque traderentur. datumque Triumviris ex advocatis reipublicæ negotium, ut eos in judicia deducerent, quibus a judiciis, qua meriti eſſent, pœna condemnarentur. Idemque poſtea de Antonio conſtitutum. Lectus etiam per Senatum, qui Corcyræ magiſtratus eſſet, Lucas Quirinus cum militibus mille oppidi præſidio. Is & Zenus ſine mora ſunt profecti. pauloque poſt Malchio Cremona a Senatu accerſitus, vexillo reipublicæ accepto conſcendit, cum ei libras auri ducentas quinquaginta, quibus in claſſem uteretur, Patres ex ærario dediſſent.

Zancanius menſe quintili in Carnos profectus, ut ab hoſtium impetu, quos eo Patres venturos intellexerant, reipublicæ fines tueretur, ratione hominum, qui ferre arma poterant, earum regionum habita, quorum fuit numerus circiter centum viginti millium, Græcis equitibus, & levis gravioriſque armaturæ Italis quamplurimis peditibuſque coactis, munitiſſimo in caſtello apud Sontium flumen, quod Gradiſcæ appellatur, paulo ante noſtram ætatem publice ædificatum, multos eſt dies commoratus; dum ad eum ex Gallico exercitu auxilia conveniſſent. Turcæ interea equites ſeptem millia magno ac difficili itinere confecto per Iapidum & Liburnorum fines Sontio trajecto, non longe a Gradiſcis caſtris poſitis ſe continuerunt, eo conſilio, ut ſi Zancanius caſtello exiret, prælium committerent. Eorum dux ubi Zancanium extra munitiones non audere egredi animadvertit, duo millia equitum prædatum mittit: jubet quoquoverſus incurſiones faciant,

Turcarum irruptio in Forumjulium.

ciant,

ciant, celeriterque uti redeant, monet. Equites planitiem nacti magnam atque apertam, agreſtes homines inopinantes, quod ſe ab illis tutos oppoſito reipublicæ exercitu fore credebant, capiunt; vi eos diripiunt; incendunt; qui ſe defendere parant, interficiunt: in quibus fuerunt agreſtes ducenti, qui Vicetia miſſi, ut ad Zancanium contenderent, in eos ex itinere inciderunt. Ea re a proximis audita, uſque eo fugere omnibus ex partibus contenderunt, ut cum duorum fluminum objectu Plavis Siliſque hoſtes impedirentur, quorum alterum nullo tempore vado tranſiri poteſt, alterum ita ſæpe augetur, ut magnum etiam detrimentum vicinitatibus inferat, ad urbis tamen æſtuaria plerique nullo loco commorati pervenerint; neque Tauriſanorum modo, ſed Patavinorum etiam magna multitudo timore ſe in oppida receperit. A Forojulienſium magiſtratu autem Græci equites, Italique, qui ſagittis utebantur, ex oppido emiſſi trecenti, ut ſi qua poſſent, hoſtibus nocerent, partem nacti centum eorum occiderunt. quod ſi Zancanius cum ſuis, quorum erat magnus numerus, in hoſtes impetum audacter feciſſet: honeſtiorem res exitum habere potuiſſet. ſed is pedem porta egredi adoriendi hoſtes cauſa nemini omnino homini ex ſuo exercitu permiſit. Turcæ qui excurrerant, præda facta cum ad ducem redire vellent, atque ad Tillaventi fluminis ripas, quod ea nocte creverat, perveniſſent, quo latum flumen trajicere facilius poſſent, ſuperioris ætatis quos habebant captivos, in ripa fluminis ad duo millia interfecerunt: reliquos traduxerunt, & præda onuſti una cum duce, qua venerant, abierunt. Zancanius imperii male geſti accuſatus, cum in Senatu a magiſtratibus defenderetur, iique legem tuliſſent, qua lege Zancanio imperium prorogabatur, Franciſcus Bolanus Quadraginta virum rerum capitalium magiſter legem tulit, ut is ad urbem eveſtigio rediret, carcerique ſe dederet: eamque legem Senatus frequens damnata altera comprobavit. qua ex re Bolanus magnopere laudatus, paulo poſt, quo die cives ſexaginta ſuffragiis comitialibus deli- 1499

gun-

1499 guntur, qui annum in Senatu ſint (uſu autem ſemper fit, ut omnes civitatis principes, & natu majores, ad id muneris deligantur) ipſe non unus modo ex eo numero fuit; quod tamen ipſum ei ætati atque ordini magnum & inuſitatum videri poterat; ſed pluribus etiam ſuffragiis, quam cæteri complures, eum magiſtratum eſt adeptus: quod prope incredibile ante illum diem fuiſſet. tantam eo tempore imperator legati præfectique, ob ignaviæ opinionem, civitatis in ſe invidiam excitaverant: amorem autem & benivolentiam conciliaverat fortitudo. Nam & Antonius Lauredanus Andreæ Lauredani frater, & Aloiſius Armerius, Albani frater Armerii, magiſtratum ſale procurando omnibus ſuffragiis ſunt adepti: quem omnino per ſe ſe dignitatis & civitatis gradum decennio poſt uterque poſſe aſſequi ne ſperaviſſet quidem. Et Jacobo Polano, Vincentii Polani, ejus de quo ſermonem habuimus, patri, magno conſenſu locus datus eſt inter ſexaginta cives, qui quotannis Senatui adjici ſolent. Itaque Zancanius ad urbem rediens, cuſtodiæque traditus, a Senatu condemnatus eſt, ut Patavii annos quatuor exularet. Neque ei profuit, quod Antonii & reliquorum, qui rempublicam male geſſiſſe dicebantur, neceſſarii & propinqui ei faverent, ut vel omnino abſolveretur, vel leviſſime condemnaretur, quo Patres hujus exemplo judicii placabiliores in ſe ſe fierent: quæ eos opinio fefellit.

Naupacto Antonius amiſſo, navibus longis majoribus & onerariis compluribus abeundi facultatem conceſſit. Ea res moleſtiſſima fuit Patribus, qui nuncio de Naupacti deditione accepto, per literas Antonio mandaverant, ne claſſem diminueret: viſumque eſt multis id Antonium non ſatis bono conſilio feciſſe. Ipſe deinde Cephallenem inſulam aggreſſus, ubi nihil ſe proficere cognovit, Corcyram reliqua cum claſſe ſe recepit: ibi acceptis de Senatuſconſulto, imperioque abrogato literis, claſſe, pecunia, rationibuſque publicis legatis traditis ad urbem rediit: cui præſto fuit Dominicus filius, vir philoſophiæ ſtudiis clarus, e Cardinalium inſuper collegio, Roma veniens,

ut

ut ſi quid poſſet apud civitatem, ſua pietate atque officio ordiniſque ampliſſimi auctoritate, patrem ſublevaret. Neque multo poſt tamen majoribus comitiis, cauſa in vinculis dicta, quod Senatus lenitatem Triumviri, qui eum accuſabant, veriti, rem ad multitudinem & judicium totius nobilitatis deduxerant, exilio in Illyrici maris inſulas Apſorum & Crepſam damnatus exulatum abiit. Nicolaus Michaeles unus ex Triumviris magno favore civitatis ejus locum ad ædis Marciæ procurationem ſuffectus tenuit. 1499

Cæſaris Borgiæ geſta in Flaminia.

His rebus civitate domi foriſque occupata; quoniam Alexander a Senatu atque ab Rege Galliæ impetraverat, uti eorum voluntate aliquot in Flaminia oppida, quæ Romani juris eſſent, Cæſari Borgiæ ejus filio obtinenda cederentur: Cæſar ſua cum manu, cumque iis, quas ab rege altero cum duce Mediolani acceperat copiis, in Flaminiam eſt profectus. Erat is antea, ut ſuperioribus libris dictum eſt, in Cardinalium collegio: ſed magiſtratu repudiato, uxorem in Gallia duxerat. ac primum quidem Forum Cornelii & Forum Livii oppida ipſa, caſtris ad muros poſitis tormentiſque adductis, acri oppugnatione ad deditionem compulit. Arces vero eorum oppidorum, quod erant munitiſſimæ, varios eventus habuerunt. altera enim complures dies obſeſſa, conditionibus acceptis Cæſari anni exitu deditur. Forolivienſium arcem autem, in qua erat Catherina ipſa, diu ac magnis oppugnatam viribus, paulo poſt Cæſar muro tormentis dejecto militibus irrumpentibus multa cum ſuorum cæde tandem cepit: Catherina captiva facta. Interea, ut ſuos & eorum fines Senatus, quos e Flaminia in fidem recepiſſet, ab Alexandro, atque ab Cæſare tantum exercitum habente, ſi quid aggredi & conari vellent, tueretur, tria militum millia, duo equitum, Liviano duce, Ravennam miſit, quos per oppida diſtribueret: ſimul legati duo, Franciſcus Capellus, Chriſtophorus Maurus, alter Ariminum, alter Faventiam profecti, qui eis oppidis reipublicæ nomine præeſſent. Arce Forolivienſium capta, Cæ-

ſar

1499 ſar cum Piſaurum vellet Patribus permittentibus exercitum adducere, propter novos Mediolani motus deſtitit: nam Patres, cum ad urbem Joannes Princeps Piſaurenſium de Cæſaris in ſe voluntate certior factus veniſſet, oppidumque vellet reipublicæ tradere, modo ipſi aliquid in reipublicæ finibus oppiduli aut caſtelli Senatus daret, quo ſe alere & ſuſtinere poſſet: conſulto Senatu reſponderunt, nolle ſe ei præſidio eſſe, qui reipublicæ obeſſe voluiſſet. Id autem propterea Patres commemoraverant, quod Ludovici legatos ad Turcarum regem contra rempublicam miſſos, Joannem hoſpitio accepiſſe, navibus, rebus omnibus juviſſe, regiſque item ad Ludovicum legatum nave Piſauri egreſſum domi ſuæ habuiſſe, clamque ad illum miſiſſe, tum ipſum ſingulis de rebus, quæ in urbe agerentur, literas ad regem dediſſe, antea cognoverant. Sed Mediolani motus fuerant ejuſmodi.

Ludovici reditus in ducatum Mediolanenſem.

Ludovicus copiis non maximis in Rhetis comparatis, eorum factione, quos Galli irritaverant, quique res novas moliebantur, magnopere adjutus, in fines ſe regni contulerat inſequente anno inito. Ejus adventu Triultius duxque regius ex duobus alter vehementer permoti atque perturbati, quod civitatis defectionem timebant, copias regias, quæ cum Cæſare aberant, revocaverunt, atque ad ſe celeriter reverti juſſerunt. itaque Cæſar multo majore ſui exercitus parte ablata, de Piſauro expugnando cogitationem in aliud tempus omiſit, Romamque ſe contulit. Ludovico ad recuperanda, quæ amiſerat, cum exercitu revertente, Senatus decrevit, ut milites equiteſque reipublicæ omnes in agrum Cremonenſem eveſtigio contenderent: ut Helvetiorum militum tria millia celeriter accerſerentur: legatique ad bellum Petrus Marcellus, Chriſtophorus Maurus lecti. Ipſe interea Ludovicus Como per ſuos ſine vi atque celeriter recepto (Galli enim, qui in eo erant, veriti ne ab oppidanis atque ab hoſtibus intercluderentur, municipio relicto diſceſſerant) Aſcanium fratrem cum parte copiarum Mediolanum præmiſit: quo appropinquante, cives armis captis Triul-

tium

tium & Gallos ejecerunt, eique portas aperuerunt: biduoque poſt ipſe cum reliquo exercitu adveniens in urbem eſt receptus. His intellectis rebus Decemviri legem tulerunt, uti civis probata virtute Cremonam mitteretur, qui arci oppidi præeſſet: miſſuſque eſt ipſorum ſuffragio lectus Nicolaus Priolus decemviralis. Miſſi etiam alii quatuor egregii nominis, qui totidiem oppidorum in Cremonæ Abduæque fluminis finibus arces cuſtodirent. Mediolani Ludovicus paucos commoratus dies, dum a civibus humili ſubdolaque oratione pecuniam corrogaret, Ticinum proficiſcitur: neque ullo in loco magnopere impeditus, Gallos, qui ſe quotidie in ulteriorem regni partem recipiebant, inſequens, poſtremo Novariam, quam Triultius præſidiis firmaverat, aggreditur: & quod erat a muralibus tormentis imparatior, crebris aſſultibus premere oppidum inſiſtit. Simul ad illum Sequani equites ſexcenti auxilio a Maximiliano miſſi adveniunt: iis ad ſummovendos hoſtes uſus, & modo per inſidias detrimento accepto, modo fuſis hoſtibus illato, abductis demum a Triultio præſidiis, quod diffidere oppidanis cœperat, neque jam commeatus intercluſis ſuppetebat, Novariam ſe dedentem recipit. Interea exercitus reipublicæ Cremonam Abduæque ad ripas confeſtim profectus, Laudem Pompeji, quod jam oppidum Ludovici milites introduxerat, miſſo præſidio expulſiſque militibus, regi retinuit. Placentiam nutantem per ſe atque labantem confirmavit. Triultius reverſis iis, qui cum Cæſare in Flaminiam ierant, Gallis, ſimul ab rege miſſis ad eum equitibus ex Gallia tranſalpina, atque ab Helvetiis coacto exercitu, non longe ab Novaria contra Ludovicum caſtra poſuit; itineribuſque, ne commeatus Ludovico ſupportari poſſet, prope interceptis, paulo poſt commiſſo prælio illum in oppidum repulit: poſteroque die, cum ſe fugæ dare decreviſſet, omni cum exercitu oppido egreſſum, veſte pabulatoria & ſtrigoſo in equo inter milites ſe celantem, permittentibus Helvetiis perquiſitum cepit. Ea re cognita, pars regni omnis, quæ defecerat, ad regem ſtatim rediit. Ludovico

capto,

1499 *Ludovicus & Aſcanius Sfortia capti in Galliam perducuntur.*

capto, Aſcanius principeſque civitatis permulti ex iis, qui Ludovici rebus favebant, una Mediolano aufugerunt Padum flumen verſus, ut ſe in tutum reciperent. verum ab Soncino Benzonio turmæ equitum reipublicæ præfecto, qui id, quod re evenit, opinione exiſtimans futurum, itinera obſervabat, in Cremonæ finibus intercepti ſunt. Aſcanius etiam Venetias adductus, in comitii turricula publice obſervatus eſt: pauloque poſt rege illum âb Senatu petente, ſeptum cuſtodibus in Galliam tranſmiſit, quo antea Ludovicus perductus, cuſtodiæque traditus, ea in cuſtodia aliquot poſt annos eſt mortuus. Ea æſtate, propterea quod Gaſpar Severinas reliquique fratres Roberti liberi bellum contra rempublicam geſſerant, Senatuſconſulto Cittadella oppidum receptum, & bona eorum fiſco ſunt addicta.

Sed Naupacto amiſſo, ut docuimus, Aloiſium Manentium in Decemvirum collegio ſcribam, Senatus Byzantium ad regem miſit queſtum, quod nulla laceſſitus injuria, pacem, quam paulo ante cum Zancanio legato firmaverat, bello terra marique illato violaviſſet: poſtulatumque ut mercatores Venetos, qui nihil deliquiſſent, quorum etiam adventu ejus portoria facta eſſent meliora, quos belli initio in vincula conjecerat, liberaret: Naupactum injuſto bello captum reipublicæ reſtitueret: demum, ſi id nollet, pacem renovaret. Id autem ea de cauſa ſibi tentandum Senatus decreverat, quod ab nonnullis, qui plurimum apud regem poterant, ſpes ei proponebatur, fore, ut ſi legatum mitteret, pax inter ipſos conciliaretur: tum quod graviſſimum civitati fore intelligebat, ſi claſſis eo etiam anno eſſet comparanda, contritis per tot bella non urbanis modo opibus, ſed etiam provincialibus, republica inſuper nihil proſpere contra illum moliente. Nam cum Naupacto ab hoſtibus expugnato Cephallenem inſulam capere primo Antonius, ut antea dictum eſt, deinde Zenus, poſtremo etiam Malchio claſſe adducta diuturna oppugnatione tentaviſſent, labor tamen omnis omnium irritus & inanis fuit. Manentius

anni

anni initio profectus Byzantium ubi pervenit, nihil eorum, quorum cauſa miſſus fuerat, impetrare potuit: rex enim ita reſpondit, pacem Veneti ſi velint, Methonem, Coronem, Naupliam, quæ haberent in Peloponneſo oppida, ſibi tradant, aurique libras centum ſtipendii nomine ſingulis annis dependant: alia ſe conditione pacem cum republica non facturum: itaque infecta re diſceſit. 1500

Sed Manentio ab urbe profecto, quod nuncii afferebantur in Epiri finibus magnum Turcarum equitum numerum cogi, Senatus veritus eam manum ſuperioris anni præda impunitateque allectam, in Carnos fineſque reipublicæ eſſe venturam, Petrum Orium, Angelum Barotium legatos creavit, qui una cum Forojulienſium magiſtratu earumque rerum peritis regiones inviſerent, &, quibus in locis atque itineribus operæpretium eſſet, munitiones inſtituendas curarent, quibus hoſtes repelli poſſent: Livianumque cum equitibus, quibus præerat, & Gurlinum Ravennatem, qui priores ordines gerebat, cum militibus duobus millibus legatis dedit. Petrus etiam Marcellus, alter ex duobus in Gallico exercitu legatis, juſſus cum copiis in Carnos proficiſci. Turcæ tamen, propterea quod rex eorum ducem Byzantium evocaverat, ſe in Carnos non intulerunt. Aeſtate autem media, quod eadem rurſus fama crebrioribus nunciis percrebruerat, parari hoſtium exercitum, qui ſit in fines Reipublicæ impetum facturus, Nicolaus Urſinus cum magna copiarum parte, cumque Joanne Baptiſta Carratio militum omnium Reipublicæ præfecto, Senatu jubente in Carnos eſt profectus, omneſque ejus regionis incolæ ſe & ſua in oppida & caſtella contulerunt. Hoſtes, vel quod loca communita ſcirent eſſe, vel quod iis in bellum Peloponneſiacum, de quo dicturi ſumus, uti rex voluerit, ab incurſionibus in eam reipublicæ partem ſe continuerunt. Manentius tantum ad urbem redierat, cum Patres Corcyræ inſulæ veriti, propterea quod ea in poteſtatem hoſtium redacta, quæ oppidum munitum & portus egregios haberet, omnis Adriani maris navigatio, & in Ionium reli-

1500 reliquaque maria exitus magnopere impediebantur: Decemvirum lege Angelum Quirinum, Aloiſium Decanalem cum militibus centum eo miſerunt, qui duabus oppidi arcibus præeſſent: quæ quidem arces quod promontoriolis item duobus oppido conjunctis ſunt impoſitæ, ſpatiumque peranguſtum habent, multorum propugnatorum non indigent.

Nuncii deinde aprili menſe venerunt, claſſem Thraciam, quæ Naupacti ea hyeme fuiſſet, magno ſtudio eſſe refectam, aliamque in ſinu Ambracio inſtitutam claſſem deduci, ut ſe cum illa conjungeret: ipſum regem maximo cum exercitu brevi in Peloponneſum venturum, ut quæ oppida in pacis conditionibus a Manentio petierat, bello perſequatur. Iis rebus cognitis Senatus decrevit, uti naves longæ decem ex iis quæ ad mercaturam inſtituuntur, onerariæque magnæ quatuor armarentur: decemque iis qui imperaret, Jacobus Venerius datus; ſingulis autem navibus ſuus præfectus cuique: auctaque iis ſtipendia, quo libentius proficiſcerentur: miſſuſque ad ſupplendam claſſem remigum opportunus numerus, quem ex continenti Senatus conduxerat. Juſſi etiam præfecti militum viginti bona cum manu, cumque iis rebus quæ idoneæ ad munitiones faciendas eſſent, Methonem proficiſci: pecunia inſuper in claſſis ſtipendium miſſa. Senatus etiam conſultum factum, ut naves longæ minores non paucæ prioribus adderentur: biremeſque complures confeſtim armarentur, claſſique ſubmitterentur. Malchio & ipſe, qui Corcyram venerat, navibus aliquot relictis ad Cephallenæ inſulæ non tam quidem oppugnationem, quam ut in ſtatione ibi eſſent, ne præſidium hoſtibus ſubmitti poſſet, recentioribus de claſſe Thracia, regioque exercitu nunciis certior factus, uti e Creta milites & commeatus & tormenta Naupliam mitterentur, curam & diligentiam adhibuit. & quod Naupliam primum omnium venturum regem multi exiſtimabant, pars ab illo præfectorum militum eſt eo tranſmiſſa: commeatum etiam omnis generis Methonem miſit. Ipſi etiam oppidani, qui frumenta in agris pabulaque omnia cir-

Digitized by Google

circum oppidum corruperant, ædificia combuſſerant, ne 1500
hoſtibus opportuna fierent, munitionem in portu magni operis effecerunt, aggeremque in mari excitaverunt, quo ab aggere naves hoſtium arcerentur, ne ad muros propius accederent: aditumque uni tantum navi reliquerunt, quo ſe tueri facilius poſſent, quam ſi cum multis uno tempore navibus eis eſſet propugnandum. Malchio deinde Zacynthum profectus claſſem eo convenire juſſit, navium longarum & onerariarum circiter ſeptuaginta: in quibus erant naves longæ magnæ ſexdecim. Turcæ interea ſuam claſſem duobus locis comparatam, apud inſulam Leucadiam coegerant magna reipublicæ populorum querela, quod Malchio quique præerant legati, ne id per hoſtes fieri poſſet, minus prohibuiſſent: partem ejus claſſis utramlibet ſeparatam ab altera parte atque ſemotam, ſuperari ac deleri non maximo negotio potuiſſe: nunc eam conjunctam atque plenam nihil non auſuram, ad exitumque perducturam. Adjungebatur ad eas querelas etiam hoc, quod Malchio laborare adverſa valetudine cœperat. Sed rex, coacta claſſe navium omnis generis plus ducentarum viginti, cum exercitu in Naupliæ fines eſt ingreſſus, miſſa equitum parte, qui ad oppidum accederent. Cum iis oppidani equites congreſſi mille quingenti, prælium ſecundiſſimum fecerunt: itaque Nauplia relicta rex Methonem venit. Præmiſſi autem ab eo Turcæ Pylon oppugnare ſunt aggreſſi, quod quidem abeſt Methone millia paſſuum decem, loco edito impoſitum, portu adjecto. Ii, quod eo ipſo tempore Contarenus legatus cum navibus longis aliquot adveniens, auxilium propugnatoribus attulerat, repulſi, ſpe caſtelli capiendi amiſſa, abeuntes cum reliquo ſe exercitu conjunxerunt. Inter hæc Malchio apud Cephallenem moritur: pauloque poſt legatorum & præfectorum omnium ſuffragio Hieronymus Contarenus legatus Malchioni pro imperatore ſufficitur, quoad Patres, quem præeſſe velint, imperent.

Turcæ Peloponneſum invadunt.

Rex Methonem omni cum exercitu acerrime oppugnans, magnam prooppidi murorum partem tormentis de-

Methonis oppugnatio.

1500 jecerat. Milites, qui priores ordines gerebant, a Senatu miſſi, principeſque municipii veriti non poſſe ſe eam partem tueri, rebus omnibus & materia, quæ in eo erat ablata, atque in oppidum abducta, prooppidum reliquerunt. Hoſtes ingreſſi majore jam ſpe murum oppidi dejicere labore non intermiſſo inſtiterunt. Dum hæc ad oppidum geruntur, Contarenus omni cum claſſe Zacyntho proficiſcitur, ut ſi qua poſſet, aut afferret oppidanis auxilium, aut claſſi hoſtium noceret: cujus claſſis naves onerariæ Sphagiam inſulam circunvehebantur: reliquæ naves e Pyli portu ſe promovebant. quas ubi Veneti e longinquo viderunt, eas aggredi magno animo decreverunt: itaque tribus effectis ex omni claſſe cornibus, in hoſtes contenderunt: quorum in uno naves erant longæ minores univerſæ: in altero majores continebantur: tertium cornu naves onerariæ conficiebant. atque hoc aperto mari, illud littori propius erat. Ttriremes magnæ medium, ſatis idoneo inter utraſque ſpatio relicto, claſſis locum obtinebant. Hoſtes ubi contra ſe veniri animadvertunt, naves longas circiter centum in Venetos converterunt. Venerius medio e cornu, cui præerat, ſigno pugnæ dato, omnium primus impetum in hoſtes facit, trirememque contra ſe venientem unam ex prioribus aggreditur: ex eaque trireme magnus hoſtium numerus tormentis eſt interfectus: ex reliquis triremibus magnis ſex & ipſæ cladem non parvam claſſi Thraciæ intulerunt, compluresque triremes depreſſerunt; ex minoribus viginti prælium comiſerunt: eoque res eſt deducta, ut Turcæ, quemadmodum poſtea cognitum eſt, littori naves impingere, fugamque capere cogitarent. reliquæ triremes congredi non ſunt auſæ. Obfuit autem plurimum etiam fortuna ipſa, quæ multum in bellis poteſt, quod naves onerariæ tranquillitate magna oborta ſe movere non potuerunt. Turcæ utrunque conſpicati, & naves onerarias vento ſilente detineri, & longarum magnam partem a pugna conſerenda deterreri, animum ſumpſerunt, prælioque redintegrato atque ad noctem perducto, cum horas tres continen-

Pugna navalis Venetorum cum Turcis.

tinenter pugnaviſſent, ex Venetis triremibus majoribus una depreſſa interiit, altera interfectis quamplurimis eſt capta, cum omnibus abeuntibus tamen ſola totam noctem impetum hoſtium ſuſtinuiſſet. Contarenus proimperator, navi ſua perforata, atque aqua eam degravante, in aliam ſe contulit, Zacynthumque, ut & illam & reliquas aliquid ex concurſu paſſas incommodi reficeret, eſt profectus. 1500

Interea cum de Malchionis adverſa valetudine Senatui eſſet nunciatum, Patres eveſtigio, ut ei claſſi imperator ſublegeretur, decreverunt: qui ſi eum ſalvum offendiſſet, reipublicæ nomine hortaretur, ut ad urbem rediret. idque eo deliberatius fecerunt, quod de Malchione quotidie, quæ non magnopere vellent, audiebant. Itaque majoribus comitiis Benedictus Piſaurus magna cum poteſtate lectus, pecunia in ſtipendium largiter ei curata, die ab ea die tertia conſcendit. Contarenus refectis navibus auxilium & commeatum Methonem mittere cum decreviſſet, veritus ne oppidani omni ſubſidio deſperato ſe ſe hoſtibus dederent, naves longas quinque omni ex claſſe delegit, atque in iis quæ opportuna eſſent, impoſuit. ante tamen optimum eſſe ratus oppidanos ea de re certiores facere, ut ſe ad frumentum atque arma reliquaſque res celeriter ex navibus extrahendas compararent, hominem fortem atque audacem cymba ei tradita cum remigibus decem eo miſit. is per mediam hoſtium claſſem omnibus inſpectantibus, quod erat meridiei fere tempus, celeritate adhibita pervolans, mandata Contareni oppidanis pertulit: poſteroque die, qui dies erat ante diem quintum iduum ſextilis, Contarenus nactus idoneam tempeſtatem Methonem verſus vela omnibus cum triremibus facit. Hoſtes claſſe viſa, id quod erat rati, ad oppidi ſe portum oppoſuerunt. Contarenus præfectos cohortatus, ut magno animo ad oppidum contenderent, remque ſuorum civium opis & virtutis egentem ſublevarent, eos ab ſe dimiſit. Ex iis quatuor triremes inter hoſtium naves elapſæ, ſe ad oppidum magna difficultate

1500 contulerunt . una quod erat tardior, multis hoſtium navibus iter impedientibus, cum reliquarum celeritatem ſe imitari poſſe diffideret, ad Contarenum rediit. *Methonis expugnatio.* Oppidani navibus auxiliariis conſpectis, ut ea quæ afferebantur, celeriter in oppidum aſportarent, læti ad portum convolaverunt: tantaque fuit ejus rei cura, ut ii etiam qui muros alia ex oppidi parte contra hoſtium exercitum ſervabant , cum feſtinari ab aliis viderent, eodem & ipſi accurrerent, ſtationeſque relinquerent, ſic, ut murus defenſoribus ſpoliaretur . Id ubi hoſtes ab exercitu conſpexerunt, occaſione rei bene gerendæ non omiſſa, per ruinas murorum , quas tormenta fecerant , ſcalis poſitis nixi, paucis defendentibus interfectis , ſe in oppidum intulerunt . Oppidani præfectique & milites præſidio & commeatu jam e navibus abducto ea de re certiores facti, hoſtibus medio in oppido occurrerunt , atque ibi prælio acerrime commiſſo cum diu fortiterque pugnaviſſent , ac magnum eorum numerum occidiſſent ; demum creſcente hoſtium multitudine, plenis jam omnibus & obſeſſis viis, circunſepti undique ac preſſi, prope omnes interfecti ſunt una cum præfectis navium, qui tunc venerant , duobus, remigibuſque permultis . Ex municipibus ii qui ſuperfuerant, omni ex parte oppidum incenderunt, ſuaque omnia & ſuos comburere voluerunt : ita oppidum ardens ac ſemicombuſtum capitur , cum quidem Veneti multam in noctem ſe defendiſſent. *Pylos Turcæ ſe dedit.* Eo capto rex Pylon ducem ſuum miſit . is ut fidem oppidanis faceret Methonem in regis poteſtatem veniſſe , magiſtratum reipublicæ qui Methone erat in vinculis adductum eis oſtendit, cum civibus Venetis nonnullis. quibus viſis, ea conditione, ut neque libertatem neque quidquam ex rebus ſuis amitterent , oppidum regi tradiderunt.

At claſſis Veneta cum Zacynthum reverteretur , magna coorta tempeſtate curſum non tenuit: itaque navibus omnibus disjectis, nonnullæ longinquas inſulas, Cretamque uſque delatæ, vel amiſſis gubernaculis vel malo infracto, vel diſſutis contignationibus, jactura facta ægreque ſe

in

Digitized by Google

in tutum receperunt; triremis una impacta littori ſalvis hominibus interiit. Coronem poſt hæc cum magna exercitus parte unus ex ducibus ab rege miſſus oppidanis propoſuit, ſi ſe, antequam oppidum obſidione cingeretur, regi dederent, fore ut bonis conditionibus uti poſſent: ſin vim expectarent, omnes ad unum interituros. quibus intellectis rebus Coronæi caſu Methonenſium perterriti, ſpretis præfectorum imperiis, qui ſe ad propugnationem comparaverant, æquiſſimis conditionibus ducem intromiſerunt. Rex deinde Naupliam eadem qua Coronem celeritate ſuo ſe imperio adjecturum exiſtimans, exercitus partem in Naupliorum fines induxit: miſſoque ad oppidum cum ſuis equitibus Paulo Contareno cive Veneto egregia virtute, Bernardi Contareni, ejus qui bello Neapolitano Epirotarum equitum præfectus mortem obierat, fratre, qui Corone uxorem duxerat, illiſque in regionibus erat notiſſimus, quemque rex, ut ad id uteretur, Corone in deditionem recepta habere ſecum voluerat: juſſit illum oppidanis ſuadere ut ſe regi dederent. Is medio in ſermone, quem cum Naupliis, ad urbis muros atque portam vocatis, ingreſſus fuerat, equo incitato equitibus imprudentibus ſe ſubripuit, atque in oppidum, vallo ſaltu equi ſuperato, eſt receptus. Oppidani primo cum Pauli hortatu ac ſtudio, tum per ſe ſe plane paratiſſimi, magno animo impetum hoſtium ſuſtinuerunt: egreſſique præterea per occaſiones prælia nonnulla ſecundiora fecerunt. poſtea vero quam rex cum reliquo exercitu eo venit, portas clauſerunt, & munierunt: itaque incluſi magna ſe virtute atque conſtantia tuebantur. Interim ex claſſe Thracia, quam rex Naupacto, ut terrorem hoſtibus incuteret, Naupliam veterem convenire univerſam voluerat, naves triginta Æginam ad inſulam miſſæ oppidum capiunt: relictiſque regio nomine qui præeſſent, Naupliam revertuntur.

1500

Coronenſes Turcaſe dedunt.

Nauplia oppugnatio.

Ægina a Turcis capitur.

Hæc dum ſic adminiſtrarentur, Benedictus Piſaurus Corcyram, deinde Zacynthum profectus, dies ibi aliquot, antequam claſſis, quæ propter tempeſtatem aberraverat, eo conveniret, ſe continuit. Coacta claſſe navium longarum majorum duodeviginti, minorum vigintiquinque, onerariarum

1500 plus viginti, quam quidem paucorum dierum ſpatio magna cum diligentia, tum vero etiam ſeveritate adhibita, remigibus, militibus, rebuſque omnibus ornatiorem melioremque reddiderat; ad hoſtium claſſem inſequendam ſe ſe promovet, eo animo, ut ſi aſſequi poſſet, prælium committeret. Sed rex de illius ad Zacynthum adventu certior factus, ſuæ claſſis præfectis, ut domum redirent, Byzantiumque ſe reciperent, imperavit: poſteroque die ipſe, qui quidem non magnopere ſuis jam copiis confidebat; propterea quod neque parvam, neque ſane ſpernendam militum equitumque partem eorum, qui Methonem obſediſſent, eo in bello expugnationeque amiſerat; omni cum exercitu abiit. Eodem tempore Piſaurus Naupliam ſpeculatoriis præmiſſis navibus claſſem Thraciam & exercitum abiiſſe certior factus, Aeginam contendit, expoſitiſque militibus, Turcas, qui præerant, interfecit, eorum duce capto: atque inſulam reipublicæ reſtituit. Mitylenen deinde triremibus levioribus accelerans, quo appulſos hoſtes intellexerat, ferro atque igni omnia demetens, prædam, & quidem opulentam, quam abegerat, remigibus & militibus conceſſit: poſteroque die Tenedum diripuit, incendit, claſſiſque hoſtium fugientis atque in Euripi anguſtias jam ingreſſæ reliquias aſſecutus, naves complures extremo in agmine cum hominibus cepit: fixiſque utroque in littore non unis crucibus, captos Europæ atque Aſiæ ſpectaculo reſte ſuſpendit, agros & vicos depopulatus, ut qui oras incolerent magnopere perterrerentur. Samothraciam ad inſulam poſt hæc eadem celeritate adveniens, cum intellexiſſet oppidanos ægerrime Turcarum imperium perpeti, Aloiſio Decanali triremis præfecto ad oppidum miſſo, eos libentiſſimos in deditionem recepit: petentibuſque civem Venetum qui præeſſet, pollicitus eſt ſe miſſurum. Illi partem decimam ſuorum fructuum quotannis ei ſe daturos receperunt. Deinde Caryſto direpta, ad naves longas majores onerariaſque rediens, Naupliam ſe contulit, municipibuſque & militibus collaudatis, ſtipendio, quos oportuit, recreavit, & ſua liberalitate ſublevavit. Iis confectis rebus diſcedens, dum Corones littora prætervehitur, de Carolo Contareno, qui magiſtratus reipublicæ

Benedicti Piſauri res geſtæ in mari Aegeo.

blicæ Pylo præfuerat, oppidumque ſitu & natura communitum, hoſtibus nulla coactus vi obſidioneque tradiderat, in ſuæ navis prora ſupplicium ſumpſit. 1500

Ibi cognoſcit Hiſpaniæ regum claſſem reipublicæ auxilio miſſam Zacynthum veniſſe. ii enim reges Aloiſii Galliæ regis prædicatione permoti, qui regnum Neapolitanum bello aggredi ſtatuiſſet, tum claſſe ab rege Thracio comparata, ne inſulam Siciliam ſine præſidio relinquerent, claſſem & ipſi confecerunt, illoque miſerunt, Conſalvo Ferdinando præfecto, qui bello Neapolitano dux eorum fuerat. Eam claſſem ut reges auxilio reipublicæ vellent eſſe, poſteaquam ſuis jam finibus nihil timerent, Senatus ab iis impetraverat, Alexandro adjuvante. Ea erat navium plus quinquaginta: quibus in navibus milites impoſuerant numero ad ſeptem millia. Cognito Conſalvi adventu Piſaurus Zacynthum ad illum venit: quem quidem reipublicæ magnopere prodeſſe cupientem cum reperiſſet, rebus belli rationibuſque omnibus una cum illo communicatis, ex ipſius & reliquorum Hiſpanarum navium præfectorum, quos Conſalvus in concilium adhibuerat, & legatorum ſententia ſtatuit ad Methonem recuperandam una proficiſci. Eam ad profectionem atque bellum quod res multæ materiæ indigebat cum ad caſtella, quæ parare inſtituerant, excitanda, tum ad navium ſcaphas contegendas, quibus in primis uti decreverant; dato omnibus qui aderant jurejurando, ne quis quid enunciaret, concilio dimiſſo Cephallenem ad inſulam, quæ ſylvis admodum abundabat, uterque ſuam claſſem adduxit. Illis prope diebus cum ex Joannis Criſpi, de quo dictum eſt, qui Naxum inſulam obtinebat, liberis, is qui natu erat major, Matthæi Lauredani filiam in matrimonium duxiſſet, Senatui placuit, ut magiſtratus reipublicæ amplius eo non mitteretur, Naxiique Joannis filio jam adulto reſtituerentur; dum is paterni regni formam ne vellet imitari, Senatuſque liberalitate ad juſtitiam & temperantiam uteretur. Interim autem dum ad Cephallenem materia cæditur, & turres reliquaque, quæ ſane plurima ejus belli adminiſtratio requirebat, per fabros conficiuntur;

ne

1500 ne reliqui milites tempus temere contererent, communi conſilio ſtatuerunt Cephallenes oppidum aggredi, turpe futurum exiſtimantes, ſi ab inſula re non tentata diſceſſiſſent: poſſe Turcas gloriari, duabus claſſibus tam paratis atque tantis animum ad id capiendum defuiſſe. Iis conſtitutis rebus navis una oneraria trium millium amphorarum Genuæ ab Aloiſio rege Galliæ auxilio reipublicæ comparata Cephallenem appellitur, ut Piſauro præſto eſſet. ad ejus navis præfectum, qui erat infirma valetudine, Piſaurus legatos miſit ſalutatum, actumque regi gratias, quod in rempublicam liberalis tam opportuno tempore fuiſſet. Præfectus expectare ſe ſe navem alteram dixit, quæ item Genuæ inſtructa ſecum una ſolviſſet, tempeſtateque acta curſum non tenuiſſet: earum navium, & militum mille quingentorum, qui in illis erant, trium menſium ſtipendia regem ſubminiſtraviſſe: ea ſtipendia deſinere ad diem duodecimum calendarum decembris. Is autem dies, quo die illa dicebantur, erat ante diem ſextum iduum novembrium. eis ſi navibus poſt eum diem uti vellent, ipſos ſtipendia præſtare oportere. Ad ea Piſaurus reſpondi juſſit, ſe niſi de Senatus auctoritate nihil acturum, literaſque de eo ad Senatum daturum. Præfectus ubi ei rei moram eſſe interpoſitam vidit, nactus idoneam tempeſtatem vela fecit, atque abiit. de navi altera poſt illa nihil eſt auditum.

Cephallene oppugnatur. Piſaurus interea Conſalvuſque tormentis muralibus eductis, oppidi muros verberare complures dies inſtiterunt. nam quod erat loco editiore, monti etiam pluribus a partibus prærupto oppidum impoſitum, ea res magna cum difficultate adminiſtrabatur. deinde ſuo cuique legatorum & præfectorum navium attributo munere, ut quam quiſque oppidi partem ſigno dato aggrederetur, irrumpereque conaretur, antea cognoſceret; ſtatuerunt experiri quantum in hoſtibus ad propugnationem animi virtutiſque ineſset. Erant autem, quemadmodum a profugis intellectum eſt, milites oppidi præſidio trecenti. Die oppugnationis dicta ejuſmodi tempeſtates fuerunt, ut res differri oportuerit: demum pluviis remittentibus, pilis ferreis frequentioribus

ejacu-

ejaculatis, omnes ſe ad muros contulerunt: conſcendereque ſcalis poſitis aggreſſi, hoſtibus ſaxis, ſagittis, omni miſſilium telorum genere acerrime ſe defendentibus, oppidum capere non potuerunt. itaque nonnullis interfectis, vulneratis compluribus, ſe in caſtra receperunt: quorum ex numero fuere Hiſpani præfecti aliquot, Venetique cives ſex, & Gurlinus vir egregia exploratаque virtute, quem Piſaurus Nauplia obſeſſa plurimum oppidanis profuiſſe, & præclara multa oppido tuendo inſtituiſſe effeciſſeque cognoverat, & ſecum abductum militibus ſuis omnibus tum præfecerat: atque is magno noſtrorum omnium, & Conſalvi dolore, qui ei largiter jam tribuebat, paucis poſt diebus eſt mortuus. Eo accepto detrimento, duces vallum excitari uſque eo, ut munitionem, quam hoſtes intra oppidum dejecto muro fecerant, ſuperaret, ſuis militibus mandaverunt. Dum hæc ad Cephallenem geruntur, Pylos per inſidias ad rempublicam rediit. Erat in Piſauri trireme miles ſignifer Demetrius quidam Methonenſis: is amicum Epirotam item militem in Pyli præſidio cum haberet, ad eum bis terve amicitiæ nomine ubi venit, hominem ſpe pollicitationibuſque impulit, ſibi ut ſocius magni facinoris vellet eſſe. Re conſtituta ad Piſaurum revertitur. Piſaurus ei milites quinquaginta ex omni claſſe deligendi poteſtatem facit: eos ei milites attribuit. Ille cum iis trireme impoſitus Pylon noctu proficiſcitur: expoſituſque clam in Epirotæ domum oppidi muro vicinam ſe atque milites occuluit, quoad die inluceſcente portæ oppidi aperirentur: apertis portis Demetrius cum ſuis in oppidum irrumpit, & Turcas, qui oppidi erant præſidio, imparatos obtruncat circiter quinquaginta, paucis elapſis, qui ſe muro dejecerunt. Ita oppidum recipitur. Ad id Piſaurus triremes duas cum militibus, & Hieronymo Piſano legato, qui præeſſet, oppidumque communiret, Venetoque cive Sylveſtro Trono, quem is magiſtratum ibi relinqueret, ſtatim miſit: nam quod erat portu egregio, reipublicæ fore uſui ad claſſes recipiendas & tuendas mirum in modum exiſtimabatur. Eo capto equites centum quinquaginta cum uxoribus & liberis Co-

rone

1500

Pylos recipitur.

1500 rone ſe Pylon eveſtigio contulerunt, oppidumque munierunt.

Sed jam vallo ad Cephallenem excitato, uti de ſuperiore loco noſtri in oppidum introſpicerent, duces oppugnare, quibus a partibus poterant, uno tempore ſunt adorti, eo uterque animo, eaque cura, ut utrius plures eſſent eo in bello partes, non facile dignoſceres; Conſalvuſque civis eſſe Venetus & ipſe videretur. neque ejus quidem milites ullo in munere a noſtris ſe militibus relinqui ſuſtinebant; homines duri, parcoque victu aſſueti, & cum audaci in primis virtute, tum maxime habiles qui oppidorum oppugnationibus adhiberentur. Ea in aggreſſione Marcus Orius navium onerariarum præfectus, una cum Hiſpano homine impigro, quem ei Conſalvus muneris ſocium dederat, militeſque aliquot ſe in muro atque munitionibus primi omnium illatis ſignis oſtenderunt. Ea re hoſtes perterriti, cedere, ſeque recipere in arcem oppidi cum vellent, irrumpentibus omni ex parte reliquis, cæſi captique ſunt, præter paucos, qui ſe primo impetu in arcem intulerunt, qui tamen paulo poſt ſe Conſalvo dediderunt, cum Venetorum iram, quos & ipſi ſæpius eluſiſſent, & rex eorum maximis incommodis affeciſſet, non injuria pertimeſcerent.

Cephallene capitur a Venetis prid. kal. januar.

Cephallene in reipublicæ ditionem anni exitu redacta, oppido Aloiſius Salomonius, arci Joannes Venerius, toti inſulæ Franciſcus Leo a Piſauro ſunt præfecti dati in annos duos.
1501 Arx etiam ut multo communitior fieret, inſtitutum. Miſſaque Pylon navis oneraria magna, qua in navi Coronæi, qui cum familiis eo venerant, Cephallenem adveherentur: nam quod eam inſulam propter bonitatem agrorum maxime eſſe feracem intelligebant, & illi, qui libere Pylo exire atque agros colere hoſtibus Methonem obtinentibus non poterant, & multi præterea homines Turcas peroſi, eo ad incolendum e continenti commigraverunt. quam quidem ad rem portus perampli perque optimi facultas, quo nullus eſt eo toto mari fere præſtantior, magnum adjumentum afferebat. Itaque parvo temporis ſpatio a magna eſt advenarum multitudine coli cœpta, cum per biennium a claſſibus reipublicæ vexata, cultoribus infrequentior fuiſſet.

Illis

Illis diebus triremes duæ Naupliam a Piſauro miſſæ, 1501
dum redeunt, biremes Thracias quatuor expugnaverunt, birememque unam Venetam, quam illi ad Aeginam inſulam ceperant, recuperaverunt. Conſalvus, qui ſuam claſſem in aqua menſes complures habuiſſet, magnamque navium partem inutilem ad navigandum brevi futuram videret, Methones autem recuperandæ negotium Piſaurus in aliud tempus diſtuliſſet, quod Turcæ, Pylo amiſſo, eam militibus apprime communierant, diligentiuſque tuebantur: ſe reverſurum vere ineunte pollicitus, ad claſſem reficiendam primis anni diebus in Siciliam rediit. Ante autem quam proficiſceretur, vini Cretici amphoræ quingentæ, caſei libræ ſexaginta millia ei dono a Piſauro datæ. alia etiam ab urbe munera pretioſiora a Senatu mitti nunciatum, quæ ille Senatui gratias agens ſe non cupere præ ſe tulit: ſuorum enim regum in rempublicam benivolentiæ cauſa veniſſe, quibus ſatis omnibus pro muneribus eſſet; par atque mutua Senatus in illos voluntas & benivolentia. Senatus tamen poſteaquam de Conſalvi abitu eſt ei nunciatum, legem tulit, uti Conſalvo civitas cum jure comitiorum daretur, civiſque Venetus cum libris argenti fabrefacti ducentis ſexaginta ſex in Siciliam ad illum mitteretur, qui eum de republica optime meritum diceret. lectuſque Gabriel Maurus, unus ex magiſtratibus qui res maritimas in Senatu procurant, paulo poſt eſt profectus.

Piſaurus cum ſciret in ſinu Ambracio naves longas complures, quas hoſtes fabricari curaviſſent, eſſe jam deductas: navibus longis aliquot, onerariaque una Cephallenæ præſidio relictis, decimo calendas februarias ſua cum claſſe triremium leviorum quatuordecim, graviorum octo, navium onerariarum quatuor (reliquas enim miſſas fecerat) ad inſulam Leucadiam eſt profectus. Ejus in inſulæ portu, in quo nihil offendi poterat, ex omni triremium numero levioribus lectis octo, atque in illas ex reliquis navibus, quos viſum eſt, remigibus & militibus impoſitis; cum iis ad ſinum Ambracium provehitur, reliquis navibus in portu relictis. Is habet ſinus aditum peranguſtum, qua naves commeant, ut lapide manu jacto fere trajiciatur: reliqua latitudo vadis breviori- *Sinus Ambracii deſcriptio.*

bus

1501 bus impedita, navigia trиremesque non recipit. In ejus ore ſinus, turris eſt communita ad arcendos, ſi qui ingredi vi experiantur. Piſaurus citatis remigibus dum turrim prætervehitur, jactu ab ea tormentorum tribus aut quatuor militibus interfectis, ad triremes Thracias numero undecim, rebus jam omnibus armamentiſque inſtructas proceſſit. Portus eſt in ſinu Ambracio, in quem flumen, quod nunc appellatur *Preveſa*, influit. eo in portu navalia ad tuendum locum idoneo ſunt caſtello proxima: aditus vero ad portum ejuſmodi, ut ſingulæ tantum triremes ingredi poſſint. iis in navalibus fabricatæ naves Thraciæ tum in portu ſtationem habebant. Eo ingreſſus Piſaurus, expoſitiſque militibus, hoſtes caſtello egreſſos, quique naves adſervabant, acerrime cum iis congreſſos fudit, incenſiſque ædificiis, præda etiam rerum ad armandas naves comparatarum ingenti facta, triremes hoſtium novas omnes remulco e portu abduxit: duas veteres, quæ ſemiplenæ aqua ad littus erant deligatæ, incendit; cum iis in rebus adminiſtrandis quadraginta ex ſuis præda cupidius allectos, temereque procurrentes amiſiſſet. abductas deinde lateri ſuarum navium adglutinans, atque ad turrim converſas trahens, reliquis omnibus incolumibus, ad eos, quos in portu Leucadiæ reliquerat, rediit; Corcyramque omnibus cum navibus ad ſupplendam claſſem ante diem calendarum februarii venit. Ibi Hjeronymo Contareno legato reperto, qui ex Leucadiæ littoribus valetudinis, ut ajebat, cauſa nullo Piſauri permiſſu Corcyram diſceſſerat, eum ignominia notavit, ut legatione præfecturiſque omnibus annos duos careret. Eodem tempore, uti qui pro republica mortem oppetiiſſent, inornati ne relinquerentur, in Senatu lex eſt lata, ut Gurlini Ravennatis, qui Cephallenæ, Antonii Fabri, Pauli Epirotæ præfectorum militum, qui Methone interfecti fuerant, liberis, quoad viverent, penſiones annuæ curarentur: ipſorum præterea filiabus ſex, dos ſeſquilibra auri ſingulis conſtituta. Neque multo poſt Aloiſii Michaelis liberis, & Joannis Maripetri fratribus, quos utroſque triremium præfectos auxilio Methonenſium a proimperatore miſſos ab hoſtibus interfectos dixeramus, arcis Me-

ſtri-

ſtrinæ, itemque Patavinæ ad Medoaci in oppidum influxum 1501
præfecturas, alteris per annos quindecim, alteris quoad eorum major natu viveret, & uni virgini dotem civitas dono dedit. Reliquis triremium præfectis, qui Methone capti eodem impetu fuerant, ſeque pecunia redemerant, Alexandro Gotio Corcyrenſi, in ea inſula magiſtratus: Nicolao Cucaro Hydruntino, in ſua urbe item magiſtratus, & auri libra unciæque ſeptem annuæ; Jacobo Balbo Parenſi, auri itidem libra unciæque. Item ſingulis omnium tributorum immunitas attributa: præmia inſuper in complures vivos, qui ſe fortiter atque amanter geſſerant, ex Piſauri literis honorifice collata: dataque lectis ad id magiſtratibus cura, ut Methonenſium, quibus quidem aut parentes aut fratres, aut liberi pro republica interfecti fuiſſent, qui Venetias veniſſent, cauſas cognoſcerent, deque eis ad Patres referrent, ut pro cujuſque incommodis & jacturis a Senatu ſarcirentur, aut omnino ſublevarentur. Latum præterea de Naupliis, uti eis, bello confecto, immunitas per annos decem concederetur: domuſque eorum, quas ipſi dirui permiſiſſent, ut oppidum communitius fieret, reipublicæ pecunia reſtituerentur.

Iis rebus domi foriſque adminiſtratis, Cæſar Alexandri filius, cui paulo ante a republica petente patre cum jure comitiorum civitas data fuerat, puellam ex Eliſabetæ Metaurenſium reginæ famulatu, ad Carratium reipublicæ militibus præfectum, cui erat nuptui tradita, proficiſcentem, medio inter Ariminum Ravennamque itinere, miſſis Ceſena ſuis equitibus, vi rapuit, comitatu ejus pulſo, vulneratis compluribus. Ejus ille oppidi paucis ante menſibus regnum obtinuerat, Alexandro tradente, tum Piſauri atque Arimini republica ægre illa quidem, quod ad Ariminum attinet, ac pene ſubinuita, ſed tamen ut perpetuis Alexandri poſtulatis precibuſque ſatisfieret, una cum Aloiſio rege Galliæ, qui ſuas ei copias iterum dederat, annuente atque permittente. Ea erat puella miræ pulchritudinis. itaque amore incenſus adoleſcens, cum pretio aut precibus aſſequi ſe ſe poſſe nihil videret, ſumptis a novo regno

ani-

1501 animis, ad vim faciendam ſe convertit, & virgine per ſcelus eſt potitus. Ea re ad Patres celeriter delata, Decemvirum decreto Aloiſius Manentius eſt ad Cæſarem eo ipſo die juſſus contendere (is erat Fori Cornelii) queſtum de injuria tam inſigni, quam reſpublica pro ſuis in eum beneficiis nihil meruiſſet, puellamque repetitum. Poſteroque die Aloiſii regis legatus, re a Patribus graviter apud illum expoſtulantibus cognita, ſua ſponte ad Cæſarem iiſdem cum mandatis eſt profectus, cum eam fraudem atque injuriam etiam ad ſuum regem, qui Cæſarem, ut Flaminia potiretur, adjuviſſet, exiſtimaret pertinere. nihiloque ſecius literæ ſunt ad Alexandrum a Senatu datæ magna cum querela. Sed neque Manentius, neque regis legatus quidquam apud eum valuerunt, nedum literæ ad patrem miſſæ proficerent. pernegavit enim ille ſuo juſſu id feciſſe, qui puellam rapuiſſent; neque ſe, qui eſſent, adhuc quidem comperiſſe: repertis autem raptoribus, cui quidem rei omnem eſſet diligentiam adhibiturus, ſe daturum operam, ut & rex, & Senatus Venetus, & omnes homines intelligerent, quam ægre tulerit ſuis in finibus id fuiſſe facinus atque flagitium perpetratum: puellas ſibi non deeſſe, quas habere facile poſſit; ne hac tanta cum reipublicæ offenſione atque invidia, & ſuo cum probro, per vim atque fraudem potiri concupierit. Patres verba ſibi dari intelligentes, cum mittendis nunciis ac literis multos dies conſumpſiſſent, quod rebus belli ab ea cogitatione avocabantur, Carratium, qui ad eos queſtum venerat, conſolati, ejus vindictam ſceleris in aliud tempus diſtulerunt.

Venetorum cum Uladiſlao Pannoniæ fœdus in Turcas.

Poſt hæc autem reipublicæ legati, qui ad Uladiſlaum Pannoniæ regem anno ſuperiore miſſi fuerant, ut illum ad bellum in Turcas incitarent, fœdus cum rege aliquando tandem percuſſerunt: quo ex fœdere bellum regi Thracio inferre omnibus copiis Uladiſlaus jubebatur; res vero publica mille auri libras tribus penſionibus regi Pannoniæ mittere quotannis tenebatur, quoad bellum eſſet confectum. Ei fœderi feriendo Alexander & auctoritatem adhibuit ſuam, miſſo Roma legato e Cardinalium collegio, & auri libras an-

nuas

nuas quadringentas regi Pannoniæ per triennium pollicitus eſt ſe daturum. Domi vero inter hæc, ne ad bellum pecunia deeſſet, lex eſt lata, uti qui fundos atque agros in continenti poſſiderent, pro quoque ſoli culti jugero, ſiliquas argenti ſeptem in ærarium conferrent; ſemel quidem tantum, præter Carnos, quorum ſe in fines Turcæ ſuperiori anno intuliſſent: literæque ad civitates datæ, quæ eas hortarentur, tam duris reipublicæ temporibus ne deeſſent, atque urbem laborantem ſublevarent. Piſaurus claſſe Corcyræ remigibus reliquiſque rebus inſtaurata, ad naves longas, quas Turcæ in Loi fluminis ripis ædificaverant, atque in flumen deduxerant, capiendas aut incendendas animum adjecit. itaque cum ſciret ejus fluminis oſtium adiri magnis a navibus non poſſe, alveo diffundente ſe ſe magis, quam demittente, niſi cum flumen ex imbribus creviſſet: tametſi invecta hoſtium navigia ſatis alta aqua excipiebat, onerariarum & longarum navium ſcaphas complures integi juſſit, quibus in ſcaphis atque in biremibus duabus milites impoſuit, Marcumque Orium navium onerariarum præfectum, qui ſe obtulerat, ei negotio præpoſuit. ipſe Aulonam cum longis navibus eſt aggreſſus, ut hoſtes occupatos ea in propugnatione diſtineret, ne ſuas peti naves exiſtimarent. Porro Turcæ vel de ea re, ut ſæpe fit, certiores facti, vel ipſimet propter recentem in ſinu Ambracio navium ſuarum jacturam idem in Loo flumine metuentes; eas naves longius ab oſtio in flumen introduxerant, paſſuum millia quatuordecim, atque una compoſuerant ſic, ut proras Secundum curſum fluminis converſas haberent: ipſæ, quod remi nondum erant impoſiti, inter ſe conjunctæ totum flumen caperent. Ripas autem Turcæ tormentis communierant ad naves hoſtium repellendas. Orius audaciſſime ſuperato flumine, cum navibus Thraciis appropinquaviſſet, eas magno militum præſidio fultas atque inſtructas eſt conſpicatus: tum miſſis in eum ex utraque ripa frequentibus tormentorum pilis, ad illas propius accedere non potuit. itaque omnem aditum fruſtra expertus, creſcente hinc atque hinc hoſtium multitudine, ſcaphas retrahi imperat. Red-

1501

1501 euntibus Turcæ ſummis in ripis atque ipſo prope in flumine occurrerunt, naviculamque unam truncis ramiſque arborum, quos in flumen dejecerant, impeditam oppreſſerunt. Ipſe cum reliquis incolumibus ad oſtium fluminis cum reverſiſſet, atque interim mare, quod vadoſum late erat, magno coorto vento ſe excitaviſſet, erumpere auſi mediis in vadis naufragium fecerunt: quorum pars interiit, atque in his Hieronymus Maurocenus propinquus meus, navis onerariæ bellicæ præfectus, magno animo, magnaque virtute. reliqui plerique in litus ejecti, ab hoſtibus capti ſunt, præter naviculas pauculas, quæ tempeſtate ſuperata ſe Dyrrhachium contulerunt, quo jam venerat Piſaurus, eaque illum de re certiorem fecerunt. Marcus Orius, & Vincentius Paſcalicus, navis item bellicæ præfectus, capti. ac fuit eorum qui interierunt, & qui in manus hoſtium pervenerunt, numerus circiter trecenti.

Alexium ſe Venetis dedit. Piſauro Dyrrhachio digreſſo, Georgii Caſtriotæ Epirotæ hortatu & Antonii Boni legati, ſponte ſe Alexiani dediderunt. Eſt Alexium in Drino flumine, quod vado tranſiri non poteſt, inſula triquetra, mare uno ab latere attingens, ab reliquis flumen, quod ipſa dirimit. Eorum quodque laterum tria millia paſſuum efficit: ipſa vallo circummunita: quam ad inſulam, capta ab rege Thracio Scodra, eorum locorum ſe ſe homines contulerunt, atque incolere cœperunt. Ea Turcæ ad mercaturam utebantur, magnumque frumenti numerum, quo montani late homines earum regionum alerentur, neque parvam ſalis copiam quotannis eo convehebant: picis autem ceræque ac mellis magnam vim eodem ab interioribus Illyrici finibus, atque ab Epiro importari ſolitam coemebant. Iſque reipublicæ uſui futurus locus videbatur. Eo tempore Alexander triremes reipublicæ viginti pecunia ſua ſacraque ſe armaturum pollicitus, quibus civitas bello Thracio uteretur, quindecim modo per ſuos miniſtros, ut inſtruerentur, diligentiam adhibuit: reliquas quinque Senatui armandas remiſit, cum ei pecuniam ſacram, quam homines in imperio Veneto, ut criminibus & maleficiis obnoxii, ob commiſſa poſt mortem apud

apud inferos pœna liberarentur, ex Alexandri literis perſol- 1501
verent, bello Thracio inſumendam permiſiſſet: quarum omnino viginti navium imperium legatus ab ſe ſe datus obtineret. Is fuit Jacobus Piſaurus Epiſcopus Paphiorum ex Veneta nobilitate: qui etiam majori earum navium parti, quam Venetiis armandam curavit (nam reliquam in Flaminiæ maritimis municipiis Anconæ inſtruxerat) præfectos cives ſibi Venetos adlegit. Pecuniæ vero ſacræ ſummam libuit mihi huic loco adſcribere, ut intelligi poſſit, quanta quamque ardens eo tempore fuerit in hominum mentibus religionis exiſtimatio, & Deorum immortalium timor. Porro in urbe auri libræ ducentæ nonaginta ſeptem eo nomine ſunt confectæ, Patavii una & ſexaginta, Vicetiæ ſexagintaquatuor & ſemilibra, Veronæ una & triginta, Brixiæ quadraginta octo, Bergomi fere quadragintaquatuor, Cremonæ duodecim, Cremæ plus novem, Taurifi vigintiquatuor, Feltriæ duodecim & ſemilibra, Cividali Carnico novem, Utini quadraginta duæ. atque ut a claris urbibus ad tenuiora oppida deſcendamus, Foſſa Clodia libras auri paulo minus octo facile contulit: Portus, quem *Gruarium* appellant, fere undecim: Colonia, qui quidem vicus eſt in Vicetinorum finibus, quatuor: itemque ſupra quam quis crederet alia in continenti caſtella, vicique: ut eſſet ſumma omnis auri libræ ſepties centies & nonies, eoque amplius.

Atque illo ipſo tempore Cæſar Alexandri filius diu preſſam armis atque acri obſidione Faventiam, a qua Patres Alexandri precibus legatum ſuum revocaverant, certis conditionibus tandem cepit: Heſtorique puero ea lege ſe dedenti, ut ſalvus ſoſpeſque eſſet, fidem fregit: Romamque adductum, atque in cuſtodia complures ad menſes adſervatum necavit. Per eos etiam dies Patavii Baptiſta Zenus e Cardinalium collegio moritur, grandi pecunia, argentique fabrefacti magno pondere teſtamenti tabulis ſuæ genti, & propinquis, & ſacerdotium collegiis, & reipublicæ relicto. Abſcondiderat is Roma veniens, aliquot ante annos auri libras ducentas ſexaginta Anchonæ in ædis ſacræ pariete. de eo

Baptiſtæ Cardinalis Zeni obitus VIII. id. maj.

1501 Alexander a Senatu certior factus, aurum abſtulit. Zeno ad urbem delato, funus ampliſſimum publice curatum. Laudavit Angelus Gabriel. Poſtea ei ex teſtamento Senatus in ædis Marciæ porticu ſepulcrum ex ære ponendum locavit.

Pylos iterum a Turcis capitur.

Interea in Achaja magnum incommodum publice eſt acceptum, Pylo ab rege Thracio iterum capta. Is enim cum eo & terreſtri itinere equitum millia complura, & mari triremes quatuordecim, & biremulas quinque (ſic enim naves eas appellant, quæ fere ſemitriremium loco ſunt) Camali præfecto miſiſſet, eſſentque in Pyli portu triremes reipublicæ tres ſine ulla ſtatione aut ſpecula: eas Camales improviſo aggreſſus, non magno negotio cepit. aliquot ex iis, qui in eis erant, fuga in ſcaphis elapſi, ad triremes quinque majores reipublicæ quæ cum mercibus Beryto illo ipſo tempore venerant, erantque in anchoris portui vicinæ, ſe contulerunt. Eæ quinque eadem formidine uſæ, cum terrori eſſe hoſtibus potuiſſent, velis factis abierunt. quarum conſpecta fuga, qui Pylo præerant, ſe ſe hoſtibus dediderunt. Earum triremium præfectis eo minus ignoſcendum fuit, quod paulo ante Cretæ cum eſſent, a Piſauro eis erat imperatum, ut ſe Pyli expectarent: iſque poſtero die cum triremibus quindecim eo venit. Sed Camales, cum Piſauri claſſem e longinquo venientem ii qui in ſpecula erant poſiti conſpexiſſent (id enim ne accideret, verebatur, ut in Piſaurum, quem brevi eo venturum a captivis intellexerat, imprudens incideret) eveſtigio triremes captas abducens, lituſque proximum legens, ei ſe vitabundus eripuit.

Piſaurus deinde Corcyram adveniens, quod audierat naves longas Turcas e Loo flumine, quæ in eo erant, brevi educturos, triremes aliquot miſit, quæ oſtium fluminis adſervarent: ipſe cum reliqua claſſe longarum navium vigintiquinque in Achajam revehitur, atque in Corones finibus magnum hominum numerum cum uxoribus & liberis ſuis in navibus impoſuit, quos Cephallenem ad incolendum traduceret. Paulo poſt Æginæ cum eſſet, intellexiſſetque Megaræ & biremes fabricari, & frumenti magnam copiam eſſe, Aloiſium Lauredanum legatum cum navibus octo, ſi

Megara capitur & diruitur.

quid

quid ex uſu efficere poſſet, eo miſit. Is bireme una cum 1501 hominibus, altera vacua captis, expoſitis militibus, & equitibus Naupliis adhibitis, prælio cum Megarenſibus commiſſo eos fudit: atque arcem, quæ a Thracibus defendebatur, magno impetu cepit: ac reſte ſuſpenſis iis, qui oppugnationi ſuperfuerant, quoſque cum biremi ceperat, frumentoque omni abducto, oppidum incenſum ac ſolo æquatum delevit, ne impedimento Naupliis eſſet, quo minus eo ab latere quam vellent libere vagari eis liceret. Idem poſtea complures ad inſulas, poſtremo ad Eubœam profectus, prædam, & quidem opulentam, abegit, oppidaque aliquot & caſtella multa incendit, ac magnum propugnatorum numerum interfecit, ingenti undique omni illo in mari terrore hoſtibus atque formidine incuſſa. Quo quidem tempore captis ab ſe oppidis rex metuens, Coronem, Methonem, Pylon muris & propugnaculis, reliquiſque rebus ad hoſtem repellendum idoneis, & militum præſidio apprime communivit. Nauplii autem equites, cum hoſtes ad illos laceſſendos in eorum prope ſuburbia irrupiſſent, egreſſi eos fuderunt: ex quibus ducenti quinquaginta interfecti atque capti. Idem paulo poſt alii hoſtium equites Catarbejo duce aggreſſi, omnes a Naupliis capti ſunt præter ducem, qui cum duobus equitibus aufugit. Reverſo Corcyram Piſauro, ut claſſem regis Galliæ, itemque regis Luſitaniæ, de quibus proximo libro dicetur, expectaret: magiſtratus reipublicæ qui Dyrrhachio præerat, morbo affectus, ut valetudinem curaret, Olicinium ſe contulit cœli ſalubrioris gratia. Eam occaſionem nacti hoſtes, noctu Dyrrachium furtim aggreſſi, ſcalis ad murum poſitis ſe in oppidum intulerunt: interfectiſque paucis ſomno expergefactis oppido ſunt potiti. Sed ea æſtate foris Pylo atque Dyrrhachio amiſſis, nullo autem negotio, quod magnopere ex uſu eſſet, confecto, domi Auguſtinus Barbadicus vita functus eſt, de menſe ſeptembri, cum annos XV. civitatis principatum obtinuiſſet.

Dyrrachium a Turcis capitur.

Auguſtini Barbadici, Principis, obitus.

IN LIBRUM SEXTUM
C. AUGUSTINI CURIONIS
EPITOME.

NOvarum terrarum gentiumque narratio. Galliæ regis cum Maximiliano Cæſare pax. Leonardus Lauredanus Princeps Venetiis declaratur. Gallica & Luſitana claſſes Venetis auxilio miſſæ re infecta recedunt. Federicus rex ab Galliæ & Hiſpaniæ regibus, regnum inter ſe dividentibus, pellitur. Venetorum cum Turcis belli progreſſus. Pannoniæ regis cum Turca bellum. Mitylenes a Veneta & Gallica claſſe oppugnatur. Ericus pirata capitur comburiturque. Antonii Minii & Lauredani Principis de ſtipendiis magiſtratuum dimidiis accipiendis contrariæ actiones. Triremium præfecti, qui rem ignaviter geſſerant, ignominia notati. Lucretia Borgia Alfonſo Ateſtino nubit. Res a Pannoniæ rege contra Turcas feliciter geſtæ. Cives Veneti Byzantii libertati reſtituti. Metaurenſium ducis oppida a Cæſare Borgia inſidiis occupantur. Anna Candala Pannoniæ regi nubit, & Venetias venit. Aloyſius rex iterum in Italiam venit, ejuſdemque cum Hiſpaniæ regibus ob imperii fines in regno Neapolitano bellum. Leucadia a Venetis capitur. Guidus-Ubaldus, nullo apud Aloyſium regem præſidio invento, ſe Venetias confert: deinde Urſinorum auxilio in ducatum ſuum redit. Multi populi ſe reipublicæ dedere volentes rejiciuntur. Hiſpaniæ regum ad Senatum legatio. Guidus-Ubaldus iterum a Cæſare pellitur, & ab eodem multi principes necantur. Lex in eos, qui ſacerdotia emerent, lata. Ioannis Michaelis Cardinalis interitus. Bajazetis cum Venetis & Pannoniæ rege pax. Galliæ rex novum cum Venetis fœdus petit. Alexandri Pontificis interitus & Cæſaris Borgiæ calamitates. Benedicti Piſauri obitus. Guidus-Ubaldus iterum in principatum ſuum redit. Pius III. Pontifex creatur & moritur; eique Julius II. ſuccedit. Multa Flaminiæ oppida reipublicæ deduntur. Florentinorum contra Venetos artes. Pandulphus Malateſta Ariminum Venetis tradit. Faventia a Venetis capitur. Julii Pontificis contra Venetos conſilia. Nicolao Urſino imperium prorogatur.

PETRI BEMBI
RERUM VENETARUM
HISTORIAE
LIBER VI.

TAlibus jactatæ incommodis civitati, malum etiam inopinatum ab longinquis gentibus & regionibus extitit. Petri enim Paſcalici apud Emanuelem Luſitaniæ regem legati literis Patres certiores facti ſunt, regem illum per Mauritaniæ Getuliæque oceanum convehendis ex Arabia Indiaque mercibus itinera, ſuis tentata ſæpe navibus, demum explorata compertaque habuiſſe: naveſque aliquot eo miſſas, pipere, & cinnamis, ejuſmodique rebus onuſtas Olyſipponem revertiſſe: itaque futurum, ut ejus rei facultate Hiſpanis hominibus tradita, noſtri in poſterum cives parcius anguſtiuſque mercarentur; magnique illi proventus, qui urbem opulentam reddidiſſent, toti pene terrarum orbi rebus Indicis tradendis, civitatem deficerent. Eo nuncio Patres accepto non parvam

1501 *Navigatio in Arabiam & Indiam per oceanum.*

1501 animi ægritudinem contraxerunt, quam tamen compendiis aliorum populorum ſolabantur. Simul & illud cogitabant, amabile profecto eſſe, novas regiones alterumque prope acquiri orbem, genteſque abditas atque ſepoſitas celebrari. Ac poſteaquam hunc ad locum meorum me commentariorum curſus perduxit, non alienum eſſe arbitror, quod ejus rei omnium, quas ulla ætas unquam ab hominibus effectas vidit, maximæ atque pulcherrimæ fuerit initium; tum quæ terrarum portio poſt id, quæ ve gentes, & quibus moribus ſint repertæ, quantum ſuſcepti operis ratio permittet, breviter dicere.

Novi orbis per Columbum detectio.

Erat Columbus homo Ligur ingenio peracri, qui multas emenſus regiones, multum maris & oceani perluſtraverat. is, ut eſt humanus animus novarum rerum appetens, Ferdinando & Iſabellæ Hiſpaniæ regibus proponit, edocetque: *Illud, quod omnis fere antiquitas credidit, quinque eſſe cœli partes, quarum media caloribus, extremæ duæ frigoribus ſic afficiantur, ut quæ ſub illis ſint totidem terræ plagæ, incoli ab hominibus non poſſint; duæ tantum inter eas ſub eiſdem poſitæ cœli partibus poſſint: inanem eſſe antiquorum hominum fabulam & nullis veris rationibus fultam, & confirmatam deſcriptionem. improvidum prope neceſſe eſſe haberi Deum, ſi ita mundum ſit fabricatus, ut longe major terrarum pars propter nimiam intemperiem hominibus vacua, nullum ex ſe ſe uſum præbeat. globum eſſe terræ hunc ejuſmodi, ut commeandi per omnes ejus partes facultas hominibus ne deſit. cur ſub media cœli converſione degi non poſſit, ubi diei calor cum noctis frigore pari dimenſo utriuſque moræ ſpatio temperetur? præſertim cum tam cito ſol in alterutram declinet partem: cumque ſub iis cœli converſionibus, in quibus noſtro vertici propior longinquam ſol moram trahit, tamen degatur? algentes ſub ſeptentrionalibus eſſe terras, ſed eas hominibus non defici. ſic ſub auſtrali terras eſſe frigidas vertice, eſſe animantium atque hominum genus. quem Oceanum ſcriptores appellarint, eum non eſſe inertis magnitudinis, ſed inſulis atque terris ſcatere, quas homines inhabitent: itaque vi-*

gere

gere atque incoli univerſum globum , qui ubique ſit vitalis 1501
auræ particeps . Hac oratione apud reges habita petit ,
ut ſibi liceat eorum opibus novas inſulas , nova litora
quærere : ſpem ſe habere , non defore incœptis fortunam :
ditionemque ipſorum magnopere iri auctum , ſi rem ſuſce-
perint , confirmat . Ab regibus nova ſpe allectis ſententia
Columbi , quam quidem totum ſeptennium rejecerant ,
ad extremum comprobata , quam tamen multo antea Poſ-
ſidonii philoſophi Panetii diſcipuli primum , deinde et-
iam Avicennæ medici fuiſſe video , magni & præclari vi-
ri , anno ab urbe condita milleſimo ſeptuageſimo primo ,
tribus cum navibus Columbus ad inſulas Fortunatas , de
quibus ſuperioribus libris ſermonem habuimus , quas *Ca-
narias* appellant , profectus , atque ab iis tres & triginta
totos dies occidentem ſequutus ſolem , ſex numero inſu-
las reperit ; quarum ſunt duæ ingentis magnitudinis ; qui-
bus in inſulis luſciniæ novembri menſe canerent ; homi-
nes nudi , ingenio miti , lintribus ex uno ligno factis ute-
rentur . Frumentum hi habent , quod *maicem* appellant ,
multo , quam nos , ſpica & culmo grandioribus , arundi-
neiſque foliis , & plurimo ac rotundo grano , quod ſpicæ
infixum membrana pro ariſtis veſtitur , quam quidem ma-
tureſcens rejiciat . Animalium quadrupedum genera ha-
bent perpauca : ex his canes puſillos , qui muti etiam ſint ,
nec latrent : avium vero longe plurima , noſtris tum gran-
diora , tum etiam minora , adeo ut aviculæ inveniantur ,
quæ ſingulæ ſuo cum nido vigeſimamquartam unciæ par-
tem non exuperent : pſitacorum magnam copiam , forma
& colore variam . Vellera ſponte naſcentia ex nemoribus
atque montibus colligunt : ſed ea cum volunt candidiora
melioraque fieri , ipſi purgant , atque apud domos ſuas fe-
runt . Aurum , quod in fluminum arenis legunt , habent :
ferrum non habent : itaque præduris atque acutis lapidi-
bus , & ad lintres cavandos , & ad reliquam materiam
in uſum domeſticum formandam , aurumque molliendum ,
pro ferro utuntur . Sed aurum cultus tantummodo gratia
molliunt , idque auribus & naribus perforatis pendulum
gerunt :

Digitized by Google

1501 gerunt: neque enim numos noverunt, neque ſtipis ullo genere utuntur. Harum duarum inſularum unius cum rege amicitia fœdereque inito Columbus, duodequadriginta ex ſuis apud illum relictis, qui mores & ſermonem gentis addiſcerent, ſeque brevi rediturum expectarent, decem ex inſularibus ſecum ducens, in Hiſpaniam rediit. Hæc illorum itinerum origo, inſtitutæque ad incognitas orbis terrarum oras navigationis initium hoc fuit.

Anno autem inſequente, ut pollicitus fuerat, Columbus cum navibus decem ſeptem, & militibus, & fabris, & commeatu omnis generis miſſu regum eodem rediens, cum ſe ad lævam verſus parumper flexiſſet, quamplures ad inſulas eſt delatus: quarum partem homines incolebant feri truceſque, qui puerorum & virorum carnibus, quos aliis in inſulis bello aut latrociniis cepiſſent, veſcebantur, a fœminis abſtinebant, *Canibales* appellati. Vicos hi habebant vicenis aut tricenis domibus ſingulos: domuſque erant omnes ligneæ, ac rotunda forma, palmis & ſtipulis contectæ, certarumque arborum & arundinum foliis, ad arcendos imbres. Aere utebantur adeo temperato, ut decembri menſe avium aliæ nidos ponerent, aliæ pullos educarent ſuos. Sed cum ad illam inſulam, a qua reditum anno ſuperiore apparaverat, *Hiſpaniolamque* ipſam appellaverat, Columbus revertiſſet; propter ſoli bonitatem magnitudinemque inſulæ, oppidum opportuno loco condere, ac terram colere cœpit. Arbores frondibus nullo anni tempore ſpoliabantur; una aut altera exceptis, quarum Hiſpani, præter pinum palmamque, nobis cognitam viderunt nullam. Inſulares duobus ſe e ſpecubus terra proditos atque natos dicunt. Deos penates, quos appellant *Zemes*, colunt. eos plebs habet communes, ſuum vero ex regibus quilibet; eorumque ſimulacra lana contexta in bellum profecturi capiti alligant, juvarique ſe ab iis majorem in modum putant. Noctu vagari mortuos credunt, poſſeque omnia humana membra ſumere præter umbilicum. Ab ſuis *Zemibus* ejuſmodi reſponſa non multos ante annos accepiſſe illos

loſ conſtat: venturam eo indutam veſtibus gentem, quæ regionem ſubigeret, & ipſorum aboleret Deos. Sed vicinæ huic inſulæ hominibus alterius ex duabus, de quibus ſupra dictum eſt, inſulis, quam quidem & propter magnitudinem Hiſpani terram eſſe continentem crediderunt, & hominum genere atque auri copia multum præſtare cæteris intellexerunt, & *Cubam* appellari didicerunt: ſerpentes nova totius corporis ſpecie ac forma præditi, ſeſquipedis plerunque longitudine, qui ex terra & ex aqua vivunt, in lautioribus erant epulis. Verum enimvero & illi, & qui proximas obtinebant inſulas, quarum magnus erat numerus, pleríque auream ætatem agere; nullum agri modum noſcere; non judicia, non leges habere; non literis, non mercatura uti; non in poſterum ſed in dies vivere. 1501

Hiſpaniæ Luſitaniæque regum diſceptatio per Alexandrum dirempta.

Ac dum hæc conquiruntur, Joannes Luſitaniæ rex per legatos apud Hiſpaniæ reges queritur: *Sua litora, ſuaſque regiones ab ipſis tentari: eas, quas reperiſſent inſulas ad ſe ſpectare, qui Heſperides habeat, & cujus majores oceanum percurrere ante omnes alios ſint auſi.* Contra Hiſpaniæ reges dicere: *Quæ non fuerint ullo ab homine ante parta, omnibus hominibus patere: ſe nulli eſſe injurios, ſi ab cæteris ignorata, labore & ſtudio acquiſiverint ſuo.* Itaque magnis ex ea re obortis inter eos diſceptationibus, ne controverſiæ ejuſmodi ad bellum deducerentur, utrique ſe Alexandri Pontificis Maximi judicio ſtaturos ſpondent. Alexander tota re cognita ſtatuit, ut a ſeptentrionibus directa ducta in auſtralem polum linea, quæ a Gorgonum inſulis tercenta millia paſſus in occaſum diſtaret, quæ pars orbis in oceano ad occidentem ſolem eſſet, ea Hiſpaniæ regibus cederet: quæ ad orientem ſpectaret, juris Luſitani cenſeretur. Ita orbis terrarum ab ea oceani ora in duas diviſus partes, duobus regibus perquirendus & obtinendus eſt traditus. ad quam quidem certe rem magna uterque diligentia conſequendam ſe dedit.

Sed Hiſpanis ulteriora tentantibus, terra eſt objecta continens paulo minus decies centena millia paſſuum ab Hiſpa-

Digitized by Google

1501 Hiſpaniola protenſa meridiem verſus : atque in ea populi ſub rege bellum cum finitimis gerente occurrerunt : quorum fœminæ virum paſſæ, nullam partem corporis, præter muliebria, virgines ne illam quidem tegebant. Regem ii ſuum honoris gratia ſublime in humeris ferunt. Tum alii deinde populi capillo promiſſo, & liberali aſpectu, auro atque gemmis culti. Vino ii utuntur albo nigroque ex quibuſdam confecto fructibus, ſapore delectabili. Poſt hos item alii, qui certarum ſe herbarum colloribus pullo & purpureo inficiunt : aſpectuque ſunt in pugna eam ob rem tetriore ac horribiliore. Demum gens inventa agilis admodum, & item nuda, genitalibus tantummodo cucurbitula vel marina teſta incluſis. Cadavera ibi regum & magnorum hominum deſiccata in domibus aſſervantur, eaque in honore magno habent. eſt etiam, ubi arida facta conterant, eoque pulvere in epulis & poculis honoris cauſa utantur. Poſtremo autem ad meridiem audacius in dies iter flectentibus Hiſpanis, cum vertex ſe ſubducere noſter cœpit, tum e regione alia quædam magnopere ſplendentium quatuor ſtellarum forma atque ſeries extitit, quam eſſe auſtralis verticis faciem crediderunt. Viſi poſt hæc homines noſtris longe proceriores, & magno ad obeundas pugnas animo. tum flumen refertum inſulis immani latitudine : patet enim amplius paſſuum millia centum : & ſylvæ arborum, quæ materiam habent ad tingendas lanas idoneam; aliarumque ita procerarum, ut eas viginti hominum extremis ſe manibus contingentium capere complexus ſæpe nequeat. Siliquas hæ producunt longitudine palmari, pollice craſſiores, lanæ molliſſimæ conciſæque plenas ; quæ quidem ob tenuitatem & brevitatem deduci in ſubtegmina fuſis non poſſit, ſed ad farcienda ſtrata culcitraſque magnopere ſit idonea. Animal eæ ſylvæ nutriunt cuniculi magnitudine, gallinis infeſtiſſimum : quod quidem fœmina loculum habet e pelle utero adnexum, quaſi uterum alterum, fœcundum uberibus, in quo catulos ſecum geſtat, emittitque cum vult. itaque ſi animal noxium videt, ſi venatores adeſſe intelligit,

ligit, loculo illos recipit, & incluſos fugiens aufert: 1501
idque tandiu facit, quoad catuli per ſe, & quæ ſibi uſui ad victum ſunt, quærere, & vitam tueri poſſint. In ea terrarum parte homines impuberes in omni ætate ſunt prope univerſi, neque ullos habent pilos. Iidem magnopere natandi artem callent, tum mares tum fœminæ: eique rei a parvulis inſueſcunt. filios ex ſororibus ſibi hæredes inſtituunt, quoniam non dubie ſuæ gentis ſunt. Mulieres adoleſcentes parere, ſervile ducunt eſſe: itaque ſi prægnantes fiunt, herba ad eam rem idonea abortum faciunt. cum vero ætatis flos exaruit, tum pariunt, ac proli ſtudent. Sed quæ regio ſunt ſanguine, negare aliquid ulli viro qui ex nobili ſit genere, in turpibus habent rebus. fere ſemper cum rege mortuo uxor una & altera ſepeliri vult eo cum ornatu, quem vivens adamavit: tum ſervi etiam, & clientes: ita enim ſe cum illo apud ſuperos tota tempora victuros putant. Nonnullæ gentes Deorum imagines filiorum ſuorum infantium ſpargunt ſanguine. Mitiores aliæ, ſacerdotes ita habent inſtitutos, ut barbam, ſi quam habent, aut capillum neque tondeant, neque pectant totius vitæ tempore. Quibuſdam in locis propter paludes incolæ domos in arboribus ædificant, eaſque inhabitant cum uxoribus & liberis. Atque omnibus fere in continentis regionibus aurum ex fluminibus colligunt, aut ex vicinis fluminibus locis, non magna tamen diligentia (neque enim numos cudunt) minutis plerunque cum terra globulis, ſed ſæpe etiam librali pondere, ac nonnunquam multo majoribus. Gemmas vero maximeque margaritas ii habent populi, qui Cubagæ, & Cumanæ, & Terarequi inſulis (ſic enim eas appellant) in ſeptentrionem verſis paulum a media cœli converſione declinantibus ſunt proximi: ubi eas urinatores expiſcantur, tanta cum mari aſſuetudine, ut ſemihoræ interdum ſpatium conchis margaritarum conquirendis ſub aqua ſe contineant. Earum magna vis ab incolis regibus Hiſpanis tradita, nobilium fœminarum mundum facile auxit. Atque ea quidem omnia ante hos plane annos, quibus hæc a

nobis

1501 nobis conſcribi cœpta ſunt, contigerunt: nam quæ proxime gentes bello ab Hiſpanis ſunt devictæ, eæ porro & veſtium cultu, & oppidorum nobilitate, & bellandi ſtudio, & hominum frequentia, & fiuium ac regnorum amplitudine, reliquis earum regionum omnibus multum præſtant, quorum nonnulli ſolem & lunam, uti virum & uxorem, colunt. neque impuberes plane ſunt, venuſta etiam forma, & probis moribus fœminæ, tum ornatæ gemmis præter cætera extremas quoque ſuras ad talos uſque. auro autem ſic abundant, ut parietes templorum ac domorum reges eo veſtiant: & vaſis ad victum domeſticum prope omnibus, uti nos ahenis aut teſtaceis, ſic illi aureis utantur. itaque victi magno auri pondere Hiſpaniam referſerunt. Cum iis, quos ſuperius diximus, populis Meſſicum Temiſtanæ regionis oppidum egregium in lacu ſalſæ aquæ ſitum, ſub cancro fere ad converſionem poſitum, numerare nos oportet, cum pleriſque non oppidis modo, ſed etiam regionibus, ac magno terrarum ſpatio vectigale factum. quod ſi quas etiam terras ad auſtralem verticem poſitas Hiſpaniæ imperio adjecerint, æſtimabitur: nullus prope antiquorum hominum labor eorum induſtriam æquaverit.

Nova Luſitanorum in Arabias & Indias per oceanum navigatio.

Alia ex parte Luſitani, claſſe ab rege comparata, in auſtrum ab Heſperidibus converſi, Africæque promontorio, quod *Bonam ſpem* appellant, trajecto, Aethiopici oceani ſe primum oſtendentibus litoribus, ad continentem nigrorum hominum terram, quæ appellatur Cephala, naves appulerunt, auro divitem: quod interiores eo important populi, ut res alias contra mercentur, nullo id pondere aut menſura, ſed tantum fruſtis ex oculorum fide atque arbitrio permutantes; ut qui accipiunt, ſæpe lucrum centupli faciant: atque ibi arcem condiderunt. Deinde ad Mogambicem regionem delati, portu egregio, & advenarum frequentia nobilem, arce item poſita, ejus ſunt imperio potiti. Labrum inferius hi ſibi homines perforant, oſſulaque aut gemmas foraminibus appendunt cultus honeſtioris gratia. Quiloæ deinde regem bello devictum

expu-

expulerunt, eumque tenuerunt. Oppidani domus noſtro more habent exædificatas, colore ipſi inter nigrum albumque, veſtibus liberaliter induti. Aliis poſt hos relictis populis, mare Rubrum ingreſſi complures nigrorum item & bonorum hominum ac bello fortium civitates adierunt, qui natis ſtatim fœminis naturam conſuunt, quoad urinæ exitus ne impediatur: eaſque cum adoleverint, ſic conſutas in matrimonium collocant, ut ſponſi prima cura ſit conglutinatas atque coalitas puellæ oras ferro interſcindere: tanto in honore apud homines barbaros eſt non ambigua ducendis uxoribus virginitas. 1501

Ac Luſitanis mediam Rubri maris partem tranſgreſſis, Zides ſe oppidum obtulit amplo cum portu, ad quod quidem Indici populi ſuas merces convehebant. eas Aegyptii, qui eo loci mercaturæ cauſa quotannis convenire conſueverunt, camelis imponebant, Alexandriamque perferebant: quas quidem Veneti merces, ſtato anni tempore eam ad urbem adnavigantes, coemebant, domumque convectas omnium gentium mercatoribus, ea ſe de cauſa vulgo petentibus, venditantes, incredibili auri proventu civitatem locupletabant ſuam. Sed poſteaquam ad eas regiones Luſitani venerunt, magna rerum commutatio eſt conſequuta: quidquid enim fere mercaturæ cauſa ex omnibus Arabiæ Indiæque locis mare Rubrum importabatur, ipſi emere domumque convehere cœperunt. qua adductus neceſſitate rex Aegyptius anno ab urbe condita milleſimo octogeſimo, Zidenſium in portu, qui quidem in intimi ejus maris ſinu ſunt, claſſem magno ſumptu comparavit, ut ab Indiæ maris navigatione Luſitanos averteret. ſed ab illis ad Dium in oſtio Indi fluminis oppidum victus, claſſe capta atque incenſa, rem inchoatam reliquit. Zidenſes nullam poſtea, vel omnino modicam rerum Indicarum advectionem habuerunt: ita Aegyptios Venetoſque inſtituta antiquitus mercaturæ ratio, quæ intercipi nullo poſſe tempore videbatur, alio converſa prope deſeruit. Neque hercule propterea Luſitani finem progrediendi fecerunt: ſed ad complures Arabici, Perſici, Indicique inſulas

ſulas

Digitized by Google

1501 ſulas oceani, atque ad innumeros continentis portus conventuſque hominum profecti, ſylvis felicibus odorum omni genere, ebore, argento, auro, gemmis beatos, ſe contulerunt: & Colocuete, oppido propter affluentem earum rerum, quas in primis quærebant atque adamabant, copiam maxime omnium opportuno, prœliis ſecundis factis, & munitionibus inſtitutis in poteſtatem redacto, eas regiones tenuerunt: Taprobaneque inſula multorum menſium itinere poſt tergum relicta, quo nemo unquam penetravit, ſui regis ſigna audaciſſime feliciſſimeque intulerunt. Tametſi majore omnino audacia, felicitate autem nunquam alias audita, ſi vixiſſet, Ernandus Maglajanes Luſitanus fuit, qui Hiſpaniæ regum opibus claſſe comparata, viæ initio in auſtrum ſe flectens, atque ultra mediam cœli converſionem propter continentis terræ oras dextrorſum velificans, magno ſpatio ad polum verſus peracto, ut illum longius altiorem, quam nobis noſter ſit, eo in itinere habuerit; & freti, quod nunc *Maglajanis* appellant, anguſtiis trecentorum millium paſſuum in longitudinem decurſis; iterum ad medium cœli ſpatium ſe convertit: deinde ad auroræ populos atque inſulas odoratarum arborum plenas, quas Molucas appellant, medium complexus globi ſolidi ſpatium pervenit, ibique pugnans interiit. Poſtremo illius comitatus per Luſitanorum partis oceanum labore plurimo univerſi orbis terrarum navigatione triennio confecta, in Hiſpaniam rediit: cumque totius itineris enumeratis diebus rationem, quam in tabulis habebat, repetiſſet, uno ſibi annos illos die longiores factos, de dierum nominibus domi audiens, reperit: qui omnino anni, ſi ſe is ad orientem, domo profectus, convertiſſet, ac contra ſolem uſquequaque currens illud ipſum iter univerſum confeciſſet, uno breviores die redeunti ſane fuiſſent. ſemper enim tanto citius orienti ſoli occurrens, quanto plus itineris poſt ſe circumvectus reliquiſſet, emenſo demum totius terræ globo, die uno prius ſolem ſibi orientem, quam cum viæ ſe dederat, profecto habuiſſet.

Ernandus Maglajanes primus navigando totum circuit terrarum orbem.

Eodem fere tempore, quo legati Paſcalici literæ ad Senatum

Digitized by Google

natum venerunt; Aloiſius rex Gallorum Tridenti per legatum ſuum Cardinalem Rotomagenſem, cui Mediolano proficiſcenti (illi enim urbi atque regno præerat) Georgium Cornelium Brixiæ magiſtratum reginæ Cypriæ fratrem Senatus legavit; pacem cum Maximiliano Imperatore certis conditionibus fecerat: quarum illa erat maxima; ut is ſe regem Mediolani appellaret, ipſe in corona, ex qua Maximilianus jure Imperator dici poſſet, more inſtitutoque majorum a Pontifice Maximo Romæ tradenda, auctoritate opibuſque ſuis præſto ei eſſe teneretur. Cardinali per fines reipublicæ cum magno comitatu eunti & redeunti ſumptus eſt publice factus. Sed Barbadici, quem vita functum dixeramus, loco, Leonardum Lauredanum plurimis neceſſitudinibus & propinquitatibus atque affinitatibus fultum, civitas ſibi Principem declaravit. Eo comitia primum habente, ædis Marciæ procuratio, quo in magiſtratu Philippus Tronus, cujus pater Nicolaus annos ſex civitatis principatum obtinuerat, illis ipſis diebus erat mortuus, Benedicto Piſauro claſſis præfecto magno favore civitatis eſt delata. Ejuſdem vero ædis procurationem eam, ex qua Lauredanus ſummum locum inierat, Marinus Garzonius alteris comitiis eſt adeptus. Claſſis interim Gallica itemque Luſitana, quas uterque rex, ut reipublicæ auxilio eſſent, ſe ſe receperat miſſurum, non uno tempore altera Corcyram, altera Zacynthum adveniunt: tametſi neutra omnino earum ulli reipublicæ uſui fuit. Galli enim priores apud Zacynthum cum eſſent, Piſauro non expectato, quem auſter ventus Corcyræ multos dies perincommode flans detinuerat, Rhodum verſus profecti ſunt. Sed naves illas Aloiſius ad Federicum regem Neapolis regno expellendum, inita cum Hiſpaniæ regibus ſocietate comparaverat. itaque pulſo illo, ac diviſis regni regionibus ex fœdere, ut Apulia Calabriſque Conſalvo eorum duci traditis, reliqua omnia Aloiſius obtinuerit; claſſem, cujus præterea non magnopere indigebat, juvandæ ad ſpeciem reipublicæ illo miſit. Luſitani autem paulo poſt a Piſauro Corcyræ perliberali-

1501

Leonardus Lauredanus Dux creatur V. non. oct.

Prid. non. octobr.

VIII. id. oct.

1501 ter accepti, cum ille ab eis petiiſſet, ut ſecum aut ad Dyrrhachium recuperandum, aut ad inſulam Leucadiam oppugnandam accederent; neutro negotio ſuſcepto, quod dicerent ſuum ſibi regem mandaviſſe, ut contra claſſem Thraciam una cum Veneta omnem belli fortunam experirentur, ab oppidis obſidendis aut omnino tentandis abſtinerent; quo itinere venerant, domum diſceſſerunt. Ea erat claſſis navium onerariarum undetriginta: quarum quinque ſatis magnæ, reliquæ puſillæ, ſed omnes magna tormentorum vi & numero militum pulcherrime inſtructæ, tum opertis ſingularum tegumento verſicolore puppibus, ut late aquam tentoria tangerent, fluctibuſque verrerentur (quoniam in noſtris claſſibus id non fit, præterquam in navibus longis; neque illo impendio, ſed ad uſum tantum) inuſitatam atque egregiam claſſis faciem præbuerunt.

Illis deſtituti Patres claſſibus rogationem juſſerunt, ut triremes in Creta inſula decem armarentur, eiſque triremibus, quo libentius civitates imperata facerent, præfecti Cretenſes imponerentur. Itaque triremes ex navalibus, pecunia in ſtipendium ex ærario eſt in Cretam miſſa. Latum etiam, ne quid intentatum Patres relinquerent, ut Franciſcus Capellus (cui legatione apud Aloiſium functo Dominicus Triviſanus, Hieronymus Donatus de regno Neapolitano ſub ejus imperium redacto gratulatum a Senatu miſſi ſucceſſerant) ad Henricum Britanniæ regem ſocium atque amicum reipublicæ proficiſceretur auxilium in Turcas poſtulatum. Tametſi nuncii venerant, Bajaſetem a rege Pannoniæ bello laceſſitum, ſuas vires eo convertiſſe, navium ædificatione intermiſſa. nam e Pannonia literæ ad Senatum datæ certiores Patres fecerant, Turcas equites, cum Danubium flumen trajeciſſent, ut in fines hoſtium incurſiones facerent, a regio exercitu fuſos, duobus millibus interfectis revertiſſe: tum tranſmiſſo ab eodem exercitu flumine Turcas duobus itineribus intercluſos maleque habitos, partem ſuorum non ſpernendam, una cum duce filioque ducis amiſiſſe. Piſaurus profectis Luſitanis, uti claſſe Gallica ſe conjungeret, omnem diligentiam adhibuit.

Uladislai Pannonis de Turcis victoria.

buit. itaque eam demum ad Maleam nactus; muneribus & commeatu largiter præfecto claſſis miſſis, ad Mitylenem expugnandam prope invitus una ſe contulit: cum Galli nihil ea de re antea cum illo communicaviſſent, neque quid ſui conſilii eſſet, ab eo petiiſſent: nihilo tamen ſecius omnibus in rebus ſuam illis operam præſtitit. Itaque tormentis expoſitis, Galli noſtrique oppidum aggreſſi, muro dejecto, repulſis atque occiſis propugnatoribus, magno impetu ipſum ceperunt. Arcem oppidi autem, ſine qua teneri oppidum non poterat, cum jam Veneti turri dejecta ſigna in muros intuliſſent, idemque Ligures ex claſſe Gallica Venetis proximi feciſſent; tamen capere non potuerunt, quod duorum præfectorum interitu, quos hoſtes interfecerant, Galli perterriti ſe in caſtra receperunt. Erant autem ex Armoricis finibus plerique, qui ſuorum ducum dicto audientes non fuerunt. eos ſe recipientes cæteri omnes ſubſequuti, oppugnationem reliquerunt: ita victoria jam plane parta, ſi ſuum Galli munus obiiſſent, interpellata pedem retulit. Accidit autem ab Thracibus ea in oppugnatione res permira, quæ virtutem illorum atque animum oſtenderet. Nam cum tot navibus oppidum obſideretur, tot hoſtium millia circunfuſa ad muros ſtationes haberent: una in biremi & tribus navigiolis milites trecenti a Bajaſetis filio e Magneſia, cui præerat, auxilio miſſi, in arcem ſe inferre velle non dubitaverunt: ſed ab Gallis intercepti, cum ſe fortiſſime defendiſſent, reliquis interfectis viginti eorum Gallos elapſi, quo intenderant, tenuerunt, atque in arcem recepti ſunt. Præfectus claſſis ea ſpe dejectus, Piſauro relicto, diſceſſit: tempeſtate turbidiſſima deprehenſus ad Cytheram inſulam navi ſua eliſa, ex hominibus quingentis, qui in ea erant, ipſe perpaucique, qui ſe in parte navis fracta ſcopuloque infixa continuerunt, evaſerunt. Navis ex hujus claſſe altera cum ſexcentis hominibus interiit.

1501 *Mitylenis oppugnatio.*

Piſaurus, multis diebus ad bellum gerendum idoneis Gallorum cauſa fruſtra conſumptis, hyeme præcipiti ſe ad Melum inſulam contulit. Forte ibi Ericus Thrax,

O 2 qui

1501 qui piraticam multos annos exercuerat, plurimaque damna Venetis hominibus intulerat; quod ex Africa veniens naufragium ad inſulam fecerat, captus a Meliis in cuſtodia tum erat. Id ſimul eſt Piſauro nunciatum, Ericum ad ſe adduci imperavit; propterea que quod is aliquot ante annos civem Venetum Ambroſium Contarenum Franciſci filium, cum quo mercaturæ ſocietatem inierat, nihil ab eo metuentem, cum ejus navi per inſidias contra jurisjurandi religionem, apud Theſſalonicam a ſe captum igni

1502 excruciatum necaverat, vivum comburi juſſit. Hæc dum

Lauredanus Princeps legem fert de magiſtratuum ſtipendiis.

foris adminiſtrantur, domi, quod pecunia publice deerat, Senatus decrevit, uti quam ipſe legem prius, deinde comitia hujus belli initio juſſerant, ut magiſtratus omnes provinciales atque urbani mediam ſtipendiorum partem reipublicæ remitterent, ea in annum unum prorogaretur. Itaque primis anni diebus cum in comitio Lauredanus, quique illi aſſident ſex viri, & quadraginta virum magi-

Jo. Antonii Minii concio adverſus eam legem.

ſtri eam legem pronunciaviſſent, Joannes Antonius Minius, civis in dicendo ſatis audax, qui omnem ſuam ætatem, erat enim jam ſenex, cauſis agendis in privatorum patrocinio conſumpſerat, ejuſmodi concionem habuit.

Non ignoro cives magnam me rem, & multorum invidiæ propoſitam ſuſcepiſſe, qui ſim contra Senatus præjudicia, contra magiſtratuum voluntatem, pro veſtris commodis & veſtra incolumitate libere, quæ ſentio, dicturus: neque dubito, quin me plerique arroganter facere exiſtiment, quod ea quæ Patres conſcripti jampridem juſſerunt, voſque ipſi rata eſſe voluiſtis, nunc Patribus iterum jubentibus, ego unus, tanquam plus omnibus provideam, improbaturus ſurrexerim. Sed me præſtat omnem invidiæ aleam atque pericula ſubire, dum vos decipi, & reipublicæ muneribus ſpoliari, quoad potero, non patiar. Legem hoc bello, quod cum rege Thracio gerimus, in Senatu latam, veſtris ſententiis ſancitam, præteritis expletam menſibus, prorogare Patres decreverunt: uti magiſtratus omnes, qui per nos creantur, mediam ſtipendii partem annum reipublicæ remittant. itaque Senatu approbante ad vos veniunt;

niunt; ut eam ratam & ſanctam habeatis. quid eſt hoc aliud, quam velle, vos qui liberos, qui uxores, qui domos familiaſque veſtras, qui vos ipſos beneficio reipublicæ magiſtratibus obeundis ſuſtinetis, quando annum jam omnibus in difficultatibus confeciſtis, alterum non habere annum, unde inopiam levare & vitam tolerare veſtram queatis? An, quoniam divitibus ea lege parum iri nocitum vident, reliquos, qui re anguſta utuntur, non reſpiciunt? eſt ne id alteros tanquam ſeipſum diligere? quo uno mediusfidius præcepto omnis humana ſocietas continetur. Ego vero cives ſic exiſtimo: quod contra hoſtes nihil proſpere gerimus, adverſa vero multa & miſera ſingulis diebus nunciantur, hoc ex fonte manare, quod ipſi inter nos non amamus, neque quiſquam alteri conſultum vult: nemo, qui opibus pollet, ei qui debilior eſt, proſpicit. Dii profecto immortales, qui acta & cogitationes noſtras perſpiciunt, irati nobis infenſique ſunt, conatuſque noſtros fruſtra ſuſcipi, evaneſcereque omnes ſinunt, hoſtibus virtutem & conſilia ſubminiſtrant. Tria ſunt omnino hac in urbe civium genera: unum locupletum atque potentium: aliud eorum, qui ſunt dignitate opibuſque tenuiſſimis: mediæ inter hos fortunæ tertium. Primum illud atque ſummum, propter potentiam in tributa ſæpe nihil dat, propterea quod nemo principes viros cogere audet, qui plerunque in magiſtratibus ſunt, remquepublicam adminiſtrant. a mediis, quæ imponuntur publice onera, multi magiſtratus exigunt: ab infimis plane univerſi: nam ab iis minime reſiſtitur. ita fit, ut qui rei minus habent, plus in ærarium conferant; illi, qui omnia poſſident, nihil tribuant, niſi cum libet: tanquam reliqui ſerviant, ipſi regnent atque imperent. Quod ſi divites, fiſco quæ debent, etiam dependant, nihil ſit neceſſe curarum & laborum veſtrorum obeundis magiſtratibus mercedem reipublicæ condonari, ut in bellum pecunia ſuppeditet: ea ſumma omnis pro parte media tercentum auri libras non exuperat. locupletum & potentium reliqua ſi ratio ſubducatur, tantundem decies aut plus etiam conficient. illa exigite, qui præpoſiti eſtis pecuniæ publicæ magi- 1502

1502 *ſtratus: neque vos fiſco debentium auctoritas deterreat, ne quid facere contra ipſorum voluntatem audeatis: abunde vobis aderit, quod quæritur: neque tenuiorum, ſed bonorum tamen civium ſudorem, aut potius ſanguinem exugere cogemini. Quid autem? nonne cives illud etiam vos impellere ad legem repudiandam poteſt, quod multi magiſtratus, ut ſit unde ſe, liberoſque ſuos alant, non tam juſtitiam in juriſdictionibus agitare, quam ſervire quæſtui, & ſtudere lucro ſtatuent; dum ea, quæ injuria ſibi erepta exiſtimabunt, quoquo modo ſarciant? Quamobrem omnia paſſim erunt venalia, neque immerito, quoniam ita Senatus & civitatis principes decreverunt. Animus mihi cives eo anno tum, cum primo lex eſt lata, ſuadebat, ut ejus lationi contradicerem: ſed me Senatus auctoritas continuit, quod exiſtimabam ea veſtra incommoda annum tantum duratura, neque legem tam iniquam iri prorogatum verebar: ita me meæ cogitationes fefellerunt. Nunc eo res eſt perducta, ut in veſtra manu atque ſententiis tamen ſit totius rei exitus. quod ſi vos legem iterum juſſeritis, quid erit cauſæ, quare non aut eam optimates ſingulis annis ferant, aut vos, quod ſecundo probaviſtis, tertio etiam & quarto ſanciatis? ita res in exemplum ceſſerit: vos, cum rumor belli aliquis paulum excitabitur, ſtatim plectemini: ea ſemper erit magiſtratibus opportuna erogandæ pecuniæ ratio: ſemper reipublicæ beneficio ſpoliabimini, quod eſſe veſtrum ſolidum atque proprium debuerat. Quare cenſeo ut legem rejiciatis, ne, veſtra quæ ſunt, ipſimet projiciatis, neve ullis ab hominibus ludibrio vobis libentibus habeamini.*

Hæc cum eſſet Minius concionatus, magna perturbatio comitium tenuit, quoad, quis ei reſponſurus eſſet, ſciri potuit, Lauredano Principe ſua ſe e ſella ſublevante, qui ſtans dicere ſic eſt exorſus: *Valde me hodie cives a mea de Joanne Antonio Minio ſpe atque opinione deceptum fateor, qui cum mihi heri eſſet dictum, contra legem, quam ferimus, verba illum apud vos velle facere, non credidi: neque enim perſuadere mihi poteram, hujuſce*

Lauretani Principis concio pro eadem lege.

ſce

ſce civitatis hominem quatuor & ſexaginta annos natum, qui aliquando rempublicam attigiſſet, tam æquam, tam etiam neceſſariam rogationem, quam Senatus ipſe frequens probaviſſet, eſſe impugnaturum. Quanquam fuere qui dicerent, quoniam Minius ad ſenectutem ſine ulla dignitate pervenerit, ſemel tantum anno ſuperiore in magiſtratu adoleſcentulis mandari ſolito fuerit, id illum cogitaviſſe, ſi cauſam tenuiorum civium ſuſcepiſſet, qui ſtipendio munerum reipublicæ fraudari ſe magnopere indignantur, fore ut favorem ſibi atque ſuffragia illorum ad magiſtratus adipiſcendos conciliaret. quod quidem ego, ut reliqua, falſum eſſe facile putavi: vos, qui melius hæc cognoſcitis, quid ſibi is hoc ſuſcepto negotio voluerit, vobiſcum reputatote. Tu vero Mini, ſolus ne es omnium, qui, quo impliciti bello duos jam annos verſemur, quantas in eo impenſas fecerimus, quantas facere neceſſe ſit, quibus in difficultatibus cogendæ pecuniæ dies totos ſoliciti noctes inſomnes conficiamus, ut hoc imperium ab hoſte omnium acerrimo tueamur, neſcias? remigum, militum, præfectorum navium noſtrarum, quos innumeros alimus, ſtipendia immane auri pondus requirunt. in arcium & oppidorum præſidiis multum pecuniæ inſumitur. navalia urbana tot claſſibus exhauſta, magni æris ſingulis menſibus indigent, ut naves, ut tormenta, ut reliqua, quæ bello uſui ſunt, noſtris imperatoribus ſubminiſtrent. Regi Pannoniæ, ut cum noſtris hoſtibus bellum gerat, mille auri libræ ternis curationibus ſunt ex fœdere quotannis dependendæ. his tot atque tantis impenſis pecunia ſuppeditari qui poteſt? Cives enim noſtri, tributis innumerabilibus perſolutis, amplius quod tribuant, non habent. Provinciales, nova pecunia imperata, agriſque ſuis præter morem cenſui addictis, conqueruntur: neque quidquam, niſi coacti, fortuniſque ſuis divenditis, in ærarium conferunt. Vectigalia reipublicæ portoriis propter bellum impeditis anguſte redimuntur. mercatores noſtri ad exteras nationes, exteri ad nos mari commeare non permittuntur. Itaque niſi nos, quorum maxime intereſt, quibus poſſumus rationibus reipublicæ belli fluctibus jactatæ 1502

1502 *opem ferimus, quis omnino erit reliquorum hominum, qui ferat? omnes enim nobis alieniores ſunt, quam nos ipſi. Numi autem nervi bellorum ſunt: ſine iis bellum gerere nulla natio poteſt. Nos quidem cives, quos huic urbi atque imperio præeſſe voluiſtis, reliquique magiſtratus, qui nobiſcum una rempublicam adminiſtrant, hanc inviti legem, magnoque noſtro cum dolore ad vos ferimus: propterea quod urbes noſtras ab hoſtibus capi, dirui, teneri, regiones vaſtari, populos diſſipari, cives noſtros aut interfici, aut in ſervitutem abduci multo pejus eſt, quam hanc munerum mercedis portionem pro ſua quenque parte reipublicæ remittere. quæ adhuc mala & acciderunt, & deinceps accidere neceſſe eſt, niſi bellum magno apparatu, magnis opibus geſſerimus. opes autem hæ pecunia comparantur. Minius, qui vobis, ut legem repudietis, ſuadet, illa ſuadet ut perpetiamini, dum, ne pecunia comparari poſſit, nititur efficere. Ego vero hujus ſum animi atque ſententiæ, ut a fanorum & templorum adytis aurum atque argentum ſacrum omne numis cudendis auferamus, quibus bellum commodius adminiſtrari poſſit, potius quam ea, quæ commemorata ſunt, perferamus, remquepublicam periclitari, atque hoc imperium proteri ab hoſte impuriſſimo, deterrimoque permittamus: idque nos Diis ipſis libentiſſimis, quorum templa ſpoliabuntur, facturos puto. Verum adhuc quidem ad id nos deſcendere nulla res cogit, modo vos hoc, quod multo eſt æquius, quodque vobis facere nulla religione impeditis licet, quod ordo ampliſſimus probavit, veſtris hodie ſententiis, veſtra in patriam liberalitate pietateque jubeatis. Nam quod Minius Deos nobis eſſe iratos commemoravit; mihi quidem dubium non eſt, quin qui male atque perperam agunt, ii Deorum ſibi iram pariant. itaque præfecti noſtri, qui improbe rempublicam geſſerunt, partim interierunt, partim exilio ignominiaque mulctati, Deorum numen ſuis infenſum rebus, dignitatibus, rationibus habuerunt. Vos, ſi quæ decet, quæ tempus exigit, quæ ſtatus reipublicæ turbulentus, quæ pecuniæ cogendæ difficultas in præſentia poſtulat, ſtatueritis, nihil*

ab

ab Diis immortalibus timetote : proſpera vobis omnia ab 1502
illis ſecundaque advenient. Quid, quod vos injuſtitiæ Minius inſimulat, quos lege juſſa in magiſtratibus obeundis juriſdictiones veſtras ad quæſtum converſuros putat? conjecturam ſcilicet de aliorum moribus a ſe ipſe capiens, qui linguam atque ingenium, ex quo primum loqui cœpit, uſque ad hos annos, atque ſenium in lucro & quæſtu ſemper habuerit, atque opes ſibi amplas ea tantum ratione compararit. quaſi neſciat, qui natura boni ſunt, magiſtratibus initis, in rebus difficilibus meliores porro fieri: qui pravi & mali, eos a Triumviris, vel qui ad urbem ſunt, vel quos querelis populorum cognoſcendis in provincias mittitis, ad urbana judicia deduci, quibus a judiciis improbe factorum pœnas luant. ita fit, ut aut ſuopte ingenio cives duris in rebus afflictati, tanquam in cote virtutem ſubigant & exacuant ſuam: aut metu judiciorum a maleficiis nullo non tempore aut rerum caſu abſterreantur. Auſus etiam tu quidem es Mini tria eſſe genera noſtrorum civium dicere, locupletum, mediocrium, tenuiorum: atque hæc inter ſe diſſidere oſtendiſti, dum a divitibus in tributa nihil penditur, a reliquis onera omnia ſufferuntur. regnare etiam illos dixiſti, hos ſervire, atque in ea civitate, quæ, ex quo nata eſt, libera & ſui juris ſemper fuit. Id te non puduit in concione eſſe mentitum. Hoc quidem, eſſe tria genera, nihil impedio: id enim omnibus in civitatibus accidere conſuevit: neque aliter propemodum ſe habere hominum conventus ullus atque ſocietas poteſt. Divites vero nihil conferre, cæteros omnia, hoc falſum & injurioſum eſt: nulli enim homini parcitur: omnes peræque, quod fiſco debent, etiam ſolvunt: aut, ſi id per ſe non faciunt, ab iis qui præſunt, facere coguntur. quære a fiſci magiſtratibus rationes: ſubduci jube: reliqua civium inſpice: nihil eorum reperies, quæ dixiſti. An, quod bona locupletum minus haſtæ ſubjiciuntur, mediorum autem & tenuiorum quotidie; propterea tu divites conferre nihil exiſtimas, reliquos omnino unos omnia? male tu quidem urbis noſtræ mores & rerum conditionem diſpicis, aut te diſpicere ſimulaviſti. Divites, quia

ſol-

1502 *ſolvendo ſunt, ſua diſtrahi non ſinunt; ſed in ærarium ſponte conferunt. quod cum reliqui non faciunt, ſæpe fit, ut eorum inſulas, fundos, prædia, magiſtratus ad licentes transferant. Sed quid illud tandem eſt, quod tu ſervitutis & regni nomina in hanc rempublicam induxiſti? alteramque civium partem in alterius invidiam trahere his impuris vocibus excogitaviſti? an, qui ab urbe condita uni atque iidem ſemper fuimus, nunc ut diſſideamus inter nos, ut ſeceſſiones facere incipiamus, tibi uni eſſe optabile & conducibile exiſtimas? id vis, id poſtulas, id efficere conaris. Vos appello magiſtri Decemvirum, qui ſedetis, cui antiquitus magiſtratui cives improbos coercendi omnis eſt poteſtas attributa, vos ab eo hujus rei cauſam repoſcite. Bello, quod cum Liguribus quartum geſſimus, Italis populis atque in reipublicæ temperatione conſtitutis, ærario exinanito majores noſtri edixerunt, ſi quis rempublicam pecunia juviſſet, eum ſe civitate & jure comitiorum muneraturos. Itaque bello confecto, eam ob cauſam triginta homines ad rempublicam admiſerunt: ii totidem familias in nobilitatem intulerunt, quæ noſtro jure, noſtris muneribus, noſtro imperio deinceps ſunt uſæ. Nobis hoc tempore bellum cum barbaris nationibus, cum gente a noſtra vitæ ratione, a noſtris moribus alieniſſima, cum rege infeſtiſſimo ferociſſimoque gerentibus, vos hujus reipublicæ alumnos, ut patriæ laboranti ſuccurratis, ejus pecuniæ, qua una cum magiſtratibus ab ipſa republica donamini, mediam partem eidem reipublicæ pigebit reſtituere? Illi ſuam civitatem, nobilitatem, jura, imperia in exteros, propterea quod in ærarium contuliſſent, libenter transfuderunt: vos veſtrorum ſtipendiorum partem veſtræ patriæ, veſtris aris atque focis, veſtris liberis cedere gravabimini? nam nunc quidem, ut veſtri liberi ne ſerviant, eſt a vobis cautio atque curatio adhibenda. Quis hoc in animum, niſi hujus urbis, horum templorum, hujus comitii atque curiæ hoſtis & everſor, poſſet inducere? Inventus tamen eſt Minius, qui hoc vobis ſuadere ſit conatus. Sed illum ſua mens, ſuus animus, ſui mores punient. Vos autem cives, vos inquam*

quam cives, quos ſcio veſtræ ditionis atque imperii, quemadmodum ſemper eſtis participes, ita nunquam non amantes fuiſſe, ne deſinite, quod ſemel libentiſſime feciſtis, legem iterum velle jubere, iterum pro veſtra in patriam charitate hoc, quidquid eſt incommodi, alacri animo annum alterum ſufferre & perpeti; dum hæc reipublicæ procella decedat, quæ longinqua eſſe, niſi me meus fallit animus, non poteſt. confirmate veſtris ſententiis illud, quod eorum, qui ad gubernacula reipublicæ ſunt poſiti, ſententiis optimum eſſe factu videtis. ſtatuite hoc judicio, quam cuique charta eſſe debeat ſuæ patriæ libertas, cum ipſi veſtræ libertatis cauſa, veſtra vitæ præſidia reipublicæ condonetis. oſtendite provincialibus, atque iis, qui veſtris legibus parent, quid ipſi facere debeant, quando vos, qui cæteros cogere poteſtis, communis omnium utilitatis cauſa, leges vobis unis detrimentoſas imponitis. Nemo erit hac in urbe, nemo in reliquis, ubi nomen Venetum viget, qui non nos ſummis laudibus efferat, atque omnibus regendis populis & gentibus dignos putet; cum intelliget, nihil vos muneris aliis præcipere, quin prius alterum tantum, eoque multo amplius, vobiſmet imperaveritis. 1502

Hac a Lauredano concione habita, ubi ille conſedit, lex eſt ferri cœpta. Erant omnino in comitio judices mille quadringenti quadraginta duo. ex iis mille octoginta octo legem probaverunt; trecenti quadraginta ſeptem rejecerunt: quibus non liqueret, fuerunt ſeptem. Itaque magno conſenſu civitatis lege juſſa, Lauredanum omnes laudare, bonum eſſe Principem dicere, cui reſpublica curæ eſſet. Poſtridie autem ejus diei Minius ob concionem ſeditioſam a Decemviris condemnatus eſt, ut in Arba Illyrici inſula, quoad viveret, exularet, triginta auri libris ei, quicunque illum extra inſulam captum magiſtratibus tradidiſſet, ex ejus bonis conſtitutis: eique rei bona ſunt pignori addicta: ipſi, ut laqueo vitam finiret, pœna addita. Illis diebus ignominiæ notam, qua Piſaurus in triremium præfectos quinque uſus fuerat, Patres in foro promulgari voluerunt. Ea nota erat ejuſmodi: *Dum claſſem Gallicam Piſau-*

Minius damnatur a Decemviris.

1502 *Piſaurus conſequi cuperet; Paulus Nanus, Georgius Triviſanus, Marcus Antonius Decanalis, Nicolaus Barbadicus e colonia Cretenſi, Petrus Capitellus Apulus, ejus miſſu ad Maleam profecti; quod Galli eſſe illis in locis dicebantur, in biremes Thracias ſeptem inciderunt, quæ navem onerariam hominum Cretenſium a ſe captam remulco trahebant. Ea re animadverſa, biremes aggredi communi conſilio ſtatuerunt. itaque incitatis remigibus ad illas contenderunt. Sed cum eis appropinquaſſent, timore impediti remiges inhibuerunt, ſe ſeque turpiter a congreſſu dimicationeque continuerunt. Accidit autem paulo poſt ut naves triremes aliquot e claſſe Gallica, quæ non longe aberat, idem conſpicatæ, biremes Thracias magno animo aggrederentur. quæ quidem res auxit illorum dedecus, quod eos reipublicæ hoſtes; quos propter formidinem ipſi dimiſerant, Galli, quorum minus intererat, virtute eſſent atque animi præſentia conſequuti. ob eam imbecillitatem atque formidinem Piſaurus annos quinque a præfecturis omnibus illos removit, ſtipendiaque ab iis emerita fiſco addixit.* Iiſdem diebus Gabrielem Maurum, Andream Foſculum, Senatus legatos creavit, qui Ferrariam proficiſcerentur Lucretiæ Borgiæ Alexandri filiæ, quam pater Alfonſo Ateſtino Herculis filio in matrimonium ſpoponderat, Roma ad illum venienti, & ipſi ſoceroque eis de nuptiis reipublicæ nomine gratulatum. E Pannonia vero crebriores allatæ literæ, Turcas pluribus locis fuſos a regiis ducibus occidione, & præda ingenti facta, Senatui attulerunt. Neque tamen ob eas res claſſis curam ulla ex parte Bajaſetes intermittebat: quam quidem curam cum magnopere agitaret, reficique naves veteres ſuis ducibus mandaviſſet, atque id ei tardius negligentiuſque agi ab illis atque adminiſtrari videretur, arcum ſibi afferri & ſagittas imperavit: quibus adductis, ſtantem ante ſe illum ipſum ducem, qui priore apud ſe erat loco, indignabundus transfixit. Reſtituerat idem rex paulo ante ad libertatem cives Venetos, quos belli initio Byzantii in vincula conjectos in turri ad fretum ſervandos miſerat. ii ſe libris auri centum redemerunt: quorum e numero Andreas Grittus

Ignominia nota in quoſdam triremium præfectos.

tus id. mart. ad urbem rediit : eique eſt univerſa civitas 1502
gratulata. Attulit is ab Admete Bajaſetis duce literas ad Senatum, cum mandatis, ut ſi bello, quod inter ipſos & Bajaſetem vigebat, vellent finem imponere, mitterent Byzantium aliquem ad pacis conditiones tractandas : ei ſe adjutorem futurum.

Guidus Ubaldus Cæſaris Borgiæ fraude Urbino pulſus.

Interea Cæſarem Alexandri filium augendi regni cupiditas magnum in ſcelus & proditionem impulit. Nam cum Guidi Ubaldi Metaurenſium ducis regnum, quod unum ei deerat ad omnem Flaminiam obtinendam, propter mirificum populorum in illum amorem aggredi aperto bello non auderet, neque Venetos ſibi permiſſuros ut illum expelleret, arbitraretur, neque ullam haberet ſuſcipiendi belli cauſam, Guido Ubaldo omnibus in patrem ſuum obſequiis, in ſe officiis benivolentiſſimi conjunctiſſimique hominis plane functo : velle ſe bellum Camertibus inferre ſimulavit, ut ad fines Urbinatium, qua iter erat ei faciendum, ſine Guidi Ubaldi ſuſpicione, tanquam alio tendens, cum exercitu accederet. atque, ut bono ſe in illum eſſe animo fidem ei majorem faceret, & ſuis eum opibus exueret, ne tueri ſe ſe poſſet communitior, a Guido Ubaldo, ut auxiliares ad id bellum copias cum tormentis muralibus ad ſe mitteret, pro amicitiæ jure per legatos poſtulavit. Iis impetratis, atque miſſis, cum ad fines regni veniſſet, repente in illos hoſtiliter irrupit, & magna celeritate adhibita, quod neminem obvium habebat, Urbinum contendit, parumque abfuit, quin Guidum ipſum Ubaldum caperet. Sed is paucarum horarum beneficio, in jumentis agricolarum, & veſte ruſtica, itineribus deviis, quod omnia nota loca per Cæſaris milites obſeſſa tenebantur, fugiens, Ravennam ſe recepit, atque inde Mantuam eſt profectus : quam ad urbem paulo ante uxor ejus Eliſabeta, Franciſci Mantuanorum ducis ſoror, pudiciſſima lectiſſimaque ſe contulerat ; cum officii cauſa Alexandri poſtulatu Lucretiæ Borgiæ ad maritum proficiſcenti comes itineris fuiſſet. Ea re permotis Patribus, equites quingenti, pedites mil-

le

1502 le Ravennam ſunt miſſi, ut cum iis copiis, quæ ibi erant, conjuncti, oppidi præſidium augerent, ſi quid a Cæſare conſilii, cui fides haberi nulla poterat, contra rempublicam iniretur. Neque multo poſt Anna Candala, natione Aquitana, Aloiſii regis Gallorum propinqua, ad Ulaslaum Pannoniæ regem, cui erat nuptui per legatos tradita, proficiſcens Venetias venit cum magno utriuſque regis comitatu. Ei fines reipublicæ ingreſſæ, ſumptus eſt publice atque largiter factus. Ad urbem ubi fuit, omnia in illam liberalitatis & benivolentiæ officia profuſe collata, ut cum exacto menſe diſcederet, Lauredano Principi dixerit, *tum primum ſe reginam ſibi ipſi viſam, cum apud illum fuit*: poſtea vero quam in Pannonia regiam exercere dignitatem cœpit, amica & benivola reipublicæ omnibus in rebus ſemper fuerit. Interim Aloiſius rex domo diſceſſerat, ut in Italiam ſe conferret, Neapolitano bello, quod cum Hiſpaniæ regibus propter finium controverſiam gerebat, auxilia comparaturus. Eo Mediolani finibus appropinquante, Senatus Bernardum Bembum patrem meum e prætura Veronenſi, qua in prætura tunc erat, legatum miſit, ut Aloiſio reipublicæ nomine ſalvere juſſo de adventu gratularetur. Is regi ad Vegevenum oppidum occurrit, eſtque apud illum commoratus, dum is Mediolani fuit: ſed rege in Liguriam profecto ad auxilia in regnum Neapolitanum mari tranſmittenda, Veronam rediit.

Anna Pannonum regina Venetias adventus.

Dum hæc domi adminiſtrantur, a Piſauro apud Chryſopolim, atque in ſinu Theſſalonico depoſitis militibus damna ſunt plurima illata, prædæque ingentes factæ: tum in Aegæo captæ naves onerariæ duodecim, biremes undecim. atque is ad Maleam cum veniſſet, naves triremes Rhodiorum tres, onerarias duas, regis Gallorum triremes quatuor ad ſe miſſas reperit. Neque multo poſt Jacobus Piſaurus Alexandri legatus ſuas triremes cum Piſauri claſſe conjunxit. Erat autem univerſæ claſſis navium omnis generis numerus ad ſeptuaginta: quibus cum navibus de legatorum conſilio ad inſulam Leucadiam oppugnandam ſe convertit. Eo cum appropinquaret, Pontificis legatum

Leucadia a Venetis oppugnatur.

præ-

præmiſit, qui per vada eo ab latere, quod ad orientem ſpectat, oppidum aggrederetur. vadis autem ea parte inſula maxime cingitur. Is accelerans per Dioriċtum in vada ſe ſe inferens, duodecim biremes, quæ ibi ſtationem habebant, eaque maria percurrentes, Venetorum navibus infenſiſſimæ diu fuerant, & tunc, ut aditu claſſem prohiberent, occurrebant, omnes fugavit, pauloque poſt vacuas hominibus occupavit, cum ii ſe ſe raptim in litus ejeciſſent: quos oppidani fugientes receperunt. Iis captis, quod illis in vadis erat a continenti ad oppidum via aquis tecta, ſic, ut equites commeare ea poſſent, ibi naves aliquot diſpoſuit: quibus navibus Thracum turmas equitum tres, qui per illam viam, ut eſſent oppidanis auxilio, vicinis ex locis adventabant, repulit: cum tamen antea munitionem pro tempore, quæ tranſitum impediret, media in via effeciſſet. Ea Thraces munitione retardati, dum perrumpere conantur, tormentis ſe navium vulnerandos præbuerunt: amiſſiſque perpluribus, duce eorum equo dejecto, nulla parte munitionis perrupta, unde venerant redierunt. Atque idem interea legatus ſuorum militum partem equiteſque omnes, quos in navibus eam ad rem habebat, cum primo adventu in terram expoſuiſſet, atque ad oppidum contendere juſſiſſet: illi itinere, quod quidem erat paſſuum millium quatuor, celeriter confecto, circumvecti audaciſſime pugnantes, eo ipſo die prooppidum capiunt. Piſaurus præfectus, quem mari reliquam claſſem ventis non ſecundis, qui eo die flaverant, circunducere oportuit, poſtero die ad oppidum oppugnandum ſe ſe contulit, ac muros quatere tormentis cœpit. Erant in oppido milites Thraces quingenti, qui ſe acerrime una cum oppidanis defendebant. ii cum magna tormentorum vi oppugnatione non intermiſſa premerentur, ſeptimo die deditionem facere voluerunt. is fuit dies ad diem tertium calendarum ſeptembris. Sed dum inter ſe ea de re conſulunt, militibus irrumpentibus oppidum capitur. ipſi atque oppidani captivi facti, præda omnis viritim diviſa. Hoſtes prima oppugnationis die Gabrielem Superantium triremis præfectum

Et expugnatur.

1502

1502 ſectum interfecerunt, capite pila ferrea disjecto. Ejus frater Hieronymus, adoleſcens nullo reipublicæ munere antea functus, paucis poſt diebus quam id eſt Venetias allatum, magno comitiorum favore in Senatu adlectus eſt præteritis quamplurimis, qui & magiſtratus geſſerant, & ætate longe præſtabant.

Patres ut primum ex Admetis literis in ſpem pacis venerunt, propterea quod hyems ſuberat, Piſauro mandarunt, ut triremibus viginti apud ſe retentis, claſſem reliquam domum remitteret. atque ad regem Pannoniæ literas dederunt, quibus literis, quid ab Admete habuiſſent, certiorem illum fecerunt, velleque ſe ſuum hominem Byzantium mittere ſignificaverunt; atque ab eo petierunt, ut & ipſe ſuum hominem eodem mitteret, quo majore cum dignitate pax æquioribuſque conditionibus tractari conficique poſſet. Uladislaus intellecta re Patrum conſilium probavit, facturumque quod vellent, de legato ſe recepit. Illi Zachariam Freſcum, Decemvirum ſcribam, ire Byzantium juſſerunt. Guidus Ubaldus regno amiſſo ad Aloiſium regem Galliæ Mediolanum ſe ſe conferens auxilia in Cæſarem poſtulatum, ubi nihil in eo probitati & innocentiæ contra perfidiam & crudelitatem eſſe præſidii cognovit, cum uxore Venetias venit. Patres eum lubentes exceperunt, & domo pro illius dignitate publice tradita, bono eſſe animo juſſerunt: qua ex domo paulo poſt, cum Metaurenſes, Cæſaris arcium præfectis & militibus interfectis, oppidiſque aliquot receptis, ejus imperio ſe ſubtraxiſſent, ſuum in regnum facile rediit: atque in eo ab Urſinæ gentis principibus adjutus, devictis hoſtibus ſuam dignitatem aliquot menſes obtinuit. Ea rerum mutatione plerique ſe populi reipublicæ commendaverunt, orantes, ut ſe in deditionem reciperet. Eſt in Ariminenſium finibus mons excelſus, duplici jugo, qua mare proſpicit, præruptus: alia parte declivitatem habet late in occaſum patentem, vinetis & ſegetibus uberem. Illis in jugis duæ arces ſunt ſumma in crepidine, quibus oppidum ſubjacet, civitaſque montanorum hominum, qui rempublicam admi-

Guidus-Ubaldus Urbinum recipit.

adminiſtrant, neque ulli regi ſerviunt. Crepidines Pinnæ 1502
Marinianæ appellantur. Ii & ipſi, ne ab Cæſare in ſervitutem redigerentur, cum magnopere timerent, Senatui eo tempore ſignificaverunt, velle ſe ſub ejus imperio eſſe: mitteret ad ſe aliquem rejpublicæ nomine: ſe illius dicto audientes futuros, imperataque facturos. Sed neque hos, nec cæteros, qui ſe reipublicæ dedere cupiebant, Patres recipiendos cenſuerunt.

Hiſpaniæ regis legatio ad Venetos, ut fœdus ineant ſe. cum adverſus Galliarum regem.

Miſerant inter hæc reges Hiſpaniæ ad Senatum Laurentium Suarem, illum eundem qui legatus eorum bello Gallico apud rempublicam fuerat. is clam itinere per Galliam confecto, paucis ante calend. decembris diebus ad urbem venit: atque illi auri libra ſingulis eſt menſibus in ſumptum a Senatu conſtituta. In primis apud Lauredanum Principem & Patres ſermonibus Suares de Aloiſio rege Gallorum queſtus, *Quod fœderi cum ſuis inito regibus non ſtetiſſet, ut cui neque ſua, neque aliena ſatis eſſent:* ab ejus amicitia Patres avertere modis omnibus eſt conatus, *illum* affirmans *propterea Cæſaris rebus tanto ſtudio faviſſe, ut eſſet qui reipublicæ finibus immineret, neque quieſcere illam ſineret. gaudere implicitam eſſe bello Thracio civitatem. Quam ad eos claſſem miſerit, ad ſpeciem, non ad ullam reipublicæ frugem miſiſſe. id eventu patuiſſe, quod obfuerit potius, quam ulli uſui fuerit. Hiſpaniæ regum voluntatem omni tempore cum reipublicæ voluntate conſenſiſſe, quoniam utrique fidem & pietatem colerent: ſi ſe ii fœderibus una firment, neminem nocere eis poſſe.* Hæc & his ſimilia de Suare non ſemel a Patribus audita, tametſi vera eſſe pleraque cognoſcerent, illos tamen non moverunt, ut quod ipſis cum Aloiſio fœdus intercedebat, ulla ex parte violarent: tantum dicere: *Se ſe Hiſpaniæ regum fidem atque virtutem, & propenſum in rempublicam animum plurimi ſane facere, ſemperque facturos: cum Aloiſio fœderis conditionibus ſe teneri: moleſte ferre bellum inter ipſos exerceri potius, quam vigere pacem: ſi quid poſſent ad reconciliandam inter eos gratiam, de eo ſi admoneantur, ſe non defuturos, amiciſſimorumque hominum officio in utrunque functuros.* Cum Uladiſlao au-

1502 tem Pannoniæ rege, de legati ad Bajaſetem miſſione diem
ex die ducente, propterea quod pace cum illo a Senatu
inita, niſi novæ ſponſiones intercederent, ſtipendiis reipu-
blicæ carendum ipſi erat: ne res tanta differretur, legati
reipublicæ pacti ſunt, uti mille auri libræ, regi annis ſin-
gulis ab Senatu bello Thracio dari ſolitæ, ad tercentum
redigerentur, quoad Bajaſetes viveret, tribus item penſio-
nibus perſolvendas.

Alexander cum vidiſſet Guidum Ubaldum Urſinæ gen-
tis ſtudiis regnum ſuum recuperaviſſe, orando, territando,
magna pollicendo, ejus familiæ principibus in ſuas tradu-
ctis partes, fœdus cum illis percuſſit. Simul ab Aloiſio
miſſis ad ſe auxiliis Cæſar, magniſque copiis undique
Guidus-U- comparatis, Guidum Ubaldum, quem quidem ſine ſpe,
baldus ite- ſine opibus deſtitutum amici deſeruerant, iterum regno
rum Urbino expulit, cum tamen ille munitiſſimum natura totius regni
expellitur. oppidum, miſſo ad id cuſtodiendum Octaviano Fregoſio
adoleſcente ſororis ſuæ filio, cum militibus, & omnium
rerum pro tempore copia, communitius factum obtineret.
1503 Urbinatibus receptis ad Senogalliam oppugnandam Cæ-
ſar primis anni diebus recta profectus, ubi civibus ſine
Borgiæ per- mora ſe dedentibus oppido eſt potitus, Urſinæ gentis prin-
fidia & cru- cipes eos ipſos, cum quibus paulo ante fœdus percuſſerat,
delitas. quique ſecum una venerant, omnes in vincula conjecit:
eaque de re Alexandrum patrem mira celeritate certiorem
fecit. Ille ſtatim Baptiſtam Urſinum Cardinalem, qui fœ-
deris auctor fuerat, magna apud ſuos auctoritate, nihil ejuſ-
modi verentem, ad ſe vocatum cuſtodiæ tradidit: qua in
cuſtodia paucis poſt diebus eſt mortuus. Conjectis ab Cæſa-
re in vincula partim nocte proxima, reliquis in Senenſium
fines adductis, quo Cæſar cum exercitu contenderat, la-
queo gula fracta. Idem vitæ finis Venantio & Octaviano
adoleſcentulis, Camertium regis liberis captis a Cæſare,
Piſauri datus. Pater eorum regno amiſſo clam elapſus,
paulo poſt ad urbem venit. Ob eas Cæſaris actiones, qui
cum Camertibus Ariminum etiam in ſuam ditionem rede-
gerat, Senatus, uti ſuos fines magis communiret, Livia-
num

num Carracciolumque cum equitibus & militibus Raven- 1503
nam miſit. Guidus Ubaldus hoſtem fugiens cum ſe Piti-
lianum in Hetruriam contuliſſet, dieſque complures ibi
fuiſſet, Cæſare Pitilianum bello aggredi velle dictitante,
ut illum interciperet, magno cum periculo per Senarum
& Florentinorum agrum in fines reipublicæ atque ad ur-
bem ſe recepit: cui a Senatu libra auri dono in ſumptum
ſingulis menſibus conſtituta. Quoniam autem libido ea in-
ter cives creverat, ut quamplurimi ſacerdotia, quæ habe-
re bonis artibus non poterant, Romæ coemerent, qua in
urbe ejus rei conſuetudo facultaſque ab Alexandro inſti-
tuta late palamque invaluerat, Decemviri ſanxerunt, ſi
quis in poſterum id faceret, ejus bona fiſcò inferrentur,
ipſe ab urbe atque urbis finibus quandiu viveret exul eſſet.
Neque multo poſt Joannes Michael civis Venetus Cardi-
nalis, qui Pauli ſecundi Pontificis Maximi ſororis filius
fuerat, Romæ veneno interiit, quod ei Alexander a præ-
fecto Michaelis epularum dari juſſit. Cauſa interficiendi
hominem fuit aurum atque argentum, quod is habere exi-
ſtimabatur: quarum omnino rerum inexplebilis Alexandri
animum cupiditas ad omnem iniquitatem incendebat, uti
filio pecuniam exercitibus alendis ſuppeditaret, quo is Ita-
lorum principum regna occupare celerius poſſet ſe jam ſe-
ne. Miniſter veneni haud multo poſt, Julio Pontifice Ma-
ximo, re per indicium enunciata, in vincula conjectus,
quæſtione habita ſui ſceleris pœnas perſolvit.

Jo. Michaelii Cardinalis mort. IV. id. april.

Bajaſetes interim induciis cum Sophi Armeniæ rege initis,
cum quo ſibi atrox bellum intercedebat, ad bellum Vene-
tum ſolutior factus, animos, quos dejecerat, ſumpſit, de-
que pace cum republica nihil ſe facturum dixit, niſi Ve-
neti Leucadiam ſibi inſulam reſtituerent. Patres de eo per
Admetis ad Andream Grittum literas perque nuncios cer-
tiores facti, ne diutius eo bello contererentur, pacem cum
Bajaſete fecerunt, Leucadiamque inſulam, cujus oppidum
magna impenſa Piſaurus longe firmius jam communitiuſ-
que fecerat, Bajaſeti reſtituendam curaverunt, Piſauro
domum reditione permiſſa. Ea de pace uti Diis immorta-

Pax cum Bajazete.

1503 libus gratiæ agerentur, atque auri libræ tres dono in ſacerdotium collegia diſtribuerentur, Senatus cenſuit. Et quoniam Bajaſetes legatum ſuum una cum Zacharia domum redeunte ad urbem miſerat, ut quando ipſe legato reipublicæ jusjurandum dederat, fore de pace, uti pollicebatur, ita is dando item a Lauredano Principe jurijurando præſens adeſſet: Senatus Andream Grittum legavit, qui ad Bajaſetem cum eodem legato reverti properante proficiſceretur. cui legato veſtis aurea, & item ſerica, cum ternis auri libris dono data. Eadem eſt pax aliquot poſt menſes a Bajaſete cum Uladislao rege Pannoniæ inita. His rebus ita conſtitutis, ab Aloiſio rege Galliæ miſſus ad Senatum legatus paucis ante calendas quintiles diebus poſtulavit, uti novum ſuo cum rege Patres fœdus ſancirent. Is fuit Joannes Laſcaris Byzantius, græcis literis eruditus. atque id ea de cauſa rex procurandum ſibi & contendendum ſtatuerat, ut quoniam Conſalvus Hiſpani dux exercitus in Brutiis ſuum exercitum interfecto duce fuderat; fugaverat, regnumque Neapolitanum prope omne ſub regum ſuorum imperio redegerat, renovato fœdere Veneti cum Hiſpaniæ regibus bellum una facere tenerentur. atque ut ad eam rem Patres animum inducerent, ampliſſimæ ab Aloiſio conditiones proponebantur: quas omnes Senatus reſpuit, veteri ſe fœdere contentum dictitans. Alexander veneno, quod furtim dari Adriano Cardinali familiari ſuo juſſerat, cujus in hortis una cum Cæſare filio cœnabat, per miniſtri imprudentiam epoto, quintodecimo calendas ſeptembris exceſſit e vita. Cæſar eodem hauſtu pene abſumptus, difficilem in morbum incidit. qua in re Deorum immortalium mens & voluntas viſa eſt magnopere affuiſſe: cum ii, qui plurimos & Romanæ reipublicæ principes, & clientes ſuos, ut eorum opibus & theſauris potirentur, veneno necaverant, & tunc ſuum hoſpitem atque alumnum adjungi ad reliquos, necarique mandaverant, eo ipſo in miniſterio ſemet pro illo interficerent. Illis diebus Benedictus Piſaurus claſſis præfectus vir egregia virtute, cum ſe ad reditum compararet, valetudine impeditus Corcyræ interiit.

Alexandri VI. obitus.

Benedicti Piſauri obitus.

Pa-

Digitized by Google

Patres ob Alexandri mortem id, quod re evenit, exiſtimantes fore, ut multa oppida malis artibus ab Cæſare capta ejus imperium eſſent detrectatura, præfectis aliquot Ravennam miſſis, copiarum, quæ ibi erant, numerum duplicaverunt. pauloque poſt Decemviri Chriſtophorum Maurum, unum ex quinqueviris, qui res bellicas in Senatu procurant, legatum creaverunt, atque in Flaminiam contendere juſſerunt, ut, ſi quod ex Cæſaris oppidis ſponte reipublicæ ſe dederet, ab eo reciperetur. Cumque complura jam Romanorum principum caſtella pagique, ejectis aut interfectis Cæſaris miniſtris, ad priores dominos rediiſſent, Piſaurum, Ariminum, Camerinum, Senogallia, etiam Populonia, cujus regem Cæſar expulerat, oppidumque ceperat, idem factura dicerentur: Guidus Ubaldus & ipſe ſuum ad regnum recuperandum a popularibus accerſitus, triginta auri libris a Senatu mutuo acceptis viæ ſe dedit, eoque adveniens omnibus ab oppidis magna gratulatione eſt receptus. Cæſar, non tam quod eſſet morbo implicitus, quam propter Romanorum civium in ſe ſe odia vitæ ſuæ metuens, quidquid equitum & militum habebat, in urbem introduxit. Ea re accidit, quod accidere erat neceſſe, ut Cardinales, qui jam prope omnes convenerant ad novum Pontificem legendum, ne facere id poſſent, Cæſaris exercitus timore impedirentur. qua intellecta re Senatus literas ad eos dedit, ſi ita opus eſſe ducerent, ſe celeriter omnes ſuas copias Romam miſſurum, quibus facilius Romanæ reipublicæ majeſtatem, & ſuam dignitatem tueri, &, quæ ex uſu eſſent, adminiſtrare libere ac ſine metu poſſent. Antonius etiam Juſtinianus legatus coram idem eſt pollicitus Senatus reipublicæque nomine. quod quidem illis tam ſuſpecto tempore gratum ac peropportunum fuit. ea enim re permotus, ne in ſe rempublicam incitaret, Roma cum ſuis omnibus egreſſus copiis Cæſar, Vaticanum ſacro Senatui reliquit. Interim a Guido Ubaldo nuncius ad Senatum venit, ſe ſe regnum & ſalutem ſuam illi acceptam referre, cupere cum equitibus gravioris armaturæ centum, levioris, qui ſagittis uterentur, centum & quin-

1503

Guidus-Ubaldus iterum recipit Urbinatium ducatum.

1503 quinquaginta, ſtipendia reipublicæ facere: milites ſe habere paratiſſimos numero ad duo millia, quibus ſine ſtipendio menſem eoque amplius Senatus uti poſſit: rogare, ut in ejus fidem recipiatur. Cognitis his poſtulatis, ſatis eſt ei omnibus in rebus ab Senatu factum, atque auri libræ centum annuæ in ſtipendium conſtitutæ. Cardinalium collegium, Cæſaris abitu liberum factum, Cardinalem Senenſem Pontificem Maximum creavit, qui ſe Pium tertium appellari voluit. Huic ante menſis exitum vitiatæ tibiæ doloribus mortuo, ſucceſſit Julius ſecundus Ligur, quem reſpublica Pontificem fieri majorem in modum concupiverat, eique rei omnem ſuam operam adhibuerat.

Pius III. Pont. creatur X. cal. oct. & moritur XV. cal. novemb. Julius II. pont. creatur pr. cal. nov.

Sed Pio vita fruente Jacobus Venerius Ravennæ præfectus, Ceſenam ab ejus oppidi civibus accerſitus, qui ſe reipublicæ dedere volebant, cum militibus noctu ſe contulit fruſtra, propterea quod non ea quæ inter ipſos convenerat, ſed nocte poſtera eo venit. illi autem cum ſe ſuperiori nocte ad illum recipiendum comparaviſſent, neque is ſe oſtendiſſet, ſtudium & diligentiam remiſerunt. Accidit autem ob ejuſmodi moram, uti Cæſaris militibus res in ſuſpicionem veniret, qui ad portas & in muris ſtationes habuerunt. itaque Venerius infecta re Ravennam rediit. Paucis poſt diebus Petri Remiri Hiſpani, qui Fori Livii arcem munitiſſimam Cæſari cuſtodiebat, nuncius Ravennam ad legatum venit; ſi reſpublica eam arcem velit, Remirum illam traditurum, modo ei liceat, quæ in arce ſit ſupellex Cæſaris, Ravennam atque ad urbem aſportare: tum ab Senatu præfecturam habeat equitum quinquaginta, totque in urbe inſulas, quibus ex inſulis duarum auri librarum fructus annuus ad ſe ſe redeat. Ea intellecta re Senatuſconſultum factum eſt, legato licere præfecto arcis fidem dare reipublicæ nomine, fore quemadmodum velle ſe oſtendiſſet, arcemque ab eo accipere, atque ea de cauſa Forum-Livii accedere cum ea copia, quam ex uſu eſſe reipublicæ ſtatuiſſet: neve quis eam rem enunciaret, a ſenatoribus omnibus jusjurandum datum. Deinde Romani interregni diebus cum Pandulphum Malateſtam, qui Ariminum a Roberto patre

tra-

traditum aliquot annos injuſte regnans obtinuerat, & ab Cæ- 1503
ſare ejectus oppido fuerat, eo cum copiis accedentem oppidani repuliſſent: Guidus Ubaldus per legatum ſuum Senatui ſignificavit, Pandulphum cupere, ut quoniam oppidani adduci non poterant ut ei ſe ſe dederent, reipublicæ autem imperium magnopere optarent, Senatus oppidum reciperet: ſperare, ſibi ab republica non defore vitæ pro dignitate traducendæ facultatem: itaque ſi Senatus jubeat, ipſum eam rem curaturum, quo Ariminenſes magnopere confiderent. Quamobrem Senatus cenſuit legato reſpondi oportere: ſi Guidus Ubaldus, uti Ariminum oppidum reipublicæ ſe dederet, ſuo ſtudio & auctoritate, quam cum illa civitate habeat, effeciſſet, eam rem Senatui gratam fore. poſtremo cum Guidus Ubaldus aliquot pagos & caſtella ex Ariminenſium & Ceſenatium finibus valde vel communita, vel propter agrorum bonitatem opportuna, vi expugnaviſſet, & Senatui ſignificaviſſet, ea ſe omnia reipublicæ traditurum, modo id ſe non nolle oſtendat: alterum Senatuſconſultum factum eſt, ea recipi Senatui placere. Tum Faventinis civibus aliquot, qui Ravennam ad legatum venerant, reipublicæ ſe ſe dedere cupientibus, idem uti legatus eis oſtenderet, imperatum. Et quoniam Arimini, Faventiæ, Forique Cornelii arces munitiſſimæ ſingulatim a præfectis Cæſaris obtinebantur, quorum pars reipublicæ eas vendere cupiebat: latum, uti de conditionibus cum eorum nunciis legatus ageret. Ruſſium præterea in Faventinorum, & Archangelianum ac Savinianum in Ariminenſium finibus pagi frumentarii, & magna uterque fertilitate, itemque caſtellum Urbinatibus finitimum ſummo in jugo, quod incolæ *Montisflorem* appellant, reipublicæ deduntur. Etiam Faventiæ ager prope univerſus una cum arce oppidi egregia, legato cum copiis accedente in fidem recipitur: quo fere die allatum eſt, Julium Pontificem Maximum eſſe factum. Itaque in urbe omnes magnopere lætari, oppido egregio ad reipublicæ imperium accedente, & Julio Pontifice, in quem Senatus largiter omnia ſua ſtudia atque officia contuliſſet, lecto. Ipſe vero Julius cum ad eum gratulatum Antonius legatus acceſſiſſet, hominem hilariter

Flaminia Venetis accedit.

1503 complexus, *Omnia ſe reipublicæ debere* profiteri: *nihil eſſe quod de ſe Senatus polliceri ſibi non poſſet*. Cumque ab legato ſermo de Cæſare inſtitutus eſſet, propterea quod nonnullis ab hominibus prædicabatur, illum ab Julio ſotum ac defenſum iri: legato, uti nihil ejuſmodi vereretur, fidem fecit. Illud etiam ſe dixit cupere, ut quæ Cæſar poſſideret in Flaminia oppida, ea illi eriperentur. quæ quidem certe oratio gratiſſima civitati fuit. Inter hæc Pandulphus, nonnullorum factione inter eos excitata, ab Ariminenſibus recipitur.

Florentini, quod ægre ferrent Faventiam in reipublicæ poteſtatem venire, copias miſerant, quæ civium parti, qui ſecum ſentiebant, auxilio eſſent, ut ſibi potius, quam reipublicæ ſe dederent. Ea pars milites & agreſtes homines in oppidum introduxerat: ab iis reliqui perterrebantur, ne portas legato aperirent. itaque milites, quos Guidus Ubaldus Senatui pollicitus fuerat, legatus ab eo acceſit: alios comparat, & delectum habet: tormenta adduci imperat: equites mittit, qui Florentinorum copias in montibus morentur & repellant. Dum hæc foris adminiſtrantur, Senatus legatos creavit, qui Romam proficiſcerentur Julio Pontifici Maximo gratulatum, ob propenſam in illum reipublicæ voluntatem, octo: quod ante eam diem nunquam acciderat, ut tot legati ad Pontificem non Venetum mitterentur. Florentini, cum potiri Faventia non poſſent, per Franciſcum Soderinum civem ſuum Cardinalem egerunt, ut is ſuſpectam Julio rempublicam faceret: *Omnes ejus oppidi fines, arcemque oppidi jam in reipublicæ poteſtate eſſe: oppidum etiam brevi futurum: id illam, non tam ut ab Cæſare male parta extorqueantur, quam ut ſibi acquirat, contendere, & tantopere conari: quod ſemel Veneti ceperint, nunquam eos reddere conſueviſſe: ipſum eam rem ſero cogniturum, cum jam ii rerum domini ejus permiſſu fuerint*. De eo Antonius legatus certior factus, ut Senatum purgaret, Julium adiit, rogavitque, *ne reipublicæ calumniatoribus aures tribueret, quos non defore ſciebat*. cumque quod viſum fuit in eam ſententiam dixiſſet,

xiſſet, Julius *Neque ſe quidquam crediḋiſſe iis*; *qui maledictis rempublicam inſectati eſſent*, reſpondit, *neque in poſterum crediturum: ſcire, ſe amari a Veneta civitate, ejuſque rei permulta habere indicia: & ipſum contra amore ſummo erga illam affici: gaudere etiam, cum quis ſe ob id non Ligurem, ſed Venetum appellet: quod quidem jam fieret ab iis, qui tantam ipſius & reipublicæ conjunctionem, & inter ipſos benivolentiam moleſte admodum ferunt. Sed quod ad Cæſaris regnum ditionemque attinet, cupere ſe, ut quæ in Romanæ reipublicæ imperio ante illum erant oppida, eidem reipublicæ reſtituantur*. Hoc ſermone habito ab ſe legatum dimiſit. Inter hæc Pandulphus ad urbem venit: qui cum vereretur ſe ſe Ariminum propter civium infenſam in ſe voluntatem obtinere diutius non poſſe, ad id; quod per Guidum Ubaldum paulo ante Senatui propoſuerat, rediit, atque Ariminum reipublicæ certis conditionibus tradidit. Itaque Dominicum Maripetrum legatum qui oppidum, & Vincentium Valerium qui arcem reciperet, Patres Ariminum miſerunt. Pandulpho poſteriſque ejus Cittadella oppidum in Patavinorum finibus, & paulo poſt civitas cum jure comitiorum ipſi & Carolo fratri ejus data. Pandulphus etiam in reipublicæ militiam receptus, eique præfectura equitum attributa; uxori & fratri Carolo quinque auri libræ annuæ utrique conſtitutæ: alteri ex liberis duobus ſacerdotia liberiora promiſſa, quot petierat. ipſi datæ dono in præſentia auri libræ centum. Ea de re per Antonium legatum Senatus Julium certiorem facit: qui in eo perſeverat, ut velle ſe oſtendat, quæ fuerint Romanæ reipublicæ oppida, ei reſtitui: itaque petere a Senatu, ut auxilio ſuo atque opibus ad ea recuperanda ſe ſe juvet. Miſerat ante illos dies Senatus alterum Faventiam legatum Nicolaum Fuſcarenum, ad oppidi oppugnationem majore ſtudio & celeritate procurandam, lente adhuc adminiſtratam exiſtimans. Juſſerat etiam, ut Nicolaus copiarum reipublicæ præfectus cum iis Faventiam contenderet. Is ſtatim viæ ſe dedit. Sed antequam Ravennam perveniret, muro tormentis percuſſo, legatiſque proponentibus 1503

1503 bus ſe oppidum ad prædam militibus daturos, ſi cives deditionem differant, ante diem tertiumdecimum calendarum decembrium Faventia deditur. Venetias ubi de eo eſt allatum, Senatuſconſultum fit, ne Julii animus irritetur, nihil oppidorum Cæſaris recipi amplius ab legatis oportere: ſatis in Arimino atque Faventia reipublicæ factum. Deinde legatorum alter juſſus Ariminum ſe conferre, honeſtandi oppidi cauſa.

Iiſdem diebus Andreas Grittus, quem Senatus ad regem Thracium miſerat, pacis conditionibus aliquot in reipublicæ utilitatem recognitis, ipſa recte firmata domum rediit. At cum paulo poſt Roma Antonii legati literis Patres intellexiſſent, multorum ſermonibus confirmari Julii permiſſu Cæſarem ad ſuum in Flaminia regnum propediem reverſurum: proximo Senatuſconſulto reſciſſo, literæ ſunt ad legatos ab Senatu datæ, ut quidquid poſſent, de Cæſaris ditione reipublicæ addere capereque feſtinarent. Ea re evenit, ut Meldulam in Ariminenſi agro, & Toſſinianum in Foro Cornelienſi, pagos muris arcibuſque communitos, miſſi ab legatis equites ad reipublicæ imperium lubentiſſimos adjecerint. Poſt hæc Angelus Epiſcopus Tiburtinus, qui Alexandri legatus aliquot annos apud rempublicam fuerat, eoque mortuo Romam redierat, iterum miſſu Julii Venetias venit eodem legati nomine. Is primo adventus ſui die *Salvere ab Julio Lauredanum Principem & Patres* juſſit *humaniſſimis amantiſſimiſque verbis: eiſque gratias ingentes agere illum* dixit, *quod in ſe juvando, ut Pontifex Maximus legeretur, multum operæ ſtudiique contuliſſent: plurimumque ex ea ſe re debere Senatui, libenter profiteri, neque unquam ejus officii memoriam abjecturum: amare inſuper ſua ſponte Venetam civitatem, remquepublicam optimis utentem & inſtitutis & legibus: itaque omnia ei omni tempore tributurum, quæ ex dignitate ſua tribui amiciſſimis hominibus poſſint*. Hoc ſermone habito, appellatis ſuo nomine Patribus, quibus cum priore legatione aſſueverat, diſcedit, mandata reliqua, quæ longioris eſſent moræ, in aliam ſe differre diem pronuncians. Ea dies ubi venit, ſecreto apud il-

Julius Pont. a Venetis Flaminiam repetit.

los,

los, Decemvirum adhibitis magiſtris, proponit, *Velle Julium & petere, uti Ariminum & Faventia, quæ interceperint de Romana ditione oppida, ea ipſi reſtituantur: rogare etiam, ut ad reliqua recuperanda eum juvent: decreviſſe enim, ne ulla Cæſari turricula, cui imperet, relinquatur, ſed omnia eo redeant, unde receſſere.* Patres queſti, non eſſe hoc illud, quod ob ſuam in Julium pietatem & ſtudium ab eo expectarent, rem ad Senatum deferunt. Senatus cenſuit legato reſpondi oportere, *Quod Ariminum & Faventiam reſpublica ceperit, ea ab Cæſare homine importuniſſimo crudeliſſimoque cepiſſe, Julio ipſo, antequam Pontifex Maximus fieret, hortante, facto autem permittente atque aſſentiente: eaque oppida, uti a vicariis obtineri ſolita, rempublicam modo ſua feciſſe, reliqua non attigiſſe: quæ ſi voluiſſet, non fuiſſe difficile capere, atque retinere: eorum duorum oppidorum nomine ſe vicariam Romanæ reipublicæ velle eſſe, uti priores domini fuiſſent. quid in eo Julius amitteret? quare ea ſibi eſſe retinenda ſtatuiſſe. Quod ad eum ad reliqua juvandum attineret, ſuas omnes copias atque opes polliceri: eis ille tanquam ſuis uteretur.* Hæc reſponſi lex. Illud autem, hortatorem Julium ejus negotii fuiſſe, veriſſima Senatus oratio fuit: nam cum apud Julium Antonius legatus Pii Pontificis regno in eum ſermonem eſſet ingreſſus, ut de Cæſaris injuſtiſſima Flaminiæ poſſeſſione quereretur, auctor reipublicæ ejus magnopere conſilii Julius fuerat. Iis de rebus ſæpe ultro citroque datis ad legatum Romam literis & acceptis, Julio a ſententia non recedente, affirmante interdum, *potius, quoniam ſibi ad bellum cum republica gerendum vires non ſuppeterent, ſe a Chriſtianis regibus auxilia contra eam imploraturum, quos ſciret Romanæ reipublicæ opis eorum egenti nunquam defuiſſe*; Antonio autem legato ipſum illum ab eo nondum Pontifice habitum ſecum ſermonem repetente, atque ut ejus reminiſceretur, ab illo poſtulante, cujus omnino rei Julius ſatis idoneam afferre excuſationem non poterat: tantum inquiebat, *quæ non Pontifex dixerit, ea ſe expendere non oportuiſſe.* 1503

Annus ad exitum labitur: itaque prima inſequentis anni die Antonius oratione appoſita & leni Julium ſatis hila- 1504

rem

1504 rem aggreſſus familiariter petiit, *Ut quoniam ea die clientibus atque amicis dari munera conſueviſſent, ipſe dono reipublicæ tam illi deditæ, tam affectæ atque amanti daret, ut Ariminum & Faventiam eo libente obtineret, quo ipſe vellet nomine*. Ad quæ ſubridens Julius ita reſpondit: *Ageret ipſe cum republica ut Toſſinianum, quod eſſet in Fori Cornelii finibus, poſtremo captum, ante omnia reſtitueret: poſt id de Arimino atque Faventia peteret: aliquid fortaſſe impetraturum*. Hoc Julii ſermone ad Senatum Antonii literis celeriter perlato, dum de eo Patres conſulunt, reſque altercatione magiſtratuum ex die in diem rejicitur, Angelus legatus literas Julii Patribus reddit: quibus literis omnem illis ſpem Julius adimit, *aliter inter ſe remquepublicam non poſſe convenire, quam ſi ablata reſtituantur: id ni fecerint, Deos ſe & homines in auxilium vocaturum, atque ad omnia deſcenſurum* minatur. Tum vero Patres magnopere turbari, idque ſe ab Angelo magis, quam ab Julio agnoſcere, qui de Senatus in illum voluntate perincommode ſæpe ſcripſerit, cum moderatius atque ſedatius agere debuiſſet; Juliique animum, quem quidem cum iracundum per ſe, tum calumniis malivolorum incitatum & ſuccenſum, reſtingui bonis verbis oportebat, digna atque indigna congerens malis perſuaſionibus inflammaviſſet. eoque magis indignabantur, quod omnia, quæ in Senatu ſecreto agitabantur, idem cognoſcere modis omnibus nitebatur, dabatque operam ut ea quamprimum Julius intelligeret, odioſaſque ad eum literas dabat.

Illud etiam Patribus ad hanc moleſtiam accedebat, quod Julius ſuum hominem legatum ad Aloiſium regem Galliæ miſerat queſtum de reipublicæ injuriis, auxiliaque contra illam poſtulatum: idemque apud Maximilianum per oratoris ipſius ſcribam Jacobum Banniſium Roma miſſum fieri procurarique mandaverat, ſcriptis ad eum literis acerbioribus ea de re, decimamque fructuum ex ſacerdotiis Germanicis, quam quidem Maximilianus ab eo magno ſtudio petierat, ultro illi deferens, ſi ſe juverit. Apud quem utrunque, Senatus ab legatis reipublicæ facti excuſationem afferri juſ-

ſit:

ſit : *Se Ariminum & Faventiam non ab Romanis Pontificibus, ſed ab latrone omnium teterrimo avertiſſe : alterum, ne a Florentina civitate, ſibi propter recentem Piſani belli memoriam inimiciſſima, quæ eo ſuas copias miſerat, interciperetur : alterum, permutatione oppidi cum ejus regulo facta in reipublicæ finibus. ea oppida ante Cæſarem per vicarios obtineri conſueviſſe. ſi ſe illorum vicarium fieri Senatus velit, nihil novi petere : id pro ejus plurimis in rempublicam Chriſtianam meritis æquum eſſe ei tribui, quod ſæpe aliis nihil merentibus ſit datum : neminem in Flaminia vicarium, neque ad eam ipſam reliquaque Romanæ ditionis oppida defendenda firmiorem, quam Senatus ſit, neque qui majori illi uſui, ſi res exigat, poſſit eſſe, hac Julium tempeſtate habiturum. Quænam invidia ſit, quod temere cuilibet, ac ſine ullo uſu condonatur, id & præteritis reipublicæ promeritis & ſpei futurorum, cum ſe occaſio dederit, proventuum & commodorum pernegari? Ipſum præterea Julium ſuaſorem Senatui per legatum abripiendi ab Cæſare Flaminiam extitiſſe : poſt id, præter illud, cujus ipſe hortator fuit, nihil novi accidiſſe : ut non tam Julius habere cauſam, cur a ſententia recedat, quam quonam modo reipublicæ noceat, quærere ac meditari videatur. Petere itaque rempublicam ab Aloiſio quidem, ne fœderis religionem, quod ei cum Senatu eſt, propter Julium tam injuſte ſe efferentem violet : a Maximiliano autem, ut amicus reipublicæ quæ finitima illi eſt, atque benivola ſemper fuit, bona in cauſa malit eſſe, quam Julio, qui longe ab ejus regno abeſt, in periniqua, ſi fides inter homines atque conſtantia ſuum jus obtineant.* Qua accepta excuſatione, uterque a ſe reipublicæ cauſam apud Julium defenſum iri liberaliter pollicitus, Senatum paulo quietiorem reddidit. Illis diebus, propterea quod Nicolao Urſino, qui Ravennæ erat, reipublicæ copiarum præfecturæ tempus explebatur, ob ejus fidem atque conſtantiam, quod a compluribus civitatibus & regibus, ut ipſorum ſtipendia faceret, magnis pollicitationibus invitatus, rempublicam deſerere noluerat, per triennium imperatorium ei nomen cum ſtipendio annuo auri librarum quingentarum Senatus dandum cenſuit. 1504

IN

IN LIBRUM SEPTIMUM
C. AUGUSTINI CURIONIS
EPITOME.

Franciſcus-Maria a Guido-Ubaldo adoptatur. Aloyſii cum Maximiliano Cæſare fœdus. Tronus Venetiis ob proditionem ſuſpenditur. Joannes Piſaurum obtinens Venetiis uxorem ducit. Iſabella Hiſpaniæ regina moritur. Herculis Ateſtini obitus. Germanorum domus Venetus conflagrata, magnificentius a Senatu iterum ædificatur. Senatus controverſiæ cum Julio Pontifice compoſitæ, & legati octo ad eum miſſi. Alfonſi Ateſtini Venetias adventus. Aloyſii cum Ferdinando fœdus. Piraticum bellum. Tunetani regis ad Senatum legatio & munera. Norimbergenſes Venetarum legum exemplum petunt. Senatus Alexium Thracio regi tradit. Sabellici obitus. Aegyptii regis legatus componendarum controverſiarum cauſa Venetias venit. Philippi Auſtrii in Hiſpaniam profectio & obitus. Ferdinandi regis Neapolim adventus. Julii Pontificis literæ a Senatu rejiciuntur. Joannes Bentivolus a Julio Pontifice Bononia pellitur. S. C. in eos, qui principum legatorumve favore uterentur, latum. Petri Barotii obitus. Liguribus petentibus civitas & ſecuritas datur. Aloyſii in Italiam adventus. Genuæ expugnatio. Ejuſdem cum Ferdinando rege colloquium & in Italiam reditus. Milites ex agris a Venetis inſtituti. Maximiliano petenti itineris cum exercitu facultas denegata. Reipublicæ ad bellum apparatus. Germanorum in Rhetos & Carnos irruptio. Eorumdem ad Cadoras clades. Tergeſte cum multis aliis oppidis a Venetis expugnatur. Venetorum cum Maximiliano induciæ. Terræmotus in Creta ingens. Contarenus Camalis naufragio perit. Lex in eos, qui largitione magiſtratus quærerent, lata. Pax Maximiliano petenti denegatur. Novi homines in Britannico oceano capti. Cameracenſe fœdus. Venetorum ad bellum apparatus. Pulvis tormentarius & urbana navalia fulmine tacta. Hiſpani regis fraudes. Belli contra Venetos initium. Fœdus cum quatuor Helvetiorum pagis a Venetis ictum. Galliæ rex Venetis bellum indicit. Pontifex Venetis aqua & igni interdicit, Galliæ regis Mediolanum adventus, ejuſque copiæ. Venetorum cum Gallis ad Abduam pugna.

P E-

PETRI BEMBI
RERUM VENETARUM
HISTORIAE
LIBER VII.

EOdem fere tempore , quod Vincentius 1504
Naldius Faventinus , magna in oppidi finibus gratia , omne ſtudium & diligentiam adhibuiſſet , ut Faventia in deditionem poteſtatemque reipublicæ redigeretur , ei militiæ inſignia cum veſte aurea , aurique libræ viginti ſunt a Patribus dono datæ, tum quinque in annos ſingulos conſtitutæ penſionis nomine, immunitate omnium rerum, quam hæredes ejus ſequerentur, addita: primis quoque proximi ordines militum belli tempore promiſſi : ejus etiam propinquis quatuor victus annuus attributus . neque multo poſt eædem honeſtates , donaque totidem, quot in Vincentium Senatus contulerat, in Dionyſium itèm Naldium ejus conſobrinum ſunt collata . Aeſtate vero inita cum Guidus Ubaldus Julii ſuaſu Franciſcum Mariam, ſororis

ſuæ

1504 ſuæ filium, cui fuerat pater Joannes Julii frater Senogalliam obtinens, adoptaviſſet, eam adoptionem Julius de collegii ſententia magno ſtudio comprobavit. qua una quidem re ſuam in Venetos iracundiam injuſtiorem reddidit, cum videri poſſet, quod illis juris in Romanæ reipublicæ oppida tam obſtinate pernegaret, ſuis facile propinquis tribuiſſe. Maximilianus autem ſuſcepti paulo ante reipublicæ apud Julium patrocinii plane jam immemor, duos legatos Venetias miſit, qui Senatum hortarentur, *Uti Julio Faventiam atque Ariminum reſtitueret: eam in primis curam ad ſe ſpectare, ſuique eſſe muneris Romanæ reipublicæ Pontificiſque rerum procurationem: id ſi nolit, cauſam ad judicium remittat: ſe curaturum, ut item ab Julio remittatur: quod ſi ſe arbitrum velint ejus diſceptationis facere, ſe non recuſaturum, & pro rei æquitate ſententiam laturum*. Iis legatis Lauredanus, conſulto Senatu, cum omnes ejus rei cauſas, quas quidem Maximiliano civitatis legati antea oſtenderant, enumeraviſſet, unum modo reſpondit, *Reipublicæ jus illis in oppidis ſatis eſſe clarum atque notum per ſe ſe: itaque nolle Patres id in ambiguum vertere*. Eo reſponſo accepto, legatorum alter Romam diſceſſit, altero apud Senatum relicto, eique ſumptus publice factus, quoad apud Patres fuit. Julius interim arcem Forolivianam, auri libris centum quinquaginta, quas ab Cæſare acceperat, Remiro præfecto traditis, unaque oppidum obtinuit; cum antea Ceſenam & Cornelium Forum iiſdem prope artibus ſuæ poteſtatis feciſſet. Præfectus arcis Forolivianæ cum Cæſaris ſupellectili Venetias venit. Poſt hæc inter Aloiſium Gallorum regem & Maximilianum fœdera ſunt firmata, cum de eo per legatos diu multumque diſceptaviſſent. quibus confectis Joannem Laſcarem Byzantium Aloiſius iterum ad Senatum miſit, qui diceret, hortari ſe ſe Patres, *ut aliquam cum Julio inirent ad concordiam & conſenſionem viam: qua inita unanimi omnes ſtudio ea de bello Thracio cogitare poſſent, quæ jampridem cogitanda atque agenda ſunt. adderet & illud, ſibi cum Maximiliano conveniſſe, pacemque*

Maximiliani ad Remp. legatio.

Fœdus inter Cæſarem & Gallorum regem.

que

que & benivolentiam inter ipſos eſſe conſtitutam ; non illam 1504
quidem, ut cuipiam nocerent, ſed ſuarum utriuſque rerum & regnorum tuendorum cauſa. Patres auri libra in ſumptum menſibus ſingulis legato regio a quæſtoribus dari juſſa, *Nihil ſe feciſſe reliqui* dixerunt *orando, pollicendo, uti Julium placarent: deſcendiſſe enim etiam ad illud, tametſi Alexander Faventiam, & reliqua oppida Cæſari libera immuniaque dederit; velle tamen ſe ſtipendiarios Romanæ reipublicæ fieri, Faventiæ Ariminique nomine: legem ipſe ſtipendiorum diceret, nihil ſe recuſaturos, auroque Veneto recenter ſignato annis omnibus ea libenter perſoluturos: neque quidquam tamen profeciſſe. cæterum lætari ſe, duorum tantorum regum animos ab odio exercendo ad pacem & benivolentiam eſſe converſos. verum, propterea quod in fœdere, quod reipublicæ cum Aloiſio intercedebat, caput unum erat ejuſmodi, neutri ſine alterius voluntate fœdus ullum cum rege ullo facere licere, ſcire Patres cupere, cur de eo rex nihil antea Senatui ſignificaviſſet*. Ad ea legatus cum aliquandiu ſiluiſſet, tandem *ſe ſcire nihil* reſpondit, *niſi unum, ei fœderi tempus quatuor menſium eſſe præſtitutum, quos uterque velit, ſibi ſocios & fœderatos nominandi: itaque poſſe adhuc quidem regem ei fœderi inſerere rempublicam*. Qui legati tamen ſermo Patrum animos, quibus quidem ea pax Senatu non appellato confecta, ſuſpicionem haud parvam afferebat, nihil leniit.

Poſt hæc Decemviri certiores facti ſervi indicio, qui ab eo vapulaverat, Hieronymum Tronum (qui bello Thracio Naupacti arcem, quam reipublicæ nomine cuſtodiebat, hoſtibus tradiderat, eamque ob rem exul aliquot annos fuerat) id quod fecerat de tradenda arce, pretio accepto feciſſe: Tronum ab exilio domum redeuntem in vincula conjecerunt, pauloque poſt quæſtione habita, e ſuperiore curiæ porticu, quæ in foro eſt, inter rubri lapidis columnas reſte ſuſpenſo carnifex gulam fregit. Atque ultimis fere anni diebus Joannes Piſaurum obtinens Matthæi Teupoli filiam duxit uxorem, nuptiis in urbe per legatos inſtitutis. Tum literæ ex Hiſpania ad Senatum ve-

1504 *Iſabellæ, Hiſpaniæ reginæ obitus VI. kal. decemb.*

nerunt, Iſabellam reginam Ferdinandi uxorem, magno animo excellentique virtute fœminam, e vita exceſſiſſe: ejuſque generum Philippum Maximiliani filium, in Belgis regem, teſtamenti tabulis permagna Hiſpaniæ terræ parte auctum fuiſſe. quibus duabus de cauſis Vincentius Quirinus, vir in philoſophiæ ſtudiis clarus, ad Philippum legatus a Senatu lectus eſt, ut illi & de ſocrus morte reipublicæ moleſtiam oſtenderet, & de regni acceſſione gra-

1505 *Herculis Ferrarienſis mors VII. kal. febr. Germanorum domus incendium, & reſtitutio.*

tularetur. Pauloque poſt Hercules Ferrarienſium dux item moriens Alphonſo filio regnum reliquit. Erat in celeberrima urbis regione ad Rivumaltum domus reipublicæ perampla, quæ antiquitus a Germanis mercatoribus incoli conſueverat: in eam illi cujuſque modi res, quas quidem vendere cuperent, advectas ſuis ab oppidis inferebant, & civitati emendas proponebant: quaſque in urbe ipſi coemebant, ut in Germaniam convehereut, eodem congerebant, quoad eſſent deportandæ. Ea domus, ut erat mercium omnis generis pleniſſima, inſequentis anni initio magna cum plurimorum honeſtorum hominum jactura conflagravit: quam tamen domum illo ipſo anno civitas a fundamentis, fornicibus inædificatam, ne ignis nocere poſſet, magnificentiore multo forma commodioreque reſtituit. Ejuſdem initio anni Bartholomæo Liviano, qui a republica peracto ſtipendiorum tempore, Patribus non permittentibus diſceſſerat, ut illatas ſuæ in primis genti, reliquiſque Romanis principibus ab Alexandro atque ab Cæſare cædes & vaſtitatem vindicaret, Hiſpaniæque regum militiam fecerat, iterum recipi poſtulanti, præfectura equitum, cum ſtipendio annuo librarum auri centum quinquaginta, eſt a Senatu data.

Cumque Ceſenæ, Forilivii, Forique Cornelii legati apud Julium queſti eſſent, ſe a Venetis magna agri parte ſpoliatos, anguſtis uti finibus, atque inopia multarum rerum premi: Julius per Guidum Ubaldum Antonio legato propoſuit, ſi Senatus eos fines ſibi reſtituat, de Faventia atque Arimino ſe deinceps verbum non facturum, reique publicæ oppida illa in omne tempus uti retineat, permiſſu-

miſſurum. Ea Guidi Ubaldi oratione Antonii literis ad Patres perlata, Senatus, ne cuipiam obſtinatior videri poſſet, Antonio reſcripſit: ſi ei Julius fidem faciat, ita fore, uti Guidus Ubaldus ei dixit, ſe fines illos reſtituturum, legatoſque quos creaſſet octo ad illum miſſurum, ſuumque in eum ſtudium & obſervantiam præſtaturum. Quo reſponſo accepto, Julius & Antonio de Arimino atque Faventia liberaliter eſt pollicitus, & magnam ſe ex eo voluptatem cepiſſe, apud ſuos familiares præſetulit. Senatus de eo certior factus, oppidula decem numero cum eorum finibus uti Julio reſtituerentur, cenſuit: in quibus Ceſenæ portus, qui eſt in maris litore, Savinianum, Toſſinianum, Archangelianum fuere. Iis Julii internuncio, quem ad id in Flaminiam miſerat, per legatos reipublicæ reſtitutis, Julius rem ad collegium deduxit, laudatuſque ab omnibus, quod ſe ad concordiam cum Senatu dediſſet, magnum ſui conſilii fructum tulit. Unus Franciſcus Soderinus Cardinalis, cum & ipſe Julium verbis honorificis extuliſſet, addidit, eo ſe magis illum laudare, quod quemadmodum fines illos recuperaviſſet, ita etiam Ariminum ab eo atque Faventiam brevi recuperatum iri confidebat. Legatio poſtea, de qua ſupra dictum eſt, Romam miſſa ab Julio libentiſſimo recipitur: ii fuerunt, Bernardus Bembus pater meus, Paulus Piſanus, Hieronymus Donatus, Nicolaus Foſcarenus, Andreas Venerius, Andreas Grittus, Leonardus Mocenicus, cujus pater Joannes Venetorum Dux fuerat, & Dominicus Triviſanus templi Marcii procurator. Ejus legationis Bernardus Bembus propter ætatem principem locum tenuit. Andreas Grittus & Nicolaus Foſcarenus e ſexviris, qui Principi aſſident, legationem inierunt. Antonio autem, cum diu Romæ in ea legatione fuiſſet, reique publicæ ſingulari ſuo ſtudio atque prudentia magnopere ſatisfeciſſet, domum eſt reditio permiſſa. Atque hæc vere medio eum, quem diximus, eventum habuerunt.

1505 *Pontificis & Venetorum controverſia.*

Aeſtate vero inita, Alfonſus Ateſtinus, ut Lauredanum Principem & Patres regni ſui initio ſalutaret, magno comita-

1505 mitatu ad urbem venit, honorificeque acceptus, & auri libra diebus ſingulis in ſumptum a Senatu donatus, gravi cum Patribus benivolentiæ fœdere amicitiaque arctiore conſtituta, domum rediit. Patres ſub hæc de adventu in Italiam Maximiliani, qui Romam velle ire dictitabat, ut imperii inſignia a Pontifice Maximo acciperet, ſæpe conſulti, ejus legatorum poſtulatis amice & benivole ſunt polliciti. Decembri demum menſe, de confectis ab Aloiſio Gallorum rege Ferdinandoque inter ſe fœderibus cognoverunt: quæ omnino res ſuſceptam ab illis jam antea de Aloiſii in ſe ſe animo ſuſpicionem facile auxit, propterea quod is nihil ante de ea quoque re Senatui ſignificaviſſet. Ferdinandus quidem per legatum ſuum Patribus oſtendit, propter nova illa inita cum Gallorum rege fœdera, nihil ſe de vetere ſua cum ipſis benivolentia diminuere, quam non retinere modo atque alere, ſed augere etiam ſtudiis atque officiis in dies ſingulos cuperet: nullos

Alfonſi Ferrarienſis Venetias adventus.

1506 eventus eam ſibi mentem erepturos. Anno inſequente, ob nonnullos mare Aegeum atque Ionium, demum etiam Adriaticum navigantibus infeſtum reddentes piratas, Senatus quamplurimas triremes non uno tempore armandas curavit: quibus a triremibus capti aliquot, latrociniorum pœnas reipublicæ dederunt. Eo tempore Tunetis regis legatus ad Senatum miſſus, equos miræ pernicitatis more Punico ephippiatos quatuor, aquilaſque aucupio idoneas totidem, & canes venaticos Patribus dono attulit, petens, ut naves longas ad mercatum eo mitterent: velle enim regem ſuum amicitiam cum republica inſtituere. Is legatus liberaliter acceptus, domumque cum muneribus remiſſus, optimam in regem civitatis voluntatem reportavit. Etiam Norimbergenſes, ampla & florens atque in primis libera ſuique juris in Germania civitas, miſſis ad urbem legatis, exemplum Venetarum legum a Patribus petiverunt: velleque ſe ſe eis uti legibus oſtenderunt: quod quidem illis Senatus frequens conceſſit. Petente autem ab Senatu arroganter Bajaſete rege, ut Alexium in Illyrico inſulam bello Thracio captam ſibi reſtitueret, obſtinatis ejus

ejus atque aſſiduis poſtulationibus Patres victi, ne is pacem, quam cum illo fecerant, ſi rejiceretur, frangeret, ab Alexio incolis omnibus emigrare juſſis, aliiſque in locis collocatis, rebus aſportatis, arce diruta, eam inanem atque vacuam importuno regi relinquendam cenſuerunt. Erat paucis ante id Senatuſconſultum diebus Marcus Antonius Sabellicus, qui res Venetas conſcripſit, ipſa in urbe mortuus: laudaveratque illum Egnatius. Quoniam vero civibus Venetis, qui tunc in Aegypto mercaturam exercebant, multa incommoda rex Alexandrinus intulerat, auctis præter morem Indicarum mercium pretiis, ipſorum bonis vi direptis, aliquot in vincula conjectis; Senatuſque ea de re per legatos apud regem queſtus fuerat: regis legatus ad Senatum venit ejus controverſiæ dirimendæ atque componendæ gratia, Tanguardinus homo Hiſpanus, qui multos annos Alexandriæ fuiſſet. ei eſt ſumptus de mercatorum pecuniis æquis portionibus æſtimatis datus.

1506

Sabellicus moritur XIIII. kal. majas.

E Gallia etiam ab rege literæ, Julii literas ad Senatum datas attulerunt; quibus literis, quoad Julius viveret, Ariminum & Faventiam retinendi reipublicæ facultas dabatur. Eas literas Julius ad regem miſerat, ut per illum Senatui redderentur, quo major auctoritas intercederet; quod intelligebat, illarum ſcripto multo minus ſe præſtare, quam id erat, quod pactus cum republica fuiſſet, legatoque ipſe Veneto ſuamet oratione confirmaviſſet. Id ubi Patres de legato regio intellexerunt, magna eos indignatio tenuit, ingrato animo eſſe Julium prædicantes, nullaque conſtantia, qui tantis receptis finibus, tot ad ſe miſſis una legatione civibus, quot nemini unquam externo, tam inſignibus in illum civitate functa officiis, tamen nunc conditionibus a ſe uno poſitis non ſtet, niſi tenuiſſima ex parte, atque ejus quidem partis rege internuncio, ut illius auctoritate res, quemadmodum quidem vult, minore negotio tranſigatur. Eas ob regis literas coacto biduum Senatu decernitur, literas Julianas non eſſe accipiendas. Ferdinandus interea rex claſſe Nea-

1506 polim adventabat, ut, quoniam ad Philippum generum omnis prope Hiſpaniæ nobilitas confluebat, atque ipſum priſtina populorum gratia, dignitaſque apud eas nationes deſtituebant, id in regnum ſe conferret, cujus ille particeps non eſſet. Eam ob rem Patres Georgium Piſanum, Marcum Dandulum legatos creaverunt, qui Neapolim ad Ferdinandum proficiſcerentur, de ejus in Italiam adventu gratulatum. atque is nequedum Neapolim attigerat, cum Philippus in Hiſpania, quo ſocru mortua mari e Belgio venerat, pituita interiit. ita ſunt magna incœpta ſpeſque ingentes una cum vita juveni abruptæ. Eam ob filii mortem Maximilianus pater ſuum in aliud tempus Romanum iter diſtulit: quique jam præmiſſi ab eo in Alpibus Germani erant milites, domum revocati redierunt. Julius autem, qui omnes ſuos conatus eo intenderat, ut oppidum Bononiam in ſuam ditionem atque imperium revocaret; cujus quidem oppidi regnum tametſi Romani juris eſſet, a Joanne tamen Bentivolo obtinebatur; comparatis rebus omnibus, quæ ad bellum uſui eſſent, Roma cum exercitu & collegio in Flaminiam æſtate jam confecta diſceſſerat, ut illum oppido expelleret. quod omnino longe facilius, quam hominum opinio ferebat, propter ingens civitatis in illum odium, adductis in fines oppidi, quas & ipſe habebat, & ab rege Gallo acceperat, copiis, menſe octobri eſt aſſecutus. Ea illi de re ab Dominico Piſano legato, qui Antonio ſucceſſerat, reipublicæ nomine gratulatio eſt facta: tametſi ipſe quoque Julius ſuum tabellarium cum literis ad Senatum miſerat, quæ illum iis de rebus docerent. Ultimis anni diebus, propterea quod ſæpe fiebat, ut qui impetrare magnam aut difficilem rem aliquam a magiſtratibus cuperent, regum & Pontificum maximorum legatis uterentur, qui eos Principi Patribuſque commendarent; interdum etiam ipſorum regum principumque civitatum ad urbem venientium patrocinio nitebantur, quorum auctoritati Patres prope negare nihil poterant: Senatuſconſultum factum eſt, cui quid a Patribus impetrare ſit neceſſe, is neque virum principem, neque

Philippi Auſtriaci obitus IIII. kal. octobr.

que legatum adhibeat, cujus commendatione apud eos niti poſſit, pœna pro genere hominum iis, qui Senatuſconſultum neglexiſſent, conſtituta. 1506

1507 *Petri Barotii, Patavini Epiſcopi, obitus IIII. id. januar.*

Primis vero ineuntis anni diebus Petrus Barotius Patavinorum epiſcopus moritur, vir politioribus literis & ſacrarum ac multarum diſciplinarum doctrina inſignis, moribus, vitaque ſanctiore, quique ſublevandis egeſtate preſſis civibus ſacerdotii ſui fructus omnes largiebatur, ut unius illius liberalitate non parva oppidanorum pars viveret. itaque mortuo neque numi neque ſupellex pretioſa ulla inventa, præter bibliothecam. eas ob res ſepulcrum ei marmoreum in templo Patavino faciendum publica pecunia, Patres conſcripti cenſuerunt. Pauloque poſt cum cives plurimi Ligures emigrare domo, atque urbem velle incolere ſe ſe Patribus oſtendiſſent, modo tuti publice fierent, ſi quid in Venetos Ligur quiſpiam deliquiſſet, ſua bona ea re non teneri: Senatuſconſultum factum eſt, quo eis civitas atque ſecuritas eſt data, navigatione mercaturæ cauſa in orientem excepta. Sub idem tempus Aloiſio Gallorum rege in Italiam properante, ut Genuenſium civitati, quæ ab eo defecerat, ſe ſeque in libertatem vindicaverat, bellum inferret, Dominicum Triviſanum, Paulum Piſanum Patavinorum magiſtratum Senatus legatos ad regem de adventu gratulatum miſit. Ille autem recepta paucis diebus Genua Mediolanum ſe contulit, ibique eum legati convenerunt. Sed cum in Galliam tranſalpinam rediens apud Aſtam cognoviſſet Ferdinandum regem, qui Neapoli claſſe in Hiſpaniam revertebatur, ex itinere Genuam appuliſſe, convenireque ſe cupere: ei præſto ad Savonem oppidum fuit, magnoque illum honore excipiens, cum una dies aliquot fuiſſent, Ferdinando abeunte ipſe in Galliam profectus eſt, legati domum reverterunt.

Eum ob Aloiſii tam celerem in Italiam adventum, cum illum, ſi inimico eſſet in rempublicam animo, non longinquitas itineris, non reges interpoſiti; non denique Alpes moraturæ viderentur, quin, cum vellet, in citeriorem Galliam parvo negotio trajiceret: tum etiam quod

1507 *Lex de militum delectu ex agricolis.*

rumor increbruerat, Maximilianum in Italiam cogitare: ne reſpublica ad ejuſmodi caſus imparatior offendi poſſet, Senatuſconſultum factum eſt, in Veronenſium finibus eorum qui arma ferre poſſent, certus agreſtium hominum numerus conſcriberetur, qui rei militari aſſuefierent: iiſque immunitas reliquarum rerum daretur, quo paratiores ad obeunda belli munera eſſent, & cum vocarentur ad ſigna, eveſtigio convenirent. Ea militum ex agris deinceps inſtitutio ad reliquos reipublicæ fines, ut eſt uſus omnium rerum magiſter, brevi permanavit: itaque nunc quidem cujuſque oppidi vici, pagique partem habent ſuorum, qui ei rei ſtudent, ut armati paratique ſint, nullo ut interpoſito temporis ſpatio ad bellum prodire, reiquepublicæ celerem navare operam poſſint. hoſque omnes uno nomine milites pro ordinibus appellaverunt. Rex poſt hæc Alexandrinus controverſiis, quas habebat cum republica fine facto, ad juſtitiam & æquitatem ſe ſe dedit. itaque triremes ad mercatum eo remiſſæ cum magiſtratu Veneto, qui Alexandriæ moram traheret, cumque legato regio, de quo ſupra dictum eſt: cui proficiſcenti veſtis aurea cum pretioſis pellibus, aurique libræ decem ſunt a Senatu dono datæ: comitatuique ejus omni indumenta honeſtiora tradita.

Interim a Vincentio Quirino legato, quem ad Maximilianum Patres miſerant, acceptis ſæpe literis ſignificabatur, Maximilianum ſpreta, quam ſuperiore anno fecerat cum rege Gallorum, pace, neglectiſque fœderibus, quibus illum non ſtetiſſe conquerebatur, de Germaniæ conſilio ſtatuiſſe, in Italiam cum exercitu accedere, ad ſpeciem, ut tuto Romam ſe conferret, re, ut Mediolani regno illum ejiceret. Senatus novis equitatus & peditatus copiis munire rempublicam decrevit: itaque præfecti ſunt equitum adlecti quamplures, in his Vitellius Tifernas, & Guidus Vainus e Cornelii Foro cum militibus ſexcentis, equitibus quinquaginta ambo: Jacobuſque Siccus e Gallia Ciſalpina, & Lucius Malvetius Bononienſis, cum turma equitum uterque gravioris armaturæ centum: tum,

ut

ut milites numero ad decem millia conſcriberentur, latum, qui ſub tribunis & centurionibus in caſtris verſarentur, quique per oppida præſidii cauſa diſponerentur, ad quinque millia. equites etiam levioris armaturæ tercentum quadraginta Nauplia & Zacyntho accerſiti urbano in litore, quo appulerant, a magiſtratibus luſtrati, ſtipendio accepto ſe Tauriſum contulerunt. Iis rebus confectis, Maximiliani legati tres ad urbem veniunt poſtulatum: *Propterea quod rex eorum iter haberet nullum aliud, uti Romam, quo eundum illi erat, per fines reipublicæ regi exercituique regio itineris faciendi Senatus facultatem daret: recipere Maximilianum, fidemque ſuam in eo interponere, ſe ſe ſine maleficio atque injuria per eos fines iter facturum, exercitumque ducturum. quod ſi propter eam, quam haberet reſpublica cum rege Gallorum, amicitiam, Senatus id ſe minus recte poſſe facere exiſtimet, monere Patres Maximilianum, atque aperte profiteri, nullam eſſe in eo rege fidem, nullam conſtantiam: id ſe eſſe ſæpenumero expertum: itaque rectius facturum Senatum, ſi nihil in illo ſibi præſidii putet eſſe conſtitutum: ſe ſe Patribus fœdera, quæ pepigerit, vita ſua diligentius ſervaturum.* Ea re ad Senatum relata, cum plures ſententiæ dicerentur, eſſentque nonnulli ex magiſtratibus & principibus civitatis, qui Maximiliano credi oportere contenderent: vicit tamen ea ſententia, quæ legatis in hunc modum uti reſponderetur, cenſuit: *Si Maximilianus pacate ſineque exercitu velit iter facere, rempublicam ei quod peteret libentiſſime conceſſuram, legatoſque miſſuram, qui illum exciperent, omnibuſque honoribus proſequerentur: ſin cum exercitu proficiſcatur, a pace, quam cum rege Gallo habeat, non poſſe diſcedere Senatum ſine perfidiæ crimine: itaque nihil ei permiſſurum.* 1507

Atque his ipſis nondum ab urbe profectis legatis, Gallorum rex novam legationem ad Senatum miſit, mentem ac voluntatem reipublicæ ſi Maximilianus ei bellum inferat, ſciſcitatum: magno enim timore afficiebatur, propterea quod fama vulgaverat, Germaniæ populos Maximilia-

1507 miliano ingentes copias ſubminiſtraturos ; ne ab eo tanta in re tam unanimi illarum nationum conſenſu Patres perterriti deficerent, aliorum mores hominum, ut plerunque fit, ſuorum morum modio atque conſuetudine metiens. Senatus autem omnes reipublicæ facultates legatis ad regem defendendum eſt pollicitus: quæque Maximiliani legati a republica petiiſſent, quod ad illa reſponſum habuiſſent, amico eis animo aperuit. Patres poſt hæc venientem ad urbem Nicolaum Urſinum imperatorem ab ipſis acceſſitum, ut cum eo & Liviano & Carraciolo, qui utrique juſſu eorum venerant, de bello conſilium caperent, ei obviam in navi Bucentauro profecti civitate circunvecta exceperunt : inſequentibuſque diebus, quibus in locis Maximiliano, quamque ante diem copiæ reipublicæ eſſent opponendæ, una cum his conſtituerunt: eoſque eveſtigio reverti, & quam quiſque partem reipublicæ finium tuendam ſuſcepiſſet, ad eam illum contendere juſſerunt. certiores enim facti tractari arma in Maximiliani finibus, militeſque pluribus in locis cogi, nihil ſibi reliqui ad exercitum comparandum, copiaſque partiendas fecerunt, ut in tempore occurri poſſet.

Venetorum apparatus adverſus Maximilianum.

Ubi Maximilianus de legatis ſuis cognovit, nolle Senatum ei armato per fines reipublicæ iter dare, Vincentium Quirinum ab ſe dimiſit. profectus ille cum in primis reipublicæ finibus ſubſediſſet, ne injuſſu Patrum propius accederet, Senatu permittente domum rediit. Patres tametſi decembri appetente menſe multis veriſimile non fieret Maximilianum Alpes eſſe cum exercitu trajecturum, tamen Georgio Emo legato ab Senatu declarato, qui in fines Veronenſium cum copiis accederet, eo ſe ab latere celeriter munire decreverunt : præſertim quod intelligebant, Germanorum militum certam jam manum adventare, ut illis ex Alpibus ſe demitteret. quæ quidem manus nequedum munitis itineribus & ſaltibus facile trajecit, ſine ullo tamen reipublicæ maleficio, pacataque in Mantuanorum ſe fines contulit. Ii erant milites circiter mille ducenti. Paucisque poſt diebus cum nullo accepto

in

in Italia ſtipendio domum redire ſtatuiſſent, Emuſque interea legatus exercitu adducto itinera clauſiſſet: ut reverti ejus voluntate ſibi liceret, ab eo petiverunt. Ille armis depoſitis iter facere juſſit. Sed cum iiſdem in locis atque in Vicetinorum ſaltibus anno inſequente inito Germani ſæpenumero ſe oſtendiſſent, ut in fines reipublicæ irrumperent, omnino neque in eo perfecerunt quicquam ipſi, neque a Venetis ulla eſt res paulo illuſtrior geſta: neque oppidum quodpiam nobilius captum, aut cædes aut fuga hoſtium memorabilior facta: tametſi Aloiſius rex, qui ſæpe Senatum per legatos oratione magnifica confirmaverat, ſe ſe eum nunquam deſerturum, ipſum etiam, ſi neceſſe ſit, reipublicæ auxilio venturum, Triultium cum copiis in caſtra Veneta miſiſſet, & Senatus Andream Grittum legatum magna cum manu eodem accedere juſſiſſet. Nam cum duos uno tempore legatos Senatus creaviſſet, Grittum & Georgium Cornelium, ut alter in Rhetos, alter in Carnos proficiſceretur (inde enim etiam in reipublicæ ditionem velle perrumpere Germanos literis nunciiſque afferebatur) iis uti ſorte imperia partirentur, Patres permiſerunt: ita Gritto Rheti, Cornelio Carni provincia obtigit. atque in Rhetis quidem hunc unum res eventum habuerunt, ut repreſſi & repulſi ſæpe hoſtes ex reipublicæ ditione atque imperio nullum ſibi iter patefecerint, nihil omnino ceperint, amiſerint autem potius ultimis belli diebus montanum oppidulum Agreſtam. at in Carnis, qua nihilo ſecius Germani aditum in reipublicæ fines tentaverant, Livianus, qui exercitui præerat, & Cornelius legatus, rem ſane publicam naviter atque feliciter geſſerunt. Nam cum menſe februario rumor increbruiſſet, hoſtium non parvam coactam in Carnis manum eo ab latere bellum illaturam adventare, Daniel Dandulus Feltriam a Senatu miſſus eſt, rebus, quæ ex uſu eſſent, procurandis, commeatuque exercitui, qui eo venturus erat, duriſſimo anni tempore locis impeditiſſimis ſubminiſtrando. Gradiſcas quoque caſtellum apud Sontium flumen arte atque opere communitum, Juſtinianus Maurocenus Senatu juben-

1507

1508

1508 jubente iiſdem cum mandatis eſt profectus. Tum Cornelius & Livianus Baſſiano in Alpium radicibus ad Medoaci ripam ſito, quod ad oppidum multis e reipublicæ finibus exercitum cogebant, juſſi cum copiis ad Germanos reprimendos contendere.

Interim repentino hoſtium adventu, qui per devia aſperaque Alpium juga, præcipiteſque declivitates ferratis pedibus iter confecerant, centurionem cum militibus ſexaginta Cluſæ pagi anguſtias ſervantem profugiſſe, Cadoraſque oppidulum ad flumen Plavim, quod ab Cluſa quinque millia paſſuum abeſt, una cum arce, & Petro Ghiſio prætore in hoſtium veniſſe poteſtatem nunciatur. Ea intellecta re in caſtris, Livianus celeritate adhibita cum duobus familiaribus ad vicina hoſtibus loca ſe ſe contulit ſpeculatum, relicto Cornelio, qui cum copiis paratioribus diurnis nocturniſque itineribus ſubſequebatur. In urbe Donatus Legius a Senatu lectus eſt, qui Cividale Carnicum contenderet, daretque operam ne quid incommodi reſpublica eo in oppido acciperet. In Forojulienſibus autem Hieronymus Saornianus, de quo ſupra commemoravimus, vir egregia fide atque virtute, princepſque civitatis, primo paucis cum equitibus e ſua familia ad eos fines eſt profectus, quibus in finibus hoſtes impreſſionem fecerant, magnaque celeriter auxilia reipublicæ conventura confirmans, earum regionum incolas labentes jam, ad imperataque Maximiliani facienda pronos, in officio continuit. deinde coactis hominum duobus millibus quingentis, equitatu etiam addito, iter impeditiſſimum faciebat, ut contra hoſtes cum legato exercituque reipublicæ illa cum manu ſe conjungeret.

Maximiliani ad Senatum nova legatio.

Dum hæc agitarentur, Lucas Renaldius Maximiliani legatus ad Senatum venit illud idem poſtulatum, de quo antea ſæpe rex egerat, iter Romam per fines reipublicæ repetens: *Regem ſuum propterea velle armatum incedere, quod ſe tutum ab ſuis hoſtibus aliter fore non confidebat: reipublicæ nihil ab eo nocitum iri omnibus illum modis confirmaturum: vel Senatus obſides ei daret, nociturum eſſe illi*

illi neminem: hoc ſi præſtet, ſine armis regem iturum. Ad 1508
hæc Lauredanus reſpondit: *Scire regem, quam propenſa ſemper fuerit reipublicæ erga Federicum imperatorem patrem ſuum ſeque ipſum voluntas: quo magis indignum eſſe, bellum ab eo inferri non unis reipublicæ finibus, prædas abigi, caſtella expugnari: de eo ſe magnopere conqueri, deoſque teſtes adhibere, non eſſe ita de rege meritam rempublicam: ſed rem ſe ad Senatum relaturum, deque ejus ſententia reſponſurum.* Nam quod a Cornelio literæ venerant, confidere Livianum, propeque recipere, hoſtes ſibi pœnas cito daturos, Patres reſpondendi Maximiliani legato tempus interponere volebant, dum a Carnis aliquid confecti afferretur. Legato autem ſocii ſunt atque cuſtodes dati, ne quis eum alloqui poſſet, cui Patres id non permiſiſſent. Livianus adductis ad ſe militibus mille octingentis, quorum erat dux Petrus Montius, vir magna virtute; equitibuſque levis armaturæ ex Epiro prope ducentis, quibus præerant Palæologus & Buſichius; tum ex iis qui ſagittis utebantur, alteris fere totidem; gravioriſque armaturæ ex ipſius & reliquorum turmis paulo plus ducentis: Saorniani literis ac nunciis de locorum ſitu, de hoſtium numero, deque belli rationibus admonitus, qui quidem jam adventabat, atque ab altera montis parte in trium pontium loco Germanos obſervare, eiſque occurrere ſtatuerat, prima luce hoſtes aggredi conſtituit. Is erat martii calendarum dies. Sed popterea quod nix ea nocte plurima ceciderat, prælium in aliam rejectum eſt diem: quod quidem ſecundiſſimum poſtridie fuit. Nam cum Germani, redeundi domum itineribus præſeptis, ad ſe veniri certiores facti, ne intercluderentur, Venetos aggredi viamque ferro ſibi ipſi aperire ſtatuiſſent, atque in editiorem proximæ vallis partem cum impedimentis & tormentis ſe collegiſſent numero ad duo millia quingenti, ut e loco ſuperiore in Venetos ſubeuntes impetum facerent (erant autem e Maximiliani comitatu, quamplurimis centurionibus viris fortibus interjectis) ipſe acie inſtructa per nives recta progreſſus prælium audaciſſime commiſit: eoſque primo fortiter pugnantes,

Germanorum clades ad Cadoras.

1508 tes, poſt impedimentis exutos tormentiſque abreptis, deſperatis rebus non magnopere reſiſtentes concidit, præter illos, qui projectis armis pacem ſuppliciter petiverunt. pauci fuga in montes elapſi, ab Epirotis equitibus eundem caſum ſubierunt, capitaque ſunt eorum in caſtra relata, pro quibus ſingulis Livianus pecuniam pollicitus interfectoribus fuerat. ex Venetis deſiderati ſunt ſane pauci. Nocte ea quæ ſecuta eſt, exercitui ad quietem data, Livianus ad Germanos, qui arcem Cadorarum cuſtodiebant, amplius ſexaginta miſit, imperans uti arcem traderent. Ii trium dierum ſpatium ad eam rem ſibi dari petiverunt. Livianus eorum poſtulatione rejecta, ad arcem expugnandam eſt profectus: quam cum diem totum omni miſſilium genere, tormentiſque in adverſo jugo poſitis continenter oppugnaviſſet, magnamque propugnatorum partem interfeciſſet, muro etiam propugnaculi ſubrupto, reliqui poſtridie deditionem fecerunt. In ea oppugnatione Carolus Malateſta adoleſcens, ſaxo ab arce percuſſus, cum nonnullis viris fortibus interiit. Captivi, qui arcem tradiderant, una cum prioribus dedititiis, omnes quingenti armis cæteriſque rebus exuti, Liviani permiſſu domum redierunt. Harum rerum primis in urbe nunciis acceptis, idem eſt reſponſum legato Maximiliani a Senatu datum, quod ſuperioribus legatis Patres antea dederant: neque quidquam cum illo de cæde Germanorum communicatum. ac, ne quid ei redeunti ab armatis in Rhetico noceretur, comites ſunt duceſque itineris per fines reipublicæ attributi.

Cadora expugnantur.

Ubi ex literis Cornelii legati de prælio, deque arcis expugnatione ſingula ordine civitas intellexit, Livianique & conſilium, & celeritas, & virtus laudari vocibus omnium cœpit: Patres, ut & illius animum alacriorem in poſterum ad belli munia redderent, honorum inſignibus, & magnitudine præmiorum excitatum, & reliquorum voluntates accenderent ad bene de republica promerendum, cum viderent fortes induſtrioſque viros ab ea fieri plurimi; præfecturam omnium reipublicæ copiarum Liviano detulerunt. Ea eſt ampliſſima poſt imperatoris nomen digni-

gnitas, quæ pro eorum meritis ab Senatu militaribus viris tribui conſuevit. auctuſque eſt equitum illius numerus, qui erat ſexcentorum, ad integrum mille. auctum quoque ſtipendium ab auri libris centum quinquaginta, ad tercentenas libras: tum decem in præſentia dono datæ cum iis tormentis bellicis, quæ hoſtes e Germania ſecum attulerant, quæque ipſe ob rei bene geſtæ memoriam a Patribus ſibi dari cupere in ſermonibus cum legato habitis oſtenderat. Caroli autem Malateſtæ uxori ac duobus liberis infantibus illa ipſa penſio annua, qua is vivens a republica donatus fruebatur, in victum tradita. Deinde cum Patribus nunciatum eſſet, a Maximiliano copias in Carnis comparari, tum incurſiones in reipublicæ ditionem a Goritianis fieri, quod eſt oppidum in monte ultra Sontium flumen ſitum: Senatuſconſultum factum eſt, ut milites ter mille celeriter conſcriberentur, atque ad legatum mitterentur. 1508

Cæterum quod erant plerique magiſtratus, qui bellum inferri Maximiliano cenſebant oportere, atque in ejus fines exercitum introduci volebant, Dominicus Maurocenus templi Marcii procurator, vir re atque cognomine Sapiens, ætate valde proclinata, erat enim annos natus nonaginta, Patres monere ac rogare cœpit, ne id fieri permitterent: *Germaniæ civitates, quæ liberæ ſuique juris eſſent, ægre ferre a Maximiliano arma contra rempublicam exerceri, cum pace frui poſſit: eas eaſdem, ſi ei bellum inferatur, moleſte id laturas, neque paſſuras ſui regis nomen dignitatemque convelli ac proteri: non magnas eſſe ab illo injurias in rempublicam illatas, de iis tamen deorum immortalium benignitate pœnas ipſum reipublicæ dediſſe: omnem illam in Carnis manum conciſam deletamque eſſe, Cadoras Cluſamque recepta, in Rhetis nihil amiſſum, neque ullam contumeliam acceptam. Quod ſi eo contenti*, inquit, *erimus, magnum nos fructum continentiæ laturos, Germaniæ totius benivolentiam: quæ quidem certe Germania commeatibus aſportandis, mercibuſque reciprocandis, & rerum plurimarum communicatione ita eſt conjuncta nobiſcum & conſocia-*

Dominici Mauroceni prudens conſilium.

1508 *ſociata , ut magni inde proventus in rempublicam portorii nomine , magnæ privatim utilitates in omne genus civium inferantur . Laudabile profecto eſſe hoſtes bello ſuperare , propagare imperii fines : multo autem laudabilius , ſeipſos continere ac vincere , juſtitiæ , moderationis , gravitatis opinionem apud omnes homines auxiſſe lateque promoviſſe . Bellorum eventus a fortuna plerunque adminiſtrari , quæ fluxa atque incerta ſit : prudentiæ conſilia ſtabilem habere exitum , ſemperque plus proficere conſtantia & maturitate , quam illa impetu uſum ex ſe ſe præbuerint .* Hæc cum ſenex Sapiens dixiſſet , ardor ille magiſtratuum ad bellum gerendum parumper reſtinctus eſt . itaque nihil latum , niſi uti ea de re Patres amplius conſulerentur . Alfonſus poſt hæc Ferrarienſium dux ad urbem familiariter ſe contulit Patribus purgatum , quod ſuſpectus eis fuerat literas nuncioſque ad Maximilianum miſiſſe , ſocietatem ineundi , ſeque cum illo conjungendi cauſa , confirmans nihil ſe unquam ejuſmodi cogitaviſſe : cupere autem & ſtatuiſſe , una cum republica omnem fortunam experiri , neque ullo tempore a Senatus auctoritate velle recedere . Patres eam orationem auribus libentiſſimis acceperunt , collaudatumque atque ut omnia ſummæ benivolentiæ officia a Senatu expectaret , confirmatum , domum remiſerunt .

Interim nulla in Rhetico belli ceſſatione a Maximiliano fieri cognita , in Carnis milites non unis in locis cogi rumore nunciiſque afferentibus , Senatus ſuam in illum lenitatem fruſtra adhibitam ſentiens , pridie nonarum aprilium conſtituit , uti bellum omnibus a partibus Maximiliani finibus inferretur . itaque non legatis modo Gritto & Cornelio id Senatuſconſultum celeriter eſt miſſum : ſed omnino etiam Hieronymo Contareno , qui cum claſſe aliquot triremium legatus in Iſtris tunc erat , literæ ſunt a Senatu datæ , uti maritima Maximiliani oppida , qua vellet , aggredi capereque conaretur : ſe alias paucis diebus triremes ad illum miſſurum . Senatuſconſulto ad Cornelium perlato , voluntateque civitatis Liviano reliquiſque principibus declarata , magnum iis ſtudium , magna omni

exer-

exercitui alacritas innata eſt belli gerendi : quam ob rem tormentis muralibus adductis, quod oppidum Cormonſe citra Sontium flumen natura atque arte communitum, monti enim impoſitum muro prælto cingebatur, opportunum hoſtibus receptum dabat, omnibus ad id copiis acceſſerunt, magnaque vi aggreſſi, dejecta muri parte celeriter ceperunt. quod cum diriperetur, Cornelius mulieres omnes uno in templo compulſas ab injuria militum defendit : ſupellectilemque ſacram ipſis ab adytis abreptam fanis & ſacerdotibus reſtituit. Inde ad arcem expugnandam eodem impetu cum perrexiſſent, ac tormentis quatere cœpiſſent, a propugnatoribus deditio eſt facta. Ea intellecta re, tria ſe caſtella ſponte legato dediderunt. Portus autem Naonis civitas legatos de deditione ad Senatum miſit. eos legatos liberali oratione Patres proſequuti, ad Cornelium rejecerunt, ut cum illo agerent, cui ea omnia mandaverat Senatus. Cornelius, cum ad illum legati veniſſent, oppidum in fidem deditionemque accepit. 1501 *Cormonſe expugnatur.*

Eodem tempore Lucas Renaldius a Maximiliano ad urbem remiſſus cum tabellis regis manu ſubſcriptis Patres adiit : quibus in tabellis certas Maximilianus induttiarum conditiones reipublicæ proponebat : quarum erat una, ut annuas ſecum indutias Senatus faceret, quo tempore de ſuis cum Gallorum rege controverſiis in communi Germaniæ concilio diſceptari & cognoſci poſſet. Eas Patres indutias legato ſe ſe paratos eſſe facere dixerunt, dum eadem indutiarum conditione fœderati reipublicæ includantur : neque enim ſine iis quidquam poſſe conficere Senatum. Renaldius his cum mandatis tantum diſceſſerat, cum, majoribus comitiis haberi cœptis, literæ nunciique a Cornelio venerunt, qui dicerent : poſteaquam ponte, quem hoſtes reſciderant, in Sontio flumine celeriter confecto, exercituque traducto, Goritianos duabus maximis uno die impreſſionibus Livianus oppugnaviſſet, qua in oppugnatione centum milites amiſiſſet, velletque poſtero die acrius vehementiuſque idem facere, oppidanos perterritos ſe ſe ei dediſſe. Eæ literæ, antequam ſuffragia inirentur,

1508 comitiis recitatæ ſunt, magnaque ab iis gratulatio Patribus eſt facta. Erat in oppido arx, quam milites ducenti cuſtodiebant: ii cum pulvere ad tormenta exercenda carerent, neque ſe arcem tueri poſſe ſine iis confiderent, pro eis armamentis reliquoque commeatu libras auri quadraginta ſibi datum iri fide accepta, quatriduo intermiſſo arcem tradiderunt. ante quos quidem dies Belgradum facta deditione legati præfectum introduxit: itemque Vipaum, admodum elegans & ipſum oppidulum, quod abeſt ab Goritia millia paſſuum viginti lapidas verſus: Contarenus quatuor triremibus Tergeſtinos magno animo aggreſſus, quarum erant duæ medii inter bellicas generis; atque eas triremes quibus ad mercaturam civitas utitur, quas *Nothas* appellabant, muros tormentis dejicere inſtituit, qua parte mari oppidum alluitur. Et tormenta ejuſmodi tum erant, ut ex ære tota confecta pedes vicenos binos in longitudinem protenderentur, acclinataque in priore navis parte ſic, ut cauda malo proxima ore proram contingerent, pilam ferream librarum centum, ſi nihil impediret, bis mille atque octingentorum paſſuum ſpatium impellebant: itaque muris vicina vehementi eos impetu concutiebant. Id tormenti genus *Baſilium* appellabatur: neque ſuſtineri propter pondus, niſi a magnis triremibus, aut a nothis poterat: duaſque in partes diviſum, ut tractari facilius poſſet, collectione inter ſe mutua, circunvolutum ita introrſus conglutinabatur, ut eſſe unum & continens videretur, nihilque aeris per ſpiras admitteret. Ea inſtituta oppugnatione Duinum maritimum caſtellum deditur: quatuorque triremes ejuſdem, quo priores, generis miſſæ a Patribus Contareni claſſem duplicaverunt: Senatuſque ad Cornelium ſcripſit, ſi ei e republica eſſe videretur, cum exercitu ad Tergeſte oppugnandum accederet. Cornelius ea de re Livianum conſuluit: ille Contareni conatus terreſtribus adjuvandos eſſe copiis magnopere exiſtimans, cum tormentis muralibus, quæ mari deportanda curaverat, celeriter eo venit, atque ad Contarenum primum omnium navicula perlatus, belli conſiliis

ſiliis cum illo communicatis, ad muros oppidi omnibus a terræ partibus demoliendos rediit. 1508

Inter hæc, propterea quod Aloiſius Galliæ rex valde ſe cupere oſtenderat, ut in eodem, quod ſecum & cum republica fœdus intercedebat, Ferdinandus rex Hiſpaniæ particeps eſſet, novaque cum illo ſocietas, iiſdem tamen legibus, inſtitueretur: res agitari cœpta hanc difficultatem habuit, ut, quoniam Senatui longum atque impeditum videbatur id, quod in priore fœdere erat, ſe nullam pacis conditionem, quæ plerunque in parvis temporum momentis exiſteret, poſſe a ſuis hoſtibus accipere, niſi prius, dum eant in Hiſpaniam tabellarii dumque redeant expectarit, caput illud Patres ita refici cenſebant oportere, uti qui pacem facere vellet, ſociorum modo nomina inſereret fœderi ſcribendo, ne multorum dierum itinere literis mittendis, & reſponſis præſtolandis, occaſionem pacis amitteret. veruntamen ut id regum voluntate fieret, tempus intermitti placuit, dum id ſciri poſſet. itaque fœderis confectio in alium rejecta eſt diem. Contarenus claſſe aucta, ad quem etiam naves duas tectas Patres miſerant, quæ muris ſe ſubjicere auderent, iis ab eo latere oppidi majore multo impetu percuſſis, ædificiiſque nonnullis intra urbem dirutis, Livianus parte altera perforatis dejectiſque oppidi mœnibus tormentorum impulſione non intermiſſa, Tergeſtinos ad deditionem compulerunt. itaque pridie nonas majas una cum arce oppidum receptum eſt, nulla conditione interpoſita, niſi ut militibus, qui oppidum atque arcem cuſtodierant, recedere armatis liceret. Oppidani, ne diriperentur, libris auri centum quinquaginta exercitui perſolvendis, ſe ſuaque omnia redemerunt, Liviano & legatis procurantibus, quibus erat oppidum nobile diripi permoleſtum. Ejus rei literæ lætitia & gratulatione civitatem impleverunt. Livianus, Cornelius, Contarenus omnium ordinum ſtudiis certatim laudati, quod tantam rem tam celeriter confeciſſent, magnam ſunt ex eo virtutis atque induſtriæ gloriam conſequuti. atque iis ſtatim literæ a Senatu datæ ſunt,

Tergeſtini ſe Venetis dedunt.

1508 in eam cogitationem incumberent, ut Piſinum, Flumenque, Maximiliani oppida, ſub reipublicæ imperium redigerentur: quorum alterum mediterraneum eſt, abeſtque a litore millia paſſuum XVI. multoque maximam inter Iſtros habet auctoritatem: Flumem ad mare poſitum plurimarum rerum copiam ſubminiſtrat, eſtque illis gentibus & regionibus opportuniſſimum. Prætor etiam Tergeſtinis declaratus Franciſcus Capellus: arcis præfectus, Aloiſius Zanes: Vipao, qui utrunque munus exerceret, Marcus Antonius Erizus: qui Duino, Nicolaus Balbus: qui Cormonſi, Trojanus Bonus, paulo poſt ad magiſtratus obeundos in provinciam abierunt, cum antea Dominicum Grittum qui arcem cuſtodiret, Senatus Goritiam miſiſſet: nam oppido Juſtinianus Maurocenus a legato datus præerat. Senatuſconſulto accepto cum Piſinum, quod eſt in monte tribus a partibus valde præcipiti ſitum, Contarenus claſſiarios ſuos, & Liviani equitatus peditatuſque magnam partem cum tormentis adduceret, caſtello Treviſa, quod eſt in via quinquemillia paſſuum a Piſino, ſeque magno animo ad defenſionem comparaverat, vi capto atque direpto, omnes celeriter ad Piſinenſes oppugnandos contenderunt: tormentiſque prima veſperi poſitis, eam muri partem, quæ una ex quatuor adiri poterat, velle dejicere cœperunt. Id cum mane poſtero die acrius continentiuſque feciſſent, ac portæ turrim prope aperuiſſent, oppidani una ſalutis conditione impetrata deditionem fecerunt. In ejus oppidi finibus caſtella erant decemſeptem: quorum ſexdecim ſub reipublicæ ditionem ſunt redacta. At cum Vipaum indiligentius cuſtoditum hoſtes recuperaviſſent, præfectumque cepiſſent, Vipaenſes poſtea, miſſis eo militibus, iterum capti ac directi ſunt. Præſidio Piſinenſibus relicto, Contarenus ad Phanatici ſinus inſulas ſe contulit, atque ex Apſoro, Creſpa, Vegio reliquiſque plus mille armatis hominibus naves longas conſcendere juſſis, ad Flumen oppugnandum rediit: cumque mille paſſus ab oppido abeſſet, qui oppidanos uti ſe dederent poſtularet miſit: ſi ſe cingi ab exercitu ſinerent,

quem

quem poſtridie affuturum confirmabat, non fore liberam ſe dedendi poteſtatem. Id cum illi magnopere timerent, pacti ne quid ex ſuis rebus amitterent, eo die Contarenum intromiſerunt. 1508

Flumen ſe Venetis dedit.

Ea confecta re, quod erat oppidum mediterraneum illis in finibus non poſtremæ apud Iſtros auctoritatis Poſtoina, Cornelius & Livianus eo exercitum converterunt, atque ad vicinos ei oppido pagos equites levis armaturæ plus ducentos præmiſerunt. Illi præda paſſim abacta, nullis e Poſtoina exire auſis, cujus ad muros incurſionem fecerant, in vico ſe ſe proximo receperunt: ibi cum noctu armis poſitis ſine vigiliis quieti ſe dediſſent, hoſtes Poſtoina ſilentio emiſſi equites circiter centum quinquaginta, quorum erant duces Bernardinus Rainicher oppidi præfectus, & Chriſtophorus Friapanes homo ferox acerque, eos inopinantes aggreſſi partim interfecerunt, partim ceperunt: paucos in fugam conjectos noctis umbra occuluit. Ea re nunciata Livianus majorem hoſtium numerum veritus, una cum legato Goritiam exercitum reduxit. Hoſtibus eo ſucceſſu elatis, caſtelliſque omnibus, quæ circum ſe amiſerant, niſi ad ſe redirent, bellum & direptionem denunciantibus, magnus eſt ab iis concurſus ad legatum factus, orantibus uti ſe tueretur, neque diripi, propterea quod ſe reipublicæ dedidiſſent, ſineret. quam ob rem non parvo armatorum hominum numero in Forojulienſibus celeriter imperato, atque ad ſe adducto, Cornelius ad Poſtoinam oppugnandam eſt profectus. Eo itinere nondum confecto, iidem illi hoſtes Poſtoina egreſſi, ad Premium municipium, quod eſt in Tergeſtinorum finibus, animati armatique, id ut caperent atque diriperent, acceſſerunt. quod cum ſe magno animo defenderet, fortefortuna ignis tormentorum pulvere ſuccenſo, omnem locum atque arcem, qua ex arce propugnabatur, ita corripuit, itaque fœdavit, ut Ludovicus Contarenus præfectus, Hieronymuſque Saornianus, qui omnibus illis in rebus totoque bello egregiam operam reipublicæ navaverat, Premiumque tunc prope unus defendebat, ne combure-

1508 rentur, aut fumo necarentur, ſe ſe hoſtibus dediderint. Legato poſt hæc & Liviano Poſtoinam cum pleno exercitu accedentibus, tormentiſque poſitis, ubi ea murum quatere cœperunt, Rainicher præfectus, ne diriperetur, ſe atque oppidum tradidit: cui ſtatim comites dati, qui illum abeuntem in tuto ſiſterent.

Venetorum cum Cæſare induciæ.

Dum hæc in Iſtris geruntur, Pauli Lictèſtenii ſuaſu, prudentis in primis hominis, & recti ac temperati viri, qui magna erat apud Maximilianum regem gratia, atque ab eo impetraverat, ut ſe ad pacem cum republica converteret, Tridentinorum Epiſcopus Senatum per literas certiorem facit, cupere Maximilianum indutias cum republica facere: quod ſi nunc eadem eſt ei mens, quæ paulo antea fuit, mittat aliquem, qui cum ipſe regis nomine agere, quæ tractanda erunt, poſſit. Senatus ea intellectâ re Zachariam Contarenum legavit, qui eo dandis indutiis proficiſceretur. Contarenus cum in Rhetos veniſſet, cum Epiſcopo, tribuſque viris principibus, quibus omnino quatuor eam rem mandaverat Maximiliani juſſu Lictèſtenius, in regis & reipublicæ finium loco medio colloquutus, cauſam ſatis quidem perplexam atque difficilem Gritti legati conſiliis explicuit, ut vellent illi trium annorum indutias cum republica facere, cumque ejus fœderatis Galliæ Hiſpaniæque regibus, atque iis, qui in Italia ſocii aut ipſius, aut illorum regum eſſent: nam cum tranſalpinis uti facerent, adduci nullo modo potuerunt. Id cum Senatus cognoviſſet, adhibitis regum legatis quæſivit, num id illis caput placeret. quibus annuentibus, facultate ſic conficiendi per literas celeriter ei miſſa, Contarenus octavo idus junias indutiis triennalibus cum rege factis ſcribendo affuit reipublicæ nomine. quod quidem gratiſſimum Senatui fuit, qui pacem, quam bellum, & onerum vacationem dari civibus, quam ab iis tributa exigi quotidie, malebat. tum illud etiam verebatur, ne, ſi Maximiliani oppida capi ac diripi ſentiens frænum Germania momordiſſet, tam forti nationi, tantæque multitudini reſiſti ab ſe ſe, & illarum gentium ferociſſimarum bellum

reſpu-

reſpublica defendere ſuſtinereque non poſſet. Erant in 1508
Rhetico exercitu Joannes Jacobus Triultius, ut ſupra dictum eſt, & Giufredus Carolus conſiliariorum Mediolanenſium magiſter, quem præfectus regius Mediolano miſerat rogatus ab Senatu, ut aliquem regis ſui nomine in Rhetis vellet conficiendis indutiis adeſſe. uterque eas indutias fieri, niſi prius ea de re ab rege literæ veniſſent, noluerat, atque in eo perſeveraverat: itaque fœderi ſcribendo neuter eorum affuit. Triultius poſtridie ejus diei cum ſuo comitatu Mediolanum abiit: ei Grittus legatus per omnes reipublicæ fines Patrum juſſu comes fuit. Nonis autem juniis, qui dies poſtridie quam indutiæ firmarentur fuit; cum Aloiſius rex in fœdere cum Ferdinando rege, cumque republica ſanciendo id pertinaciter caput inſeri voluerit, ſe non admonito nullam omnino pacem fieri poſſe: uti ſocietas ea lege firmaretur, fœduſque conficeretur, Senatus tandem cenſuit. Pauloque poſt, quoniam indutiis in Rhetico firmatis, Poſtoinam in Iſtris oppidum Cornelius legatus ceperat, uti oppidum Poſtoina Maximiliano reſtitueretur, idem Senatus petentibus Germanis juſſit. Interim milites equiteſque e Rhetis & Carnis in hyberna ſunt deducti, oppidaque capta præſidiis communita: muri eorum, quos tormenta dejecerant, atque arces in meliorem multo formam uti reficerentur, cura præfectis tradita. quorum omnium ratione habita, oppidorum fines centum millia paſſuum in longitudine patere, Cornelius legatus in Senatu dixit. Poſt quem, redeuntem ad urbem Livianum, in Bucentauro navi Lauredanus & Patres exceperunt: pauloque poſt & Portus Naonis oppidum, & jus comitiorum ei poſteriſque ejus ſunt ob rempublicam bene geſtam dono data. Cornelius etiam illum lautioribus in epulis, cum principibus civitatis, & fœminarum nobiliſſimarum choro, diem unum domi ſuæ habuit.

Cognitis Aloiſius rex indutiis, vehementer perturbatus queſtuſque eſt cum legato reipublicæ Antonio Condulmerio, non ſe id ab ea meruiſſe, ut reſponſo ab ſe non ex-

1508 pectato, ullas cum Maximiliano Senatus indutias faceret: nihil ad ſe, in Italia fœderatos aut amicos illis indutiis eſſe incluſos, pertinere: unum Menapiorum ducem Maximiliani potentiæ non objici ſe tantummodo voluiſſe: id ereptum ſibi eſſe ab republica, a qua juvari in primis debuerit: ſibi tamen auri libras eſſe paratas decies millies, iis illi auxilio ſe futurum, neque paſſurum, ut fœderatorum ſuorum injuria opprimi ab ullo poſſit. Ea oratione iracundiæ ſuæ impetu apud legatum pronunciata, cum ſe id feciſſe pœnituiſſet, ad tranquillitatem ſe converſum poſtea ſimulavit, mitioreſque ſermones habuit, præſertim cum Antonius legatus reipublicæ factum excuſaviſſet: Senatum id reſpexiſſe, ne Maximilianus indutiarum tempore Mediolani res perturbare, atque ei moleſtiam id ob regnum inferre poſſet: neque cum illo rempublicam ulla alia, niſi Italarum rerum cauſa, eſſe conjunctam. quid enim ei cum tranſalpinis? Sed qui jam antea non amico in rempublicam animo eſſet, ejuſque ſecundis rebus magnopere invideret, facile eam ob rem ſuccenſus, clam ad malas cogitationes ſe ſe dedit: tametſi ſuo chirographo ſe indutias comprobaturum Antonio legato confirmaviſſet. Iiſdem fere diebus, quibus ea intellecta ſunt, Hieronymi Donati, Petri Marcelli magiſtratuum Cretenſium literis Patres cognoverunt, tantos terræmotus ea in inſula fuiſſe, ut magna ædium & fanorum pars corruerit: ipſorum domos in oppido Candia, tum reliquorum prope omnes, quas modo tremor ſolo non æquaverit, ea vitia feciſſe, ut lapſuræ jamjamque videantur: mortuos ſub ruinis ad eam diem eſſe repertos circiter quadringentos, in quibus ſint ex coloniæ nobilitate non pauci: arcem in Lyctiis dejectam eſſe: omnes patres familias cum uxoribus & liberis ſub dio degere, ejus rei periculo perterritos. Huic ingenti malo reipublicæ illud etiam eſt incommodum adjectum, quod Contarenus cognomine Camalis triremium & ipſe reipublicæ præfectus, dum e Corcyra domum reverteretur, duabus ex ſua claſſe navibus, quarum in una erat ipſe, tempeſtate disjectis, atque in Piceni eliſis litore,

Terræmotus in Creta.

tore, una cum XL. hominibus periit. Itemque Carratius, 1508
militum reipublicæ præfectus, homo impiger egregiaque virtute, in agro Veronenſi equo inſidens ab homine cive ſuo, de quo nihil verebatur, interfectus eſt, gladio renibus infixo. De ſicario, quem Mantuanorum dux ſuis in finibus captum magiſtratui Veronenſium tradiderat, pœna ſumpta. Is, dum ea de re quæſtio haberetur, ſe propterea Carratium occidiſſe, quod ſibi olim maledixerit, magiſtratui confirmavit. tanta eſt homini in hominem tamque diuturna parvula ſæpe de re ſuſcepta iracundiæ vis & indignatio.

Lex de ambitu.

Sub hæc æſtatis exitu, quoniam magiſtratibus comitiis majoribus creandis leges jubent, ut ii, quibus id ſorte munus obtigerit, ut nomen alicujus civis ad honores publicos ſuffragiis provehendi palam ederent, optimum quenque civem renuncient, ac nonnulli divites ex civibus qui eſſent, nonnihil donarent eis, qui illos ad ſuffragia legiſſent, quo proniores ad eos in poſterum renunciandos fierent: legem Decemviri tulerunt:

Qui civi cuipiam, qui eum ad ſuffragia legiſſet, uti magiſtratus crearetur, pecuniam aut quid aliud ob eam rem dederit, donaverit, qua in inſula Decemviris placebit, exul eſto: eo relicto loco captus, fœdiore in urbis carcere vitam producito, ac relinquito: eam pœnam minorem, niſi omnibus ad unum ſuffragiis, collegium ne facito: qui facere volet, ei decem auri libræ mulcta eſto.

Pax inter Cæſarem & Venetos.

Pauciſque poſt diebus Maximiliani regis conſiliarius Joannes Raublerius, nullo comitatu, ſecreto ad urbem venit, Zachariamque Contarenum adiit, ſeque ad illum ab rege miſſum oſtendit, petens, ut quemadmodum is indutiis conficiendis paulo ante operam dediſſet, ita nunc eadem opera vellet efficere, ut aliqua pacis tractatio regem inter atque rempublicam iniretur. Contarenus, quæ ſecum regius interpres communicaviſſet, Senatui expoſuit. Senatus Paulum Piſanum legit, qui, quæ Raublerius afferret, ab eo Senatus nomine cognoſceret: nam Contarenus re expoſita Cremonam prætor ſtatim abierat. Cum ita-

1508 itaque Raublerius cum Piſano ageret, confirmavit velle regem pacem cum Republica facere: utque ea fieret, multis rationibus conatus eſt ſuadere. Ei Piſanus oſtendit, *ſalva fide reipublicæ cui cum Aloiſio rege firma pax eſſet, id confici non poſſe: contraque ſuadebat eam concordiam, pacemque ineundam eſſe, quæ Chriſtianis omnibus communis eſſet*. Denique cum Raublerius ſibi a Patribus reſponderi peteret, Senatus paucis reſpondit, *Illum quidem libenti lætoque animo exceptum fuiſſe, tum regis ſui cauſa, quem reſpublica unice diligeret atque obſervaret, quemadmodum etiam cunctos illius majores amaverat colueratque, tum ob proprias hominis virtutes: verum longe magis ob eam rem, ob quam in primis miſſus fuerat, ut ſcilicet de pace concordiaque ageretur, quam reſpublica magis cæteris omnibus rebus ſemper coluerat, atque hoc tempore multo libentius amplecteretur, ſi modo omni ex parte ea firma perpetuaque conſtitueretur: id quod facile evenire poſſe ſperabat: nanque exploratum ei erat, Aloiſii, itemque Ferdinandi, Galliæ Hiſpaniarumque regum ſibi ſociorum animos pronos ad pacem eſſe: quamobrem eum hortari, ut regi ſuo hujuſmodi pacem perſuaderet, quæ chriſtianis rebus ſecuritatem dignitatemque eſſet allatura, regi vero laudem & gloriam ſempiternam: tempus maxime ad id opportunum eſſe: ad eam pacem tractandam omni opera ſtudioque rempublicam paratam eſſe, modo compertum ſit illam communi regum omnium conſenſu probari: tunc vero conſtituere, qua ratione, quove loco, aut quibus arbitris ea tractanda ſit, haud magnum negotium futurum*. Hunc Raublerii adventum, reſponſumque eidem redditum, mandatum fuit Condulmerio reipublicæ legato ut Aloiſio regi declararet, eademque cum Albione Ferdinandi apud regem legato communicaret: quæ omnia etiam utriuſque regis legatis Venetiis agentibus initio declarata fuerant. Cenſuit enim Senatus, ſe legibus amicitiæ fœderiſque, quod cum iis regibus percuſſerat, teneri, ut ea faceret. Illa quoque ratio huc accedebat, ut ſcilicet regum animos ad tuendam pacem magis firmos Senatus redderet.

In-

Interim e Flaminia Petrus Landus Faventiæ Magiſtratus Senatui ſignificavit, Franciſcum Mariam Metaurenſium ducem Julii Pontificis Maximi copias proximis in finibus coegiſſe luſtrandi exercitum, ut ajebat, cauſa: itemque Florentinos mandaviſſe, uti ſub eorum ditione quilibet paterfamilias, aut omnino quæque domus hominem unum armatum legato ipſorum mitteret certum ad locum, ubi eſſent milites recenſendi: neque, cur id fieret, proponebatur: itaque darent Patres operam, ut Faventia communitior fieret, ne quid incommodi reſpublica ſi quid Julius contra eam moliatur, accipiat. Patres iis acceptis nunciis pecuniam ad milites legendos Petro Lando celeriter mittendam, Lactantiumque Bergomatem, qui ſe Carnico Iſtricoque bello fortiter atque amanter geſſerat, omnibus militibus, quos ibi eſſe reſpublica juberet, præponendum cenſuerunt. Equites quoque utriuſque armaturæ non pauci cum præfectis Faventiam eveſtigio contendere ſunt juſſi. Non me piget inter hæc ejuſdem temporis rem dignam propter novitatem, quæ legentibus nota ſit, ſcribere. Navis Gallica dum in oceano iter non longe a Britannia faceret, naviculam ex mediis abſciſſis viminibus arborumque libro ſolido contectis ædificatam cepit: in qua homines erant ſeptem mediocri ſtatura, colore ſubobſcuro, lato & patente vultu, cicatriceque una violacea ſignato. hi veſtem habebant e piſcium corio, maculis eam variantibus. coronam e culmo pictam ſeptem quaſi auriculis intextam gerebant. carne veſcebantur cruda, ſanguinemque uti nos vinum bibebant. eorum ſermo intelligi non poterat. ex iis ſex mortem obierunt: unus adoleſcens in Aulercos, ubi rex erat, vivus eſt perductus. 1508

Ludovicus XII. Maximilianum in Venetos inſtigat.

Aloiſius rex, cupidus imperii ſui fines in Italia propagare, intelligenſque id ſe conſequi non poſſe, niſi prius ſibi Maximilianum adjungeret, quo cum diffidebat, neque quibus illum artibus, multis infenſum veteribus recentibuſque injuriis, ſibi amicum facere poſſet, omnia cogitans reperiebat: iis rebus ab legato cognitis, quæ Patres a Rauble-

1508 blerio acceperant, ratuſque eam optimam eſſe occaſionem Maximiliani animum ſibi conciliandi, ad eum legatos miſit, qui, ut illum in rempublicam accenderent, ei declararent, *ſe quidem ab legato reipublicæ edoctum fuiſſe omnibus de rebus, quas Raublerius ad eam attuliſſet, omniaque conſilia ſibi patefacta: ex quibus Maximilianus, quantum hujuſcemodi hominibus credendum eſſet, qui illum tam aperte deſpicerent, ac, quo erga eum animo iidem eſſent, facile cognoſcere poſſet:* totumque hoc factum rex ex animi ſui libidine compoſuit, auxitque. Neque ipſum cogitatio fefellit: nam ubi ea Maximilianus ab rege excepit, iis omnibus fidem plane adhibens, perinde ac ſi vera fuiſſent, magnopere exarſit, atque animum, quem in rempublicam benivolum ad eam diem ſemper habuerat, his rebus commotus ad Aloiſium tranſtulit. Id cum Aloiſius cognoviſſet, magnis illum pollicitationibus atque illecebris quotidie captum fovens, agere cum Julio Pontifice Maximo & cum Ferdinando rege cœpit, quos quidem oppidorum, quæ reſpublica ex eorum ditione in Flaminia atque Apulia obtinebat, recuperandorum cupiditate alterum magnopere teneri ſciebat, alterum pro animi ſui motu ac propenſione duci vehementer exiſtimabat (nam Ferdinandus ipſe nullam ejus rei oſtenſionem fecerat) uti ſecum & cum Maximiliano contra Venetos fœdere inito bellum ſumerent. quanquam ſunt qui affirment, agitatum de eo ab Aloiſio multo antea cum utroque fuiſſe, & cum Ferdinando quidem eo maxime tempore, quo ei Neapoli claſſe in Hiſpaniam redeunti Aloiſius in Liguria obviam ſe obtulit, dieſque aliquot cum illo fuit. Utcunque autem illud ceciderit, ea re ab neutro repudiata, Alberto Pio, homine vafro callidoque, & qui Carpis oppido circumpadano ejectus, quod hæreditario jure ad ſe ſpectare dictitabat, ad Aloiſium regem auxilii petendi cauſa ſe contulerat, Gallicas partes fovente, ac magnopere adnitente, propterea quod, ſi res ad exitum perduceretur, ſe ſe domum rediturum confidebat; inter eos omnes fœdus eſt percuſſum ultimis octobris diebus apud

Fœdus Cameracenſe.

Came-

Cameracum Belgarum oppidum: quo in oppido Margarita Maximiliani filia, quam Carolus Gallorum rex repudiaverat, cœlebs eas nationes regebat, eique rei omne ſtudium adhibuerat. tametſi non parvam etiam operam in eo navaverat Georgius Amboſius, Cardinalis Rotomagenſis Aloiſii legatus: qui, quod Romæ comitiis pontificalibus Alexandri ſexti morte præteritus, eam repulſam reipublicæ acceptam referebat, eximio erat in illam odio: & Nicolaus Friſius, homo Germanus, Italis imbutus moribus, Maximiliano perfamiliaris, qui ad utroſque non ſemel ventitaverat cum mandatis, fœderique demum feriendo affuit Maximiliani nomine. Fœderis lex præter cætera fuit: Uti omnes uno tempore reipublicæ bellum inferrent: quo ſi Veneti bello victi eſſent, quæ ab iis ultra Veronæ urbis fines ditione tenebantur, Gallorum regi cederent: Verona, quæque ab ea uſque ad mare Adriaticum pertingunt, Maximiliano: Flaminiæ oppida, quæ reipublicæ tunc eſſent, Julius: Apuliæ, Ferdinandus obtineret. Tanta vero fuit Gallorum regis cura, ne quid eorum, quæ in concilio ſtatuiſſent, enunciaretur, ut diu nihil certi reſciri potuerit, Aloiſiuſque ipſe Antonio reipublicæ legato ab eo ſocietatis jure quærenti, ecquodnam Cameraci fœdus percuſſiſſet, affirmans dixerit, *ſe amicum reipublicæ eſſe, neque quidquam fieri contra illius dignitatem permiſiſſe:* Antoniuſque Senatui ſcripſerit, *nihil omnino actum, quod reipublicæ nocere poſſet, fidem ſibi regem ſuam non ſemel interpoſuiſſe*. Erat Mediolani reipublicæ nomine Joannes Jacobus Caroldius Senatus ſcriba, cui fidem regii miniſtri ſæpe fecerant, dum in concilium ab legatis iretur, deque ea re ſermo frequens eſſet, regem omnino nunquam ab republica diſſenſurum, omnibuſque rebus charius reipublicæ amicitiam ſemper habiturum: ſcire enim eam conjunctionem magno ſibi & uſui & ornamento eſſe. Is, quod Giufredum Carolum de quo ſupra commemoravimus, confecto ſtatim fœdere inter ſuos gloriantem dixiſſe intellexerat, *Se ſe brevi ſui civis mortem cumulate vindicaturum, deque iis, qui eum interfeciſſent, pœnas ſum-* 1508

1508 *ſumpturum*, Carminiolam Venetorum imperatorem avorum noſtrorum memoria publice ab iis ob proditionem capite mulctatum, eo involucro verborum deſignantem: utrique enim eadem tellus patria fuit: id, quod erat ratus, Senatui primus omnium per literas denunciavit, *eo ab fœdere ſibi caveret: habere ſe, contra rempublicam fuiſſe ictum, indicia.*

Sed confecto, ut dictum eſt, fœdere, Julius tametſi cupiditate ferebatur Arimino Faventiaque potiundi, quia tamen & Gallorum regem magnæ per ſe potentiæ multo majorem ſuo permiſſu fieri nolebat, & cum illam nationem, tum Germaniæ populos in poſſeſſionem Italiæ venire, optimæque ejus partis atque populoſiſſimæ dominos fieri, ſibi reliquiſque Italis detrimentoſum exiſtimabat futurum, ut ab illis Venetos opprimi ſineret, adduci prope non poterat. Itaque cum videret ab Aloiſio exercitum reliquaque ad bellum idonea per hyemem magno ſtudio comparari, ut primo pabuli tempore Alpes trajiceret, ſeque ab eo per legatos perque literas ſollicitari animadverteret, ut ſuas & ipſe copias paratas haberet ad reipublicæ fines eodem tempore a Flaminiæ latere infeſtandos, atque in ejus ditionem irrumpendum, ne ſui colligendi aut omnino reſiſtendi reipublicæ facultas daretur: Conſtantino Cominato Epirotæ non poſtremæ apud Maximilianum auctoritatis, qui Romæ tunc erat, quoque ipſe familiariſſime utebatur, mandavit, ut in occulto Joannem Baduarium reipublicæ apud ſe legatum alloqueretur, quæque ab eo dici vellet, ei oſtendit. Conſtantinus, qui a Gallis regno pulſus, quod quidem aliquot ante annis uxorio nomine in Salaſſis obtinuerat, magno illos odio proſequebatur, adhibita diligentia, noctu amotis arbitris legatum alloquitur, atque omnia Aloiſii regis conſilia ei aperit, quæque reipublicæ impendeant proponit. addit, *ſi Senatus Ariminum atque Faventiam reſtituere Julio velit, propterea quod is reipublicæ vaſtitatem non æquo animo ferat, confidere ſe ſe ab eo impetraturum, ut una cum Maximiliano a Gallis deſciſcat, detque operam ne quid*

ab

ab illis reipublicæ noceri poſſit. Legatus Conſtantino collaudato, quod tanta ſecum de re ſermonem habuerit, nihil ſibi ſpei eſſe reliquum dixit, poſſe ſe ad id perducere Senatum: ſed quæ ab eo cognoverit, uti ad Decemvirum magiſtros quamcelerrrime perferantur, ſe curaturum pollicetur. Decemviri, qui jam de fœderis conditionibus aliunde cognoverant, neque oppida illa ab ſe dimittere ullam ob cauſam in animum induxerant, nihil omnino ad legatum, qui ad eos literas dederat, iis de rebus reſcripſerunt: ſed ad Maximilianum, de quo porro ad eos afferebatur, poſſe illum adhuc quidem ab amicitia Aloiſii regis abſtrahi (nondum enim eam rem ob vetus erga illum odium, plurimaſque odii cauſas in ejus animo coaluiſſe) Joannem Petrum Stellam Senatus ſcribam, qui alias ad Maximilianum ventitaverat, eratque illi admodum familiaris, ſecreto miſerunt, ut illum quibuſcunque poſſet modis Senatui reconciliaret. Is cum ob nimium conficiendæ rei ſtudium immatura feſtinatione ſe apud Maximiliani familiares patefeciſſet, ſic, ut ejus adventus Aloſii regis legatis, qui apud Maximilianum erant, celari non potuerit, nulli reipublicæ uſui fuit. Leonardus quoque Vicetinus, ex nobili Portorum gente, vir & clari in bonarum artium diſciplina nominis, & reipublicæ amantiſſimus, magnis itineribus ſumma hyeme ad amicos ſuos Maximiliani familiares, qui ſe ei obtulerant, a Senatu miſſus, ut per illos regis animum leniret, nihil profuit. Decemviri enim certas pacis conditiones, quæ ab illis proponebantur, quod ex reipublicæ dignitate non eſſent, re inter ipſos agitata reſpuerunt. Quin etiam illud accidit: nam quod erant Romæ duo reipublicæ legati, Joannes, de quo dixi, Baduarius homo leniſſimis omnino moribus, & Georgius Piſanus moroſi admodum ingenii; cum Julio Centum cellas petente Piſanus in comitatu fuit, Baduario Romæ ob valetudinem relicto. Ibi cum Julium tranquillo mari navicula exhilaratum, qua una ille re magnopere delectabatur, Piſanus de eo ipſo reipublicæ in Flaminia negotio alloqueretur: *Quin tu*, inquit Julius, *non cum Senatu*

1508

1508 *natu tuo agis, ut is aliquem ex ſuis civibus mihi proponat, cui ego Ariminum, Faventiamque dem Romanæ reipublicæ nomine obtinenda, ſtipendiariumque illum meum faciam? ita & habebitis re vos a me oppida illa, & ego ad ſpeciem non amiſero*. Ad quem quidem Julii ſermonem Piſanus reſpondiſſe dicitur: *non conſueſſe rempublicam quempiam ex ſua civitate regem facere*. tumque nihil de ea re ad Senatum ſcripſit: neque quidquam cum collega poſtea communicavit ſuo. ita ſive caſu, ſive fortuna, ſive deorum immortalium voluntate, qui rempublicam florentem opibus, egregiam & illuſtrem fama, pollentem auctoritate, in finitimorum regum invidiam adduxerint, ut ex adverſis ejus rebus animos hominum erudirent, quæ civitas quodque imperium annos plus mille octoginta ſemper creverit, poſſe id unius diei ſpatio vehementer conteri ac debilitari.

Venetorum bellicus apparatus. Patres pacis ſpe depoſita, ad bellum propulſandum ingenti animo ſe converterunt. Itaque uti equites gravioris armaturæ ſupplerentur numero ad decem millia, levioris ad tria millia, quingenti, quorum eſſent ab Epiro duo millia, militeſque ad millia treſdecim conſcriberentur, Senatus ſtatim juſſit. tum ut ei quoque rei proſpiceretur, ſi quid reges mari molirentur, naves triremes quindecim, quarum eſſent nothæ quatuor, ut in urbe Cretaque inſula armarentur, claſſique reliquæ conjungerentur, latum. Miſſus quoque ab Decemviris ad regem Britanniæ, Andreas Baduarius, qui multos annos ea in inſula fuerat, linguamque illam callebat, ut eum reipu-
1509 blicæ amicum faceret. Interim & Laſcaris Gallorum regis legatus, Patribus valere juſſis, ab urbe in Galliam diſceſſit ultimis januarii diebus: & Antonio legato reipublicæ uti domum reverteretur, regii in Gallia interpretes edixerunt, cum ei prius torquem aureum dono regis nomine attuliſſent. Antonius autem *non egere ſe inimici regis muneribus* pronuncians, torque repudiato, viæ ſe dedit. Caroldius etiam Mediolano dimiſſus cum Triultium diſcedens ſalutaviſſet: ille vero, *Pudet me*, inquit,

quit, *Caroldi, bujus belli, quod parari video. nam injuſtum eſt: nulla enim in re violatam a vobis Gallorum ſocietatem poſſumus dicere. nam quod rex de indutiis queritur, id quidem nihil eſt: Senatus enim illi ob res modo Italas tenebatur, reliquis in rebus erat liber.* Paucis autem poſt diebus cum parum eſſe ſuperioribus Senatuſconſultis proviſum exercitu comparando Patribus videretur, additum ad illa eſt, uti equitum levis armaturæ mille, militum quina millia advenarum nationum ſcriberentur, ſagittariique e Creta inſula mille, ex Acrocerauniis alteri mille cujuſque modi armorum accerſerentur. quodque Genuæ atque Provinciæ portubus naves innumerarum amphorarum quatuor, triremeſque non paucas armari ab rege Patres intellexerunt: naves triremes duodecim, quarum eſſent nothæ duæ, prioribus addendas cenſuerunt. Latum etiam, ut Cremonæ arx ad ſuſtinendos hoſtium impetus longe munitior fieret. itaque mille operæ ei rei a magiſtratibus additæ, opus ante incœptum bellum perfecerunt. reliqua etiam eorum finium oppida caſtellaque quibus id uſui eſſet, communitiora fieri, magna cura atque impendio cœpta ſunt. Ea dum Nicolaus imperator inviſeret, Bergomumque adire, quod poſtremum erat, die dicta ſtatuiſſet, re per exploratores Mediolani præfecto nunciata, noctu ejus equites ducenti cum militibus totidem, quos ſinguli ſingulos ſuis in equis impoſuerant, Abdua flumine trajecto, ſe in ſylvas abdiderunt, ut imperatorem, qui nihil ejuſmodi veritus cum paucis itineri ſe dederat, de via interciperent. quorum de inſidiis cum eſſet Bergomum per agricolas earum regionum magiſtratibus nunciatum, tabellarii nunciique citatis ad imperatorem equis miſſi ab iis, parvo illi ſpatio ex hoſtium manibus erepto, ſaluti & incolumitati fuerunt. 1509

Iis rebus foris adminiſtratis, domi claro ac ſereno die urbanis in navalibus, dum pulverem ad tormenta exercenda confectum in arculas ligneas operæ infarciunt, ictu mallei favilla emicuit: ea ingentem ejus pulveris acervum comprehendit, disjectiſque immani cum fragore ac toni- *Navalis urbani incendium.*

1509 tru, terræque motu ejus conclavis, in quo aſſervabatur, parietibus & tecto, ut lateres, tegulas, aſſeres, tignaque ipſa longo per aera tractu volantia ignis vis atque impetus in diverſa tulerit; fumo & caligine urbem totam puncto temporis integens civitatem perterrefecit: Senatuſque, qui habebatur, miraculo exterritus in forum frequens deſcendit. eo igni & cadentibus paſſim iis, quæ ſublime ierant, fragmentis, ex fabrum collegio quamplurimi, magiſterque ipſe fabrum, & honeſti homines aliquot interierunt: habitaque pro oſtento res fuit. Regis ſub hæc Ferdinandi legatus Patres adiit, *Regem ſuum eo ſe fœdere, quod ictum Cameraci eſſet, uno modo capite, quo ſit bellum Thracibus inferendum, cum Aloiſio rege conjunxiſſe: velle enim, quod cum republica fœdus habeat, in eo amantiſſime permanere: cupere autem, propterea quod fiat certior ab Aloiſio arma in rempublicam parari, ſcire a Patribus, quænam ſit ejus rei cauſa: demum, quidquid aut opibus, aut benivolentia valeat, id omne reipublicæ polliceri*. Ejuſmodique ſermonem ipſe in Hiſpania rex cum reipublicæ legato Franciſco Cornelio habuit, ut Senatus ea, quæ multis auctoribus aliunde cognoviſſet, de Ferdinandi ab ſe alienatione, falſa eſſe crederet. ita ſunt prona hominum ad fallendum ingenia, non quorumlibet modo, ſed regum quoque. Ubi Patres de inſidiis imperatori factis in agro Bergomati ab Gallis equitibus intellexerunt, ea re belli factum initium rati, duos ad id legatos legerunt, illos ipſos, qui paulo ante bellum Rheticum Carnicumque adminiſtraverant, Andream Grittum, Georgium Cornelium. atque is, antequam proficiſceretur, majoribus comitiis templi Marci procurator lectus eſt, Dominici Mauroceni, qui mortem obierat, de quo ſupra commemoravimus, loco. Erat Cornelius annorum LV. neque poſt Franciſcum Foſcarum, qui Dux Venetorum fuerat, quenquam minorem natu illum magiſtratum eſſe adeptum conſtabat: adeo uni ſenectuti eo creando fere ſemper honos fuit. Præfectus quoque a Senatu lectus eſt Epirotis equitibus Juſtinianus Maurocenus:

Belli contra Venetos initium.

nus : quæque ad eam diem in nobilitatem aditum nunquam habuerat, Vincentio Valerio tormentorum cura tradita. Proficiſcentibus autem ab urbe legatis, quæſtor eſt exercitui Paulus Nanus declaratus. 1509

Quoniam vero magiſtratus regii edictum Mediolani propoſuerant, ut cum ejus urbis cives, tum vero etiam Ligures, aut omnino Galli, qui in ditione reipublicæ eo temporis moram traherent, viginti dierum ſpatio domum reverterentur, id qui non feciſſet, mors ei pœna eſſet, ejuſque bona publicarentur : qua ex re fiebat, ut perplurimi, qui vel mercaturam faciebant, vel plebejas artes exercebant, domiciliaque in urbe habebant, emigrare cogerentur : legem contra Patres juſſerunt, qui ea de cauſa urbem reliquiſſet, qui ve illum navicula evexiſſet, aut comes itineris fuiſſet, ejus bona fiſco inferrentur, aliquandoque captus annum in carcere teterrimo conficeret. ea pœna propoſita, omnes, quibus quidem aut inſulæ, aut fundi, aut omnino res aliqua familiaris eſſet, emigrare veriti reſtiterunt. Iis rebus belliciſque apparatibus, & Maximiliani cum Aloiſio rege nova ex fœdere conjunctione, Germani mercatores, qui in urbe erant, permoti, concilio coacto a Patribus petierunt, uti ſe tutos, ſi quid reipublicæ ab ſuo rege accidat, velint eſſe. quod quidem illis Patres libentiſſimi conceſſerunt : ampliſſimaque iis facultas eſt omnia, uti conſueverant, in tota reipublicæ ditione liberrime agendi tradita. Comitiis deinde majoribus præfectus eſt claſſis Angelus Triviſanus declaratus, juſſuſque a Senatu quamprimum conſcendere : nam præter eas naves, quæ a Gallorum rege armabantur, Ferdinandum quoque regem parare claſſem, quam in Siciliam & Tarentum mitteret, reipublicæ apud illum legatus ad Senatum ſcripſerat. tametſi ejus legatus Patribus fidem faceret, Africanarum rerum cauſa eas opes comparari : nihil omnino eſſe, quod eo ab rege ſibi verendum exiſtimarent, qui eſſet reipublicæ amantiſſimus. Ea res, & quod Julius exercitum & ipſe in Flaminia ex Hetruria & Umbria & Piceno cogebat; & Galli magna manu Al-

1509 pes jam trajecerant, longe majore autem una cum rege in dies trajecturi dicebantur; & Maximilianum omnes homines idem per ſe facturum exiſtimabant (miſceri enim & tractari arma ex Germania rumor attulerat) Senatum ſollicitum fecerat, quonam pacto unus tot tantorumque hoſtium impetus terra marique ſuſtineret, præſertim cum Julius Roma, ſuiſque omnibus ab oppidis & finibus manum ullam ad reipublicæ ſtipendia venire non permitteret, edictis durioribus interpoſitis: ut, qua ex parte plurimi ſe duces reipublicæ obtulerant, multumque copiarum ſecum adducturos ſe receperant, reſquepublica magno eos uſui ſibi futuros confidebat, ab ea illam parte ſpes omnis atque opinio deſtituerit. Quæ cum ita ſe haberent, præſtare Patribus viſum eſt, uti ad Senatum de reſtituenda Julio Faventia referretur, ſi forte illum eo munere avertere ab incœpto poſſent: verum Georgio Emo rem vehementer refellente, nihil latum.

Legatis Brixiam Cremonamque profectis, templi Marcii altera procuratio, quo in magiſtratu Marcus Antonius Maurocenus mortem obierat, Andreæ Gritto comitiis majoribus eſt delata, ut eo munere ad bene de republica promerendum rebus tam dubiis accenderetur, Andrea Venerio cive prudente, publicique juris retinente, octo ſuffragiis præterito: qui eo anno Patribus auctor fuerat, uti Aloiſii regis ſocietate, ſuſpecta illa quidem ac plane dubia, repudiata, cum Maximiliano, magnopere id efflagitante, ſe conjungerent. Petrum interim Landum Faventiæ magiſtratu decedentem, in Flaminia legatum Senatus juſſit eſſe. Is Ariminum profectus, detecta proditione ab Julio inſtituta, qua ejus militibus noctu oppidi portam tradi convenerat, de proditore pœnas ſumpſit. Miſerant ad Helvetios ſuperioribus diebus Patres Hieronymum Saornianum ſocietatis inſtituendæ cauſa: atque is quatuor eorum pagis perſuaſerat uti ſe cum republica conjungerent: fidemque ab iis acceperat, ſi per decennium ducentæ quinquaginta auri libræ annis ſingulis a Senatu eis dentur, ſe cum republica futuros, atque

in

in Galliam tranſalpinam eveſtigio contra regem eruptu- 1509
ros. ea intellecta re, uti ita fieret, a Senatu lex eſt lata. Duo ſub hæc nuncii Venetias allati, magno timore pro belli initio civitatem affecerunt: quorum alter, Franciſcum Mantuanorum principem Caſale municipium in Padi fluminis ripa ſibi finitimum collecto equitatu & peditatu repentino impetu cepiſſe, Patres certiores faciebat: ab altero, Gallorum magnas copias Abdua trajecto Trevium oppidum aggreſſas, cum illis obviam, qui in oppido erant, equites & milites exiſſent, omnem illam manum fudiſſe, ex militibus non parvum numerum interfeciſſe; Paulum Memium prætorem, & Juſtinianum Maurocenum una cum filio, præfectoſque tres captivos feciſſe, atque oppidanos ad deditionem compuliſſe, confirmabatur. equites tamen Epirotas ducentos, quibus Maurocenus præerat, reliquis fuſis fugatiſque, conglobatos per mediam hoſtium aciem ſe ſe incolumes in tutum recepiſſe, neque eos laceſſere ex hoſtibus auſum quenquam fuiſſe, idem nuncius adjecerat.

Rex Gallorum Venetis bellum indicit.

Regis etiam Gallorum præco ad urbem venit, ut bellum reipublicæ indiceret. Ab eo Patres, ſemotis aliis, ne civitas re nova permoveretur, ſe adiri voluerunt. itaque porta devia in veſtibulo curiæ admiſſus, veſte liliis aureis intertexta ſe ſe induit: tum curiam ingreſſus ante Patrum ſubſellium ſtans, *Bellum*, inquit, *Lauredane Venetorum Dux, cæterique hujus urbis cives, Ludovicus Gallorum rex indicere me vobis juſſit tanquam infidis hominibus, Pontificiſque Maximi & reliquorum regum oppida per vim perque injuriam capta poſſidentibus, omniumque omnia dolo malo ſub veſtram ditionem rapere atque redigere feſtinantibus. ipſe ad vos armatus ea repetiturus venit.* Ad hæc Lauredanus Patrum medius ſua in ſella ſedens ita reſpondit: *Res hæc publica, Galle, quam adiiſti, nihil injuſte poſſidet: nam jure agit, neque fidem cuiquam fallit: quam certe fidem niſi valde plus juſto regi ipſi ſervaviſſemus tuo, ille vero ubi pedem in ſuo poneret, in Italia non haberet. Sed præſtat nos vel cum periculo eſſe, qui ſemper fuimus, dum Aloiſius æque arrogantia atque perfidia polleat. bel-*

Digitized by Google

1509 *lum, quod denuncias, propulſaturi cum diis immortalibus ſumus, quos ille vindices habiturus eſt, aut hic, aut apud manes, rupti per ſcelus fœderis.* Hoc reſponſo accepto eſt dimiſſus: ac ne quis eum violaret, quos itineris comites a reipublicæ magiſtratibus adveniens habuerat, iidem ſunt reducere atque in regis finibus ſiſtere illum juſſi.

Brixiani, ubi de captis oppidis & præfectis nunciatum eſt, concilio civitatis coacto milites ſex mille ſua pecunia legere decreverunt, atque ad legatos mittere. civiſque unus ex iis Aloiſius Avogarius, ſexcentos milites ſe celeriter confecturum, magiſtratibus eſt pollicitus, eoſque ſine ullo reipublicæ impendio menſes quatuor in exercitu habiturum. quod quidem Brixianæ civitatis factum, plenum fidei atque benivolentiæ, poſtea Veronenſes æmulati, quinquaginta auri libras exigi ab ſe ſe, atque in milites ad exercitum mittendos ſtipendii nomine diſtribui concilio coacto ſtatuerunt. Galli eo ſucceſſu cohortati inter ſe Caravagium capere aggreſſi, ubi oppidanos quique oppidum cuſtodiebant milites apertis exire ad prælium portis magno cum clamore ingentique tubarum ſono e propinquo viderunt, veſte atque argento temere ubi conſederant relicto, ſe ſe fugæ mandaverunt. Domi autem Patribus pecunia in bellum eroganda ſollicitis, præter tributa alia de hoc quoque Senatuſconſultum factum eſt, & quidem ſolito fieri ſuperioribus in bellis altero tanto gravius: uti a magiſtratibus urbanis ſex menſium ſtipendia integra reipublicæ remittantur: reliquorum vero compendiorum, quæ omnino ex juriſdictione ipſa, vel ex portoriis fraudatis, vel quacunque alia ex re ad eos redeunt, media pars in ærarium inferatur, quadragintaviralibus judiciis exceptis, quibus unis media ſtipendiorum pars maneat, propterea quod aliunde nihil lucrantur: magiſtratus autem provinciales, & arcium præfecti, intra ſinum Phanaticum qui ſunt, mediam ſtipendiorum partem reipublicæ remittant, reliquis in rebus eadem, qua urbani, lege teneantur. Horum autem magiſtratuum urbanorum & provincialium omnium juris interpretes, & ſcribæ, miniſtrique, mediam & ipſi cum ſti-

pen-

pendiorum partem, tum compendiorum tribuant reipublicæ, Veronæ, Brixiæ, Bergomi, Cremæ, Cremonæque, atque Flaminiæ magiſtratibus item exceptis, & iis qui ultra ſinum Phanaticum ſunt miſſi, qui omnes quartam modo partem earum utrarunque rerum conferant: ſatis enim magna alteris incommoda bellum eſſe ipſum allaturum, alteris iter longum & impeditum jam attuliſſe, ne aliis etiam oneribus ferendis æque ac cæteri affliđentur. Eam legem, uti dictum eſt, cum Senatus juſſiſſet, majora quoque comitia triduo poſt habita pari ſtudio juſſerunt. Latum eſt etiam, uti exules illatæ fortuito mortis cauſa, qui una cum quatuor bello idoneis hominibus militiam reipublicæ menſes quatuor ſua pecunia fecerint, ab exilio revocentur. 1509

Legatus deinde Bergomatibus eſt datus Marinus Georgius, Ariminenſibus Aloiſius Armerius, qui eis in oppidis adminiſtrando bello præſint. Interim cum a Petro Lando Patres certiores facti eſſent, ab Julianis copiis incurſiones in Reipublicæ fines fieri, abigique prædas, & agreſtes homines vulgo interfici, vel captos in vinculis adduci, eadem eſt in Julii finibus patrandi exercitui reipublicæ a Senatu facultas tradita: Laurentiuſque Sagredus præfectus claſſis in Flaminiæ Picenique litoribus ſuis cum navibus Ariminum contendere eſt juſſus. Cumque hoſtium numerus in Cremonæ finibus Abduæque ripis vehementer augeretur, caſtellaque ad eos & pagi aliquot defeciſſent, uti naves aliæ adverſo Padi flumine in Galliam mitterentur, aliæ in lacu Benaco armarentur, lex eſt lata: præfectique alteri claſſi Sebaſtianus Maurus, alteri Zacharias Lauredanus dati. Gaſpar etiam Severinas, qui Ceſenæ erat, ſeque reipublicæ obtulerat, & Antonellus Neapolitanus cum turmis equitum ad reipublicæ militiam ſunt conſcripti: atque hic quidem, quod erat plane dives, confectis in urbe teſtamenti tabulis templi Marcii procuratores ex aſſe ſibi hæredes inſtituit, atque ad bellum profectus eſt. Leonardus etiam Pratus, e Lupis Apuliæ oppido, ex ſocietate Rhodiorum militum, ſe ad rempublicam

Antonelli Neapolitani & Leonardi Prati, ad- venarum, in Remp. liberalitas.

1509 contulit, homo & gentis nobilitate, & rei militaris ſcientia clarus: cui paulo poſt, ut virtuti ejus honos haberetur, equites levis armaturæ centum quinquaginta, reliquorumque omnium ejuſdem modi equitum præfecturam Senatus tradidit. Is quoque Leonardus cum ad urbem quinquaginta auri libras domo ſecum attuliſſet, Patribus dixit, tanto ſe auro in præſentia non egere: decemque ex ea ſumma ſuos in uſus retentis libris, reliquas quadraginta eis obtulit, atque a curia in diverſorium abiens ſtatim miſit. tam prona in alieno homine atque advena liberalitas cum benivolentia in rempublicam extitit. Venienti autem ad urbem Hannibali Bentivolo, Patribuſque pollicenti, ſi favore ſuo velint, opibuſque ſibi præſto eſſe, brevi ſe una cum fratribus & ſuorum factione, Bononiam ab Julio averſurum, magnamque illi plagam, quæ nihil timeat, inuſturum: Senatuſconſulto ſunt omnia, uti petierat, permiſſa, literæque ad præfectos in Flaminiam datæ, rem omni ſtudio juvarent: atque ipſi equites quingenti, Hermeti fratri ejus milites ſunt bis mille cum pecunia pro re, quam parabant, traditi. Equiti etiam Vulpio e Cornelii Foro, ob ſeditiones civitate ejecto, equitum gravis armaturæ turma data: Herculique Tiberto Ceſenæ item exuli milites quingenti, ſpe novandarum rerum ſuo in oppido ab utroque, quibus revocatus motibus Julius, ſuiſque rebus timens, ab incœpto bello deſiſteret. Inter hæc binas auri libras ſacris virginibus Patres dono dari a quæſtoribus curaverunt, ut preces diis immortalibus tam duro tempore pro republica facerent: perque omnia urbis templa ſacerdotes a Pontifice juſſi numina, quorum ſub tutela Venetum imperium eſt, votis ſupplicibus, & ſolenni ritu placare.

Verum enim vero cum belli facies quotidie formidoloſior fieret, eque Gallia tranſalpina operæ fabrique magno numero Mediolanum, Laudemque Pompeji adveniſſent, pontesque tres diverſis locis in Abdua flumine ab hoſtibus inſtituerentur, regemque ipſum multo maxima cum manu paucis diebus affuturum, fama nunciique vulgaviſſent;

ſent; atque a Flaminiæ latere Julii exercitus modo Ariminum, modo Faventiam invaſurus magnopere urgeret; ob ingentes autem tot tamque præſentibus in rebus factas impenſas pecunia rempublicam deficeret, quod profecto malum omnium maximum pleriſque videbatur: coacto Senatu Lauredanus Dux auri libras decem mutuo ſe daturum reipublicæ pollicitus, cives reliquos, quibus non deeſſe facultatem ſciebat, idem pro ſe quiſque uti facerent, eſt cohortatus. itaque eo die poſteroque plurimæ auri libræ mutuo in ærarium collatæ, eo metu civitatem liberaverunt. Tauriſo deinde reliquiſque ditionis Venetæ locis, urbe excepta, reſtitutus eſt ab exilio Jacobus Collaltus (cujus exilii damnatus ob necem patrui fuerat) dum is in exercitu reipublicæ, quemadmodum quidem Patribus ſe obtulerat facturum, cum turma equitum centum menſes quatuor ſua pecunia militiam faciat. Erat tunc in ſermone civitatis haud modico Faventia: quo in oppido detecta proditio fuerat Franciſci Brixiani equitum turmæ præfecti, deque eo pœna ſumpta: oppidi enim portam noctu Julianis ſe militibus aperiturum cum eorum interprete pepigerat, atque inſigne Julianum cum quercu aurea & coronis, quod in muris mane poneret, ab eo traditum domi ſuæ cuſtodiebat. Illi autem, patefacta re, in Faventiæ ſe fines intulerunt, ut oppidum montanum Briſigeliam, cui civitas propter optimum genus militum ex eo educi ſolitum magnopere confidebat, expugnarent: jamque Tartarum Centurionem reipublicæ qui Briſigeliam cum tribus cohortibus præſidii cauſa ſe conferebat, inſidiis poſitis interceperant: pauloque poſt cum oppidum tormentis cinxiſſent, eo ſunt potiti, prætore quæque cum eo erat copia, & Joanne Paulo Manfronio equitum præfecto magna virtute, qui tuendi oppidi cauſa eo cum paucis equitibus per medios hoſtes ſe ſe inferens venerat, in arcem ſe recipientibus: quos tamen omnes multis oppugnatos præliis, arce etiam dejecta, captivos fecerunt: & Faventia fruſtra tentata, in Ravennæ fines ad Ruſſium oppidulum oppugnandum ſe contulerunt.

1509

Faventia per proditionem tentata.

Eas

1509

Lex in eos qui tributa exſolverent negligentius.

Eas ob res civitate perturbata cum lentius tributa exigerentur, Senatus cenſuit, ut qui jure comitiorum præditi die ſibi præſtituta in ærarium non intuliſſent, eorum nomina comitiis majoribus recitarentur, ut ab univerſa civitate cognoſci poſſet, qui cives non amantes patriæ eſſent. quod ſi ob eam contumeliam alia præſtituta die non inferrent, tum vero a Senatu atque a collegiis ſecretioribus, demum ab omnibus reipublicæ muneribus arceantur; eorum loco alii ſubrogentur; ipſi ad ferenda ſuffragia ne admittantur. Hæc tum fuit nobilitati pœna multiplex conſtituta. Plebi vero id unum, ut in ærarium non inferens, a publicis & ipſa muneribus amoveatur: quæ cum plurima quidem ſunt, tum certe etiam perutilia, ut magna pars civium ea ſe re alat perliberaliter. Eam legem majora comitia primum habita comprobaverunt, acerbitate temporum civium animos frangente, ut quod alias non tuliſſent, neque unquam latum antea meminiſſent, tum quidem non perferrent modo impoſitum patienter, ſed ipſi quoque ſibimet imponerent perferendum. Lege lata Bergomo literæ venerunt, hoſtes in oppidi finibus Medelaci caſtellum magna vi oppugnatum cepiſſe: omnes qui in eo erant interfeciſſe: non mulieribus, non infantibus peperciſſe: ut civitas perterrefacta, tuendi oppidi auxilium a legatis petat.

Ductorum Venetorum ad Abduam varia conſilia.

Interim magna ex parte collecto ab imperatore, Livianoque reipublicæ in Gallia exercitu, ad quem quidem equites Epirotæ perplures modo allati ſe contulerant, magnaque vi optimorum tormentorum a Valerio adducta, cum de Abdua flumine tranſeundo ſententiæ ab iis, atque ab legatis, & reliquis præfectis dicerentur, Livianus autem magnopere tranſitum probaret: *Multum enim, ſi tranſeant, poſſe ipſos proficere, nondum collectis hoſtibus, rege non præſente, populis adhuc in ambiguo utram ſequi partem præſtet, conſtitutis: audacia & celeritate plurima confici, cum ſua hoſtibus conſilia impediantur, ipſis animi augeantur:* ſed reliquis eam rem non probantibus, quod fines reipublicæ hoſtibus direptioni, ſi & ipſi Abduam

trans-

tranſiſſent, eſſent relinquendi, Livianus ad legatos conver- 1509
ſus, *Agite*, inquit, *ſi cunctari hic volumus*, *ſcribite ad Se-*
natum, *decies millies auri libras paratas habeat*, *quibus*
producere bellum poſſit. Qua de contentione Senatus cer-
tior ab legatis factus, petentibus ut quid fieri malit im-
peret, literas ad illos dat, eam ſe rem imperatori Livia-
noque permittere, qui rebus omnibus interſint: & moram
ſe & fluminis trajectum ita probaturos, uti ipſum alter-
utrum e reipublicæ commodo ſuſceperint. Interim Ju-
lius, qui Urſinæ gentis duces, ne ad reipublicæ mili-
tiam accederent, partim minis, uti ſupra demonſtratum
eſt, edictiſque terruerat, partim per filiam ſuam Felicem,
quæ Joanni Jordano ejus familiæ principi nupſerat, preci-
bus & fœmineis conſiliis ab itinere inſtituto revocaverat,
ſtipendiaque ſibi ab reipublicæ legatis Romæ curata ne re-
ſtituerent, interdixerat, data eis venia jure illa retinen-
di, fideique præſtandæ religione ſublata: præter quod
exercitum in fines reipublicæ introduxiſſet, ad illud etiam
pertinaciter deſcendit, ut Lauredano Principi, Senatuique *Julii in Venetos interdictum.*
omni Veneto, & civibus ſingulis aqua & igni interdice-
ret; ejuſque rei literas omnibus hominibus vulgandas pro-
poneret maledictorum & execrationum plenas, niſi die
præſtituta, non Faventiam modo atque Ariminum, ſed
Ravennam quoque Cerviamque ſibi tradiderint: quæ qui-
dem oppida centum ferme annos in reipublicæ imperio
fuerant: neque ullus ea Pontifex Maximus in dubium re-
vocaverat, quin jure a republica poſſiderentur. Qua in-
tellecta re, ne plebs ejuſmodi literis, plus quam tempo-
ra & reipublicæ difficultates poſtularent, permoveretur,
Senatus cavit, ne reciperentur, ne ve, qui afferrent, ad-
mitterentur. appellavit etiam de eo futurum Concilium,
miſſis Romam affixiſque in templorum foribus publicæ
expoſtulationis literis: miſſis etiam in Pannoniam ad Tho-
mam Cardinalem Strigonienſem: nam ei propter Patriar-
chatum Conſtantinopolitanum, cui præerat, una cum tri-
bus Epiſcopis concilium cogendi jus poteſtaſque antiqui-
tus erat attributa. Has ob res & belli Gallici pericula
ſup-

1509 ſupplicatio decreta eſt, aurique tantundem, uti paulo ante, ſacris virginibus publice datum placandi Deum cauſa.

Patres interea certiores facti edictum Neapoli propoſitum fuiſſe, ne quis ad reipublicæ ſtipendia ſe conferret: cogi vero exercitum a Prorege, qui cum in Apuliam ad reipublicæ oppida expugnanda contenderet: expectari autem ab eo Roma milites quingentos, quos legatus apud Julium regius in urbe conſcripſerit: reliqua omnia eſſe jam parata, ut viæ ſe ſe det: adhibito legato apud ſe item regio, ea quæ non ambiguis auctoribus intellexerant, expoſuerunt: queſtique ſunt, non eſſe hoc illud, quod ſæpe reipublicæ ſit pollicitus. Ille vero confidenter pernegare, rogareque Patres, ne quid ejuſmodi crederent: agi a Prorege illa omnia muniendi regni cauſa, propter Gallorum in Italiam adventum, non autem ut reipublicæ bellum inferat, ſuis cum regibus fœdere atque benivolentia conjunctiſſimæ. quæ tametſi Patres, quorſum dicerentur, haud obſcure cognoſcerent, diſſimulanda tamen ſibi eſſe ſtatuerunt, dum de belli exitu cum rege Galliæ ſciri poſſet. At cum aliquando de Abdua flumine non tranſeundo, niſi prius quæ oppida & caſtella Galli jam ceperant, ab ipſis expugnarentur, ne poſt ſe hoſtes relinquerent, inter duces Venetos conveniſſet, aliquot ex iis parvo negotio

Trevii expugnatio & direptio.

caſtellis receptis Trevium ſe cum exercitu contulerunt: quod oppidum equites militeſque ex optimo Gallorum genere bis mille cuſtodiebant: muroque tormentis celeriter dejecto, hoſtes ad deditionem compulerunt, nulla conditione interpoſita, niſi ut iis, equis detractis, rebuſque reliquis abreptis, cæteris ſacramento ab ipſis dato eo ſe anno bellum reipublicæ non facturos, abeundi facultas permitteretur: duces captivi tandiu eſſent, quoad eorum, quos ex Venetis eo in oppido Galli cepiſſent, cum his permutatio fieret. Ab ea oppugnatione uti Venetos repellerent, Galli magno numero vicinis ex locis coacti ad eorum quidem caſtra venerant, manus autem conſerere non ſunt auſi, ut pene in eorum conſpectu oppidum captum ſit: quod quidem Liviani permiſſu ſtatim

dire-

direptum atque inceuſum eſt : qua in direptione mulieres virgineſque prope omnes a militibus vim paſſæ ac violatæ, oppidi caſum inhoneſtiorem reddiderunt. Eo negotio confecto Hiſpaniæ regum legatus Lauredanum Patreſque gratulatum adiit, ſcire ſe affirmans ſuos reges magnam ex eo voluptatem percepturos. Pauloque poſt Mantuani ducis equites quatercenti, milites ſexcenti, Alexio duce ad caſtellum Caſaboldum, quod abeſt ab Aſula oppido in Brixianorum finibus millia paſſuum quatuor, cum tormentis, id ut caperent, improviſi acceſſerunt. Pagani, qui in eo erant, armis captis fortiter ſe defendere cœperunt : ſimul ad Federicum Contarenum a Decemviris legatum Aſulanis præeſſe juſſum miſerunt, auxilium imploratum. Federicus confeſtim quingentis militibus, quos habebat fortes viros, ut eo contenderent, petentibuſque opem ferrent, imperavit. Ii celeriter itinere confecto, prælium cum Mantuanis commiſerunt, eorumque partem interfecerunt, partem ceperunt: reliquis in fugam conjectis tormentiſque abductis, nullo ex ſuis deſiderato, vulneratis perpaucis, læti Aſulam ad Federicum reverterunt. Ea clades Mantuæ nunciata magnos luctus excitavit : erant enim in ea manu honeſti cives permulti, quorum pars major interierant. 1509

Gonzaga Aſulam fruſtra adoritur.

Veneti, quod Trevio capto oppidum militibus diripiendum tradiderant, haud levem ex ea re jacturam fecerunt: plurimi enim milites tribunis & centurionibus relictis cum præda vulgo domum profugerunt : ut magna illos perturbatio tenuerit. Eo incommodo ad regem ab exploratoribus perlato, qui Mediolanum calendis maji venerat, pauloque antea ex oppidi & ſuorum deditione graviter commotus, quo utiliter belli conſilia verteret, non reperiebat, omnibus ſuis coactis copiis Caſſianum venit, ut cum vellet, flumen trajiceret. Habebat autem lectiſſimorum equitum millia quindecim, quibus duces clari nominis præerant, militum triginta : eorum pars Helvetii, Vaſcones reliqui erant. ad hæc omnem fere totius Galliæ nobilitatem ſibi ſtipendiariam ſecum ducebat. poſtremo, quicunque in Gallia

Gallorum exercitus.

lia

1509 lia citeriore aut princeps ſuæ civitatis, aut ampla familia natus, aut magnis opibus, aut omnino aliquo apud ſuos loco eſſet, eos omnes nominatim evocaverat. quæ duæ quidem res ad reliquum equitatum adjectæ, & numerum, & robur, & certe faciem ac ſplendorem exercitus majorem in modum adaugebant. Venetus erat exercitus equitum graviorum millium ſex, leviorum quatuor, militum trium & triginta: tametſi nequedum omnino omnes noſtræ in caſtra copiæ venerant: nam & Lucius Bononienſis, & Leonardus Apulus præfectus leviorum equitum reipublicæ ſuis cum turmis, qui quidem erant Brixiæ a magiſtratibus retenti, ut eos fines tuerentur, in quos Mantuanorum dux invaſurus putabatur, & equites Epirotæ perplures, tum demum appulſis ad urbana litora navibus egreſſi, & milites non pauci, quos Brixianorum civitas cogebat, expectabantur. aberat etiam ex legatis Cornelius, qui paulo antea calculo & urinæ vitio vitæ ſuæ diffidens Brixiam ſe contulerat. Erat autem is exercitus qui convenerat, ita florens etiam ſine iis, ita inſtructus, & animo, ut videbatur, paratus ad decertandum, cum ut rempublicam defenderet, tum vero etiam, ut quam Italiæ partem Galli occupaverant, in libertatem vindicaret (id enim prope palam profitebantur, ejuſmodique voces eorum creberrime ab hoſtibus exaudiebantur) ut nullo tempore aut meliores, paucis equitum ductoribus exceptis, aut omnino ampliores copias reſpublica ſuis in exercitibus habuerit: & niſi duces illis defuiſſent, nihil omnino videbatur eorum aut claram victoriam, aut pacem honorificam fuiſſe interpellaturum. Conſtat enim Aloiſium regem, ubi is prope ſe hoſtium exercitum habuit, atque ex captivis & numerum & alacritatem copiarum ad pugnandum cognovit, ſuis ducibus dixiſſe, *Nunquam ſe tantas Venetorum opes atque copias exiſtimaviſſe: haud ſibi tum ſui exercitus victoriam ſatis exploratam eſſe: fœdus ſe cum Maximiliano reliquiſque regibus ad Venetos eodem tempore opprimendos feciſſe: decreviſſe, ſi ita illis videatur, non decertare, atque ad legatos Venetos mittere, qui nunciet, poſtea-*

Venetorum exercitus.

eaquam reliqui fœderati nihil in commune conferant, ut 1509
ſe ad bellum juvent, velle ſibi rempublicam amicam eſſe, cumque ea fœdus renovare potius, quam congredi. Verum ab ſuis ducibus ſuaſum, ut ea de re prolixius ſibi eſſe cogitandum ſtatueret: loco eſſe propter flumen ejuſmodi, ut elici invitus ad pugnandum non poſſit: ſemper Venetos eum nuncium libenti animo accepturos: rem in alium diem diſtuliſſe. hæc ab illis qui concilio interfuerant, Patres poſtea cognoverunt.

Galli Abduam trajiciunt.

Caſſianum eſt oppidum in Abduæ fluminis ripa loco paulo editiore: pontemque habet ante portam ad fluminis trajectum plane commodum. trans flumen locus eſt ad ſemicirculi prope formam, quamvis magnarum copiarum capax: eum omnem locum aqua fluminis in altitudinem pedum ſex, in latitudinem circiter viginti, a ſuperiore parte derivata, inque flumen rediens claudit communitque, arboribus etiam impedita, ut introſpici non facile poſſit. Caſſiani rex biduo confecto, cujus bidui tempore Mantuanorum dux ab eo accerſitus cum equitibus quingentis ad illum venerat, flumen magno ſilentio exercitum trajecit, atque in eo, quem diximus, loco caſtra poſuit: inter quæ & noſtrorum caſtra planities tria paſſuum millia patebat. In ea planitie parva utrinque ab equitibus prælia fiebant, quibus in rebus ob Epirotarum celeritatem atque virtutem Galli, quam Veneti, ſæpius interficiebantur & capiebantur, aut omnino repellebantur. verum, propterea quod Galli tormentis in Caſſiani arce poſitis illam planitiem longe lateque verberabant, noſtri non modo ad hoſtium caſtra propius accedere prohibebantur, ſed neque, num rex flumen trajeciſſet, plane cognoverant. His ita conſtitutis rebus regi nunciatur, Revolutam oppidum ſuis ab caſtris abeſſe millia paſſuum paulo plus trium: in eo eſſe hoſtium milites ad tercentum: perfacile capi poſſe, ſi eo celeriter ſe conferat. itaque de media nocte caſtris cum exercitu egreſſus ſe ſe itineri ſecundum flumen dedit. Livianus, qui nequedum etiam ſciebat Gallos Abduam trajeciſſe, ab exploratoribus certior factus, ex tumultu ſtrepituque carrorum, quem exaudierant,

1509 rant, Gallos loco ſe moviſſe, atque iter ſecundum flumen facere, cum equitibus leviſſimis quatercentis ſub lucem caſtris eſt profectus, ut quid hoſtes agerent, cognoſceret, & ſi citra flumen eſſent, moraretur dum reliquus exercitus accederet. Caligo vero ita denſa eo mane campis incubuit, ut Livianus, qui citatus ferebatur, temere in Gallorum incideret agmen, eoſque tum demum & Gallos eſſe, & flumen tranſiſſe cognoſceret: ſed illos laceſſere tantis in tenebris non auſus, propere ad Revolutanos, quo regem iturum ſuſpicabatur, miſit, qui diceret, ſi ad ſe hoſtes accederent, parumper ſuſtinerent, ſe ſe omni cum exercitu confeſtim affuturum, auxiliumque eis allaturum. His datis mandatis ad imperatorem recucurrit, motiſque ſtatim caſtris, aciebuſque diſpoſitis, ad Revolutanos, ſi fieri poſſet, tuendos exercitui dux fuit. Sed ea in re, quod moram interpoſuerat, nulli uſui cum fuiſſet (Galli enim confecto interim itinere, tormentiſque ad muros poſitis, parvo temporis ſpatio deditione municipium ceperant) noſtri caſtra quingentos prope hoſtes paſſus ſuo loco poſuerunt: ibique diem alterum uterque ſe exercitus continuit.

Poſtero die autem, qui dies fuit pridie nonas majas, rex, ut Pandinum municipium item caperet, bene mane ſecundum flumen acie diſpoſita iter facere cœpit, ea ſpe, ut ſi Cremonæ appropinquare, ad oppidique muros ſe oſtendere cum exercitu poſſet, nonnihil confideret ſe ſe oppidum, civibus tradentibus, quorum voluntates antea cognoverat, in ſuam poteſtatem redacturum. qua in re ſua illum ſpes atque opinio fefelliſſet, ſi Veneti ſe continuiſſent, neque prælium commiſiſſent: erant enim loco editiore, ac fere medio regionum earum: quo ex loco omnibus eorum oppidis, ne quid aggredi contra reipublicæ voluntatem auderent, una tanti exercitus fama facile proſpiciebatur, quamcunque ſe in partem rex incitaviſſet: quem ſi, ut facillimum factu erat, paucos modo dies eluſiſſent, propterea quod laborare commeatu cœperat, qui ad ejus exercitum, Abdua flumine interpoſito, tum Epirotis equitibus omnia diripientibus, atque in caſtra reipublicæ trahentibus: magna difficultate affe-

afferebatur, ipſa neceſſitas flumen iterum trajicere, Laudemque Pompeji aut Mediolanum nulla re confecta illum reverti coegiſſet. Quem rerum exitum metuens Triultius, homo jam ſenex, atque in rebus bellicis exercitatus, regi auctor fuerat, ne Abduam exercitum traduceret: cumque nihil profuiſſet, Gallique tranſire flumen jam inciperent, inter ſuos, *Video*, inquit, *bodie*, Triultius, *Venetos Italiæ dominos nobis imperium tradentibus fore*. Alia ex parte imperator ſenex & ipſe, multaque rerum experientia in bellis eruditus, eundem res eventum habituras tum exiſtimans, modis omnibus, ut a pugna ſe abſtineret, Livianum, quem ardere committendi prælii ſtudio cognoverat, hortabatur: *Gallos inopia coactos ſua ſponte brevi ſe in ſuos fines recepturos: confectum bellum & victoriam ſine ſanguine partam* dictitans. 1509

Itaque cum eſſet nunciatum, hoſtes loco ſe moviſſe, Livianuſque eorum ſe conſilia ſua celeritate anteventurum imperatori recepiſſet, petiiſſetque ab eo, ut cum ipſe ad illum mitteret, cum reliquo exercitu ſubſequi maturaret: *Minime*, inquit imperator, *me accerſieris, niſi tam longinquis hoſtibus, ut congredi non poſſint: hoc unum mi fili, ne ve te animi magni tui confidentia ulterius, quam oportet, provehat, etiam atque etiam abs te peto: ſi enim gladiis reconditis vincimus, quid nos attinet belli fortunam periclitari?* Hæc imperator idcirco dixerat, quod non multum equitatui confidebat: quo in equitatu nonnullos eſſe præfectos, qui Gallicis partibus occulte faverent, non obſcure cognoverat: eoſque pugnam detrectaturos, ſi eſſet confligendum, majorem in modum verebatur. tum Gallorum naturam ejuſmodi eſſe ſciebat, ut primo impetu ſuſtineri ægre poſſent, multaque recentes conficerent, quæ ſpatio interpoſito non eſſent præſtaturi: fieri enim illis omnia in dies duriora ac difficiliora, quod moram ferre nequeant. Sed profecto longe aliter res, quam ipſe exiſtimaverat, cecidit, propter Liviani cum eo diſceptationum atque invidiæ ſuſcepta pridem ſemina, qui non ſuperiorem modo ſibi illum eſſe, ſed ne exæquari quidem imperio ac di-

1509 gnitate patiebatur, ſumptis ab iis rebus animis, quas anno ſuperiore in Carnis atque in Iſtris geſſerat. itaque ſpreto prudentiore conſilio Livianus, tum longiſſime abiiſſe hoſtes confirmans, imperatorem ad inſequendum incendit: *Non cunctando, neque ſedendo reipublicæ conſuli, quæ ſe ſuaque omnia ipſorum fidei commiſerit: fruſtra tantum confectum exercitum, tantos theſauros inſumptos, ſi ante ipſorum oculos imperii municipia nullo defendente capiuntur: ſuum hoc eſſe dedecus, non reipublicæ.*

Venetorum cum Gallis ad Abduam conflictus, & clades.

His vocibus impulſus Nicolaus, caſtra moveri, & ſigna tolli imperat, ſuoque loco relicto in demiſſiores atque impeditiores campos exercitum inſtructum producit. quatuor noſtrorum erant acies equitum militumque numero fere pares, quæ ita jam proceſſerant, ut prior ab extrema, cui Livianus præerat, tria millia paſſuum abeſſet. Rex de eo certior factus, cum eſſet inter utroſque foſſa ab incolis ad derivandas aquas confecta, in longum porrecta terræ ſpatium, alta lataque, ut trajici ab alterutris ſine magno diſcrimine non poſſet: ad extremam ejus partem agmen ſiſtit, atque ab itinere continet eouſque, ut tres noſtrorum acies ſuum exercitum prætergreſſas ſciret eſſe: tum agmen & tormenta retorqueri, atque in ultimam noſtrorum aciem impetum fieri imperat: aciemque pleniorem ſuam, cui magnopere confidebat, in impeditos atque inopinantes immittit. Veneti primum omnium frequentes ab Gallis miſſas tormentorum pilas exceperunt: interfectiſque non paucis, in quibus fuere legati comites aliquot, qui ante ipſum disjecti ejus modo ſanguine os non reſperſerunt, ut temporis exiguitas patiebatur, converſi quantum poterant pugnaverunt. ſed quod erat magna eorum pars ex proordinibus, neque multum rei militaris uſum habebat, facile omnes interfecti fugatique ſunt. erant autem numero ad millia quatuor. Apud hos ea in acie cum eſſet Petrus Montius, de quo ſupra dictum eſt, cum militibus, qui ſub eo merebant, mille, is hoſtium impetum excipiens cum fortiſſime & quantum humana vis poterat, pugnaviſſet, magnumque hoſtium numerum interfeciſſet, reliqui feſſi vulne-

vulneribus jam cederent, ſubmiſſis ab rege multis optimorum militibus millibus, qui prælium reſtituerunt, cum octingentis ſuorum in media hoſtium acie confoſſus occubuit. Erant apud illum Saccoccius Spoletinus cum ſeptingentis militibus, Citolusque Perusinus cum fere totidem, viri & ipſi magna excellentique virtute: horum alter interfectus eſt: Citolus multis vulneribus acceptis in hoſtium poteſtatem venit: ex reliquis, ea in acie qui erant, militibus perpauci Gallorum impreſſionem paulisper ſuſtinuerunt. Livianus pugnæ initio, prælium commiſſum conſpicatus, alio ab latere cum ſua turma in hoſtes ſe injecit: atque ab ipſis, equo defeſſo, ut in recentem ſe inferret cum deſiluiſſet, vulnere ſub oculis accepto captus eſt, captique qui cum illo prælium inierant, fortes viri, & claro loco nati ſane plurimi: apud quos Francus Burgius equitum ſagittariorum turmæ præfectus acriter pugnans occubuit. reliquus equitatus cum præfectorum proditione, tum timore pugnandi, nulli omnino reipublicæ uſui fuit: neque ulla ex tribus aciebus, quæ anteceſſerant, pugnanti quartæ auxilium attulit. ita parvo temporis ſpatio Galli, quos quidem magna hoſtium exercitus formidine affectos paulo ante valde pœnituerat bellum reipublicæ intuliſſe, quos timuerant, in fugam conjecerunt. nemo enim ex omni reipublicæ copia fuſis fugatiſque iis, ſe continuit: ingentique optimorum tormentorum vi, quam Vincentius Valerius præfectus miniſtrique incuſtoditam mediis in campis fugientes prædæ hoſtium reliquerant, ſunt potiti.

1509

Livianus capitur.

IN LIBRUM OCTAVUM
C. AUGUSTINI CURIONIS
EPITOME.

VEnetorum poſt cladem conſilia & ſucceſſus. Brixiani ſe regi dedunt. Veneti Apuliæ oppida Ferdinando regi offerunt. Julio Pontifici itidem Flaminiæ oppida tradunt, & Cæſari quæ ad Romanum imperium ſpectant. Georgiani ſacerdotes Venetiis Ferrariam ſe conferunt. Julii Pontificis, & Alfonſi Ateſtini perfidia. Multæ civitates ſe ſe Gallis dedunt. Veneti ad urbis propugnationem conſilia ſua convertunt. Tauriſani ſub Venetorum imperium redeunt. Alfonſi Ateſtini in Venetos injuriæ. Captivorum Venetorum cum Gallis permutatio. Antonius Grimanus ab exſilio revocatur. Cremonæ arx a Gallis capitur. Julius Pontifex interdictum in Venetos abrogat, ac pacem cum eis init. Maximiliani Cæſaris in Venetorum fines irruptio. Venetorum legati quomodo a Julio accepti. Patavium a Venetis recuperatur.

PETRI BEMBI
RERUM VENETARUM
HISTORIAE
LIBER VIII.

VBi nuncii literæque de ea re ad Senatum venere, tantus repente dolor omnes tenuit, nunquam ut alias Patres majorem animo ægritudinem contraxiſſe civitas meminerit: fereque omnes tam inexpectatum reipublicæ caſum graviter dolebant. Nam ex Liviani literis, qui eos bono animo eſſe juſſerat, & læta proſperaque multa non ſemel fuerat pollicitus, victoriam de Gallis prope certa ſpe animo conceperant: quam ſi eſſent conſecuti, neque Julium, qui in ipſos nova interdicti forma uſus fuerat, neque omnino quenquam timuiſſent. nunc ſe victos, exercitumque reipublicæ fuſum & profligatum eſſe, graviſſime ferebant: & reflantem patriæ fortunam, & difficultates, in quas incidere poſſet reſpublica animo volutabant. quanquam aliis ſuper alias acceptis literis, neque imperatorem neque le- 1509 *Venetorum poſt cladem conſilia.*

1509 gatos cum multo majore exercitus parte prælio interfuiſſe cognoviſſent; tamen quod eiſdem quoque literis admonebantur, omnium mentes timore proſternatas jacere, peditesque in primis, qui retineri non poterant, quin vulgo dilaberentur, ſeque a ſignis ſubtraherent, difficile omnino videbatur reipublicæ oppida vel a victore rege, vel a Julio poſſe defendere. Erat in templi Marcii procuratorum collegio Paulus Barbus, civis ſane prudens, diuque multa cum laude in republica verſatus. is, quod erat ſenio confectus, a publicis muneribus abſtinens domi ſuæ aliquot ſe menſes continuerat. huic Lauredanus Princeps miſit, qui cladem exercitus nunciaret, & Senatum cogi diceret, ipſumque adeſſe, ſi poſſet, hortaretur. quod ubi ſenex audivit, veſtem ſenatoriam popoſcit, atque ita in curiam membris trementibus ſe ſe trahens, orationem, quam tempora poſcebant, habuit: *Veniſſe in Senatum ſe ſe corpore infirmo, nullis viribus, ut eam ſententiam diceret, quam præſens rerum ſtatus pateretur: quotum enim quenque eſſe, qui in tanta tam repente offuſa urbi caligine poſſit, quid fieri expediat, recte diſpicere? gravem eſſe reipublicæ caſum, illius opes fractas debilitataſque eſſe: exterorum auxilia unde peti poſſint, non videri: verum, eſſe Deos immortales, quos ruptis fœderibus hoſtes violaverunt, eoſque neque arma hominum vereri, neque poſſe decipi ab iis, qui nos in neceſſitudine ac fide illorum requieſcentes, plurimiſque noſtris maximis atque perpetuis benivolentiæ officiis conſtantiaque fretos prodiderunt: eos tanti ſceleris vindices futuros, reiquepublicæ auxilium laturos, ſe confidere*. Hæc ille cum dixiſſet, ad ea quæ eſſent procuranda atque ſtatuenda, orationem convertit, quod idem multi magiſtratus fecerunt. Pluribus igitur dictis ſententiis, ut in tam dubiis rebus cuique aliud fore uſui ſuccurrebat; primum omnium pecunia legatis, qui ſe ex fuga apud Brixiam receperant, ad exercitum inſtaurandum decreta eſt: nam Cornelius ex morbo pauliſper recreatus, dum in caſtra ſe referret, clade audita una cum fugientibus eo redierat. tametſi eis e ſtipendio ante prælium

exer-

exercitui dato non minimum pecuniæ ſupererat. deinde ad Dominicum Grimanum, & Marcum Cornelium Georgii legati filium, qui utrique in Cardinalium collegio Romæ tunc erant, datæ literæ, uti Julio ea, quæ ipſemet petierat edicto ſuo, ex reipublicæ ditione oppida, intra eos quos præſtituerat dies iri ei traditum Senatus nomine pollicerentur: rogarent, *ne rempublicam conteri a barbaris exercitibus permitteret: quam ſi unam peſſundabunt, tutum illum reliquoſque deinceps Romanos Pontifices ipſa in urbe non futuros: id quam ſæpe alias experta Roma ſit, neſcire porro neminem: decere ipſum, qui in Italiæ præclara parte natus cœlum hauſerit, reliquos Italos tueri potius, quam exterarum nationum pluſque nimio per ſe appetentium vires opeſque, quibus vaſtitatem Italiæ inferant, augere*. Latum etiam, ut Antonius Juſtinianus, qui Cremam legatus a Senatu lectus proficiſcebatur, ad Maximilianum recta contenderet, & cum illo ſi poſſet, pacem quantumvis duris conditionibus faceret: Tergeſteque oppidum, & Portum Naonis, reliquaque municipia, quæ reſpublica ex ejus ditione ſuperiore anno ceperat, Senatum ei paratum eſſe reſtituere, ac quæ oppida ex Romanorum imperatorum ditione in Carnis & Gallia, & Venetia reſpublica poſſideret, ea ſe omnia illi tanquam accepta relaturum nunciaret. niſi enim ab altero eorum aliquid auxilii afferatur adverſus Gallorum audaciam atque impetum, nullum ſatis firmum obicem futurum eſſe verebantur. 1509

Demum lecti legati ad exercitum duo priorum legatorum loco, Georgius Emus, Paulus Capellus, legationibus renunciatis propter alios magiſtratus quos obibant, ex quibus magiſtratibus ad alia munera invitos evocari non licebat, magnam Senatus, magnam totius civitatis invidiam ſubierunt: neque eorum loco quiſquam ſublectus poſtea fuit, quod jam de priorum legatorum diligentia, quæ Senatus vellet, nunciarentur. Rogatio tantum in Decemvirum collegio lata, ne cui deinceps ulli ullam ob cauſam adverſis reipublicæ rebus cuipiam ſibi delato muneri reji-

Lex lata: ne cui liceat adverſis reip. rebus delatum munus repudiare.

1509 rejiciendi facultas ſit. Lecti poſt hæc legati duo, Petrus Duodus, Chriſtophorus Maurus, quorum qui plura ſuffragia tuliſſet, Brixiæ, Veronæ alter præeſſet. Horum prior clare Senatu audiente pronunciavit, *Se id vehementer cupiiſſe, ut ſuam reipublicæ tam triſti ejus tempore navare operam poſſet, quando lætiora non dabantur: itaque legationem libentiſſime obiturum*. Maurus autem ante Lauredani ſubſellium progreſſus, Patribus dixit, *Poſt Deum immortalem ſuam ſe vitam reipublicæ devoviſſe; ea, uti vellet, uteretur: læto ſe illam animo patriæ, a qua acceperit, redditurum*. quorum oratio ab omnibus laudata, multorum Senatorum patriæ charitate implente dulcedine animos, lachrymas elicuit. atque ii ſtatim profecti ſunt. Dionyſio autem Naldio, qui prælio interfuerat, cujuſque centuriones militeſque perplures & capti a Gallis & interfecti fuerant, ipſe fortiter pugnans repulſis hoſtibus ſe receperat, omnium reipublicæ militum præfectura eſt a Senatu tradita.

Auxere Patrum dolorem inter hæc e Flaminia nuncii, Joannem Græcum, hominem impigrum, & ſpectata fide, equitum ſagittariorum turmæ præfectum, cum ea, quæ Ravennæ erat, manu hoſtes aggreſſum, ut eos ab obſidione Ruſſii averteret, quod abeſt municipium ab Ravenna paſſuum millia XV. diuque ab Julianis oppugnabatur, equi lapſu captum fuiſſe, eoque ab hoſtibus ad murum oppidi producto, Ruſſianos una cum prætore ſe ſe illis dediſſe: eorum exercitum jamjamque ad Ravennam oppugnandam affuturum. Ejuſmodique nunciis alii e Rhetis nuncii ſucceſſere, qui dicerent, manus illis in locis & Maximiliani finibus cogi: tormenta Tridentum afferri: commeatus comportari: certam eſſe famam, bellum inferri a Maximiliano reipublicæ. Ex Carnis item & Tergeſte Patres certiores fiebant, milites ad octo millia in Alpibus prope conſcriptos eſſe, qui reipublicæ ditionem aggrediantur. Ex caſtris quoque ab legatis literæ afferebantur, regem Caravagio eſſe potitum, Jacobumque Siccum ejus oppidi municipem, equitum reipublicæ præfectum,

eo

eo cum ſuo equitatu contendiſſe, regique ſponte ſe atque 1509
illos tradidiſſe : nullum vicinorum municipiorum exercitum Gallorum expectare : omnes illas regiones in timore magno eſſe. Brixianos, qui antea & fidem & audaciam reipublicæ præſtabant, timere ſuis rebus & diffidere cœpiſſe, quod ſcirent prætores ſuos uxores & liberos & ſupellectilem domeſticam ad urbem miſiſſe : quæ res vehementer reprehendebatur. itaque ſe ſe in difficultate plurima verſari rerum omnium : milites enim vel imperia recuſare, vel accepto largiter ſtipendio tamen perfugere : tormenta eis deeſſe, quibus oppidum tueri poſſint, ſi rex eo veniat : quamobrem vereri, ne Veronam ſe recipere cogantur. Sed quod ad Caravagianos attinet, eam rem poſtea intellectum eſt ita cecidiſſe. Nam quod oppidani, ne diriperentur, ſtatuerant regem, qui cum exercitu aderat, recipi ab ipſis oportere, Ludovicus Michael arcis oppidi præfectus, qui ſe celeriter & militibus & commeatu communierat, prætore in arcem recepto, ſe ab Gallis magno animo defendebat. Galli cum triduum tormentis innumerabilibus arcem continenter verberaviſſent, neque multum profeciſſent, accidit ut ignis in cellam, qua tormentorum pulvis aſſervabatur, temere illatus, omnem illam defendendæ arcis facultatem præfecto puncto temporis ademerit : qua re milites perterriti, ſe atque arcem & præfectum & prætorem regi dediderunt : ipſiſque eſt ea tantum conditione interpoſita ſalus data. Cives autem ii Veneti duo juſſi ſe ad mortem comparare, a ſacerdote Franciſcino precibus regi ſuppliciter adhibitis (nam ei cum rege in Gallia familiaritas interceſſerat) vitam modo non amiſerunt, atque in Galliam captivi miſſi ſunt, in cuſtodiaque diu habiti.

Caravagii expugnatio.

Patavini cum viderent rempublicam omnibus a partibus premi, concilio civitatis convocato rogationem tulerunt, ut quingentæ auri libræ confeſtim exigerentur, atque ad urbem mitterentur, omniaque ſe facturos ad eam juvandam, quæ imperarentur, quæ ve ipſi per ſe cognoſcerent profectura, legati ſtatim legendi Patribus renunciarent.

Patavinorum fides in remp.

1509 rent. quæ res ſane grata illis fuit, non tam quidem quod ea magnopere levarentur, quam propterea quod exemplo aliis civitatibus eſſe poterant amanter ſe in rempublicam gerendi. At cum ad urbem veniſſet Gaſparis Severinatis ſcriba, expoſuiſſetque Patribus, magna illum difficultate propter Julii edictum ad vicinos Cremonæ oppidi fines ſe ſe unum in veſte paſtorali contuliſſe: nam ſuos equites ſecum adducere nequaquam potuiſſe: quæſiſſetque quid illum facere Patres vellent; reſponderunt, uti quantum poſſet, ipſorum ad exercitum ſuum adventum maturaret: ſtatutum enim ſibi eſſe, Liviani equites ei tradere. Ille vero ſpreta reipublicæ conditione, ad regem Galliæ poſtea ſe contulit rogatum, uti ſe Maximiliano commendaret, peteretque ab illo, ut in Citadellæ principatum, quem pater ſuus obtinuerat, ſe reſtitueret: ſcire enim, nihil illi Maximilianum negaturum. Ferrariæ vero Prodominus Aloiſius Mula Patribus ſignificavit, clade exercitus reipublicæ cognita, magnæ voluptatis ſigna cives illos miſiſſe, plebemque omnem vocibus procacioribus & tympanorum ſonis lætam atque hilarem per oppidum cucurriſſe: Alfonſum autem ducem, quem ipſe adierit, nolle ſe tutum ſua in urbe præſtare, propterea quod dicat incitatæ plebis ſtudia non poſſe contineri: itaque illi, ut diſcederet, ſuaſiſſe: redire poſtea poſſe, cum belli fervor, & interdicti Juliani acerbitas atque injuria reſederit. Quibus rebus cognitis, Mula Senatuſconſulto revocatus, medio e magiſtratu decedens domum rediit.

Jamque regi omnibus fere populis ſe dedentibus, quod a reipublicæ copiis nullum eis præſidium afferebatur, Senatus juſſit, uti milites ad decem millia, quo celerius fieri poſſet, conſcriberentur, quorum tribuni centurioneſque partim a magiſtratibus in civitate, reliqui in caſtris legerentur: equites ad tria millia utriuſque armaturæ conficerentur. Ea poſtea res quod nullum prope habitura exitum in tanta rerum omnium perturbatione videbatur: nam neque in urbe, qui vellent dare nomina reperiebantur: imperatoris autem & legatorum juſſa vulgo deſpiciebantur: ple-

pleraque omnia privatim adminiſtrabantur: Patres veriti 1509
brevi fore, ut omnis Italiæ continentis pars, quam tenerent ipſi, a republica deficeret: ad urbem tuendam, & commeatibus claſſibuſque muniendam animum adjecerunt. Confirmavit hoc eorum conſilium cum Brixianorum civitas, quæ copias reipublicæ intra oppidum recipere noluerat, quod diceret nolle ſe ab exercitibus conteri, ſatis ſibi ipſos præſidio futuros: tum quod intelligebant claſſem a Ferdinando rege in Sicilia Calabriſque eſſe comparatam, qua ab claſſe frumenti ad urbem convectiones facile prohiberi poſſe videbant, niſi reſpublica majores ad reſiſtendum opes objeciſſet. itaque latum, ut claſſi ſupplementum adderetur, ut eſſent omnes ad triremes quinquaginta. Ab annonæ quoque magiſtratu edicta ſunt propoſita, quibus frumenta facilius omnibus a locis ad urbem comportarentur. literæque ad Cyprios datæ, ut quantum maximum poſſent, frumenti numerum navibus imponerent: naveſque perplures ad eos miſſæ, ne navigiorum indigentia convectiones tardarentur: imperatumque, ut quæ ab inſula naves ſale onuſtæ jam ſolviſſent, ubicunque eſſent, ejus ſalis jacturam facerent, & in Cyprum reverterentur, frumentoque complerentur. Miſſæ etiam in Epirum cum mercatoribus, pretiaque iis, qui adduxiſſent, ampliora lege facta. Latum etiam, ut quæ leges prohiberent, ne advenarum navibus frumenta reliquique commeatus Venetias afferrentur, quo civium naves majora lucra facerent, eæ leges abrogarentur, dum de bello decernatur, liceretque quibuſcunque hominibus ſuis cum navibus commeatuum cauſa ad urbem ſine anchorario accedere. Iiſdem diebus Ferdinandi legatus Patribus expoſuit, regis ſe literis in Hiſpaniam revocari: qua de re coacto Senatu lex eſt lata avertendi ab inferendo reipublicæ bello ejus regis cauſa, ut legato Lauredanus Princeps diceret, Senatui placere, quæ haberet in Apulia reſpublica oppida, regi oblatum iri: Patres miſſuros, qui ea, cum volet rex, ejus miniſtris tradat. His cum mandatis legatus poſtero die abiit. Alfonſi etiam legatus ſalutatis Patribus domum rediit.

His

1509 His permoti rebus Patres, & quod exercitu redintegrando omnia eos deficiebant, neque multum in Nicolao imperatore ſpei repoſitum diminutis ejus copiis ad rempublicam tuendam habebant, rogationem juſſerunt, ut certus homo ad Proſperum Columnam mitteretur (is in finibus regni Neapolitani tunc erat) qui ei nunciaret, ſi reipublicæ velit præſto eſſe, Senatum ei nomen imperatorium cum ſtipendio auri librarum ſexcentarum ſingulis annis daturum, modo is equites mille ducentos ſecum adducat: rogare, uti & conditionem acciperet, & profectionem, quantum poſſet, maturaret. Interim rex a Brixianis intra mœnia recipitur: arcibuſque duabus, quas ii dolo a præfectis interceperant, ſuos miniſtros præficit. Sebaſtianus Juſtinianus prætor, quod in oppidanos magna continentia & moderatione uſus fuerat, cum una cum reliquis magiſtratibus captivus factus eſſet, publica civitatis commendatione a Rege libertati reſtitutus, Gallorum comitatu in caſtra ad legatos ſe ſe contulit. Cremenſes quidem cum oppidum haberent munitiſſimum, jam ante hos omnes Sonzini Benzonii eorum municipiis turmæque equitum reipublicæ præfecti ſuaſu in Gallorum partes tranſierant: nam cum in clade exercitus Grittus legatus, qui eo ſe recipere cogitaverat, Benzonium Cremam præcurrere juſſiſſet, civitatique nunciare bono animo ut eſſet, ſe jamjamque affuturum, eique præſidio futurum: ille ad cives ſuos advolans, uti portas legato clauderent, neque illum neque quenquam Venetum intromitterent, oratione ſua dedecoris perfidiæque plena, & auctoritate, qua pollebat, perfecit. Quibus intellectis rebus imperator legatique Piſcheriæ, municipio in Mintii fluminis ripa, ubi e Benaco exit, poſito, equitibus levis armaturæ trecentis, militibus nongentis ex itinere præſidio relictis, Veronam ſe recipiunt, caſtriſque in campo, qui appellatur Martius, ad muros oppidi poſitis, rerum exitum expectare conſtituunt. Omnes equitum ad quina millia, milites mille quingentos redacti. nam quod rex edictum vulgaverat, omnes ex Gallia, quam ipſe ceperat, qui reipublicæ

Brixiani ſe Gallis dedunt XI. kal. jun.

Et Cremenſes VIII. kal. jun.

blicæ militiam facerent, niſi ad ſuam quiſque patriam decem dierum ſpatio rediiſſent, eorum ſe bona publicaturum, atque ipſos hoſtium loco habiturum: præter cætera plurimi eam ob rem etiam legatis permittentibus diſceſſerant. Eorum adventu ſollicita civitas, ut plebs ad exercitum juvandum pronior fieret, portorium frumento molendo exigi vetuit, quoad bellum eſſet confectum. Ad id ut Senatus voluntas accederet, cum eadem civitas per legatos petiiſſet, Patres in ejus gratiam portorium in omne tempus ſuſtulerunt. Iiſdem diebus templorum aliquot urbanorum ſacerdotes edicti Juliani metu, quo iis omnibus aqua & igni interdicebatur, niſi e ditione reipublicæ recederent, atque in primis Georgiani, quorum eſt celeberrimum in inſula e regione comitii fanum, cum ſupellectili aurea argenteaque Ferrariam, atque in Mantuanum agrum profugerunt, ut urbs eo genere hominum pene deſtitueretur, civitaſque in primis rei divinæ aſſueta, magnam ex eo moleſtiam caperet. Antonii etiam Juſtiniani literæ ex Alpibus datæ Senatum certiorem fecerunt, Tridenti Epiſcopum ſe audire noluiſſe, quod diceret ab aqua & igni interdictorum ſermonem atque aditum eſſe defugiendum. itaque paucis poſt diebus cum nihil impetrare potuiſſet, Senatus permiſſu domum rediit. 1509

Monachi S. Georgii majoris Venetiis abeunt.

Miſerant in Flaminiam Patres Joannem Jacobum Caroldium, uti Ravennam urbem, & Cerviam, & Ariminum, & Faventiæ arcem (nam oppidani ſe dediderant) reliquaque Venetæ ditionis in Flaminia municipia abductis tormentis, receptiſque iis, quos bello captivos hoſtes fecerant, Senatus auctoritate Julii miniſtris traderet. Ii cum fide ſcripto data, ſe ſe & tormenta aſportari permiſſuros, & captivis libertatem donaturos, & præter hæc, quod erat primum atque maximum, uti eveſtigio interdictum antiquaretur curaturos, oppida ipſa recepiſſent: in nullo eorum quæ pepigerant, perſtiterunt, retentis tormentis, & captivis Romam miſſis, non iis modo qui bello capti fuerant, ſed illis quoque, qui præfecti oppidorum atque arcium illa ipſa pacate tradiderant, civibus Vene-

Redduntur Julio oppida omnia in Flaminia.

1509 Venetis undecim, quos in ipſo negotio circunventos in vincula conjecerant; & interdicto non reſciſſo. Ea Julii fides, ea pietas in ſupplices fuit, atque omnino in illos eoſdem, qui paulo antea Romæ, ut is Pontifex Maximus fieret, omnes ſuas opes, omnem auctoritatem, gratiam, ſtudia publice contuliſſent. Non abſimili injuria Alfonſus Ferrarienſium dux Rhodigianos apud Padum flumen poſitos, quod oppidum bello Ferrarienſi Veneti ceperant, atque ex pacis fœdere poſtea tenuerant, parva manu eo adducta in deditionem recepit. qua intellecta re, Antonio Bragadeno prætori, qui ſe in oppidi arcem intulerat, Patres per literas mandaverunt, ut tormentis abductis arcem duoque reliqua ejus regionis municipia Alfonſo reſtitueret. ſed is, antequam eæ ad eum literæ perferrentur, captus ab hoſtibus una cum arce, Ferrariamque perductus, paucis poſt menſibus in cuſtodia interiit. Itemque ad Sebaſtianum Maurum, qui cum decem & ſeptem navibus in Atheſim miſſus fuerat, literæ ſunt a Senatu datæ, ut in tutum ſe reciperet. is cum ab agricolis in reditu ab utraque ripa omni telorum genere premeretur, ac propter ſiccitates contractiore aqua minus ſe ſubducere celeriter poſſet, ejectis aliquot in flumen tormentis gravioribus, incitatiſque remigibus Bebiam rediit.

Piſcheria a Gallis capitur III. kal. jun.

At in ſuperiore Padi fluminis ripa Cremonenſes Gallis equitibus & militibus in oppidum admiſſis ſe ſe regi tradiderunt: eoque biduo nuncius ad Senatum venit, Piſcheriam municipium rege oppugnante captum: milites oppidanoſque ad unum cæſos: Andream Ripam arcis præfectum reſte ad arborem exanimatum fuiſſe. Ea re audita Zacharias Lauredanus in Benaco præfectus, ſimul quod omnia ejus lacus municipia partim ad regem, partim ad Maximilianum deficiebant, trireme & bireme, quibus præerat, incenſis, una cum ſuis omnibus hoſtibus adventantibus ſe ſubripuit. Patres ob hæc perſpecta difficultate quidquam in Gallia atque in Rhetis oppidorum retinendi, legatis mandarunt, ut in agrum Patavinum exercitum reducerent: Veronenſibuſque permiſerunt, ſi Maximilianus

nus

nus ad eos mitteret, qui uti ſe dederent poſtularet, ne recuſarent. Cumque Tauriſani tumultu civitatis & plebis excitato, pleriſque non idem ſentientibus, per legatos, quid ſe vellent Patres facere, a Senatu petiiſſent: id unum quod conducere ſibi ipſi exiſtimarent, legatis reſponderunt. Scripſere etiam ad ſuos in Carnis atque Iſtris magiſtratus, ut quæ oppida ſuperiore anno e Maximiliani ditione reſpublica ceperat, ea omnia, armamentis commeatibuſque publicis abductis, regiis petentibus miniſtris reſtituerent. Poſtremo, quod ab ea cogitatione non longiſſime aberant, ut urbi quoque ipſi timendum putarent, docti a præſentibus rebus, quantam reipublicæ diuturnitas & incrementum in ſe unos omnium regum invidiam atque odium concitaviſſet, Decemviri duodecim legerunt cives dignitate præditos, qui vada urbana atque litora, adhibitis ejus rei peritis hominibus, diligenter inſpicerent, ut aditus, ſi qui eſſent apertiores, caſtellis munirentur. Tum auctus operarum publicarum numerus: juſſumque ut omnes inſulas & domos vicorum magiſtri perluſtrarent, quantaque eſſet in urbe advenarum multitudo, quanta armorum privatim ab his comparatio, cognoſcerent: edictumque pœna capitis propoſitum, ne quis armatus incederet. vigiliæque noctu vicatim & præfecti cum militibus diſpoſiti, ne quis temere tumultus exoriri poſſet. etiam lex lata, ut triremes octo urbis præſidio armarentur. miſſuſque multo maximus frumenti numerus ab annonæ magiſtratu ad molas farinarias in Tauriſanos fines domi molitus adſervandus, ne, ſi eæ ab hoſtibus molæ interciperentur, civitas farinæ inopia laboraret. molæque aliquot, quas naves ſuſtinebant, e Pado Atheſique ad urbem perductæ: cogitatumque ut molæ aliæ, quas vertere ventus quiret, in ſuburbanis inſulis fabricarentur: puteique perplures in portus litore foderentur, ut ſi a fluminibus aqua propter hoſtes circunfuſos peti non poſſet, iis puteis civitas uteretur. Miſſi etiam publice lecti cives ad arborem in Medoaci ripis cædendam, atque ad urbem devehendam, ut materia civibus ad munitiones in propugnatione ſup-

1509

Senatus urbis ſecuritati proſpicit.

1509 ſuppeteret, & hoſtibus ad oppugnandam vel obſidendam urbem deficeret.

Verona Maximiliano ſe dedit, prid. kal. jun.

Dum hæc domi adminiſtrantur, Vicetini cum intellexiſſent Veronæ ſe urbem Maximiliano dediſſe, omniaque in Alpibus caſtella & municipia ejus civitatis præjudicium ſecuta idem feciſſe, neque a Senatu impedirentur quo minus conſilium pro tempore & pro neceſſitate caperent, ad Leonardum Triſſinum civem ſuum, quem Veneti exulem fecerant, quique a Maximiliano præmiſſus in eorum fines ſe intulerat, miſerunt, ſe paratos eſſe deditionem facere: cumque is ad oppidum paucis cum militibus acceſſiſſet, certis conditionibus interpoſitis ſe ſe regi dediderunt.

Et Vicetia non. jun.

Patavini autem, quorum erant nonnulli cives, qui rebus novis magnopere ſtudebant, coactis inter ſe privatim conciliis eidem ſe regi dedere ſtatuerunt. itaque magiſtratibus primum quidem nolle ſe exercitum, qui adventabat, intra mœnia recipere denunciaverunt: portaſque ipſi, ejectis qui in ſtatione erant, tenuerunt: deinde, ut abirent domum, neque plebis impetum expectarent, eos monuerunt. poſtremo agreſtes homines armatos in oppidum introduxerunt, ut illi Senatu primo jubente, poſt etiam nolente, diſcedere cogerentur. quamobrem Patrum juſſu exercitus Patavium prætergreſſus, & ponte in Medoaco decem millia paſſuum ſupra eum locum, ubi munitione ad naves tranſportandas a maris aqua flumen diſcluditur, navibus impoſito traductus atque ad Meſtre municipium progreſſus, ibi caſtris poſitis ſubſtitit.

Patavini Maximiliano ſe dedunt.

Patavini ad Leonardum Triſſinum miſſis interpretibus, ei Patavium cum honeſto comitatu venienti ſe tradiderunt, imperataque fecerunt.

Nova legatio ad Julium decernitur VIII. idus jun.

Interea cum Roma literæ ab Grimano & Cornelio Patribus ſignificaviſſent, niſi novam legationem ad Julium miſiſſent, nihil ſpei eſſe illum a ſua in rempublicam pertinacia receſſurum, Senatus ſex legatos creavit ex principibus civitatis, Dominicum Triviſanum, Leonardum Mocenicum, Paulum Piſanum, Hieronymum Donatum, Paulum Capellum, Aloiſium Maripetrum, qui Romam pro-

proficiſcerentur; ab Julioque peterent, ut ea quæ Reipu- 1509
blicæ polliciti ejus miniſtri fuerant, repræſentaret. Quibus de rebus nonnulli ex civibus dolore affecti, in eos qui Senatum regebant, voces plenas querelarum privatim jaciebant, fortaſſe non percipientes hujuſmodi decreta bonis rationibus facta eſſe, ac ne populi, qui reipublicæ parerent, eorumque urbes & regiones hoſtium prædæ expoſita eſſent, quorum viribus impetuique eo tempore cedere e re omnium eſſe videbatur, lætioremque fortunam expectandam: ea flante, recipi tunc poſſe, quæ vitandarum populationum cauſa deſererentur, quemadmodum Diis bene faventibus eveniſſe poſtea compertum eſt. Hi igitur, qui non ſatis probe rem intelligerent, querelas graves amaraſque adverſus eos, qui civitatem regebant, ſpargere: *Non adeo timide rempublicam adminiſtrari oportuiſſe: non tot egregia oppida tradi hoſtibus ita facile debuiſſe: neque enim majores noſtros tantis impenſis, tot exercitibus, tantis ſuis laboribus & ſanguine, tot annorum longinquitate ea imperio adjeciſſe, ut paucis poſt diebus ſponte amitterentur: errare qui mitiores futuros hoſtes crederent, propterea quod reſpublica tam facilis in illos fuerit, ut quæ nulla certa cum ſpe, maximiſque ſumptibus bello agere ſtatuerant, pacate ab iis propeque nictu oculi ſint confecta: augeri potius ea re eorum audaciam, quod debiliorem multo ad reſiſtendum armis rempublicam offenderint, quam putarant: itaque invitari eos jam allicique, tanta confecti belli celeritate, ad majora appetenda: id effectum eſſe hujuſcemodi decretis formidine plenis, ut vereri amplius, & pejora præteritis timere nunc cogantur. quod ſi regi Gallorum propter exercitum victorem cedendum fuit (quanquam ſi majorum priſtina virtus in viventium civium animis reſediſſet, non is tam propitios habuiſſet ſane Deos) quid attinuit vel Maximiliano nullos exercitus contra Rempublicam mittenti, tot oppida ultro dediſſe? vel Julii exercitum, antequam ille pactis ſtetiſſet, reipublicæ oppida in Flaminia, firmata munitionibus propugnatoribuſque recepiſſe? nunc etiam legatos eſſe ad illum Romam mittendos,*

1509 *ut & ab republica ſuppliciter adiri ſe permittat, & interdictum abrogare velit*. Hæc & his ſimilia cum jactarentur, una Mathei Prioli ſententia, quam in Senatu dixerat, a prudentioribus repetebatur, atque iis opponebatur. Ea erat ejuſmodi: *Quemadmodum gubernatores boni atque induſtrii ſolent, qui cum vim tempeſtatis ferre nequeunt, naufragiique periculum propter mercium, quas in navi habent, pondus gravitatemque imminet, jacturam partis earum faciunt, ut navi e fluctibus emergente, ipſam reliquaſque res, & vitam una ſuam tueantur: ſic in reipublicæ turbulentis his temporibus fuiſſe faciendum, ut quando ejus exercitu fortunæ magis turbine quam telis hominum disjecto, populi municipiaque omnia, quibus præſidia mitti non poterant, arma hoſtium timerent, dederent ipſi per ſe Patres, traderentque illis ea, quæ captui eſſent propiora atque opportuniora, ut ea re illorum curſum atque impetum ſiſterent, potius quam fruſtra ſuas vires jam infractas opponentes, tamen illa ipſa una cum libertate imperii amitterent.*

Inter hos ſermones & querelas legati a Forojulienſibus ad Senatum venerunt auxilium rogatum, quo ſe tueri, ſi quid hoſtes molirentur, & bellum populſare poſſent: velle enim omnes e reipublicæ imperio non recedere. ad quos Epirotarum equitum turmam militeſque ab exercitu legati Patrum juſſu ſtatim miſerunt. Idem Juſtinopolitanis poſtulantibus milites trecenti ſunt ad eos miſſi, equiteſque centum quinquaginta, qui illis diebus ab Epiro venerant. Requie exercitui ad Meſtre municipium data, libras auri ſeptingentas a quæſtoribus urbanis Senatus legatis curari juſſit: utque ii recognito copiarum omnium numero, ſtipendioque eis dato, quas eſſe idoneas ad bellum gerendum, & virtute ac fide præditas cognoſcerent, eas omnes retinerent, reliquas dimitterent, imperavit. Triremes quoque uti quatuor in Illyrico armarentur, cura eſt a magiſtratibus adhibita, Creſpa videlicet, Aſchrivio, Jadera, Pharo: itaque & naves vacuæ cum armamentis, & ſtipendium, & præfecti eo ab urbe miſſi. At in navalibus nulla ceſſatio fiebat: materia undique conve-

cta

ſta importabatur. triremes novæ biremeſque inſtituebantur, veteres reficiebantur: navigia humiliora viginti tormentis per vada ferendis ædificabantur: crateſque ex malis navium contexebantur: ſcaphæ cum feſtucis ad palos in æſtuariis figendos, qui munitiones ſuſtinerent, accelerabantur: ipſa ex ære fuſili tormenta magno numero, armamenta omnis generis, tela omnia parabantur: fabri, qui ſuppeterent, ex urbis officinis privatiſque navalibus accerſebantur: etiam machinationes ad molas frumentarias vertendas inchoatæ plurimæ perficiebantur. In his agendis ab omnibus diligenter adminiſtrabatur, ut ne feſtis quidem diebus quidquam eorum intermitterent. Baſſiano Maximiliani interpretibus tradito, Scala in Alpibus caſtellum, quod Federicus Michael præfectus timore animi incuſtoditum reliquerat, regis inſignia ſuſtulit. quod ubi Feltrini cognoverunt, prætore ipſorum Federico Mauroceno item profecto, ne diriperentur, idem fecerunt. 1509

Taurifanorum & Belunnenſium in remp. fides.

Senatus certior factus Tauriſanorum civitatem præter paucos, qui Maximiliani partes ſequebantur, in officio cum republica velle eſſe, literas ad eos dedit, quibus literis immunitas omnium rerum annos quindecim civitati dabatur, portoriumque frumento molendo removebatur. Iis rebus cognitis cives plebſque omnis in primis magna voluptate affecti, ad propugnandum ſummo ſe ſtudio confirmaverunt. quam eorum voluntatem Petrus Duodus legatus, quem Senatus Verona Vicetiaque abeuntem eo miſerat, magnopere auxit, tabulis, in quibus fiſci rationes & civium reliqua erant ſcripta, publice abolitis, atque in foro plebe aſpectante igni abſumptis: pauloque poſt milites quingenti ab exercitu Senatus juſſu ad eos præſidio miſſi, cupidiſſimis omnibus in oppidum recepti ſunt. Quod autem etiam Cividale Belunianum Maximiliano nolle ſe tradere perſeverabat, cumque republica omnes caſus experiri ſtatuerat, Senatuſconſultum factum eſt, uti Epirotæ equites ducenti Paulo Contareno præfecto Cividale mitterentur. Non tanta in rempublicam cujus ſtipendia faciebat, virtute ac fide Pandulfus Malateſta eſt uſus, qui

V 2 non

1509 non ſalutatis legatis Citadellam profectus in partes Maximiliani ſe ſe tranſtulit. Alfonſus autem Ferrarienſium dux Ateſte municipio, a quo antiquitus originem ducebat, quodque abeſt Patavio paſſuum millia quindecim, in ſuam poteſtatem redacto, omnibus probris rempublicam afficere eſt aggreſſus, ejus inſignibus e foro aliiſque locis fœde abreptis, & fundis domibuſque Venetorum civium ſub haſta poſitis. Idem tamen haud ita multo poſt, quod ab Gallis ſuo ipſe regno timuiſſet, ejuſque rei ſuſpicio ſermoneſque non infimorum hominum in vulgus emanaverant, quas ſui milites domos Venetorum civium Rhodigii atque Ateſte diripuerant atque diruerant, eæ uti publice reſtituerentur, imperavit: literaſque a domeſticis ſuis dari ad amicos, quos in urbe habebant, voluit, quibus literis certiores eos facerent, Alfonſum ducem, quæ in Venetos hoſtiliter egiſſet, timore Gallorum coactum atque invitum feciſſe: animo autem eſſe in rempublicam, uti ſemper fuerit, amico, deque adverſis ejus rebus moleſtiam capere, quod ſciret detrimenta reipublicæ in univerſam eſſe Italiam atque in omnes bonos brevi recaſura.

Miſerat ad regem Galliæ Senatus unum ex iis, qui captivi ab exercitu reipublicæ Caravagio recuperato facti, Venetiaſque perducti fuerant, ut cum rege ageret, ut ſi vellet ſuos omnes dimitti, unum Livianum reſtitueret. Is ab rege tum redierat cum mandatis ejuſmodi, ut certos cives Venetos, & tribunos ac præfectos ex captivorum, quos habebat, numero pro ſuis ſe dimiſſurum rex diceret; de Liviano nullam ſe conditionem accepturum confirmaret. Ajebat is etiam, in eo quem ſecum rex habuerat ſermone, regem ſibi dixiſſe, ſingularem in prælio Venetorum militum fuiſſe virtutem, quam ſi equites præſtitiſſent, pelli ſe atque ſuperari parvo negotio potuiſſe: aut etiam, ſi a pugna Veneti paucos ſe dies continuiſſent, futurum fuiſſe ut ipſe non ſine ignominia Mediolanum recederet: magno enim timore multo maximam ſui exercitus partem perculſam a dimicatione abhorruiſſe. Citolus quoque Peruſinus tribunus militum ab iis, qui

eum

eum in pugna multis vulneribus pene confectum ceperant, 1509
numis traditis dimiſſus, ſecundo Padi flumine ad urbem venit: quem quidem Patres omni ſtudio curari mandaverunt, nequedum enim vulnera coaluerant. hujus de prælio ſermo apud Lauredanum habitus, cum ſermone Galli congruebat: Gallos pugnæ initio fugæ ſe ſe dare decreviſſe: idque futurum ſine dubio fuiſſe, non modo ſi Veneti equites, uti debuerant, depugnaviſſent; ſed omnino etiam, ſi ſe loco non moviſſent: eorum temere fuga cœpta fieri, hoſtes retentos ſe confirmaviſſe, atque ita non tam ulla ſua virtute, quam ingenti equitatus Veneti formidine atque perfidia viciſſe. At Senatus ea, quam ſupra commemoravimus, de captivis accepta conditione, quos habebat ex Gallis, regi reſtituit: atque ille, quos pollicitus fuerat, ex Venetis miſſos fecit: in quibus Naldius, Braccius, Vitellius fuerant.

Patres interea cum ſtatuiſſent reipublicæ exercitum eſſe omni cura atque impenſa retinendum, & quod ejus miſſis ad Tauriſanos & Belunienſes præſidiis decreverat, eſſe reponendum, centurionibus non paucis, qui poſt prælium e Gallia, quique poſt reſtituta Julio oppida e Flaminia redierant, uti novos milites conſcriberent, mandaverunt. Verum enimvero, propterea quod magna civium parte in tributa non conferente pecunia eos deficiebat, decemvirum decreto decem cives lecti ſunt, qui exigendæ pecuniæ omni cum poteſtate atque imperio præeſſent: eoſque qui majori eorum parti ſolvendo eſſe latis ſuffragiis cenſerentur, modis omnibus cogerent ad ſtipem conferendam: in reliquos mitius quidem agerent, aliquid omnino tamen etiam ab iis conſequerentur. atque ii peracto magiſtratu, qui quidem eſſet annuus, quo tempore ſenatoriam dignitatem exercere eis liceret, annum alterum in Senatu eſſent. eaque re pecuniæ poſtea exigendæ ratio Patribus aliquanto facilior atque explicatior fuit. Rogaverant illis diebus demiſſiſſime Antonii Grimani exulis liberi Bernardum Bembum patrem meum, Marinum Juſtinianum, Aloiſium Gradonicum triumviros ex advocatis reipu-

Antonius Grimanus ab exſilio revocatur.

1509 reipublicæ: vellent ob reliqua totius patris ſui vitæ in rempublicam officia & ſtudia eum civitati aliquando tandem reſtituere: ut, qui eſſet jam conclamata ſenectute, in patria ſaltem ſepeliri ſua poſſet. quam quidem rem adjuvabant Dominici Cardinalis adhibitæ Julio pro republica aſſiduæ diligentiſſimæque preces: tametſi adhuc quidem propter naturæ illius illiberalitatem atque inclementiam parum profuiſſent. tum perturbatis atque adeo tantopere inclinatis civitatis rebus ad lenitatem dari ſe ſe, profecto æquiſſimum magiſtratibus videbatur. itaque triumviris legem majoribus comitiis ferentibus, ante diem XV. calendarum quintilium Antonius ab exilio frequentibus ſententiis revocatus, reiquepublicæ reſtitutus, paucos poſt dies Roma, ubi aliquot annos fuerat, domum rediit, cum illum Patres etiam nunc abſentem in ſexvirum, qui rempublicam in Senatu procurant, collegium pluribus quam cæteros ſuffragiis adoptaviſſent.

De legatis a Senatu lectis, qui ad ſe venirent, & nuncium Julius læto animo accepiſſe præ ſe tulit, & literas de ea re ad Aloiſium & Maximilianum ſtatim dedit: quibus literis eos certiores faciebat, velle ſe rempublicam in eam, quæ ante bellum ſecum intercedebat, neceſſitudinem benivolentiamque recipere. Id autem ea de cauſa ſcire eos voluit, ne quid amplius contra illam cogitarent: ſibi ipſe ſuiſque rebus, ſi ii rempublicam oppreſſiſſent, poſſe idem accidere non temere exiſtimans. quod ſi id minus erat extimeſcendum, omnino ſe coactum iri imperata eorum facere, ſubactis deletiſque Venetis, pro explorato ducebat. Senatui autem per Dominicum & Marcum Cardinales ſignificavit, ubi legati Romam veniſſent, ſe interdictum remoturum. quam ob rem a Senatu juſſi ſunt naves triremes quamprimum conſcendere, Anconamque proficiſci, ut Flaminiam evitarent, quam reſpublica turpiter amiſerat. At apud Meſtre Cornelius legatus certior factus in Tauriſanis civibus eſſe nonnullos, qui tum quoque novis rebus ſtuderent; eo cum quingentis equitibus Epirotis profectus duodecim eorum in vincula conjectos

ad

ad decemvirum collegium miſit, munireque oppidum inſtituit : pauloque poſt ex tribus legatis, qui erant in exercitu, Gritto, Cornelio, Mauro, Cornelius a Senatu revocatus domum rediit. 1509

Concupiverat Aloiſius rex Maximilianum regem alloqui, ut illum in rempublicam accenderet : valde enim deliberatum ei erat, quidquid eſſet reliqui ex reipublicæ ditione in continente, urbemque ipſam, ſi res procederet, capere : id autem ſine Maximiliani voluntate, quibus poſſet modis, quibus artibus conſequi, non videbat. itaque ut hoc illi perſuadere coram poſſet, ſuum interpretem Cardinalem Rotomagenſem Tridentum ad illum miſit, qui ab eo peteret, ut de magnis utriuſque rebus colloqui ſecum vellet : tempus & locum ipſe diceret : ſe, qua die, quoque loco vellet congredi, ad illum venturum. Maximilianus, qui neque hominem amaret, & majorem ac potentiorem nollet fieri, ſatiſque haberet, quæ reſpublica ſuperiore anno ditionis ſuæ oppida ceperat, ſibi reſtitui, & ſe præter hæc Verona, Vicetia, Patavio eſſe potitum : cum, quam ob rem colloquium peteretur, haud dubie cognoſceret ; fictis quibuſdam abeundi cauſis, colloquio evitato, interius in regnum ſe recepit, perque ſuum legatum queſtus apud Aloiſium eſt, pagos nonnullos & municipia in Veronæ finibus, quæ ad ſe ſpectarent, illum occupaviſſe. quibus intellectis rebus Aloiſius, Piſcheria, quam munire cœperat, diſcedens, in Brixianos fines rediit. Cremonæ interim arx, militum, qui in ea erant, ſcelere atque perfidia Gallis deditur, Aloiſio Mula, Zacharia Contareno urbis prætoribus, Sebaſtiano Maripetro quæſtore, qui in eam ſe receperant, Marco Lauredano, Andrea Dandulo arcis præfectis in prædam hoſtibus traditis, Mediolanumque abductis. quæ ſane res magno dolori civitati fuit. nemo enim verebatur, quin omnem Gallorum impetum & obſidionem, ſi modo viri eſſent, quam diutiſſime ſuſtinere potuiſſent. Ea capta, rex Cremonam ſe contulit. Illis diebus quod venerant Baſſianum milites è Germania quatuor mille (id autem eſt oppidum in Me-

Cremonenſis arcis deditio VIII. kal. jun.

VIII. kal. jul.

1509 doaci ripa ſub Alpium jugis, abeſtque Patavio paſſuum millia vigintiquatuor) Maurus legatus cum parte exercitus in Tauriſanos fines profectus, ea loca tutiora & quietiora reddidit. Aloiſius Cremonæ dies paucos moratus, cum ibi Triultium oppidi præſidio reliquiſſet, Galeatium Palavicinum Brixiam, Antonium Mariam ejus fratrem Bergomum, Palitiæ principem Cremam miſiſſet, Mediolanum rediit.

Julius Aloiſio profecto, exercituque ejus prope dimiſſo; nihil jam gravius ab illo metuens, neque Maximilianum per ſe ſe magnum quidquam atque arduum contra rempublicam auſurum exiſtimans, per Dominicum Grimanum ſuadere Senatui cœpit, ut Tauriſum, & Forum Julii, quæ duo quidem oppida ex fœdere, quod is cum Aloiſio percuſſerat, ad illum ſpectarent, pacate ac lubentes ei traderent potius, quam bello atque inviti paulo poſt amitterent tamen. Id an propterea ſit aggreſſus, quod cuperet nihil reipublicæ reliqui in continenti eſſe, ne vires ad illa recuperanda, quæ ipſe ex ejus ditione in Flaminia ceperat, redintegrare poſſet: an ut Italiæ cladibus ea re finis imponeretur, quo facilius bellum in Thraces, perdiu illud quidem cogitatum, atque adeo ſermonibus agitatum, unanimi omnium regum conſenſu opibuſque ſumi poſſet, quod unum præ ſe ferebat: quia nobis nihil liquet, in ambiguo relinquimus. Sed omnino Patribus moleſtiſſima ea Julii ſuaſio fuit, qui ſæpius jam, qua via eorum oppidorum, quæ Maximiliano ſe dediderant, recuperari aliquod poſſet, quam ut ex iis quæ haberent in continente reliqua, quidquam ei traderent, cogitabant. itaque legatis, qui Anconam claſſe appulſa iter Romam pedibus faciebant, ſcripſerunt, darent operam, cum ad urbem eſſent, mandataque reipublicæ confeciſſent, ut ab ea cogitatione Julium abducerent. Joannes interim Baduarius, Georgius Piſanus, qui legati Romæ fuerant, domum redierunt.

Patres cum ab Gritto intellexiſſent, propter Maximiliani milites, qui Baſſianum venerant, alioſque permultos, qui pluribus in Alpium municipiis civitatibuſque cogebantur,

tur ; atque ipſum in primis Maximilianum, quem cum 1509
exercitu Feltriæ appropinquare nuncii venerant; tutius futurum, ſi copiæ reipublicæ Tauriſum ducerentur: ita uti fieret, cenſuerunt: præmiſſique Tauriſum ſunt virtute & fide præditi ac probati Patribus viri e plebe tres cum ſuis quiſque militibus, qui tribus oppidi portis præeſſent, eaſque ad omnes caſus cuſtodirent. Ad Caſtellum novum autem, quod eſt in Alpibus ſupra Tauriſanos fines in regione Querio appellata, natura & artificio communitum, milites Germani cum veniſſent, & tormentis murum quatere cœpiſſent, atque Andreas Rimundius præfectus, qui eum locum ſibi tuendum a Senatu ſumpſerat, turpiter ſe fugæ mandaviſſet, caſtello ſunt potiti. Maximilianus Feltriam venit. Ea re ad Maurum legatum per cives Patavinos amicos reipublicæ confeſtim delata, qui illi magnum eſſe Germanorum militum cum rege numerum ſignificaverant, Maurus nocte intempeſta omni cum ea manu, quam habebat, ad imperatorem, qui Meſtre nondum abierat, ſe recepit: Caſtellumque Francum, quo in municipio erat Maurus, regi ſe eveſtigio tradidit. His interjectis diebus dato ab omnibus jurejurando ſe in fide atque officio cum republica futuros, exercitus Meſtre eductus, Tauriſumque perductus eſt, quo tubicem Maximiliani venerat, petens ut regi ſe oppidani traderent, niſi diripi atque interfici mallent. Ei conſulto Senatu ab legatis eſt reſponſum datum; velle ſe oppidum tueri reipublicæ, atque in eo cives omnes conſenſiſſe; neque direptionis aut mortis metu abſterreri poſſe, ne fidem præſtent, quam ſemel pepigerunt: virtuti nullam vim fieri: nullum incuti timorem iis, qui honeſte occumbere, quam turpiter vivere ſatius atque prius putant. Iiſdem legatis deinde certioribus factis hoſtium copias ad Citadellam convenire, ut in illas impetum faceret, Grittus Tauriſo cum Leonardo Apulo cumque Epirotis equitibus ad vicina ei municipio loca ſe ſe contulit.

Caſtello novo in Querio Germani potiuntur.

Tauriſanorum fides in Remp.

Andreas interim Fuſculus, qui Byzantii reipublicæ negotia procurabat, Patres facit per literas certiores, clade reipublicæ cognita regem Thracium ſibi oſtendiſſe, *Magnam*

Turcarum rex opem Reip. pollicetur.

1509 *gnam ſe ex ea re moleſtiam accepiſſe : queſtum etiam apud illum fuiſſe, quod non ſecum de hoſtium conſiliis apparatibuſque communicarit, atque auxilium in tempore petierit : quod quoniam factum non ſit, ſuas nunc opes terra marique amico ſe animo atque benivolo reipublicæ polliceri : petere, ut id quamprimum Lauredano Principi ſignificet.* Vix eæ literæ in Senatu recitatæ ſunt, cum ab legatis Roma item literæ perferuntur, in quibus erat ſcriptum : ubi ipſi ad urbem appropinquaviſſent, miſiſſe Julium qui diceret, velle ſe eos Romam noctu ingredi ſine ulla obviam itione civitatis, neque ei ſacra miniſtrari, quoad ſe convenerint : ipſum autem Julium ſtatim ſe Hoſtiam contuliſſe, ut illi interim in contemptu & ſquallore diutius manerent. Cum autem is ad urbem aliquot poſt dies rediiſſet, uno ex legatis Hjeronymo Donato ad ſe vocato oſtendiſſe, placere ſibi, uti fœderis, quod Cameraci percuſſum ſit, capita omnia impleantur : ſi Tauriſum Forumque Julii reſpublica Maximiliano tradiderit : ſi juri, quod in Ferrariæ urbis dominatu, quodque in ſinu Adriatico habeat, portorii ab omnibus, qui eo mari navigent, Venetiis ſolvendi renunciarit : ſi ſacerdotia non modo provincialia, ſed etiam urbana Pontificibus maximis remiſerit, ipſa nullam eorum partem tributis exigendis interceperit : ſi ſe in ipſum deliquiſſe faſſa fuerit, ejuſque rei veniam ſubjectiſſime petierit, tum ſe interdictum remoturum : eorum ſi quid facere Senatus recuſarit, ſuas ſe copias Maximiliano traditurum, regemque Galliæ idem facturum, ut is rempublicam opprimat. Adjuviſſe autem eam rem totam ejuſdem regis Galliæ magnopere legatos, qui ab Julio diligentiſſime petierant, ne ad ſe legatos Venetos admitteret; ne ve interdictum aboleret, aut rempublicam ſublevari pateretur : ita enim illum reliquis Italis principibus, & regum cæterorum omnium animis & cupiditatibus arbitratu ſuo moderaturum, ſi reipublicæ non frænum modo, ſed etiam vincula injeciſſet. His recitatis literis nullus ordo in Senatu fuit, qui non Julium omnibus probris & maledictis fuerit proſecutus : nemo, qui non ſe ipſe magnopere damnaverit, quod legem de legatis

ad

ad illum mittendis ſuo ſuffragio comprobarit : eà lege ſex 1509
civitatis principes reliquis civibus, qui captivi contra fas, contra pactiones, contra fidem datam Romæ ſint, adjectos in reipublicæ ludibrium, Julii iracundiæ traditos. itaque omnes magiſtratus ira indignationeque ardere, reliquos fremere, atque in illos invehi : neminem profecto ſcire jam, quid agi, quid tentari oporteat. Unus Laurentius Lauredanus,. Leonardi Principis filius, clara voce, *Cur non*, inquit, *ad regem Thracium, qui nobis ſe ſe obtulit, legatos ſtatim mittimus auxilium contra iſtum non Pontificem maximum ſed carnificem omni crudelitate præditum imploratum?* Hac a pleriſque ſententia probata, nonnullis mitius & temperatius agendum ſtatuentibus, neque fine conſiliorum reperto, juſſis Patribus ea in re diligenter cogitare quid præſtaret, Senatus dimittitur.

At in Carnis oppido Sacilio ab hoſtibus, qui primo id impetu ceperant, civitate eos expellente recuperato, Joannes Vitturius civis egregia virtute a Patribus ſtatim præſidio cum militibus & equitibus eſt illo miſſus. Ab Gritto etiam legato Franciſcus Beraldius Patavinus equitum reipublicæ CL. præfectus, qui ad hoſtes perfugerat, aliique item præfecti equitum tres, quorum erat unus Buſichii Epirotæ fratris filius, capti ad urbem in cuſtodia perducuntur. Nam cum Epirotæ prope trecenti ab legato præmiſſi, hoſtibus qui Citadella exierant, appropinquaviſſent, fuga ſimulata in apertos ante villam Cornelianam campos & planitiem eos pertraxerunt. tum repente converſis equis, impetuque in illos facto quinquaginta ex iis interfecerunt, ſexaginta captivos fecerunt. duces reliqui Mercurius Bua, Ranerius Saxeta, Pandulfus Malateſta fugere perſeverantes ſe in tutum receperunt. His rebus agitatis, propterea quod ab amicis reipublicæ Patres cognoverant, Maximilianum cupere, ut Senatus civem aliquem ad ſe mitteret, qui cum agere de communibus utriuſque rebus poſſet : Aloiſium Mocenicum, unum ex quinqueviris Senatu regendo legerunt, qui ad illum proficiſceretur. Literæ quoque ad eos, qui creandi Romanorum Imperatorem jus habent, tum ad liberas Ger-

1509 Germaniæ civitates datæ ſunt: quibus literis Senatus petebat, ne Maximilianum ſævire contra rempublicam quæ in illum tam liberalis fuiſſet, ulterius permitterent.

Veneti tentant Patavium recipere.

Neque tamen propter hæc intermittebant Patres in eam cogitationem incumbere, ut Patavium, quod plane oppidum ante oculos eſſet civitatis, improviſo magis & repentino incurſu, quam aperto bello recuperarent. Accendebat eorum animos illorum magnopere avaritia qui Patavium regebant, quod nulli Venetorum civium, qui in eo agro fundos poſſeſſioneſque habebant, qui quidem erant plurimi, fructus ſuos evehendi facultas ab iis permittebatur, ſed ipſi eos inter ſe pro libidine diſtrahebant. Multæ in oppido inſulæ, domuſque, quas jure & more majorum privatim Veneti ab oppidanis emerant, aut ipſi ædificaverant, ab illis direptæ poſſidebantur: multa prædia villæque alieniſſimis hominibus vulgo donabantur. Itaque Patres antequam ad alia deſcenderent, Franciſcum Capellum, quem quidem virum Leonardus Triſſinus, de quo ſupra commemoravimus, quod in legatione Gallica aliquot ante annos in ejus comitatu adoleſcens fuerat, locumque apud illum pene filii obtinuerat, magno cultu proſequebatur, Patavium miſerunt ad ſpeciem, ut legatus ad Maximilianum proficiſceretur: re, ut Leonardum conveniret, eique polliceretur, ſi Patavium reipublicæ reſtituat, exilii ſe legem reſciſſuros: tum ei, liberis, poſteriſque ejus civitatem, & jus comitiorum, & Citadellam municipium, quod Pandulfus Malateſta proditione amiſerat, cumque iis præfecturam ipſi equitum ducentorum rempublicam dono daturam. Capellus Patavium ſubvectus, dum oppidum ingreditur, cognitus ab iis qui portam cuſtodiebant, ab oppidaniſque retentus alloqui Triſſinum ſecreto non potuit: cumque ſe apud eos legationis jure defenderet, ſuffragiis egerunt, num illum interficere, quod Patavium furtim veniſſet, an domum remittere deberent, quod legati munere fungeretur. Octo erant ex nobilitate cives, octo ex plebe, qui ſuffragium ferebant. Septem ex iis Capellum condemnaverunt, novem abſolverunt. ita in magno vitæ periculo a fortuna verſatus,

tan-

tantuloque diſcrimine ſententiarum ab eadem ſervatus, multis ab civibus pro ejus dignitate ac nomine ad oppidi portam, qua venerat, flumenque perductus conſcendit, ad urbemque rediit. 1509

Patres eo conſilio depulſi, ad aliam ſe cogitationem converterunt. nam quod erant eo in oppido cives duo centurionis reipublicæ fratres, quibus ambobus cum portæ oppidi præfecto ſumma neceſſitudo intercedebat: petiit ab iis per occultos internuncios centurio, darent operam, ut ea porta legato reipublicæ aperiretur. Re complures dies agitata cum demum inter ipſos conveniſſet, Aloiſius Molinus quinquevir Senatu regendo Patribus propoſuit, *Tantas hoſtium injurias ulterius non eſſe perferendas: ſperare ſe ſe atque confidere, ſi Patavium exercitus de improviſo mittatur, civibus iis portam tradentibus, qui ſe reipublicæ obtulerunt, oppidum capi facile poſſe: neque enim ſatis eſſe communitum: itaque ad Grittum legatum ſcribi oportere, ut eam rem quamprimum ſuſcipiat.* Ad ea Lauredanus Princeps, *Videri ſibi periculoſum*, reſpondit, *Aloiſio rege Galliæ reipublicæ nervis ac ſanguini magnopere imminente, Julio Pontifice Maximo ad civitatis perniciem atque interitum omnia moliente, Maximiliano mediis in imperii finibus viſceribuſque graſſante, Ferdinando Hiſpaniæ rege, quaſi quarto ſcriptis tabulis hærede, in poſſeſſiones reipublicæ ſe inferente, Patavium velle recipere: quam quidem paulo ante urbem una cum aliis pleriſque oppidis & municipiis, ut hujus belli tempeſtatem a ſuo capite averteret, Senatus Maximiliano, tanquam de manu, tradidit: valde enim ſe timere, id ſi fit, ne hoſtes reipublicæ qui ea Senatus liberalitate victi nihil ultra prope cogitant, magnam redintegrandi belli cauſam ſe habere ſtatuentes, iterum in rempublicam univerſi convertantur, neque Patavium modo brevi recipiant, ſed reliquam imperii partem, quæ in continente eſt, etiam ſuam faciant: nam vires ad eos repellendos reipublicæ ſuppeditaturas, neminem tam ſtultum eſſe, qui ſperare audeat: neque eſſe credendum, qui pares illis integri non fuerint, fractos ac debilitatos ſuperiores fore: civium privatim jacturam, qui fructus ſuorum prædiorum*

in

1509 *in agro Patavino amittant, tantam non eſſe, ut rempublicam periclitari malint, ſi amantes patriæ ſint: quod ſi alia mens eorum eſt, non eſſe in civium habendos loco, qui rem publicam ſua potiorem charioremque non habeant: majores ipſorum opes ſuas maritimis auxiſſe rebus, atque imperium longe lateque ea tantum ratione promoviſſe: ſi ad illum unum maris exercendi morem atque conſuetudinem redeundum ſit, bene cum ipſis fortunam agere, omnes recte ſentientes exiſtimaturos, quod quæ artes imperio conſtituendo profuerunt, eiſdem etiam uſquequaque vel creſcat propageturque artibus imperium, vel optime tutiſſimeque retineatur. Cum ea ita ſe habeant, tamen Tauriſum Forumque Julii adhuc quidem in reipublicæ ditione contineri: ea ne amittantur, magis providendum ipſis eſſe, quam ut aliquid acquiratur: id autem facile fieri moderatione, ſi iis contenti ſint: neminem enim jam reipublicæ magnopere invidere illam partem. quod ſi Patavium receperint, verendum in primis eſſe (dicat ne, an ſileat? ſed non ſilebit, quæ præviſa omnibus multumque cogitata debent eſſe) ne cum fines in continente reliquos amiſerint, urbs quoque ipſa parens altrixque civitatis, de qua paulo ante ipſi non obſcure timuerint, in hoſtium ſuorum poteſtatem, quod Dii omen obruant, redigatur: ſæpe enim accidiſſe, ut qui nimia pertinacia in iis, quibus carerent, appetendis rebus eſſent, etiam earum quas habebant, quibuſque pacate frui poterant, amiſſione plecterentur, ſuæque eos intemperantiæ vehementer pœniteret.* Hac oratione ab Lauredano habita, plerique magiſtratus in ejus facile ſententiam abierunt: pauci cum Molino, rei bene gerendæ occaſionem non eſſe amittendam, perſeveraverunt: nonnulli tam dubia in re, quid probarent & eligerent, prope ipſimet ſe neſcire fatebantur.

Itaque magna inter eos altercatione orta, cum finis rei nullus reperiretur, Molinus ad Senatum converſus ejuſmodi orationem habuit: *Non tam ſe quidem ea re angi ac dolore confici, quod hoc tempore fortuna, quæ plerunque res humanas adminiſtrat, plures potentioreſque quam unquam antea hoſtes in rempublicam armaverit: fato enim id, neceſſitateque*

acci-

accidiſſe, itaque moderate eſſe ferendum: quam propterea 1509
quod ipſa ſibi reſpublica deſit, quodque ex iis, qui eam re-
gunt, nonnulli ſint, qui dum immodico terrore opprimuntur,
plus detrimenti civitati important, quam ii, qui ei bellum in-
tulerunt. quid autem ſe potiſſimum commemorare, ac conque-
ri? quatuor ne Flaminiæ oppida communita Julii ducibus
aperire portas juſſa interdicto non reſciſſo? cives ne perplures
eorum atque arcium præfectos proditos, atque abductos in ſer-
vitutem? ſex ne legatos principes civitatis ultro Romam miſſos
in dedecus Reipublicæ? an vero Apuliæ optimam fertiliſſi-
mamque partem Ferdinando, antequam de ea verbum face-
ret, condonatam? an Vicetiam atque Patavium, præclaras
nobiliſſimaſque urbes, Maximiliano non petenti, nihil armo-
rum paranti traditas, & inculcatas? nam quod Tauriſum
retentum ſit, id virtute factum, atque conſtantia ejus oppidi
civium, qui ſoli ferme, & deſtituti, ob eorum tamen in Rem-
publicam ſtudium manere in fide atque officio voluerunt. Ego
vero, inquit, o Patres, qui tantopere formidatis, ad vos
nunc tantum orationem me convertere operæpretium eſt. Ma-
ris quidem artes atque ſtudia deſerenda nobis eſſe non exiſtimo,
ſed omni ſtudio diligentiaque percolenda, dum ne id imperium,
quod in continente majores noſtri ſuis laboribus, ſuo nobis ſan-
guine pepererunt, noſtrorum animorum debilitate amittamus:
quod quidem certe malum ſemel noſtro vitio ſi contractum eſt,
an nunc etiam a nobis, cum ex parte corrigi poteſt, negliga-
tur? ac obloquendi occaſio hac ratione omnibus hominibus fa-
cile præſtetur, non tam fortunæ vi atque impetu nos, quam
noſtra ipſorum imbecillitate victos eſſe? At etiam additis ci-
vium privatim damna tanti non eſſe, ut ea de cauſa Reſpubli-
ca in periculum adducatur. quod ſi una cum privatis rebus ſal-
va eſſe poteſt publica, nonne ad id multo juſtius accendamini,
quam ſi rei quidem publicæ ſaluti eſſe valeamus, privatæ ne-
queamus? præſertim cum privatæ noſtrorum civium opes ma-
xime ad rempublicam pertineant, quæ ſuorum civium pecunia
maxima ex parte bella gerere & ſuſtinere conſuevit. Atque
hoc eo libentius dico, quod nulla mihi prædia in Patavino agro
ſunt, ne quiſquam meis me commodis ductum exiſtimet ad le-

1509 *gem ferendam, ut Patavium recipiatur. Res me publica impellit, quæ mihi eſt mea vita charior: ad quam unam cum meorum civium commoda atque utilitates adjungantur, quid eſt quod aut me, aut quenquam civem bonum atque induſtrium deterrere a ſuo ſuffragio probanda lege debeat? Supereſt pars illa plena formidinis, ut negotio capeſſendo deſiſtamus: ne ſi ea re hoſtes noſtros irritaverimus, illi inter ſe ad reliqua noſtræ ditionis adorienda iterum parati atque animati conveniant: quaſi aut facillimum eis ſit, tantos exercitus comparare atque cogere: aut ex regia dignitate videatur eſſe, Aloiſium, qui ſuum in regnum ſe recipit, ſtatim in Italiam recurrere, ut Maximiliano præſto ſit: aut ignoremus Ferdinandum noſtris potitum oppidis, ne unum quidem numum ulterius in bellum inſumpturum: aut Maximilianus abundare theſauris conſueverit ad copias contrahendas, qui duorum menſium ſpatio pauculas cohortes prope nudas ad Veronam, Vicetiam, Patavium tuendum vix ægreque miſerit: aut Julius, quo demiſſius atque abjectius cum illo agimus, eo non majores ſumat in nos ſpiritus, duriorem ſeque atque implacabiliorem multo præbeat. Quod ſi intelliget Patavium receptum, nobiſque priſtinam ineſſe virtutem ac vim ſentiet, non deſpiciet tam arroganter eos, quos obeſſe ſibi poſſe aliquando verebitur. At etiam veremini, hæc ne urbs parens noſtra in hoſtium noſtrorum poteſtatem redigatur? quid, vos quæſo, intereſt, urbs ne ipſa in poteſtate ſit hoſtium, an ejus incolæ ac cives, quique illam regimus, omnia quæ hoſtes noſtri velint, atque optent, ſtatuamus? Optabile illis eſt Patavium non recipi, ut eo ipſi oppido una cum reliquis pacate frui poſſint: optabile etiam eſt ut Tauriſum, Juliique forum, tractumque hunc Venetiæ, qui nobis reliquus eſt, ipſis, ut alia multa tam præclara dedimus, etiam tradamus: vos eis morem gerere vultis. Hoc ne hanc urbem ſervire non eſt? hoc non eſt eam ſuorum hoſtium eſſe factam? non eſt libertatem reipublicæ, quæ una cum hujus urbis parietibus ſemper crevit, quam majores noſtri nobis integram atque intactam reliquerunt, prorſus atque omnino perdidiſſe? Si majores iidem noſtri ab ea cœli regione, in qua beatiſſimi ſempiternam vitam agunt, hic exiſtant, atque ad vos converſi ejuſ-*

modi

modi ſermonem bebeant: Nos urbem vobis dedimus cum liberam, tum eo ſitu & natura loci, ut niſi ipſi vobis deſitis, nemo cogere vos poſſit: cur quæ boſtes veſtri optant, facere didiciſtis, bomines maxime omnium, qui hodie ſub cœlo degunt, liberi? cur imperium pulcberrimum, quod vobis conſtituimus, tam formidoloſe regitis? cur Patavium male ab boſtibus cuſtoditum, quod pene veſtris ſub oculis eſt, voſque appellat atque obteſtatur, non recipitis? Quid illis obſecro reſpondeatis? primum ſcilicet, uni vos ſerviſſe tempori, quodque tempus poſtularit, id feciſſe. Jam iſtud vobis omnes concedimus: tempori enim boſtium perpulcbre inſervitum eſt: de bac urbe autem timere vos, ne amittatur, dicere non audebitis: neque opinor tam timide in Senatu locuti eſſetis, nedum etiam apud illos ipſos majores veſtros optimos fortiſſimoſque viros, qui ſciunt urbem banc capi non poſſe, ejuſmodi proferre quidquam audeatis: repoſcent enim ſtatim vos, repetentque a vobis parta gravibus verbis: quodque tam puſillo animo fueritis, conquerentur, qui, ne boc imperii domicilium veſtris ab boſtibus tueri poſſetis, pertimueritis. Sed de eo plura me dicere minime neceſſe eſſe arbitror: urbs enim pro ſe ipſa ſatis loquitur, quæ obſeſſa vadis undique, neque a juſtis claſſibus, neque a terreſtribus exercitibus adiri ſe permittit. Itaque ad vos omnes revertar Patres: tota enim bæc veſtra cauſa eſt. nam propterea quod imperio retinendo timidiores nos, quam par erat, præſtitimus, æquum eſt nunc in recuperando acres atque fortes eſſe, ut eam infamiam quam formidine contraximus, animi robore atque præſtantia deleamus. Aloiſium regem copiis dimiſſis Galliam ulteriorem petere, certiores facti ſumus. Maximiliano quam prompta ſint quæ in bellum requiruntur, ſane cognoſcimus. Julius in alios quam ſit largus, quam munificus, ſatis ſuperque exploratum nobis eſt. quam binc longe abſit Ferdinandus, etiam videmus. qui tamen ipſi ſi velint, ſi feſtinent bellum nobis facere, ut Patavium recuperent, æſtas abierit: ita byemis beneficio res in annum alterum differetur. quid vultis amplius? quam occaſionem aptiorem, opportuniorem a diis immortalibus po- 1509

1509 *ſtulatis? quod tempus ad hanc rem paratius atque accommodatius eſſe poteſt? Quanquam quæ ſimultates, odiique ſemina in illorum regum animis jamdudum inſita radices altas habent, quæ fortunæ, ac rerum humanarum vices ſunt, ſperandum nobis eſt, neque illos amplius conventuros, & nos brevi magnam reliquorum oppidorum partem facile recuperaturos. Ita enim cum his civitatibus ac populis, quos a nobis habuerunt, hoſtes ſe noſtri gerunt, nihil ut malint jam, quam illorum jugum ſuis a cervicibus excutere, noſtramque in ſe benivolentiam indulgentiamque requirant. Eſt autem prudentiæ veſtræ, Patres, hæc, ſi deorum beneficia ſunt, qui nobis ea quæ fœderatorum noſtrorum ſcelere perfidiaque amiſimus, reddere ſtatuerint, ſive temporis, quod illorum dominatum in ſatietatem atque invidiam ſubjectorum populorum verterit, plane non deſpicere. Semel, aut iterum homines, ad regendum imperium natos, maximis in rebus timide lapſos eſſe, humanum fortaſſe ſit, veniaque non indignum: uſquequaque autem ſine cauſa eoſdem illos omnia vereri, neque dignum venia eſt, nec excuſatione: ad interitum enim tendit qui id agit. Satis obdormivimus Reipublicæ: ſatis longos dies in pavore, inertiaque jacuimus: expergiſcamur jam, timoremque hunc noſtrum, nocturnum atque umbratilem, aliquando tandem exuamus. copias, quantis opus eſt, habemus proximas atque paratiſſimas. agreſtes homines univerſi nobis favent, nos expectant, morari conqueruntur. oppidani etiam accerſunt nos, rogantque ne ſui obliviſcamur, ne ve ſe barbaros perpeti dominos addiſcere ſervitutis longinquitate cogamus. Patavium vero ipſum ejuſmodi eſt, ut ſi receptum ſemel ſit, amitti amplius prope non poſſit, cum & cuſtodire ipſi illud municipium, tanquam domum ſuam quilibet, ob propinquitatem facillime queamus; & ob reipublicæ utilitates, quas ex eo percipere conſuevit, & facti laudem atque gloriam maxime debeamus; & propter privata civium commoda, fructuumque copiam, & villarum amœnitates, magis ut velimus, adducamur honeſtiſ-*

neſtiſ-

neſtiſſime. Unum Patres moneo, ut ne tempus ullum rei gerendæ interponatur: ne, ſi parumper diſtulerimus, hoſtes ſe interim muniant, atque ab iis conatus noſtri omnes retundantur. nihil eſt in bello celeritate conducibilius, nihil omnino victoriarum efficientius. ea & qui utuntur alacriores facit, quod in hoſtes imparatos impetum ſe facturos vident: & hoſtes ipſos imbelles reddit, propterea quod ſæpe imprudentes nec opinantes offenduntur, ut arma capiendi, ſeque defendendi tempus facultatemque non habeant. Poſtremum eſt, ut Deos omnes orem, teque in primis Marce urbis hujus parens & conſervator, cujus templum inauratum atque auguſtum ante curiam majores noſtri antiquitus ædificaverunt, omnique pietate ſemper coluerunt, quodque nunc perſancte ipſi adimus atque incolimus quotidie: ut ſi ipſi hanc mihi mentem dederunt, ut legem ad vos ferrem, Patavium recipi e republica eſſe: neque enim aliunde recta hominibus conſilia, quam a Diis immortalibus veniunt, & vos eam Patres conſcripti veſtris ſuffragiis hoc veſperi ſanciatis, & ipſi mihi, & vobis, ac civitati, & reipublicæ totum negotium fauſtum, felix, fortunatum velint eſſe. 1059

Hac oratione habita, cum nonnulli magiſtratus ad Molini ſe ſententiam adjunxiſſent, lex eſt perlata, ut ad Patavium recipiendum Grittus legatus eveſtigio contenderet: datumque omnibus jusjurandum, ne quid ejus quis enunciaret. De ea re perlatis ſtatim ad Grittum Senatus literis, ille cum equitibus mille, militibus item mille Tauriſo profectus, medio itinere ad Novale municipium ſe continuit: eodemque die decemviri cymbas ſuas cum armatis hominibus ad omnia itinera diligenter cuſtodienda miſerunt, ne quis Patavium ejus rei nuncius ab urbe mitti poſſet. Poſtero die autem, qui fuit dies decimusſextus calendarum ſextilis, noctu reliquo itinere confecto, legatus ante lucem prope oppidum ſubſtitit. Interim carri aliquot frumento impoſito, quos legatus ad id præparaverat, cum bubulcis ante portam ſe contulerunt, atque, ut ſibi aperiretur, paululiſper expectaverunt. apertis portis, quæ ad priorem Medoaci fluminis alveum ſunt, quo tum alveo naves per- *Patavium recipitur.*

1509 meabant, ac demiſſo ponte, & carris in tranſmiſſu commorantibus, legati pedites leviſſimi adveniunt, portamque capiunt, pauloque poſt legatus cum reliquo agmine in oppidum irrumpit: profectuſque ad interiorem oppidi portam, qua murus item alter poſtremo longe altior atque ſolidior una cum altero Medoaci alveo tanquam circino circunductus urbem reliquam tuebatur: ea refracta ad forum omnes magno cum clamore ac tubarum ſono recta contendunt. quibus obviam progreſſa gens Parmenſis (id erat fratrum illorum ac centurionis familiæ nomen, quæ ſe ad hoc ea nocte comparaverat) armata cum legato læta atque hilaris ſe conjunxit. Eo tumultu excitus Brunorus Saregius Veronenſis, clara gente natus, qui ſtipendia Maximiliani faciebat, eoque biduo Patavium venerat, cum turma equitum ducentorum Venetos, qui forum jam omneſque vias atque aditus obſederant, repellere aggreſſus, amiſſis perplurimis ex ſuis, ab iis capitur. Germani quoque milites ad prætorium qui erant, cum præfectis regiis eodem accurrerunt, ſed commiſſo prælio repulſi, ſe in arcem oppidi fugientes intulerunt. Oppidani magna pars ſe legato, qui eorum prætor ſumma cum laude paulo antea fuerat, gratulantes dediderunt. ita parvo temporis ſpatio Patavium recipitur eo ipſo die, quo primo captum fuerat, anni ab urbe condita nongenteſimi octogeſimi ſecundi, cum binos & quadragenos dies in Maximiliani partibus fuiſſet. Miſerant ea nocte decemviri magnam armatorum hominum manum cum ex plebe urbana, & navalibus; quorum omnes prope operas eduxerunt una cum eorum præfecto Nicolao Paſcalico, qui eas regeret, tum ex ſuburbanis municipiis, Torcellio, Majorbio, Buriano, Muriano evocatam ſuis cum naviculis, ut Medoaco flumine ſuperato, Patavium legato auxilium ferentes mane accederent. ii celeritate adhibita, turri etiam, quæ in Strata pago flumini adjacet, expugnata: is abeſt pagus a Patavio millia paſſuum quinque: a qua remulco ſubvehi, Germanis militibus, qui in ea erant, lapides & tela conjicientibus, non permittebantur, progreſſi, in oppidumque recepti, una cum legati militibus Judæorum

fœne-

fœneratorum domos valde quidem plenas, quarum erat ma- 1509
gnus numerus, univerſas ſpoliaverunt. a quibus digreſſi,
nonnullas etiam eorum civium, qui reipublicæ adverſiſſimi
fuerant, vitæ inquilinorum parcentes, diripuerunt. Ve-
rum edicto legati propoſito, ut prædandi finis fieret, & lu-
minibus ſingulis in domibus e feneſtris tota nocte ardere juſ-
ſis, ne tenebræ licentiam peccandi adderent, ſtationibuſ-
que in foro atque ad portas diſpoſitis, ipſo etiam legato
cum militibus oppidum perambulante; non tamen quorun-
dam Venetorum civium, qui ſpe prædæ privati Patavium
venerant, audacia comprimi potuit, quin cum armatis di-
reptiones exercerent, atque in legati milites, a quibus pro-
hibebantur, impetum facerent. Ea de re ab legato ad de-
cemviros datis literis, quod ſtatuere ipſe in cives Vene-
tos non auderet, Hieronymum Quirinum magiſtrum ſuum,
Marinum Maurocenum triumvirum ex advocatis reipubli-
cæ decemviri Patavium celeriter miſerunt. hi retentis non-
nullis atque in vincula conjectis, tumultum ſedaverunt.
Proximo vero die tormentis ad arcem oppidi poſitis, &
magna circunfuſa armatorum multitudine, demum parte
propugnaculi dejecta, dum de deditione hoſtes agunt, mi-
lites ſuperatis per ruinas muris arcem capiunt: in qua ca-
ptivi facti Leonardus Triſſinus præfectus vulnere in capite
accepto, & Manfredus Facinus, vir egregia virtute, qui
complura ſtipendia, multiſque in exercitibus reipublicæ ma-
gna cum laude meruerat, & Germani viri fortes & claro
loco nati ſex, civeſque Patavini tres: iique omnes Patrum
juſſu ſunt ad urbem miſſi, Facino excepto, quem Grittus
legatus cum magnopere diligeret, liberaliter appellatum
caſtigatumque, quod cum tot annos reipublicæ militiam
feciſſet, tam duro ejus tempore in hoſtium numero eſſe vo-
luiſſet, nullo accepto incommodo ſtatim dimiſerat.

Arx Patavina recipitur.

IN LIBRUM NONUM
C. AUGUSTINI CURIONIS
Epitome.

Maximilianus Tridentum redit. Multa oppida a Venetis recipiuntur. Venetorum ad Patavii propugnationem, & hoſtium ad oppugnationem apparatus. Franciſcus Mantuanorum dux a Venetis capitur. Senatus in ſuos pietas & liberalitas. Patavium a Maximiliano oppugnatur. Hieronymi Saorniani res pro republica geſtæ. Maximiliani a Patavii oppugnatione diſceſſus. Ut omnia circa Patavium exſcinderentur lege conſtitutum. Res in Liburnis, Illyrico, Iſtris, Carnis, & Forojulienſibus geſtæ. Vicetia a Venetis capitur. Bellum a Senatu in Alfonſum Ateſtinum decernitur & geritur. Reipublicæ exercitus Veronam fruſtra mittitur. Multa oppida a Venetis recipiuntur. Claſſis in Alfonſum miſſæ progreſſus. Claſſis Veneta ab Alfonſo fracta. De parente filia pro concubina utente ſupplicium ſumitur. Julii placandi ratio a Senatu inventa.

PETRI BEMBI
RERUM VENETARUM
HISTORIAE
LIBER IX.

PAtavio recepto, Monſilice, Ateſte, pleraque alia agri Patavini municipia parvo negotio ad rempublicam redierunt. Maximilianus, qui Maroſticæ tunc erat (id eſt municipium in primis Alpium jugis, abeſtque Patavio millia paſſuum vigintiquatuor) veritus ne interciperetur, eveſtigio Tridentum abiit. Senatus ſex ex plebe homines fide præditos a Patribus legendos cenſuit, qui ſex Patavii portas cuſtodirent cum triginta militibus quilibet. & quod magnum ruſticorum hominum ſtudium in Rempublicam extiterat, eos immunes annos quinque juſſit eſſe, fiſci reliquis etiam remiſſis. Dum hæc decernerentur, a Maximiliano literæ ad Senatum venerunt; pridie quam Patavium reciperetur datæ: quibus literis rex petebat, ut Aloiſium Mocenicum ad ſe Maroſticam Patres mitterent.

1509 *Veneti oppida multa recipiunt.*

1509 Aloiſius Patrum juſſu poſtero die Tauriſum profectus, quod rumor attulerat, Maximilianum ſuos ſe in fines recepiſſe, præmiſſo tabellario, qui, ubi rex eſſet, quoque ſe venire vellet, ſciſcitaretur: alteris regis literis certior factus eſt, nolle amplius Maximilianum cum eo colloqui. itaque Tauriſi paucos moratus dies, a Senatu revocatus domum rediit. Gaſpar etiam Severinas, de quo ſupra dictum eſt, ab incolis in oppidum Citadellam introductus, dum ſe ad Maximilianum Pandulfus Malateſta contuliſſet, miſſis ad urbem internunciis Senatui ſe obtulit: neque tamen eſt receptus, ob levitatem atque inconſtantiam, qua nimia uſus fuerat. Serravallium interea, Caſtellumque Francum recipiuntur, pulſis ab altero non ſine cæde prope quingentis Maximiliani militibus, in altero omnibus ad unum interfectis. Erant autem ex Hiſpania milites centum quinquaginta: & ſunt oppida Patavio in ſeptentriones verſus. A meridie fere autem Montanianum in Patavinis finibus, & Lemniacum, quod eſt ad Atheſim flumen, in agro Veronenſi, ejectis hoſtibus reipublicæ inſignia ſuſtulerunt. equitatuſque ab Alfonſo Ferraria emiſſus, ut ejus oppidis præſidio eſſet, a militibus reipublicæ & agricolarum manu disjectus interfectuſque eſt, eorum duce capto, ad urbemque miſſo. Lemniacum petente civitate per legatos ab imperio Veronenſium, in quo erat, liberum a Senatu factum eſt: permiſſumque iis, ut a magiſtratibus ab urbe ab ſe mittendis regerentur. Prætor quoque, qui jus Patavinis diceret, comitiis majoribus creatus eſt Petrus Balbus civis prudentia moderationeque inſignis, qui haud multo antea illum ipſum magiſtratum obierat.

Julius Pontifex Maximus cognitis magna cum moleſtia reipublicæ proſperis rebus, Dominico Grimano, Hieronymo Donato ad ſe vocatis, animi ægritudinem diſſimulans, oſtendit cupere ſe, ut Tauriſum Forumque Julii reſpublica ne amitteret: ſeque ejus rei auctorem apud Maximilianum fore pollicetur: atque ad ſacra legatos reliquos, qui domi detinebantur, admitti imperat. Ac tum

qui-

1509

Pannon renuit Cameracenſi fœderi ſubſcribere.

quidem ex Pannonia Guidotii Senatus ſcribæ, qui reipublicæ negotia procurabat, literis Patres certiores facti ſunt, Aloiſium regem Galliæ, Juliumque Pontificem Maximum omni ſtudio apud Pannoniæ regem egiſſe, ut is reipublicæ bellum inferret: perfacile eſſe, propterea quod reſpublica omnes ſuas opes amiſiſſet, eſſetque ad extremum redacta caſum, ejus oppidis omnibus, quæ in Iſtris atque in Illyrico eſſent, illum potiri: regem tamen aures eorum hortationibus non adhibuiſſe, neque quidquam contra rempublicam aggredi aut ſtatuere voluiſſe. Interim, quod Maximiliani copiæ augebantur, eratque Vicetiæ ejus præfectus Conſtantinus Cominatus, de quo ſuperioribus libris ſermonem habuimus, qui manus cogere dicebatur: Senatus juſſit, ut Citolus & Lactantius ſuorum militum numerum & ipſi augerent, ut eſſent utriuſque ad octingentos. Lucioque Malvetio Bononienſi equitum cataphractorum centum præfecto, auctus numerus ad CL. cum liberali ſtipendio: auctuſque Meleagro Forolivienſi, Tadeoque Vulpio Forocornelienſi, qui ſe amanter fortiterque geſſerant. Alexandro Bigolino autem uni ex Patavinis civibus, qui in Citadella obſidenda hoſtibus vexandis cum agricolarum manu egregiam operam navaverat, uti equites levis armaturæ centum, milites ducentos conficeret, cura data, & ſtipendium a Senatu miſſum. Lancilloto etiam Soncinio patri liberiſque ſex, Patavinis item civibus, qui in partibus reipublicæ conſtantiſſime ſemper fuerant, fundi aliquot eorum, qui a republica defecerant, dono permiſſi: tum Saccardo uni ex iis equitum cataphractorum centum, & eorum qui ſagittis uterentur, viginti, præfectura tradita. Et quoniam cum Proſpero Columna confici nihil potuit, Populæ dominum, qui in Brutiis tunc erat, cum equitibus cataphractis trecentenis Senatus conduxit libris auri vicenis & trecentenis annuis: qui tamen poſtea, Ferdinando rege id ei non permittente, domi ſe continuit. Centuriones etiam & præfecti equitum, qui ad urbem ſe conferebant, ut ſtipendia reipublicæ facerent, perplures a Senatu ſunt recepti, juſſique ut ſe

Venetorum novi bellici apparatus.

quam-

1509 quamprimum cohortibus turmiſque confirmarent, Pataviumque proficiſcerentur.

Belunum redit in Venetorum fidem VIIII. kal. aug. Sicuti & Feltria.

Inter hæc Cividale Belunianum ad rempublicam rediit. Id cum Feltrini cognoviſſent, & ipſi ſponte idem fecerunt. quod quidem etiam in Noricis aliquot populi civitateſque imitatæ, ſe ad rempublicam pari ſtudio retulerunt. At Maurus legatus, qui, ut Citadellam interciperet, eo cum copiis properaverat, reque fruſtra dies aliquot tentata, quod oppidum a magna Hiſpanorum militum manu defendebatur, Tauriſum redierat, præſidio ad oppidum tuendum relicto, cum imperatore & reliquo exercitu Senatus juſſu ſe Patavium contulit. Magnæ enim manus hoſtium pluribus in locis ad eam urbem obſidendam comparabantur, Maximilianumque ipſum eo brevi venturum fama vulgaverat. Eas ob res pedites quatuor mille ex plebe urbana ſunt conſcripti, quos Patavium Patres mitterent. Ex Patavio cives permulti, quorum fides atque animus ſuſpectus erat Patribus, ad urbem nominatim evocati, juſſique inde, quoad de bello decernatur, non recedere. Idem poſt dies aliquot de Tauriſanis civibus nonnullis imperatum. Hieronymuſque Saornianus, qui jam antea Patrum miſſu ad Helvetios profectus eos ad rempublicam juvandum prope armaverat; ſed clade exercitus nunciata impetrare ab illis nihil poſtea potuit, quique tum ad urbem redierat; in Carnos Patriamque ſuam a Senatu miſſus eſt, ut illis in finibus legatis reipublicæ præſto eſſet. ad quos etiam equitatum Patres miſerant, quod hoſtes eo quoque ab latere impetum facturi dicebantur. Atque ii paucis poſt diebus ad Cividale Carnicum oppugnandum ſunt profecti, tribuſque præliis fruſtra oppidum aggreſſi, Joannem Paulum Gradonicum in Forojulienſibus legatum qui eo venerat, ut ab obſidendo municipio illos averteret, vulnere, illato repulerunt, Tiberto e Purliliarum principibus equitum levis armaturæ ducentorum præfecto, benemerito de republica homine, & Camillo Malfacto Patavino totidem militum centurione cum pleriſque viris fortibus interfectis; eveſtigioque abierunt. nam dum ii ab oppido

Venetorum res geſtæ in Forojulio.

pido digreſſi in Gradonicum impetum faciunt, oppidani 1509 egreſſi hoſtium tormenta clavis ferreis confixerant, ut eis uti eo tempore non poſſent. quibus abeuntibus Portunaonenſes ad Gradonicum miſerunt, ſeque reipublicæ reddiderunt. Ex Benaci autem ripa vallibuſque homines quingenti ſponte, ut reipublicæ opem ferrent, ſe Patavium intulerunt: quos Grittus legatus liberaliter appellatos, ſtipendioque dato Tauriſum, cujus agrum hoſtes depopulabantur, earum regionum auxilio ſtatim miſit: quo etiam Maurus legatus cum equitibus mille ea de cauſa redierat.

Maximiliani vero manus, pluribus ex finibus coactæ, *Maximilianus Feltriam recipit prid. non. Aug.* fugatis in Alpibus reipublicæ copiis primo Caſtellum novum, deinde Feltriam recuperaverunt, prædaque ingenti facta atque abducta, oppidum incenderunt. Eo incendio turris portæ oppidi imminens concidit: qua in turri carmen ſolido in lapide legebatur antiquitate mira præditum. is lapis igne abſumptus haud parvo civitatis deſiderio interiit. Carmen erat ejuſmodi:

Feltria perpetuo nivium damnata rigori,
Forte mihi poſthac non adeunda, vale.

Supra carmen Julii Cæſaris nomen erat inſcriptum. Cre- *Cretenſium in Remp. liberalitas.* tenſibus ubi de Gallorum victoria deque defectione oppidorum eſt allatum, magno ex ea re mœrore affecti, domi ſe univerſi plures dies continuerunt: ſcriptiſque ad illos a præfecto claſſis literis, uti vellent ad Cyprum inſulam firmandam, ne quis eam vicinorum regum aggredi audeat, tam afflictis reipublicæ rebus præſto eſſe, ex ſe ſe libras auri centum ſexaginta ad triremes, gripos, reliquaſque naves armandas, atque in Cyprum celeriter mittendas curaverunt.

Inter has jactationes alternoſque fluctus reipublicæ Fran- *Franciſcus Mantuæ Dux capitur a Venetis.* ciſcus Mantuanorum dux a Maximiliani ducibus ſtipendio Veronæ accepto, quod quidem illi a civitate nullo more perque vim exegerant, cum equitibus ſexcentis octavo iduum ſextilium ſe ſe Mantuam referebat. Ea de re Grittus legatus ab amicis reipublicæ antea certior factus, Lucium Bononienſem cum equitibus ſexcentis, ex quibus

erant

1509 erant Epirotæ ducenti, & Citolum Peruſinum cum militibus octingentis, tranſverſo itinere Lemniacum præmiſit: qui eo ejuſdem diei ſole abeunte cum veniſſent, miſſis qui vias cuſtodierent, ne quis ad Franciſcum nuncius afferretur; ante ſolis ortum ſe interius in fines Veronenſium ad pagum, quo in pago erat dux, magnis itineribus contenderunt: impetuque facto illum ſeminudum, ut ſe repente expergefactus domo ejecerat, atque in milii ſegetem abdiderat, agricolarum indicio repertum ceperunt una cum ſuo comitatu omni, interfectis iis qui ſe defendere inſtiterunt, & equorum peregregiorum magno numero, & majore ſtipendii parte ad libras auri octoginta, argentique in menſam affabre cælati gravi pondere: ſtatimque cum præda captiviſque reliquis Patavium adduxerunt. Præda inter omnes diviſa: ipſe Venetias perductus, atque in comitii turricula cuſtoditus, haud minimæ civitati lætitiæ ex inopinato fuit. Neque multo poſt Hieronymo Pompejo Veronenſi, qui cum equitibus levioribus ſtipendia reipublicæ faciebat, quod is a fratribus, qui Veronæ erant, de Mantuanorum ducis abitu cognoverat, legatoque indicaverat, equites gravis armaturæ a Senatu additi: agricoliſque, qui illum latitantem reipublicæ militibus oſtendiſſent, immunitas penſioque annua, quas poſteri eorum ſequerentur, dono data. ipſi veſte liberaliter induti, aurique libra itineri domum inter eos diviſa. Deinde cum Pompejus ipſe ad urbem veniſſet, uti ei fratribuſque ejus quinque auri libræ ſex ſingulis annis curarentur, caſtellumque Laſium, cujus in finibus prædia eorum erant, dono eis daretur, decemviri ſanxerunt. Marco etiam Ariminenſi centurioni reipublicæ Lemniaci qui erat, ad eamque rem conficiendam & ſtudio & diligentia uſus fuerat, duæ auri libræ penſionis nomine annis item ſingulis, quoad viveret, conſtitutæ: auctuſque militum numerus ad alteros totidiem. Latum etiam, ut ei Centurioni civi Patavino, cujus fratres legato oppidi portam aperuerant, ex eorum bonis qui hoſtes reipublicæ fuiſſent, proventus annuus attribueretur, quo ſe liberaliter familiamque ſuam aleret.

ret. Idem munus ex Tauriſanorum reipublicæ hoſtium bonis, domuſque percommoda in oppido, atque immunitas onerum omnium, quam poſteri ejus ſequerentur, Marco Pelliciario civi Tauriſano, cujus virtute ac fide civitas in officio erga rempublicam ſe continuerat, utque ipſe in ſuæ civitatis Senatum extra ordinem legeretur, datum. Atque ad hæc Senatuſconſulta illud quoque Patribus frequentiſſimis eſt additum: cujuſcunque rebus atque fortunis damnum aliquod ab hoſtibus aut illatum jam ſit, aut deinceps inferatur, rempublicam ſpondere ac polliceri, ſe ſe ei bello confecto æquis factis æſtimationibus omne detrimentum ſarcituram. Cujus rei edictum publice Patavii propoſitum ubi eſt ab hominibus auditum, Senatuſque in ſuos ea pietas & liberalitas cognita: tantus ſubito cives plebemque omnem atque ipſum etiam exercitum benivolentiæ in rempublicam ſenſus atque lætitia tenuit, ut magna alacritas oppidi defendendi omnium ſit animis innata, omneſque ad omnia pericula ſubeunda multo audentiores & paratiores fierent. 1509

Maximiliani res geſtæ in agro Patavino.

Maximiliani copiæ, reliquis municipiis eo ab latere captis, ad Vicum Aggeris profectæ, qui abeſt Patavio vicus duo millia paſſuum, a Medoacoque flumine interſecatur, pontem qui in vico eſt occupaverunt, atque ex iis nonnulli equites uſque ad oppidi portam cucurrerunt, repulſique ſunt a reipublicæ militibus, qui in porta ſtationem habebant. Eſt ad Medoacum ſex mille ab oppido paſſus; qua flumen dividitur; parſque fluminis altera recto curſu Venetias verſus, altera pars Patavium, circum interque vecta ambæ ad Stratam vicum ſe conjungunt, atque in unum redeunt; arx antiquitus inſtituta, ne repentinis hoſtes incurſionibus illam fluminis partem, quæ Patavium tendit, derivare in alteram poſſent. quod quidem non difficile factu eſt, niſi arx impediat: propterea quod ea fluminis pars, quod multo breviorem curſum habeat, trabibus in flumine infixis, ac mole lapideæ inter trabes ex citata retinetur, quoad per trium ferme cubitorum rimam perviam quæ viſa eſt aquæ pars delabatur, reliqua

Liminis deſcriptio.

ſuſti-

1509 ſuſtineatur ad Patavium irrigandum. ea ſi moles non ſit, omnis fluminis vis in breviorem alveum, qui demiſſior eſt, ſe ſe fundat, neque pars aquæ ulla Patavium perveniat. Is locus paguſque Limen appellatur. Ad arcem itaque Liminis capiendam omnis hoſtium exercitus, ad quem jam Maximilianus venerat, paucos ſe poſt dies contulit. Erant in arce milites CL. Ii, quod arx ſatis communita non eſſet, dum quid agant conſulunt, hoſtes intromiſſi eos prope omnes interfecerunt. Arce capta Maximiliani milites mercede propoſita molem interſcindere aggreſſi, cum partem ejus dejeciſſent, flumenque pro ea portione averteretur, conſtaretque omnibus, ſi pergerent dejicere, totum flumen ea deſcenſurum: Maximilianus operas ab incepto revocavit, imperavitque, ne quis molem ulterius dejiceret: neque tamen quiſquam ſcire potuit, quam ob rem Maximilianus id juſſiſſet. ita ea fluminis pars, quæ Patavium defluebat, nunquam poſtea defluere univerſa deſiit. Cæterum cum vidiſſent Bachilionem etiam flumen, quod in agro Vicetino ortum habet, quinque millia a Patavio paſſuum ad pagum, qui Longare appellatur, dividi, ejuſque partem Ateſte, partem Patavium deferri: uti hæc quoque pars Ateſte deflueret, eam intercipere ſunt conati: ne qua Veneti ejus fluminis aqua ad Patavium tuendum uti poſſent. ſed ab equitibus reipublicæ ſæpe vexati, ſæpe commeatibus interceptis, ſæpe captis non gregalibus modo ex ipſis magno numero, ſed præfectis quoque, incepto deſtiterunt. Inter captos Manfredus Facinus fuit, qui ſpreto jurejurando, quod legato Gritto dederat, iterum cum hoſtibus ſe conjunxit: ei eſt ob perjurium Patavii laqueo gula fracta.

Hoſtes poſt hæc, quod erat eo fere ab latere municipium Monſilice, quod abeſt Patavio decem millia paſſuum, monti præcelſo adjacens, in cujus ſummo vertice eſt arx, quæ muro ab utraque parte ducto cum oppido conjungitur: cum Ateſte, quod nemo defendebat, antea cepiſſent, ſe Monſilice contulerunt, oppidumque magno impetu aggreſſi ceperunt ſingulari Hiſpanorum militum virtute,

Monſilice a Maximiliano capitur VI. cal. ſept.

te, qui ad arcem per montis crepidines repſerant, eluſis reipublicæ qui in ea erant militibus præfectiſque, arcem poſſe capi non verentibus. ii enim cum ad priorem ejus partem, quam tormentis antea perforaverant, ſe oſtendiſſent, per poſterioris angulum, qui nudus a propugnatoribus relictus fuerat, pauci ſe in murum improviſi intulerunt, deque muro in arcem dejecerunt: ad quos reliqui convolantes perterritis omnibus magna cæde facta arcem tenuerunt, oppidumque diripuerunt: Danielemque Maurum, & Petrum Gradonicum, quorum alter Ateſtinis prætor fuerat, captoque municipio fugiens Monſilice ſe intulerat, alter ibi magiſtratus erat, captivos fecerunt. 1509

Maximilianus Patavium obſidet.

Eo ſucceſſu fretus Beraldius Patavinus, qui ſtipendia Maximiliani faciebat, Montanianum municipium cum militibus accedens, uti ſe dederent, oppidanos eſt hortatus. Ii velle ſe imperata facere ſimulantes, Beraldium cum iis, quos viſum eſt, equitibus intromiſerunt, portæque rete ferreo repente dimiſſo ipſum vulneraverunt, captivumque cum pleriſque fecerunt: reliquos interfecerunt. Galaſſium quoque Pium in Patavinis montibus cum ſua equitum turma & Maximiliani militibus iter facientem, agreſtes homines congreſſi occiderunt. equites XX. & milites LX. captivi facti. Nicolao imperatori, quod ejus ſtipendiorum cum republica renovandorum tempus appetebat, eadem eſt in annum poteſtas dilata, decemque auri libræ ſingulis menſibus in victum a Senatu conſtitutæ. Maximilianus, qui tormenta gravi ære permulta ad muros Patavinos verberandos domo ad ſe comportari imperaverat: dum ea per Alpes magna difficultate convehuntur; modo ad hanc, modo ad illam ſuburbani agri partem exercitum circumtulit, ne fruſtra tempus terere videretur: vel etiam, ut plerique crediderunt, ne cognoſcere Veneti poſſent, quo ab latere ille quatere oppidum vellet: ut dum omnia latera omneſque muri partes munitionibus firmandas ſibi eſſe intelligunt, pro oppidi magnitudine neminem unam diligenter muniant. Ea res, quod flumina omnibus a regionibus agrum interſecant, ponteſque ſæpe erant reficiendi,

1509 di, magnam difficultatem atque moram afferebat: ſimul equites Epirotæ, quorum erat cum magnus in oppido numerus, tum virtus atque induſtria ſingularis, improviſis incurſionibus neque die neque nocte ullam hoſtibus quietem relinquebant, quotidieque cum præda cumque captivis in oppidum revertebantur. Unum fuit magno uſui, quod plurima eo tempore ad Maximilianum auxilia convenerunt: nam & Aloiſius rex, duce homine impigro, qui Palitiæ principatum obtinebat; & Julius Pontifex Maximus, & Alfonſus Ferrarienſium dux magnos equitatus & peditatus ad illum miſerunt. His præerant ab Julio Ludovicus Picus, qui bello Mirandulam fratris oppidum occupaverat: ab Alfonſo Hippolytus ejus frater, qui erat in Cardinalium collegio, magna animi oſtentatione vir, magna ſui confidentia, bellicarum rerum non ignarus. Venerant eodem præter hos omnes fere Itali aliarumque nationum principes ſuis expulſi regnis cum ea copia, quam cogere majorem potuerunt: præfecti centurioneſque cum turmis cumque militibus ſua etiam ſponte plerique. Ex Germania vero Galliaque Maximilianus ingentes copias adduxerat cum ex omnibus prope regionibus, tum vero ex Sequanis optimum & pleniſſimum equitatum: ut univerſum ejus exercitum octogies millies hominum numerum ſupergreſſum opinio tenuerit.

Hoſtium copiæ in Maximiliani caſtris.

Ad quem quidem Veneti ſuſtinendum nihil non curæ diligentiæque jampridem adhibuerant. nam & ſat magnam bonorum militum manum ad ſe confluentium, & equitatum utriuſque armaturæ, quanto opus erat, Patavium intulerunt, eiſque tribunos & præfectos fortiſſimos lectiſſimoſque homines dederunt: & omnes fere navalium urbanorum operas, quas antea oppido recuperando eorum magiſtratus Patavium ſubvexerat, iterum eo redire voluerunt, permanereque, quoad oppidum defendi opus eſſet. Præter hos ſagittariorum e plebe urbana, atque ab Epiro Græciaque plurimis cohortibus evocatis, dato ſtipendio idem uti facerent mandaverunt: ut eſſent milites omnes numero ad millia quatuordecim, equites cataphracti ad ſexcen-

Venetorum apparatus ad Patavium tuendum.

centos; Epirotæ ad ſeptingentos, qui ſagittis uterentur 1509
ad quingentos. Ex nobilitate quoque primarii adoleſcentes permulti reipublicæ hortatu ſe in oppidum inferre non dubitaverunt cum ſuo armatorum comitatu ſinguli: ut plerique Senatorum & magiſtratuum liberi ea obſidione, quos oportuit, militiæ labores & ærumnas forti animo pertulerint. Lauredanus quidem Dux Princepſque civitatis duos ibi filios & ipſe in armis habuit: quos perplures item ex nobilitate cives comitati, haud parvum clientium militumque numerum ſecum adduxerunt. Ad priores etiam legatos Grittum Maurumque tertium legatum Joannem Paulum Gradonicum, cui ex vulnere ad Cividale Belunianum in vitæ periculum adducto Franciſcus Capellus legatus ſucceſſerat, Patres addiderunt, qui labores & vigilias inter ſe partirentur. Poſtremo tormenta omnis generis, arma omnia, vectium, ligonum, reliquique ad terram fodiendam inſtrumenti vim ingentem, cumque iis frumenti magnum numerum, cæteroſque abunde commeatus ad inopiam levandam Patavium importari curaverunt. quibus rebus omnibus acceſſit, ut quoniam agreſtes homines, quod eſſent reipublicæ amantiſſimi, paſſim ab hoſtibus diripiebantur, vulgoque in vinculis atque in omni ſupplicio detinebantur, ut plerique vitam cruciatibus amitterent; non parvus eorum numerus, ut tuti eſſe poſſent, ſe in oppidum intulerit, qui munitionibus inſtituendis magno reipublicæ uſui ad celeritatem fuit. Illa quoque non poſtrema Patres cura cogitatioque tenuit, propterea quod exiſtimabant ea bina flumina, quæ Patavium inferuntur, de quibus ſupra dictum eſt, eſſe hoſtes primo quoque tempore averſuros: ne tanta hominum multitudo farina deficeretur, uti molæ frumentariæ, quas jumenta verterent. omnibus in oppidi regionibus & vicis ædificarentur. nam plurimæ, antiquitus in oppido quæ erant, aqua ſubtracta ulli eſſe uſui non poterant. demum, quod omni ab oppidi latere omneſque ad portas erant prooppida in agrum porrecta longo pleraque tractu longiſque viis, quorum partem Patavini Venetique cives animi cau-

1509 ſa magno ſumptu exædificaverant; cum ſacris ædibus ac fanis ea prooppida, ne hoſti receptacula munitioneſque præberent, legati dirui mandaverant.

Sed ea res parva erat ex parte confecta, cum Maximilianus ſingula oppidi latera quinis fluminum alveis tranſmiſſis circunvectus, urbis ſitu undique perſpecto, uno in loco omnes ſuas copias continere, ut a captivis cognitum eſt, oppidumque aggredi collectis viribus ſtatuerat. Quod ubi Patres intellexerunt, alios decem ex nobilitate cives Patavium miſerunt, qui cum obæratis & clientibus ſuis fide præſtantibus ad omnia obeunda munera legatis præſto eſſent. Iis oppidum ingreſſis ratio inita eſt, qui numerus nobilium ad obſidionem ſuſtinendam ſe Patavium intulerit: ii fuerunt centum ſeptuaginta ſex: quique item ex plebe optimorum civium: ſed is exiguus fuit. Iidem Patres, quod ægerrime ferebant ab Alfonſo Hippolytum fratrem magna cum manu ad Maximilianum auxilio miſſum, omnemque ei commeatum ab illius finibus, omnes ad tormenta exercenda res Ferraria ſubminiſtratas; triremes quinque a Tergeſtinis, quos obſidebant, evocatas, atque e navalibus navigiola perplura educta atque adornata, Foſſam Clodianam progredi juſſerunt, ut Pado ſubvecti in Alfonſi fines impetum facerent. Progreſſis, quoniam Maximilianum omnem ſuam copiam, omnes opes, Patavium ut caperet, brevi explicaturum conſtabat: Senatus ad earum præfectum Hieronymum Contarenum miſit, ut Patavium legatis auxilio cum claſſiariis contenderet. at-
IIII. non. ſept. que is ſtatim naviculas conſcendens, flumenque Medoacum, ubi in mare influit, ingreſſus, eo feſtinanter ſuperato armatos homines quingentos, ex quibus erant ſagittarii Cretenſes plerique, ex ſua claſſe in oppidum intulit. Iiſdem diebus Petrus Paſcalicus a Senatu lectus eſt, qui ad regem Pannoniæ in fœdere, quo cum republica plures annos fuerat, continendum proficiſceretur. valde enim illum & Julius, & Aloiſius, uti ſupra demonſtravimus, & cum iis una Maximilianus per internuncios, perque literas hortabantur atque obteſtabantur, ut bellum inferret reipublicæ.

In

In Forojulienſibus autem, & in Carnis, ab hoſtibus, 1509 qui Goritia reliquiſque Maximiliani ex finibus earum regionum coacti reipublicæ ditionem invaſerant, nihil eſt ceſſatum: pluraque oppida & caſtella, cum incurſionibus & vicorum incendiis, tum caſtris & tormentis poſitis ſunt ab iis tentata, nonnulla capta & diruta: moleſtique ſæpe nuncii ad urbem in Patavinum bellum ſuſpenſam & occupatam, præfectorum & legatorum literis allati, graves tumultus & querelas excitaverunt. Quibus in rebus præclara Hieronymi Saorniani virtus fuit, qui ſuorum clientium & agreſtium ac montanorum hominum manu, omnes fere hoſtium impreſſiones atque impetus audaciſſime ſuſtinuit. itaque poſtea pridie calendarum octobrium, quo die antiqua conſuetudine cives ſexaginta majoribus comitiis creantur, qui annum in Senatu ſint; eum is honorem eſt adeptus, atque ita quidem adeptus, ut omnes cives principeſque civitatis ſuffragiorum numero vicerit: quæ res antea nunquam acciderat, ut cujus majores domicilium extra urbem ſemper habuiſſent, ipſe in urbem ſuis modo temporibus ac per occaſiones ventitarit, in Senatum legeretur. Ut autem pluribus etiam ſuffragiis, quam ullus alius, eam rem conſequeretur, id vero magnopere mirum omnibus atque inauditum fuit: ſed eam ipſam comitiorum & civitatis in illum benivolentiam paulo poſt ea res etiam auxit, quod is Caſtellum Novum, egregium in Carnis municipium, peropportune ab hoſtibus cuſtoditum, magno animo aggreſſus, tormentis celeriter prolatis muroque verberato, ad deditionem nulla neque rerum neque ſalutis conditione interpoſita compulit. Erat Fori Julii æger Franciſcus Capellus legatus, neque exercere ſe poterat: quod ubi Patres cognoverunt, Aloiſium Delphinum ei legatum eveſtigio ſubmiſerunt. Aucta vero paulo poſt ſuſpicione, Patavio magnopere communito Maximilianum ſuas copias ad Tauriſum obſidendum velle convertere, Patres Aloiſium Mocenicum magna cum poteſtate legatum eo miſerunt, oppidumque rebus omnibus munire decreverunt: quod cum eſſet difficilius, exhauſta & pecunia & militi-

Hieronymi Saorniani mira virtus, & in Remp. fides.

1509 bus & plebe ad bellum idonea civitate, magnam ea res perturbationem afferebat: quam tamen ſublevabat, Patres certiores eſſe factos, aquam Silis fluminis, quod non longe ab oppido multis fontibus largiter ex terra exit, poſſe munitionibus adeo ſuſtineri, ut quingentos eoque amplius circa oppidum paſſus majori ex parte ager ſub aqua redigatur, ne hoſtibus ad murum accedendi facultas ſit: eaſque munitiones prope confectas eſſe. Maximilianus autem, ſive id nunquam in animum induxerit, ſive deſperarit poſſe ad exitum perduci: exercitus ſui partem ad eam agri Patavini regionem, quæ ad Foſſam Clodiam mareque pertingit, fertiliſſimam ſcilicet pecoriſque pleniſſimam, quod ſua illo reliquarum regionum homines armenta contulerant, prædatum miſit. qua ex re tanta agreſtium multitudo cum conjugibus ac liberis, cumque ea, quam ſubito abripere ſecumque ferre ſupellectilem potuerunt, miſſis ad eos publice naviculis, fuga ſe in urbem contulit, loca ut publica omnia porticuſque ac fana & privatæ domus plurimæ ea turba conplerentur. Iis Senatus reipublicæ pecunia commeatum dari juſſit, quoad hoſtium diſceſſu liberum illis reverti domum fuit.

Poſt hæc ad Medoaci munitionem, qua cymbæ ad urbem tranſmittuntur, omneſque ad illud vadorum urbanorum latus hoſtes plurimas incurſiones multis & illatis & acceptis detrimentis cum feciſſent, caſtra quamproxime potuerunt ad muros Patavinos a ſeptentrionibus poſuerunt, & tormentis oppidum quatere verberareque cœperunt: tametſi a militibus reipublicæ haud parva cum clade repulſi ſæpe fuerint. Maximilianus ipſe in templo Cartuſiano, quod templum oppidani non diruerant, medio fere caſtrorum ſpatio conſedit. Erat ab ea regione portæ oppidi proxima turris terrea muro conjuncta, ſed in agrum exporrecta, quantum ejus ſpatium in latitudinem patebat, pedes prope quatercentum: quam magna celeritate ac diligentia imperator legatique excitari mandaverant, ut eſſet toti ei lateri contra hoſtium exercitum munitio ad eorum impetus repellendos: ad eamque conficiendam non agreſtes

Patavina oppugnatio.

ſtes modo homines militeſque reipublicæ operam navaverant, ſed cives etiam ex nobilitate Veneti, atque ipſius Lauredani Principis liberi ſuis terram manibus convexerant. Ei turri Citolus Peruſinus cum militibus mille præpoſitus, Gallos atque Germanos ex hoſtium copiis aditum incurſionibus aggreſſibuſque tentantes, ſæpe rejecerat. quod ægre paſſus Maximilianus, Hiſpanis militibus ad ſe vocatis, magnis propoſitis præmiis eos incendit, ut aggredi capereque munitionem vellent. Erant autem milites ii ex omni numero virtutis opinione facile principes. qui re magno animo ſuſcepta, quinque ſignis ad munitionem ſe audaciſſime contulerunt: reliquæ copiæ in armis non longe ab illis ſe continebant, ejus rei finem opperientes, ſi negotium ab Hiſpanis perficeretur, ſe ſe in oppidum confeſtim illaturæ. Citolus ſuos ſilentio adhibito intra munitionem verſari jubet, reſque ad ignem celeriter comprehendendum idoneas in vallo diſpoſuit: atque in illos, qui ſcalis poſitis nemine repellente omnibus a partibus ſe in munitionem inferebant, ubi conſtitere, ignem ſuccendit: a quo plurimi correpti ſunt: reliquos acerrime invadit, omneſque interficit, dejicitque: ſimul tormentis in proximos emiſſis, eos fugæ dat, ut ſe ad Maximilianum magna clade accepta retulerint. Etiam Lactantius egredi auſus uſque ad hoſtium munitiones acceſſit, cædeque facta, & tormentis hoſtium confixis, pulvereque ad ea exercenda partim ſuccenſo, partim abducto, nullo ex ſuis deſiderato, in oppidum rediit, Is eventus rerum certam prope ſpem incluſis attulit, nihil regem in ea obſidione profecturum. 1509

Pecunia publica in militum ſtipendia qua arte Patavium delata.

At legati, quod ſtipe, quam darent exercitui, plures dies caruerant (nam propter hoſtium excurſiones ſuſpectaque omnibus a regionibus itinera nihil afferri poterat) miſſis tandem ad Senatum internunciis, quo id pacto fieret, conſtituerunt. itaque Senatus aurum in ſtipendia ad Medoaci oſtium, quod eſt ad Foſſam Clodiam quinque millia paſſuum, in decemvirum naviculis miſit. ibi equites Epirotæ ex oppido noctu emiſſi trecenti, eam ſtipem accepe-

1509 runt, atque inter ſe ita diviſerunt, ut qui velocioribus equis uterentur, eorum quiſque ejus pecuniæ partem ferret: ut ſi hoſtes in reditu eos adorirentur, reliqui prælium committerent, impetumque ſuſtinerent; ii ſe fuga hoſtibus eriperent, atque in oppidum contendere perſeverarent. Epirotas autem equites Lucius Bononienſis cum equitibus gravioris armaturæ ducentis, paucis eſt poſt horis ſubſequutus, ut cum illis revertentibus ſe conjungeret. atque ut hoſtes, ſi ſe adorirentur, eluderet, duos magnopere valentes mulos ſacculis arenæ plenis ad ſpeciem atque ſimilitudinem pecuniæ dorſo impoſitis medio in agmine ſecum duxit, qui quidem muli magno ei uſui fuerunt. hoſtes enim per exploratores de ea equitum reipublicæ profectione certiores facti, medio fere in itinere ingenti equitatu circunfuſo ita ſe undique in noſtros redeuntes intulerunt, uti iis qui ſtipendium ferebant, facultas fugiendi non daretur; ſed omnes peræque ſe ſe defendere, manuſque conferere cogerentur. Verum enimvero ubi illos in mulis ſacculos hoſtes medio in prælio viderunt, eam illam eſſe prædam, quam petebant, rati, magna ſe pars ad eos capiendos convertit, ut reliquis minus negotii ad ſe defendendos relinqueretur. Epirotæ autem qui cum mulis erant, neque numos ferebant, ut hoſtes longiſſime ab reliquis abducerent, quemadmodum Lucius initio conſtituerat, fugæ ſe ſiniſtrorſum per campos una cum illis raptim dederunt: quos quidem hoſtes plura paſſuum millia conſequuti, tanta celeritate uti tamen non potuerunt, ut eos aſſequerentur: quoad emiſſus oppido ab legatis id futurum opinantibus equitatus recentiſſimus ſaluti atque præſidio illis fuit. Lucius ea de re atque conſilio magnam ab legatis atque ab omnibus laudem, optimum ſui laboris fructum, tulit. Milites deinde Hiſpani LX. ex Maximiliani exercitu perfugæ in oppidum a legatis recepti ſunt, ſtipendiumque eis datum.

Diebus autem inſequentibus non ſemel eam, de qua ſupra dictum eſt, turrim Maximiliani milites omnium gentium aggreſſi, præterquam quod Citolum vulneraverunt,

eun-

eundem reliquis in rebus eventum habuerunt, quem Hiſpani ante habuerant. Et murus oppidi eo ab latere diu multumque verberatus, tametſi longiſſimo ſpatio conciderat, tamen & hoſtibus ipſa ejuſmodi ruina aſcenſum impediebat, & oppidani eodem tempore intra murum foſſam & vallum efficiebant: quibus rebus muro ipſo longe tutior ab iis defendendi ſe ſe ratio inſtitutioque comparabatur. Uni tamen tormentorum generi adhiberi remedium non potuit, ne urbi noceret: quod quidem erat ejuſmodi, ut pilam lapideam ſeſquipedis craſſitudine in ſublime ad faſtigii ſpeciem magno cœli tractu propelleret. ea intra oppidum pila ex alto cadens domorum tecta contignationeſque perforabat, lateque vaſtabat, cum eorum, qui ſuberant, interitu, ruinamque inopinantibus afferebat. Sæpius tamen accidit, ut in vias atque in fora & aperta ædium eæ pilæ, quam in tecta cœtuſque hominum deciderent. Quas ad res omnes Maximilianus illud etiam addidit, ut literas ſagittis alligatas intra oppidum mitteret, quibus literis oppidanos hortabatur, ut a republica deficerent, plurima eis atque ingentia pollicitus, ſi ita feciſſent. ſed cum ea quoque re nihil proficeret, ſingulis autem diebus plurimi ex ejus exercitu vel tormentis interficerentur, vel ab Epirotis equitibus caperentur, commeatuſque interciperentur; timeret etiam, propterea quod perpetua ſerenitate uſus fuerat, ſi pluviæ, ut plerunque accidit, cum perdiu cœlum ſiccum fuit, magnis tempeſtatibus deciderent, fore ut relinquere tormenta Patavio decedens cogeretur, quæ reportari impeditis itineribus non poſſent (ita fiunt brevi tempore imbribus cadentibus lutoſæ omnes circa oppidum viæ) ad diem ſextum nonarum octobrium ſublatis caſtris Medoacum ad Vicum Aggeris trajecit, pontemque reſcidit: deinde itinere lentiſſimo Vicetiam ſe contulit, atque a civitate honorificentiſſime receptus, manere tamen in oppido noluit.

1509

Obſidionis Patavinæ ſolutio XV. kal. novembr.

At Alfonſi copiæ cum domum verſus cum impedimentis iter facerent, equites leviſſimi Patavio emiſſi impreſſione in eos ad caſtellum Bovolentiam, quod abeſt Patavio

Digitized by Google

1509 vio paſſuum millia duodecim, cædeque facta, milites ex iis centum, equites ſexaginta, centurionemque ipſum qui caſtellum cuſtodiebat, & præfectum equitum captivos fecerunt. Alfonſi frater vix ægreque fuga ſe hoſtibus eripuit. caſtelloque capto, magno frumenti numero, magno multarum rerum commeatu, tormentiſque triginta cum jumentis curribuſque ſunt potiti: iiſque Patavium adductis, frumentum omne, ut eſſet agreſtibus hominibus inopiæ levamen, ibidem dereliquerunt. Joannes Græcus ab Julio dimiſſus vulnere leviſſimo accepto eam rem confecerat. Hippolytus Montanianum, ut eo in loco reliquum eventum rerum opperiretur, ſe contulit. Diſceſſu in urbe Maximiliani cognito, ob agreſtium in rempublicam fidem Senatus juſſit, ut annum totum nemo ex iis qui deberet, a creditoribus ad ſolvendum cogi poſſet: agreſteſque in urbe qui erant, triduo reverti domum juſſi. Hoſtibus progreſſis animadverſum eſt eos ſub terra tabernacula habuiſſe, ut tormentorum ex oppido verberationes evitarent: cuniculoſque perplures, ut occulte muro appropinquarent, effeciſſe. Tellus ipſa odore tetro infecta, ſanguinem necemque redolens, cadaveraque omnibus in locis jacentia horridum ſpectaculum halitumque toto ab eo oppidi latere ac regione multos dies præbuerunt. Senatus ubi cognovit templum Cartuſianum, cujus diruendi facultatem legati non habuerant, magno uſui Maximiliano fuiſſe, firmæque ei munitionis & caſtelli inſtar præbuiſſe, arborumque magnam vim ſæpe hoſtes reipublicæ militibus occultaviſſe, ſæpe a tormentorum ictibus defendiſſe, legem ſcivit, ut a portis mœnibuſque mille & quingentos circa Patavium paſſus quoquoverſus ædificia omnia eorum domini ſolo æquarent, arboreſque cujuſque generis ſucciderent; lateres, tegulas, marmora, ferramenta, materiam aridam viridemque, quo vellent, aſportarent: qui id intra dies præſtitutos non feciſſet, illius ejuſmodi fiſco omnia ceſſura. maxime enim voluit, ea ut planities ſpatiumque ab omni re, quæ umbram faceret, eſſetque ſolida ac reſiſtens, nudum vacuumque permaneret: ne Patavium

vium

vium ullo cum hoſtium commodo aut præſidio amplius obſideri poſſet: eaque poſtea lex ad hoc uſque tempus ſancta inviolataque ſemper fuit. 1509

Eodem tempore, quod hoſtes in Liburnis reipublicæ fines longe lateque vaſtabant, Raſpumque municipium ceperant: rogatio eſt in Senatu lata; ut Aloiſius Delphinus in Forojulienſibus legatus cum Epirotis equitibus & manu reliqua eo celeriter contenderet. Interim Angelus Triviſanus ab Illyrico ad Iſtros claſſem triremium quindecim, cui præerat, a Senatu juſſus contulit: Flumenque municipium, quod ſuperiore anno captum reſpublica Maximiliano reſtituerat, audaciſſime aggreſſus, interfectis repulſiſque propugnatoribus, & ſcalis ad murum poſitis, paucarum horarum ſpatio cepit. milites remigeſque illati cæde facta oppidum diripuerunt: qua in direptione cum vidiſſent reipublicæ inſignia, quæ in foro poſita fuerant, fœde diruta deletaque ab oppidanis fuiſſe, indignatione perciti oppidum incenderunt. Idem de arce, cujus præfectus eodem ſe die dedidit, animorum ad ulciſcendum ardore nequedum ſedato, fecerunt. Iiſdem diebus cum ad urbem Hieronymus Saornianus veniſſet, in Senatu cum reliquis, qui eo munere fungebantur, affuit: nam (ut ſupra diximus) ſenator ſuffragiis declaratus fuerat. Accidit autem, ut eo ipſo tempore eum magiſtratum a Senatu creari neceſſe eſſet, qui magiſtratus rationes tabulaſque militares conficit, quibus in tabulis nomina eorum qui ſtipendia reipublicæ faciunt, continentur, exercitibuſque conſcribendis, aut omnino recenſendis, probat rejicitque quos vult: quem *Collateralem* appellant Veneti: creaturque perpetuus: quas ob res magna eſt is apud exercitum auctoritate, magnoque apud rempublicam in honore, nomine. Eum magiſtratum cum legere Patres vellent, & omnia fere Senatorum ſuffragia Saornianum renunciaverunt, hominis honori dignitatique faventium: qui Senatui parens, ad exercitum munere obeundo Patavium eſt profectus. At in Tergeſtinorum finibus noctu manus hoſtium quæ prædatum oppido exierat, interfecta eſt a reipubli-

Flumen in Iſtria Veneti capiunt & diripiunt.

1509 publicæ militibus, & capta: pauci ſylvarum & noctis auxilio ſe occultaverunt, cladiſque nuncium oppidanis attulerunt.

Cognita interim cum Maximiliani mora medio inter Vicetiam Veronamque itinere, tum Hippolyti ad Montanianum oppidum cum ſuis copiis ſeſſione, legati Lemniaco veriti, quod inter utroſque fere erat, milites quos oportuit eo miſerunt, oppidumque munierunt. Id Hippolytus intelligens linguam non continuit, queſtuſque eſt, gravi addito ad querelam maledicto; ejus rei, quam ſe brevi poſſe conſequi confidebat, eventum ſibi e manibus ereptum fuiſſe. Ea hominis in rempublicam maledicentia Senatus cognita, Alfonſique ſtudium obſidendo Patavio adhibitum repetens, ad illam cogitationem rediit, ut utriuſque plena odii facta atque conſilia quamprimum vindicanda omnibus ſibi eſſe modis ſtatueret. itaque literæ ſecreto ad Angelum præfectum claſſis datæ, Foſſam Clodiam claſſem celeriter adduceret: atque uti navigia minora Pado flumine ſubvehenda in navalibus confeſtim ædificarentur, præfectis eorum imperatum, ad ſimulationem Tergeſtinis obſidendis. utque is ſermo in vulgus efferretur, ne cognito reipublicæ conſilio ſuos fines Alfonſus præmuniret, Patres curaverunt. tametſi Angelus, propterea quod ad Raſpum recuperandum Delphinus legatus & Franciſcus Paſcalicus equitum Epirotarum præfectus cum ſuorum manu & claſſiariis eo ſe tempore conferebant, quod quidem paulo poſt primo impetu ceperunt, tardior ad eam rem fuit. Maximilianus miſſis ad Gaſparem Severinatem, quem Vicetiæ oppidi præſidio reliquerat, militibus Germanis tribus millibus, Veronam adiit, pauloque poſt cum paucis equitibus ſe Tridentum contulit: ad quem uxor ejus eodem venerat.

Maximilianus Tridentum ſe confert, XII. kal. novembr.

De ea re Senatus per exploratores certior factus, ſimul reipublicæ amicorum literis admonitus, Vicetinos ob Maximiliani præfectorum quotidianas direptiones, quas quidem, propterea quod nullæ eis ab rege ſtipendia perſolvebantur, in oppidanos exercebant; ita eſſe animatos, ut ſi

ad

1509 ad eos exercitus reipublicæ mittatur, fore ut eum in oppidum recipiant: pluribus biduo dictis ſententiis, uti legati ad Vicetiam recuperandam omni cum exercitu proficiſcerentur, tandem cenſuit. quodque ad eas res quæ parabantur, magno auri pondere reſpublica indigebat, legem ſcivit, quam poſtea majora comitia probaverunt; uti magiſtratus omnes ſine ulla ſtipe reique publicæ impenſa ſex a calendis novembris menſes obirentur. nam tributa quidem exigi amplius prope non poterant, excuſſa prorſus jam tot in ærarium collationibus, tot privatim diſpendiis civitate. conſtabat enim ſubductis rationibus undecies millies in id bellum auri libras rempublicam inſumpſiſſe: multumque per ſe ſe civium plurimos, obſidione Patavina ſuſtinenda, multum ſuorum fructuum direptionibus, & propinquorum, quos captivos hoſtes fecerant, redemptionibus amiſiſſe. Imperator legatique Senatus voluntate intellecta, recenſo exercitu, qui erat, præter equites, militum octo millium, Citolo, qui ex vulnere nondum convaluerat, & Lucio & Joanne Græco oppidi præſidio relictis, Patavio exierunt, atque ad Camiſanum vicum in Vicetinis finibus caſtra poſuerunt: cum quibus Tauriſo profectus Petrus Marcellus legatus, milites mille, equites Epirotas centum quinquaginta, copiaſque alias conjunxerat. poſtero die omnes ad eam oppidi portam, qua Patavium aditur, ſe oſtenderunt: & quod murus eo ab latere vetuſtate dirutus prope intermittebat, foſſæ aqua, quæ pluviis creverat, magna difficultate ſuperata, paucis Germanis defendentibus, Naldius cum ſuis militibus ſe in proopidum injecit: Gaſparemque Severinatem, qui ut Venetos repelleret, cum turma equitum eo properaverat, prælio commiſſo, disjectis primo impetu quamplurimis militibus, interfectis perpaucis, tandem in oppidum repulit: Naldiique peregregia ea in re virtus fuit. Alio ab latere Lactantius muro tormentis perforato, atque immiſſis per foramina militibus, magnum timorem Germanis propugnantibus injecerat. quæ quidem prælia nox diremit: & niſi diem totum ingentes pluviæ vias omnes fœdaviſſent,

Vicetia a Venetis oppugnatur.

foſſas

1509 foſſas oppleviſſent, difficilioremque militibus pugnandi rationem, & murum verberandi tormentariis effeciſſent: urbs eo die capi facile poterat. Naldius tamen & Lactantius cum ſuis cohortibus, ab iis ubi pugnaverant locis eam noctem non diſceſſerunt, portaſque oppidi atque foſſas obſiderunt. Erat unus intus civis Guidus nomine, qui, dum ea ſic agerentur, magno reipublicæ amore incenſus, tribus cum liberis aliquotque amicis ſuis prooppidi portam, quæ Berga appellatur, cepit: miſſoque ad Venetos, qui rem ſignificaret, polliceretur que eis ſe portam illam traditurum, armatus ut eos exciperet expectabat. Legati equites Epirotas quinquaginta eo miſerunt, qui rem cognoſcerent, ad ſeque reverterentur. Guidus e ſumma turri viſis equitibus, magna voce appellare eos cœpit, valvaſque aperuit. illi ſe intromiſerunt, paulumque progreſſi milites Germanos offenderunt, qui facto in eos impetu, extra oppidum, qua venerant, univerſos repulerunt: portaque capta, cum Guidus reliquique de ſuperiore loco ſe defenderent, neque Germani expugnare illos poſſent, dato ab eis jurejurando nihil ſibi nocituros Germanos, ſe ſe eis dediderunt; ſtatimque omnes ad unum contra fidei religionem partim ab illis interfecti ſunt, partim ſe e turri præcipitaverunt, atque ita interierunt. Ea nocte a Germanis concilio civitatis coacto, cum illi nihil præſidii ab animi fortitudine peterent, timore autem prope omnia trepidationeque adminiſtrarentur; eorum voluntate legati tres e civitate ad imperatorem & legatos miſſi, oppidum ſe reipublicæ tradituros pacti ſunt, ea conditione interpoſita; ut quibus antea legibus ſub reipublicæ imperio Vicetini fuiſſent, eiſdem etiam deinceps uterentur: Maximilianique militibus nullum ab exercitu detrimentum inferretur, liberumque illis eſſet ſuis cum rebus proficiſci. His firmatis conditionibus Hieronymus Saornianus præfectique aliquot cum parte exercitus temperatiore mane in oppidum recepti ſunt: reliquus exercitus eſt ingredi prohibitus, ne urbem nobilem opulentamque diriperet. Hoſtes eodem die Germani milites

Idib. novembr.

Vicetia ſe Venetis dedit.

tes quatuor mille quadringenti optime armis inſtructi, ipſi & ætate & corporibus ſpectari maxime & timeri digni, & niſi animus eorum ducibus defuiſſet, ad eam urbem tuendam præclare idonei: equiteſque LX. cum tormentis & impedimentis & magno fœminarum & calonum numero abierunt; Gaſparque Severinas cum equitibus paucis: atque ii cum Veronam petere vellent, Baſſianum iter facere ſunt juſſi. Poſtremi equites Juliani CXX. qui una cum reliquis imperata Maximiliani faciebant, oppido egreſſi Ferrariam profecti ſunt. quibus emiſſis omnibus, imperator & legati ſe in oppidum intulerunt: quos civitas incredibili lætitia excepit, ut prope ab interitu erepti eſſe omnes viderentur. 1509

Senatus iis de rebus certior factus, cum legati ad eum ſcripſiſſent, imperatori eſſe in animo ad Montanianum reliquaque eo ab latere municipia, quæ ab hoſtibus tenebantur, exercitum ducere: eo conſilio improbato, literas ad eos dedit, victoriæ ipſorum ad magnas res conficiendas curſum levioribus iis occupationibus non eſſe interpellandum: nec fortunæ reipublicæ afflanti, & præſto ei eſſe properanti, moram afferri oportere. itaque ad Veronam recipiendam ſtatim contenderent: fore enim, ſi eo celeriter ſe conferrent, ut hoſtes imparati offendantur, civitaſque & amico per ſe in rempublicam animo, & hoſtium duriſſimis imperiis laceſſita, oppido non communito, primo aggreſſu ſe ſe dedat, uti Vicetina fecerit. Atque ut exemplo ejus reliquæ civitates optimam de republica ſpem caperent, Vicetiæ atque agri ejus finiumque incolis quinque annos omnium rerum atque onerum levatio eſt permiſſa: utque ii, qui debent, annum ad ſolvendum cogi nequeant, ei legi additum. Aloiſio etiam Porto, e Vicetina nobilitate fortis ac præſtantis animi adoleſcenti, ob ejus in rempublicam ſtudium, ad equos levis armaturæ, quos ei Senatus antea dederat, alteri totidem ſunt ab eodem Senatu additi. etiam, ut legati edictum proponerent: ſi cives, qui in hoſtium partibus fuiſſent, intra dies XV. Vicetiam redierint, veniam illis a Senatu datum iri, præ-

ter

1509 ter paucos, quorum nomina recitata ſunt, Patres ſanxerunt. Chriſtophoroque Mauro legato, ne Vicetia, reliquis tribus, ne ab exercitu diſcederent, mandaverunt.

Interim Angelus præfectus claſſis, qui Foſſam Clodiam triremes duodecim adduxerat tribus in Iſtria relictis, Senatus permiſſu ad urbem venit, Patreſque monuit: *Pado flumine claſſem ſubvehi ſine magno periculo non poſſe, munitionibus in ripa, ut ferebatur, ab Alfonſo inſtitutis; aqua propter ſiccitates exigua; nullo exercitu, qui a terra claſſi præſidio ſit: præſtare autem, eas omnes quas haberent copias Veronam magna cum rei bene gerendæ ſpe ac tuto mitti, quam incerto eventu earum ullam partem in Ferrariæ finibus periclitari. eſſe Piſaurum, eſſe Anconam, quæ ipſe oppida, ſi Senatus velit, poſſe capere non diffidat: habere enim ſe ab eorum nonnullis civibus internuncios, qui totum munus civitates concitandi, reique publicæ ſe dedendi ſibi depoſcant, modo ipſe claſſem reipublicæ ad illa oppida ex inopinato afferat. eſſe Fanum, Senogalliamque, quas diripere atque incendere nullum negotium ſit. quodſi a Romanæ reipublicæ municipiis abſtinendum ſibi eſſe Patres ſtatuant, poſſe ſe in Apuliam paucis horis ex Illyrico trajicere: ibi materiam ſibi non defore, neque etiam fortunam Diis volentibus defuturam, reipublicæ injurias a Ferdinando rege illatas ulciſcendi*. Hoc ſermone apud decemvirum magiſtros habito, Angelus ad claſſem rediit. decemviri paulo poſt reliquis repudiatis rebus claſſis in Alfonſi fines profectionem differri e republica eſſe, legem juſſerunt. Alia deinde lex ab eiſdem decemviris juſſa, ut eorum Tauriſanorum & Patavinorum & Vicetinorum civium, qui hoſtes reipublicæ fuiſſent, bonorum poſſeſſiones reipublicæ nomine caperentur: duumvirique ad eam rem Joannes Cornelius, Antonius Condolmerius, qui ambo ex quinqueviris Senatu regendo erant, lecti: quibus binæ centeſimæ ex iis, quæ fiſco addixiſſent, cederent. Claſſis itineri mora a decemviris adhibita ſenatoribus ſermonem dedit, querentibus, tot Alfonſi contra rempublicam plena odii ſcelerumque facta non vindicari: fruſtra tri-

remes

remes claſſemque ex Iſtris evocatam, fruſtra claſſem alteram biremium & parvorum navigiorum ad Padum Atheſimque flumina facilius enaviganda jam eſſe comparatam: tantum pecuniæ temere impenſum, ſi decemviri profectionem impediant. quibus illi vocibus permoti rem Senatui permiſerunt. Senatus pluribus dictis ſententiis literas ad magiſtratus Patavinos dedit, Foſſam Clodiam ad præfectum claſſis milites quingentos ſtatim mitterent. Angeloque mandavit, ut iis in naves receptis militibus oſtio Carbonaria Padum ingrederetur, prædas abigeret, regiones quas poſſet ab utraque ripa popularetur. poſteroque die in foro edictum publice propoſitum, qui vellent ad diripiendos Ferrarienſes ſuis privatim navibus cymbiſque proficiſci, per rempublicam licere; dum præfecto claſſis dicto audientes ſint: quam quiſque prædam faceret, ſuam fore. Ea re magnus plebis numerus ſuis in navigiolis ſe ad claſſem contulit. 1409

Decernitur in Ferrarienſem Ducem expeditio.

Dum hæc adminiſtrantur, imperator legatique Veronam cum exercitu vadentes, Suavium municipium in plano ad primam Alpium declivitatem ita poſitum, ut arx in jugo ſit, præmiſſo equitatu & Gradonico legato receperunt, interfectis hoſtium militibus non paucis, qui a Maiximliani præfectis Verona, ut in arcem ſe inferrent, mittebantur. cumque Veronæ appropinquarent, equitatum præmiſerunt, ut ad portas ſe oſtenderet; ſi quis in oppido tumultus per amicos reipublicæ fieret. Iis ad portas perequitantibus, nemine ſe commovente, equites Sequani centum egreſſi, prælio leviſſimo commiſſo ſe in oppidum receperunt: ex quibus captus unus legatis renunciavit, eſſe in oppido militum tria millia, atque ex iis Hiſpanos plurimos, equitum alteros totidem, ex quibus erant Galli quingenti, quos amiſſa Vicetia præfecti regii Brixia evocaverant. Quibus rebus cognitis, imperator veritus, ne ſi ejus copiæ oppido circunfunderentur, aliquod incommodum acciperet; ſubſtitit, neque auſus eſt ulterius progredi. quod quidem imperatoris conſilium ab Gritto & Marcello legatis, atque ab Lucio, qui ad eos

Pata-

1509 Patavio venerat, probabatur: tametſi Gradonicus legatus & Naldius audendum & conandum eſſe dicerent, oppidumque obſideri, & muros verberari oportere contenderent. Inter quos cum minus convenire potuiſſet, ſcriptis ab legatis ad Senatum de ea controverſia literis, quid ab eo juberentur, expectare conſtituerunt. Senatus legatis reſpondit, imperatori ſe totam rem permittere: confidere ſe ſe, quod e republica ſit, illum facturum. Atque interim, quoniam ab Lemniaco milites equiteſque reipublicæ cum agreſtium manu ab ea regione quæ trans Atheſim eſt, ad Veronæ muros juſſu imperatoris ſe conferebant, ipſe quoque ſuo ab latere partem exercitus ad oppidum miſit, ut hoſtes duobus a lateribus peti ſe intelligerent, civitaſque ea re magis magiſque permoveretur. acciditque, ut utrique ſæpius cum hoſtibus congreſſi, non paucos ex iis caperent, plures etiam interficerent, præliiſque ſecundiſſimis ſe reciperent. neque tamen is, qui futurus putabatur, oppidanorum motus fuit: neque civitas parte ab ulla deditionis vocem aut indicium protulit. Eas ob res relicto ad Suavium præſidio, Epirotis adjectis equitibus, qui quotidie ad Veronæ portas currerent, & pabuli, cujus magnopere hoſtes indigebant, copiam eis fieri prohiberent; imperator ad Montanianum recipiendum cum reliquo exercitu profectus, qui oppidum reipublicæ nomine peterent, mane adveniens præmiſit. Præfectus Alfonſo tueri ſe illud velle cum reſpondiſſet, tormentis ſtatim poſitis muri partem Veneti celeriter dejecerunt. qua re oppidani permoti deditionem facere volentes, modo ipſi militeſque ſuis cum rebus tuti ab exercitu eſſent, recepti non ſunt. itaque poſtridie direptionem atque interitum veriti, ſe ſe nulla conditione interpoſita dediderunt. Erant in oppido Alfonſi milites equiteſque ſeptingenti, qui omnes armis, equis exuti ſunt. Auguſtinus Villa præfectus in cuſtodia habitus, ut cum eo Federici Vendramini, qui propinquus legato Gritto erat, atque in municipio eorum finium Abatia, cui præerat, paulo antea captus Ferrariæ cuſtodiebatur, permutatio fieret. Poſtero die Ateſtini ad rem-

Verona fruſtra oppugnatur.

Oppida multa revertuntur in Venetorum fidem.

rempublicam redierunt. quos Rhodigienſes cum pleriſque 1509
earum regionum municipiis imitati, idem fecerunt. Monſilice dein, miſſis eo Patavinis e vicinitatibus agreſtium hominum aliquot millibus, qui parvo equitum militumque interjecto numero magni exercitus ſpeciem præbuerunt, atque oppidanis, qui in illos in acie adeuntes de ſuperiore loco proſpectabant, ea re perterritis, ſe reipublicæ dedidit. In Alpium quoque jugis Maroſticani, finitimique his in plano poſiti Baſſianenſes, Germanis ejectis militibus, tum maxime campeſtres Citadellani, miſſis ad præfectos Patavinos internunciis rei ſe publicæ lubentiſſimi dediderunt. Eorum finium pagis octo, propterea quod præſtanti ſtudio in rempublicam fuiſſent, eadem munerum levatio, quam Senatus Vicetinis dederat, atque ſecuritas tradita. Laxior etiam cuſtodiæ conditio Leonardo Triſſino, Brunoro, Saregio, reliquiſque Maximiliani præfectis, in urbe captivi qui erant, ob regias literas ad Senatum ſcriptas eſt a decemviris permiſſa.

Angelus interim claſſis præfectus, ſubvectis Pado navibus, utranque fluminis ripam proximaque ripis loca populabatur. prædæ undique abigebantur: quæ aſportari minus poterant, corrumpebantur. ædificia villæque quarum magna erat & peregregia illis in finibus copia, quoquoverſus incendebantur. quod ubi Senatui eſt allatum, literas ad Angelum dedit, ædificia incendi non oportere: quas vellet, atque unde vellet, prædas ageret: a villis atque tectis comburendis abſtineret. Ingens autem vaſtitas jam illata, eas literas inutiliores reddidit. In urbe Patavinis civibus, qui erant in cuſtodia, quatuor, Alberto Trapolino, Bertucio Bagarotio, Jacobo Leoni, Ludovico Comiti, propterea quod in ſexdecemvirum collegium a ſua civitate adlecti, nullo unquam laceſſiti maleficio, nulla injuria pellecti, hoſtiliter ſe in rempublicam geſſerant, calendis eſt decembribus in foro decemvirum lege laqueo gula fracta, & bona fiſco addicta. quæ quidem res, quod fere ſemper in urbium & regnorum converſionibus fieri conſuevit, ut plerique in novorum dominorum gratiam ſe

1509 prioribus dominis adverſarios præbeant, a multis habita eſt aliquanto acerbior, & ab hujuſmodi temporibus aliena: nanque multi ejus ſupplicii exemplo fortaſſe perterriti, ad reipublicæ nomen, atque ad deditionem effecti ſunt duriores. Joannes Franciſcus Muſſatius item Patavinus eadem lege decemvirum condemnatus eſt, ut in Creta inſula, quoad viveret, exularet: qui tamen quadriennio poſt ab exilio revocatus eſt, patriæque redditus. Angelus cum ad eum vicum, quod abeſt Ferraria quinque millia paſſuum, ad quem naves, quæ a vadis Venetis veniunt, appelluntur, ſuperato flumine claſſem adduxiſſet, hoſtes magna cum manu obviam progreſſi duas ab aggeribus triremes, quarum erat una, qua ipſe vehebatur, tormentis perforaverunt, remigeſque aliquot interfecerunt: qua neceſſitate adductus præfectus, quod hoſtibus noceri prope non poterat (nam ripæ agger ad fluminis incrementa antiquitus inſtitutus eos tuebatur, ne vulnerari e navibus ſagittarum aut fiſtularum & tormentorum jactu poſſent) ad vicum Poleſeliam in ea Padi ripa ſitum, quæ Rhodigium ſpectat, rediens, munitionem in altera fluminis ripa celeriter excitavit, qua hoſtes, ſi adventarent, repellerentur, neu claſſi nocerent. Vix effecta munitione, hoſtes, ut eam caperent, ſe non ſemel circunfuderunt. Poſtremo eam firmioribus copiis adorti, cum prope in aggere munitionis verſarentur, Hercules Cantelmius, Sigiſmundi Neapolitani claro loco nati filius, magnæ ſpei adoleſcens, cum ſe audaciſſime in propugnantes incitaviſſet, equi lapſu humi fuſus a remigibus interfectus eſt. cujus in loculis amicæ manu ſcriptæ ſunt repertæ literæ, quibus illa multis precibus ab adoleſcente petebat, ne cum Venetis prælio contenderet. Eoque die Gradonicus legatus ab exercitu cum equitibus & militibus octingentis, Senatus juſſu claſſi auxilio ad alteram fluminis ſe ripam contulit.

Triviſani res geſtæ in agro Ferrarienſi.

Cividale interim Carnicum in Alpibus, Feltriæque arx, dein Scala municipium natura & artificio communitum, itineri, quo Germania magnopere aditur, adjacens, a reipublicæ copiis eſt capta. Erant in ejus arce mili-

Cividale Carnicum, Feltriæ arx & Scala a Venetis recipiuntur.

milites Germani octoginta (neque enim fere plures cape- 1509
re locus exiguus poterat) qui ſe fortiſſime defendebant : in quos cum a reipublicæ militibus tormenta exercerentur, pilæ, quas emitterent, ipſos defecerunt: eamque ob rem differri oppugnationem neceſſitas cogebat. atque unus ex agreſtibus, qui aderant, deſiderari pilas ſentiens, ad præfectos accurrens, *Ego vobis*, inquit, *opportune pilas dabo*: ad proximumque ei loco tumulum eos duxit, quo a tumulo pilæ ferreæ triginta tegebantur, quas hoſtes abſcondiderant. Haud facile dictu eſt, quantum in bello fortuna poſſit. nam ut caſus tulit, ut is agreſtis, qui ſciret eas ibi pilas eſſe, illo temporis puncto eodem venerit, quæque dicerentur, audierit: ita caſu magno factum eſt, ut pilæ hoſtium tormentis reipublicæ ita convenirent, ut ad id confectæ viderentur: infartæque iis & ejaculatæ perfecerint, ut arx eo die caperetur cum Germanorum omnium interitu, præter eorum præfectum, qui ad urbem vivus eſt perductus: quam quidem paulo poſt ſenatus arcem magnis munitionibus tutiorem reddidit. Atque eſt eodem in itinere ter mille paſſus ante Scalam *Covoli arcis deſcriptio.* mons ſaxeus præcelſus maximeque directus ad perpendiculum viæ imminens, in cujus ſuperiore parte ipſo in ſaxo ſpecus cum perennis aquæ fonte natura factum homines concinnaverunt, arcemque parvam ex eo effecerunt. Ea omnino arx adiri pedibus non poteſt: fune autem demiſſo cum lignea ſedecula, ſinguli homines rota deſuper vertente attolluntur: ac quidquid aliarum rerum inferendum eſt, eodem uno ſublevatur, atque in arcem importatur modo. Ei arci inter montem flumenque quod arctam atque anguſtam vallem dirimit, ſubeſt ea, de qua dixi, perexigua ſane via, qua commeare iis, qui in arce ſunt, invitis licet nulli: propterea quod ſaxis modo ab ea devolutis quoslibet obrui atque interfici nullum negotium eſt. Ea quoque arx, quam Covolum appellant, eorum deditione qui illam cuſtodiebant, ad rempublicam rediit. In Iſtris etiam præda celebris ab Epirotis eſt equitibus & cædes hoſtium facta.

1509 Germanis autem, qui urbem incolebant, a Senatu petentibus, ut quoniam Maximilianus permiſerat, ut qui vellent, ex ejus ditione urbem adire mercaturæ cauſa, eis liceret; Patres item concederent, eos tuto venire poſſe: fides eſt eis reipublicæ interpoſita, itineraque quæ toto bello clauſa fuerant, patefieri cœpta ſunt cupidiſſimis omnibus. Marcus Antonius Contarenus cognomine Camalis, quem Senatus parvis navigiolis præfecerat, Patrum juſſu ab Angeli claſſe profectus, Cymaclium inter duo Padi oſtia Vatrenum & Caprariam, oppidum magnopere piſcatorium, diripuit, ædificiaque plurima incendit: quæ Alfonſo non parva clades fuit, quod ex ejus oppidi ſeptis calamo reticulato vadis triginta millia in circuitu paſſuum eo ipſo fere tempore ingens vis piſcium biduo triduove maxime pluvio capta, & ſale injecto repoſita, magnis redimi pretiis portoriiſque conſuevit. Angelus cum navibus triremibus ad latitudinem fluminis diſpoſitis pontem injeciſſet, quo Gradonici equites tranſportarentur ad incurſiones exercendas, hoſteſque qui munitionem copiis omnibus aggreſſi ſæpe fuerant, ſuſtinendos: poſtea, ne triremes impedirentur, quo minus ad gerendum bellum præſto eſſent, eundem minoribus in navibus pontem impoſuit, trajectoque leviſſimo equitatu, omnem illam oram fuga terroreque implevit: quoad hoſtes miſſis ab Julio Ferrariam equitibus Ludovico Pio præfecto, quem Verona evocaverat, atque ab Aloiſii regis miniſtris Brixia item equitibus & militibus quamplurimis, exercitum duodecim millium armatorum confecerunt. Ac Ludovicus quidem una cum Hippolyto ad claſſem ripamque fluminis audaciſſime ſe inferens interfectus eſt, capite media cum galea pila ferrea caſu in eum cadente perfracto. Deinde, quod hoſtes in munitione capienda fruſtrabantur, Alfonſus infra eum locum duo millia paſſuum munitionem & ipſe in ripa facere inſtituit, qua in reditu impedire claſſem poſſet, tormentiſque deprimere. Quod ubi Senatui eſt allatum, literas ad Angelum dedit: ſi ei videretur, claſſem reduceret, ne confecta hoſtium munitione

Cymaclium a Venetis diripitur VIII. id. decembr.

ne periclitaretur : id unum in primis curaret, ut claſſem, 1509
quam a civitate accepiſſet, ſalvam ſoſpitemque reipublicæ reſtitueret. Ad quas ille literas ita reſcripſit : Si claſſem reduxiſſet, fore ut omnem illam oram, quæ cis Padum eſt, hoſtium exercitui diripendam relinqueret : itaque id ſe tum facturum, cum illa munita eſſe loca cognoviſſet.

Germaniæ liberæ civitates pacem cum Venetis Maximiliano ſuadent.

Eodemque tempore, quod ad Patres venerat Bulfardus Germanus, qui ad urbem ventitare conſueverat, ad ſpeciem, ut eis ſe offerret ad pacem inter regem remque publicam tractandam : re, a Maximiliano ejus rei cupidiſſimo clam miſſus : decemviri legatos duos creaverunt, qui cum Bulfardo ad regem ſtatim proficiſcerentur, Joannem Cornelium quinquevirum Senatu regendo, Aloiſium Mocenicum, qui Feltriæ atque in Alpibus legatus tunc erat. Egerant autem cum rege civitates Germaniæ liberæ, ut pacem cum republica faceret : quarum quidem fere omnium municipes non pauci in urbe mercaturam exercere conſueverant, ægreque ea re carebant. Paulus quoque Lichteſtenius, cujus erat multo maxima apud regem auctoritas, uti antea demonſtravimus, pacis ei auctor ſemper fuerat. Uxor inſuper regia idem cupere maximopere videbatur. Præter hæc Henricus Britanniæ rex ab Julio & Aloiſio & Maximiliano per literas diligentiſſime ſcriptas petierat; *Ne cum Veneta civitate bellum exercerent : quæ ſi nuſquam exiſteret, conſtrui tamen omnibus ab hominibus ad publicam orbis terrarum utilitatem atque ornamentum profecto debuiſſet*. Idem quoque multo etiam accuratius legatus regis, Romæ qui erat, ad Julium detulerat. Quibus rebus cognitis ſpes Senatum tenuit, brevi fore, ut ſibi cum Maximiliano conveniret. Atque illis quidem diebus Baldaſſari Scipioni Senenſi, qui Liviano propter virtutem maxime charus fuerat, equitum gravis armaturæ L. præfectura eſt a Senatu tradita. Bonifacioque Sonzinio, qui ſe amanter pro republica Patavino bello geſſerat, auri libra annis ſingulis immunitaſque rerum omnium ei liberiſque poſteriſque ejus, tum ut ipſe liberique extra ordinem in Senatum legerentur, dono datum.

Britanniæ rex fœderatos principes ad pacem cum Venetis hortatur.

1509 Padus interim, aucto Gallicis repentinis imbribus flumine, ut ſummas plane ripas adæquaret, pontem, qui minoribus erat navibus impoſitus, aquarum violentia disjecit. Angelus, trajectu ne careret, triremes, uti antea fecerat, contra curſum fluminis iterum firmavit, quæ pontem ſuſtinerent. Hoſtes autem ubi viderunt fluminis incremento triremes alte ſublatas pulcherrime tormentorum pilis objici, prima nocte magna cum manu Ferraria egreſſi ad ripam contenderunt, tormentiſque plurimis adductis naves impeditas verberare ex aggere ictibus creberrimis cœperunt: neque prius deſtiterunt, quam claſſe pene univerſa perforata & disjecta, Angelus, qui ſomno expergefactus ſuo ſe lectulo ejecerat, cum ſigno aureo, ne hoſtes eo potirentur, publiciſque literis, tum ductores reliqui cymbis navium excepti fuga ſalutem peterent. Remiges ſe flumini omnibus e navibus dederunt: adverſamque ad ripam delati magna pars ad Gradonicum ſe receperunt. Una triremis primo adventu per remos, qui aggerem contingebant, ab hoſtibus ad ripam attracta, cum hominibus non paucis eſt capta: ipſi omnes interfecti. altera ſuccenſa eſt. Ex omni claſſe triremes duæ navigiaque minora aliquot ſecundo ſe flumine demiſerunt, ad fineſque reipublicæ nullo accepto detrimento redierunt. tres depreſſæ interierunt: munitione cum plurimorum remigum & militum interitu hoſtes potiti. triremes novem Ferrariam ſunt perductæ. Ea clade Patres cognita, eveſtigio literas dederunt cum ad Gradonicum legatum, ſi hoſtes Padum trajicerent, interiorem Atheſis fluminis ripam interſcinderet, ne Rhodigium poſſent accedere; ipſe ſe in tutum cum iis quas haberet copiis reciperet: tum ad legatos Grittum & Marcellum, qui erant in exercitu ad municipium Leonicænorum, ut aliquid copiarum auxilio ad Gradonicum mitterent, quo ſe facilius fineſque illos ab hoſtibus victoribus tueri poſſet. Scripſere etiam ad Foſſæ Clodiæ magiſtratum: cymbas juberet Padum ingredi, quæ fugientes reciperent, & ſi qui ſe in ſylvas aut paludes abdidiſſent, perquiſitos repertoſque ſublevarent. Datæ inſuper ad Joannem Maurum

Veneta claſſis ad Padum capta & incenſa, XII. kal. januar.

rum literæ, qui in Iſtris cum triremibus, quas appellant nothas, tribus, legitimis duabus relictus fuerat, ut ad Padi oſtia contenderet, cumque Marco Antonio Contareno, qui triremem ſuam navigiolaque non pauca incolumia conſervarat, ſe conjungeret. Senatu poſtea eodem die coacto, ad claſſem redintegrandam multoque ampliorem inſtituendam, latum, ut in Creta triremes octo, Corcyræ duæ, in Dalmatis ſex, in urbe quatuordecim confeſtim armarentur, atque ex his duarum remiges poſtridie, aliarum duarum perendie conſcriberentur. 1509

Angelus Triviſanus accuſatur rei male geſtæ.

Angelus inter hæc ad urbem rediit, cladem que illam non tam vere ac explorate, quam ut ipſi minus dedecoris afferebat, Patribus expoſuit: quem tamen ejus ſermonem plerique ex earum, quæ perierant, triremium præfectis, ad urbem & ipſi redeuntes audacter refellerunt. probraque omnia in illum jaci cœpta: nihil in eo conſilii, nihil prudentiæ, nihil omnino providentiæ: crudelitatis, avaritiæ, arrogantiæ plurimum ſemper fuiſſe: triremes ponte implicari minime omnium debuiſſe: ſi paulum ſupra eum, in quo erat, locum ripæ aggerem dejeciſſet, flumen ipſum, quod tam alte creverat, ſuamet illuvione & munitionem & claſſem tutam ab hoſtibus puncto temporis redditurum, regionemque illam pulcherrimam & fertiliſſimam longe lateque vaſtaturum & fœdaturum fuiſſe. quæ nam autem aptior atque facilior reipublicæ morem gerendi occaſio dari ei a fortuna potuiſſet, quam quod eſt illi ea fluminis tam vaſti magnitudine exuberantiaque ſubminiſtratum? ita illum, quæ e republica non erant, effeciſſe: quæ uſui & dignitati magnopere fuiſſent, quæ ſecuritatem claſſi attuliſſent, quæ hoſtium cogitationes & conatus omnes fruſtraviſſent, prætermiſiſſe: unum modo, magna ſemper diligentia curaviſſe, ut cymbas præda onuſtas ſingulis diebus domum mitteret. His cum vocibus pene omnium, qui in ea claſſe fuerant, & cladi ſuperfuerant, Angelus palam accuſaretur, Senatus frequens rogationem juſſit, uti de ea re triumviri ex advocatis reipublicæ quærerent: quod repe-

1509 riſſent, intra dies XV. ad Senatum referrent; atque is ea pœna, quam Senatus probaviſſet, plecteretur. atque ut proximis comitiis præfectus claſſis ejus loco legeretur, etiam perlatum: lectuſque eſt Antonius Tronus templi Marcii procurator: quo præfecturam reſpuente, quod non eſſet rebus maritimis aſſuetus, comitia Petrum Balbum Patavii magiſtratum ſublegerunt. qui quidem Balbus antequam Patavio decederet, hominem ex plebe, qui filia pro concubina utebatur, ipſamque filiam, ſcelere per indicium delato, comprehendi juſſit, faſſoſque ſecuri ambos percuſſit, igne patris cadaveri etiam ſuppoſito. Ad hæc, ut aliquando Julii iracundiæ finis fieret, Senatus ſæpe conſultus, ſæpe amplius conſuli juſſus, tandem cenſuit, ut legati reipublicæ Romæ qui erant, tabulis ab Julio traditis, quibus indigniſſimæ conditiones reipublicæ imponebantur, ſcribendo adeſſent: ut juri ſcilicet, quod in ſinu Adriatico antiquitus reſpublica obtinuerat, ab omnibus, qui eo mari navigent, exigendi, pro eorum tantum navigiis, qui Romani Pontificis imperio ſubeſſent, & eo mari navigarent; quodque in Ferrariæ dominatu, quam aliquando in ſuam poteſtatem redegiſſet, permultos annos habuerat; quodque ullo unquam tempore in Flaminiæ oppidis eis fuiſſet, reipublicæ nomine cederent: eamque contra rem Romanam feciſſe faterentur, veniamque ſuppliciter peterent. Ea res quod vi fiebat, Senatui nulla libere decernendi poteſtate relicta, tot regibus hoſtibus, tot reipublicæ oppidis bello captis, retentis ab Julio in urbe ſex legatis ſumma dignitate & nobilitate civibus, tum illis qui e Flaminia in vinculis ad illum ſunt perducti, ipſius interdicto, cui tamen jampridem paruerant ſatiſque fecerant, etiam nunc urgente: minus moleſta Patribus fuit, minuſque ei rei, ne fieret, obſtiterunt; illud animis atque ſermonibus diu multumque repetentibus: vi atque injuria coactis ab hominibus quod fit, pro infecto haberi conſueviſſe: itaque & naturæ, & gentium & civili jure & legibus omnium populorum eſſe

VI. kal. januar.

III. kal. januar.

ſe conſtitutum . Unum autem ſe ſe conſequi , ut Julius inimicum in rempublicam animum deponeret , neque amplius ejus hoſtibus auxilio vellet eſſe (quod quidem ſe facturum pollicebatur) magno ſibi adjumento ad reliquum bellum conficiendum fore arbitrabantur . Atque his rebus agitatis annus finem habuit . 1509

IN LIBRUM DECIMUM
C. AUGUSTINI CURIONIS
EPITOME.

Venetorum cum Cæſarianis ad Aquæ Martinianæ pontem pugna. Hatrianis petentibus magiſtratus & naves, quibus ſe tuerentur, a Senatu conceſſæ. Pannoniæ regi pro penſionibus quomodo ſatisfactum. Variæ Cæſarianorum Veronæ eruptiones. Nicolai Urſini obitus. Captivorum cum Gallis permutatio. Varii belli inter Alfonſum & Venetos, & item inter Venetos ac Cæſarianos circa Veronam eventus. Julius legatos Venetos ad ſe admittit & interdictum abrogat. Legati ad pacem cum Maximiliano conficiendam miſſi, re infecta revertuntur. Leges ad pecuniam colligendam latæ. Veronæ oppugnatio fruſtra tentata. Lex quæ ſacerdotum propinquos in pontificiis cauſis Senatu excludebat, antiquata. Julii conſiliorum ambiguitas. Senatus de imperatore eligendo conſilia. Gallorum in reipublicæ fines irruptio. Nova Germanorum domus exædificata. Vicetia cum pleriſque aliis oppidis a Gallis capitur. Gallorum in eos, qui ſe in concamerationem contulerant, immanitas. Cæſarianorum in Carnos irruptiones. Lemniacum a Gallis capitur. Rotomagenſis Cardinalis obitus. Julii & Venetorum cum Helvetiis fœdus. Variæ Germanorum, Venetorum, & Gallorum excurſiones, levioraque prælia. Phariorum ſeditio ſedata. Claſſis Julio contra Genuenſes miſſa. Laurentio Cereti arma ex comitii armamentario data. Cypri reginæ obitus. Gallici exercitus in Venetos progreſſus. Ferdinandus Hiſpaniæ rex equum album tributi nomine ad Julium mittit. Franciſcus Mantuanorum dux a Venetis dimittitur. Monſilice a Gallis capitur. Joannis Sfortiæ obitus. Julii cum Alfonſo belli initium. Lucius Bononienſis reipublicæ exercitus imperator declaratur. Sexviri ſale procurando ad quatuor redacti. Julii in Genuenſes conatus irriti, & claſſis Centumcellas reditus. Pannoniæ rex Venetis bellum indicit, nec tamen infert. Julii in Alfonſum edictum, ejuſdemque in Galliæ regem maledicta. Venetorum de Brixia capienda conſilia. Veneti & Pontifex iterum claſſem Genuam mittunt. Mutina a Pontifice capitur. Helvetiorum in Gallici regni fines irruptio. Lex de magiſtratibus, qui rempublicam in Senatu procurant, lata.

PETRI BEMBI
RERUM VENETARUM
HISTORIAE
LIBER X.

1510 *Cæſarianorum pugna cum Venetis ad Aquæ Martinianæ pontem XIX. kal. febr.*

ANno inſequente inito hoſtes Verona egreſſi, ut in pagos pleroſque qui exercitum reipublicæ receperant, rebuſque omnibus juverant, iracundiam exercerent ſuam, atque inde pabuli copiam aliquam in oppidum importarent, cum quinque millia paſſuum proceſſiſſent, ad Aquæ Martinianæ pontem ſubſtiterunt, ut noſtris, qui re per exploratores cognita ad illos repellendos contendebant, fluminis tranſitum impedirent. Erat autem præmiſſus ad eam rem ab imperatore legatiſque Leonardus Apulus cum expeditis militibus & equitibus quamplurimis. is ubi pugna ante pontem magno animo commiſſa, tamen trajicere hoſtibus, ut ſe priores in ponte conſtipaverant, anguſtias defendentibus ſe non poſſe vidit, equites Epirotas triginta ad ſuperiorem fluminis partem longo circuitu, ne ab ho-

ſtibus

1510 ſtibus conſpicerentur, cum reliquis mandatis miſit. Illi itinere celeriter confecto, repertis in primo colle vadis flumen tranſierunt: eodemque & circuitu & celeritate uſi, magno clamore ſublato, repente in hoſtes a tergo impetum fecerunt. qui nova re perturbati, cum reliquum adeſſe exercitum crederent, & prælio ancipiti ſibi eſſe decertandum exiſtimarent; atque ii, qui a fronte noſtros ſuſtinebant, ſibi veriti ſæpe reſpicerent, pugnamque interim remitterent, noſtri ardentius inſtarent: relicto ponte omnes ſe in fugam conjecerunt. Ea in fuga perplures interfecti ſunt: capti equites cataphracti L. ex levioribus circiter ducenti, præfectique clari nominis ſex, ad urbemque miſſi, & ſigna quatuor relata. Saornianus poſt hæc ad urbem rediit, magiſtratuque repudiato aliis in rebus majori ſe reipublicæ fore uſui eſt pollicitus. Erat tum in urbe Philippus Uladislai regis Pannoniæ legatus, qui a republica ſuperiorum penſionum reliqua ſibi dari poſtulabat. Ei Senatus, quod pecunia propter quotidianos belli ſumptus dependi minus poſſet, excuſatione interpoſita, gemmas, purpuram, telaſque cæteras ſericas laneaſque pro ſumma librarum auri trecentarum dari juſſit: pauloque poſt eodem legato petente, ad reliquas res quadraginta ſunt auri libræ numerato additæ: ipſi libræ quatuor dono curatæ. Ad Henricum etiam Britanniæ regem adoleſcentem Senatus legatum creavit Franciſcum Capellum, honoris illius & benivolentiæ inſtitutæ cauſa.

Hatriani, quod eſt oppidum inter Padi oſtia, prædæ nomine ab Angelo præfecto claſſis ſub reipublicæ imperium redacti, cum ab Alfonſo ut ad ſe redirent ſollicitarentur, legatos ad urbem miſerunt: velle ſe ab republica non recedere: itaque & qui ſibi jus diceret reipublicæ nomine, & armatas naves, quibus ſe defendere ab Alfonſi contumeliis poſſent, ſuppliciter petere. Quamobrem Senatuſconſultum factum eſt, Hatrianos defendi oportere, Senatui videri. Igitur & prætor eis datus Leonardus Bembus, & naves armatæ decem ad eos miſſæ: quibus præſidiis poſtea uſi, in fide atque officio permanſerunt: tametſi

metſi Alfonſus antequam auxilia convenirent, illos, pagoſque aliquot demiſſiores in Padi ripa Venetiſque finibus male habuerit. At hoſtes iterum Verona egreſſi, multoſque vicos depopulati, interfectis prope incolis omnibus, partem ſuorum, quos noſtri obviam progreſſi aut occiderant, aut captivos fecerant, amiſerunt. Tertio autem ob pabuli inopiam idem auſi, multo majore accepta clade, Alexio tamen Bua turmæ Epirotarum præfecto, ob equi laſſitudinem ab ipſis capto, ſe in oppidum receperunt. quibus in rebus omnibus imperatoris maxime ſtudium vigilantiaque extitit. Itaque febricula tentatus accerſitis Patavio medicis, tamen convaleſcere non potuit: creſcenteque vi morbi cum ſe brevi moriturum cognoſceret, adhibitis legatis exercitum Lucio Bononienſi commendavit, atque ipſum & præfectos reliquos graviſſimis amantiſſimiſque verbis monuit; *Ut ſuam fidem & benivolentiam reipublicæ præſtarent: quæ ſi perierit, virtus omnis Italorum animorum, reſque ipſa militaris, quam adhuc quidem ipſi uni ſuſtinuiſſent, una cum illa perierit. Quis enim,* inquit, *vos alet, provebet, ad exercitus regendos vocabit, hac terrarum parte in regum barbarorum poteſtatem redacta?* Hæc atque his plura cum dixiſſet, paulo poſt mortem obiit apud Leonicænos ſeptem & ſexaginta annos natus: moleſtaque ea magnopere civitati exercituique mors fuit. cadaver ad urbem delatum funere ampliſſimo & concelebratiſſimo atrata civitas extulit. Imperatore mortuo, Janes Fregoſius Ligur ejus equitibus regendis præficitur: quibus tamen etiam vivo illo præeſſe conſueverat, Leonarduſque Apulus ob virtutem, atque in rempublicam ſtudium ſtipendio a Senatu auctus eſt, duobuſque fratris ejus liberis penſiones annuæ dono datæ: eamque profecto legem ſententiis omnibus Patres conſcripti probaverunt, ut non modo nulla rejecerit, ſed etiam ne una quidem, cui non liqueret, in loculis reſederit: quæ res pene pro miraculo eſt habita. Fuit quidem certe ſingulare ac peregregium omnium ordinum, totiuſque civitatis in Leonardum ſtudii atque benivolentiæ indicium. Ubaldus deinde Gal-

1510

Nicolai Urſini obitus, VII. kal. febr.

lorum

1510 lorum internuncius Mediolano ad urbem venit, pollicituſque eſt præfectorum regiorum nomine: ſi Gallos qui eſſent in cuſtodia urbana, Senatus reſtituat, ipſos cives quoſque Venetos una cum præfectis reipublicæ qui Mediolani cuſtodirentur, miſſos facturos. itaque quatuordecim Gallis Ubaldo traditis, Brixiamque miſſis, ipſi Juſtinianum Maurocenum, Aloiſium Bonum, Petrum Gradonicum, Fanciſcum Memmium, civeſque alios, quos habebant, homineſque militares tres, Vincentium Naldium, & Vitellium, & Braccium, libertati reſtituerunt.

Captivorum permutatio.

Atque ut ſcribendo ſæpius ad Maximiliani exercitum, qui Veronæ erat, redeatur, Hiſpani ex eo milites, hominum ſcilicet natura & moribus multo callidius ac ſapientius Gallis atque Germanis hominibus genus, cum viderent Venetos caſtris ponendis oppido propiores eſſe factos (nam a Leonicænis aliquot paſſuum millia Veronam verſus ſe contulerant) ſimul eos brevi ad murum atque portas acceſſuros, urbemque obſeſſuros vererentur: ut quid quæque domus atque familia voluntatis in rempublicam haberet, ſi poſſent fallendo congnoſcerent: nocte intempeſta per oppidum, cum magno armorum ſonitu incitati cucurrerunt, nomenque Marcium, quod eſt inſigne reipublicæ ſæpe in curſu conclamaverunt. quo exaudito a pleriſque illos eſſe Venetos credentibus, qui ſe in oppidum intuliſſent, eadem nominis acclamatione eſt reſponſum datum, ſalutatioque veluti mutua facta. Illi eas domos, unde voces veniebant, atramento ſignaverunt, poſteroque die repetitis notis omnes ad unam diripuerunt. quibus rebus conſequuti ſunt, ut & reliquis amicis reipublicæ timor injiceretur, ne quid ultra facere aut dicere auderent, & ipſi præda illa pro ſtipendio, quod non perſolvebatur, ad ſe ſuſtinendos uterentur. Erant in urbana perliberali cuſtodia, uti ſupra domonſtratum eſt, cum Patavii, tum in Iſtris, capti Germani regis præfecti ſex: ſalutabanturque quotidie ab amicis & familiaribus ſuis prope ut liberi. eorum quinque noctu, cuſtodibus in cœna occupatis, tenui perrupto muro ad aquam ſe nullo ſtrepitu contulerunt:

Hiſpanorum militum aſtus, ut agnoſcerent, qui Veronenſium eſſent animo in remp. amico.

runt:

runt : cymbaque ad biremem clam a ſuis comparatam vecti, in ea Tergeſte perfugerunt . uni ut fugeret perſuaderi non potuit, ne fidem, quam una cum reliquis reipublicæ dederat ſe non abiturum, falleret. 1510

Angelus Triviſanus accuſatur, X. kal. mart.

Poſt hæc triumviri, quorum erat e collegio Bernardus Bembus pater meus, confecta quæſtione, Angelum Triviſanum, qui claſſem turpiter amiſerat, ad totius civitatis judicium majora comitia detulerunt, ea lege per ipſa comitia prius reſciſſa, quam Senatus, ut ad ſe referrent, juſſerat : tabelliſque eorum recitatis, qui permulti contra eum teſtimonium dixerant, cauſaque dies aliquot agitata, condemnare tamen illum primis ſententiis non potuerunt: propterea quod ab reliquis civibus, qui eo bello improbe rempublicam geſſerant, qui quidem erant plerique, atque ab eorum propinquis & neceſſariis magnopere laboratum eſt, ne condemnaretur, veritis, ſi ille pœnas dediſſet, ne ad ipſos etiam ejuſmodi judicia deſcenderent. quæ ſane res bonis omnibus magnam moleſtiam attulit, quod Angelo abſoluto nihil amplius in republica ſevere, nihil omnino ex dignitate poſſe agi prope conſtaret. Poſtremo vero cum triumvirum actionibus diligentioribus, tum ejuſmodi bonorum querelis permota concio, triennium ab urbe urbiſque finibus eſſe Angelum exulem juſſit. At ne claſſi redintegrandæ, quam in rem Patres incubuerant, milites aut remiges deeſſent: lex eſt in Senatu lata: ut exules maritimis ab oppidis atque inſulis reipublicæ ob homicidium qui eſſent facti, ſi pace cum mortui propinquis inita menſes ſex in claſſe reipublicæ ſua impenſa operam navaverint, aut ad id vicarium dederint, reſtituerentur, exceptis iis qui hominem conſtituto occidiſſent. Alfonſus vero claſſis reipublicæ clade non contentus, copias quas confecerat, trajecto Pado, ad fines Rhodigianos vexandos ac depopulandos miſit. eæ copiæ in pago Alfonſi finium poſtremo ſe ſe vallo munierunt, & parvo præſidio ad vallum relicto inſtructæ, ut quod intenderant, etiam perficerent, progrediebantur. Gradonicus legatus, Rhodigii qui erat, ea de re ab exploratoribus cer-

Et damnatur III. non. mart.

1510 *Gradonicus Ferrarienſium copias profligat.*

certior factus, ante lucem cum equitatu & peditatu oppido egreſſus Epirotas aliquot præmiſit, qui hoſtes velle aggredi ſimularent, lenteque revertentes eo traherent, ut æquo loco prælium committi poſſet. Hoſtes Epirotis viſis in eos impetum fecerunt. Illi, ut erat eis imperatum, paulatim recedentes in noſtri agminis conſpectum eos perduxerunt. Legatus cohortatus ſuos pugnæ ſignum dedit: neque hoſtes ſibi defuerunt. concurſum eſt ab utriſque ita acriter, ut pugna diu anceps atque ambigua fuerit: tandem hoſtes feſſi repelluntur, ſeque ad pagum munitioneſque ſuas recipiunt. Noſtri hoſtium regreſſu incitatiores facti, cum aliquandiu ante vallum pugnaviſſent, munitionem perfregerunt, eoſque in fugam omnibus a partibus dederunt. quos Epirotæ conſectati pleroſque interfecerunt: equites utriuſque armaturæ circiter nonaginta cum eorum præfecto captivos fecerunt. Capti quoque ſunt eodem tempore in Veronenſium finibus Sequani equites non ſane pauci, cum tamen illi etiam Epirotas duodenos temere a reliquis digreſſos quodam in pago dormientes item cepiſſent. captuſque paulo poſt una cum viginti ex ejus turma præfectus equitum Gallorum Cleta, qui Maximiliani auxilio Veronam venerat, ad urbemque miſſus.

Julius interdictum abrogat VI. kal. mart.

Julius autem Pontifex Maximus ubi a republica omnibus ſuis poſtulatis ſatis eſſe factum cognovit, legatis, qui quidem erant quinque (nam Piſanus paulo ante morbo implicitus mortem obierat) ad ſacra, quæ ſe præſente fiebant, atque ad pedis oſculum admiſſis, magna populi Romani frequentia interdictum abrogavit, deque eo literas ad omnes reges dedit. Quibus rebus cognitis, ſupplicatio a Patribus eſt indicta, gratiæque diis immortalibus omnibus in templis actæ. Pauciſque poſt diebus Hieronymo Donato apud Julium manere juſſo, qui legationem exerceret, cæteri legati pedibus Anconam profecti, reliquo itinere in longis navibus, quas Patres ad eos ſublevandos eo miſerant, confecto domum redierunt. Diebuſque æque poſt paucis cives ii Veneti, qui belli initio in Flaminia contra fidem datam capti, atque in Romanos fines perducti,

ſti, eo tum loci cuſtodiebantur; ab Julio ſunt dimiſſi. 1510 dimiſſi quoque ab Joanne Jacobo Triultio, liberalitatis in rempublicam nomine, cives item Veneti tres, qui tribus Galliæ municipiis præfuerant, Mediolanique in cuſtodia illos menſes totos fuerant, Joannes Grimanus, Alexander Georgius, Philippus Calbus, atque uſque in urbem ab ejus miniſtro perducti. Aloiſius Mocenicus, Joannes Cornelius legati ad pacem cum Maximiliano tractandam miſſi, uti ſuperiore libro demonſtratum eſt, atque in Alpes profecti, regiis internunciis, qui ad eos venerant, reipublicæ datis muneribus (ea erant vini Cretici pretioſioris, ceræ albæ ad tenebras expellendas, fructuum in Aegypto conditorum ad regias epulas omnis prope generis non parva copia) ſermonem cum iis complures dies habuerunt, non uniſque in locis una fuerunt. neque tamen pax iniri potuit; cum illi omnia, quæ in Maximiliani poteſtate proxime fuerant, a Senatu peterent, Senatus nihil eorum, quæ ante bellum obtinebat, vellet amittere: dependere quidem Maximiliano aliquam pecuniæ vim ſe obligaſſet, ſi de reliquis fœderis capitibus, quæ proponebantur, convenire inter ipſos potuiſſet: ſed obſtinatione, duritieque ambarum partium factum eſt, ut infectis rebus ab utriſque domum diſcederetur. ita ea multorum dierum tractatio & mora, quæ ſuſpenſos atque ſollicitos Patrum animos habuerat, poſtremo ad nihilum rediit.

Varia Senatuſconſulta.

Interim, quod Lauretanos, qui eſt pagus in Padi fluminis derivatione, Alfonſi copiæ incenderant, Senatuſconſultum factum eſt, ut ejus pagi homines Foſſam Clodiam ad incolendum ſe reciperent, atque ab oppidanis rebus omnibus juvarentur: quaſque antea onerum & tributorum immunitates domi obtinebant, eiſdem immunitatibus eis frui Foſſæ quoque Clodiæ liceret. itemque alterum, uti Belunienſes & Pagenſes annum unum immunes eſſent, neque ad ſolvendum creditoribus cogi poſſent. Idem Senatus cum videret multo maximam eſſe in urbe copiam eorum ex plebe civium, qui aliquo reipublicæ munere fungerentur: quo in munere aut ſtipendii menſtrui;

1510 aut quotidiani quæſtus nomine lucrum facerent : ut ii quoque aliquid , neque id tamen ſine compendio , tam anguſta pecuniæ publicæ procuratione in ærarium conferrent, rogationem juſſit : qui e plebe civis munus perpetuum a republica obtineret , ſi decuplum ſtipis annuæ, aut ſi ea non ſit, lucri ſummam, de qua apud magiſtratum conſtet , reipublicæ intra dies quindecim curaverit, id omnino munus ipſo mortuo aut filius, aut nepos, aut frater ejus ſequatur : aut is, quencunque ſibi ipſe ejus muneris hæredem inſtituerit. quibus autem ſua ſint ad tempus munera , iis octuplam ſtipem ærario inferentibus, ea vivis munera eripi non poſſint, illis exceptis muneribus, quæ a Senatus, templique Marcii procuratorum ſcribis & miniſtris obirentur. ea tamen octupli ſumma liberalitate Patrum paulo poſt lege ad quincuplum rediit . Ab decemviris quoque , ut etiam nobilitas ſui æris aliquantum ſponte reipublicæ tribueret, alia eſt rogatio paulo poſt juſſa : qui e nobilitate civis triginta annos natus libras auri vicenas mutuo reipublicæ dediſſet , quemque civem major pars decemvirum probaviſſet , ei civi annum in Senatu eſſe, adempta ſuffragii ferendi poteſtate licere. Hujus autem mutui decemviri eam eſſe conditionem voluerunt, ut pars pecuniæ media in ærarium noviſſimum ei , qui dediſſet, accepta referretur : altera parte media, ſi quid is onerum tributorumve nomine in poſterum publice debiturus eſſet, ex eo tantundem poteſtas ei fieret diſſolvendi. pauloque poſt, ne horum civium numerus denos excederet , iidem decemviri ſanxerunt.

Veronam fruſtra Veneti aggrediuntur non. april.

Dum hæc domi adminiſtrantur, conſilio Veronam per inſidias capiendi ab legatis complures dies agitato, certorum oppidi civium ſuaſu , qui per ſuos interpretes clam ad Sigiſmundum Caballum neceſſarium ſuum egregium atque amantem reipublicæ civem, qui ſe pro patria exercebat, bellique munera & præfecturas obibat, Patavium miſſos, res quemadmodum perfici poſſet, eis oſtenderant: ambo prima nocte ad pagum Martinianum exercitum adduxerunt , quingentoſque milites ex omni copia lectos,

ad

ad arcem, quæ ab ea oppidi parte cum mœnibus erat conjuncta, non nimis communitam miſerunt, qua fore in urbem trajectum cognoverant. Illi per duas propugnaculi intromiſſi portas (eas Benedictus Peregrinus multa arte diligentiaque, ferreis ad eam rem confectis Vicetiæ malleis vectibuſque aperuerat) ad murum oppidi ſcalas, quas ſecum attulerant, poſuerunt; ut eo ſuperato ad portam, ad quam convenerant, accederent, interfectiſque cuſtodibus, atque apertis valvis exercitum admitterent. Eæ ſcalæ cum eſſent breviores, quam muri altitudo requirebat: ad ejuſmodi ejus rei ſubſidium comparandum, ut alteram alteri alligarent, atque ita longiores eas facerent, ſe dederunt. In eo dum ſunt, ſigna in oppido ei loco proxima caſu concinere cœperunt. illi veriti adventum ipſorum militibus Germanis tribus millibus palam factum eſſe, qui eam oppidi partem cuſtodiebant, relictis ſcalis extra propugnacula celeriter ſe, qua venerant, receperunt: deinde ad exercitum, qui non longe aberat, ut ſe in oppidum inferret, re infecta magno cum dolore omnium atque moleſtia redierunt. Hoſtium præfecti haud ita multo poſt de pleriſque civibus, quos fuiſſe ejus rei conſcios non tam quidem reperiſſent, quam eſſent ſuſpicati, graviores pœnas ſumpſerunt. Peregrinus una cum noſtris militibus oppido fugiens ad legatos ſe contulerat: cui Senatus ob facti audaciam atque in rempublicam ſtudium penſionem annuam, quam poſteri ejus ſequerentur, paulo poſt dono conſtituit. Eadem in illorum, quos hoſtes interfecerant, liberos reipublicæ pietas extitit. 1510

Lex de ſacerdotum propinquis a Senatu amovendis antiquatur.

Erat domi lex decemviralis, nemo ut civis, cujus aut filius aut frater aut fratris filius ſacerdotium haberet, cum de rebus, quæ ad Pontificem Maximum atque ad rempublicam pertinerent, ageretur, in Senatu eſſe poſſet. quam quidem legem eo conſilio Patres juſſerant, ne, qui ſuo compendio propter ſacerdotiorum adipiſcendorum cupiditatem in conſulendo duci poterat, ut plus Romanis rebus, quam ſuæ civitati faveret, ei aut ſententiam dicere, aut ſuffragium ferre in Senatu liceret. eam tum legem

1510 decemviri antiquari voluerunt: non enim arbitrabantur quenquam eſſe civem poſſe, qui tam duris reipublicæ temporibus alieniori voluntate ſuæ patriæ commoda, quam Pontifex Maximus a quo tam inſignite læſus eſſet, in Senatu adminiſtraret. Itaque & Antonius Grimanus & Georgius Cornelius, reliquique ſacerdotum propinqui, cum ad Senatum ex literis Roma ab Donato miſſis eſt relatum, deinceps affuerunt. quæ quidem literæ magnam in Julio ambiguitatem conſiliorum, magnamque voluntatis hæſitationem oſtendebant. modo enim de republica honorificentiſſime amiciſſimeque loquebatur, ſeque ei adjutorem ad ea recuperanda, quæ in Rhetis Galliaque amiſerat, fore pollicebatur: Gallorum modo regem ſe vereri oſtendebat, quem quidem propediem in Italiam rediturum pro explorato ducebat. A Maximiliano quoque ſuum legatum prope amplius non admitti, inimicumque ſibi illum ex amico eſſe factum, quod interdictum in rempublicam ſe nolente reſcidiſſet, conquerebatur. eaſque ob res uti reſpublica quibus poſſet conditionibus cum Maximiliano pacem faceret, Senatui erat auctor, præſertim poſteaquam inter Aloiſium & Henricum Britanniæ regem, qui diffidere putabantur, quod quidem certe diffidium animorumque disjunctio morari Aloiſium & retinere, ne itineri ſe ſe daret, una omnino poterat, fœdus eſſe ictum & concelebratum cognovit. itaque interdum neque cui confideret neque quo converteret cogitationes ſuas, neque quem ſuſciperet tuendum, neque quid omnino aut faceret, aut plane diceret, reperiebat. Quibus rebus cognitis Senatus, cui quidem omnia pene deficiebant, Julium tamen per legatum eſt hortatus, bono animo ut eſſet: non facturum, quæ ab eo jactabantur, Aloiſium: cujus omnes plane populi ab Alpium trajectu & bello in Italia gerendo magnopere abhorrerent: Maximilianum quidem & pecuniæ inopia, & aliena Germanarum civitatum a bello contra rempublicam voluntate, & aliarum rerum implicationibus perfacile ad pacis cogitationem deſcenſurum: Henricum vero, cur nocere Venetis cogitet, nullam habere porro cauſam, cujus

& ma-

& maritimæ civitates neceſſitudinem quaſi quandam antiquitus cum noſtris hominibus inſtitutam colant plurimique faciant : & portoria a navibus reipublicæ quæ mercaturæ cauſa eo ventitant, etiam augeantur: ſe ſe autem & exercitum non ſpernendum jam habere , & claſſem ſatis magnam propediem habituros : eaſque omnes opes non illi minus, quam reipublicæ præſto , cum vellet, futuras : quamobrem confideret , cum tam bonam cauſam ſuſcepiſſet, ut rempublicam ſcelere perfidorum hominum proditam ac violatam tueretur: Deos profecto immortales, quorum ipſe in terris majeſtatem obtineret, ſibi non defuturos. Ejuſmodi cum literis labantem Julii animum atque conſilia Senatus confirmaviſſet, legem ſcivit, ut quingenti armaturæ gravioris equites , militum quatuor millia celeriter conficerentur, atque ad eas quas haberet copias adderentur. Id autem non tam juſſit ſpe quam aleret, ut res ad exitum perduci poſſet (nam neque unde is tum numerus accerſeretur , ei conſtabat , neque pecunia in ſtipendium plane ſuppetebat) quam ut ejus rei ſermo nunciique ad Julium allati dejectas illius cogitationes & timoris plenas erigerent , exercitumque reipublicæ quem quidem & Veronæ recuperandæ difficultate, & Gallicarum rerum fama, quas rumor latius atque inflatius attulerat, tardiorem ac ſuſpicioſiorem factum ſciebat; literæ de eo ad legatos datæ ad priſtinam belli gerendi alacritatem ſtudiumque revocarent. quod ſane accidit. Epirotæ enim equites ubi de augendo exercitu nuncium acceperunt, Atheſi flumine trajecto hoſtium equites centum captivos fecerunt: milites alteros totidem, nemine ſuorum deſiderato, interfecerunt.

1510

Venetorum novi bellici apparatus.

Aliæ deinde literæ ad Donatum datæ, ut quoniam is ad Senatum ſcripſerat, Julio placere, ut bello, quod reſpublica cum Alfonſo exercebat , finis imponeretur : ei diceret, Senatum de eo id, quod vellet, eſſe facturum. Quo reſponſo accepto Julius ſuum hominem Ferrariam miſit ejus rei cauſa: neque tamen Alfonſo perſuaſit, uti bello deſiſteret. nam quoniam exploratum ei erat, Aloiſium regem ad Lemniacum oppidum, quod a Maximilia-

1510 no libris auri CL. emerat, capiendum omnes ſuas quamprimum copias miſſurum, quo capto ipſe quoque Rhodigium poſſe capere ſpem non ambiguam fovebat: arma deponere noluit. Senatus autem pluribus & literis & nunciis certior factus Aloiſii præfectos magnis equitatus & peditatus copiis coactis, in fines reipublicæ impetum brevi facturos, Lemniaco veritus præter milites ſexcentos ſub egregiis centurionibus, cives etiam Venetos e nobilitate quatuor cum militibus quinquaginta e plebe urbana ſingulos, commeatumque omnis generis, & res ad tormenta exercenda ignemque in foſſis atque aggeribus ex inopinato excitandum idoneas, & ſagittarum magnum numerum eo miſit. Vaniſſa præterea ex Dalmatis homo fortis cum turma lectiſſimorum equitum octoginta, majore quam conſueverat ſtipendio, ab Senatu accerſitus, eodem ſe contulit. Ad Gradonicum quoque legatum auxilia ab exercitu ſubmiſſa, ne ſi Alfonſus ad Rhodigianos oppugnandos, dum reliquus exercitus a Gallis alios reipublicæ fines tueretur, ſuas copias adduceret, imparatior offendi poſſet. Claſſi demum paucarum triremium, quæ erat Foſſæ Clodiæ, naves breviores permultæ urbanis e ſuburbiis eductæ atque adornatæ uti adderentur, quæ in Alfonſi fines ſe inferret, ejuſque copias diſtineret, latum. Ad Vitellium vero, quem captivum permutatione facta, uti ſupra demonſtratum eſt, Galli reſtituerant, Capinumque ejus propinquum, Pauli illius, quem Florentini Piſano bello imperatorem habuerant, ſecurique percuſſerant, filium; quibus utriſque Senatus præfecturam equitum gravioris armaturæ CL. paulo antea dederat, atque illi eos equites in Tifernatibus municipibus ſuis jam confecerant; mari Foſſam Clodiam deportandos, naves in Flaminiam miſſæ: quibuſque etiam milites quingentos ipſorum in finibus quamprimum conſcribendi ad exercitumque adducendi, cura tradita. Eandem antea curam Citolo Patres dederant, ut e Peruſiæ finibus mille octingentos milites educeret. iſque jam numerus adventare dicebatur. Turmis inſuper in exercitu reipublicæ pleriſque redintegrandis, quæ qui-

Lemniacum oppidum a Venetis munitur.

quidem erant magnopere deminutæ, ſtipendium a quæſtoribus curatum. penſioque annua, quam Senatus ultra ſtipendiorum nomen Citolo dederat, ut ea, quoad viveret, frueretur, etiam aucta. quas ad res atque ſumptus quo fiſci debitoribus facilior ſolutio fieret, Senatus juſſerat, ut qui ex iis aurum aut argentum cœlatum, quod plerique ſibi comparant, aut a majoribus comparatum domi habent, ad duumviros numis cudendis intra dies XXV. attuliſſent, id eis aurum argentum ve cum lucro partis decimæ acceptum referretur: qui duumviris neque aurum neque argentum dediſſent, neque pecuniam numeratam curaviſſent, eorum bona, etiam ſi fideicommiſſa eſſent, vendi per magiſtratus oportere, iis exceptis bonis, quæ dotium nomine mulieribus deberentur. eaſque venditiones ratas & firmas haberi oportere, neque ullis poſſe legibus infirmari, Senatuſconſulto additum. Pauloque poſt, quod Patribus conſtabat cives pleroſque ex iis, quibus ampla res eſſet, adduci tamen non poſſe, ut in ærarium conferrent, quod nulla ſuæ patriæ charitate, nullo reipublicæ amore tenerentur, decemviri ſuis miniſtris mandaverunt, ut illos prius ea de re admonitos, ſi poſt dies octo nihil contuliſſent, captos in carcerem contruderent: quod ſi ſe occultaviſſent, ab eorum domibus rem familiarem abriperent, magiſtratibuſque traderent diſtrahendam. quæ duæ quidem res uti publice juberentur, ante id tempus nunquam acciderat. Vicetina quidem civitas, reipublicæ difficultatibus permota, ſponte ſua vicenas auri libras dono in ærarium contulit. 1510

Varia Senatus conſilia de imperatore copiarum eligendo.

Quoniam autem & legati non ſemel ad Senatum ſcripſerant, egere imperatoris reipublicæ exercitum: ſine eo, qui ſummæ rei præſit, omnes indiligentiores & diſſolutiores quotidie fieri, & ipſi per ſe Patres ſingulis horis ea de re admonebantur: ſæpe cum eſſent inter ſe magiſtratus colloquuti, magna eos ambiguitas hæſitatioque diu tenuit. nam quod ex præfectis reipublicæ plures parem fere honoris locum obtinebant, exiſtimabant Patres, in potiore adipiſcendo loco alterum ſibi præferri neminem eorum ſatis æquo animo laturum.

1510 Tum illud accedebat, quod ipſimet Patres, quis nam illorum eſſet reliquis anteferendus, non diſpiciebant. De externis cum quærerent, plerique in eam ſententiam conveniebant, ut Franciſcus Mantuanorum Princeps, quem habebant in cuſtodia, ei muneri maxime omnium eſſe præficiendus videretur: quod profecto munus & alias apud ipſos geſſiſſet, & nunc eo libentius eoque diligentius ab illo ſuſcipi atque adminiſtrari oporteret; quod ex ipſo carcere atque cuſtodia ad tam amplam dignitatem atque imperium Patrum munere ac liberalitate vocaretur. verum propterea quod annis etiam ſuperioribus ad illud ipſum munus a Senatu revocatus, uti tum a nobis demonſtratum eſt, ſtipendio etiam accepto a republica defecerat, atque ad Maximiliani militiam auctore & conſuaſore Ludovico Sfortia uxoris ſuæ ſororis viro ſe contulerat: idcirco, niſi Senatui ſatiſdaret ſe fidem reipublicæ præſtaturum, omnes una magiſtratus committendum ei eſſe non putabant. Id ut ſciri ab eo poſſet, Lauredanus Patreſque eum ad ſe ſe cum honeſto ſenatorum comitatu e cuſtodia venire voluerunt, amiciſſimeque appellato ſuam ei mentem aperuerunt, Senatuſque conſultum ea de re factum oſtenderunt. Ad quem ille ſermonem inopinata lætitia commotus atque illachrymans, magnas Patribus gratias cum egiſſet, confirmavit filium ſe ſuum Federicum natu majorem ſuæ fidei obſidem reipublicæ daturum: uxorique ſcripturum, ut eum ad legatos eveſtigio mitteret. Quod cum Patribus probaretur, Ludovicum Firmium familiarem ſuum cum mandatis ad uxorem miſit. Illa vero parere viro noluit, neque filium ab ſe dimittere. Alfonſi enim ſoror Gallicis rebus magnopere favebat: quibus fore impedimento, ſi vir imperium a republica oblatum accepiſſet, pro explorato ducebat. ita ea res exitum non habuit. Quamobrem cum Patres iterum de eo eligendo, qui exercitui præeſſet, conſulerentur, magiſtratuſque nonnulli Lucio, nonnulli Gritto legato imperium deferrent, neutra lege ſuffragiis probata Senatus eſt dimiſſus. Quod ubi Grittus reſcivit, Patribus literas dedit, non eſſe e republica ſe, qui non magnum

gnum in re militari uſum haberet, tot fortibus & claris 1510
bello viris, qui in ejus exercitu eſſent, præfici: neque id eos æquo animo laturos: itaque alia omnia cogitarent, ſe ſe nolle imperium cum invidioſum, tum ſuis majus viribus accipere.

Vaniſſa interim, quem Lemniacum profectum dixeramus, cum ſuis æquitibus aliiſque perpaucis, qui ſagittis utebantur, mane prædatum oppido egreſſus, in Veronæ finibus hoſtium Gallorum equites gravis armaturæ plus centum, levioris non plurimos, milites quatercentum nactus, manum cum illis conſeruit. Id dum fit, hoſtes unum ex ejus famulis captum nullo more jugulaverunt. quod Vaniſſa ubi vidit, ſuos cohortatus, uti eam necem vindicarent, ita acriter pugnavit, itaque eum ſui acriter pugnantem imitari ſtuduerunt, ut parvo temporis ſpatio globum hoſtium univerſum disjecerint, ex iis ceperint plus ducentos, quibus omnibus cervices abſciderunt, nemine ſuorum, præter illum unum, deſiderato. ea res magnum illi nomen apud omnem exercitum hoſteſque ipſos attulit. Alfonſus interea coactis cum militibus, tum naviculis, atque in eis tormentis levioribus impoſitis, Venetos, qui minorum in Rhodigianis finibus fluminum ripas cuſtodiebant, depulit. Pauloque poſt, cum Gradonicus nihil non ab hoſtibus veritus Rhodigio relicto ſe in tuta retuliſſet, oppidum vacuum recepit: tantuſque fuit ejus rei terror, cum Galli magna cum manu adventare dicerentur; ut neque auxilia ſubmiſſa ullo in loco conſiſtere, neque Grittus legatus confidere, in quibus erat, caſtris auderet, omneſque omnibus a patribus ſe ſe Patavium Vicetiamque verſus nullis hoſtium inſequentibus tamen reciperent. Deliberatum eſt etiam domi, ut Patavium muniretur, tormentaque ac farinas & vinum Creticum magiſtratus eo mitterent, civeſque in primis Venetos decem, qui urbem cuſtodirent: tum ut reliqui commeatus pabulique copia in oppidum importaretur, cura adhibita. Datæ quoque a Senatu literæ in Epirum ad ſuos magiſtratus, ut Thraces equites, quos poſſent, reipublicæ ſtipendio conſcriberent,

Rhodigium a Ferrarienſibus occupatur.

Nova muniendi Patavii conſilia.

Jade-

1510 Jaderamque mitterent ad urbem tranſvehendos : id enim regiorum miniſtrorum voluntate fieri poterat. Latum etiam, ut lex de mercede magiſtratuum reipublicæ condonanda, in ſex menſes prorogaretur. Juſſus etiam Joannes Franciſcus Polanus, qui longis navibus in Iſtris non ſegnem operam reipublicæ navabat, ut Foſſam Clodiam ad præfectum ſe claſſis eveſtigio reciperet. Quibus intellectis rebus Zoilus Detricus, ex Jaderenſi civitate, amantiſſimus reipublicæ vir, aurum, quod in ſuos uſus domo attulerat, Patribus Principique dono dedit.

Grittus cum exercitu Vicetiam veniens, ad quem civitatis magiſtratus cum armatorum ex plebe atque agris decem millibus iter faciebat, ut ei opem ferret, ne ab hoſtibus cladem aliquam acciperet (magni enim de eo rumores afferebantur) cum vellet extra murum caſtra ponere, ne oneri oppidanis eſſet, a civibus omnia perpeti reipublicæ cauſa ſe ſe velle pronunciantibus, atque ab illo, uti copias omnes introduceret majorem in modum poſtulantibus, noctu hilariter in oppidum eſt receptus : poſtridieque ejus diei abiens medio fere inter Patavium Vicetiamque itinere conſedit, ut utrique urbi, ſi neceſſitas urgeret, auxilio eſſe poſſet. Patres, ut Vicetinæ civitatis plena fidei ac benivolentiæ officia tanti facere, quanti par erat, viderentur, per literas ſibi gratum id fuiſſe oſtenderunt, ſeque memores ejus rei fore in poſterum confirmaverunt. Deinde, cum de Gradonico deque Marcello legatis non commodi ſermones jactarentur; eorum loco eſt ab iis legatus lectus Paulus Capellus, qui ſe, cum vellent Patres, profecturum eſt pollicitus. paucisque poſt diebus duo ſunt ſublegati reliquis legatis lecti, Federicus Contarenus, Joannes Diedus : quorum alter ſenatui paruit, profectuſque eſt : Joannes excuſatione valetudinis adhibita domi remanſit. Ejus eſt loco paulo poſt Sigiſmundus Caballus ſublectus. At Galli Triultio & Palitia & Magiſtro magno ducibus, audito noſtrorum receſſu, miſſis Montanianum paucis equitibus deditione oppidum capiunt, itemque Ateſte, tum Coloniam & Leonicænos.

cænos. Cum vero e Carnis nuncii veniſſent, omnes eo ab 1510
latere hoſtium regiones in armis eſſe, cogique milites pleriſque in locis : Forojulienſes ad Senatum miſerunt, velle civitatem ſua ſtipe equites ducentos alere : rogare Senatum, ut Epirotas alteros totidem iis adjungat, quibus ſe ſuoſque fines tueantur : velle omnes magno animo ſuam fidem omni cum vitæ periculo Patribus & reipublicæ præſtare. atque ita ut fieret, Senatus cenſuit. Etiam in Illyrico apud Spalathram incurſiones & prædæ factæ, abductique pueri & mulieres haud parvo numero. Vicetini deſtituti ab exercitu, qui ſe ad Medoacum receperat, cum ſuis rebus vulgo ad urbem confugiebant : a quibus cum publicani vini portorium exigerent, lata rogatio eſt, ut ſine portorio rerum alendi ſe cauſa importandarum Vicetini reciperentur. Pauloque poſt domus nova Germanorum mercatorum ſocietati publice exædificata, quam inhabitarent, eis tradita. Gallorum duces ad Marcum Marcellum Monſilicenſium magiſtratum miſerunt, qui oppidum peterent. Ea intellecta re Grittus legatus cum equitibus leviſſimis Monſilice contendit : firmatoque præſidiis oppido, præter eos qui ex plebe urbana tum venerant, ſua in caſtra rediit. Citolumque Peruſinum cum militibus octingentis Senatu approbante Tauriſum miſit, qui optime meritæ civitati præſidio eſſet : eo enim etiam ab latere hoſtes impetum facturos rumor attulerat.

Germanorum nova domus ædificatur.

Interim miſſus Lemniacum Baptiſta Doctus, vir fortis, cum ſtipe, ne, ſi oppidum obſideretur, pecunia defenſoribus introcluſis perſolvenda deficeret, ab hoſtibus in itinere deprehenſus vix ægreque fuga ſe ab illis eripuit, infectaque re cum numis ad legatos rediit. Poſt hæc cum Julius Pontifex Maximus Franciſcum Gonzagam Mantuanorum principem, captivum Senatui commendaviſſet : Patres in ejus gratiam legem ſciverunt, ut ſi uxor Ludovicum filium Bononiam miſiſſet, Franciſcus & libertati reſtitueretur, & reipublicæ exercitibus præficeretur, imperatorque crearetur, modo Julius puerum ad urbem poſtea mitteret : quod quidem ſe receperat facturum. Vicetini,

tini,

1510 *Vicetini Gallis ſe dedunt.* tini, ad quos legatorum & exercitus diſceſſu Galli duces miſerant, qui & oppidum & quingentas ab iis auri libras peterent; concilio coacto, curatiſque eveſtigio libris auri quinquaginta, alteris totidiem pollicitis, ſe ſe eis dediderunt, militibus perpluribus receptis, quos illi Verona evocaverant. eorum exercitus in oppidi agrum ſe conferens, ad Barbaranum in collibus vicum caſtra poſuit. Eſt in Vicetinis montibus Patavium verſus concameratio, antiquitus effodiendis ad ædificationes lapidibus facta, ingentis magnitudinis, ut terna millia paſſuum introrſus pertineat. in eam perfugii cauſa, quod os anguſtum habet, atque id unum tantum, ut facile defendi poſſe videatur, hoſtibus appropinquantibus eorum finium incolæ cum uxoribus & liberis & ætate confectis prope ad ſex mille ſe abdiderunt. eos cum expugnare Galli non poſſent, tametſi perfractis & dejectis objicibus ſe intuliſſent: loco enim perobſcuro, & viarum flexionibus cum ambiguis tum innumerabilibus, aqua etiam, quæ in eo ſpecu ſtagni inſtar eſt, muniebantur: plurima ſtipula interne ſuccenſa magnum eorum numerum fumo cameras implente interfecerunt. At in Carnis Aloiſius Delphinus legatus cum intellexiſſet præmiſſos hoſtium antecurſores centum e Montis Falconis planitie prædas agere: ſuis militibus ſequi ſe juſſis, cum equitibus leviſſimis quinquaginta itinere celeriter confecto, illos qui ſe in inſidiis non magna in ſylva occultaverant, aggreſſus, partem eorum interfecit, partem cepit: reliqui vulneribus acceptis fuga ſe ad ſuos retulerunt. Legatus Sontio flumine trajecto, hoſtes, qui fuga ſuorum & cæde audita magna cum manu ad illum intercipiendum contendebant, e ripa ſagittis & pilis ferreis a fluminis tranſitu prohibuit, indeque ſe cum ſuis omnibus incolumibus Gradiſcas recepit.

In Patavinis autem finibus, quod hoſtium equites adventare nunciatum eſt, præmiſſi a Gritto legato equites leviſſimi in eos venientes, qui quidem erant ſexcenti, impetu facto non paucos interfecerunt, centum captivos fecerunt. Duces eorum Ludovicus & Federicus Gonzaga fra-

fratres, qui Bozolum oppidum in Mantuæ finibus obtinebant, ſe a victoribus equorum pernicitate vix ægreque ſubripuerunt. Alio ab latere Vaniſſa, Citadella (quod ad oppidum Lemniaco venerat) non ſemel egreſſus, Germanorum manum ex Alpibus demiſſam, ut incurſiones faceret, binis cladibus disjecit, interfectis perplurimis. Inter hæc paulum lætitiæ habentia magnam Patribus moleſtiam attulit Lemniacum captum. nam quod eſt ipſum in dextra Athesis ripa, ſic ut magna ex parte flumine abluatur, Galli altera in ripa caſtello, quod e regione Lemniaci eſt, capto, ingenti tormentorum vi dies aliquot oppidum verberaverunt. Id cum parum profuiſſet, ratibus flumen trajecerunt, tribuſque a partibus tormentis poſitis murum labore continenti dejicere inſtiterunt, ut ii, qui erant in oppido atque in arce magiſtratus præfectique, timore non magnopere neceſſario perculſi, oppidum primum, deinde arcem ſe ſeque dederent. oppidani direpti, milites armis ſpoliati & dimiſſi: ipſi uni cum magiſtris tormentorum ſunt captivi facti. Eodem fere tempore Julius certior factus Cardinalem Rotomagenſem in Gallia mortem obiiſſe, incredibili lætitia eſt affectus: illo enim vivo hoſtem magna auctoritate nunquam ſibi defuturum ſciebat. quam quidem lætitiam cum legato Veneto de communibus agens rebus haud obſcure præ ſe tulit: gratulatuſque ei eſt, nihil omnino commodius, nihil amicius de Cardinalis in rempublicam animo plane ſentiens. Is auri libras ter mille ſignatæ pecuniæ teſtamento legaverat: quas omnino Julius ea de cauſa, quod legari jure non potuerint, ſibi dari poſtulavit, fruſtratuſque ea poſtulatione eſt: nihil enim profecit. Cives autem e nobilitate Veneta quatuor, & Joannes Jacobus Caroldius Senatus ſcriba, qui captivi in Flaminia ſuperiore anno facti in Romani agri arce cuſtodiebantur, a Julio dimiſſi ad urbem redierunt. Joanneſque Paulus Manfronius ab hoſtibus eſt ad Grittum miſſus, Bonvicinii Galli, quem captivum noſtri fecerant, tum ad Gallos item miſſi loco. cui Senatus paulo poſt equitum cataphractorum centum quinquaginta ſtipendium conſtituit,

cum

1510

Lemniacum a Gallis capitur kal. jun.

1510 cum librarum auri ſex penſione annua, præter illud. Ejus quoque filio ſtipendium in equites ſagittarios LX. datum. Julius ægre ferens Gallos in reipublicæ locis proſpere verſari, & cum vicinis ei regibus pollere, legato reipublicæ propoſuit, ſe cum Helvetiis fœdus initurum, ut ſex eorum millia a Belinzonæ oppidi finibus regi bellum inferant, quo ille ſuas copias revocare Mediolanum cogatur: modo Senatus partem mediam ſtipendiorum perſolvat: eaque confecta re ſuas ei copias attribuat ad Ferrariam capiendam. Senatus ad hæc legato ſcripſit, Julio ſtipendium ad tertiam. Helvetiorum partem polliceatur: quo ſi contentus non erit, etiam ad mediam deſcendat, ut ei plane ſatisfiat. de altera vero poſtulatione, cum Galli abierint, facturum Senatum quæ juſſerit. Poſtea vero nolentibus Helvetiis tam parva manu domo exire, petentibuſque ut X. eorum millia ſaltem Julius conduceret; inter ipſos ut octona millia ſcriberentur, lex eſt inita. Ex univerſo ſtipendio Donatus legatus pactus cum Julio eſt, ut a Senatu triginta auri libræ menſibus ſingulis penderentur: numique Romam per chirographa miſſi.

Helvetii milites a Julio & Venetis conducuntur.

Vaniſſa Thraceſque cum præfectis turmiſque leviorum equitum pleriſque contra Germanos Vicetia egreſſos agrumque populantes a Gritto juſſi contendere, cæteris, cum nulli occurriſſent, revertentibus, longius progreſſi eoſque conſequuti commiſſo prælio CC. ex iis interfecerunt, & prædam, quam abigebant, earum rerum dominis reſtituerunt. duobuſque poſt diebus idem prope facinus & auſi ſunt, & perfecerunt, CL. ex hoſtibus interfectis, captis non paucis. tametſi eodem tempore aliis etiam in Venetorum finium locis cædes hoſtium a noſtris equitibus factæ nunciabantur. Nunciatum eſt etiam in Pharo Illyrici inſula, ob primorum quorundam juvenum in agreſtes mulieres audacem incontinentiam, plebem ad arma incitatam, nonnullos ex nobilitate interfeciſſe, alios oppido expuliſſe: parem ſe ſe nobilibus in regenda civitate fieri eſſeque voluiſſe: eos tamen animorum plebis motus, Hieronymi Contareni claſſis præfecti, qui eo peropportune ſe contulit,

lit, edictis ſeverioribus interpoſitis ad priſtinam concordiam redactos fuiſſe: magnumque eo in oppido exortum bellum ejus hominis adventum ſedaviſſe. Nunciatum quoque, in Creta inſula triremes ſeptem inſtructas Corcyram brevi venturas: earum uni Hieronymum Georgium e colonia Cretenſi præfectum ſua pecunia remiges & milites impoſuiſſe, cujus pater plurima in rempublicam officia bellis ſuperioribus contulerit. Ei non multo poſt ob hæc ipſa in rempublicam ſtudia Senatuſconſulto permiſſum eſt, ut quotieſcunque voluerit triremi præeſſe, liceat priori ſemper loco: immunem præterea tributorum illum poſteroſque ejus eſſe fructuum ſuarum poſſeſſionum cauſa. tum ut militiæ inſignia ei dentur, cum ad urbem venerit, eadem lege Patres ſtatuerunt: literaſque iis de rebus ad magiſtratus Cretenſes dederunt, teſtes perpetuas Senatus in illum voluntatis. Miſerant paulo ante Ferrariam decemvirum magiſtri Petrum Vampum e plebe hominem, qui ſe obtulerat claſſem ex Venetis navibus in flumine oppidi mœnia præterlabente cuſtoditam ſuccenſurum: ſed illum ſocii facinoris indicio proditum Ferrarienſes interfecerunt. Ea re ad decemviros delata, tribus Vampi filiabus parvulis victus eſt annuus e publica collegii pecunia cum domo, quam inhabitarent, dono datus, & dos, cum adoleverint, ſingulis auri ſeſquilibra conſtituta. Mulieri etiam viduæ Corcyrenſi, cujus vir in Fluminis oppidi Iſtrici oppugnatione interfectus fuerat, pecunia in victum annuum dari ab ejus inſulæ quæſtoribus imperata. Sub hæc Laurentius e gente Urſinorum, qui Cere oppidum obtinebat, mutatis jumentis Roma ad urbem venit: Patribuſque ſalutatis ſe ſe obtulit eorum militiam facturum; dixitque id ſibi Julium uti faceret permiſiſſe: ſuum comitatum equitum centum brevi affuturum: qua vellent conditione ſe uterentur: nihil ipſum ſibi præcipuum petere, nihil recuſare. qua quidem oratione libentiſſime audita, omnibus illum laudibus cumulatum Patres exceperunt, atque uti ad exercitum ſe conferret, ab eo petiverunt; quod exiſtimarent ſuo illum conſilio legatis uſui magnopere futurum interea, dum ſui equi-

1510

Senatus Veneti liberalitas.

1510 equites adveniunt. & quoniam ſine armis venerat, ex comitii armamentario legendi ſibi arma poteſtatem ei fecerunt: quod externo ante id tempus contigerat nulli.

His ita conſtitutis rebus, quod ſuſpicio Patres tenuit, propterea quod in Patavio muniendo nihil non curæ diligentiæque adhibuiſſent, foſſas purgaviſſent, muros propugnaculaque firmaviſſent, omnis generis commeatum, magnam tormentorum vim importari mandaviſſent, molas frumentarias perplures, quæ ſine aqua uſui eſſent, ædificari curaviſſent, cives e nobilitate, uti ſuperiore anno fecerant, portis & mœnibus & foro præpoſuiſſent; fore uti Patavio relicto hoſtes ad Tauriſum obſidendum accederent, quod minus in ea oppugnatione ſe laboris confiderent habituros: Senatus cenſuit, ut milites quatuor mille confeſtim undecunque ſcriberentur, atque iis Patrum collegium legeret qui præeſſent, Chiriæumque Burgium in primis, quem ſibi unum a Manfronio commendatum, atque omnibus ornatum virtutis induſtriæque laudibus illis diebus cohorti eſſe præponendum ſtatuiſſent. Federicus Contarenus ſublegatus, Citadellæ qui erat, cum Epirotis CC. egreſſus hoſtium Gallorum turmam, quæ prædatum ad Medoaci ripas venerat, disjecit, atque ex illis quinquaginta cum eorum præfecto captivos fecit. Germani etiam, cum ad Cluſæ fines in primis Alpibus veniſſent, Hieronymi Saorniani adventu perterriti confeſtim receſſerunt. Hoſtium autem univerſo exercitu Citadellam verſus accedente, Vaniſſaque & Thracibus, qui ſe illi obviam longius provexerant, ab eo cum cæde repulſis, Contarenus ſublegatus & Alexander Bigolinus oppidi retinendi ſpe depoſita, præſidiis abductis Patavium ſunt profecti. pauloque poſt, cum Galli propius Venetos ad Limen ſe caſtellum contuliſſent, ponteſque duos in Medoaco facere cœpiſſent, ut exercitum reipublicæ aggredi commodius poſſent: legati concilio præfectorum coacto, non eſſe Gallos expectandos ſtatuerunt, ſeque bene mane quarto calendas julias omni cum exercitu Patavium intulerunt. quos magna agreſtium hominum multitudo cum uxoribus & liberis ſubſequuta, in

oppi-

oppidum recepta eſt, civibuſque diſpertita, apud quos eſ- 1510
ſet, proque cujuſque facultatibus aleretur. Verum enimvero cum paulo poſt hoſtium exercitus Baſſianum verſus ſe promoviſſet, Senatus iterum Tauriſo veritus, Joannem Diedum ex Veneta nobilitate virum fortem militaribuſque rebus aſſuetum, qui Patavii erat, eo legatum miſerunt, ut una cum Mocenico belli rebus præeſſet. qui quidem Joannes eo rejecto ſtipendio, quod ei Patres muneri obeundo decreverant, ſua impenſa reipublicæ laboranti operam ſe daturum proficiſcens eſt pollicitus. militeſque item quingenti, equites leviſſimi CC. a legatis Patavio Tauriſum miſſi.

Hoſtium copiæ.

Erant autem in hoſtium exercitu Galli equites gravioris armaturæ mille CC. levioris aliquanto plures, Germani fere alteri totidem, ex æquo tamen inter ſe numero: milites in utriſque circiter undecim millia: ſed ex iis Germanorum duplo fere major, quam Gallorum numerus erat: præterque hos Alfonſus Ferrarienſium princeps cum equitibus CC. Is exercitus depopulatis reipublicæ agris illorum finium, Caſtellum Novum, quod eſt in Alpibus, profectus, paucis defendentibus oppidum cepit, diripuit, incendit, ut nihil ex eo neque domorum, neque templorum, uno fano excepto, non ardens dirutumque ſit relictum. Idem poſt Feltria paſſa eſt in majorem ſui partem, ut a priore vaſtitate ſuperfuerat, aut cives eam reſtituerant. Cividale quoque Belunianum parvo negotio captum, cum civitas oppidum, uti Feltriæ acciderat, incendi nollet. Itemque Scala: nam qui eam defendebant, primis tormentorum pilis in eos jactis & centurione interfecto, deditionem fecerunt. Eodem tempore in Juſtinopolitanorum finibus milites reipublicæ circiter quadringenti equiteſque aliquot inſidiis ab hoſtibus diſpoſitis capti ad ſeptuaginta, interfecti ad X. pœnas imprudentiæ dederunt. Inter has bellicorum eventuum auditiones Catherina Cornelia, quæ Cyprii regis uxor fuerat, de qua in horum commentariorum priore libro ſcripſimus, ſexto nonas julias ſtomachi vitio

Catharina Cornelia, Cypri reginæ, obitus, & funera.

1510 in urbe mortem obiit, annum agens quartum & quinquageſimum: elataque eſt a Patribus magna frequentia civitatis e Caſſiani ad Apoſtolorum fanum ponte navibus impoſito, quo ad minuendum viæ ſpatium aqua, quam *Canalem magnum* appellant, tranſmittenda duceretur: atque ab Andrea Naugerio laudata, eoque poſtea in fano Georgius Cornelius frater templi Marcii procurator ſepulcrum marmoreum cum ædicula ſorori optime de ſe meritæ faciendum curavit.

Interim quoniam Julii poſtulatione, ut claſſis reipublicæ ad Genuam a Gallis avertendam in mare Superum vela facere juberetur, ab decemviris, qui eam dies aliquot ſuo in collegio continuerant, ſuperiore deſinente menſe ad Senatum prolata, Senatuſconſultum factum fuerat; triremes duodecim, & biremem unam, quæ Corcyræ eſſent, Centumcellas celeriter mitti oportere, quæ Julio præſto eſſent: alterum Senatuſconſultum factum eſt; dandas eſſe Julio literas, quibus certior fieret, naves triremes majores duas ex iis, quas nothas appellant, & minorem unam, quæ ad urbem ſint, Senatum armari confeſtim juſſiſſe, ut Centumcellas claſſi priori ſubmitterentur. Hæc ea re a Patribus fiebant, ut Julii animum, quem experti fuerant & ſuperbum & perferocem eſſe, his officiis delinitum procliviorem haberent ad bellum Gallis & Alfonſo inferendum. quæ quidem ei gratiſſima acciderunt. Sed cum videret claſſis adventum tardiorem expectatione ſua eſſe: moræ impatiens legato reipublicæ accerſito dixit, ſtatuiſſe ſe tribus cum longis navibus Genuam aggredi; miſiſſe Viam regiam Marcum Antonium Columnam: miſſurum cras Octavianum Fregoſium, Franciſci Mariæ Metaurenſium ducis fratris ſui filii conſobrinum, magna adoleſcentem virtute, magna inter cives ſuos auctoritate, propter factiones, quas majores ſui vetuſto more civitatis exercuerant: qui quoniam quartana eſſet implicitus, petere a Senatu, ut & ipſe Janem Fregoſium confeſtim eodem mittat, ut una cum illo rem juvet. Quibus de

rebus

rebus Patres acceptis a legato literis, Jani Patavio evocato Julii petitionem oſtenderunt. atque is Patribus hortantibus libenti animo ſtatim conſcendens Ravennam eſt profectus, ut inde pedibus mutatis jumentis Viam regiam contenderet. 1510

Sub hæc equites Hiſpani gravioris armaturæ quatercenti Vicetiæ appropinquaverant, ut cum hoſtibus reipublicæ ſe conjungerent: tametſi Julius Donato legato pollicitus fuiſſet, id illos non facturos: ita ſibi cum Ferdinandi regis legato conveniſſe: a quo publice illis ipſis diebus tributi nomine pro regni Neapolitani permiſſione equum album acceperat, quem quidem ea conditione ſublata non fuiſſet accepturus. Idem Julius Troilo Sabello petenti, ut ejus voluntate ad reipublicæ ſtipendia facienda conferre ſe ſe poſſet, libenti animo permiſit. Lecabuas interea Epirota triginta equitum præfectus, Patavii qui erat, ab agreſtibus admonitus, citra Medoacum, quem magna hoſtium exercitus pars trajecerat, certo in pago equites Germanos fere centum divertiſſe, indiligenterque ibi & incuſtodite verſari: eo profectus, atque illos improviſo aggreſſus, cum unum ex ejus turma temere progreſſum hoſtes interfeciſſent, ipſe reliquique tam acriter in illos impetum fecerunt, ut quadraginta ex eis interfectis, quindecim captis, equis abductis, ſe Patavium cum præda victor receperit. Patres, quibus Julius non ſemel auctor fuiſſet, ut Franciſcum Mantuanorum principem miſſum facerent, demum etiam ut ad ſe ſe mitterent, ſe illum recturum, & in officio contenturum, atque ita Mantuam in Gallorum partibus non futuram: Donato legato ſcripſerunt, ſe ſe Julio obtemperaturos, atque illum in trireme Ariminum miſſuros: tametſi, propterea quod imperatoris magnopere indigebat reipublicæ exercitus, cogitaverat Senatus illum ſuis copiis præficere. itaque Franciſcus poſtridie cuſtodia eductus, atque inter Patres per forum ad aquam perductus, una cum Bartholomæo Contareno, Daniele Vendramino, quos ei Principis collegium comites & curatores dederat Ariminum uſ- *Franciſcus Gonzaga cuſtodia educitur.*

 que,

1510 que, conſcendens eſt profectus. Equites, quibus Janes Fregoſius præerat, qui quidem erant ii, quos ſtipendiarios habuerat Nicolaus imperator, Senatuſconſulto attributi ſunt Laurentio, qui Cere obtinebat, uſque ad Janis ad urbem reditum: ſuuſque ipſi equitum centum quinquaginta gravis armaturæ conſtitutus numerus, cum auri libra in victum menſibus ſingulis. Pauloque Manfronio ejuſdem generis equitum auctus numerus ad centum. Quodque hoſtium exercitus una cum equitibus Hiſpanis, de quibus ſupra diximus, Patavio appropinquaverat, ut omnes crederent eum ad oppidi mœnia venturum: neque deerat ſuſpicio ab amicis reipublicæ ad legatos delata, ex iis qui Patavium cuſtodiebant, nonnullos cum hoſtibus conſenſiſſe, oppidique portam eis tradituros: eodem ſenatuſconſulto juſſum, ut præter Citolum Peruſinum cum ſua cohorte, equites pediteſque univerſi, qui Tauriſi eſſent, & tormentorum magiſtri, ſine mora Patavium proficiſcerentur. utque legatis pecunia ſuppeteret, præter eas quas ſuperioribus diebus ſæpe miſerant, centum auri libræ a civibus mutuo acceptæ ſunt ad illos miſſæ. Eo in tumultu quod Angelus Triviſanus, qui ob claſſem in Pado amiſſam in exilium miſſus fuerat, reipublicæ eſt pollicitus, ſe Patavium cum militibus centum quinquaginta iturum, eique urbi præſidio menſem totum ſua impenſa futurum, ſi reſtituatur: lex eſt in comitio perlata, ea illum conditione ab exilio revocari reipublicæ placere. atque is intra biduum eo cum militum numero ſe in oppidum intulit. Philippum quoque Maurocenum, quem quidem ob vulneratum ab eo Robertum Maurocenum conſobrinum ſuum XL. viri in carcerem conjecerant, auri libris X. in ærarium illatis decemviri libertati & civitati reſtituerunt.

Angelus Triviſanus ab exilio revocatur.

Hoſtes cum dies aliquot de adventu ſuo Patavium ſuſpenſum tenuiſſent, Monſilice ſunt profecti, tormentiſque poſitis oppidum verberare occœperunt, muroſque duabus a partibus dejecerunt. Interim Epirotæ XX.

Pata-

Patavio emiſſi omnemque agrum percurrentes, Sonzinum Benzonium, qui ſe ad hoſtium exercitum Verona conferebat, quorum erat rei frumentariæ procurator, in itinere receperunt non longe a Montaniano, cum equitibus paucis & jumentis ſarcinariis pleriſque, & captum Patavium adduxerunt. quem quidem hominem, propterea quod cum civitate & jure comitiorum majoribus ſuis tradito frueretur, & præterea ſtipendia reipublicæ faceret, plane Senatui chariſſimus, anno ſuperiore in clade exercitus Cremam a legato miſſus id oppidum Gallis hoſtibus tradiderat; poſteaque ſemper bellum reipublicæ fecerat; legati laqueo gula fracta vetuſto in proditores exemplo pedibus ſuſpendi mandaverunt. Stanio Clementi Epirotæ & tribus ejus equitibus, qui Sonzinum ceperant, penſiones ſunt annuæ omnibus ſuffragiis a Senatu dono datæ: ipſi uni & militiæ inſignia, & veſtis aurea ſuperaddita. Conſtantinus Arenites Epirota Maximiliano Julioque charus; ab Julio ad Maximilianum miſſus, ut illum reipublicæ placaret, pacemque ac fœdus inter eos conficeret, Roma Venetias venit ea in triremi, quæ Franciſcum Mantuanorum principem Ariminum adduxerat: Lauredanoque & Patribus ſalutatis, atque ab iis liberaliter acceptus, aurique libris quatuor & equo peregregio donatus, Tauriſum atque inde in Alpes contendit. Dionyſius Naldius Faventinus militum reipublicæ præfectus vir fortis complures dies febribus non remittentibus vexatus, atque ad urbem delatus, morbo cedens periit. cadaver in æde Gemellorum apud imperatoris Nicolai cadaver poſitum. domus fundique a republica illi, quoad viveret, dono dati, ut ad ejus filiam, quam unam puellam reliquerat, tranſirent, Senatus cenſuit. Dionyſii milites Vincentio Naldio ejus conſobrino ſunt traditi, ut, quod erant plerique Faventini, facilius ob illo regerentur. Inter hæc Monſilice ab hoſtibus capitur. Ea in re Palitiæ Galli opera egregia fuit. is enim pedes in primis cum ſuis per eam muri partem, quam tormenta dejece-

1510 Sonzinus Benzonius capitur XIII. cal. aug.

Benzonii ſupplicium XI. cal. aug.

Dionyſii Naldii obitus IX. cal. aug.

Monſilice ab hoſtibus capitur XI. cal. aug.

1510 rant, irrumpens occaſionem reliquis dedit, ut omnes una propugnatoribus dejectis in oppidum ſe inferrent. Hiſpani ab alia muri diruti parte idem & ipſi fecerunt, neque ſe a Gallis virtute ſuperari permiſerunt. Tormenta ejuſmodi rotis erant impoſita, ut ab extrema parte ad terram prona fieri, a priore in faſtigium erigi nullo negotio poſſent ad pilas in ſublime ejiciendas. ea ſic aptata uſui magnopere fuerunt. cædes eſt ab hoſtibus ingens atque indiſcrete facta: tametſi etiam ex ipſis ceciderunt non ſane pauci. Arx uſque ad noctem defenſa eſt. Sebaſtianum Naugerium oppidi præfectum, ab Hiſpano captum milite ignaro quiſnam eſſet, cum ei pollicitus fuiſſet auri libram, uti ſe redimeret, daturum, Vaſcones eam rem improbantes interfecerunt. Arcis item præfectus cum centurionibus & militibus permultis interiit. Hoſtium exercitus timore agreſtes eorum finium ad millia duodecim Foſſam Clodiam profugerunt: quibus ea civitas, uti poterat, e publica pecunia in victum eſt elargita.

Joannes Sfortia, qui Piſaurum obtinebat, illis diebus ſuo in oppido mortuus filium reliquit, quem Junipera Matthæi Teupoli civis Veneti filia uxor ſex menſes ante patris mortem pepererat. Galeatius frater nothus ex ejus teſtamento regnum adminiſtrandum iniit, literaſque ad Senatum ea de re dedit. Hoſtes commeatus inopia prope coacti Monſilice abierunt Montanianum & Lemniacum *Julius pp. Alfonſo bellum infert.* verſus, abeunteſque arcem incenderunt. Id incendium ab iis qui Patavii erant facile conſpectum, eorum abitus indicium fuit. Monſilice capto, quod Julius miſſis in Ferrarienſium fines ſuis copiis aliquot caſtella jam ceperat, Alfonſus cum Gallis equitibus CCC. præter ſuos, & Hiſpanis militibus non plurimis,. & ſuis cum tormentis domum rediit ad bellum Julianum propulſandum. Et Chiriacus Burgius cum ſexcentis militibus ex Apennini jugis vallibuſque ad reipublicæ ſtipendia ſe ſe conferens Foſſam Clodiam venerat. Patres ſæpe conſulti quiſnam eſſet ad copiarum reipublicæ imperium præfectis reliquis ante-

anteferendus, ſententiaque legatorum ea de re per literas non ſemel cognita, Lucium Bononienſem declaraverunt, exercituique præfecerunt: cui libras auri duas in victum ſingulis menſibus præter eam ſtipem, quam antea Senatus ei conſtituerat, addiderunt. Lecti poſtea ſunt a Principis collegio, qui ei vexillum & ſceptrum, ejus imperii inſignia, Patavium afferrent, Laurentius Orius, Petrus Mauroçenus, ambo ex quinqueviris adoleſcentioribus, qui rebus bellicis maritimis in Senatu tractandis præficiuntur. Literas etiam Patres Romam ad legatum dederunt, quibus a Julio petebant, ut Joanni Paulo Balioni Peruſino permitteret, ut ejus voluntate reipublicæ ſtipendia facere poſſet: idque ſunt facillime conſequuti. Paucíſque poſt diebus Martini Burgii & Philippi Græci centurionum, qui Monſilice interfecti fuerant, liberis & ii ſunt fundi dono dati, quos Senatus eorum antea patribus dederat: & militum numerus cum ſtipendio attributus. Atque in comitio Michael Naugerius Sebaſtiani Naugerii item interfecti pater, in filii mortis ſolatium omnibus ſuffragiis triumvir proventibus reipublicæ procurandis eſt declaratus. Lex etiam perlata, quam quidem menſes aliquot antea Senatus cenſuerat, ut ſexviri ſale procurando ad quatuor redigerentur: iſque poſtea numerus magiſtratuum in eo collegio fuit.

1510

Lucius Malvetius Venetarum copiarum imperator.

Sexviri rei ſalariæ ad quatuor rediguntur.

Jamque ad nihilum conatus Juliani reciderant in Genuenſium civitate a Gallorum dominatione vendicanda: cum ſe illi, antequam & reipublicæ claſſis & terreſtres Julii non magnæ copiæ ad eos fines accederent, & claſſe & militibus peropportune muniiſſent. Ea in re tentanda Joannes Franciſcus Polanus triremis reipublicæ præfectus pila ferrea percuſſus interiit. Neque non tamen Hieronymi Contareni præfecti claſſis induſtria omnibus in rebus diligens, quantum eſſe potuit, fuit. itaque infecta re Marcum Antonium Columnam & Fregoſios & majorem militum partem ſuis in navibus recipiens, Centumcellas rediit, indeque ad urbem pedibus Julii vocatu ſe ſe contulit. atque ab eo liberaliter acceptus, epuliſque adhi-

1510 adhibitus, & ſtipe ad panem remigum donatus auri libris duabus, juſſus eſt claſſem, & militum manum longe numeroſiorem ad rem iterum tentandam propediem conficere: ſuaque illi Julius conſilia patefecit. atque ad naves longas majores reipublicæ de quibus ſupra dictum eſt, celeriter accerſendas tabellarium cum literis Corcyram miſit. Eo fere tempore Uladislaus Pannoniæ rex Ludovici Gallorum regis & Maximiliani aſſiduis hortationibus petitionibuſque permotus, in ſuorum principum concilium Petro Paſcalico legato reipublicæ adhibito propoſuit, ſtatuiſſe ſe bellum reipublicæ inferre, niſi Dalmatas ſuos quondam populos ſibi reſtituat: nolle ſe ulterius ea ditione, quæ majorum ſuorum fuerit, carere: ſi reſpublica ſua voluntate eam tradat, ſe illi amicum futurum: ſin bellum malit, cito eam cognituram, quam præſtet pacate reſtituere, quod retineri bello non poſſit. Legatus, cum vellet pro Senatu verba facere, reique publicæ cauſam tueri, ab illis eſt prohibitus. itaque, quod unum in ſua eſſet poteſtate, ſe de eo Patres certiores facturum dixit: tempus petere, ut quid ad ea reſpondeant, ſciri poſſit. Eo concilio dimiſſo, fuere nonnulli ex iis ipſis qui in concilio fuerant, qui ſecreto ad legatum detulerunt; bono animo eſſet; bellum regem facere non poſſe, quod numi non ſuppeterent: ſatisfactum ea denunciatione cum regibus petentibus, tum principibus aliquot Pannonicis, quos ſuæ ipſorum cupiditates impellebant, ut bellum ſuaderent: ſed re nullum fore bellum. quod ita eſſe poſtea eventu ipſo patuit.

Pannon Venetis bellum minatur, niſi Dalmatiæ oppida reſtituant.

Hoſtium autem, qui Monſilice abierant, pars Vicetiam profecti, tormenta, quæ priore adventu in oppidum intulerant, ibique reliquerant, abſtulerunt. Germani Vaſconeſque, quos adibant pagos villaſque, incendiorum vaſtitate plerunque fœdatas relinquebant. Galli cum vellent a reliquo exercitu recedere Mediolanum verſus, ab rege literas acceperunt, quibus in literis jubebantur, duos etiam menſes cum Germanis belli fortunam experiri. Cives Veneti, qui miſſu Patrum Pa-

tavii portis & mœnibus præfuerant, a legatis ſunt dimiſſi. Ex iis Angelus Quirinus legatorum ad Patres literis laudatus; quod magna diligentia cum eo comitatu, quem adduxerat, in ſua tuenda porta eſſet uſus, ſine ulla præterea ſtipe reipublicæ, quam reliqui omnes accepiſſent, ſed impenſa unius ſua; ad Lauredanum Principem & ad Patrum collegium domum rediens cum ſe, ut mos erat, contuliſſet, ſuæ in rempublicam liberalitatis & virtutis fructum tulit, ipſorum & totius civitatis in ſe ſe benivolentiam. Citadella, Baſſianum, Aſulum, poſt hoſtium abitum non magno ſunt negotio recepta: Maroſtica etiam, ſed difficilius aliquanto, arce tormentis expugnata, captique in ea Germani milites cum eorum centurione non pauci, & inermes omnes dimiſſi. capti & Tauriſani rebelles aliquot, atque a Mocenico legato, qui aderat, ſupplicio affecti. Interim Troilus Sabellus ex Romanis principibus reipublicæ militiam facturus ad urbem venit, cum in itinere equites ſeptuaginta reliquiſſet. eum Patres liberaliter exceperunt. Iidem Patres Joanni Beltramio Hiſpano mercatori ſane induſtrio, qui ob Julianas interminationes Ferrariam ab urbe ſe contulerat, petenti ut tutum ſe liberoſque ſuos facerent ab iis tributis, quæ ſunt ab ipſis ante eum diem in ærarium inferri juſſa, ita ſe in urbem reverſurum, neque poſtea diſceſſurum: libenter annuerunt: literaſque ad illum ejus rei obſides dederunt. 1510

Maroſtica recipitur prid. id. aug.

Julius autem magnopere in Alfonſum incenſus, expugnatis oppidis nonnullis ab ejus copiarum imperatore adoleſcente Franciſco Maria Metaurenſium duce, & Joanne Paulo Balione equitum præfecto, in primis ab Ravenna Faventiaque finibus, a Senatu petiit, ut ſuos equites leviſſimos & ipſe ab alio finium latere in ejus regnum prædabundos immitteret. atque ipſe primum Romæ in Cardinalium collegio edictum in Alfonſum promulgavit, in quo rebellem illum in ſe ſe Romanamque rempublicam ſæpe appellabat: deinde id edictum &. in valvis templorum Romæ affigi, & Bononiæ in foro recita-

Julii edictum adverſus Alfonſum IIII. id. aug.

1510 citari, perque orbem terrarum vulgatis impreſſione tabulis omnibus in urbibus atque locis proponi atque appendi mandavit. Præter hæc augendo eo, quem in illius fines induxerat exercitu, duo alia Helvetiorum millia ſtipendio ad eos miſſo per ſuos internuncios accerſivit. Minis etiam & maledictis Aloiſium Gallorum regem omnibus in ſermonibus quotidie inſectabatur, onerabatque perfidiæ in Chriſti vicarios nota, quorum ipſe tutelam & propugnationem clariſſimo vocabulo præ ſe ferret; perterrere illum volens, ne ulterius Alfonſum tueretur, miſſaque ad illum auxilia ſua revocaret. Quibus de rebus Aloiſius certior factus, animum prope induxerat, ut ſe ab Alfonſo defendendo abſtineret: præſertim quod ejus uxor Anna regina, optima ſanctiſſimaque fœmina, quæ prægnans tunc erat, magnopere virum quotidianis precibus obteſtabatur, ne arma in Romanum Pontificem exerceret: exiſtimare ſe ſe, ventrem, quem ferebat, aliter proſpere ſe non geſtaturam. vehementiſſime autem rex cupiebat prolem, quam adhuc nullam habebat, ex ea ſuſcipere.

Alienandæ vero ab Aloiſio Genuenſium civitatis cogitationem Julius non modo non abjecerat, non proſpero eventu rerum deterritus, ſed etiam auxerat, ardentior repulſa irritatiorque factus. itaque ad naves duas onerarias maximas conducendas atque armandas & ad claſſem reliquam addendas Neapolim miſit: Helvetioſque priore a ſe ſtipendio in regis fines impulſos, ad Genuam expugnandam eſſe adducendos cogitavit. quas ad res id ei etiam animos addiderat, quod pleroſque ex iis, qui Romæ erant ſacerdotes magnis theſauris prædíti, ea æſtate mors abſtulerat: quibus theſauris jure ad ſe redeuntibus ditior factus, fortunam ipſam favere ſuis rebus cogitationibuſque dictitabat, planeque gloriabatur. Senatus autem, uti Julio ſatisfieret, naves triremes duas & biremes aliaque navigia perplura armari, Marcoque Antonio Contareno, qui ad Foſſam Clodiam cum trireми una erat, mitti oportere legem ſcivit: quam ille

claſ-

claſſem Pado flumine in Alfonſi fines induceret . edi- 1510
ctumque in foro proponi juſſit : qui prædam vellent in Alfonſi finibus facere , per rempublicam licere , dum ab incendiis prorſus abſtineant . quamobrem ducentæ fere privatorum hominum naviculæ paulo poſt ſe ad præfectos reipublicæ in Pado contulerunt . Vincentium etiam Guidotium ſcribam ſuum Bononiam miſit , ut apud Cardinalem Papienſem , qui ampliſſima cum poteſtate ei urbi & toti Flaminiæ rebuſque in bellum adminiſtrandis præerat , reipublicæ nomine eſſet : ita enim Julius petierat . Eodem tempore ab legatis Patavio Senatus juſſu equites leviores CC. cum militibus CCCC. Leonardo Apulo & Meleagro Forolivienſi ducibus in Rhodigianos fines miſſi : & triremes nothæ duæ , atque una levioris generis , cui Franciſcus Cornelius Georgii filius præerat , Hoſtiam appulerunt , deindeque cum reliqua ſe claſſe Centumcellis conjunxerunt . & Hieronymus Contarenus , vexillo cum clavibus & corona triplici ab Julio cupide ad ſe miſſo , ut ea ſui etiam juris eſſe claſſis videretur , una cum vexillo reipublicæ Patribus permittentibus deinceps eſt uſus cum fœderis præfecti nomine : Francumque Ghibertum unum ex iis , qui ærarii Romani cauſas adminiſtrant , quem Julius præfecti ſocium eſſe voluit , ut ita maxime ei claſſi ſuam auctoritatem impertiret , apud ſe ſua in triremi habuit . eum Ghibertum cum Julius in collegio Cardinalium ad id munus publice legeret , ad Gallos Italia expellendos , remque Venetam juvandam , ſe ſe legere palam dixit . Poſt hæc ad Contarenum miſit , ut claſſem Hoſtiam adduceret : quam cum diligenter inſpexiſſet , ampliterque probaviſſet : vini Corſi carros ſexdecim , boves ſexdecim (tot enim erant naves) hircos genitalibus defectis bis totidem , panis cum ſemel cocti tum bis cocti magnum numerum ei dono in claſſem miſit : cumque ea claſſe poſtridie ſua in triremi Centumcellas eſt profectus . Eo deinde Viterbium petente Contarenus ſuos remiges ſocioſque cum tentari valetudine videret,

1510 deret, per Senenſium portus, qui eo in tractu maris ſunt, quoſque ultro civitas ob veterem in rempublicam benivolentiam ei obtulerat, claſſem circunduxit. Jamque ab Julii exercitu arce Lugiana vi expugnata, Vaſconibuſque ducentis, qui in ea erant, interfectis, Mutina oppidum, ne poſtea graviora perpeti cogeretur, ejus ſe miniſtris, qui illo copias converterant, certis conditionibus interpoſitis tradidit.

Rhodigium a Venetis recipitur XII. kal. ſept.

Et Marcus Antonius Contarenus, ut erat ei a Senatu imperatum, Pado ſubvectus Rhodigianos ad deditionem compulit. Mocenicus quoque legatus, qui ſe cum Citolo Peruſino & equitibus levioribus perplurimis in Alpes intulerat, ut Cividale Belunianum expugnaret (quæ civitas in Maximiliani partibus obſtinate, Joanne Diedo altero legato antea cum copiis eo miſſo, ſe continuerat) muro tormentis perforato, cum ſe milites vellent intromittere, nulla ſpe oppidanis reliqua ſe tuendi, ne urbs honeſta diriperetur, Citolo adjuvante illos continuit, & pacate oppido eſt potitus. Poſt hæc & qui in Alfonſi fines ſe intulerant reipublicæ præfecti, omnia fere earum regionum oppida caſtellaque in ſuam poteſtatem redegerant: & Julianæ item copiæ captis municipiis eo ab latere quæ erant, magna ex parte, Ferrariam, cui urbi appropinquaverant, jamjamque irrumpere ſe poſſe confidebant. Grittus vero & Capellus legati Senatus permiſſu Patavio cum exercitu egreſſi, non Vicetiam modo reliquaque finium eorum municipia nullo negotio receperunt, ſed hoſtes etiam qui ſe in Veronæ finibus noſtros veriti aquarum derivatione atque aggeribus communierant, ad vicina eis loca motis caſtris in oppidum compulerunt. quo in itinere præmiſſi equites leviſſimi, ut illos laceſſerent, non ſemel & prædam & cædem fecerunt, & captivos abduxerunt. Patres interim Laurentium Ceretanum omnibus ſuis militibus præfecerunt, & Naldio Faventino penſionem annuam librarum auri quinque, quoad viveret, perſolvi mandaverunt.

Et Belunum XII. kal. ſept.

Tum Vicetia.

Dum

Dum hæc adminiſtrarentur, cum Joanne Franciſco 1510
Gambara homine inter civitatis Brixianæ principes claro, qui anno ſuperiore turmæ equitum reipublicæ præfectus ob ſimultatem, quam cum uno ex Lauredanis civibus Venetis graviter ab eo offenſus exercebat, in clade exercitus ad Gallos hoſtes ſua cum turma tranſierat, atque ab rege ſtipendio accepto in ejus exercitu poſtea contra rempublicam ſemper fuerat; Cardinalis Papienſis per ſuos internuncios clam ad eum miſſos egit, ut dare operam vellet efficereque, ſua ut civitas ad rempublicam rediret. Ille autem, cui quidem Gallorum imperii valde jam pertæſum eſſet, ita ſe rem facturum eſt pollicitus, ſi reſpublica eum ſibi apud ſe gratiæ locum, quem habebat ante cladem, reſtituat. Ea de re Cardinalis Julium certiorem facit. Julius per Donatum legatum a Senatu poſtulat, ut ſuam fidem Joanni Franciſco det, fore uti ipſemet conſtituiſſet, ſi reipublicæ Brixiam tradiderit: addiditque habere ſe etiam, qui ſint Parmam ſibi oppidum iiſdem artibus tradituri: itaque ſperare ſe ſe brevi Gallos Italia ejecturum. Donati literæ iis de rebus ad Senatum perlatæ, magnam in ſpem belli celeriter conficiendi Patres erexerunt. itaque Senatusconſultum factum eſt, de Joanne Franciſco Gambara ita fore, uti ipſe conſtituiſſet, ſi Brixiam reipublicæ reſtituat: ſuam ei fidem Julius interponeret, Senatus illam omnibus numeris ſervaturum: magno ſilentio imperato, ne quid ejus ſciri poſſet. Iidem Patres Julio permittente literas ad Franciſcum Mantuanorum principem dederunt: velle ſe imperium reipublicæ copiarum ei tradere: mitteret ad urbem ſuum hominem, qui cum res tranſigi poſſit. Triultius inter hæc Brixia Mediolanum proficiſcens propter Helvetiorum in Gallici regis fines impreſſionem, tormenta ibi quæ erant, ſecum ut ferrentur imperavit. Helvetii autem cum ad Abduæ fluminis e lacu Lario exitum Galli eis occurriſſent, binis eos cladibus affecerant.

Le-

1510 *Veneti frustra Veronam tentant.* Legati reipublicæ non longe a Verona, qui erant certiores facti hoſtes in timore eſſe, neque ſatis ſibi confidere: cum non longius ab eorum caſtris paſſuum ſex aut ſeptem millibus abeſſent, ſingulis centurionibus & equitum præfectis appellatis interrogatiſque, vellent ne atque auderent cum hoſtibus confligere: atque ab omnibus reſponſo alacriter dato, nihil ſe malle, quam pugnare, atque ab ipſis periculum de ſua virtute fieri: communi conſenſu ſtatuerunt illos aggredi. itaque præmiſſis equitibus levioribus ſexcentis, qui hoſtes morarentur, caſtra enim jam moverant, ſubſequi ipſi omni cum exercitu cœperunt. Equites ſuam operam legatis præſtiterunt. quod ſi illi etiam in eo, quod conſtituerant, perſtitiſſent, bellum confici eo die profecto poterat. fuſis enim fugatiſque iis, quod erat ſane perfacile (nam propter Gallorum abitum, qui partim Ferrariam, partim Mediolanum receſſerant, ad non magnum redacti erant numerum) neque Verona, neque Brixia, neque reliquorum oppidum ullum in hoſtium manere partibus perſeveraviſſet. Verum enimvero fortuna, quæ reipublicæ invidere non deſierat, Lucii, qui exercitum regebat, animum ſecordia infecit, ut ille ſæpe ſuos in itinere aliam atque aliam ob cauſam inanem quidem atque futilem remorando tempus teruerit, dum hoſtes ſe in oppidum reciperent. quos tamen iidem equites conſectati, tantum eis formidinis injecerunt, ut qui intraverant, portæ pontem erigentes vigintiquatuor ex ſuis oppido excluſerint: quos noſtri captivos fecerunt: Epirotamque unum, qui ſe cum hoſtibus injecerat, amiſerunt. Domi autem Henrico Britanniæ regi per literas petenti, ut arcuum millia quadraginta ex urbe aſportare ſuis hominibus liceret: etſi id contra leges erat, Senatus tamen ob veterem cum rege benivolentiam de media ejus numeri parte permiſit. Atque ut cum pacatæ rei memoria huic decimo meorum

rum commentariorum libro finis imponatur; decemviri cum viderent in magiſtratibus, qui rempublicam in Senatu procurant, nullum diſcrimen collegarum fieri, legem ſciverunt: nemini eſſe in eis magiſtratibus licere, cui eſſe in illis magiſtratibus, quos comitia declarant, propter propinquitates affinitateſque non liceat. 1510

IN

IN LIBRUM UNDECIMUM
C. AUGUSTINI CURIONIS
Epitome.

V*Eneta claſſis cum Pontificiis copiis tertio Genuam petit, & cum Gallica congreditur, ac, re infecta, redit. Pontifex Bononiam ſe confert, ejuſque in Alfonſum bellum. Veneti Veronam oppugnant, & obſidionem ſolvunt. Veneta claſſis in Alfonſum miſſa frangitur. Altera claſſis in eumdem mittitur, reſque terra inter eoſdem geſtæ. Gallorum prope Montanianum clades. Franciſcus Mantuæ princeps, Veneti ac Pontificii exercitus imperator declaratur. Lex de ambitu Venetiis lata. Venetorum in Teſinum regionem excurſio. Pontifex Gallis igni & aqua interdicit. Reipublicæ & Julii exercitus contra Alfonſum conjunguntur, eorumque res geſtæ. Exercitus iterum Veronam mittitur, indeque re infecta recedit. Concordia a Venetis capitur. Infans biceps in urbe natus. Gallorum ad Setiam clades. Mirandula a Julio capitur. Idemque Mutinam Maximiliano tradit. Alfonſus Julii exercitum fundit. Venetiis & in imperio terra tremuit. Concordia a Gallis recuperatur. Bononia a Gallis & Bentivolis capitur. Veneti prope Bononiam a montanis hominibus fracti. Alidoſius Cardinalis a Franciſcomaria trucidatur. Julii in Bononienſes edictum. Concilium Piſis indicitur, & ad id Pontifex vocatur. Variæ in Carnis pugnæ. Venetorum prope Veronam clades. Tauriſum miro artificio munitur.*

PETRI BEMBI
RERUM VENETARUM
HISTORIAE
LIBER XI.

IUlius a Centumcellis per Aureliam pro- 1510
ficiſcens, Genuenſium civitatis a Gallo-
rum imperio avertendæ cupiditate in dies
magis magiſque ardens, Corytum pro-
fectus eſt, ibique in litore cum præfecto
claſſis Venetæ Contareno, quam qui-
dem claſſem illo adduci juſſerat, hilari-
ter pranſus, claſſiariis fere univerſis ſe adeuntibus mira
facilitate ad pedis oſculum admiſſis, & militibus quater-
centum in triremes impoſitis, iterum ei, ut celeriter in
Liguriam contenderet, imperavit: qui confeſtim Popu-
loniam ſe contulit. Quoniam autem triremes Venetæ in
Aegeo mari navem magnam Genuenſium mercibus onu-
ſtam ceperant: per Donatum legatum, perque ſuas lite-
ras a Senatu petiit, ut eam navem Genuenſibus reſti-
tueret; eo illos munere lenire cupiens. Patres ſervatam

1510 apud Corcyrenſes navem omnibus cum mercibus Genuenſium internuncio tradi mandaverunt. Iidem Patres, quod Lucii timore atque ignavia hoſtibus elapſis pulcherrimam Veronæ capiendæ occaſionem turpiter amiſerant, indignabundi de Julii conſilio, qui Romam redierat, Franciſcum Mantuanorum principem ſuarum copiarum omnium imperatorem faciunt, eodem fere Senatuſconſulto, quo antea quamhonorificentiſſimo fecerant. Is cum imperium non modo libentiſſime, ſed etiam hilariter, ut videbatur, accepiſſet, deque eo immortales gratias Senatui egiſſet, ſeque ad exercitum atque ad legatos brevi iturum recepiſſet; dum equites cogere, dum comparare ſe ſe per literas perque ſuos interpretes ad urbem ſæpe miſſos certiores Patres facit; cum etiam contra priorem animi ſui alacritatem Senatuſconſulto non contentus duriores reipublicæ conditiones interponit: pedem Mantua nuſquam protulit. Interim Troilo Sabello, de quo ſupra dictum eſt, equites gravioris armaturæ centum, levioris qui ſagittis uterentur alteri totidem a Senatu traditi: Thraciſque hominis, qui equites leviſſimos ducentos in Epiro paratos habebat, oblatio accepta ut reipublicæ militiam facerent, auri ſemuncia ipſis ſingulis in menſes ſingulos, eorum præfectis uncia cum ſextante in ſtipendium conſtituta: juſſique quamprimum conſcendere. In Forojulienſibus autem cum hoſtes cogi, ut in eos impetum facerent, undequaque, dicerentur, Joannes Viturius, vir magni animi, qui in Sacilienſibus magiſtratum gerebat, ad illos legatus eſt a Senatu miſſus.

Franciſcus Gonzaga Veneti exercitus imperator III. non. ſept.

Julius iterum Roma per Flaminiam profectus a Spoleto in dexteram flectens ad templum Lauretanum ſe contulit, ibique in Virginis ædicula ſacris a ſemet peractis, Anconam venit, ut Bononiam ad bellum, quod cum Alfonſo gerebat, adminiſtrandum procederet. Legati Veneti & Lucius præfectus in campis Martinianis recenſo exercitu, tormentiſque a Lactantio, qui eorum curam gerebat, ad Veronæ muros poſitis, eos dejicere oppidi capiendi ſpe adoriuntur. Id cum dies aliquot feciſſent, partem-

Veneti Veronam iterum fruſtra oppugnant.

temque non parvam diruiſſent, quod mons difficultatem 1510
magnam dabat, aggredi omnibus copiis atque irrumpere
non ſunt auſi; cum id facere debuiſſent. milites enim &
audebant quæ proponebantur, & quæ imperabantur obi-
bant magno animo. ſed inerat in Lucio incredibilis omnium
rerum, etiam non magnopere timendarum, ſuſpenſio ani-
mi, & cordis gelidus quidam pavor, qui eum retinebat,
ne quid egregium atque altum auderet. quem tamen ti-
morem verbis & prudentiæ ſimulatione tegebat, ut non
facile appareret, utrum timidior, an prudentior eſſet.
In ea oppugnatione dum tempus terunt, hoſtes ex oppi- *Gallorum in Venetos eruptio XV. kal. oct.*
do prima luce repente egreſſi ad tormenta configenda, quæ
indiligenter cuſtodiebantur, convolaverunt. nam Lactan-
tius pridie ejus diei pilæ jactu in fœmore percuſſus, cu-
rando vulneri Patavium ſe perferri voluerat: parvoque ne-
gotio repulſis qui aderant, quod intenderant aſſequeban-
tur: cum Citolus, clamore fugentium audito, e tentorio *Citoli Peruſini obitus.*
ita, ut erat, ſine galea cum ſuorum paucis accurrens,
repellereque illos aggreſſus, in medium eorum agmen im-
prudens ſe injecit, atque ibi vulnere in capite accepto,
tellure proſtratus confoſſuſque interiit. ita Veneti duos
longe reliquis præſtantiores præfectos militum viros, quo-
rum virtuti legati exercituſque omnis ſummopere confide-
bant, bidui ſpatio amiſerunt. Lactantius enim ſuo ex vul- *Lactantii obitus XI. kal. oct.*
nere paucis poſt diebus eſt mortuus. Citolo interfecto ejus
milites ad vindictam incitatiores facti, accurrente reliquo-
rum globo hoſtes a tormentis repulerunt, interfectis circi-
ter quadraginta, & quæſtore Germanorum militum, captis
ad quinquaginta cum præfectis tribus: quorum ex nume-
ro Franciſcus Maldonatus Hiſpanus fuit, qui quidem Ve-
netias eſt perductus. Rebus ita ſe habentibus cum nihil
proficere muris Veronæ verberandis legati ſe cognoſcerent,
& Galli equites peditesque qui auxilio incluſis a Medio-
lani præfecto mittebantur, jam ad Benaci lacus deriva-
tionem Minciumque perveniſſent; atque e Germania ap-
propinquare manus a Maximiliano juſſæ dicerentur: tor-
mentis præmiſſis ad pagum Martinianum exercitum redu-

1510 cunt. Oppido obſidione liberato, milites Hiſpani & Germani, in eo qui erant, octingenti in Pantænæ vallis urbi proximæ incolas, propterea quod amice noſtros omnibus rebus juverant, eam injuriam vindicatum egreſſi ſe inferebant. qua intellecta re equites trecenti, Joanne Græco duce, ad illos ſuſtinendos propere a legatis miſſi, eos omnes fuderunt, fugatos uſque ad montis Feliciani cacumen inſequuti partem interfecerunt, partem captivos abduxerunt circiter ducentos.

In Liguſtico vero mari iiſdem fere diebus non longe ab Genua claſſis Julii & reipublicæ triremium XV. claſſiſque Gallica magnarum navium & triremium XXV. propiores factæ, atque in ſuas utræque acies conſpectis hoſtibus diſtributæ, cum ejaculandis tormentorum pilis duarum horarum ſpatio ſe laceſſere perſeveraviſſent, coorto vento abductæ in diverſa abierunt: & quod oppidum magnæ Gallorum introductæ copiæ tutiſſimum reddiderant, Contarenus omni commeatu conſumpto infectis rebus Populoniam rediit: triremeſque duæ nothæ ab Senatu e Corcyra ad Contarenum miſſæ, cum ejus ſe claſſe conjunxerunt. tum quæ naviculæ urbanæ in Julii gratiam Pado ſubvectæ Alfonſi ab ejus exercitu alio ab latere vapulantis damna atque moleſtias adaugebant, earum partem Alfonſus ipſe, cum equitibus Gallis Italiſque ſexcentis, militibus duobus millibus trajecto repente flumine, vacuam hominibus (fugæ enim ſe ſe dederant) cepit: reliquas ipſi Veneti, ne hoſtes illis potirentur, incenderant. Atrianos etiam itemque Rhodigianos reliquaque eorum locorum municipia fugatis magiſtratibus recepit. Leonardus Apulus cæterique equites eluſis locorum cognitione & celeritate ſua hoſtibus, Montanianum ſe contulerunt. Senatus nonnihil ab Alfonſo, quem ipſa hoſtium vel fortuna vel indiligentia tuebatur, atque ab Gallis metuens, legatis collaudatis, quod Verona exercitum abduxiſſent, uti tormenta Patavium mitterent, imperavit. Jamque in Leonicænos ſe exercitus receperat, cum intellecta propter Alfonſi proſperas res Leonardi Apuli & reliquo-

Padana claſſis amittitur.

liquorum equitum fuga, Grittus legatus cum equitatu 1510
Montanianum profectus, & incolas illorum finium omnes, & municipes ipſos, quos inopinatus hoſtium timor inceſſerat, opportuno adventu atque auxilio confirmavit.

Veneti claſſem in Pado reparant.

Patres ut amiſſæ in Pado claſſiculæ damna dedecuſque ſarcirent, naviculas centum biremeſque aliquot celeriter armari, & earum nomine latiſſimo præfectum in Pado flumine, quod nunquam antea factum meminerant (id enim nominis ad illum uſque diem bella tantum in mari exercenda ſibi vendicaverant) creari ſtatuerunt: lectuſque Joannes Maurus egregia virtute, naviter ad ſuum munus obeundum ſe dedit. Audita Venetorum equitum & magiſtratuum fuga, Gallici equites & milites, Lemniaci qui erant, Atheſi trajecto, ut cum Alfonſianis ſe conjungerent, atque in perturbatos impetum facerent, Montanianum cum tormentis muralibus duobus oppidi capiendi ſpe ſe conferebant. Ea re per agricolas opportune cognita, miſſi confeſtim ab legatis præfecti equitum tres bona cum manu medio fere in itinere hoſtibus adventantibus occurrunt: eodemque temporis puncto cum longe maxima ſuorum parte pugnam ineunt: & reliquis, ut pontem, qui non longe aberat, eratque hoſtibus in reditu tranſeundus, reſcindant, ad intercludendum eis abitum ſi ſuperarentur, imperant. ab iis ponte reſciſſo, hoſtes ab reliquis intercepti cum ſe trium prope horarum ſpatio acriter fortiterque defendiſſent, demum ſuperantur, atque in fugam verſi tranſitu pontis impedito omnes ad unum vel cæſi vel capti ſunt, equites optimi nominis CL. pedites, primorum ordinum CCCC. & capti omnes Venetias perducti cuſtodiæque traditi centum & decem. Ejus cladis fama celeriter percrebreſcente, municipia quæ Veneti amiſerant, prope omnia recepta ſunt, ut amplius triduo in hoſtium poteſtate non fuerint.

Galli ad Montanianum vincuntur.

Julius Bononiam venit X. kal. oct.

Iiſdem diebus Epiſcopus Monopolitanorum Julii legatus ad urbem venit, ut apud Patres moram traheret, communemque rem ejus nomine auctoritateque juvaret. Ipſe Julius Bononiam ſacris præeuntibus introierat. Eo

1510 magnopere adnitente, qui Ludovicum Franciſci Mantuanorum principis filium obſidis loco apud ſe habebat, poſt pleraſque interpoſitas a patre ſatis quidem duras atque illiberales & ſtipendiorum & reliquarum rerum conditiones, quæ ejus animum ab uxore depravatum oſtendebant; tandem alterum Senatuſconſultum factum eſt: quo per quinquennium idem imperium eſt ei traditum cum ſtipendio librarum auri quingentarum in annos ſingulos: dum ipſe equites gravioris armaturæ tercentum quinquaginta, levioris centum, milites ducentos belli tempore paratos habeat: reſque publica omnia ejus ditionis incommoda omnibus ab hoſtibus ſe præſtaturam pollicebatur. pauloque poſt illius familiari Vico, Patavino homini, quo is pluries iiſdem de rebus internuncio apud Patres uſus fuerat, equites levis armaturæ centum attributi. Ob Citoli Lactantiique interitum milites non pauci ex illorum ordinibus nulla abeundi facultate ſibi permiſſa, ſigillatim ab exercitu diſcedebant. quod quidem factum nonnulli reliquorum tribunorum & centurionum milites imitabantur. quamobrem edictum eſt ab legatis propoſitum, ut qui non miſſi abitum paraviſſent, omnibus in reipublicæ locis caperentur, & armis exuerentur, ignominiaque notarentur. ea res ei licentiæ opportunum remedium fuit. Cæterum cum ex Alpibus certis auctoribus afferretur, Germanorum manus comparari, ut reipublicæ municipia in primis jugis invaderent; quibus captis ac direptis in planitiem deſcenderent: Sigiſmundus Caballus eſt ad ea loca cum copiis ab legatis contendere juſſus præfecti nomine. Franciſcus imperator Bononiam ad Julium profectus hilariter ab illo exceptus eſt, imperatorque Romanæ etiam reipublicæ dictus. Galli, qui ad Mincium venerant, uti ſupra dictum eſt, ad Alfonſum, ut ei auxilio contra Julium eſſent, ſe contulerunt.

Legati, ut Julio ſatisfieret, equites graviores ducentos & quinquaginta, leviores fere totidem, milites bis mille in Alfonſi fines intromiſerant: Mauruſque claſſis præfectus cum navigiolis plurimis & biremibus aliquot, cumque tri-

remi-

remiſſus tribus, quæ ab Iſtris & Dalmatis ad illum venerant, Padum flumen ingredi damnis Alfonſo inferendis eſt a Senatu juſſus. Inter has belli cogitationes rei etiam pacatæ, quæ malum in exemplum inverecundiæ civium impudentiæque vertebatur, Patres animum adhibuerunt. Nam cum in creandis magiſtratibus ambitus eo anno magnopere viguiſſet, ut prenſandis civibus, qui ſuffragia in comitio daturi eſſent, a candidatis & candidatorum propinquis clientibuſque nullus modus fieret, nulla eos modeſtia contineret: lex eſt in Decemvirum collegio perlata: qui deinceps civis civem rogaverit, ut ſibi aut alicui ſuorum in dando ſuffragio fautor ſit, is ad ullum magiſtratum, aut omnino reipublicæ in comitio munus X. annos ne admittatur: & ſi in magiſtratu fuerit, ab eo rejiciatur: cui autem rogari ſe contigerit, is rogatoris nomen ad Decemviros deferat: id ſi non fecerit, quinque annos eandem mulctam ſubeat. ita magnæ civium moleſtiæ a Patribus obviam eſt itum. Juſſi etiam ſunt Dominicus Triviſanus templi Marcii procurator, Leonardus Mocenicus, legati ad Julium a Senatu pridem lecti, ut ſtatim conſcenderent, Ravennamque proficiſcerentur, ut Bononiam ſe conferrent. Literæ poſt hæc ad legatos Grittum & Capellum datæ, uti alter eorum cum exercitus parte in fines Rhodigianos atque ad Padi ripas accederet, ut quantum poſſet Alfonſo noceret. ita factum a Paulo eſt, cum id illi muneris ſorte ducta obtigiſſet. Maurus claſſis præfectus cum triremibus tribus Padi oſtium, qui Vatrenus appellatur, ad triremes ex Venetorum claſſe jampridem capta duas, quas Alfonſus ſuis hominibus armaverat, ibique continebat, atque iis qui itinerum cauſa mare illud exercebant, multa damna intulerat, capiendas aut omnino repellendas eſt ingreſſus, fruſtra: illi enim ſive admoniti, ſeu etiam caſu, ad ſuperiora ſe ſe fluminis jam receperant.

1510

Lex de ambitu.

Senatus interim ad pecuniam belli rebus ſubminiſtrandam, cujus magnopere indigebat, mediam unius cenſi partem civibus impoſuit, certis conditionibus, quo facilius ea ipſa pars exigeretur, adhibitis. Paulus autem le-

1510 *Figariolum a Venetis capitur.* gatus cum ſe Figariolum in Padi ripa caſtellum, quod ſupra Ferrariam eſt millia paſſuum XII. cum exercitu contuliſſet, tormentis poſitis dirutaque porta, Alfonſi milites in eo qui erant, paucarum horarum ſpatio ad deditionem compulit: alterumque item in fluminis ripa e regione caſtellum fugatis hoſtibus cepit: iiſque captis equites leviſſimos flumen trajecit, qui celeritate uſi & prædas abegerunt, & agrum illum omnem fuga terroreque impleverunt. Diverſa quoque a belli parte Joannes Delphinus Feltriæ magiſtratus cum iis quas habebat copiis & agricolarum manu complures in Alpibus hoſtium pagos repente aggreſſus, in regione quæ Teſinus appellatur, eos plane omnes, qui quidem erant rebus plurimis & ad commeatum & ad mercaturam exercendam refertiſſimi, interfectis aut fugatis incolis incendit, omnique vaſtitate regionem fœdavit: ut damna atque incendia, quæ ii Feltrinis intulerant, prope ex æquo vindicarit. In Iſtris quoque nonnihil incommodi per illos dies & acceptum & illatum eſt.

Res a Venetis in Ferrarienſi agro geſtæ. Sed ut ad Padum flumen revertamur, Paulus legatus pontem in eo facere cum vellet ad exercitum trajiciendum, ut ſe cum Julii exercitu conjungeret (quod quidem ut faceret, Julius ab eo per literas diligentiſſime petierat) ab uxore Franciſci impeditus, quæ naves retinebat, deſtitit: quingentos tamen equites leviſſimos cum præfecto eorum Federico Contareno trajecto in navibus flumine obviam imperatori miſit, ut Mantuam redire tutius poſſet. Galli enim hoſtes haud longiſſime aberant: quos etiam una cum Alfonſo eo venturos, impetumque in ſe facturos, non unis literis nunciiſque cognoverat. Maurus ſub hæc a Paulo admonitus reipublicæ intereſſe ut ad ſe ſe cum minorum navigiorum claſſe quamcitiſſime accederet, quatuor navibus Atriani municipii, ubi tunc erat, auxilio relictis, cum navigiis reipublicæ L. reliquis privatorum hominum prope CC. ſuperato flumine, nullo ab hoſtibus, qui in ripis ſe oſtendebant, ut eum impedirent, detrimento accepto, ad illum ſe contulit, animum

muſi alacritatemque exercitui, qui timere multa & cavere cogebatur, adventu ſuo ſpe omnium celeriore afferens. Pauciſque poſt horis cum nuncii Paulo veniſſent, Franciſcum imperatorem una cum Federico Contareno ad vicum Sermenem, qui eſt in Padi ripa Figariolo proximus, ſuos ſe in fines retuliſſe, ad illum profectus communicatis de bello inter ſe conſiliis ſua in caſtra rediit. ille Mantuam, ut ſuos equites militeſque cogeret, multa pollicitus, multa ſpe concipiens, ut inquiebat, ſe recepit. Attulerat imperator ſecundas Julii literas legato, quas in itinere acceperat, quibus ab eo Julius multo impenſius petebat, ut copias reipublicæ trajecto celeriter flumine cum ſuis copiis conjungeret. Gallos enim hoſtes magna cum manu, quam omnibus e locis evocaverant, ſuum in exercitum velle impetum facere, quæque ipſe de Alfonſi oppidis ceperat, expugnare decreviſſe, non obſcure cognoverat. Legatus eas literas ad Senatum miſit, petens, ut juberent Patres, quid ſe vellent facere: nihil enim tantis de rebus Senatu non conſulto ſe auſurum: interea tamen quæ ad trajiciendum opus ſint comparaturum, & curaturum ut ſi ipſi juſſerint, nulla trajectui mora interponatur. Patres non his modo a Paulo, ſed etiam a Hieronymo Donato & Triviſano ac Mocenico, qui jam Bononiam ſe contulerant, acceptis eadem de re literis, Senatu coacto Julio ſatisfieri oportere legem ſciverunt: Senatuſque conſulto Bononiam ad legatos miſſo, ut tranſitum maturaret Paulo mandaverunt. Ad Grittum etiam literas dederunt, ut ad Paulum augendis ejus copiis equites graviores ex ſuis centum, leviores CC. confeſtim mitteret. Pecunia etiam a Senatorum nonnullis mutuo, quæ Mantuam in ſtipendium imperatori mitteretur, Patribus eſt tradita: tum ab iiſdem Patribus frumenti ſtaria ducenta in ſanctiores monachorum ſocietates diſpartienda dono data, ut in eorum diſcrimine Deo optimo maximo pro Julio proque republica preces facerent. Paulus dum conficiendo ponti ſe ſe dat, eundem Federicum cum equitibus ſeptingentis propere Bononiam præmiſit Julii auxilio,

1510 lio, ſeque cum exercitu confeſtim ſubſequuturum & brevi affuturum confirmavit. Donatus enim & reliqui legati duo certiorem illum fecerant, omni a Gallis arte procurari, ut cum Julio fœdus ineant, avertendi eum a reipublicæ tuendis rebus cauſa. Imperatore interea moras omnes interponente, ut quod primum atque maximum Paulo promiſerat, ſe ad eum celeriter venturum, id non ambigue differret, ac nulli omnino uſui Julio aut reipublicæ velle eſſe videretur ſtatuiſſe, Patres de eo admoniti conſulto Senatu Franciſcum Capellum ejus familiarem ac neceſſarium, qui erat in Senatu, illa ipſa hora contendere ad imperatorem juſſerunt, monereque illum ne ulterius expectare ſe ſe tam opportuno atque etiam tam neceſſario reipublicæ tempore patiatur: publicam omnium ſalutem in eo poſitam, ipſe ſe ad exercitum ſtatim ſi conferet, munuſque obierit, ac fidem præſtiterit ſuam. Franciſcus nondum dimiſſo Senatu apertis ſibi uni foribus Mantuam eſt profectus.

Dum hæc adminiſtrantur, Galli caſtella quædam in Alfonſi finibus ab Julianis capta acriter aggreſſi recipiunt: incurſionibuſque in Bononienſem agrum atque uſque ad oppidum factis magnum timorem Julio incutiunt, ut jam, quid ſe præſtet facere, plane non diſpiciat. Augebat eum timorem, quod Bentivoli Gallis adjuncti, Bononienſium civium factionem excitatum iri haud ambigue putabantur; ut & ad portas, & ipſo in oppido Julius hoſtes uno tempore eſſe habiturus videretur. qui quidem quoniam febribus aliquot jam dies tentabatur, nullam prope legatis Venetis ſe adeundi facultatem dabat: tametſi etiam a Franciſco Alidoſio Cardinali, qui Julii nomine civitatem regebat, & Gallis maximopere favebat, ſtudium per cubicularios adhibebatur, ne alloqui illum poſſent. Ponte confecto, & parato ad trajiciendum exercitu, Maurus claſſis præfectus, cum eodem Padi alveo, quo venerat, reditum ſibi ab Alfonſo tormentis in ripa fluminis non uno in loco collocatis aut omnino intercluſum, aut plurimis maximiſque periculis propoſitum videret; ſuperato reli-

reliquo uſque ad Caſtellum Novum flumine, traductiſque 1510
ripam navibus, ac per campos aquæ plenos ob interſectas Atheſis ad Lemniacum a Gallis ripas decem millibus paſſuum confectis, claſſem ducentarum navium in Atheſim ad Caudam vicum incolumem perduxit. deinde prono flumine ad foſſiones Philiſtinas ſe ſe recepit. Aliquot ex ea claſſe naves, quæ quod majores erant aliis, ripam trajicere non potuerant, Mincium ſe in flumen, deinde Mantuam contulerunt. Expectaverat Paulus legatus per eos dies imperatorem, qui jamjamque ſe affuturum pollicitus fuerat, ut una trajecto flumine quo vellet Julius proficiſcerentur. Ille vero cauſis moræ poſt cauſas non ita caute interpoſitis, quin falſo quæſitæ agnoſcerentur, neque ſe in viam dabat, neque ſuos equites militeſque ad illum mittebat, neque vero etiam Franciſcus ab Senatu ad eum excitandum miſſus quidquam proficiebat. quamobrem ne a Patribus reprehendi poſſet, mandata reipublicæ tanta de re tam anguſto tempore differens, pridie cal. novembrium Paulus Padum exercitum traduxit.

Uno tempore ea de re Julius nuncios accepit, & Fabritius Columna vir egregiæ virtutis, quem Ferdinandus Hiſpaniæ Rex cum trecentis equitibus ex Neapolitanis finibus ad Julium mittebat, ut ei auxilio in Ferrarienſi bello eſſet, cum expeditioribus ad illum venit, reliquis bidui poſt ſe intervallo in itinere relictis. quæ duæ res ita Julii animum exhilaraverunt, ut febris eum continuo reliquerit. Itaque confirmatior factus edictum propoſuit, quo edicto Gallorum præfecto, qui Magiſter magnus appellabatur, reliquiſque Gallis igni & aqua, ſacris conceptis verbis, interdicebatur, ſi deinceps Alfonſi cauſam ulla ex parte tuerentur: idque impreſſis publice tabulis vulgari juſſit. Imperator domi ſedens, Paulum legatum trajicere admonitus, inſeſſo equo cum ſuorum paucis ad Stellatam vicum, ubi ſe ille continuerat, totius exercitus trajectum operiens, ad eum venit, atque una Mutinam verſus diem unum omnes proceſſerunt. Ea vero nocte quæ eſt diem illum ſubſequuta, ab uxore per literas,

Julii in Gallos interdictum.

ut

1045 ut ajebat, certior factus, Gallos, qui Veronæ erant, in ejus agrum populationem & cædes feciſſe, ædificia conbuſſiſſe, prædas abegiſſe, Paulo convento ad ſua tuenda redire ſe domum velle ei denunciavit. atque ita, cum legati preces, & Julii atque reipublicæ maximorum erga ſe promeritorum commemoratio, & ſui nota nominis, quam quidem notam atque calumniam accepto ab utroque ſtipendio, eorum cauſam tali tempore deſerens, erat magnam indelebilemque ſubiturus, nihil apud ipſum valuiſſent, Mantuam rediit.

Erat Brixiæ in Joannis Franciſci Gambaræ equitatu honeſta conditione Petrus Longena, ejus oppidi civis, qui indignans ſe arma ferre contra eam ditionem, ſub qua natus altuſque annos triginta vixerat, coacto equitum idem ſentientium numero, ex oppido profectus Montanianum ad Grittum venit, ut militiam reipublicæ faceret, orans obteſtanſque ſe recipi. de eo Gritti literis certiores Patres facti, Petrum Longenam recipiendum, & præfecturam LX. leviorum equitum ei dandam cenſuerunt. In comitio vero poſtridie ejus diei Marco Venerio, qui pridem vulneribus in expugnatione Monſilicenſi acceptis uſum prope manuum amiſerat, ſcribæ munus in prætura Forojulienſi per quatuor magiſtratuum tempora dono datum, ut ſe alere familiamque ſuam poſſet. Filiis autem Ludovici Michaelis, quem Caravagianæ arcis cuſtodem Galli captivum fecerant, atque in Galliam miſerant, in triremibus reipublicæ baliſtarum loca decem, nobilibus adoleſcentibus dari ſolita, ad eorum matrem ſeque ipſos ſuſtinendos item dono attributa. Inter hæc Senatus certior factus Hiſpanos equites, qui Veronæ erant, a Ferdinando Neapolim reverti juſſos ab oppido tuendo diſceſſiſſe, literas ad legatum Grittum dedit, ut cum iis quas habebat copiis Veronam contenderet: confidere ſe, ſi id celeriter faciat, poſſe ab eo urbem prope vacuam recipi, præſertim ſi edictum propoſuerit, nullius civis in rempublicam injurias Senatum vindicaturum, civitatemque immunem omnium onerum jubere eſſe, ſi ad rempublicam red-

redeat. Quibus acceptis mandatis legatus, tametſi parum ſpei aleret rem eum exitum habituram tam exiguo copiarum numero (cataphracti enim equites amplius quatercentis, milites amplius quatuor millibus non erant) idque ipſum Senatui reſcripſerit; tamen accitis quamplurimis e vicinis locis operibus, & tormentis Patavio afferri imperatis, ſe ad iter comparabat. De maritimis autem rebus ut ratio haberetur, impenſiſque reipublicæ modus fieret, Senatuſconſultum factum eſt, ut Maurus claſſis in Pado flumine præfectus privatorum hominum naviculas, quibus non magnopere indigebat, miſſas faceret, triremeſque quas habebat leves retineret, Hieronymuſque Contarenus claſſis in mari Supero legatus, qui Genua ſæpius tentata, quod ab Gallis hoſtibus largiter erat communita, nihil profecerat, ut Julii miſſu Corcyram ſe reciperet, retentiſque apud ſe quatuor quas vellet triremibus, reliquas ad urbem redire permitteret. 1510

Interim ab Julii reique publicæ exercitu Saxolum in Mutinenſi agro ad Setiam flumen caſtellum arce atque opere communitum tormentis poſitis, cum a quatercentis propugnatoribus Gallis defenderetur, ardore militum per muros irrumpentium celeriter eſt captum. Joannes etiam Delphinus Feltriæ magiſtratus in magnam hoſtium manum eum Alpium tractum depopulantem impetu acriter facto, majorem eorum partem cecidit, reliquos omnes fugavit: ſpecuſque illud montanum, de quo antea dictum eſt, quod *Covolum* appellant, compulſis timore ad deditionem iis, qui in illo erant, recepit. Qua intellecta re, ut civitati optime de republica meritæ, omnia perpeſſæ ab hoſtibus damna, patres grati eſſent, omnium tributorum immunitas, ea pecunia excepta, quæ ab illa in Principis ſalarium quotannis ad urbem mittitur, municipio Feltrinorum eſt ab Senatu dono data. Ab Joanne quoque Viturio in Carnis hoſtes quatercenti e Goritia egreſſi, Sontiumque flumen tranſgreſſi omnia vaſtantes, ita cæſi fugatique ſunt, ut eorum plurimi timore ſe in flumen præcipitaverint. Ea in re Aloiſii Porti Vicetini equitum leviorum

Covolum a Venetis recipitur.

rum

1510 rum turmæ præfecti virtus plurima extitit. Redierat Mantua per eos dies ad urbem Franciſcus Capellus, retuleratque Patribus, nullam eſſe in imperatore rei bene gerendæ voluntatem, nullam fidem: uxoris artibus ejus animum delinitum: Alfonſo illius fratri cupere omnia, neque Julium neque rempublicam præ illo quidquam facere: favere etiam Gallis plurimum. Gritto ad Veronam iterum obſidendam profecto, eæ ſunt tempeſtates conſequutæ, ut recedere ſeque ad Suavium municipium recipere, ut equites & milites ſub tectis contineret, ſit coactus. Demum intelligens Veronam communitiorem eſſe factam, Montanianum exercitum reduxit. qua re cognita juſſus a Senatu eſt, equites quingentos, milites octingentos, ad Rhodigianos reliquaque circa Padum ejus regionis municipia tuenda & cuſtodienda mitteret. Juliani exercitus Franciſco Maria imperatore & Fabritio Columna reliquiſque ducibus, qui erant Mutinæ, ſe non explicantibus, Paulus legatus ad oppidum Concordiam foſſis atque aggeribus communitum ſuis copiis accedens, tormentiſque eo veſperi collocatis, & verberatis prima luce muris, paucarum id horarum ſpatio contra ſpem omnium cepit: tanta tamque præſens militum virtus fuit. Propugnatores, qui ab oppugnatione ſuperfuerant, in arcem repulſi, ſine mora ſe legato dediderunt. Atque ante eos dies in urbe puer e plebe natus eſt cum duobus capitibus, quatuorque humeris & manibus, tum fœmoribus atque pedibus quatuor, ut duo eſſe pueri una conglutinati viderentur, ſi corpus reliquum duplex habuiſſet. habebat autem unum tantum cum renibus unis tergoreque reliquo pectus: vixitque ſeſquihoram, ut chriſtianæ aquæ ablutione non caruerit. Et Nicolao Triviſano templi Marcii procuratore mortuo, Antonius Grimanus, quem civitas ab exilio revocaverat, magno omnium ordinum favore in ejus locum ſuffectus eſt. atque illa quidem in procuratione eo erat tempore Antonius, cum eſt exul factus. itaque bis eam dignitatem eſt adeptus, quod nemini antea contigerat. annuſque cum iis fere comitiis finem habuit.

Concordia a Venetis occupatur.

Antonius Grimanus Procuratoriæ dignitati reſtituitur VIIII. kal. januar.

Pri-

Prima vero ineuntis anni die, quod Galli, qui ad Carpos municipium ſe receperant, in Setiæ fluminis ripa, quod auctum imbribus tranſiri vado non poterat, ſingulis ſe ſe horis oſtendebant, atque a noſtris, qui trans flumen eam regionem tenebant, ita vulgo conſpiciebantur, ut etiam colloquia ex utràque ripa inter ſe haberent; Paulus legatus noctu ponte celeriter in naviculis confecto, ſuarum copiarum partem cum Troilo Sabello bene mane flumen trajecit, atque in primum Gallorum agmen, quod ad flumen veniebat, impetu facto, eos fudit fugavitque, interfectis captiſque non paucis. Eo timore perculſis reliquis, nocte intempeſta univerſi Regium Lepidi verſus abierunt. Julius ſuos duces nihil omnino amanter, nihil ex re agere cum videret; omnes autem moras, omnia impedimenta ei bello interponere illos non ambigue cognoſceret: unum Capellum ejuſque fidem atque animum ſummis laudibus proſequens, ſtatuit ſe ad exercitum conferre, ut Mirandulam oppidum munitiſſimum præſens oppugnaret: quo capto facilius poſſe ſe Ferrariam obſidere, ſuæque ditionis eam facere confidebat. tametſi illud etiam cogitaverat Julius, cum Ferrariæ appropinquaviſſet, ſe Hippolytum Cardinalem Alfonſi fratrem ad colloquium evocaturum, qui fratrem hortaretur, uti bello finem imponeret, ne damna ultima perpeti cogeretur: ſe ei, ſi vellet, Ferrariam habere permiſſurum, Mutina modo ſibi Regioque Lepidi cederet: quorum tamen oppidorum alterum ſe jam ſuum feciſſe. quam quidem cogitationem ſuam Julius reipublicæ legatis aperuerat, illi ad Decemviros literas ea de re dederant. Patres conſulto Decemvirum collegio, eam Julii moderationem pronumque ad pacis ſtudia animum maximopere laudaverant, reſcriptis ad legatos literis, eaſque literas legati Julio recitaverant.

1511

Julius ad exercitum ſe confert IIII. non. januar.

Sed Julius, uti dictum eſt, quanquam hyems duriſſima ingrueret, lutoſiſſimæque eſſent viæ, & nix largiter cecidiſſet, ad vicina tamen Mirandulæ ædificia & agricolarum caſas lectica vectus ſe contulit: cumque ſuis ducibus parum confideret, belli munera per ſe ſe perque Paulum

Julius Mirandulam oppugnat.

lum

1511 lum legatum plerunque adminiſtrabat: nam omnino Franciſcus Maria, ſive quod Alfonſi ſororis filiam in matrimonium duxerat, ut novæ affinitatis ſtudiis adoleſcens viginti annos natus traheretur; ſive quod ita ei ſuaderet ſuus animus; neque bellum probabat, neque ſuas in eo partes ſuamque diligentiam patruo præſtabat: ut quæcunque faceret, ea omnino lente atque invitus facere videretur: ſi quid autem operæ Venetos egregie navaſſe intelligebat, id ægre illum moleſteque ferre omnes plane homines cognoſcerent. Julio itaque imperante, ut tormenta cum a ſuis tum a legato Veneto ad muros oppidi dejiciendos collocarentur: quod quidem magna cum difficultate fieri erat neceſſe, cum propterea quod oppidani e propugnaculis & turri maxime communita, ſuis item tormentis appropinquare muro neminem permittebant; tum quod nix duos fere pedes in altitudinem creverat: legatus virtute militum difficultatibus ſuperatis, celeritate uſus verberare muros ſenis tormentis cœpit, cum Juliani neque poſt triduum unam in eos pilam miſiſſent. Muris igitur oppidi ita dejectis, ut qui in eo erant, equites ſeptuaginta, milites trecenti, tueri oppidum ſe ſe poſſe non confiderent, præſertim cum omnis foſſæ aqua frigore conglaciaviſſet, mulier vidua Joannis Jacobi Triultii filia, quæ Ludovici Pici, de cujus morte ſuperioribus commentariis diximus, uxor fuerat, quæ oppido præerat, reliquique præfecti, ad diem duodecimum calendas februarii conditionibus interpoſitis ſe atque oppidum Julio dediderunt. Julius, quod oppidi porta ruinis clauſa dejectuſque pons fuerat, per muralem ſcalam in oppidum eſt receptus: is mulctæ nomine oppidanis, uti auri libras ſexaginta ſolverent, imperavit. præfecti & centuriones qui erant, iis captivis eſſe juſſis, reliquis miſſis, mulieri ad patrem abeundi poteſtatem fecit: paucoſque ibi dies commoratus, dum exercitum luſtraret, ſtipendiaque perſolveret, Mirandulæ imperium Joanni Franciſco Pico, quod oppidum pater teſtamento ei reliquerat, Mutinæ, Maximiliani internuncio eam ob rem ad ſe miſſo tradidit: ejus enim oppidi, & Regii Lepidi jus, Impera-

Julio Mirandula ſe dedit.

pera-

peratoris eſſe Romanorum intelligebat . idque propterea 1511
minus gravate fecit, ut eo exemplo Maximilianus etiam Regium ſibi a Gallis , qui in eo erant , tradi poſtularet: ut quoniam illos Maximiliano morem minime geſturos confidebat, Maximilianus eam ob rem Gallorum amicitiam repudiaret, & cum ipſo ſe conjungeret.

Iis conſtitutis rebus Ferrariam verſus tormenta perferri exercituſque procedere imperavit . quæ cum Senatus futura intellexiſſet , in Julii gratiam claſſe navicularum e ſuburbiis, & biremium & aliorum navigiorum e navalibus urbanis celeriter inſtructa , cum ea cumque iis quæ ad Foſſam Clodiam erant triremibus Maurum iterum ingredi Padum jubet , qui pontem & naves , quæ eum ſuſtinerent, catenis conjungendas ſecum adduceret ad copias & equitatum trajiciendum. Grittus etiam Senatus juſſu una cum Lucio ad Padi ripam eas quas habebat copias duxit, militibus paucis & equitibus Montaniani relictis. Interea cum Senatus decreviſſet, ut triremes octo in Creta inſula, Zacynthi una, Cephallenæ altera, duæ in Dalmatis Jadera & Aſcrivio , decem & octo in urbe armarentur , omnes numero ad triginta , quarum decem eſſent ex iis quæ nothæ appellantur, nothis quidem eſt præfectus lectus idem Maurus, qui claſſi in Pado exercendæ imperabat : reliquæ ſunt triremes ſingulatim iis civibus qui ſe Decemviris obtulerant, dari juſſæ . Jamque Julii & reipublicæ copiæ ad Finale municipium & Crevacorium vicum eaque loca ſe continebant : & Gallorum duces, Triultius, atque is qui Magnus magiſter appellabatur, evocatis Verona & Lemniaco auxiliis ad Padum proceſſerant conferendi manus cauſa, ut ipſe afferebat rumor. itaque & Julius ſuorum militum numerum celeriter auxit , & Veneti ſe communitiores quibus opibus poterant reddiderunt . neque tamen ea diligentia opus fuit , hoſtes enim nullo facinore aut geſto aut tentato ſe ſe Carpos Regiumque retulerunt : Mutinamque de improviſo aggreſſi , ut eam ſuam facerent, a Marco Antonio Columna, quem Julius cum quingentis militibus eo miſerat, ut oppidum Maxi-

1511 miliano tueretur, facile repulſi ſunt. Verumenimvero iis agitatis rebus Julius, id quod exiſtimaverat, ut capto Mirandula municipio aditus ſibi ad Ferrariam oppugnandam eo ab latere patefieret, cum in dies ſingulos plus rem difficultatis habere animadvertiſſet, cogitare cœpit, ſi ab Ravennæ finibus in Ferrarienſem agrum ſuas copias introduceret, caſtellumque, quod eſt in Padi ripa, quod Baſtia appellatur, expugnaret, ſe facilius bellum poſſe conficere, præſertim reipublicæ claſſe duorum exercituum impreſſiones adjuvante: quam quidem claſſem audierat Volanæ oſtium ingreſſam Alfonſi biremes duas cepiſſe, cum eas Maurus præfectus per treſdecim millium paſſuum iter contra curſum fluminis celeritate ſuorum remigum aſſequutus fuiſſet, navemque onerariam advenarum mercatorum, quam biremes illæ in mari expugnatam in oſtium fluminis attraxerant, recuperaviſſe. Itaque moræ impatiens (erat autem inexplebilis etiam animi, & alias ſemper ex aliis res atque incœpta temere plerunque aggredientis) cogitata perficiendi ſpe, cum in reditu paucos dies Bononiæ fuiſſet, Ravennam proficiſcitur, magno ſuarum copiarum & comitatus labore, difficillimo anni tempore, impeditiſſimis viis: nam reipublicæ copiæ in illis, in quibus erant locis, fere ſe omnes continuerunt. Sed aliter res, atque ipſe ſibi finxerat, cecidit. ubi enim Julii copiæ (erant autem equites graviores ſexcenti, leviores quingenti, milites quater mille) caſtello appropinquaverunt, Alfonſus, qui ſe ad id comparaverat, eas fudit, interfectis captiſque non paucis. Neque profuit quod Maurus claſſem reipublicæ plus quam centum diverſi generis navigiorum proxime caſtellum adduxiſſet, nonnulloſque ex Alfonſi equitatu tormentorum pilis interfeciſſet. qui quidem Maurus poſtea, cum intellexiſſet ex amicorum reipublicæ literis, non unis in riparum inferiorum locis Alfonſum ſua tormenta diſponi mandaviſſe, ut claſſi noceret, ſine ulla offenſione ad fluminis oſtium rediit.

Hac re intellecta, Galli apud Regium qui erant, iterum Carpos venerunt, flumenque Setiam factis pontibus ite-

iterum trajecerunt, ut reipublicæ copias aggrederentur: quod tamen facere neque tum quidem ſunt auſi. qua in re cognoſci potuit, ſane juſtas Pauli legati querelas fuiſſe, cum dolenter ſæpe diceret, Julianos duces vincere noluiſſe: ſi enim ſecum, ut ipſe cupiebat, eiſque proponebat, conjuncti ad hoſtes perſequendos ſe comparaviſſent, profecto Galli deleri una pugna potuiſſent. quo facinore confecto Ferrariam capere Julio non magnopere difficile fuiſſet, quacunque is a parte cum utroque exercitu in ejus ſe fines intuliſſet. nunc ſe relictum, qui unus neque integris copiis Gallorum impetum exciperet: præfectos enim equitum tres una cum Julii ducibus eo miſerat, unde repulſi ab Alfonſo cum detrimento ignominiaque fuerunt, pauloque abfuit quin etiam caperentur. Sed Galli nulla moleſtia Paulo adhibita, cum ad Padum ſe contuliſſent, ſubmiſſis Alfonſo ſecundo flumine auxiliis militum non plurimorum, unde diſceſſerant redierunt: Magnuſque eorum magiſter Regii febribus confectus mortem obiit, cum ab Julio veniam totius ſuæ vitæ criminum miſſis ad eum internunciis impetraviſſet. Itaque unus eorum ductor atque imperator Triultius deinceps fuit. Atque illis ipſis diebus Marinus Georgius, multæ philoſophiæ vir, quem legatum apud Bergomates agentem in clade exercitus anno ſuperiore Galli captivum fecerant, atque in Galliam perduxerant, in cuſtodiaque una cum Liviano habuerant; fide illis data intra ſex menſes vel pecuniam quam petebant, ut eum liberum facerent, ſe eis miſſurum, vel in Galliam atque in cuſtodiam reverſurum, Venetias venit. Vaniſſa Thrax equites ſeptuaginta ſecum ducens, ab exercitu Pauli legati miſſu profectus, ut quid hoſtes molirentur circunſpiceret; cum eorum militibus quamplurimis, in quos incidit, congreſſus, interfectis plus centum triginta, quos captivos fecerat, Franciſco Mariæ imperatori dono miſit. 1511

Ea dum adminiſtrantur, ad diem ſeptimum calendarum aprilium in urbe terra tremuit motu tam vehementi, ut Senatu, qui habebatur, ante ullam latam legem præter *Terra motus ingens Venetiis.*

1511 morem dimiſſo, Patres ruina tectorum intercipi metuentes tumultuoſe ſe foras truderent. cadebant autem e ſummis curiæ templique Marcii parietibus pinnæ ac ſigna marmorea, quæ in iis antiquitus poſita prominebant: turreſque templorum nutare cacuminibus & commoveri proſpiciebantur: & æs campanum in pleriſque earum, maximeque in ea turri quæ in foro eſt, ſponte inſonuit: pleræque etiam vitium fecerunt: & aqua urbanis in alveis alte excitata contremuit: innumeraque fumi receptaculà, quæ ſupra ædium culmina tubo atque calatho attolluntur, quaſſu divulſa in vias ipſaque in tecta corruerunt: domuſque non una cum incolentium interitu, parietes vero domorum & fanorum frequentes ruinam traxerunt: mulierefque prægnantes permultæ timore perterrefactæ abortum fecerunt, mortuæque ſunt. unum juvit, quod is non longinquus terræ tremor fuit. atque eas ob res, quæ acciderant, poſtridie ejus diei Deo optimo maximo ſupplicationes omnibus in urbis regionibus dies tres fieri, &, ne quid præter panem & aquam ad veſcendum omnes puberes ſumerent, ab Antonio Contareno Patriarcha Venetorum conſultis Patribus indictum. Pauloque poſt eundem prope terræ motum cum eiſdem fere prodigiis Patavii; Tauriſi, Fori Julii, nonnulliſque aliis in reipublicæ oppidis & finibus fuiſſe, magiſtratus eorum Patribus ſignificaverunt. Sed nihil æque eis moleſtum per eos dies fuit, nihil tam ægre univerſa civitas audivit, quam id quod *Leonardi Apuli mors.* Pauli legati literæ attulerunt, Leonardum Apulum, cum ad hoſtes Gallos, quos paucos eſſe audierat, repellendos ad vicum Belaerem cum quadraginta equitibus proceſſiſſet, interfectum ab illis fuiſſe, magna ſcilicet fide, magno animo & virtute hominem, atque in primis Veneti nominis amantiſſimum: cujus poſtea cadaver ad urbem delatum marmoreo in ſepulcro reipublicæ impenſa exædificato, in æde Gemellorum Senatus condi juſſit.

Franciſcus reipublicæ copiarum imperator, cum fictis pro tempore cauſis Mantuæ ſe ad eum diem continuiſſet, calumniam a Senatu atque omnibus ab hominibus veritus,

tus, ad Julium velle ſe conferre palam fecit; profectuſque 1511
Coregium, quod municipium abeſt Mantua paſſuum millia circiter triginta, ibi ſe adverſa valetudine correptum ſimulans domum rediit. Interim, quoniam Paulus clare ad Senatum ſcripſerat, nihil ſe confidere boni a reipublicæ exercitu poſſe confici, Julii ducibus in contraria omnia obſtinate nitentibus ne Alfonſus domo expellatur, Senatus ad eum reſcripſit, omnem curam adhiberet ne pugnare cogeretur: pro explorato enim ſibi eſſe, ſi manus conſerat, illos eum media in pugna deſerturos. Itaque Paulus cum per ſe ſe, tum a Senatu admonitus operam dabat, ut neque timoris indicium ſui hoſtibus proderet, neque univerſum exercitum periculis objiceret. quamobrem in minutis & quotidianis expeditionibus cum Gallis, qui ad Padi ripam venerant, ſæpe congreſſus, non ſemel eos fudit, fugavit, ſuperiorque manu ſemper, inferior nunquam fuit. tantum Paulum Manfronium Galli hoſtes cum X. equitibus captivum fecerunt. Neque a Gritto quidem legato eodem tempore hoſtes non male habiti. quas quidem pugnas referre nihil neceſſe eſſe duximus. Venerat autem antea Bononiam Matthæus Lancus Curcenſium Epiſcopus ex Germania magno comitatu, homo arrogantia & elatione inſignis, a Maximiliano miſſus, ut cum Julio de fœdere cum Venetis ineundo ageret. qui paucos ibi dies moratus, cum nimis duras pacis conditiones attuliſſet, infectis rebus in Germaniam rediit. Senatus quoque cenſuerat dignitatis & exiſtimationis apud Julium reliquoſque reges retinendæ cauſa, ut equites gravis armaturæ, quos habebat, ad duum millium numerum augerentur, militum ſex millia veteribus addenda conſcriberentur. pauciſque poſt diebus ei Senatuſconſulto alterum fuerat Senatuſconſultum additum, ut ex Epiro equites mille leviſſimi accerſerentur: uti etiam magnum arcuum numerum amphoraſque vini Cretici quingentas Petrus Piſaurus, cui cum rege Britanniæ neceſſitudo mercaturæ exercendæ cauſa intercedebat, ad illum mitteret, fuerat a Senatu permiſſum. Mauro autem claſſis

1511 præfecto adverſa valetudine laboranti Andreas Bondimerius ſublectus eſt, ſexque triremes in Creta inſula armari juſſæ. Cumque Julius Helvetiorum militum ſex millium numerum conducere ſtatuiſſet, qui in Mediolani fines contra Gallos impetum facerent; velletque ut tertiam eorum ſtipendiorum partem reſpublica impenderet: Julius de eo a Senatu laudatus, & conditio libenter accepta, & lex de media mercedum parte a magiſtratibus reipublicæ remittenda, quæ tempus ſex menſium explerat, in alteros ſex menſes prorogata. Ad hæc Concordiæ municipium, quod a Julianis indiligenter cuſtodiebatur, facile ab hoſtibus receptum eſt. Captum autem a legato Gritto propugnaculum natura & opere communitum in paludibus poſitum Crucula Lemniaco vicinum, miſſis noctu militibus in naviculis cum tormentis, præſidiumque impoſitum. in urbe uni ex nobilitate civi Gaſpari Valerio, quod hominem Rocchum nomine, tabellariorum reipublicæ præfectum, Tauriſi interfecerat, Decemvirum judicio medio in foro cervices ſunt abſciſſæ.

Concordia ab hoſtibus recipitur.

Iis ita adminiſtratis rebus, Galli hoſtes ab exulibus Bentivolis adjuti, qui factionis ſuæ montanorum hominum magnum numerum excitaverant, ex inopinato Bononiam contenderunt: cujus portas ejuſdem factionis cives furtim eis aperituros convenerat. itaque timore perterritus Juliani dux exercitus Franciſcus Maria reliquique duces, præripere ſe ſe hoſtibus ſtatuentes, relictis tormentis impedimentiſque omnibus conſtipati ipſi fugam capiunt, & ad Paulum legatum mittunt, qui hæc ei nunciet, atque illum idem facere ſuadeat: nullum aliud relictum ſubſidium: in eo uno poſitam eſſe ſalutem, ſi hoſtes præceſſerint. Paulus, qui de hoſtium adventu tam inopinato nihildum audierat, querens in fraudem ab Julianis ſe projectum, quod ſpatium colligendi recipiendique ſe ſe ſibi non dederint, cum ſuis omnibus ſubſequi Julianos celeriter cœpit, relictis iis, quæ imitari eandem celeritatem non poterant. Et quoniam Bentivolos oppidani jam introduxerant, expul-

XI. kal. jun. Bononia a Gallis occupatur.

pulſo Alidoſio Cardinali, qui per aliam ſe oppidi portam ejecerat; Juliani autem ad Bononiæ muros acceſſerant, ut iis circumactis in fines Forocornelianos ſe reciperent, quod nullam aliam habebant itineris faciendi rationem: idem ipſe quoque ſua cum manu Paulus facit, eique accidit quod Julianis, qui eum anteceſſerant, non acciderat. illac enim contendenti armatorum hominum montana incolentium plures manus occurrerunt: a quibus disjecti, ut quiſque potuit fuga capta ſe eripere ſunt conati. ita tormentis impedimentiſque amiſſis, militibus magna ex parte vel captis vel diffugientibus, interfectis nonnullis, equitatu non frequenti, ſe in tutum receperunt. Hac intellecta fuga Patres ad Grittum legatum, qui Lemniaco capiendo animum adjecerat, eratque eo cum exercitu profecturus, literas ſtatim dederunt: quoniam ad Bononiam male geſta reſpublica ſit, a Lemniaco aggrediendo abſtineat, eque Padi ripis & regionibus tormenta Patavium abduci curet: & ſi quid Galli molirentur, ne intercipi ab illis poſſit, ſe recipiat. Etiam magiſtratibus Patavinis & Tauriſanis mandaverunt, munitiones eorum oppidorum, quas inſtituiſſent, perficere maturarent. pauloque poſt ea re non contenti, legatum qui munitionibus procurandis Patavii præeſſet, reliquaſque res ad oppidi præſidium curaret, Chriſtophorum Maurum legerunt, qui ſtatim proficiſceretur: militeſque quot potuerant in urbe conſcriptos eodem miſerunt, verentes ne Galli fuga exercitus reipublicæ ſublati Padum trajicerent, atque in ejus oppidi fines irrumperent; ſi quid de eo capiendo & ſua celeritate, & reipublicæ indiligentia poſſent efficere, tentaturi. Legato vero Donato Senatuſconſultum eſt miſſum, quo Julium Patres hortabantur, ne propter recentia exercituum detrimenta animo perturbaretur, rempublicam ei nunquam defuturam; omnem fortunam libentiſſime cum illo ſubituram, urbicas provincialeſque opes, animos denique civium omnium promptos paratoſque ei polliceri. quo Senatuſconſulto accepto, Ju- 1511

1511 lius lætari ſe plurimum conſtantia reipublicæ reſpondit, firmioremque multo & alacriorem adverſis rebus contra Gallos ſe ſe factum confirmavit.

Eo fere tempore res a Patribus non ſemel antea agitari cœpta finem habuit: nam ut eorum civium Patavinorum qui improbi & contumaces fuiſſent, bona & poſſeſſiones inter illos centuriones, quos amanter fortiterque in obſidione Patavina reipublicæ navaſſe operam conſtiterat, vel ſi ipſi mortui eſſent in eorum liberos & propinquos partirentur, Senatus cenſuit. Venerat Ravennam ad Julium pulſus Bononia, uti dictum eſt, Alidoſius Cardinalis: atque ut ea quæ acciderant, nulla ſua culpa cecidiſſe illi oſtenderet, multa de imperatore tanquam rerum bellicarum propter adoleſcentiam imperito queſtus apud eum eſt, atque, ut erat ſermone ſatis accommodato ad fallendum, omnes ejus oppidi amiſſi cauſas, quarum ille prope omnium auctor fuerat, in unum illum derivavit. conſtat enim Alidoſium omne ſtudium adhibuiſſe, ut quæ ab imperatore procurabantur, ea illi omnia in contrariam partem cederent, neque ullum ad exitum perducerentur. Oderat enim adoleſcentem non tam ejus vitio, quam ſuo: cupidoque illum ingens inceſſerat, ſui ut fratres, quos eſſe fortes viros prædicabat, magno in honore apud Julium eſſent, bellicisſque rebus præficerentur, & auctoritate potentiaque pollerent, quarum rerum illo proſpere imperante ſpem habere nullam poterat. Itaque ut in patrui eum invidiam adduceret, ea præſertim in re, qua nullam ſe unquam aptiorem & commodiorem habiturum confidebat, criminationibus ſubdole confictis eſt adortus. quod quidem ei apud hominem turbulentum, planeque iracundum, cui erat ipſe antiqua conſuetudine & quotidiano victu perfamiliaris, facile factu fuit. quamobrem cum paulo poſt ea imperator, qui de calumnia ſibi ab Alidoſio apud patruum conflata de Julii familiaribus amicis ſuis pleraque intellexerat, ſe ad Julium purgandi ſui cauſa contuliſſet: Julius furore percitus verba in eum doloris contume-

tumeliæque plena temere effudit, neque audire illum voluit ſubmiſſe ut patruo reſponderet ſe comparantem, atque a conſpectu ſuo indigniſſime repulit. Adoleſcens contumeliam tam inſignem Alidoſio acceptam referens, magnum facinus facere in animum induxit ſuum. itaque a patrui cubiculo diſcedens cum ſeptem aut octo, quos habebat ſecum, ex ſuis familiaribus, ad diverſorium Alidoſianum pedibus recta contendit: atque ipſum domo egreſſum media in via frequenti comitatu, ſeptumque militibus plurimis, & equitibus armatis plus ſexaginta, una cum ſororis ſuæ viro Guido Vaina illorum equitum præfecto ſe ad Julium conferentem conſpicatus, ubi Alidoſii vicinus fuit, quaſi eum alloquuturus a viæ latere ad illum inter arma omnium declinavit, mulæque ephippiis, qua is vectus incedebat, leva manu admota, educto dextera gladio hominem tranſverberavit. quod factum ejus comites intuentes, gladiis eductis & ipſi idem fecerunt. ita illum pluribus confoſſum vulneribus, ſui a fræno milites mulæ detractum in eam domum, cujus ante fores erant, humeris intulerunt. qui quidem paulo poſt ſe ipſe ſæpius accuſans egit animam, turpis & flagitioſæ vitæ vir, cui nulla fides, nulla religio, nihil tutum, nihil pudicum, nihil unquam ſanctum fuit. Imperator gladio recondito, eo quo venerat paſſu pacate ſuum ad hoſpitem rediens, inſeſſis equis, egreſſuſque oppido, ad Metaurenſes ſe ſuos retulit.

1511 VIIII. kal. jun. Alidoſius Card. a Franciſco-Maria Feretrio interficitur.

Paulus legatus cum iis quas ſecum habuit copiis, cumque illis quæ cladis initio per diverſa ab hoſtibus & invia montium fuga capta ſe ſe illis eripuerant, atque ad eum venerant, in Ceſenatium vicum ad mare ſe contulit, ut in naves militibus & equitibus impoſitis in fines Patavinos ſe atque illos ſiſteret. Quod ubi Patres cognoverunt, navigia plus centum ex urbe & ſuburbanis & Foſſa Clodia, triremeſque ſeptem majores e navalibus eductas paucis pro re adminiſtrantibus ad vicum Ceſenatium miſerunt ea de cauſa. Dum vero hæc procuran-

1511 rantur, milites prope univerſi, qui disjecti apud Bononiam a Bentivolorum factione vel capti fuerant, ſingulatim ad Paulum inermes venerunt, centurionesque illorum militum omnes, quorum nonnullos interfectos fuiſſe rumor attulerat. eos Paulus, ut ad ſe navigia appellebant, impoſitos ad Albanum montem mittebat: is eſt locus in primis Patavinorum a Foſſa Clodia finibus. Ipſe autem Paulus, univerſo exercitu præmiſſo, triremem inſtructiorem e claſſe Bondimeriana ad ſe præter alias miſſam conſcendit, & me, qui caſu tunc ad eundem vicum Urbino veneram, ut Bembum patrem meum adverſa valetudine Patavii laborantem inviſerem, lætiſſima unius diei navigatione Foſſam Clodiam ſecum vexit. Is fuit dies ad octavum calend. julias. Paulus ad Patres ſe contulit, atque ab iis miſſionem poſtulans, ea non impetrata ad Leonicænos, ubi erat Grittus, eſt profectus. Patres exercitu reficiendo conſulentes, Mariano Prato, Leonardi illius quem Galli hoſtes interfecerant, fratris filio, tribunatum quingentorum militum conceſſerunt, atque ut eum numerum quamprimum conficeret, ad Grittumque legatum adduceret, mandaverunt. Erant Veronæ milites Hiſpani mille. ii oppido egreſſi ad Grittum miſerunt; quoniam nullius tunc hominum ſtipendia mereant, ſi legatus velit, ſe ad illum venturos ſtipendiaque reipublicæ facturos. Ea de re Patres admoniti, coacto Senatu cum plures ſententiæ dicerentur, ea vicit, quæ non eſſe eis confidendum cenſuit: itaque non ſunt recepti. Julius Romam rediens in itinere edictum in Bononienſes protulit, ni ad ſe remquepublicam Romanam revertantur, ſe ſe eos ab aqua & igni, a ſacrorum communione, a convictu hominum diris imprecationibus arcere. Cumque poſt eos dies acta e nubibus grando ſolito major atque frequentior, omnes terræ fructus, qui in agris erant, per X. millia paſſuum circa oppidum abſtuliſſet, vulgi ſuſpicio tenuit, edicti Juliani cauſa eam conflatam vaſtitatem cœlo miſſam cecidiſſe.

IIII. kal. jul. Julius Bononienſibus aqua & igni interdicit.

Eo tempore e Pannonia literæ venerunt: in conventu regio,

regio, qui poſtremus Budæ indictus fuerat, ſtatutum fuiſſe a reipublicæ fœdere diſcedi non oportere. In Carnis quidem hoſtes ad Utinum incurſiones feciſſe, vicoſque tres apud oppidum incendiſſe, Patres certiores facti, Aloiſio Mocenico legato Forojulienſibus a Senatu lecto, uti ſtatim proficiſceretur, mandaverunt. Nondum erat Romæ Julius, cum novem numero Cardinales, quorum erat princeps Bernardinus Cardinalis ſanctæ Crucis, homo Hiſpanus, literas ad illum Mediolano dederunt, quibus literis eum certiorem faciebant: quoniam ipſe tot annos, ex quo ſummus Pontifex eſſet, contra majorum decreta generale concilium ad rempublicam chriſtianam juvandam cogere diſtuliſſet, ſe communem cauſam obire agereque ſtatuiſſe. itaque illum, ut Piſis ſe ante diem cal. ſeptembris concilio agendo ſiſteret, monebant. Ne ve Julius eas literas inficiari poſſet ſe accepiſſe, quod nemo eſſet tam audax, qui ei ſe allaturum ullo præmio polliceretur, in foribus templorum Parmæ atque Placentiæ, tum vero etiam Arimini eas præfigi curaverunt. quod quidem Julio permoleſtum ſane fuit, præſertim cum illi eis in literis teſtarentur habere ſe conſiliorum ſuorum adjutores Galliarum & Hiſpaniarum reges Ludovicum & Ferdinandum. tametſi ſpem aleret Julius, auctoritate potentiæ ſuæ vel interminando vel hortando vel pollicendo, aliquos ex eo conventu in ſuam voluntatem ſe abſtracturum, eamque conjunctionem divulſurum, ipſo eorum principe homine ventoſiſſimo parum prudentiæ tantam ad rem, reliquorum nonnullis parum auctoritatis afferentibus: qua effecta re nihil ab aliis poſſe confici eorum, quæ ſperaverant, confidebat. Sed omnino poſt illud tempus plenior ſolito curarum & cogitationum Julius fuit. In Carnis cum hoſtes ſat magno equitum & militum numero ex Goritianis finibus ad Cremonſe oppidum acceſſiſſent, ut illud, ſi poſſent, caperent, prædas autem abigerent, damnaque incolis & vaſtitatem inferrent: Joannes Viturius legatus obviam illis factus, prælium acriter magnoque animo iniit, ipſe

1511

Piſana Pſeudoſynodus indicitur.

XI. kal. jul. Germani a Venetis ad Cremonſe funduntur.

1511 manu promptus ac paratus, ut quivis alius: itaque eos fudit, interfectis captiſque perplurimis. Erat cum illo Aloiſius Portus, de quo ſupra dictum eſt, validorum & pulcherrimorum membrorum excellentiſque virtutis atque invicti plane animi adoleſcens. Is cum ſe medios in hoſtes audaciſſime intuliſſet, eoſque jam in fugam conjeciſſet; ab uno ex illis in collo apud tenontes vulnere tam tenui accepto, ut vix pellem gladius perforarit, omnibus tamen membris captus ab equo ſtatim decidit, ſublatuſque a ſuis per manuſque ſervatus prorſus immobilis per plures menſes fuit. cæterum exercere ſe poſtea in armis nequivit unquam. qui profecto caſus cladem illam hoſtium Viturio, a quo Portus propter virtutem amabatur ſane plurimum, odioſam in primis & lachrymabilem reddidit.

Hortatoria ad cives oratio, ut exſolvant ea quæ fiſco debent.

Interim domi Patres ob ærarii inopiam in magna curandæ pecuniæ difficultate verſabantur. quamobrem ubi dies comitiorum venit, ſedentibus in curiæ ſubſelliis civibus, Principis & reipublicæ nomine ſcribarum magiſter ſic eſt eos alloquutus: *Putare ſe ſe neminem in curia eſſe, quem ærarii anguſtiæ hoc tempore lateant: neminem, qui non videat, quam ad ea recuperanda, quæ indigne amiſſa ſunt, pecuniæ reſpublica indigeat: ea ut ſuppeditari ad impenſas belli poſſit, omnia excogitata a Patribus eſſe, nihil relictum inexploratum, nihil intentatum ſupereſſe, præter unum, ut qui fiſco debent cives, ii ſolvant, atque in ærarium quod debent conferant: id ſi fiat, ſuperfuturam pecuniam magiſtratibus palam eſſe: ſi non fiat, rem ipſam publicam in prædam hoſtibus & direptionem venturam, non eſſe ab ullo jam ulterius ambigendum: utrum eligere malint, fortunam ipſam eis hodie proponere; vel eam portionem qua reipublicæ tenentur, ſua ipſos manu ei tribuere; vel hoſtibus invitos omnia: nihil enim victis ſupereſſe, quod non in victorum poteſtate ſit: ex altero parva ſuarum rerum parte ipſos defecturos: ex altero prædia, fundos, inſulas, domos, uxores, liberos, quibus nihil in vita charius, nihil eſ-*

ſe

ſe dulcius poteſt ; lares , templa , libertatem reipublicæ 1511
communicationem imperii , cœlum denique hoc , auramque ipſam , qua vivunt , ipſos in periculum adducturos : majores ipſorum hanc eis patriam ſuo ſanguine peperiſſe ; eos autem parvo ſuo incommodo tueri eam nolle , neque deos neque homines probaturos . nihil eſſe miſerius ſervitute : itaque dura eis omnia perpetienda potius eſſe , quam ſerviendum : Leonardum Ducem ipſorum magiſtratuſque univerſos , qui hanc rempublicam procurant , rogare obteſtarique eos per ea quæ unicuique jucundiſſima ſuaviſſimaque ſunt , ut qui fiſco debent , quamprimum in ærarium inferant , ut ope auxilioque eorum nixa reſpublica ſublevare ſe erigereque tandem poſſit , ne in timore amittendi omnia perpetuo verſentur . Hoc ſermone habito , ad magiſtratus creandos ſe cives converterunt.

Sigiſmundus Caballus , qui legatus extraordinarius in exercitu reipublicæque locis fuerat , facultate a Senatu ſibi permiſſa domum rediens , in ſermone , quem ad Patres habuit , multa de Lucii copiarum reipublicæ præfecti timore formidineque animi in conſiliis capiendis , plura de tarditate negligentiaque in maturandis & perficiendis , actione plane libera & ſevera dixit : quæ quidem prope omnia Patres , ipſi per ſe ſe præterita repetentes , majori cum dolore , quam adhibendis ei malo remediis agnoverunt . tametſi haud multo poſt eos dies , cum ea inter ipſos opinio percrebruiſſet , perniciosum eſſe reipublicæ copiis hominem imperare & ſemper timidum , & nunquam diligentem , eoque maxime , quod Lucii præfecturæ tempus explebatur , cœptum eſt a magiſtratibus agi de alio in ejus locum eligendo , cui ſe tutius civitas in belli rebus tradi & permitti poſſit . Itaque Senatu coacto , aliqui ex illis Laurentium Ceretanum , qui militibus reipublicæ præerat : aliqui Marcum Antonium Columnam , qui Julii ſtipendia merebat : aliique Gaſparem Severinatem , Mantuæ qui erat , certioreſque Patres fecerat , libentiſſime ſuam ſe operam reipublicæ navaturum : eſſe præficiendum cenſebant . Laurentii virtutem

egre-

1511 egregiam elevabat Gallicus, qui appellatur, morbus, a quo interdum impediebatur, ne exercere ſe, quantum opus erat, poſſet. Severinatem cum nonnihil adjuvaret inimicus in Gallos animus, a quibus Veronæ cum eſſet, cuſtodiæ traditus per invidiam fuerat: alia multa premebant. Marco Antonio Columnæ adoleſcentia erat adverſaria. Neque tamen defuerunt, qui tunc quoque uti alias, Gritto legato id imperium eſſe dandum exiſtimarent, quod ea res neminem ex reipublicæ præfectis lædebat. Ex ſententiæ cum non ſemel in Senatu dictæ eſſent, a Joanne Medice Cardinali literæ Romæ datæ Patribus propoſuerunt: ſi ſuis copiis præficere Joannem Paulum Balionem velint Peruſinæ civitatis principem, magno in re militari nomine; ſe curaturum ut is internuncios ad urbem ſuos mittat, quibus cum agere, quæ agenda erunt, Patres poſſint. quæ intellecta res magiſtratuum controverſiam diremit, pluresque in eam ſententiam, quam in ullam aliam ierunt, ut Balioni præfecturam traderent. Ipſe vero Lucius hæc vel prævidens futura, vel facta de amicis ſuis cognoſcens, literas ad Patres dedit: ſenem ſe factum, minuſque jam ad belli munera & labores obeundos idoneum, quam antea fuerit: itaque cupere artem deſinere, ſi per eos liceat, atque ad requietem ſe vitamque reliquam dare, petere ut liceat. Quam quidem ejus petitionem Patres opportune oblatam libentes acceperunt, honorificoque reſponſo miſſum eum fecerunt. Milites Epirotæ quingenti, Veronæ qui erant, ab exercituque reipublicæ profugerant, ſtipendiis apud hoſtes fraudati, commeatuum egentes, omnia perpeſſi mala, impetrata venia ad Grittum redierunt.

Jo. Paullus Balio Venetarum copiarum imperator.

Ferdinandus Hiſpaniæ rex ægre ferens Cardinales eos, de quibus ſupra dictum eſt, in illa concilii Piſis agendi miſſa ad Julium denunciatione nomen ſuum adſcripſiſſe, cum ſe ab illo adjuvari præ ſe tuliſſent, Julio per legatum ſuum confirmavit, *Nullam ſe ad id voluntatis ſuæ partem adhibuiſſe, nulla omnino ſe in re cum illis conſenſiſſe: quod ſi Julius eum in primis, qui Hiſpanus eſſet, dignitate illa & ſacer-*

Ferdinandi ad Julium legatio.

ſacerdotiis, quæ in ſuo regno habet, ſpoliaverit, privatumque reddiderit, ſibi eum rem gratiſſimam eſſe factum, & ſuum illi mendacium eam, quam debeat, mercedem allaturum: uti autem Bononiam recipiat, omnes ſuas copias, quas fore propediem ſatis multas exploratum ſibi eſſe, Julio ſe daturum polliceri. Quæ legati oratio gratiſſima Julio fuit. Interim Joanni Paulo Balioni omnium reipublicæ copiarum præfectura per annos tres cum equitibus gravioribus ducentis, levioribus quinquaginta, militibuſque centum, atque iis unis belli tantum tempore, cumque eorum omnium ſtipendio, tum ad ipſius menſam libris auri triginta annis ſingulis a Senatu traditi. Tadeo Vulpio Forocornelienſi, quod ad Bononiam in exercitus fuga unus omnium præclare ſe geſſerit, Bentivolorumque amicos porta oppidi exire properantes, uti agmen prætereuntium aggrederentur, magno animo reprimens in oppidum reverti compulerit, numerus equitum gravioris armaturæ, quem habebat, eſt a Patribus auctus ad CL. ejuſque fratri equites leviores L. attributi. Venerat ad urbem in veſte plebeja tenuique comitatu Marcus Helvetius Sedunorum Epiſcopus, quem Julius in Cardinalium collegium cooptaverat, homo magni animi, Gallis inimicus atque adverſarius maxime. Cauſa veniendi fuit, ut Julii pecuniam ibi acciperet libras auri ad ducentas, militibus Helvetiis ſex mille conſcribendis, qui ejus ſtipendia facerent. moratuſque in diverſorio, quod Patres ei paraverant, dum ſibi numi curarentur, per Lauredani Principis domum ſalutatis ſemel Patribus, Piſaurum in triremi, quam ei Patres dederant, ſe contulit, numis per ſuos domum miſſis: inde Romam ad Julium eſt profectus. atque is tantum abierat, cum ad urbem item venit homo reipublicæ amicus Maximiliani regis familiaris, ut Patres certiores faceret, ſi legatum ad Maximilianum ſecreto miſerint, qui eum roget, uti cum civitate fœdus ineat, honeſtaſque ei conditiones proponat, Maximilianum cum republica conſenſurum. Ea intellecta re Patres Senatu coacto Antonium Juſtinianum legerunt, qui ſtatim

ad

1511 ad Maximilianum proficiſceretur, cum fœderis feriendi poteſtate, ſi conditiones non reſpuerit: inter quas erat, ut ſi is Veronam reipublicæ reſtituat, Antonius polliceatur rempublicam ei daturam aliquam pecuniæ vim. eaque res ut bene reipublicæ verteret, omnibus in templis dies tres ſupplicatio decreta eſt. Antonius tacite profectus Feltriam ubi venit, literas ſibi obviam miſſas accepit, quibus ei Maximilianus ſuis in locis atque oppidis dies octo commorandi poteſtatem faciebat. Eis literis non contentus Antonius, quod tam brevi temporis ſpatio Maximilianum convenire, remque tantam perficere poſſe ſe non confidebat, alias longioris moræ literas ſibi mitti poſtulavit, eaſque in caſtello Butiſtanio, quod eſt in extremis reipublicæ finibus, ſe expectaturum confirmavit.

Antonio itaque Butiſtanii eas literas expectante, hoſtes qui Veronæ erant, a Maximiliano atque ab rege Galliæ haud parva manu aucti, commeatu & tormentis per Atheſim flumen ad eos in ratibus Tridento miſſis, oppido egreſſi ut exercitum reipublicæ aggrederentur, ad Grittum, qui non longe aberat, contenderunt: congreſſique, cum Veneti propter paucitatem premerentur, eos repulerunt, ducentoſque ex equitibus captivos fecerunt, interfectis perplurimis, & Suavium ac Leonicænos ceperunt. Grittus cum reliquis, qui quidem fortiſſime pugnaverant, in Ateſtinorum ſe fines recepit. Fuerat hoſtium numerus equitum gravis armaturæ ſeptingentorum, levis mille quingentorum, militum circiter ſeptem millium cum Vaſconum, tum Germanorum, ad quos gregariorum magna multitudo acceſſerat: quibus omnibus Palitia Gallus homo non obſcuri inter ſuos nominis præerat. Ejus prælii nuncio accepto non mediocris timor Patres inceſſit, ne eo ſucceſſu hoſtes ſublati Patavium improviſo ſe conferrent, quod vacuum defenſoribus ſciebant eſſe, ut de eo capiendo, ſi quid poſſent, experirentur. Augebant eum timorem literæ a magiſtratibus Alpinis ad eos datæ, Maximilianum Tridendentem-

IIII. non. aug. hoſtes Verona egreſſi Venetos fundunt.

den-

dentum veniſſe : rumoremque ſatis conſtantem vagari, illum propediem, in fines reipublicæ Tauriſum verſus impetum facturum. quas ob res legatum, qui Tauriſi rebus belli præeſſet, Joannem Paulum Gradonicum Patres legerunt : & militum quina millia undecunque celeriter conſcribenda eſſe ſanxerunt : atque uti e nobilitate cives viginti Patavium, X. Tauriſum mitterentur ad eas urbes cuſtodiendas, cum X. militibus ſinguli; totidemque e plebe urbana cum tribus, qui portis eorum oppidorum adſiſterent, Senatuſconſulto addiderunt : Grittumque exercitum ſine mora Patavium adducere juſſerunt : ſcripſiſſe enim Juſtiniano, ut ſi quippiam cognoſceret, quod impedimento eſſet, quo minus conveniret inter Maximilianum atque rempublicam, quamprimum poſſit, ipſe operam daret, ut quidquid id eſſet, omnibus modis e medio prorſus tolleretur. 1511 *Patavium & Tauriſum muniuntur.*

Quoniam autem Principis, & ejus collegii juſſu edictum propoſitum fuerat, ne cui, qui fiſco deberet, frumenta poſſeſſionum ſuarum in urbem advehere, niſi ipſis permittentibus, liceret : ne ea res advectiones moraretur, altero edicto facultas in urbem advehendi civibus omnibus eſt data. quodque ſunt in Sili flumine molæ frumentariæ perplures, quibus civitas utitur, eas qui cuſtodirent, armatos homines in naviculis XXIIII. uti ſuburbia, quæ a ſeptentrionibus ſunt, mitterent, Senatus juſſit, æque inter ea, quæ quatuor ſunt, diviſo naviculàrum numero, cum Muriani Torceliique magiſtratibus, qui eis præeſſent : paniſque claſſicus omnibus cum viginti dierum ſtipendio publice datus : quorum dierum ſpatio quid hoſtes molirentur, ſciri poſſe Patres exiſtimaverant. Exercitu Patavium adducto, militibuſque mille, in Rhodigianis finibus qui erant, quos Patres evocaverant, eodem introductis ; magna eſt hominum fuga ex agris cum Patavium tum etiam Tauriſum facta, ut omnes viæ carrorum, pueros mulieres & impedimenta domeſtica convehentium, implerentur. quem timorem augebat, quod afferebatur, quoniam hoſtes Leo-

Digitized by Google

1511 nicænis captis majorem oppidanorum partem una cum mulieribus & infantibus interfecerant, oppidumque & vicos aliquot incenderant, eos omnibus in reipublicæ locis idem eſſe facturos. itaque Baſſiani Aſulique magiſtratus relictis municipiis, quibus præerant, nullis eos hoſtibus impellentibus, ſed ſola earum rerum auditione perterriti, Tauriſum profugerunt. Miſſus autem eo Laurentius Ceretanus præfectique alii cum militibus & equitibus leviſſimis, fractos jam civium & reliquorûm animos confirmaverunt. qui una cum Gradonico legato, ut oppidum redderent communitius, animum intenderunt; magnumque agricolarum numerum, qui in oppidum confugerant, nacti, celeriter ejus quod intenderant, non parvam partem effecerunt. Frumenta, quæ in agris erant, in oppidum comportari mandaverunt. Præterea, ut in urbe major numerus reperiretur eorum qui e nobilitate, qui ut e plebe Patavium aut Tauriſum accederent: utque ad id faciendum eo promptiores eſſent, præter Bartholomæum Muſtium, qui jam ſe ſe Patribus obtulerat cum armatis hominibus XXX. duos menſes in utro vellent oppido, ſua impenſa reipublicæ operam navaturum, & Sabam hominem e plebe, qui cum decem; ac propterea magnopere laudabantur: propoſita fuerunt præmia, tam iis qui e nobilitate, quam iis qui e plebe, pro ſua quibuſque conditione, qui ad tutanda ea oppida ire vellent.

Vicetia ab hoſte occupatur. Hoſtes interea vacuam hominibus Vicetiam, quod prope univerſa civitas fuga Patavium atque ad urbem ſe contulerat, facile ceperunt: Pandulfuſque Malateſta Citadellam, ab illis eo cum equitibus quadringentis propinquo ejus miſſo. Eas ob res Patrum juſſu ſacerdotum & ſacrarum virginum collegiis tercenta ſtaria frumenti dono data, ut preces Diis immortalibus pro republica facerent. Atque ut pecunia quibus poſſet modis exigeretur; lex antea perlata, nunquam autem palam propoſita, quod aſperior duriorque eſſe Patribus videbatur, in Senatu lecta eſt. Ea erat ejuſmodi: *Qui ſenatores fiſco*

ſco deberent, decem dierum ſpatio in ærarium conferrent: qui id non fecerit, a Senatu excludatur, aliuſque in ejus locum ſublegatur. Et alia item ejuſmodi: *Qui in ærarium pecuniam inferret, ea illi accepta una cum decima a quæſtoribus referatur: qua is pecunia quæ ipſe quæ ve quis alius portoria ullis urbanis magiſtratibus debiturus in poſterum ſit, ſolvere, acceptumque ac relatum facere poſſit.* Etiam a Decemviris, *prædia reipublicæ fundique aliquot in Cypro inſula ut venirent eaque ſtatim ad urbem pecunia trajiceretur*, latum. Sed eam legem quæ de iis qui fiſco debent, a Senatu ejiciendis loquebatur, paulo poſt etiam ad omnes alios magiſtratus cum urbanos tum provinciales extenſam atque amplificatam majora comitia probaverunt. itaque perplures magni viri a rebus publicis tractandis ejecti, in privatorum numero ſunt habiti. 1511

Lucius moleſte ferens ſe a Senatu miſſum fuiſſe, tametſi velle quieſcere ipſemet Patribus ſignificaviſſet, querelíſque ea de re legatorum aures quotidie obtundens, id perfecit, ut Senatus, ne in illum ingratus eſſe ulli hominum videri poſſet, priſtinum ei locum reſtituerit: quo in loco tamen parum temporis eſſet futurus, Joanne Paulo Balione brevi ad exercitum venturo, cui parere Lucium oporteat. tametſi, etiamſi ad exercitum Balio nunquam veniſſet, non tamen irrita ejus Senatus opinio fuiſſet, non multum ſcilicet temporis in ſua præfectura futurum Lucium. paucos enim poſt dies in febriculam incidens, ea in horas graviore facta mortem obiit. Romæ autem accito ad ſe ſe reipublicæ legato Julius, qui cum erant Hiſpaniæ Britanniæque regum legati, ei propoſuit, ſe cum illorum legatorum regibus cumque republica fœdus inire ſtatuiſſe: quo ex fœdere Galliæ regi bellum eodem tempore omnes facerent: ei bello Ferdinandum confirmare equitum gravioris armaturæ mille ducentorum, levioris mille, militum treſdecim millium numerum ſe præſtaturum: totidem item Henricum: quibus copiis bellum a ſuis finibus in Gal-

Lucii Malvecii obitus.

1511 liæ fines inferat : ipſum autem ſuum exercitum bene plenum paratumque in commune allaturum : idem ut Veneti ſe facturos polliceantur , non tam hortari , quam confidere , nulla eos in re deſiderari ſuum munus atque officium permiſſuros : neque enim ullius ſociorum tam referre id bellum fieri , quam reipublicæ : itaque jubere ipſi , ut ea Senatui perſcribat , petatque ab eo ſyngrapham , qua pro ejus parte fœdus confici & conſcribi poſſit . Eum Julii ſermonem uterque regum legatus Donato comprobavit . Quibus rebus cognitis , ex Donati literis Senatus omnibus ſuffragiis ſyngrapham fieri , atque ad illum mitti juſſit .

Monuerant Grittus Pauluſque legati Senatum , quoniam equites gravis armaturæ vulgo conquerebantur , eo quo merebant ſtipendio non poſſe ſe ſe equoſque ſuos alere tam duro tempore , tam frequenti omnis commeatus propter fugam agricolarum inopia , tantiſque laboribus perferendis : optimum factu eſſe , ſi ſtipendia illorum Patres auxerint , ut lætioribus animis ſuam reipublicæ operam uberiorique cum fructu navent . quamobrem ei Senatus & ſtipendiorum ſummam auxit ad auri libram in annos ſingulos , quæ prius erat quinta parte minor : & duorum menſium ſtipendia repræſentari a quæſtoribus imperavit . Quod autem pecunia publice defecerat , a civibus ditioribus , quod opus eſſet , mutuo petere Patres conſtituerunt : utque cæteri eo exemplo moverentur , Dux ipſe Lauredanus libras auri decem eo nomine in ærarium primus contulit . Id reliquorum civium perplures imitati , & ipſi pro ſuis facultatibus idem fecerunt : ut eſſet omnis ea pecunia libras auri ad ducentas , eoque amplius . Scripſerant Patres ad Balionem , ut e Peruſii Spoletique finibus pedites bis mille conſcriberet , ſecumque adduceret : pecuniamque ad eam rem ſuis internunciis dederant . Itaque ad eos reliquoſque illius milites & equites & comitatum advehendum , triremes nothas tres vacuas paucis adminiſtrantibus , aliaque navigia ad eam rem accommodata Patres in Flaminiam miſerunt ad vicum ,

cum ,

cum, qui appellatur Catholica, eiſque navigiis eunti- 1511
bus & redeuntibus Bondimerium Padanæ claſſis præfectum eſſe præſidio juſſerunt, ne quid eis Alfonſus in itinere noceret. Gradonicus in Tauriſanis legatus de Laurentii & Vitellii multæ virtutis hominum conſilio, ut *Tauriſum munitur.* oppidum communiret, magnam curam & diligentiam adhibebat: muros reficiebat: e turribus, quæ in iis erant veteri conſuetudine altiores, quam præſens rei militaris ratio poſtulabat, ſuperiorem partem detrahebat: foſſas latiores & profundiores faciebat: aggerem conſtruebat: extra oppidum per quingentos paſſus tecta diruebat, arbores ſuccidebat; ut nihil aut proſpectui, aut ejaculandis tormentorum pilis obeſſet. Aqua Silis fluminis, quod flumen oppidum interfluit, ut in oppido ſuſtineri poſſet, quæ hoſtibus accedentibus effunderetur ad omnem circa oppidum regionem ſubmergendam, alveos e lateribus ſolidiſſimos cum oſtiis lapideis plurimis, ad quamvis vim aquæ brevi evomendam, concamerationeſque ſub mœnibus perque aggerem firmiſſimas exædificabat. quod opus magna impenſa poſtea perfectum expletumque ejuſmodi nunc quidem eſt, ut neque pulchrius & elegantius, neque aptius atque accomodatius quidquam ullum ad oppidum muniendum & tuendum aliis in locis fere conſpiciatur.

Hoſtes autem, quorum erat numerus prope viginti millium, ulterius per Vicetinos fines progreſſi, incendiiſque omnia fœdantes, Camiſanumque maxime, totius agri pleniſſimum vicum, ut incendia uſque Patavio proſpicerentur; Baſſianum oppidum ceperunt, diripuerunt, virgines violaverunt. e quibus tamen equites Epirotæ reipublicæ extremum agmen aggreſſi, triginta captivos Patavium, unde venerant, intulerunt. In iis Hieronymus Poſterla, Mediolanenſis civis, homo ſatis dives, fuit. Interea Juſtinianus, quem ad Maximilianum fœderis ineundi cauſa miſſum a Senatu dixeramus, cum regiis procuratoribus colloquutus, cum ii ſe ad illum non ſemel contuliſſent, ſpretiſque quas afferebat conditionibus,

1511 bus, eum tandem miſſum feciſſent, demum etiam revocaviſſent, neque tamen convenire inter ipſum atque illos poſſet, a Senatu revocatus ad urbem rediit.

Ac domi quidem magiſtratibus comitia habentibus, Bartholomæoque Muſtio qui amanter Patavium profectus tuendo oppido cum triginta militibus ſua impenſa, uti ſupra dictum eſt, reipublicæ operam dabat, ſenatore tanta civium voluntate declarato, ut multo ipſe majore ſuffragiorum numero, quam ullus ex ſuis competitoribus, id muneris adeptus eſſet: tametſi magna illorum pars in eo magiſtratu ſæpius fuerint, quæ res maxime adverſaria ſolet eſſe iis, qui idem petunt: Lauredanus Dux ad cives converſus ejuſmodi ſermonem habuit: *Lætari ſe plurimum, quod ipſi favore ſuo atque benivolentia eos in primis cives proſequantur, ſuffragiaque ſua iis honeſtandis conferant, qui communi commodo inſerviunt, ſeque pro patria periculis obiiciunt, & impendia rei familiaris erecto animo ſuſtinent. Itaque*, inquit, *non omnino Deos immortales iratos nobis eſſe atque adverſos puto, cum hanc vobis mentem datam, atque hunc ab illis ſenſum videam; ut qui amore patriæ in labores in diſcrimina ſe ſe dant, maxime dignos veſtris muneribus exiſtimetis, atque illis qui minus id faciunt, præferendos veſtris ſententiis judicetis. Gratulorque Muſtio, quem hoc honore amplificaviſtis: quo quidem gaviſurum eum puto in illis ſuis laboribus longe magis, quam ſi omnibus commodis affluens plurimis in voluptatibus verſaretur, ſummaque vitæ ſecuritate frueretur. hoc eſt enim vere vivere, prodeſſe patriæ, defendere rempublicam, tueri cives ſuos, vitam ſine libertate minimi facere, etiam præferre mortem ſervituti. hæc qui ſecum reputat, qui ſentit, ille mihi præſtans & magnus civis videtur, ille dignus in quem unum a ſua civitate omnia ſtudia, omnes honeſtates conferantur. Hæc vos cives, mea mihi vita chariores, dies atque noctes cogitare oportet, ut Muſtio ſimiles, cum uſus erit, patriæ laboranti ſuccurratis. quod ſi feceritis, & illæ beneficiorum & laborum veſtrorum memor, omnes*

ſuas

ſuas dignitates in vos profundet , & ipſi non ab ea mo- 1511
do , quod tamen civi egregio & amanti patriæ ſatis eſſe plane debet , ſed etiam omnibus ab hominibus laudabimini . nam qui acta civitatis noſtræ conſcribunt , veſtra nomina ſuis libris inſerent . ita virtutes & benefacta veſtra legentur , aliis narrabuntur , per ora gentium & ſæculorum pervagabuntur , nomenque veſtrum æternitati commendabitur . Hac oratione a Lauredano habita , perplures cives ipſi & magiſtratibus ſe paratos obtulerunt , neque rei familiari , neque vitæ ſuæ parcere , ut ſaluti publicæ pro virili ſua opem atque præſidium afferant . Ita comitia dimiſſa .

IN LIBRUM DUODECIMUM
C. AUGUSTINI CURIONIS
Epitome.

Clades in Iſtris a Friapane accepta. Gallorum ac Germanorum in Carnis & alibi progreſſus. Julii ægritudo. Piſaurum a Julio Franciſcomariæ traditur. Germanorum ex Alpibus populationes. Gallorum ad majus litus uſque incurſiones. Venetorum cum Julio & Britanniæ rege fœdus. Galli & Germani Tauriſum obſident, eorumque diſceſſus. Lex de novo navalium magiſtratu creando lata. Exercitus ad amiſſa in Carnis recuperanda miſſus, ejuſque res geſtæ. Vicetia ad reipublicæ imperium redit. Julius eos, qui Piſanum concilium coegerant cardinalatu ſpoliat. Brixia & Bergomum a Venetis capitur. Varia pacis cum Maximiliano negotia. Bononia a Pontificiis & Hiſpanicis copiis obſeſſa, a Gallis liberatur. Venetorum ad Villamfrancam clades. Brixia a Gallis expugnatur. Duodecim Helvetiorum legati ad urbem veniunt. Induciæ inter Maximilianum & Venetos. Pugna apud Ravennam. Lateranenſis concilii initium. Ravenna a Pontifice cum arce recuperatur. Helvetii ſe Veneto exercitui conjungunt, eorumque res geſtæ. Bononienſes ſe iterum Julio dedunt. Galli tota Inſubria pelluntur. Selimus patri regnum eripit, ejuſque ad Venetos legatio. Genua a Jano Fregoſio capitur. Alfonſus Ateſtinus a Julio interdicto abſolvitur, & Roma aufugit. Helvetii a Julio Romanæ reipublicæ defenſores appellantur. Julii in Alfonſum conatus irriti. Mediceorum Florentiam reditus. Julius Galliæ regi aqua & igni interdicit. Veneti Cremam recipiunt. Gallorum in Aquitania clades. Veneti cum Ægypti rege fœdus renovant. Neapolis prorex Brixiam capit. Julii cum Maximiliano fœdus, a Venetis alienatio & obitus. Leonis X. creatio.

PE-

PETRI BEMBI
RERUM VENETARUM
HISTORIAE
LIBER XII.

EO tempore in Iſtris incommodum acce- 1511
ptum eſt, fugatis equitibus & militibus reipublicæ cum legato ejus regionis Andrea Suriano, a Chriſtophoro Friapane, qui ſe in inſidiis occultaverat; prædaque facta. quas ob res paulo poſt Suriano a civibus male audiente, Sebaſtianus Juſtinianus a Senatu lectus eſt, qui legatus Iſtris regendis eo ſe ſtatim conferat, cum antea regendis Dalmatis lectus fuiſſet. Ab hoſtibus vero Gallis Germaniſque Aſulum & Maroſtica facile capta: qui cum in planitie populationes facerent, Epirotis reipublicæ extremum illorum agmen carpentibus, plurimos ex ſuis non ſemel amiſerunt: quod quidem detrimentum ſarcitum cum fœnore eſt, Vaſconibus mille quingentis aucto eorum exercitu. A Foſſæ autem Clodiæ municipibus claſſicula celeriter coacta, fuga-

1511 fugatis Alfonſi navibus, perplura ab eis capta optimis mercibus onuſta navigia recepta ſunt in Vatreni oſtio, atque ad urbem & ipſum ad forum magnis acclamationibus & tubarum ac tympanorum ſtrepitu & tibiarum ſonis, tanquam in triumphum ducta. Auctis vero admodum febribus, quibus iterum tentari cœperat Julius, ut ſe moriturum crederet, Franciſco Mariæ fratris ſui filio, quod Alidoſium Cardinalem interfecerit, ne crimini eſſet, decrevit, ſcriptiſque id literis eſt teſtatus: Piſaurumque oppidum regendum & obtinendum ei tradidit, quod hæredes ejus ſequerentur, ſtipendio leviſſimo in annos ſingulos dari Romanis Pontificibus imperato: filiæque ſuæ Felici libras auri centum viginti, totidemque Franciſco Mariæ, alteroſque totidem Nicolao Ruvero ſororis ſuæ filio dono dedit.

Federici Contareni de hoſtibus victoria IIII. non. ſept.

Exierant Vicetia hoſtium equites gravis armaturæ centum, levioris fere ducenti, milites Vaſcones quatercentum Verona profecti, ut Maroſticam ſe conferrent. id cum ab agricola Federicus Contarenus cognoviſſet: qui Patavio egreſſus cum equitibus levioribus quingentis, ut hoſtibus ſi qua poſſet noceret, eandem regionem verſus ſe conferebat: cum tertia ſuorum equitum parte, quo illos iter facturos arbitrabatur, ſe convertit. reliquas duas partes diverſis itineribus, ſi hoſtes reperire poſſent, miſit, cum mandatis, ut qui priores hoſtium agmen conſpicarentur, id celeriter reliquis ſignificandum curarent. Accidit autem, ut ipſe in eos prior incideret. itaque una cum Guido Rangonio magni animi adoleſcente ſine mora congreſſus, parum abfuit quin ab eis caperetur. Rangonius quidem ab equo dejectus in manus hoſtium venit: quorum impetum Federicus temperanter ſuſtinens eos morabatur, dum reliqui, ad quos acceſſendos miſerat, accederent. id dum per horæ ſpatium fit, reliqui adveniunt. tum redintegrato ſimul prælio, cum diu atque acriter utrique pugnaviſſent, hoſtes ſuperantur, ſeque fugæ mandantes, quod equitum noſtrorum celeritatem effugere non poterant, milites conciduntur: reliqui omnes ad unum capiuntur cum jumen-

jumentis ſarcinariis permultis, quæ ſupellectilem magni 1511
pretii ad Palitiam reliquoſque duces afferebant, cumque mulierum turba, quæ agmen ſequebantur. Rangonius equitem, qui eum ceperat, a ſe captivum factum, in equi ſui poſtremo dorſo Patavium in reditu ingrediens adduxit. erat autem hora noctis fere tertia, ut multis luminibus allatis utrunque agmen victores ſimul & victi non ingratum ſpectaculum Paulo legato, qui in porta aderat, & oppidanis dederint.

Grittum legatum ob adverſam valetudinem Senatu permittente Patavio ſui ad urbem detulerunt: & Bondimerium e Foſſa Clodia eadem de cauſa item ſui. Lucio mortuo dum Balio ad exercitum venit, Bernardinum Braccium, egregia fide hominem, pro præfecto copiarum reipublicæ Senatus eſſe juſſit: quæ res præfectis reliquis exercituique omni gratiſſima ſane fuit. eique in præſentia datæ libræ auri decem in ſtipendium, quinque autem in menſes ſingulos ad victum inſtitutæ. Meleagro etiam Forolivienſi, quoad Joannes Græcus, qui longinquo morbo detinebatur, convaleſceret, ejus equites regendi dati una cum aliis levioribus quinquaginta qui Lucii fuerant: ex centum autem gravis armaturæ, qui fuerant ejuſdem Lucii, Guido Rangonio ſeptuagintaquinque; reliqui Thadeo Vulpio diſtributi. Atque inter hæc Theodorus Paleologus, homo reipublicæ amantiſſimus, Zacyntho rediens equos quinquaginta leviſſimos ad urbem ſecum duxit. cujus ab inſulæ prætura, Joannes Barbadicus triumvir ad magiſtratuum provincialium furta criminaque cognoſcenda, Hieronymum Bernardum ejecerat, pecuniis omnibus, quas nullo jure abſtulerat, reſtitutis, ipſo ad urbem ſe ſiſti juſſo; Stephanoque Capello proprætore in inſula inſtituto: eam enim illi poteſtatem Decemviri dederant. Hoſtes cum frequentes populationes in Alpibus feciſſent, Belunium cepiſſent, caſtella multa & vicos diripuiſſent: cum carris quamplurimis, qui naviculas ad pontes ſuſtinendos binas ſinguli, quique ipſos pontes diſcluſos atque in partes plurimas ſejunctos ferebant, Plavim flumen verſus

1511 *Federicus Contarenus Caſtellum Francum occupat.*

ſus ſe contulerunt. quorum diſceſſu cognito, Federicus Contarenus Janeſque Fregoſius, Patavio ad Caſtellum Francum procurrentes, porta ſuccenſa municipium capiunt una cum præfecto, quem hoſtes ibi reliquerant ad commeatum procurandum, & ejus equitibus aliquot militibuſque triginta, cumque iis qui panem exercitui conficiebant, quorum erat non parvus numerus: farinæque carros aliquot abſtulerunt, frumentique aliquantum modum, ut Epirotæ fere omnes oneratos admodum ea præda equos ſuos in reditu habuerint.

Tauriſi autem legatus præfectique, quod hoſtes ad ſe venturos intellexerant, eam diligentiam perficiendis munitionibus adhibuerunt, ut non ipſi modo reliquique cives Veneti & Tauriſani, ex nobilioribus, ſed ipſæ ejam mulieres ſingulis diebus plures horas terra ſuis manibus fodienda & covehenda laborem forti animo ſubierint. Poſito in naviculis ad Plavim ponte, Germani flumen transierunt. Galli trajicere noluerunt, verentes ne Germani, cum ſuæ terræ finibus appropinquaviſſent, cupiditate domum redeundi, & quod eis ſtipendia fere non perſolvebantur, ſe relinquerent. erat autem Gallorum numerus prope viginti millium, Germanorum duodecim millium, præter equites utriuſque armaturæ circiter octingentos: quorum graviores more ipſorum duos ad ſummum ſinguli, ſæpe etiam unum tantum equum habebant. Germani igitur Sacilium profecti, oppido defenſoribus vacuo facile potiti ſunt, atque ibi commeatu, quo antea caruerant, exercitum refecerunt. Eo capto municipio magnus eſt omnibus illis populis injectus timor, ne ab iis ferro atque igni ob innatam genti feritatem & crudelitatem vaſtarentur. Qua re cognita, fortunæ favore uſi, & ſua paulisper remiſſa vulgo ſæviendi conſuetudine, non multis diebus eam omnem regionem in ſuam poteſtatem redegerunt. Ea tempeſtate ne pecunia Patres deficeret, propterea quod rerum fiſco cedentium Triumviri magnum ſuis in libris publice debentium civium numerum habebant, Senatus legem ſcivit, ut iidem Triumviri bona civium fiſco debentium

Sacilium ab hoſte capitur.

tium omnia, quæ ſui juris feciſſent, facturi ve eſſent; 1511
ipſi in foro licerentur: licentibus partem eorum bonorum tertiam fiſci noviſſimi pecunia vel ſua, vel aliorum, cujus eſſent creditores, emere liceret; ſi pro reliquis duabus partibus numerato perſolviſſent: eaque bona ita diſtracta ſi redimere priores domini voluerint, intra dies octo eo modo, quo empta erunt, poſſint: ſi noluerint, eæ emptiones nullum poſtea præjudicium patiantur, ſed firmæ ſolidæque ſint tota tempora.

Germani loca multa occupant in Forojulio.

At in Carnis Germani etiam Covoli arcem, quæ quidem nulla vi expugnari poterat, uti antea dictum eſt, qui in ea erant ſe dedentibus, ceperunt. quo accepto nuncio Aloiſius Gradonicus Utini magiſtratus, magni ſane, ſed parum muniti oppidi, relictis prædæ hoſtium magni pretii tormentis, ex eo diſceſſit. Dein Portus Gruarius, pauloque poſt Mota ad Liventiam flumen municipium, & non longe ab eo flumine Udertium captum. quoniam vero earum regionum fere omnium, quæ citra Plavim ſunt, agricolæ ſe in ultimas Tauriſanorum collium ſylvas abdiderant, Galli magna cum manu eo profecti, atque introrſus patefactis, viis, non parvam eorum partem conciderunt, magnamque armentorum pecorumque vim, quam illi ſecum adduxerant, abſtulerunt, mulieresque eorum ætate ac forma non ſpernenda tenuerunt. Alia autem ex parte a Germanis Sacilium Carnicum eſt captum. Ea re audita Patres, ut Gradiſcas communirent, curam adhibuerunt, miſſis eo celeriter equitibus, &, quos in urbe conſcripſerant, militibus cum centurionibus & præfectis. quæ tamen cura nihil illis profuit. poſitis enim ad caſtelli muros caſtris, cum Germani tormentis, quæ nec multa nec magni ponderis habebant, eos quatere cœpiſſent; qui in eo erant ſe ſe hoſtibus dediderunt, cum defendere municipium parvo negotio potuiſſent.

Gradiſca Germanis ſe dedit.

Fovebantur autem Germani a plurimis Forojulianis civibus, atque ab Antonio Saorniano quidem maxime, uno ex Utini principibus & nobilitate & opibus & reipublicæ paulo ante gratia in primis claro, qui nulla unquam la-
ceſſi-

1511 ceſſitus injuria ad Maximiliani duces profugerat, eoſque rebus omnibus juvabat, auctorque illis fuerat, ut ſe Gradiſcas conferrent. niſi tamen injuriam accepiſſe illum eſt exiſtimandum, quod paucos ante menſes coactis agreſtibus hominibus clientibus ſuis magnam in civitate cædem fecerat, trucidatis pleriſque honeſtiſſimis civibus adverſariis ſuis, eorumque ædificiis incendio abſumptis: ut neque jus, neque pudor, neque timor reipublicæ, neque magiſtratus, qui aderat, reverentia continere illum potuerint. quod tamen ejus conſilium apud conſobrinum ſuum Hieronymum Saornianum tanti non fuit, ut eum ab officio atque ab amore reipublicæ abduceret. nam cum ille ſuum in caſtellum, quod in Oſopio monte eſt loco alto atque edito, viæ, qua Germania plurimum aditur, imminens, quodque pridem has ad res magna ſua impenſa exædificaverat, ſe contuliſſet; duceſque Maximiliani ad eum miſiſſent, uti ſe dederet, eique necem & incendium exemplaque ultima interminati eſſent, niſi paruiſſet: ſpretis eorum minis ſe ad defenſionem forti & conſtanti animo comparavit, literaſque ad Senatum ea de re dedit, pollicituſque eſt Patribus, nihil ſe indignum ſuis majoribus, nihil a reipublicæ erga ſe charitate alienum, nihil Antonii rebus ſimile commiſſurum. quibus acceptis literis Patres Joanni Viturio, Tauriſi qui erat, mandaverunt, ut Oſopium eveſtigio cum quadringentis equitibus contenderet Hieronymo auxilium laturus. Cumque dies comitiorum ſenatoribus ſexaginta creandis veniſſet, Hieronymus Saornianus pluribus ſuffragiis, quam ullus alius, eſt ſenator renunciatus: tantum civitati in tam turbidis reipublicæ temporibus, optimus in illam Hieronymi animus gratus & jucundus fuit. Iidem Patres cum fiſco debentes in tot eos latis legibus non tamen in ærarium conferrent: ad eas leges, de quibus in ſuperiore libro dictum eſt, aliam etiam in Senatu legem ſciverunt, quæ paulo poſt majoribus in comitiis eſt perlata: qui magiſtratus vel ſint, vel futuri ſint, afferant ſinguli reipublicæ ſcribis fidem quatuor magiſtratuum ſcripto confirmatam, Triumvirum

Hieronymi Saorniani in remp. fides.

virum ſcilicet, qui proventibus reipublicæ præſunt; quique 1511 res fiſco cedentes adminiſtrant; & qui regni Cyprii Triumviri appellantur; & item Quinquevirum ſale reipublicæ procurando, ſe, quod debeant, perſolviſſe: qui non attulerit, is magiſtratum reipublicæ neque obire, neque adire ullum poſſit. qui autem ex iis magiſtratibus fidem fecerit, aliquem civem ſolviſſe, qui non ſolverit: is magiſtratus mulctæ nomine civis illius omne debitum reipublicæ perſolvat: ſcriba vero qui tabellam confecerit, a ſuo munere obeundo expellatur. Neque tamen ea lege ſatis eſſe factum Decemviri exiſtimantes, pleniore coacto collegio ſanxerunt, ut fiſci debitores detinerentur, cuſtodiæque traderentur, a qua nequirent liberari, quoad ſolverent: tabellamque cum centum eorum nominibus ſuis miniſtris dederunt, jubentes, ut quemlibet eorum caperent.

Veneti Suavium occupant cum magna hoſtium clade V. kal. oct.

Inter hæc legati, Patavii qui erant, Paulus & Chriſtophorus certiores facti, Mediolano Brixiaque hoſtium equitatum optimi generis ad Suavium municipium veniſſe numero ad quatercentos cum præfectis octo, ut ad Palitiam ſe conferrent: equites & milites Guido Rangonio duce miſerunt, qui eos, ſi poſſent, interciperent. Ii celeriter Suavium profecti, cum ante lucem ad oppidi ſe portas tacite contuliſſent, partem militum collem, in quo eſt arx, aſcendere juſſerunt, ut ſe in arcem inferrent. Miſſi eluſis qui arcem cuſtodiebant militibus, cum ſe & ipſi cuſtodire illam dicerent, ſcalis quas ſecum attulerant poſitis muros conſcenderunt, interfectiſque qui primi ſe oppoſuerant, arcem tenuerunt, nomenque Marcium conclamaverunt. Iis exauditis vocibus præfecti hoſtium armis captis equiſque inſeſſis, cum portas obſideri a Venetis intelligerent, facto ex equitibus gravis armaturæ, quos habebant quinquaginta, priore agmine, cæteris omnibus ſubſequentibus, condenſi aperta oppidi porta eruptionem facere contenderunt: omneſque ad unum capti ſunt, Pataviumque perducti. Ex præfectis fuere Continus Melzius Galeatii Mariæ, qui dux Mediolanenſium fuerat, filius nothus; Sebaſtianuſque Ateſtinus Alfonſi

Fer-

1511 Ferrarienſis ducis patruelis frater, aliique claro loco nati quatuor. Melzius adverſa valetudine conflictatus in itinere interiit. Eodem fere tempore a Gallorum hoſtium equitibus, vado in Liquentia flumine invento, incurſiones ſunt uſque ad litus, quod majus appellatur, & vicina tribus portubus litora, qui portus a ſeptentrionibus prope ad urbis æſtuaria pertinent, omnia prædantibus armentaque abigentibus, factæ: atque ii redire ea cum præda volentes, quod flumen imbribus creverat, trajicere non potuerunt. Ea re a Patribus intellecta, miſſi cum cymbis bellicis e plebe urbana qui illos interciperent, celeritate non magnopere uſi, eos in caſtra revertiſſe intellexerunt, quatuor equitibus in flumine amiſſis.

Galli uſque ad Venetum litus excurrunt. IIII. non. oct.

Petrus etiam Dureus non multo ante a rege Hiſpaniæ ad Maximilianum legatus pacis cum Patribus ineundæ cauſa miſſus; cum apud illum dies aliquot fuiſſet, Venetias venit, hortatuſque Patres eſt, ut inducias cum Maximiliano facerent: quarum induciarum tempore pax tractari commode conficique inter ipſos poſſet. Senatus literas Romam ad legatum dedit, qui de eo Julium certiorem faceret, eumque ad fœdus de quo pridem agebatur, conficiendum omni ſtudio & diligentia hortaretur: quod quidem fœdus impediri ulla induciarum tractatione nolebant. Iidem Patres ſanxerunt, ut quæ oppida, quæ ve arces captæ ab hoſtibus fuiſſent, earum magiſtratus & præfecti, qui eas tradidiſſent, qui ve profugiſſent, in urbe ſe ad carcerem ſiſterent, ut de eis judicium fieri poſſet. Ex iis pridie non. octobris vigintiduo numero in publicas cuſtodias profecti ſunt, adhibito ſuo præde quilibet, e cuſtodia ſe non abiturum. Romæ autem paucos poſt dies legato procurante fœdus ab Julio & Ferdinando & Venetis percuſſum eſt: quo fœdere Ferdinandus mittere ad Julium viginti dierum ſpatio tenebatur equites gravis armaturæ mille ac ducentos, levioris mille, militum decem millia: & ſi mari opus erit bellum facere, triremes undecim: quam quidem militum & equitum manum in regno Neapolitano jam prope paratam habebat:

Fœdus inter Julium, Ferdinandum & Venetos V. id. oct.

bat: in quorum ſtipendia Julius quadringentas auri libras in menſes ſingulos daret, duorum menſium ſtipendio in præſentia Neapolim miſſo. Ejus ſtipis univerſæ mediam partem ſe perſoluturos Veneti receperunt, claſſemque ſuam Julio, cum vellet, daturos. Fœderis ſocium ſe ſe fieri cupere Henricus Britanniæ rex, Ferdinandi gener, per legatum ſuum, qui Romæ erat, & tractando fœderi interfuerat, magnopere oſtendebat: ejuſque tantummodo ſyngrapha, qua id confieri poſſet, expectabatur: eaque poſtea perlata, fœderi & ipſe ſe addixit. Cauſa fœderis propoſita eſt, ut quæ Julius Gallis ejus hoſtes adjuvantibus amiſerat, recuperarentur. Ferdinandus enim videri ſe propter Venetos ulla ex parte id feciſſe noluerat, ne Maximilianum offenderet, cui ſe amicum profitebatur. Verum ipſe Julius per ſuas literas Venetis ſeparatim eſt pollicitus, quidquid oppidorum & ditionis eorum fuiſſet, ſi recipiatur, id ſe ut reipublicæ reſtituatur, effecturum. poſteroque die ejus belli legatum Joannem Medicem Cardinalem creavit. 1511

Britannus fœderi ſe adjungit.

Patres Andream Grittum, qui ex morbo in urbe convaluerat, iterum legatum legerunt, & Patavium reverti juſſerunt. Cum autem Daniel Barbadicus & Laurentius Priolus lecti a Patribus Quinqueviri rebus maritimis in Senatu procurandis ætatem probare non potuiſſent, paucique eis menſes legitimi temporis deeſſent; datis mutuo reipublicæ ſenis auri libris, ad magiſtratum obeundum ſunt admiſſi. Atque in Iſtris quidem cum earum regionum hoſtes Chriſtophoro Friapane duce alioquot oppidula reipublicæ cepiſſent; vigintiquinque equites Mugiam ad mare oppidum cum tubis & tympanis miſerunt, qui illud Maximiliani nomine a civibus peterent. illi ſe tueri velle urbem reipublicæ reſponderunt. Magiſtratus autem Venetus ibi qui erat, qua equitibus in reditu erat tranſeundum, Bombizam Mugianum fortem hominem cum bireme atque navicula breviore itinere miſit, qui ſpatio celeriter confecto, navi proſiliens cum revertentibus congreſſus majorem eorum partem cecidit, poſteroque die Friapanes

Germani a Mugiæ obſidione cum clade repelluntur.

1511 cum militibus quinque millibus, equitibus nongentis ab ea parte, qua ſalinæ ſunt, caſtris poſitis, muros tormentis muralibus dejicere aggreſſus, eos qui ſolidiſſimi non erant, facile aperuit, ſic ut ingredi ſe ſe poſſe confideret. At cives univerſi una cum mulieribus eo in loco aggere intra mœnia celeriter excitato, ſe munierunt. Interim Andreas Civranus, equitum Epirotarum præfectus, Juſtinopoli adveniens alia ex parte in oppidum ſe intulit, auxilioque Mugianis fuit. Hoſtes labore oppugnationis fruſtra ſuſcepto, interfectis ex eorum exercitu non paucis, vulneratis perplurimis, in quibus Friapanes ipſe & magiſtratus Tergeſtinus fuerunt, diſcedere ſunt coacti. Ea in oppugnatione Bombizæ virtus magno uſui ſuis civibus fuit.

Tauriſum ab hoſtibus obſidetur.

Cum hæc in Iſtris gererentur, Galli & Germani ad Tauriſum obſidendum profecti, non longe ab oppido, modo hac modo illac caſtris poſitis, quod ab hoſtibus ex muro tormentorum pilis interficiebantur, urbem aggredi non ſunt auſi: ſed Silum flumen naviculis, quas ſecum in carris ferebant, trajicientes, quod non ſatis res illis frumentaria ſuppetebat, prædas undequaque abigebant eo facilius, quod agricolæ, tametſi juſſi non ſemel edicto præfectorum fuiſſent, ut ſua in tutum exportarent; id tamen facere magna ex parte neglexerant. itaque late atque ad loca longinquiora vagabantur; verum ſæpius non impune. noſtri enim equites Epirotæ aliquam eorum manum aſſequuti cædes faciebant, prædas auferebant, commeatum qui eis ſuperioribus e regionibus afferebatur, intercipiebant. quamobrem diebus pluribus in ea cogitatione conſumptis, ad extremum deſperantes oppidum rebus prope omnibus ad ſuſtinendam obſidionem communitum capi poſſe, abierunt, ut ſe Vicetiam reciperent: cum paulo antea ob adverſam valetudinem Joannes Franciſcus Gambara Brixianus ex principibus civitatis, de quo ſuperioribus libris diximus, in Colle Alto mortem obiiſſet. Grittus cum ſtipendio exercitui dando Patavium eſt profectus. quo quidem Balio e Foſſa Clodia, advectis ad continen-

Tauriſina obſidio ſolvitur VIII. id. nov.

tem

tem per æſtuaria ſuis equitibus & militibus, urbe ac Patribus, ne tempus tereret, ad dexteram relictis, breviore itinere paulo poſt & ipſe ſe contulit, duobus a magiſtratibus, qui res bellicas in Senatu procurant, Antonio Juſtiniano, Andrea Triviſano, quos Patres ad illum honoris cauſa miſerant, eo perductus. 1511

Fœdus Venetiis publicatur.

Quoniam vero literæ Roma venerant, Hieronymum Donatum legatum maximis iliacis doloribus ita jam confectum eſſe, ut ſpes prope nulla ejus vitæ ſit relicta; Franciſcum Foſcarum, qui prætor Patavinis fuerat, Senatus ei ſublegavit, qui celeriter, ſi Donatus mortem obierit, proficiſcatur. Cum autem fœderis, de quo ſupra dictum eſt, in urbe recitandi dies advenifſet: quem quidem diem propter imbres & non ſerenas tempeſtates eouſque Patres diſtulerant: a Lauredano Duce & principibus civitatis, ac omni Senatu, divinis auditis in æde Marcia ſermonibus; ea celebritas in foro eſt facta, is parietum ejus ornatus, is ſacrorum collegiorum, is omnium ordinum, omnis ætatis conventus & perambulatio fuit, ea vis argenti atque auri fabrefacti & gemmatorum monimentorum per manus hominum atque ipſis in caniſtris & corbibus circumducta: ut mirum ſane fuerit in tam exhauſta bellis & tributorum collationibus civitate, tantam honeſtorum & ornatiſſimorum hominum frequentiam, tantos theſauros, tantas opes extitiſſe. In ea celebritate ubi Lauredanus in forum venit, capita fœderis e ſaxo edictorum clara voce a præcone pronunciata, magnis populus acclamationibus exceperat.

Hoſtes Tauriſo profecti cum ad Plavim flumen iter flexiſſent; ut commeatui, qui Corneliano erat mittendus, obviam fierent, ne a Venetis intercipi poſſet: eo demum a Joanne Gonzaga Franciſci fratre, qui Corneliani ejus rei procurandæ cauſa reſtiterat, in carris centum adducto, in fines Patavinorum reverterunt, ædificia, quæ adire poterant, Venetorum civium, quorum erat celebris neque parvus numerus, plerunque comburentes: & Medoaco flumine trajecto, Vicetiam prope hominibus vacuam,

 dein-

1511 deinde Veronam non ſine crebris detrimentis ob equitum reipublicæ eos inſequentium audaciam ſe receperunt, domum reditione a Germanorum parte plurima ex itinere Veronaque ſuſcepta. Profectis hoſtibus, Cornelianum, Seravallium, Udertium, Mota ſponte ad rempublicam redierunt: idemque factura Sacilium & Cividale nunciabantur. Portus autem Gruarii municipes Nicolao Vendramino, qui Tiſanæ ejus regionis vico in agris ſuis erat, accerſito, ut prætorem in oppido ageret, magiſtratum Germanorum captivum fecerunt, atque ad urbem miſerunt. neque tamen non a militibus Germanis duobus millibus, qui repente in Carnis extiterunt, plura reipublicæ loca infeſtabantur. Inter hæc, ut belli ſumptibus pecunia ſuppeteret, Patres legem ſciverunt, ut mediis domorum fructibus, qui ex locationibus proveniunt, æquam partem inquilini omnes in ærarium inferrent, exceptis iis, qui hoc bello ab hoſtibus reipublicæ domo ſua pulſi, ſe ad urbem recepiſſent: atque iis, quorum fructus decimam unciæ partem non excederent. Aliam etiam legem iidem Patres ſanxerunt, ut in proximo Senatu ad navalia rectius atque commodius procuranda novus magiſtratus legeretur, qui adeſſe in Principis & Patrum collegio, legeſque ferre in Senatu poſſet: lectuſque eſt Antonius Tronus templi Marcii procurator. itemque ut Romam literæ ad legati ſcribam mitterentur, ut ſi legatus mortem obiiſſet, ipſe ab Julio Senatus nomine ſacerdotium aliquod uni ex legati liberis impetraret, quo munere demortui familia ſat gravis, neque victu abundans fulciretur. Ipſe autem legatus jam obierat. At in proximis comitiis cum Cypro inſula regenda magiſtratus crearetur, qui reipublicæ locum teneret, Gradonicus Tanriſi legatus, & bellum diligenter adminiſtrans, eum magiſtratum magno favore civitatis obtinuit: quanquam ejus competitores, ut illum eundem conſequerentur, ſalutando prehenſandoque ei rei multos dies operam dediſſent: id quod Gradonicus abſens, & in caſtris facere nequiverat. verum illum tot labores pro

Amiſſa oppida Veneti recipiunt.

repu-

republica perpeſſi commendatum apud omnes reddebant. 1511

Poſt hæc Senatui placuit, ut Gradonicus præfectique equitum prope omnes ad recuperanda ea quæ reſpublica in Carnis amiſerat, ſe conferrent. itaque pridie nonas novembris Tauriſo cum tormentis profecti ſunt. poſtridieque ejus diei Senatus hortatu Hieronymus Saornianus, in urbe qui erat, reliquique illorum oppidorum cives amici reipublicæ in Carnos ad legatum juvandum reverterunt. Nicolaus autem Bolanus, qui Maximiliano magna manu Butiſtanium, quod eſt in Iſtris, obſidente, ejus municipii arcem, cui præfectus erat, militibus ſe dedentibus amiſerat, in urbem rediit, ut ſe ad carcerem ſiſteret. Eorum autem civium qui propter ejuſmodi cauſas carceri ſe tradiderant, eo tempore perplures a judicibus abſoluti ſunt, atque ad rempublicam admiſſi. ab Epirotis vero equitibus quadraginta prope Veronam homo Sequanus omnium Maximiliani equitum præfectus, quem *Roſæ dominum* appellabant, interceptus, cum ſe magno animo defendiſſet, vulnere in facie accepto, cum non paucis equitibus captus, Pataviumque perductus eſt: quem quidem legati honorifice exceptum Venetias miſerunt: eumque poſtea e cuſtodia in Patrum collegium a duobus magiſtratibus adductum, atque ad Principis latus ſedentem, Lauredanus ipſe reliquique Patres bono animo eſſe juſſum, amantiſſimis ſunt verbis proſequuti: Vicetiaque ad rempublicam rediit. Verum cum annonæ caritas in urbe atque in reliquis reipublicæ oppidis magnopere creviſſet: Decemviri legem ſciverunt, quicunque ſe receperit ex maris Adriani a læva regionibus, atque ab Epiro, Acarnania, Aetolia, frumenti aliquem numerum ad urbem advecturum, ei in ſingula frumenti ſtaria viginti ſolidos rempublicam dono daturam, atque, ut is tertiam univerſi frumenti partem venundare in omni ſua extra urbem ditione poſſit, permiſſuram. A Senatu etiam undecim Cividalis Beluniani civibus, qui ſe amanter pro republica geſſerant, vigintiquinque agri jugera in Portus Gruarii finibus

1511 bus dono ſingulis data ſunt ; quæ jugera hæredes ipſorum ſequantur.

Rhodigium ad Venetos redit. A Rhodigianis autem oratores Patavium ad legatos miſſi venerunt, qui dicerent, omnes Alfonſi equites & milites Padum trajeciſſe, eaque loca reliquiſſe: itaque redire ſe ad rempublicam cupere ; rogare, ut qui præſit, in oppidum mittant. quamobrem Valerius Marcellus, quem Patres magiſtratum Rhodigianis antea creaverant, eratque tunc Patavii, legatorum juſſu eo ſe contulit. Romæ vero ante diem nonum calendarum novembris in publico Cardinalium collegio Julius Hiſpanis duobus & Gallis totidem, qui concilium Piſanum coegerant, Cardinalatum, quo in ordine erant, abrogavit. In urbe prætor eſt Vicetinis Franciſcus Falerius datus : & qui pleriſque municipiis paucorum dierum ſpatio ſponte ſe reipublicæ reddentibus præeſſent, lecti ; & qui antea lecti erant, ad ſuos magiſtratus obeundos ire juſſi. Utinumque receptum eſt. Octavianus autem Fregoſius magnæ virtutis adoleſcens, qui cum Balione venerat, & Janes ex eadem familia, de quo ſæpe dictum eſt, Julii rogatu, Januenſium ſtatum renovare magnopere cupientis, Senatu concedente Romam ad illum profecti ſunt. Troilus vero Sabellus ob avaritiam (ſuorum enim equitum ſtipendia fraudabat, eaque de cauſa nihil illis negabat, atque illi indigna omnia patrare non verebantur) cum ſui muneris tempus expleviſſet, a Senatu eſt dimiſſus. atque ob pecuniæ indigentiam omnes penſiones ſolutioneſque a republica fieri ſolitæ, ab idibus novembris uſque ad calendas martias, ab eodem Senatu ſuſpenſæ ac retentæ ſunt. Quoniam autem propter res ad uſum & mercaturam civium non recte ab Aegyptiis adminiſtratas, ad Alexandrinorum regem, quem *Soldanum* appellabant, erat mittendus, qui civitatis cauſam reipublicæ nomine tueretur: Patres legem ſciverunt, ut legatus ad id munus crearetur obeundum etiam ex iis, qui in magiſtratu eſſent, eique e communi mercatorum pecunia auri libræ X. in præſentia darentur; ſalarii vero nomine in menſes ſingulos ternæ libræ, cum navi-

navigiorum, quæ illum adducerent & reducerent, merce- 1511
dibus. atque ita Petrum Balbum, quem quidem antea rei maritimæ imperatorem comitia creaverant, ſtatim legerunt. A Balbo legatione non ſuſcepta, quod quidem facere unis imperatoribus licebat, Dominico Triviſano templi Marcii procuratori eam curam mandaverunt.

[illegible] Civrani c[illegible] Chriſtophoro Friapane ſingulare certamen [illegible]

Redierat in fines reipublicæ Chriſtophorus Friapanes, de quo paulo antea diximus, ad eoſdem Mugianos vexandos. quod ubi Andreæ Civrano renunciatum eſt, qui non longiſſime aberat: cum ſuis ad illum contendit, commiſſoque prælio Friapanem medio in agmine conſpicatus, in illum ſe intulit. Non reſpuit congreſſum Friapanes: itaque cum uterque alterum ſæpius ſtricto gladio petiiſſet, Civranus tandem hoſtis faciem mediam lato vulnere ſauciavit, atque illum in fugam convertit. eo diffugiente major pars agminis dilapſa: reliqui aut interfecti, aut capti. Civrani egregia eo die virtus fuit. Gradonico in Carnis ad Cremonſe municipium profecto, miſſiſque ad oppidanos internunciis, cum mandatis, niſi antequam exercitus ſe ad muros conferat, deditionem fecerint, eos ſe omnes eorumque omnia in prædam militibus conceſſurum: illi minas veriti ſine ullis conditionibus ſe legato tradiderunt.

Cremonſe a Venetis recipitur.

Venerant ſecreto ad oſtium Lauredani Principis Germani duo, a Matthæo Epiſcopo Gurcenſium miſſi, qui ejus nomine petierunt, ut ei liceret per fines reipublicæ iter facere, triremeſque habere, quibus ſe in Flaminiam trajiciat: velle enim Romam ad Julium accedere tractandarum rerum inter Maximilianum Venetoſque cauſa. atque ii quæ poſtulaverant, a Senatu impetraverunt. Sub hæc Andream Triviſanum qui Utini magiſtratus reipublicæ locum teneret, cum Senatorum prærogativa majora comitia creaverunt. Pauloque poſt Albertus Pius Maximiliani legatus Venetias venit, petens a Patribus, ut quatuor cives, binos ex Decemvirum, binos ex Senatorum ordine, in Germaniam mitterent, qui obſidum loco eſſent, ut Matthæus Epiſcopus Gurcenſium tuto ſe reipublicæ poſſet committere; naveſque triremes quatuor para-

1511 tas ei traderent, quæ illum Anconam adducerent ſub Maximiliani ſignis: aut, ſi id ipſi negaretur, ſub Julii. Iis de rebus conſulto Senatu, dare obſides non placuit, ne reipublicæ dignitas, cujus fides nullo tempore ullis principibus defuiſſet, minueretur: reliqua facile conceſſa. Quod cum Pius intellexiſſet, de eo literas ad Maximilianum dedit, atque in urbe, quid is reſcriberet, operiri ſe ſe velle dixit. Etiam Thomæ Strigonienſi Cardinali bene de republica merito ex Pannonia Romam proficiſcenti triremis, qua in triremi Anconam adveheretur, tradita: miſſuſque ad illum Vincentius Guidottus Senatus ſcriba cum muneribus reipublicæ nomine ſalutandi eum cauſa.

Poſt hæc Hieronymi Saorniani perceleri ad urbem adventu Patres certiores facti ſunt, reipublicæ exercitum Cluſam & Venzonium cepiſſe: iſque illos multis de rebus admonens ſtatim ad exercitum rediit. Alia ex parte a Maximiliani copiis Cadoræ captæ atque incenſæ ſunt. In urbe autem a Senatu decima cum medio cenſu civibus impoſita. Atque illis diebus Auguſtinus Maurocenus Helvetiorum interpres itinere devio propter Gallorum ſuſpiciones, qui loca omnia cuſtodiebant, ad Patres miſſus, eis propoſuit, ſtatuiſſe Helvetios ab Italia Gallos expellere: itaque velle eos primum omnium Venetis auxilio eſſe, ut poſtea conjunctis opibus illos facilius ejiciant, modo ipſis a republica commeatus, tormenta, & equites quingenti tribuantur: eas tantum res ſatis Helvetiis ad bellum gerendum futuras: ipſos ad hoc jam ſignum illud explicuiſſe, ſub quo Carolum Sequanorum ducem vicerant, atque interfecerant ante annos paulo minus quinquaginta. quod ſignum nunquam poſtea explicuerant Helvetii. Cumque dies eſſet majorem in modum pluvius, aperto in æde ſacra ſigno ſerenitas mira illuxit: quod quidem illi optimum in omen acceperunt, omnia ipſis e ſententia ſucceſſura. Is etiam, quod in familia ejus nominis eſſet, quod maxime celebre apud Venetos eſt, amicum eſſe reipublicæ, cupereque illi omnia ſe oſten-

oſtendit: itaque eum Patres liberaliter exceperunt. Conſulto deinde Senatu, omnibus ad unum ſuffragiis, quod raro fieri aſſolet, oblata Helvetiorum accepta, & quæ petierant, eis promiſſa. Interim Julio magnopere hortante, ut quæ petierat Albertus Matthæi Epiſcopi nomine, ea illi concederentur, Senatuſconſultum factum eſt, uti de quatuor obſidibus in Germaniam mittendis, totidemque triremibus Matthæo dandis, omni ex parte Alberti poſtulationi ſatisfieret. neque tamen obſides ſunt miſſi, Alberto ipſo non multos poſt dies ex Maximiliani literis apud Patres pronunciante: quoniam is Romæ per Julium perque ſuos internuncios agere, quæ agenda erant, cum republica ſtatuerat, non opus eſſe ut mitterentur. 1511

Gradiſca fruſtra a Venetis oppugnantur.

Gradonico autem legato in Carnis non ſat proſpere bellum adminiſtrante, cum ob durum & intractabile anni tempus, bruma enim appetierat, nivoſis præſertim & frigidioribus in locis: tum vero propter ſtipendia non in tempore perſoluta, & commeatus inopiam, quem direptis oppidis & vaſtatis agris plerunque ab urbe ſubvehi & expectari oportebat: a mari autem per continentem eo uſque omnia ob boum & jumentorum infrequentiam tarde & difficulter afferebantur: Grittus legatus cum ea quam habebat manu Senatus juſſu Feltriam venerat. itaque cum Gradonicus ſuo exercitu Gradiſcas oppidum cinxiſſet, tormentiſque poſitis parum proficeret, Senatus ſtatuit, ut Grittus eo accederet, ſuaſque copias cum illius copiis conjungeret. neque tamen ea re Gradiſcæ capi ab illis potuerunt, utriuſque militibus & equitibus & præfectorum plurimis a tanto ſe labore ſubtrahentibus. His rebus Senatui palam factis, quod Helvetii in fines Mediolanenſium jam irruperant, caſtellaque nonnulla ceperant, Senatus literas ad Grittum dedit: ſi ſe paucorum dierum ſpatio in Gradiſcis capiendis nihil profecturum eſſe intelligit, Vicetiam ſuis cum copiis redeat, ut Helvetiis auxilio poſſit eſſe. Dum eæ literæ perferuntur, legati ambo Vipulzanum & Martinianum & Florianum caſtella in collibus poſita, acriter cum Maximiliani militibus, qui ea tue-

1511 tuebantur, atque ad prælium exierant, congreſſi, fuga eorum & cæde facta ceperunt: quodque ab iis reipublicæ populi magnopere vexabantur, oppidanos diripuerunt, ædificiaque in agris incenderunt. Hoſtes quoque illi qui erant Cadoris, duorum exercituum conjunctione perterriti, iis relictis in Alpium ſe interiora receperunt. Ejus vero loci homines qui ſupererant, internunciis ad Patres miſſis, qui ſe regerent, ab eis petierunt: velleque ſe ſe arcem incenſam reficere reipublicæ ſunt polliciti. Gritto Vicetiam revertente Joannes Græcus equitum ſagittariorum præfectus reique publicæ amantiſſimus, homo jam ſenex, ſuo in lectulo ea in urbe mortem obiit. Ejus equites CL. Meleagro Forolivienſi cum omnium equitum leviorum præfectura a Senatu traditi. Miſerat Venetias Joannes Cardona Neapolis prorex Ferdinandi regis juſſu Joannem Baptiſtam Spinellum, Cariati, ut ajebant, comitem, internuncium ſuum, ut optimum proregis ad rempublicam juvandum Galloſque oppugnandos animum Lauredano Principi & Patribus oſtenderet, eoſque ad pacem cum Maximiliano conficiendam hortaretur: adderetque, ſi id fecerint, omnia eis proſpere ventura, ſe ſe confidere. Patres hominem eo libentius exceperunt, quod is alias etiam annis ſuperioribus Ferdinandi legatus ad ipſos fuerat. Is ſe manere in urbe velle dixit. Patres ei domum paratam publice tribuerunt.

Baſtia ab Hiſpanis expugnatur.

Iiſdem diebus milites Hiſpani numero ad novem millia Julio ab rege ſuo traditi, cum ad Baſtiam Alfonſi caſtellum ad Padi ripam, de quo ſuperius diximus, apprime communitum ſe contuliſſent, tormentis eam verberare quamproxime poterant, cœperunt: deinde adhibitis ante ſe cratibus, quæ eos tegerent, ne noceri eis poſſet, terra effoſſa per eam demiſſiores & tutiores facti, etiam propius pluribus a partibus acceſſerant: tertio demum die ad foſſas & murum perducti, multis vulneribus & illatis & acceptis, ſcaliſque poſitis eum perforaverunt, ſic ut in eo, qui erat latiſſimus, tanquam concameratiunculam efficerent: atque in eam tormentorum pulverem injecerunt,

came-

cameramque plenam pulveris concluſerunt, parvò relicto foramine, per quod ignis ſuccendi poſſet: ſeque a muro parumper retrahentibus, cum viſum eſt, igne immiſſo camera cum muri parte decemque hominibus, qui in eo erant, in ſublime ita eſt disjecta, ut homines ſpeciem volantium præberent. neque tamen reliqui propugnationem intermiſerunt, fortiſſimeque ſe defendebant: qui etiam ab Alfonſianis altera ex Padi ripa duobuſque terreis propugnaculis tormentis muralibus non parum juvabantur. verum Hiſpani perplurimis adductis ſcalis, ſeſquihoræ ſpatio in arcem ſe intulerunt. Alfonſi milites, qui erant circiter centum, interfecti omnes ſunt cum eorum centurione Veſtitello. Ex Hiſpanis item centum in ea oppugnatione occubuerant. Tertioque ab ea re die anni finis fuit. Neque tamen diu ab Hiſpanis id caſtellum retentum eſt. Januario enim menſe fere medio Alfonſus eo cum tormentis ſe conferens, magnaque vi aggreſſus arcem expugnavit, atque Hiſpanos qui in ea erant CC. omnes interfecit.

1511

1512 Baſtia ab Alfonſo recipitur. XVII. kal. februar.

Scripſerat magiſtris Decemvirum Aloiſius Avogarius Brixianus e principibus civitatis, ſi exercitum Patres Brixiam mitterent, ſe urbis portam noctu ei aperiturum, per quam ſe univerſus intromitteret, urbemque caperet libentiſſimis oppidanis prope omnibus, quibus jam magnopere pigeret arrogantiæ contumaciæque Gallorum, quos perferre ulterius nequeant. Ea res in Decemvirum collegio plures dies agitata, demum ab ipſis ad Senatum eſt delata, ut de ea Patres ſtatuerent, accipienda ne Aloiſii oblatio eſſet, an rejicienda. Pluribus igitur dictis ſententiis in utramque partem, atque a Lauredano Duce in primis, qui, ne ea tunc reciperetur, cenſebat; Senatus juſſit, eam recipi e republica eſſe, Aloiſiumque magnopere laudari oportere, qui ſe tantam rem curaturum reipublicæ obtulerit, dato jurejurando ſenatoribus ſingulis, ne quid ejus rei quis efferret. Itaque Patres Grittum legatum de eo certiorem fecerunt, cum mandatis, uti Brixiam ſe quamprimum cum exercitu conferat, quam ad portam, quam ve ante horam ipſi cum Aloiſio convenerit: certoſque Gritto in-

Venetorum de Brixia occupanda conatus irritus.

ter-

1512 ternuncios, quibus uteretur, dederunt. Gradonico legato ſæpe id a Patribus poſtulanti, domum reditio tandem eſt permiſſa: ejuſque loco paucos poſt dies Joannes Viturius ſubleƈtus. Grittus acceptis a Senatu literis, cum equitibus gravioris & levioris armaturæ tribus millibus ex omni exercitu leƈtis, cumque militibus quot viſum eſt, in equitum dorſo impoſitis, Brixiam noƈtu profeƈtus oppidum ingredi non potuit, deteƈta Aloiſii oblatione, quam unius ex conjuratis uxor ad arcis præfeƈtum amore ejus pelleƈta detulerat. Aloiſius, ne a Gallis interciperetur, oppido egreſſus magnum hominum numerum in illos excitavit, qui nonnullos regios miniſtros ex ipſorum municipiis, quibus præerant, in fugam ſe ſe dare coegerunt.

Patres ea ſpe dejeƈti, de pacis cum Maximiliano ineundæ conditionibus Romæ apud Julium conſtituendis, cum plures ſententias in Senatu dixiſſent; ea tandem placuit, ut induciæ per Foſcarum legatum peterentur, quoad pax confieri poſſet. Vaniſſa, de quo ſæpe diƈtum eſt, multæ virtutis homo, cum Polizam Dalmatarum oppidum ſuam in patriam rediiſſet, ſeditione concitata interfeƈtus eſt a ſuis civibus. Gaſpar autem Severinas, ſuis rebus ſuæque dignitati omnibus a partibus atqueadeo a principibus & regibus parum fidens, ſe Venetias contulit, ut in ea urbe degeret, cujus civitate & jure comitiorum pater ejus una cum liberis poſteriſque donatus fuerat. Eum Vicetini cives aliquot, in urbe qui erant, ſuis opibus juverunt: amice enim atque moderate in civitatem, cum pro Maximiliano ibi eſſet, ſe geſſerat. Avogarius ob deteƈtam conjurationem non deterritus, multa ex proximis municipiis & finibus hominum millia jam excitaverat ad Gallos expellendos: qua re moti Amphiani, arcem natura & artificio communitam, vi atque aſtu occiſis Gallis, qui in ea erant, in ſuam poteſtatem redegerunt, eamque ſe reipublicæ ſervaturos Aloiſio ſignificaverunt. Benaci lacus populi fere omnes expulſis Gallis ſe reipublicæ dediderunt. His auditionibus concitati reliqui, in Gallorum nomen magno

gno

gno ardore voluntatum & arma capiebant, & ſe Aloiſio 1512
permittebant.

Ea re Senatui nunciata, Patres alteras ad Grittum literas dederunt, uti Aloiſii & aliorum plena fidei & benivolentiæ incepta, quibus poſſet modis aleret, atque ad urbis muros una cum illis exercitum adduceret, quo ipſius & illorum præſentia freti oppidani, pulchrum aliquod facinus facere aggrederentur, portaſque aperirent: tam pronos in rempublicam Aloiſii & eorum populorum animos non eſſe negligentia & deſidia reprimendos. His allatis ad Grittum literis; tametſi interea animorum ille ardor eorum hominum, qui cum Aloiſio erant, paulatim refrixiſſet: Galli enim præfecti cives aliquot, quos favere rebus Venetis exiſtimabant, cum cuſtodibus Mediolanum miſerant: minuſque multi jam eſſent, qui ſe paratos oſtenderent ad omne ſubeundum diſcrimen, ut Brixia capi poſſet: tentandum tamen ſibi & enitendum legatus exiſtimavit, ut Senatui ſatisfaceret, a quo etiam reprehendi ſe, ac timoris argui non obſcure intelligebat. itaque Aloiſio ad ſe vocato, conſtitutoque quid quenque facere oporteret, quarto nonas februarias exercitum nocte ad oppidum duxit, tribuſque a partibus copiis æque diſtributis cum tormentis non magni ponderis (neque enim habebat graviora) portas dejicere aggreditur. Id cum plures horas omnes acies magno impetu feciſſent, ea disjecta primum porta, ad quam ſe Aloiſius contulerat, ipſe quique cum eo erant milites ſub lucem ſe in oppidum injecerunt. pauloque poſt legatus reliquique altera aperta porta ſubſequuti, magna lætitia & gratulatione ab oppidanis excepti ſunt. Galli ſe in arcem, quæ ſummo in monte eſt, pluribus eorum interfectis, fugientes contulerunt: quibuſcum eodem ſe recepit Alda ea, quæ Joannis Franciſci Gambaræ uxor fuerat, ſuis cum liberis, & Marcus Martinengius homo infenſus reipublicæ. Eo tempore Anna Gallorum regis uxor puerum peperit, qui primis diebus eſt mortuus. Brixia ſtatim capta, Grittus per literas a Senatu petiit, ut ſibi tormenta

Brixia a Venetis occupatur.

1512 ta magni ponderis mitti confeſtim imperaret, ſine quibus expugnari arx non poterat: qua in arce erant equites Galli circiter ducenti, qui ſuos equos ob celeritatem fugæ in oppido prædæ hoſtium reliquerant; milites trecenti. Senatus ex eiſdem Gritti literis duos legatos, alterum qui Brixiam regeret, Antonium Juſtinianum; alterum, qui in exercitu eſſet, Paulum Capellum creavit: legemque ſcivit, ut quinque militum millia undecunque conſcriberentur, ad prioreſque adderentur, ut bellum confici facilius atque celerius poſſet.

Pax cum Maximiliano ob iniquas conditiones rejicitur.

Dum hæc adminiſtrarentur, Roma literæ venerunt, velle Julium, ut Senatus cum Maximiliano pacem faceret iis conditionibus, quas legato dari juſſerat: quæ niſi pax ſuum finem quamprimum habeat, ſe cum reliquis contra rempublicam conſenſurum, aperte profiteri. Eæ autem conditiones multo erant duriores, quam quæ paulo antea proponebantur. non enim Veronam relinqui ſibi Maximilianus tantum petebat, ſed Vicetiam etiam tradi ſuis cum finibus. De Forojulienſibus vero & Cividale & Feltria, ut Julii judicium eſſet, cui ea dari æquum eſſet, poſtulabat. tum ut ſuis populis, qui aliquid eo bello amiſiſſent, ablata reſtituerentur, ſtatuebat. demum, quas auri libras tercentenas pro Patavio & Tauriſo reipublicæ concedendis ei eſſe dandas prope convenerat ejus rationis ac ponderis, ut novem unciæ libram conficerent; eæ ut ſingulæ duodecim unciarum eſſe libræ intelligerentur, reliquis conditionibus addiderat. His igitur conditionibus uti pacem Patres firmarent, Julii & Ferdinandi legatis, atque Alberto Pio Maximiliani legato, qui & ipſe literas de ea re acceperat, magnopere petentibus, reſponderunt Patres, *ſe de iis Senatum conſulturos*. tametſi Brixia recepta tam iniquas eum eſſe conditiones accepturum non credebant: neque Julium ipſum, cum id intellexiſſet, in ſententia exiſtimabant permanſurum. atque ii, antequam Senatum cogerent, a Gritto certiores facti ſunt, non omnes modo Brixiæ fines ad rempublicam rediiſſe, ſed Bergomates quoque Gallos ex oppido ejeciſſe, & vexilla

xilla reipublicæ erexiſſe, oppidique arcem quam milites CCL. tuebantur, deditione recepiſſe: miſſiſque ad eum internunciis petiiſſe, ut ad ſe mitteret qui præeſſet: eum ſe uti de cœlo miſſum excepturos; atque ipſum ad illos Federicum Contarenum una cum Petro Longena miſiſſe. Cremam quoque idem fuiſſe facturam, niſi Galli milites bis mille Mediolano evocatos magna celeritate in oppidum introduxiſſent, perpluresque ejus oppidi cives obſidum nomine Mediolanum abduxiſſent. Galli Bergomo ejecti, ſe in arcem, quæ extra mœnia eſt ſummo in monte, receperunt. quibus intellectis rebus Patres Senatu coacto Dominicum Contarenum legerunt, qui ſtatim Bergomum legatus accederet: Gaſparique Severinati, cui XX. auri libras annuas ſe in victum daturos polliciti ſunt, ut ſe in caſtra conferret, mandaverunt. & quod pecunia eos defecerat, legem tulerunt, ut mutuo a Patribus ſumeretur. atque ita Lauredano Principe auri libras X. pollicente, aliiſque plurimis pro ſuis opibus quolibet, paucarum horarum ſpatio ſatis eſt publicis neceſſitatibus factum. Etiam, propterea quod a Joanne Medice Cardinali, quem Julius legatum ſuis in caſtris ad Bononiam eſſe juſſerat, admonebantur, uti aliquem ex ſuis civibus legatum ad Cardonam proregem Neapolitanorum, in eiſdem caſtris qui erat, mitterent, ut quæ opus eſſet, diligentius inter eos tractarentur, Marinus Georgius eſt ab illis ad id muneris lectus: qui legatione ſuſcepta, paucos poſt dies viæ ſe dedit.

1512 Bergomum ſe Venetis dedit prid. non. febr.

Interim præfectus Mediolanenſium Fojus, magni & præſtantis animi adoleſcens, Mediolano cum equitibus Gallici generis ſeptingentis, militibus quinis millibus, incredibili celeritate nivoſis lutoſiſſimiſque itineribus Bononiam profectus, ita ſe tacite in oppidum intulit, ut Hiſpanos, qui ad foſſas caſtris & tormentis poſitis ſtationes habebant, erantque ſingulis prope horis in oppidum, quod muro ea parte nudaverant, irrupturi, ejus adventus unum diem plane latuerit. quo die, ut requiem exercitui daret, movere ſe non potuit. poſtridie ejus diei præfecti Juliani

Bononia a pontificiis obſeſſa, a Gallis liberatur.

1512 liani caſu ab agricola, qui Gallos in via viderat, de eo certiores facti, obſidione ſoluta tormentiſque abductis abierunt, ſeque in tutum contulerunt. Julius permoleſte ferens recipiendæ Bononiæ partam jam prope a ſe victoriam Gallos interpellaviſſe, oppidumque tam illuſtre ſibi ab illis tanquam e manu atque ſinu ereptum incoſolabiliter dolens, homo natura ſua in iram atque ardorem animi pronus maxime; ubi de recepta ab exercitu Veneto Brixia nuncium accepit, incredibilem voluptatem cepit: vocatoque confeſtim ad ſe, ut erat intempeſta nox, legato reipublicæ gratulatus ei eſt amantiſſime, ut præ gaudio lachrimas non continuerit, horaſque illum prope duas in lectulo jacens lætus hilariſque ſecum tenuit. cujus quidem voluptatis ſigna publice poſtea dedit accenſis in Vaticano atque in Adriani arce luminibus cum tormentorum ſtrepitu binis iis noctibus, quæ ſunt eum nuncium ſubſequutæ. Auxilio Bononienſibus allato, Fojus ad Brixiam recuperandam ſe convertit eo celerius, quod pontem Pado flumine trajiciendo, quem ad Stellatam caſtellum in Alfonſi finibus magna diligentia fieri juſſerat, eſſe factum, atque in navibus impoſitum cognovit. itaque eadem celeritate qua venerat, rediens, eo ponte Pado tranſmiſſo, in Veronenſium finibus ad Villam Francam reipublicæ copias, quæ cum Balione erant, fudit, Guido Rangonio cum pluribus capto: & recta Brixiam contendens, oppidumque circumvectus, copiis eorum finium, quæ in monte arci vicino venientibus ſe oppoſuerant, rejectis, in arcem ab incluſis magna gratulatione eſt receptus.

Veneti a Gallis ad Villam Francam funduntur prid. id. februar.

Grittus, qui ſæpe id ipſum veritus, per literas a Patribus tormenta graviora diligentiſſime petierat; ut antequam auxilia convenirent, capere arcem poſſet: ubi Fojum eſſe in illa cognovit, ſpe retinendi oppidi ſuum apud animum plane depoſita, plurimum queſtus, quod quæ ad rei bellicæ uſum petierat, in tempore allata non fuiſſent, curam tamen & laborem atque audaciam defendendi non remiſit. itaque exiſtimans poſtero die Fojum in oppidum deſcenſurum: ne quis in fuga ſpem ullam poneret,

neret, occludi portas oppidi imperavit, diſpoſitis militibus, qui eas nemini aperiri permitterent. tum milites Faventinos, quibus plurimum confidebat, circiter quingentos, cæterarumque nationum alios item quingentos ad priorem arcis portam, qua eſt in urbem exitus, conſtituit, ut in venientes impetum facerent, exitumque prohiberent. equites vero gravis armaturæ ad hoſtes excipiendos, ſi in oppidum irrumperent, levioris, Epirotaſque maximè, ut ubi oporteret præliarentur, diſpoſuit: præfectum eorum Federicum Contarenum, qui eo ipſo die cum equitibus tercentis Bergomo redierat, cohortatus, ut in libera maxime omnium civitate ſe eſſe natum meminiſſet, libertatemque patriam, quam Galli ſibi eſſe obterendam propoſuerant, quantum poſſet tueretur: reliquiſque item & præfectis & tribunis ac centurionibus, quid cuique defendendum eſſet, ſeparatim mandavit. Vix ea Grittus conſtituerat, cum mane Fojus ex equitibus quos habebat probatiores, equis detractis acie quingentorum confecta, eos tota armatos corpora, galeiſque obſignatis, ſemilanceas in manibus longi latique ferri habentes aperta porta priores emiſit. quibus Faventini, ut eis erat imperatum, magna ſe virtute oppoſuerunt: majoreque eorum parte interfecta, reliquos repulerunt. In hos milites bis mille Vaſcones ſubſequuti impreſſionem fecerunt, interfectiſque non ſine ipſorum cæde quamplurimis in oppidum proruperunt. Pugnatum eſt acriter reliquis a reipublicæ militibus, ab equitibus & præfectis horas aliquot ita, ut de viarum ſpatiis paulum hoſtibus cederent. verum aperta vi ab Epirotis equitibus oppidi porta, perplurimiſque eorum diffugientibus, ubi id ab hoſtium equitibus, qui in arcem propter loci anguſtiam recepti non fuerant, atque armati non longe aberant, eſt animadverſum, ipſi in oppidum irruperunt, magnoque ſuis auxilio fuerunt. itaque urgente hoſtium multitudine undique cædes eſt ingens in omnes facta. Contarenus ipſe prælians interficitur cum præfectis Epirotis duobus Fraſſina & Baſta: Grittus & Antonius Juſtinianus, qui paucos antè

1512

Brixia a Gallis recipitur XI. kal. mart.

1512 dies Brixiam legatus venerat, & præfecti Itali plurimi captivi facti. prælium a ſecunda diei hora uſque ad veſperam protractum. urbs magna ex parte direpta. matresfamilias & puellæ ſuis in domibus ante parentum & maritorum ora, quos in vincula hoſtes conjecerant, paſſim violatæ. virgines ſacræ e templis atque aris & Deorum imaginibus, quas amplexabantur, abſtractæ, ad libidinemque abductæ. atque ea quidem ſcelera Germani milites maxime omnium patrabant: Vaſcones minus impii: Galli tolerabiliores fuerunt. Aloiſio Avogario, quem oppido exeuntem hoſtes ceperant, biduo poſt medio in foro cervices ſunt abſciſſæ.

Brixiæ urbis direptio.

Ejus rei nuncio Patres accepto magnopere commoti ſunt, quod jam nihil proſpere ab ipſis tentari, agi ve poſſe videretur: plurimumque conquerebantur, quod in perducendis tormentis ad legatum Grittum minus diligenter actum eſſet: eam unam ob cauſam omnes omnium labores magno cum reipublicæ detrimento irritos, & opulentum ac præclarum oppidum hoſtibus prædæ ac direptioni traditum. Iidem Patres ad copias redintegrandas, quibus modis poterant, animum intenderunt: additumque ad reliqua Senatus conſulta, uti in Creta inſula militum bina millia, qui ſagittis uti ſcirent, conſcriberentur, Venetiaſque celeriter mitterentur: naveſque longæ majores ad equites Epirotas quamplurimos ad urbem convehendos pararentur. etiam libræ auri ducentæ, quas proregi Neapolitano, & Hiſpanis ducibus dari convenerat, Ravennam illis ſunt diebus miſſæ, & quibus oportebat, datæ. Milites interea equiteſque qui Brixiæ non fuerant, vel oppido effugerant, ſe Vicetiam contulerunt: eodemque qui ab hoſtibus ſe redemerant, ſpoliati atque inermes ſeſe paſſim referebant. Grittus & Juſtinianus Mediolanum ſunt adducti. Dominico Buſichio equitum Epirotarum præfecto, qui Brixia effugerat, uti domum redire poſſet, permiſſum: mediaque ſtipendiorum, quæ a republica merebat, pars tribus ejus filiabus poſt mortem patris condonata: quatuorque Epirotis equitibus, in Gallico exercitu

Senatus in bene de rep. meritos liberalitas.

qui

Digitized by Google

qui erant, curamque adhibuerant ne Buſichius a Gallis 1512
captivus fieret, penſio annua ſingulis, quoad viverent, impetrata. duobuſque Fraſſinæ Epirotarum item equitum præfecti liberis penſio ipſius tradita. Idem in tres Baſtæ fratres ſervatum. paucoſque poſt dies Federici Contareni ſorori dotis nomine auri libræ quindecim e reipublicæ pecunia conſtitutæ. civibus autem Brixianis aliquot, qui amiſſis ſuis rebus omnibus ad urbem venerant, Jacominoque Tropiano, ejuſque filio a Patribus pecunia in victum ſubminiſtrata. is Jacominus ſuæ vallis homines egregio ſtudio atque animo ad rempublicam tuendam evocabat. Ludovico etiam Cocajo, qui ut Benaci lacus oppida ſe reipublicæ dederent, ſtudium & laborem contulerat, penſio annua liberaliter inſtituta, ejuſque filio magiſtratus reipublicæ ex iis, qui a præfectis civitatum eliguntur, quem is vellet, dono datus. Petro quoque Finio Bergomati, qui ad Aloiſium Avogarium ſæpe ventitaverat, interpreſque apud illum de Brixia reipublicæ reſtituenda fidus atque diligens fuerat, octo ſcribarum tempora apud totidem Caſtri Franchi magiſtratus paulo poſt a Patribus adſignata.

Curatores interea duo ad munitiones perficiendas atque amplificandas, Aloiſius Barbarus Patavium, Bartholomæus Muſtius Tauriſum cum ſtipendio miſſi. majoribuſque comitiis lex eſt perlata, uti bini Patavii præfecti, qui creandi erant, annui, & prærogativis primum ſenatorum ſuffragiis, deinde comitialibus legerentur: eſtque Aloiſius Emus ſecundæ dignitatis magiſtratus ea lege lectus. *Patavinorum præfectorum electio.* Legatis poſt hæc Helvetiorum duodecim ad urbem venientibus, ut cum Julio & Ferdinando & Patribus ad bellum contra Gallos ſe conjungerent, cives e nobilitate, qui eos exciperent, obviam miſſi: ipſi liberali reipublicæ hoſpitio accepti, & victus datus. Julius Brixiam a Gallis recuperatam intelligens, uti Patres cum Maximiliano fœdus facerent, non modo conſulendo & ſuadendo, ſed minis etiam atque obnunciationibus contendebat. Tabellarius interim reipublicæ qui apud Gallos erat in cu-

1512 ſtodia, libertati reſtitutus Mediolano ad Patres venit, aſferens Jacobum ſibi Triultium Gritto adhibito mandaviſſe, Patribus diceret, ſi vellent, ſe cum rege curaturum, uti fœdus cum republica faceret, ea conditione, ut Verona reliquaque intra Atheſim flumen oppida reipublicæ cederent. Ea erat conditio conſcripta in quadam pagina ex Gallia, ut videbatur, ab rege ad Triultium miſſa: ineratque in ea caput etiam ejuſmodi; regem præter ea redditurum Patribus Flaminiæ atque Apuliæ oppida, quæ reipublicæ fuiſſent: ipſum enim, ſi unos Venetos conjunctos ſecum habeat, Julium & reges reliquos non magni æſtimaturum, aut omnino reveriturum: verum linea ſuperinducta illud ipſum obliteraverat caput, ita tamen ut legi facile poſſet. Patres Senatu vocato eam rem per literas legato Foſcaro ſignificaverunt, atque uti uni Julio notam faceret, mandaverunt: de fœdere autem cum Maximiliano ineundo, quod ad Vicetiam pertineret, velle Patres Julii judicio ſe ſe permittere: in reliquis capitibus ita fieret, uti Julius & Maximilianus voluiſſent. Altero autem Senatuſconſulto Vicetiam Maximiliano dari Patres cenſuerunt, cum ea pecunia, qua de convenerat, non tamen antea, quam Maximilianus bellum Aloiſio intuliſſet. Poſtremo, propterea quod in fœdere tractando magna rerum difficultas proponebatur, omnibus placuit, uti ſpatium a bello vacuum intercederet, quo in tempore pax commodius confici atque ad exitum perduci poſſet. itaque octavo idus apriles inter Maximilianum Venetoſque decem menſium concelebratæ induciæ ſunt Romæ ab utrorunque legatis, Julio eis ſuam auctoritatem adhibente, qui ſcribentibus affuit, ea conditione interpoſita, uti a Patribus quadringentæ auri libræ Maximiliano duabus penſionibus ſolvendæ curarentur. quas quidem poſtea indutias adjectis ad eam pecuniam centum auri libris, ut eſſent omnes quingentæ, Maximilianus confirmavit. Poſt hæc Marcus Cardinalis Sedunus ad urbem Roma rediens, a Lauredano Principe & Patribus in Bucentauro navi uſque ad Clementis fanum, quod in vadis eſt,

Venetorum cum Maximiliano induciæ.

eſt, obviam euntibus eſt exceptus. Cum eo & Patribus colloquuti Helvetiorum legati duodecim non ſemel cum fuiſſent, conſtituto quantum pecuniæ in ſtipendium eſſet Helvetiis a republica perſolvendum, eadem ſcilicet portione librarum auri octoginta, ad quam reliqui ſinguli tenerentur, ternis auri libris ad iter a republica donati domum reverterunt. 1512

Neque multo poſt Julii & Ferdinandi regis Hiſpaniæ, & Aloiſii Galliæ regis exercitus propinquiores facti, cum ſe dies aliquot munitis caſtris tenuiſſent, Galli ad Ravennam oppugnandam ſe contulerunt. Erat in ea Marcus Antonius Columna Julii nomine cum militibus mille quingentis, equitibus trecentis, ſeque forti ac præſtanti animo defendebat, & cladem hoſtibus ex muro inferebat. Neapolitanus autem prorex oppido veritus, ut Gallos ex eo averteret, non longe ab eorum copiis ſuas copias adduxit. Galli relicta oppugnatione ſe ad pugnam celeriter comparaverunt. itaque eo ipſo die mane, qui fuit dies percelebris, ad diem tertium iduum aprilium uterque exercitus animo æque magno ac parato ad dimicandum inter ſe conflixerunt. Pugnatum eſt horis plus ſex incredibili virtute: qua in pugna militum & equitum millia ſupra decem & octo interfecta ſunt, pari fere utrorunque numero, fortuna diſpari. Julii enim & Hiſpanorum copiæ fuſæ, fugatæque: Galli locum tenuerunt. Captivi ab Gallis facti Fabritius Columna, ejuſque gener Alfonſus Avalus Aterni dominus, Petrus Navarrus Cantaber, & Joannes Medices Cardinalis Julii legatus, aliique clari viri non pauci; & ſigna complura ablata, & tormenta capta. Eo in certamine Alfonſi Ferrarienſium ducis, cum tormentis exercendis, tum acie ſua e tranſverſo in hoſtem ducenda, virtus egregia, & victoriæ magna ex parte conficiens fuit. Dux Gallorum Fojus cum ſe in militum Hiſpanorum globum qui ſupererat, audaciſſime intuliſſet, cæſus ab illis una cum pluribus clari nominis ducibus, eum ſuo exercitui diem lugubrem magis, quam lætum, aut ulla gratulatione celebrari dignum reddidit. Poſtero

Pugna ad Ravennam.

Galli Ravenna potiuntur prid. id. apr.

1512 die Galli, conditione adhibita, ut Columnæ ſuis cum copiis Ravenna exeundi poteſtas fieret, neque oppidanis noceretur, oppido potiti ſunt: quod quidem intromiſſi, conditione non ſervata, fœde crudeliterque diripuerunt: arcem autem oppidi capere non potuerunt, iis, qui in ea erant, fidem Julio velle ſe præſtare dictitantibus.

Patres, qui eo tempore per Vincentium Naldium in Flaminia milites mille ſua pecunia confecerant, ut ea cum manu Julii oppida, quantum poſſet, tueretur, ei mandaverunt. Is Faventiam propter cladem Hiſpanorum nutantem ſe contulit, atque oppidum opportuno præſidio communivit. Prorex ipſe, qui Anconæ poſt fugam primum conſtitit, ſuas ut copias ad ſigna revocaret, omnem curam & diligentiam adhibuit. certior enim factus majorem ex ſuis & potiorem multo partem in prælio Gallos amiſiſſe, in ſpem venerat, adhibitis Helvetiis poſſe illos Italia expelli, ſi univerſi celeriter munus obierint, & virtutem gnaviter exercuerint ſuam. Quod ubi Patres intellexerunt, eum ſolari & erigere omniaque auxilia ei polliceri non dubitaverunt. Joannem Antonium Dandulum etiam a Senatu lectum cum auri libris CXX. ex ſuperiore ſtipendio reliquis, quas tamen ipſe in fugam verſus jure belli amiſerat, ad illum miſerunt, juvandi & excitandi hominis cauſa. quam quidem rem legatus apud Venetos Ferdinandi imitatus, ſe ad illum cum pecunia contulit. Cymbæ interim duæ in navalibus confectæ atque inſtructæ, quæ proter velocitatem *hirundines* appellabantur, in Ravennæ portu naviculam Alfonſi longam remigum quadraginta captam a ſe, interfectis ex illis pleriſque, naveſque duas mercibus & occiſorum in pugna ſpoliis onuſtas item una captas ad fori marginem Alfonſi ſigna per aquam trahentes duxerunt. Julius ut regem Galliæ deliniret, ejuſque cogitationes & incepta, ſi qua contra ſe agitaret, ea ſpe ſiſteret, Senatu Cardinalium vocato propoſuit, velle ſe fœdus cum illo facere: capitaque fœderis, in quibus inerat, ut ei rex Bononiam reſtitueret, quæque in Flaminia ad Padum flumen oppida pertine-

tinerent, ipſi cederent: in reliquis ſe ſe regi ſatis liberaliter permittebat: per eos qui rebus Gallicis Cardinales favebant, conſcripta & obſignata ad illum miſit. Pauloque poſt vocatis ad ſe legatis Ferdinandi & reipublicæ eis dixit, ne propter ea quæ feciſſet perturbarentur, ne ve ſe priore contra Gallos voluntate ulla ex parte mutatum crederent: invitum enim ad id deſcendiſſe fallendi & conſopiendi regis cauſa. Quibus intellectis rebus Patres ſciverunt, Julio ſcribi oportere: ſi cum Aloiſio fœdus facere ſtatuerit, ſe non recuſare, dum in eo rempublicam includat, ſociamque fœderis efficiat. Guidum Rangonium poſt hæc, qui e Gallorum cuſtodia ſe redemerat, ad urbem venientem Patres amanter exceperunt, & præfectum equitum gravis armaturæ fecerunt: ejuſque fratri Joanni Franciſco, qui cum eo venerat, equitum leviorum præfectura item tradita. 1512

Romæ ad diem tertium nonarum maji Concilium celebrari cœptum eſt ab Julio in templo Lateranenſi magna ſacerdotum frequentia, preceſque Deo Optimo Maximo, ut vota hominum rite nuncuparentur, factæ. Marco Cardinali Seduno, Venetiis qui erat, ad ſuos abeunti argentum in menſam dono a Patribus datum. Cum Henrico autem rege Britanniæ fœdus a ſociis atque a republica initum, XV. cal. junias in urbe celebratum eſt: concupivit enim rex petiitque ſe in eo recipi. Illis diebus Julius Vitellius Tifernatium Epiſcopus, qui conditionibus acceptis Ravennæ arcem Gallis obſidentibus tradiderat, eo cum copiis ad expugnandam illam rediens, traditis conditionibus recepit. Oppidani cladis ſuæ contra jus contra fas acceptæ memores, quatuor Gallorum præfectos in arce qui fuerant, fide non ſervata vivos ſepelierunt cervicibus ſupra terram extantibus. Julii & Ferdinandi legati, itemque duo civitatis magiſtratus, Leonardus Mocenicus, Nicolaus Bernardus, Helvetiis ſe ad bellum contra Gallos comparantibus ex urbe profecti cum auri libris CXX. ad illos ſe contulerunt cohortandi & juvandi eos cauſa. Ii ſe Veronam Maximiliani præfectis libentiſſimis

Concilium Lateranenſe.

1512 intulerant. Antonius Saornianus, qui Utini, uti ſupra dictum eſt, cæde civium ſecum diſſidentium ingenti facta, rempublicam cujus erat e nobilitate civis, deſeruerat, atque ad hoſtes profugerat, omniaque ingrati & malefici hominis ſtudia contra illam exercuerat, ab inimicis ſuis in Maximiliani finibus trucidatus, dignam tot ſceleribus mortem obiit. Ferdinandus clade ſuarum copiarum, quæ cum Gallis apud Ravennam depugnaverant, intellecta, literas ad Julium dedit, ne propter eam rem animo perturbaretur: ſuum exercitum bene plenum ad Pyrenæos in Galliam quamprimum irrupturum una cum Britannico exercitu, qui modo expectabatur: mittere autem ſe in Italiam Conſalvum Ferdinandum ſuarum copiarum ducem, eumque eſſe quinto idus majas profecturum: venturum etiam ſe ſe ipſum, ſi oporteat, non obſcure confirmabat. Julius ea ſpe fretus de Cardinalium ſententia binas literas ſcribi juſſit: quarum alteris Cardinali Medici ejus legato, qui a Gallis in cuſtodia ſervabatur, permittebat, uti omnes homines, qui ab eo delictorum ſuorum veniam peterent, etiam ſi hoſtes Romanæ reipublicæ fuiſſent, expiare poſſet, dum ii parere Pontifici Maximo ſuum in animum induxiſſent. alteris a Rege Galliæ petebat, ut eundem legatum liberum ſuique juris vellet eſſe: id ni faceret, eum ſe igni & aqua interdicturum, regnique dignitate mulctaturum, minabatur. Antonius Sorianus legatus ad regem Pannoniæ a Senatu lectus, illis diebus viæ ſe dedit. Patrum juſſu in omnibus ſacerdotum & ſacrarum virginum collegiis preces factæ ſunt pro republica, noſtro & Helvetiorum exercitu contra Gallos in Veronæ finibus ſe conjungente: qui quidem Helvetii circiter decem & octo millia militum numerum conficiebant.

Veneti Valegium & Piſcheriam primis aggreſſibus cum cepiſſent, Benaci lacus oppida omnia ſponte ad rempublicam redierunt. Cremonenſes exercitibus eo tendentibus ſibi veriti, quadringentis auri libris Cardinali Seduno pollicitis, conditione adhibita, ne oppidum ingrederentur, ſe ei dediderunt. ejus interpretes rei Julii legatus, itemque Ve-

Venetorum ſcriba, equitum & militum qui *Collateralis* 1512 appellatur, fuerunt: quos oppidani ad colloquium intromiſerant. Caravagium ſubinde atque Soncinium Cardinali ſe Seduno tradiderunt. is eis & Cremonæ ſuos milites præpoſuit, atque id quidem arroganter & barbare, cum Venetis tradere debuiſſet. Julius enim pollicitus fuerat primis in ſermonibus ea de re habitis, idque ſuis ad Senatum ſcriptis literis confirmaverat, ut quidquid eo bello caperetur, quod quidem reipublicæ fuiſſet, reipublicæ miniſtris traderetur. Reliqua earum regionum oppida, quæ ad Abduam flumen ſunt, ſe ſe reipublicæ dediderunt: itemque Bergomates ſuis cum finibus. Bentivoli Bononiæ qui erant, exercitum Julii, qui eo properabat, metuentes, oppidanis ſe ſe dedere volentibus, Ferrariam profecti ſunt cum ſuarum partium civibus non paucis. atque illi paulo poſt Julii ſe interpretibus tradiderunt. Albertus Pius interea Maximiliani legatus Romam profectus eſt. Joannes item Baduarius ad Ferdinandum regem reipublicæ legatus viæ ſe dedit. Appropinquante ad Italiam Matthæo Epiſcopo Gurcenſi magnæ apud Maximilianum auctoritatis viro, uti Romam ſe conferret, Patres Petrum Landum legatum ad illum miſerunt honoris illius & ſocietatis ex itinere cauſa.

Bergomum reip. ſe dedit.

Bentivoli Julio ſe dedunt VI. id. jun.

Poſt hæc Ticinenſes repulſis ter hoſtibus eorumque tormentis potiti, itemque Mediolanenſes, ſe ſe Julio & fœderatis permiſerunt, cum hi libris auri ſexcentis, illi quadringentis ſui oppidi direptionem redemiſſent. quod quidem factum Laudis Pompejæ cives imitati, tercentenas, Parmenſes atque Placentini ducentenas polliciti, Helvetiorum avaritiam ſubterfugere non dubitaverunt. Comum etiam poſt hos, interfectis iis qui ſuis in finibus erant Gallis, idem fecerunt: itemque Tortonenſes & Alexandrini. Omnibus autem iis in rebus malus in rempublicam Seduni animus fuit, qui ut Venetis legatis & exercitui timorem incuteret, ne petere, quæ eis debebantur, auderent, omnibus in Cremonæ Cremæque & Laudis Pompejæ finibus, aut comburi aut retineri naves uni-

Fœderati oppida multa in Gallia Ciſalpina recipiunt.

ver-

1512 verſas imperavit, ne eſſet, unde illi pontes facere, atque in tuta reverti poſſent. qua quidem ille re maximam ſibi omnibus ab hominibus invidiam excitavit. Dum hæc agitarentur, Joannes Medices Cardinalis amici hominis Blaſii Crivelli opera Mediolano fugiens, Mantuam ſe contulit: interpreſque ab adoleſcente rege Thracio Sultano Selymo literas ad Patres attulit, quibus ille literis Senatum certiorem faciebat, patrem ſuum ſponte ſibi regnum tradidiſſe: itaque velle ſe cum republica eam in qua diu pater ſuus fuerat, benivolentiam & neceſſitudinem exercere. quæ quidem tamen res aliter ſe habebat atque ille ſcripſerat: vi enim atque armis patrem coegerat, ut ſe regem inſtitueret.

Janes Fregoſius Genuenſi rei præficitur.

Janes Fregoſius Julii rogatu reiquepublicæ permiſſu in Ligures profectus, atque a Genuenſibus eorum oppido præpoſitus, literas ea de re ad Julium dedit: quibus ille magnopere gaviſus, lætitiam ſuam urbanis ignibus & tormentorum ſtrepitu protulit: idemque uti Veneti facerent, triremeſque ipſorum tres, quæ erant in Apulia, Genuam celeriter mitterent ad arces ejus oppidi duas, quæ a Gallis tenebantur, facilius expugnandas, a legato Foſcaro petiit: quod quidem ei Patres libenter conceſſerunt: Janiſque filio Alexandro puero equitum gravis armaturæ quinquaginta turmam per vicarium regendam dederunt. Idem Julius triremes item ſeptem regis Ferdinandi, quæ in portu Neapolitano erant, ad eandem rem conficiendam ab ejus legato Hieronymo Vicco petierat. quibus omnibus necdum Genuam appulſis, altera ex arcibus tormentis poſitis deditionem fecit. Galli petente Maximiliano, ut ei Lemniacum traderent, quod quidem nullo jure poſſidebant, erat enim in Veronæ finibus, ſatis ei facere voluerunt, atque miniſtris ejus tradito, Mantuanum ſe in agrum receperunt. Alfonſus Ferrarienſium dux Romam profectus, cum ab Julio Cardinalibus publice adhibitis petiiſſet, ut ſibi cui aqua & igni interdictum ab eo fuerat, propterea quod in bello contra illum cum Gallis fuiſſet, ſuppliciter poſtulanti, & commiſſa confitenti,

igno-

ignoſceret, ab eo abſolutus, atque ad pedis oſculum eſt admiſſus. Is cum intellexiſſet, Julium poſt hæc tacite curam adhibuiſſe ut ſe caperet, Fabritii Columnæ, qui in clade ad Ravennam ſe captivum ejus fecerat, cumque ipſo Romam venerat, tum ope tum conſilio aufugiens in ejus ſe fines contulit: deinde in Apuliam contendens, quod itinera terreſtria intercludi ſibi ab Julio facile poſſe ſciebat, mare Adriaticum ad Illyricum trajecit, ut eo inde iterum trajecto, per Padi fluminis oſtia domum reverteretur. In urbe autem Decemviri fœminam meretricem, quæ in Deos maledicta conjecerat, & ſe fuga ſubripuerat, exulem ea conditione fecerunt, ut ſi ullo in imperii loco caperetur, cervices ei abſcinderentur, ipſa igni combureretur. Foſſæque Clodiæ civis, qui tres ſuas filias virgines vitiaverat, a prætore concrematus dignam commiſſi pœnam perſolvit. Julius Helvetios rebus bene geſtis in Cardinalium collegio *Romanæ reipublicæ defenſores* appellavit, atque uti eo nomine omnibus ab hominibus appellarentur, cenſuit. 1512

Galli eo tempore Brixia emiſſi, equites quatercentum, milites mille, ut e vicinis oppido locis prædas abigerent, atque in oppidum importarent, cum agricolas pleroſque una cum mulieribus atque infantibus interfeciſſent, tumultu hominum a tergo excitato, copiiſque Venetis ſe in reditu opponentibus, capti & interfecti magna ex parte, ac præda quam fecerant amiſſa, reliqui ſe in oppidum fugientes vix ægreque intulerunt. Laurentio Ceretano, qui ad Patres ſe contulerat ſuarum rerum cauſa, auctus equitum & ſtipendiorum numerus. Auctus item Vitellio & ejus fratri: penſioneſque annuæ Joanni Brandolino, & Marco Caſtellatio, & Saccardo Sonzinio, pro cujuſque rebus bene geſtis a Senatu traditæ. Lex eſt etiam perlata, ut ex Lepontiis milites bis mille celeriter conſcriberentur, reliquiſque adderentur, ut eſſent omnes numero ad decem millia: juſſerant enim Patres ut reipublicæ legati ad Brixiam recuperandam accederent, certiores a nonnullis ejus urbis civibus facti, non poſſe ſe ulte-

Gallorum turma a Venetis cæſa.

1512 ulterius Gallorum imperium perpeti : ſe ſe reipublicæ, ſi exercitum eo miſerit , oppidum ſine mora tradituros. Quamobrem ut pleniore cum exercitu proficiſcerentur, militum numerum eſſe augendum ſtatuerunt . Julius etiam, ſua ſe inexplebili novarum dominationum cupiditate ad omnia difficilia impellente, propterea quod Alfonſus aberat, poſſe ſe Ferrariam capere eo puncto temporis confidebat. Itaque ſcriptis ad ducem Metaurenſium literis, ut ſe cum exercitu celeriter eo conferret, a Senatu petiit , quibus poſſet navibus in Padum flumen immiſſis ſua conſilia juvaret . Id a Patribus cum eſſet diligenter procuratum, Alfonſique copiæ, quæ in oppido erant, de eo certiores factæ ſe ad defenſionem comparaviſſent , & Pado trajecto etiam Rhodigium de improviſo cepiſſent, conatus omnes Julii ad nihilum redierunt.

Veneti fruſtra Brixiam oppugnant.

Legati autem reipublicæ cum ſe ad Brixiam contuliſſent , tormentaque ad muros verberandos aptaviſſent , Gallis, qui nova jam auxilia intromiſerant, ſe acerrime defendentibus , nihilo minus irritus eorum apparatus futurus videbatur. Interim Cardinale Medice libertati reſtituto, proregi Neapolitano itemque Julio cupiditas eſt injecta Florentinæ reipublicæ ſtatum ordineſque commutandi: ut ut enim ſe tunc ea civitas regebat, omnibus in bellis Gallorum partium ſtudioſiſſima ſemper fuerat. Id autem nulla re alia melius ſe conſequuturos exiſtimabant, quam ſi Medicum familiam ab exilio reſtituerent . itaque eam rem tentare omnibus ſuis copiis, Cardinale accerſito, & Bernardo Bibiena Cardinalis familiari Julii miſſu ſingula tractante, ſtatuerunt : tribuſque itineribus ſuſceptis, ut commeatus facilius ſuppeterent , per Apennini juga magna rerum omnium difficultate ad Pratum oppidum , quod eſt in plano, abeſtque Florentia millia paſſuum decem, prorex & Julii miniſtri acceſſerunt. quod quidem plane oppidum tametſi eſſet & militum numero, & tormentis apprime communitum, ſe ſe tamen defendere non potuit . itaque captum & direptum eſt dives ſane municipium, & rebus omnibus etiam ad commodiorem & delica-

licatiorem victum opportunis plenum. Florentiæ civitas ea re perterrita, ducem ſuum Petrum Soderinum inimicum Medicibus hominem, a reipublicæ adminiſtratione removit, ex octo, qui urbem una cum illo regebant, ſex eum condemnantibus; domumque amici ejus civis Pauli Victorii ægre propter motum plebis deduxit. Parum enim abfuit, quin ab adverſariis ejus factionis hominibus interficeretur. miſſiſque ad Joannem Cardinalem & Julianum ejus fratrem internunciis, ut urbem ingrederentur, non permiſit modo, ſed etiam concupivit. itaque magna totius civitatis frequentia & gratulatione calendis ſeptembribus urbem ingreſſi, domi ſuæ recepti ſunt. Interim Julius Cardinalibus adhibitis aqua & igni regi Galliæ interdixit, datis ea de re literis, niſi ſe a Piſano concilio abdicarit. Tum Benedicto Cribello, ejuſdem regis in Crema oppido tribuno militum, ab iis qui reipublicæ favebant delinito, muneribuſque plurimis una cum civitate oblatis, oppidum Veneti receperunt, Cribellumque e nobilitate civem creaverunt, & domum Patavinam fundumque peramplum cum villa egregia ei dono dederunt, & tribunum militum fecerunt. Oppidi autem præfectum Nicolaum Piſaurum renunciaverunt, & Cremam miſerunt: iſque ibi paucos poſt menſes eſt mortuus. 1512

Medicei Florentiæ ab exſilio reſtituuntur.

Crema a Venetis recipitur V. id. ſept.

Julio autem poſtulante Senatus cenſuit, ut & claſſis, & tormentorum opportunus numerus, & numi militibus duobus millibus in Flaminia conſcribendis ad Ferrarienſe bellum, quo ipſe vellet, mitterentur: eaque paulo poſt Ravennam, quo ſe Franciſcus Maria Julii copiarum imperator contulerat, ſunt miſſa. qui quidem Julius Proſpero Columnæ, ut ſe in Galliam Ciſalpinam trajiceret, cumque Hiſpano exercitu conjungeret, id magnopere cupienti, ad Gallos ex Italia expellendos, poteſtatem fecit. Et Franciſcus Donatus, uti Florentiæ legatum reipublicæ ageret, a Senatu lectus. Patavinorum & Tauriſanorum rebellium uxoribus & filiabus numi, quibus ſe ſe alerent, a Decemvirum collegio dono dati. Eodem fere tempore

Gal-

1512 Galliæ regis exercitus ab Hiſpaniæ regis exercitu in Aquitania male habitus, magnum ſuorum numerum deſideravit. Miſerat Memphim ante eos dies Senatus Dominicum Triviſanum templi Marcii procuratorem, ad Laſeraphum regem Aegyptiorum, rebus quæ ad mercaturam exercendam pertinebant procuradis legatum: quæ omnino res majorem in modum regiorum magiſtratuum & miniſtrorum injuria lapſæ, ingentem jacturam Venetis civibus, qui eo proficiſcebantur, ibique morabantur, inferebant. Rex cum audiſſet tantum ad ſe hominem Senatus Veneti miſſu venire, illuſtri ſuorum obviam itione & omni honorum genere illum excepit in hortorum ſuorum electiſſimorum porticu ampliſſima: cujus ad ſingulas columnas appenſæ luſciniæ, cantus exercebant ſuos, & aquæ fontium non unis a partibus decurrentes prope aviculis non illepide concinebant. itaque & loci amœnitate ac ſpecie, & regis oratione perliberali eo hilariter facto legationis ſuæ initio, plures ibi dies Triviſanus commoratus, renovato ex reipublicæ dignitate antiquiore fœdere, datis & acceptis muneribus, cum regis ad Senatum honorificentiſſime ſcriptis literis ejus rei teſtibus domum rediit. Antonius etiam Juſtinianus captus ab hoſtibus in Brixiæ pratura, atque in Galliam perductus, datis pecuniis quas popoſcerant, iiſdem fere diebus ſuos ſe ad lares recepit, cum prius eum Senatus in quinquevirum collegium, qui belli res eo in ordine procurant, cooptaviſſet. Annus interim finem ſuum habuit.

Veneti cum Aegyptio rege fœdus renovant.

1513 Inſequente autem inito, Neapolis prorex Medicibus in Florentiæ dominationem reſtitutis, & Prati oppidi direptione, & plurimis auri libris dono acceptis communitior factus, cum intelligeret Venetorum exercitum in Brixia recuperanda magnopere laborare, nec tamen ſatis proficere, Gallis, qui in ea erant, ſe ſe acriter defendentibus: ut ea quoque a parte, ſi quid poſſet, lucraretur homo alieni appetentiſſimus, in agrum Brixianum ſuas copias adduxit, ibique modo pollicendo nihil ſe reipublicæ nociturum, modo fallendo, legatiſque Venetis ſuos inter-

Hiſpani Brixiam capiunt & diripiunt.

pre-

pretes mittendo, qui monerent ut cum Maximiliano pacem facerent potius, quam quæ illius eſſent, ei præripere contenderent; ſe in urbem intulit, & oppidum antea direptum, & omni exutum dignitate, radicitus depopulatus, ſi quid erat reliqui, abſtulit: atque ut Galli domum reverterentur, ſecumque prædam, quam ingentem capto oppido fecerant, aſportarent, poteſtatem eis fecit. Veneti capiendi oppidi ſpe depoſita, tormenta, quibus muros urbis verberabant, abſtulerunt. Et jam Joannes Medices Cardinalis, & Julianus ejus frater, de ſucceſſu rerum ſuarum literas ad Senatum dederant, ſeque & fortunas ſuas omnes reipublicæ obtulerant. itaque reſpublica quæ amico ſemper animo in illos fuerat, in civitatem & nobilitatem eos & Laurentium eorum fratris filium more majorum intulit, miſſis ad eos Florentiam de ea re literis. Pauloque poſt & Proſper Columna ſuæ factionis princeps, cum equitatu & peditatu ad proregem ſe ſe contulit: & Senatus cives quatuor, qui Cremæ portas, quoad opus eſſet, cuſtodirent: deinde municipiis quatuor in vicinis Cremæ locis, quæ ad rempublicam redierant, ejus nomine præeſſent, creavit. Tum arcem Bergomatium extra urbem ſummo in monte poſitam, quam *Capellam* appellabant, ejus præfectus homo Gallus reipublicæ internunciis tradidit. Senatus cum intellexiſſet, numos qui in bella inſumebantur, non omnino recte adminiſtrari, cives duos magnæ auctoritatis viros, Hieronymum Quirinum, Petrum Capellum, qui eis præeſſent, creavit: deinde Petrum Paſcalicum, qui legatum Genuæ ageret, renunciavit. Erat autem eo in oppido Dux & princeps recentior civitatis Janes Fregoſius amantiſſimus reipublicæ. 1513

Arx Bergomenſis Venetis deditur.

Poſt hæc Matthæus Curcenſium Epiſcopus Maximiliani interpres Romam venit, atque a Julio ſuam in domum in Vaticano eſt exceptus. Pauloque poſt Maximiliani Hiſpaniæque Regis & reipublicæ legatis adhibitis, ejuſmodi ſe fœdus velle Julius facere pronunciavit: *Ut Verona Vicetiaque Maximiliano cederent. Pro Patavio autem & Tauriſo, quæ jam Veneti obtinebant, ut ea oppida retinere*

Fœdus Julium inter & Maximilianum.

nere

1513 *nere jure poſſent, tercentas auri libras tributi nomine Maximiliano quotannis penderent: ſemel autem pro totius rei ac tabularum confectione, bis mille & quingentas. De iis vero quæ in Carnis eſſent oppidis, Julii judicium eſſet, rei ne publicæ an Maximiliano tradenda jure eſſent*. Reliquo fœdere Maximilianus & Hiſpaniæ rex abolere Piſanum concilium, omnemque ſuam auctoritatem atque opes Julio tradere ad Ferrariam capiendam tenebantur. quæ duæ quidem cauſæ Julii animum vehementer exagitabant. nam & concilii contra ſe initi mirum in modum timore commovebatur: & cupiditate, ut Ferrariam in poteſtatem ſuam redigeret, nihil culpæ, nihil ſceleris, nihil flagitii prætermittebat. itaque Venetos, qui in illum tot officia contulerant, tantum pecuniæ, ut ad omnes ejus nutus præſto eſſent, animis libentiſſimis impenderant, nulla fide, nulla pietate fultus, non deſeruerat modo eo conficiendo fœdere, ſed plane etiam in prædam hoſtium, ſanguinem & omnem ſuccum reipublicæ ſugere cupientium, projiciebat. quamobrem reipublicæ legati ad Julium converſi, non eſſe hoc illud, quod ab eo expectabatur, conqueſti ſunt: male, quod injuſte amiſerant, eo pacto recuperari: ſed ſe confidere Dei Optimi Maximi auxilium reipublicæ non defuturum. Demum ubi Julius ira percitus fœderis capita ſcribi juſſiſſet, ne ſcribendo adeſſent, abierunt. quæ tamen poſtea capita ſcripta & confecta ſunt. Id cum eſſet Venetias allatum, literæ a Senatu datæ ſunt ad legatos, ne poſthac his tractandis rebus intereſſent. Joannes Medices Cardinalis, Juliano fratre civitate regenda Florentiæ relicto, ſe Bononiam ad legationem ſuam contulit. arciſque Brixiæ cuſtos, homo Gallus, regis ſui juſſu eam Hiſpanis ducibus invitus tradidit.

Brixienſis arx Hiſpanis deditur.

Julius autem Epiſcopo Curcenſium in Cardinalium collegium adſcito, quartum Lateranenſi vocato Concilio affuit. quo in Concilio adeſſe Curcenſis, niſi prius literæ, quibus aqua & igni Venetis interdiceretur, ſibi eſſent traditæ, noluit. Roma deinde profectus eſt: cumque in

Gal-

Galliam citeriorem veniſſet, Maximiliani Sfortiæ Ludovici filii, qui ſe Mediolanum inferebat, ſocius comeſque itineris fuit. Eo ingreſſu peracto, Hiſpani Tretium, in Abduæ ripa oppidum, commeatu, pecunia, rebuſque omnibus munitiſſimum, quod a Gallis tenebatur, vi & immani tormentorum verberatione captum diripuerunt. Julius interim Maximiliani obſequio amicior ei factus, qui ſuas copias Ferraria ſtatim avocaverat, ut ei ſatisfaceret, Staphilæum Romani fori litium miniſtrum Venetias miſit Patres hortatum, ut fœderis conditiones acciperent: tametſi jam nonnihil pœnitentia ducebatur, ſe in eos tam durum tamque illiberalem fuiſſe. quod mehercule cum improbari maximorum hominum ſermonibus intellexiſſet, qui dicerent, eam rem occaſionem Venetis daturam, ut ſe cum Gallis conjungerent, eoſque in Italiam adducerent, quos ab Italia expellere Julius in primis nitebatur: in dies ſingulos ejus rei mœrore magis magiſque diſtractus, neque cibum, neque ſomnum capere poterat. Itaque febri tentari cœptus eſt: qua in febri cum Piſauri oppidum Metaurenſium duci fratris ſui filio tradidiſſet, & Cardinalium collegio Urbem remquepublicam Chriſtianam commendaviſſet, undecimo calendas martias mortem obiit. Senatus Cardinalium collegio literas dedit, orans obteſtanſque eos, ut in eligendo Pontifice totius orbis beneficio conſulerent: ſuaſque opes omnes & exercitus ad eos juvandos eſt pollicitus. qui cum ſe in conclave more majorum intuliſſent, Bernardi Bibienæ amabiliſſimi hominis magna ex parte ſtudio, conſiliis & prenſationibus diligentioribus permoti, Joannem Medicem, annos natum triginta ſeptem, Pontificem Maximum creaverunt. iſque priuſquam e conclavi exiret, me, & Jacobum Sadoletum, qui Romæ tunc eramus, ſibi ab epiſtolis adſcivit.

1513

Julii II. obitus.

Leo X. Pontifex creatur V. id mart.

F I N I S.

2729864 D

INDEX

Propriorum nominum, rerumque notabilium copioſiſſimus.

A

Alberti (*Hieronymus* & *Marinus*) 107.
Alexander VI. pont. max. 32. Ejus cum Venetis, & Mediolani Ferrariaeque ducibus foedus. 33. Carolum VIII. ad Neapolitanam expeditionem inſtigat. 37. Ejus cum Alphonſo rege foedus in Carolum VIII. 42. Interdictum Carolo minatur, ni Italia excedat. 83. Ejus obitus. 218.
Alexium: Venetis deditur. 185. Bajazeti reſtituitur. 234.
Alidoſius (*Franciſcus*) cardinalis: Bononiae legatus. 400. Bonouiam amittit. 412. Ejus cum Franciſco-Maria Urbinate ſimultates. 414. Ejus caedes & elogium. 415.
Aloyſius rex: vide Ludovicus XII.
Alphonſus, Ferrariae dux. 232. Ejus Venetiis adventus. 233. 246. A Julio II. interdicti abſolutionem impetrat. 464. Roma aufugit. 465.
Alphonſus, Neapolis rex. 40. Ejus copiae. 44. Ferdinando filio regnum tradit. 48. Ejus obitus. *ibid.*
Amboſius (*Georgius*) Rothomagenſis cardinalis: ad Maximilianum imp. Ludovici regis nomine orator. 199. 301. Cur Venetis inimicus. 259. Ejus obitus. 371.
Ambracii ſinus deſcriptio. 179.
Americae regionum detectio & deſcriptio. 190. & ſeqq.
Amulius (*Aloyſius*) Ferrariae prodominus. 288. Cremonae praetor. 301.
Anſo, arx: quando condita. 21.
Anguſcioli (*Hannibal* & *Marſilius*) Veneta civitate & comitiorum jure donati. 148.
Anna, Galliae regina: virum a bello adverſus Pontificem gerendo deterret. 385. Filium parit, qui intra dies paucos moritur. 451.
Antonellus Neapolitanus: ejus in remp. liberalitas. 269.
Argentonius (*Philippus*) pro Gallo apud Venetos orator. 41. Ejus conſternatio, intellecto Venetorum cum aliis principibus foedere. 54. Venetiis diſcedit. 56. In Caroli VIII. caſtris. 60. Ad Caeſarem orator. 70. Atque iterum ad Venetos. 86.
Armeniorum domus & ſacellum Venetiis. 120.
Armerius (*Albanus*) turcicam navim fortiter aggreditur. 155. Ab hoſtibus capitur. 156. Ab iiſdem pro Fide crudeliter interficitur. 157.
Armerius (*Aloyſius*) rei ſalariae quatuorvir. 162. Ariminenſibus legatus datur. 269.
Ateſtinus (*Ferdinandus*) Venetorum ſtipendia facit. 117. Ab iiſdem dimittitur. 143.
Ateſtinus (*Sebaſtianus*) a Venetis capitur. 437.
Atheſis origo. 3. Inundatio. 38.
Avogarius (*Aloyſius*) ſexcentos milites privata pecunia conſcribit. 268. Senatui Brixiam reddere pollicetur. 449. Gallos e Brixianis municipiis multis expellit. 450. Venetos in Brixiae poſſeſſionem inducit. 451. Ejus mors. 456.

B

Baduarius (*Andreas*) ad Britanniae regem orator. 262.
Baduarius (*Joannes*) ad Julium II. orator. 260. Domum redit. 302. Ad Ferdinandum orator. 463.
Baduarius (*Sebaſtianus*) ad Innocentium VIII. orator. 15.
Bajazetes II. Turcarum rex: Cypro minatur. 17. Paron tentat occupare. 24. Oratorem Venetum Byzantio abire jubet. 27. Novam claſſem inſtruit. 42. Ejus ad Senatum legatio & munera. 83. Ejus in Venetos bellicus apparatus. 138. Ejus fraus in foedere cum Venetis renovando. *ibid.* Bellum Venetis infert. 151. & ſeqq. Naupactum occupat. 159. Naupliam & Pylon fruſtra invadit. 169. Methonem oppugnat. 170. & expugnat. 172. Pylon recipit. *ibid.* & Coronem. 173. Atque iterum Pylon. 186. Ejus crudelitas. 210. Pacem cum Venetis facit. 217. Alexium a Venetis repetit. 234. Venetis bello Cameracenſe laborantibus opem pollicetur. 309. Selymus filius illi regnum & libertatem eripit. 464.
Balbus (*Nicolaus*) Duini praefectus. 250.
Balbus (*Petrus*) Patavii praetor, Padanae claſſi praeficitur. 350. Claſſis imperator. 445. Legationem ad Aegyptium regem non ſuſcipit. *ibid.*
Balio (*Joannes-Paullus*) Venetarum copiarum imperator. 420.

BAR-

BARBADICUS (*Auguſtinus*) Dux: ejus obitus. 187.
Barbadicus (*Daniel*) *Sapiens ordinum*. 439.
Barbadicus (*Joannes*) Triumvir ad magiſtratuum provincialium crimina cognoſcenda. 433.
Barbarus (*Aloyſius*) Patavinis munitionibus præficitur. 457.
Barbarus (*Hermolaus*) apud Innocentium orator: Aquilejenſis patriarcha renunciatur. 26. Moritur. 27.
Barbarus (*Hieronymus*) ad Federicum imp. orator. 22.
Barbarus (*Vincentius*) ejus damnatio. 125.
Barbarus (*Zacharias*) ejus obitus. 27.
Barbus (*Paullus*) procurator. 284.
Barbus (*Petrus*) cardinalis: ejus obitus. 26.
Barotius (*Angelus*) copiarum legatus. 167.
Barotius (*Petrus*) Patavinus epiſcopus: ejus mors & elogium. 237.
Baſilium: tormenti bellici genus. 248.
Batalia (*Petrus-Antonius*) Veneta civitate & comitiorum jure donatur. 171.
Beatianus (*Marcus*) Senatus ſcriba. 14. Ad Helvetios orator. 102. Venetos inter & Helvetios ſancit foedus. 103. Apud Genuenſes orator. 126.
Bellum Rheticum. 2. *& ſeqq.* Caroli VIII. Neapolitanum. 35. *& ſeqq.* Piſanum. 86. *& ſeqq.* 117. *& ſeqq.* Ludovici XII. Mediolanenſe. 144. *& ſeqq.* Turcicum cum Bajazete. 151. *& ſeqq.* Venetorum cum Maximiliano imp. 240. *& ſeqq.* Cameracenſe in Venetos. 259. *& ſeqq.*
Belunenſium in Venetos fides. 297.
Belunum: redit in Venetorum fidem. 320. Germanis ſe dedit. 375. A Venetis recipitur. 386.
Bembus (*Bernardus*) ad Innocentium orator. 15. Decemvirum magiſter. 112. Ferrariæ prodominus. 142. Veronæ praetor, & ad Ludovicum XII. orator. 212. Ad Julium II. legationis princeps. 233. *Advocator communis*. 335. 357. Patavii aegrotat. 416.
Bembus (*Leonardus*) Hatrianorum praetor. 354.
Bembus (*Petrus*) quot annos natus hiſtoriam ſcribendam ſuſceperit. 1. Ubi locorum illam ſcripſerit. 2. Unde illius initium ceperit. *ibid.* Bis in Senatu pro Antonio Tinto peroravit. 79. Patavium ſe confert ad patrem aegrotantem. 416. Leoni X. eſt ab epiſtolis. 478.
Bembus (*Petrus*) navis longae praefectus, fortiter pugnans cadit. 77. In eum mortuum Veneti Senatus liberalitas. 79.
Benaci lacus deſcriptio. 23.
Bentivolus (*Joannes*) Veneta civitate & comitiorum jure donatur. 16.
Benzonius (*Soncinus*) Aſcanium Cardinalem captivum facit. 166. Cremenſes ad defectionem impellit. 290. A Venetis capitur. 379. Ejus ſupplicium. *ibid.*
Bergomum: ad Venetos redit. 452. Ejuſque arx, *la Cappella*. 469.
Bernardus (*Antonius*) Tarviſii praetor. 39.
Bernardus (*Hieronymus*) Zacynthi praetor; ejus condemnatio. 433.
Bernardus (*Nicolaus*) ad Helvetios orator. 461.
Bernardus (*Philippus*) 128.
a Bibiena (*Bernardus Divitius*) ejus opera Medicei in patriam redeunt. 466. Item ejus opera Jo. Medices pont. max. creatur. 471.
Bolanus (*Dominicus*) ad Matthiam Pannonem orator. 22.
Bolanus (*Dominicus*) Candiani fil. ejus condemnatio. 39.
Bolanus (*Franciſcus*) Quadragintavirum capitalium magiſter: Andreae Zancanio diem dicit. 161. Senator creatur. 162.
Bolanus (*Marcus*) ejus concio in Senatu. 81.
Bolduus (*Antonius*) ad Federicum imp. orator. 22. *Advocator communis*, Dominico Bolano, collegae diem dicit. 39. Ad Hiſpaniae regem orator. 115. Ejus obitus & elogium. 116.
Bolduus (*Gabriel*) canonicus Patavinus, honorifico Senatuſconſulto, renunciatus. 116.
Bombiza: Mugiam patriam, fortiter pugnans, tuetur. 439. 440.
Bononia: a Gallis & Bentivolis occupatur. 412. Julio II. ſe dedit. 463.
Bonus (*Aloyſius*) 356.
Bonus (*Antonius*) ejus hortatu Alexium Reip. ſe dedit. 184.
Bonus (*Gabriel*) perniciofae legis lator. 30. In exſilium pellitur. 31.
Bonus (*Trojanus*) Cremonſi præfectus. 250.
Borgia (*Alexander*) *vide* Alexander VI.
Borgia (*Caeſar*) cardinalis: Carolo VIII. obſes datur. 49. Forum-Cornelii & Forum-Livii occupat. 163. Veneta civitate cum jure comitiorum donatur. 181. Puellam nobilem rapit. *ibid.* Faventiam recipit. 185. Urbinatium ducatu potitur. 211. Urbinum iterum & Senogalliam recipit. 216. Ejus perfidia & crudelitas. 185. 216. Veneno prope abſumptus. 218. Male parta iterum amittit. 219. *& ſeqq.* Urbe excedit. 219.
Borgia (*Lucretia*) Alphonſo Ferrarienſi nubit. 210.
Braccius (*Bernardinus*) Venetarum copiarum propraefectus. 433.
Bragadini (*Petrus*, *Hieronymus*, & *Aloyſius*) damnati. 125.
Bragadinus (*Antonius*) Rhodigii praetor: ejus captivitas & obitus. 292.

Digitized by Google

Brandolinus (*Joannes*) 465.

Brixia: civitatis, poſt Abdnanam cladem, conſternatio. 287. Venetorum praeſidium renuit recipere. 289. Se Gallis dedit. 290. In Venetorum poteſtatem redit. 451. A Gallis capitur. 455. Et diripitur. 456. Fruſtra a Venetis oppugnatur. 466. Ab Hiſpanis capitur & diripitur. 469. Ejus arx Hiſpanis deditur. 470.

C

Caballus (*Sigiſmundus*) copiarum ſublegatus. 368. Alpinis oppidis praeficitur. 396. In urbem redit. 419.

Cadorae: a Venetis expugnantur. 444. A Maximiliano captae & incenſae. 446. Redeunt ad Venetos. 448.

Caeſar (*C. Julius*) ejus carmen Feltrenſi arei inſcriptum. 321.

Cajetani: a Gallis caeduntur & diripiuntur. 76.

Calbus (*Dominicus*) in exilium mittitur. 88.

Calbus (*Philippus*) 359.

Canalis (*Aloyſius*) Corcyrenſis arcis praefectus. 168.

Canalis (*Aloyſius*) triremis praefectus. 174.

Canteimius (*Hercules*) ejus caedes. 344.

Capellus (*Franciſcus*) apud Hiſpaniae regem orator. 115. Arimino praeficitur. 163. Ad Ludovicum, tum ad Henricum orator. 200. Tergeſti praetor. 250. Patavium, ad Leonardum Triſſinum, mittitur. 306. Legatus in Carnis. 327. Ad Britanniae regem iterum orator. 354. Ad Franciſcum Gonzagam orator. 400. In urbem redit. 404.

Capellus (Nicolaus) claſſis legatus. 17. Naxios in fidem recipit. 41.

Capellus (*Paullus*) legationem copiarum abnuit recipere. 285. Ad Julium II. orator. 295. Copiarum legatus. 368. Res ab eo in Alphonſum geſtae. 397. & *ſeqq.* Bononiam ad Julium ſe confert. 399. Concordiam capie. 404. In urbem redit. 416. Iterum copiarum legatus. 452.

Capellus (*Petrus*) Bergomi praefectus. 469.

Capellus (*Stephanus*) Zacynthi propraetor. 433.

Caravagium: ſe Venetis dedit. 146. A Gallis expugnatur. 287.

Cardona, Neapolis prorex. 453. Ad Ravennam a Gallis funditur. 459. Brixiam capit & diripit. 468.

Caroldius (*Joannes-Jacobus*) Senatus ſcriba: legatus Mediolani. 259. Primus de Cameracenſe foedere Senatum monet. 260. Mediolano dimittitur. 262. Triultii verba ad ipſum abeuntem. 263. Oppida in Flaminia, Reip. nomine, Julio dedit. 291. A captivitate educitur. 371.

Carolus VIII. cauſſae ejus belli adverſus Neapolitanos reges. 36. Remp. ad ejus belli ſocietatem invitat. 41. In Italiam tranſit. 45. Neapolitanum regnum invadir. 50. Illoque potitur. 50. & *ſeqq.* Ejus ſuperbum dictum. 53. Neapoli diſcedit. 55. Ejus clades ad Tarum. 61. Et fuga. 65. 69. In Gallias redit. 73. Reditum in Italiam parat. 108. Cum Hiſpaniae regibus inducias facit. 115. Ejus obitus. 122.

Caſſianum: ejus deſcriptio. 277.

Caſtellum-francum a Venetis occupatur. 434.

Caſtellum novum in Quero: a Germanis expugnatur. 303.

Cellae farinariae ad Marcianum forum: quando conſtructae. 80.

Cephallene: a Venetis oppugnatur. 162. 177. Venetis deditur. 178.

Ciconia (*Bernardus*) Perucam piratam capit. 119.

Ciconia (*Franciſcus*) Aetoliae & Achajae oppidis praeficitur. 152.

Cividale Carnicum: a Venetis recipitur. 344.

Civranus (*Andreas*) Epirotarum equitum praefectus: Mugianis obſeſſis opitulatur. 440. Cum Chriſtophoro Friapane congreſſus, illum vulnerat & fugat. 445.

Cliſſa: ſe Venetis dedit. 43.

Cocajus (*Ludovicus*) ejus opera Veneti Benaci lacus oppida recipiunt. 457.

Collaitus (*Jacobus*) ab exſilio revocatur. 271.

Colleonius (*Bartholomaeus*) ſtatua equeſtri a Senatu donatur. 41.

Columna (*Fabritius*) pugnans ad Ravennam capitur. 459. Ejus in Alphonſum Ferrarienſem gratus animus. 465.

Columna (*Marcus-Antonius*) agitur in Senatu de copiarum imperio illi deferendo. 419. Ravennam adverſus Gallos tuetur. 459. Ravennam dedit. 460.

Conciliabuli Piſani indictio. 417.

Concilium Lateranenſe ſub Julio II. 461. 470.

Concordia: a Paullo Capello expugnatur. 404. Ab hoſte recipitur. 412.

Condulmerius (*Antonius*) apud Ludovicum XII. orator. 253. A rege dimittitur. 262. *Sapiens continentis* & duumvir addicendis fiſco hoſtium reip. bonis. 340.

Conſalvus Fernandes: Crotonem capit. 91. Hiſpanam claſſem Venetae in Turcas adjungit, 175. Veneta civitate & comitiorum jure donatur. 179.

Contarenus (*Aloyſius*) 107.

Contarenus (*Ambroſius*) ab Erico pirata vivus comburitur. 202.

Contarenus (*Antonius*) Venetorum patriarcha. 410.

Contarenus (*Bernardus*) Graecorum equitum prae-

Digitized by Google

praefectus. 58. Ejus ſtrennitas. 65. 69. Ejus audax conſilium. 72. Quod tamen a Senatu minus probatur. 73. Ejus elogium. 72. Munus honorificum a Senatu illi miſſum. 83. Ferdinando regi cum equitibus in auxilium mittitur. 84. Ejus res geſtae ad Ravennam. 85. Et in Neapolitano regno. 89. & *ſeqq.* Mors ejus & elogium. 94.
Contarenus (*Carolus*) ejus ſupplicium. 174. 175.
Contarenus (*Dominicus*) legatus Bergomo praeficitur. 453.
Contarenus (*Federicus*) Aſulae praeficitur. 275. Copiarum ſublegatus. 368. Gallorum turmam caedit. 374. 432. Caſtellum-Francum occupat. 434. Bergomo praeficitur. 453. Brixiam ſe confert. 455. Ibi fortiter pugnans cadit. *ibid.* Senatus in ejus ſororem liberalitas. 457.
Contarenus (*Hieronymus*) claſſis legatus. 78. Viginti navibus praeficitur. 80. Claſſis proimperator. 169. In Turcas parum feliciter pugnat. 171. A Piſauro imp. ignominia notatur. 180. Iterum claſſi legatus datur. 246. Tergeſte recipit. 248. Ejus res geſtae in Iſtria & Liburnia. 250. & *ſeqq.*
Contarenus (*Hieronymus*) cognomento *Camalis*: claſſis praefectus. 328. Pharenſium tumultus componit. 372. Genuam fruſtra oppugnat. 381. Pontificiae Venetaeque claſſis praefectus. 585. Claſſis ejus tempeſtate disjicitur. 394.
Contarenus (*Ludovicus*) Premii praefectus. 383.
Contarenus (*Marcus-Antonius*) cognomento *Camalis*: Cymaclum, Vatrenum, Caprariam capit & incendit. 346. Claſſis Padanae praefectus. 383. Rhodigium recipit. 386. Claſſem amittit. 394.
Contarenus (*N.*) cognomento *Camalis*, triremium praefectus: naufragium facit. 254.
Contarenus (*Paullus*) ſtrenuum ejus conſilium. 197. Equitum Epirotarum praefectus, Belunum mittitur. 297.
Contarenus (*Zacharias*) ad Maximilianum orator. 252. Indutias reip. nomine cum Maximiliano facit. *ibid.* Cremonae praetor. 255. Gallorum captivus. 301.
Cornelia (*Catharina*) Cypri regina: 17. Reip. regnum largitur. 20. Venetias ſe confert. *ibid.* Ejus obitus. 375. Et funus 376.
Cornelius (*Franciſcus*) apud Hiſpaniarum regem orator. 264. Triremium notharum praefectus. 385.
Cornelius (*Georgius*) Catharinae ſorori perſuadet, ut regnum reip. cedat. 18. & *ſeqq.* *Conſiliarius*, monet Patres, ut prius inſpiciant, quam Sententiam ſit Hercules Ateſtinus in Piſana cauſſa laturus. 243. Brixiae praetor, & ad Rothomagenſem Cardinalem legatus. 199. In Carnis legatus, rem ſtrenue gerit. 241. & *ſeqq.* Qua aetate lectus eſt procurator. 264. Calculo laborat. 276. Domum revocatur. 301.
Cornelius (*Joannes*) *Sapiens continentis*: duumvir creatur, addicendis fiſco hoſtium reip. bonis. 340. Ad Maximilianum orator. 347. 359.
Cornelius (*Marcus*) Catharinam filiam qua dote Cyprio regi collocaverit. 17.
Cornelius (*Marcus*) Cardinalis: patriae apud Julium pont. patrocinatur. 285. 294.
Cornelius (*Nicolaus*) Monopoli praeficitur. 79.
Corvinus (*Joannes*) Veneta civitate & comitiorum jure donatur. 120.
Covolum arx: ejus deſcriptio. 345. Venetis deditur. *ibid.* Occupatum a Germanis a Venetis recipitur. 403. A Germanis iterum occupatur. 435.
Crema: ſe Gallis dedit. 290. A Venetis recipitur. 467.
Cremona: ſe Venetis dedit. 148. Item ejus arx. 149. Gallis deditur. 301. Cardinali Seduno ſe dedit. 462.
Cribellus (*Benedictus*) Cremam Venetis dedit. 467. Veneta civitate, comitiorumque jure donatur. *ibid.*
Cribellus (*Blaſius*) ejus opera Joannes Medices recipit libertatem. 464.
Criſpus (*Joannes*) ejus obitus. 42. Ejus filiis Naxos a Senatu redditur. 175.
Cymaclium: a Venetis capitur & diripitur. 346.

D

Dandulus (*Andreas*) Cremonenſis arcis praefectus: captivus Mediolanum abducitur. 301.
Dandulus (*Daniel*) Feltriae praeficitur. 241.
Dandulus (*Joannes-Antonius*) ad Cardonam proregem mittitur. 460.
Dandulus (*Marcus*) ad Hiſpaniae regem orator. 236.
Decanalis: *vide* Canalis.
Delphinus (*Aloyſius*) copiarum in Carnis legatus. 329. Raſpum in Iſtris capit. 336. Ejus res geſtae in Carnis. 370.
Delphinus (*Joannes*) Feltriae praetor: ejus res geſtae. 398. 403.
Detricus (*Zoilus*) ejus in remp. liberalitas. 468.
Diedus (*Joannes*) legatus Tarviſium mittitur. 375. Belunum fruſtra aggreditur. 386.
Diedus (*Petrus*) Veronae praetor & copiarum legatus in bello Rhetico. 4. Copiarum ſublegatus. 368.
Donatus (*Franciſcus*) ad Florentinos legatus. 467.

Do-

Digitized by Google

Donatus (*Hieronymus*) ad Ludovicum XII. legatus. 200. Ad Julium II. orator. 233. 394. 358. Cretae praefectus. 254. Iliacis doloribus laborat. 441. Ejus obitus, & Senatus in ipſum gratus animus. 442.
Duellum: vide Singulare certamen.
Duodus (*Petrus*) copiarum legatus. 125. 286. Ejus in patriam pietas. 286. Tarviſinorum animos ad patriae defenſionem confirmat. 297.
Duodus (*Thomas*) navis praefectus. 178.
Dyrrhachium: a Turcis occupatur. 187.

E

Emus (*Aloyſius*) Patavii praefectus, primus *ſcrutinio* creatur. 457.
Emus (*Georgius*) Arimino praeficitur. 44. Copiarum legatus. 240. Legatus iterum creatus, legatione ſe abdicat. 285.
Ericius (*Antonius*) Georgio Cernoichio, Illyricorum principi, filiam deſpondet. 24. Ferrariae prodominus. *ibid.*
Ericius (*Marcus-Antonius*) Vipai praefectus. 250.

F

Falerius (*Franciſcus*) legis perniciofae auctor. 30. In exſilium pellitur. 31.
Falerius (*Franciſcus*) Vicetiae praetor. 444.
Farneſius (*Ranutius*) ad Tarum pugnans cadit. 64.
Federicus, Caeſar: ejus per reip. fines iter. 32. Ejus obitus. 53.
Federicus Aragonius: Alphonſi claſſis praefectus. 43. Claſſem ſuam cum Antonio Grimano, claſſis Venetae imp. conjungit. 57. Bernardo Contareno ſe conjungens, oppida multa in Neapolitano regno recipit. 90. Rex ſalutatur. 95. Cajetam recipit. *ibid.* Et Tarentum. 98. Regno pellitur. 199.
Feltria: Maximiliano ſe dedit. 299. Sponte redit in Venetorum fidem. 320. A Maximiliano diripitur & incenditur. 321. 417. Julii Caeſaris de ipſa carmen. 321. Ejus arx a Venetis capitur. 385.
Ferdinandus I. Neapolis rex: Catharinae, Cypri reginae, nuptias cum Federico filio procurat. 17. Minatur Ludovico Sfortiae, ni Mediolanenſem ducatum Jo. Galeacio reſtituat. 36. 37. Ejus obitus. 41.
Ferdinandus II. Neapolis rex: regnum ab Alphonſo patre accipit. 48. Regno a Gallis pellitur. 65. & *ſeqq.* In regnum redit. 75. & *ſeqq.* Ejus obitus, & ante obitum crudelitas. 95.
Ferdinandus, Hiſpaniae rex: cum Carolo VIII. inducias facit. 115. Jubet ſuam claſſem Venetae adjungi adverſus Turcas. 175. Ejus auſpiciis Novus orbis detegitur. 190. & *ſeqq.* Ejus cum Luſitano rege diffidia ob Indicam navigationem. 193. Ejus ad Venetos legatio, ut foedus ineant ſecum adverſus Gallos. 215. In Italiam trajicit. 235. 236. Ejus cum Ludovico XII. ad Savonem congreſſus. 237. Cameracenſi foederi ſubſcribit. 258. Ejus animus fraudulentus. 264. 265. 274. Julio II. tributi nomine equum album mittit. 377. Cum Julio II. & Venetis in Gallos foedus facit. 424. 439. Ejus ad Julium legatio. 420. 462.
Feretrius (*Antonius*) ad Tarum fortiter pugnat. 62. 63.
Feretrius (*Franciſcus-Maria*) a Guido-Ubaldo, Urbinate, adoptatur. 229. Pontificii exercitus imp. 382. Alidoſium cardinalem interficit. 415. Obtinet a Julio II. Piſauri principatum. 436. 471.
Figariolum: a Venetis capitur. 439.
Fiiſcus (*Obiectus*) 43. Navem a Ferdinando Aragonio accipit. 50. Ad Carolum VIII. tranſit. 55.
Fluviorum in Gallia ciſalpina ingens exundatio. 38.
Foederum leges: cujus linguae verbis conſcriptae, a Turcis ratae habentur. 138.
Foedus: inter Alexandrum VI. Venetos, Mediolanenſium & Ferrarienſium duces. 32. Inter Carolum VIII. & Hiſpaniae reges. 40. Multorum principum in Carolum VIII. 52. & *ſeqq.* Inter Venetos & Ferdinandum, Neapolis regem. 85. Inter Pontificem, Venetos, & Mediolanenſium ducem in Florentinos. 87. Inter Ludovicum XII. & Venetos in Ludovicum Sfortiam. 140. Venetorum cum Uladiſlao in Turcas. 182. Inter Maximilianum & Ludovicum XII. 230. Cameracenſe. 258. 259. Helvetiorum cum Venetis. 266. Julii II. Venetorumque cum Helvetiis. 372. Inter Julium, Hiſpaniae Britanniaeque reges, & Venetos. 425. 438. 461. Venetorum cum *Soldano* Aegyptio. 468. Julii II. cum Maximiliano. 469.
Foixus (*Gaſto*) *Monſeigneur de Foix*: Bononiam obſidione liberat. 453. Venetos ad Villamfrancam fundit. 454. Brixiam recipit. 455. Hiſpanos & pontificios ad Ravennam profligat. 459. Victor cadit. *ibid.*
Foſcarus (*Franciſcus*) Dux: qua aetate creatus procurator. 264.
Foſcarus (*Franciſcus*) ad Maximilianum orator. 103. Patavii praetor, & ad Julium II. orator. 441.
Foſcolus (*Andreas*) ad Ferrariae duces orator. 210. Apud Turcarum regem orator. 303.
Fracaſtorius (*Hieronymus*) 98.
S. Franciſci turris de caelo tacta. 23.
Francus (*Georgius*) ſcriba Senatus: ad Tarentinos mittitur. 96.

Fran-

Francus (*Nicolaus*) Tarviſinus epiſcopus : Pontificis ad Venetos legatus. 15.
Fregoſius (*Alexander*) Venetorum ſtipendia facit. 464.
Fregoſius (*Janus*) Venetorum ſtipendia facit. 355. Genuam proficiſcitur. 376. 377. Caſtellum-francum vi recipit. 434. Genuenſium Dux creatur. 464.
Fregoſius (*Octavianus*) 216. Franciſci-Mariae Urbinatis conſobrinus. 376.
Fregoſius (*Petrus*) Cardinalis 55.
Freſcus (*Zacharias*) Decemvirum ſcriba: Byzantium miſſus, ut pacem firmet cum Bajazete, reip. nomine. 214. Pacem firmat. 217.
Fuſcarenus (*Nicolaus*) copiarum legatus. 110. Franciſco Gonzagae legatus datur. 130. Cremonae praefectus. 148. Iterum copiarum legatus, Faventiam oppugnat. 223. Faventiam recipit. 224. *Conſiliarius*, & ad Julium II. orator. 233.

G

Gabrielius (*Angelus*) orationem habet in funere Cardinalis Zeni. 186.
Gallica lues. 98.
Gambara (*Jo. Franciſcus*) cur nomini Veneto infenſus. 387. Ejus obitus. 440. Ejus uxor Alda. 451.
Garzonius (*Marinus*) procurator. 199.
Georgius (*Alexander*) a Triultio cuſtodia dimittitur. 359.
Georgius (*Aloyſius*) navi una cum Turcicis pluribus fortiter pugnat. 118.
Georgius (*Hieronymus*) ad Ludovicum regem orator. 139.
Georgius (*Hieronymus*) biremem de ſuo inſtruit. 373.
Georgius (*Joannes*) ejus ſcelera & ſupplicium. 39.
Georgius (*Marcus*) ad Ludovicum XII. orator. 144.
Georgius (*Marinus*) Bergomatibus datur legatus. 269. A captivitate liberatur, & ejus laudes. 409. Legatus ad Cardonam, Neapolis proregem. 453.
Georgius (*Nicolaus*) rationibus publicis praeficitur. 125.
Germanorum liberae civitates Maximilianum ad pacem cum Venetis hortantur. 347.
Germanorum domus in Rivoalto incendium. 232. Et reſtitutio. 369.
Ghiſius (*Petrus*) Cluſae praetor: cum arce ab hoſte capitur. 242.
Giemes (*Sultanus*) Romam mittitur. 32. Ejus obitus. 50.
Glacies mira in Venetis aeſtuariis. 25.
Gonzaga (*Franciſcus*) Venetorum ſtipendia facit. 22. Augetur illi ſtipendium. 57. Principum foederatorum imp. 58. 68. Imperium illi abrogatur. 116. Copiarum Ludovici Sfortiae imp. 123. Ejus levitas. 130. Aſulam fruſtra adoritur. 275. Venetorum captivus. 321. A Venetis legitur copiarum imp. 366. 392. E cuſtodia educitur. 377. Augetur illi a Senatu ſtipendium, & pontificii etiam exercitus imp. creatur. 396.
Gonzaga (*Rodulphus*) Venetorum ſtipendia facit. 57. Ad Tarum pugnat. 62. 63. In acie cadit. 63.
Goritia: ſe Venetis dedit. 247.
Gradiſca: Germanis ſe dedit. 435. Fruſtra a Venetis oppugnatur. 447.
Gradonicus (*Aloyſius*) *Advocator communis*. 299. Utini praetor. 435.
Gradonicus (*Joannes*) copiarum ductor: pugnans cadit. 125. 126.
Gradonicus (*Jo. Paullus*) quaeſtor exercitus, Graecorumque equitum praefectus. 128. 129. Ejus res geſtae in Valle ſtagni 137. 138. Copiarum legatus, ad Cividale Carnicum vulneratur. 320. Portum-Naonem recipit. 321. Patavio tuendo praeficitur. 327. Legatus, Alphonſi copias profligat. 357. 358. Tarviſio legatus praeficitur. 423. Tarviſium munit. 427. Cypri *Locumtenens* renunciatur. 442. Tranſit in Carnos. 443. Cremonſe recipit. 445. Gradiſcam fruſtra oppugnat. 447. Venetias redit. 450.
Gradonicus (*Petrus*) Monſilicis praetor: cum oppido capitur. 324. 325. A captivitate eximitur. 356.
Grimanus (*Antonius*) claſſis praefectus eligitur. 43. Scardona & Cliſſa illi ſe dedunt. *ibid.* Ejus in Neapolitano regno res geſtae. 77. & *ſeqq.* Aeger Corcyram redit. 80. Ad Maximilianum orator. 103. Iterum praefectus claſſis in Turcas. 151. Ejus in patriam liberalitas. *ibid.* In Turcas parum feliciter pugnat. 155. 158. Imperium illi abrogatur. 159. Cephallenem fruſtra aggreditur. 162. Rei male geſtae damnatur. 163. Ab exſilio revocatur. 299. *Sapiens conſilii* legitur. 300. Procuratoria illi dignitas reſtituitur. 404.
Grimanus (*Dominicus*) ad Federicum imp. orator. 22. Cardinalis, ejuſque in patrem pietas. 162. Patriae apud Julium II. patrocinatur. 285. Senatum monet, ut nova ad Julium II. legatio mittatur. 294. Ejus precibus Antonius pater ab exſilio revocatur. 299.
Grimanus (*Joannes*) a Triultio libertati reſtituitur. 302.
Grittus (*Andreas*) Byzantii mercaturam exercet. 138. Ejus ad Zancanium admonitio. 139. Quibus de cauſſis Byzantii ſit in vincula conjectus. 153. Liber Venetias redit. 210. Ab Admete *Baſſa* literas ad Senatum de-

Digitized by Google

deſert . 211. Ad Bajazetem orator . 218. Venetias cum pacis conditionibus redit . 224. Ad Julium II. orator. 233. Copiarum legatus io Rhetis. 241. Rem ſtrenue gerit. *ibid.* Triultium per reip. fines comitatur . 253. Procurator. 266. Patavium recipit . 313. Facinum ſervat. 315. Patavium adverſus Maximilianum propugnat. 326. *& ſeqq.* Veronenſem oppugnationem improbat. 342. Copiarum ſummum imperium reſpuit. 366. 367. Vicetiam Vicetinique agri muoicipia recipit . 386. De eo copiarum Imperatore eligeodo iterum in Senatu agitur. 420. Aeger ad urbem ſe conſert. 433. Legatus iterum creatur. 439. Brixiaoi ire jubetur. 449. Fruſtra Brixiam tentat occupare. 450. Brixiam occupat. 451. Brixiam ſtreoue tuetur. 454. 455. Ab hoſte capitur. 455.

Grittus (*Dominicus*) Goritienſi arci praeficitur . 250.

Guidotius (*Vincentius*) Senatus ſcriba : ad Pannooem legatus . 319. Item ad Cardinalem Papienſem. 385. Item ad Cardinalem Strigonienſem . 446.

Guidus-Ubaldus , Urbini dux : io exercitu Alphooſi Aragonii. 44. Venetorum ſtipendia facit . 57. Ferdinando Aragonio opitulatum mittitur. 92. Borgiae fraude Urbino pellitur. 213. Urbinum recipit. 214. Iterumque illud amittit. 216. Arque iterum illud recipit. 219. In reip. fidem recipitur , ejuſque ſtipeodia facit . *ibid.* Caſtella plura in agris Ariminenſe & Caeſenate occupata , reip. tradit. 221. Dat operam , ut Ariminum reip. dedatur . *ibid.* Franciſcum-Mariam ſucceſſorem ſibi adoptat. 229.

H

Helvetii : ſoedus cum Venetis percutiunt . 266. Item cum Julio II. & Venetis . 372.

Heoricus, rex Britanniae: ſoederatos principes ad pacem cum Venetis hortatur. 347. Ejus dictum urbi Venetae perhonorificum. *ibid.* Foedus cum Julio II. Ferdinando, & Venetis in Gallos Init. 425. 438.

Hercules, Ferrariae dux: ejus obitus. 232.

Hiſpanorum militum aſtus, ut agnoſcerent, qni Veroneoſium eſſent animo in remp. aoiico. 356.

Horologium in Marciano foro poſitum. 85.

I

Incendium: Germanorum domus. 232. Navalis Veneti. 263.

Indutiae : Federici imp. cum Matthia Pannone. 22. Venetorum cum Maximiliano. 438. 458.

Innocentii VIII. obitus. 32.

Iſabellae, Hiſpaniarum reginae obitus. 232.

Julius II. Pontiſex creatur. 220. Flaminiam a Venetis repetit. 222. 224. 226. 230. 233. 261. Ejus in Veoetos interdictum . 273. Flaminiam a Venetis recipit. 291. Ad ſacra Venetos oratores admittit. 318. Interdictum in Venetos abrogat. 358. Ejus cum Venetis & Helvetiis foedus. 372. Alphonſo bellum inſert. 380. 383. Ejus interdictum in Galliae regem . 401. Ad exercitum ſe conſert , & Mirandulam oppugnat . 405. Mirandula potitur. 406. Ravennam ſe conſert . 408. Ejus in Bononienſes loterdictum . 416. Iis , qui Piſanum concilium coegerant , cardinalatum abrogat . 444. Concilium Lateranenſe celebrat. 462. Bonooiam recipit. 463. Studet mutare Florentinae reip. ſtatum. 466. Foedus cum Maximiliano percutit. 469. Venetis iterum ſacris Interdicit. 470. Piſauri principatum Franciſco-Mariae oepoti tradit . 431. 471. Moritur . *ibid.*

Juſtinianus (*Antonius*) Romae orator : Reip. opem Cardinalibus polliretur , ad novum Pont. eligendum. 219. Julio pontificatum gratulatur. 222. Venetias redit. 233. Ad Maximilianum orator. 285. 421. Revocatur. 291. 427. 428. *Sapiens continentis*. 441. Legatus Brixiae praeficitur . 452. Fit captivus . 455. A captivitate rediens , legitur *Sapiens continentis*. 468.

Juſtinianus (*Benedictus*) ad Ludovicum regem orator. 248.

Juſtinianus (*Marinus*) *advocator communis* . 299.

Juſtinianus (*Sebaſtianus*) Brixiae praetor : propter Integritatem ſuam a captivitate eximitur . 290. Delmatis primum , deinde Iſtris legatus datur. 432.

L

Landus (*Petrus*) Faveotiae praefectus . 257. In Flaminia legatus . 266. Pootificios fioes Invadit . 269. Curcenſi epiſcopo legatus mittitur. 463.

Laſcaris (*Joannes*) Galliae regis ad remp. orator, ot haec novum ſoedus cum rege percutiat. 218. Orator iterum ad remp. ſignificat foedus a ſuo rege cum Caeſare ictum . 230. Redit in Galliam. 262.

Lauretanus (*Aloyſius*) Monopolis praefectus, rogatur a Tarentiois, ut in reip. fidem eos recipiat. 96. Navium octo praefectus, Megaram capit & diruit. 186. 187. Multas in Aegeo iofert Torcis clades. 187.

Lauretanus (*Andreas*) cum duabus navibus, Petrum Caotabrum piratam fundit, naveſque illius iocendit. 119. 120. Corcyrae

prae-

Digitized by Google

praefectus. 152. Ad Antonium Grimannum imp. ſe confert. 155. In Turcas fortiter pugnans cadit. 156.

Lauretanus (*Antonius*) ad Carolum VIII. orator. 47. Ad Ludovicum XII. orator. 139.

Lauretanus (*Antonius*) Andreae frater, rei ſalariae quattuorvir. 162.

Lauretanus (*Laurentius*) ejus in Senatu ſententia immitior. 305.

LAURETANUS (*Leonardus*) Dux creatur. 199. Legem fert, ut magiſtratus omnes mediam ſtipendiorum partem reip. remittant. 202. Ejus concio pro eadem lege. 204. Ejuſdem concio, qua a Patavina expeditione Patres deterret. 307. Duos mittit filios ad Patavium propugnandum. 327. Ejus in comitiis concio hortatoria ad caritatem in patriam. 428. Decem auri libras reip. mutuas dat. 426. 453.

Lauretanus (*Marcus*) Cremonenſis arcis praefectus: cum arce a Gallis capitur. 301.

Lauretanus (*Matthaeus*) filiam Naxio principi deſpondet. 175.

Lauretanus (*Zacharias*) claſſis in Benaco praefectus. 269. Incendit claſſem, hoſtique ſe ſubripit. 292.

Lauretum: eo incenſo, cives Clodiam transferuntur. 359.

Legius (*Donatus*) Cividali Carnico praeficitur. 242.

Lemniacum: ſe Venetis dedit. 318. Eximitur a Veronenſium ditione. *ibid.* A Venetis praeſidio munitur. 336. A Gallis expugnatur. 371. Ab iiſdem Maximiliano traditur. 464.

Leo X. pont. max. creatur. 471.

Leo (*Franciſcus*) primus Cephallenae inſulae *proviſor*. 178.

Leo (*Hieronymus*) ad Federicum imp. orator. 22. Item ad Ludovicum Sfortiam. 89.

Leonorae, Ferrariae ducis, Venetias adventus. 33.

Leucadia: a Venetis oppugnatur. 212. Et expugnatur. 213. Turcis reſtituitur. 217.

Lex: ſumptuaria. 15. In aleatores. *ibid.* De tollendis tabernarum pluteis in vias nimis prominentibus. 16. De navibus onerariis, & mercibus per eas ad urbem devehendis. 21. De ſuffragiis. 21. 29. De quadragintavirali novo conſilio. 28. In fures domeſticos. 25. De alendis publica pecunia civibus pauperioribus. 30. *& ſeqq.* De poſſeſſoribus bonae fidei 89. De juvandis pecunia publica quibuſdam civibus, quorum aedes conflagraverant, vel quorum naves naufragium fecerant. 107. De augendis rerum vectigalibus. 152. Uti magiſtratus omnes mediam unius anni ſtipendiorum partem reip. remittant. *ibid.* Lex eadem prorogatur in alium annum. 202. *& ſeqq.* Uti a magiſtratibus ſex menſium ſtipendia reip. remittantur. 268. Atque in ſex alios menſes prorogatur. 367. De civibus e plebe qui publicis muneribus funguntur. 359. De vectigalibus ſolvendis ab iis qui fundos & agros in continente poſſident. 182. In eos qui ſacerdotia pretio obtinent. 217. Ne civibus liceat, principum extraneorum opera quidpiam a rep. imperrare. 236. De militum delectu ex agricolis. 238. De ambitu. 255. 397. De pecunia mutuo reip. a civibus eroganda. 360. In eos qui tributa negligentius exſolverent. 272. 299. 424. 434. 436. Frumentaria. 289. 423. 443. Ne cui liceat aedificare, vel ſerere arbores ad mille & quingentos paſſus quoquoverſum a moenibus Patavinis. 334. De conferendo a civibus in publicum auro argentoque caelato. 365. De iis legendis, qui ſint in Principis *collegio*. 389. De augendo equitibus ſtipendio. 426. De Patavinorum praefectorum creandorum ratione. 457.

Lex de Sacerdotum propinquis a Senatu amovendis antiquatur. 361.

Limen: ejus deſcriptio. 323. A Maximiliano ejus arx occupatur. 324.

Lipomanus (*Marcus*) apud Ludovicum Sfortiam orator. 121.

Longena (*Petrus*) in Venetorum partes cum equitum turma tranſit. 402. Ad Bergomatium praeſidium mittitur. 453.

Lucemburgius (*Ludovicus*) Veneta civitate & comitiorum jure donatur. 148.

Ludovicus, Genabenſium princeps: Novariam occupat. 57. Novariae a foederatorum copiis obſidetur. 69. Novariam dedit. 70.

Ludovicus: Galliae rex, XII. nomine ſalutatur. 122. Foedus cum Venetis percutit. 140. Bellum in Sfortiam decernit. 144. Ejus copiae Mediolanenſem ducatum invadunt. 145. Ipſe Mediolanum ingreditur. 148. Coram principum multorum legatis pronunciat, Federico Neapolitano inferre ſe bellum velle. 149. Genua potitur. *ibid.* Eamdem iterum recipit. 237. Queritur cum Veneto legato de induciis a rep. cum Maximiliano factis. 253. Maximilianum in remp. inſtigat. 257. Ejus cum Ferdinando Hiſpaniae rege congreſſus ad Savonem. 237. Foederi Cameracenſi totius prope Europae principes cogit ſubſcribere. 258. Ejus cum Veneto legato ſimulatio. 259. Oratorem Venetum a ſe dimittit, ſuumque Venetiis revocat. 262. Venetis bellum indicit. 267. Ejus copiae. 275. Conſpecto Veneto exercitu, varia ejus conſilia. 276. 277. Abduam trajicit. 277. Venetos ad Abduam profligat. 282. Caravagium capit. 287. Brixia potitur. 290. Piſcheriam expugnat. 292. Cremonam ſe confert. 301. Mediolanum redit. 302. Minis & maledictis a Julio II.

abſterretur, ne Alphonſo auxilietur. 384. Piſanum concilium ſovet. 417.

M

Malateſta (*Carolus* & *Pandulphus*) Ariminum reip. tradunt, ipſi civitate Veneta comitiorumque jure, praeter alia multa, donantur. 223. (*Carolus*) ad Cadurem pugnans cadit. 244. (*Pandulphus*) ad Maximilianum deficit. 297. 298. Citadellam occupat. 424.

Malvetius (*Lucius*) Sſortiae legatus in foederatorum caſtris, negligit ſuis opem ferre. 99. Pontem ſacci Florentinis eripit. *ibid.* Venetorum ſtipendia facit. 238. Franciſcum Gonzagam capit. 321. Pitilianus moriens exercitum ipſi, fidemque in remp. commendat. 355. Venetarum copiarum imperator declaratur. 381. Ejus mira in gerendis rebus tarditas. 393. 419. Imperio ſe abdicat. 420. Priſtinae dignitati reſtitutus, moritur. 425.

Manentius (*Aloyſius*) Xvirum ſcriba: ad Bajazetem legatus mittitur. 166. Ejus in urbem reditio. 167. Ad Caeſarem Borgiam legatus. 182.

Manfredus (*Galeotus*) ejus caedes. 16.

Manfredus (*Hector*) a Senatu in fidem recipitur. 84. Sui ſuorumque juris jubetur eſſe. 107. 108. In priſtinum gratiae locum a Senatu reſtituitur. 128. Caeſari Borgiae ſe dedit, & necatur. 185.

Manfronius (*Paullus*) equitum ducentorum praefectus. 58.

Marcellus (*Aloyſius*) trium navium onerariarum praefectus. 139. Illo conſpecto abeunt hoſtes. 154. Turcicam navim captam direptamque incendit. 156. 157.

Marcellus (*Hieronymus*) copiarum legatus in bello Rhetico. 4. Suadet, ut in Germaniae fines bellum transferatur. 10. Ad Bajazetem orator, quare jubeatur Byzantio diſcedere. 27.

Marcellus (*Marcus*) Monſilicenſium praetor. 369.

Marcellus (*Petrus*) copiarum in bello Piſano legatus. 126. Iterum legatus in bello adverſus Ludovicum Sſortiam. 164. In Carnos jubetur proficiſci. 167. Cretenſium praetor. 254. Copiarum legatus, Vicetia potitur. 337. *& ſeqq.* Veronenſem oppugnationem improbat. 241. Legatio illi abrogatur. 368.

Marcellus (*Valerius*) Rhodigii praetor. 444.

Marciana turris de caelo tacta. 23.

Marcus, Sedunorum epiſcopus, cardinalis: ejus Venetias adventus. 421. Romam petit. *ibid.* Inde Venetias redit. 458. Illi abeunti dona a Senatu data. 461. Helvetiorum ductor, Cremonam occupat. 46. Tum Mediolanenſem ducatum fere totum. 463. Ejus in Venetos malus animus, & ingratus. 462. 463. 464.

Mariae miraculorum aedes & coenobium. 23.

Maripetrus (*Aloyſius*) ad Julium orator. 294.

Maripetrus (*Auguſtinus*) ſinus Hadriaci praefectus. 152.

Maripetrus (*Dominicus*) claſſis praefectus. 105. Florentinorum navim capit. 106. Copiarum legatus, Ariminum recipit. 223.

Maripetrus (*Joannes*) triremis praefectus, illato Metonenſibus obſeſſis praeſidio, ibi pugnans cadit. 171. 172. In ejus fratres reip. liberalitas. 180.

Maripetrus (*Sebaſtianus*) Cremonae quaeſtor, Gallorum captivus. 301.

Martinengii (*Victor*, & *Joannes-Maria*) Veneta civitate, & comitiorum jure donati. 148. 149.

Maurocenus (*Dominicus*) cognomento *Sapiens*, Procurator: Patribus diſſuadet, ne bellum in Germaniae fines Maximiliano inferant. 245. Ejus obitus. 264.

Maurocenus (*Federicus*) Feltriae praetor. 297.

Maurocenus (*Hieronymus*) navis bellicae praefectus: ejus obitus. 184.

Maurocenus (*Juſtinianus*) D. equitum Graecorum praefectus: Piſas mittitur. 100. Gradiſcas legatus mittitur. 241. 242. Goritiae praeficitur. 250. Epirotarum equitum in bello Cameracenſi praefectus. 264. A Gallis cum filio capitur. 267. Libertati reſtituitur. 356.

Maurocenus (*Marcus-Antonius*) ad Maximilianum imp. orator. 104. Ejus virium ſpecimen. *ibid.* In bello Mediolanenſi copiarum legatus. 145. Procurator; moritur. 266.

Maurocenus (*Marinus*) *Advocator communis*. 315.

Maurocenus (*Petrus*) *Sapiens Ordinum*: imperii inſignia ad Malvetium deſert. 381.

Maurus (*Chriſtophorus*) Faventiae praeficitur. 163. Copiarum legatus. 164. *Sapiens continentis*, copiarum legatus in Flaminiam mittitur. 219. Poſt cladem ad Abduam, legatus copiarum legitur. 286. Verba caritatem ipſius in patriam teſtantia. *ibid.* Patavium adverſus Maximilianum tuetur. 327. *& ſeqq.* Legatus iterum Patavio praeficitur. 413.

Maurus (*Damianus*) in ejus mortui filias Senatus liberalitas. 28.

Maurus (*Daniel*) Ateſtinorum praetor, a Germanis capitur. 325.

Maurus (*Gabriel*) *Sapiens ordinum*, ad Conſalvum cum muneribus mittitur. 179. Ad Ferrariae duces orator. 210.

Maurus (*Joannes*) claſſis Padanae praefe-

ctus

ctus. 395. Paullo Capello legato ſe conjungit. 398. Iterum Pſdum ingredi jubetur. 407.
Maurus (*Sebaſtianus*) Padanae claſſis praefectus. 269. In tutum, juſſu Patrum, ſe recipit. 292.
Maximilianus imp. Remp. per legatos in Carolum VIII. inſtigat. 53. Cur Carolo inimicus. *ibid.* Foederatorum copiis in bello Piſano cum imperio praeficitur. 103. Piſanis auxiliatur. 104. & *ſeqq.* In Germaniam redit. 107. Cum Venetis bellum gerit. 240. & *ſeqq.* Inducias facit. 252. Agit, per legatum, de pace quoque facienda. 255. A Ludovico in Venetos inſtigatur. 257. Cameracenſi foederi ſubſcribit. 259. Bellum reip. infert. 286. Recipit a Venetis oppida bello ſuperiore amiſſa. 293. Dedunt ſe illi Verona, Vicetia, Patavium. 294. Item Baſſianum, Scala, & Feltria. 297. Reſpuit cum Ludovico rege congreſſum. 301. Recipit Caſtellum-novum in Querio, Feltriam, & Caſtellum-francum. 303. Caſtellum-novum & Feltriam recuperat. 321. Ad Patavinam oppugnationem ſe comparat. 323. Ateſte & Monſilice capit. 324. Patavium obſidet. 325. & *ſeqq.* Patavinam obſidionem ſolvit. 334. Tridentum ſe confert. 336. Cum Julio foedus ferit. 469.
Medicei: patria pelluntur. 46. Reſtituuntur ab exſilio. 467. Civitate Veneta & comitiorum jure donantur. 469.
Medices (*Joannes*) cardinalis: Florentia ejicitur. 46. Legatus pontificius in foederatorum caſtris. 439. In pugna Ravennate Gallorum captivus. 459. Mediolani detinetur in cuſtodia. 462. Aufugit e cuſtodia. 464. Revocatur ab exſilio. 467. Legatus pontificius Bononiam ſe confert. 470. Pontifex max. creatus, Leonem X. ſe dicit. 471.
Medices (*Julianus*) Florentiae regimini praeficitur. 470.
Medices (*Laurentinus*) ejus cum Petro Medice ſimultates. 45.
Medices (*Laurentinus*) ejus obitus. 32.
Medices (*Petrus*) Ad Carolum VIII. pro Florentinis orator. 46. Florentia cum fratribus ejicitur. *ibid.*
Mediolanum: Ludovico regi ſe dedit. 146. 147. A Sfortia recipitur. 164. 165. In Helvetiorum poteſtatem venit. 463. Maximilianum Sfortiam recipit. 471.
Melzius (*Centinus*) Suavii capitur a Venetis. 437. Ejus obitus. 438.
Memmius (*Franciſcus*) a captivitate liberatur. 356.
Memmius (*Paullus*) Trevii praetor, cum oppido a Gallis capitur. 267.
Methone: a Turcis oppugnatur. 169. Et expugnatur. 172.
Michaelius (*Aloyſius*) Methone, illato ſtrenue auxilio, pugnans cadit. 171. 172. In ejus liberos Senatus liberalitas. 186.
Michaelius (*Federicus*) Scalae praefectus. 297.
Michaelius (*Joannes*) cardinalis: ejus obitus. 217.
Michaelius (*Ludovicus*) Caravagii arcis praefectus: fortiter illam a Gallis tuetur. 287. Cum arce ab hoſte capitur. *ibid.* In ejus liberos Veneti Senatus liberalitas. 402.
Michaelius (*Nicolaus*) ad Ludovicum XII. orator. 139. 148. *Advocator communis* Antonium Grimanum in majoribus comitiis accuſat. 163. Procurator creatur. *ibid.*
Minius (*Joannes-Antonius*) ejus concio ſeditioſa. 202. & *ſeqq.* A Decemviris exſilio damnatur. 209.
Minotus (*Bernardinus*) 88.
Mirandula: Julio II. ſe dedit. 406. Traditur Jo. Franciſco Pico. *ibid.*
Mocenicus (*Aloyſius*) *Sapiens continentis*, ad Maximilianum orator. 305. Legatus Tarviſio praeficitur. 329. Legatus in alpibus, ad Maximilianum orator. 347. Re infecta redit. 349. Legatus Beluno potitur, & vitatem a direptione ſervat. 386.
Mocenicus (*Leonardus*) ad Julium orator. 232. 294. Ad Helvetios legatus. 461.
Molinus (*Aloyſius*) *Sapiens continentis*, de Patavina expeditione ad Senatum refert. 307. Ejus oratio. 308.
Molinus (*Petrus*) 107.
Monſilice: a Maximiliano capitur. 324. Stratagemmate a Venetis recipitur. 343. Iterum capitur a Gallis. 379. Et incenditur. 380.
Montonius (*Bernardinus*) ad Tarum fortiter pugnat 64. Augetur illi a Senatu cum equitum numero & ſtipendium 68.
Mugia: ſtrenue adverſus Germanos propugnatur. 439.
Mula: *vide* Amulius.
Muſtius (Bartholomaeus) cum 30. armatis hominibus, ſua impenſa, ad Patavium tuendum proficiſcitur. 424. Senator creatus, a Lauretano principe in comitiis laudatur. 428. Tarviſio muniendo praeficitur. 457.

N

Naldius (*Dionyſius*) ejus obitus. 379.
Naldius (*Vincentius*) Venetorum ſtipendia facit. 123. Accipit a Senatu milites, qui fratris fuerant. 379. Faventiam praeſidio munit. 460.
Nanius (*Paullus*) quaeſtor exercitus. 265.
Navalis urbani incendium. 263.
Navigatio in Arabiam & Indias per oceanum. 189. 196.

Digitized by Google

Nanpactus: a Turcis occupatur. 159.
Nauplia: fruſtra a Turcis oppugnatur. 173.
Naugerius (*Andreas*) moriens ſua ſcripta comburi jubet. 1. Orationem habet in funere Catharinae Cypri reginae. 376.
Naugerius (*Michael*) triumvir proventibus reip. procurandis declaratur. 381.
Naugerius (*Sebaſtianus*) praetor Monſilicis, in oppidi direptione interficitur. 380.
Norimbergenſes: a Venetis leges petunt ad inſtituendam ſuam remp. 234.
Novaria: a Ludovico, Genabenſium principe, occupatur. 69. Redditur Sfortiae, 70. A Sfortia fruſtra oppugnatur. 165.

O

Ordelafius (*Antonius*) a Senatu mittitur in Catharinam Fori-livii & Fori-cornelii dominam. 124.
Orius (*Laurentius*) *Sapiens ordinum*, imperii inſignia ad Malvetium defert. 381.
Orius (*Petrus*) legatus in Carnos mittitur. 167. Navium praefectus, Cephallenae moenia ſcandit primus. 178. Strenue Turcarum naves in Loo flumine aggreditur. 183. Ab hoſte capitur. 184.
Oſopium, Saornianorum caſtellum. 436.

P

Paris, Auximi epiſcopus: ad Venetos & Sigiſmundum legatus pontificius. 54.
Paſchalicus (*Coſmas*) claſſis legatus. 17.
Paſchalicus (*Franciſcus*) equitum Epirotarum praefectus, Raſpum capit. 336.
Paſchalicus (*Nicolaus*) praeficitur iis, qui urbis praeſidio erant. 314.
Paſchalicus (*Petrus*) Pariſiis dat operam ſtudiis. 69. Ad Pannonem orator. 328. Ad Genuenſes orator. 469.
Paſchalicus (*Vincentius*) Navis praefectus a Turcis capitur. 184.
Patavinorum praefectorum electio. 457.
Patavium: ejus civitatis in remp. fides. 287. Maximiliano ſe dedit. 294. A Venetis recipitur. 313. A Maximiliano obſidetur. 323. & *ſeqq.* Solvitur ejus obſidio. 333. Iterum a Venetis munitur. 367. 423.
Pax inter Venetos & Sigiſmundum Auſtriacum. 15. Inter Carolum VIII. & foederatos principes. 70. Inter Venetos & Bajazetem. 217. Inter Julium & Venetos. 350.
Peregrinus (*Benedictus*) Veronam Venetis tradere molitur. 361. Senatus in ipſum liberalitas. *ibid.*
Peſtis Venetiis ſaeviens. 24.
Philippi I. Hiſpaniae regis obitus. 236.
Piſae ignivomae in Rovereti oppugnatione a Germanis adhibitae. 4.
Piſani: ultro ſe Venetis dedunt. 80. 87. Piſanum bellum. 88. & *ſeqq.* Piſani Florentinis ſubjiciuntur. 145.
Piſanus (*Georgius*) ad Ferdinandum, Hiſpaniae regem orator. 236. Ad Julium orator, ejuſque moroſum ingenium. 261. Ejus reſponſum Julio petenti, ut reſp. faciat aliquem e ſuis civibus Faventiae & Arimini principem, Pontificis romani ſtipendiarium. 262. Ejus in patriam reditus. 302.
Piſanus (*Hieronymus*) claſſis legatus, Pylon munit. 177.
Piſanus (*Lucas*) legatus in bello Rhetico. 8. Tridentinam aggreſſionem diſſuadet. 9. Conſiliarius, legem fert de quadragintavirali tertio conſilio inſtituendo. 28. In bello adverſus Carolum VIII. legatus copiarum. 58.
Piſanus (*Paullus*) ad Julium orator. 233. Patavii praetor, ad Ludovicum XII. orator. 237. Agit cum Raublerio de pace inter Maximilianum & Remp. 255. Iterum ad Julium orator. 294. Ejus obitus. 357.
Piſaurus (*Alexander*) Puliniano praeficitur. 79.
Piſaurus (*Benedictus*) claſſis imp. 171. Ejus in Graeciam adventus. 173. Et in Aegeo res geſtae. 174. & *ſeqq.* Cephallenem ſubjicit. 176. & *ſeqq.* Alia ejus praeclare geſta. 179. 184. 186. & *ſeqq.* Procurator deſignatur. 199. Leucadiam expugnat. 212. 213. Ejus obitus. 218.
Piſaurus (*Jacobus*) Paphi epiſcopus, pontificiae claſſis legatus. 185. Se cum Piſauro imp. conjungit. 212.
Piſaurus (*Nicolaus*) claſſis legatus, Turcicam navem opprimit. 138. Cremae praefectus, moritur. 467.
Piſaurus (*Petrus*) a Senatu ad Britanniae regem cum muneribus mittitur. 412.
Piſcheria: a Gallis capitur. 292. A Venetis recipitur. 462.
Pitilianus: vide Urſinus (*Nicolaus*)
Pius III. ejus pontificatus breviſſimus. 220.
Pius (*Albertus*) Maximiliani apud Julium orator. 452.
Pizamanus (*Aloyſius*) primus ad Tremezeni regis oppida magiſtratus mittitur. 21.
Polanus (*Jacobus*) Senator legitur. 162.
Polanus (*Joannes-Franciſcus*) longarum navium praefectus. 368. In Genuae aggreſſione fortiter pugnans cadit. 381.
Polanus (*Vincentius*) triremis praefectus, Turcica claſſe circumſcriptus, diu fortiter una ſua triremi dimicans, incolumis tandem evadit ad ſuos. 156.
Pompejus (*Hieronymus*) ejus in remp. fides, & reſp. in ipſum liberalitas. 322.
Pontes, qui Venetiis antea ex ligno, coepti ſunt eſſe ex lateribus & marmore. 16.
Portunaonenſes ſe Venetis dedunt. 321.
Portus (*Aloyſius*) equitum numerus illi augetur.

tur. 339. Strenue in Germanos pugnat. 403. 404. Strenue pugnana mirum accipit vulnus. 418.
Portus (*Leonardus*) ejus laudes, & in remp. caritas. 261.
Poſterla (*Hieronymus*) Venetorum captivus. 427.
Pratus (*Leonardus*) Apulus: ejus in remp. liberalitas. 269. 270. Viciſſim reip. in ipſum liberalitas. 355. In Gallos fortiter pugnans cadit. 410. In ejus fratris filium Senatus liberalitas. 416.
Pratus (*Marianus*) quingentorum militum tribunus. 416.
Priolus (*Franciſcus*) claſſis praefectus. 16.
Priolus (*Laurentius*) *Sapiens ordinum* ante juſtam aetatem lectus. 439.
Priolus (*Matthaeus*) cenſet in Senatu, multa hoſti poſt Abduanam cladem, cedenda, ut reliqua ſerventur. 296.
Priolus (*Nicolaus*) Rovereti praetor: oppido amiſſo, in arcem ſe recipit. 5. Arcem hoſtibus dedit. 6. Cremonenſis arcis praefectus. 165.
Procuratores aedis Marciae: ex ſenioribus tantum olim legebantur. 264.
Pugna: ad Tarum. 62. & *ſeqq.* Ad Abduam. 280. & *ſeqq.*
Purliliarum comes (*Tibertus*) ad Cividale fortiter pugnans cadit. 320.
Pylos: Turcis ſe dedit. 172. A Venetis recipitur. 175.

Q

Quadragintavirale tertium conſilium, quando primo creatum. 28.
Quirinus (*Angelus*) Corcyrenſis arcis praefectus. 268. Strenue tuetur unam ex Patavinis portis, in Patavii obſidione. 383.
Quirinus (*Hieronymus*) decemvir, Patavium mittitur ad ſedandum tumultum. 315. Bergomi praetor. 470.
Quirinus (*Lucas*) Corcyrae praefectus. 160.
Quirinus (*Vincentius*) ad Maximilianum orator. 239. A Maximiliano dimittitur. 240.

R

Rangonius (*Guidus*) ſtrenue pugnans capitur. 432. Hoſtem a quo captus fuerat, captivum ducit. 433. Equitum numerus illi augetur. *ibid.* Suavium capit eum magna hoſtium clade. 437. A Gallis ad Villam-francam pugnans capitur. 454. Equitibus gravis armaturae praeficitur. 461.
Rangonius (*Joannes-Franciſcus*) levioribus Venetorum equitibus praeficitur. 461.
Raſpum in Iſtris ab hoſte capitur. 335. A Venetis recipitur. 336.
Ravenna: pontificiis deditur. 286. A Gallis capitur & diripitur. 460. A pontificiis recipitur. 461.
Rhearius (*Hieronymus*) ejus caedes. 12.
Rhodigium: ab Alphonſo capitur. 292. Redit ad Venetos. 343. A Ferrarienſibus iterum occupatur. 367. A Venetis ad deditionem compellitur. 386. Ab Alphonſo recipitur. 394. Ad Venetos revertitur. 444. Denuo recipit illud Alphonſus. 466.
Rimundius (*Andreas*) Caſtelli-novi in Querio praefectus, turpiter ſe fugae mandat. 303.
Ripa (*Andreas*) 107. Piſcheriae arcis praefectus, cum arce captus arbori ſuſpenditur. 292.
Roſae Dominus (*Monſigneur de la Roſe*) Venetias captivus ducitur. 443.
Rothomagenſis cardinalis: vide Amboſius (*Georgius*)
Roveretum: a Germanis obſidetur. 4. Ejus deditio. 6. A Germanis incenſum, a Venetis recipitur. 8.
Rubeus (*Guidus-Maria*) per hoſtium cuneos elapſus, refert de iiſdem victoribus victoriam. 13. Ejus obitus, & funus. 24. Laudatur a Sabellico. *ibid.*
Rubeus (*Philippus*) pugnat minus feliciter in ſaltu Caſinate. 90.

S

Sabellicus (*Marcus-Antonius*) ubi decadibus finem imponat. 2. Guidum-Mariam Rubeum laudat. 24. Ejus obitus. 235.
Sabellus (*Troilus*) reip. militiam facit. 383. Militum numerus illi augetur. 392. A Senatu dimittitur. 444.
Sadoletus (*Jacobus*) Leonis X. ab epiſtolis. 471.
Sagredus (*Laurentius*) claſſis praefectus. 269.
Salomonius (*Aloyſius*) Cephallenae oppido praeficitur. 178.
Saornianus (*Antonius*) ejus in remp. perfidia. 435. 436. Ejus caedes. 462.
Saornianus (*Federicus*) nobilitati Venetae aſcribitur. 6.
Saornianus (*Hieronymus*) Forumjulium ſtrenue tuetur in bello Rhetico. 5. 6. Item in bello adverſus Maximilianum. 242. Premium ſeque dedere cogitur. 251. 252. Legatus ad Helvetios, quattuor ipſorum pagos foedere Venetis jungit. 266. Fruſtra cum Gradonico legato Cividale aggreditur. 320. Ob ejus praeclara in remp. merita in Senatu primus legitur. 329. Caſtellum-novum in Carnis capit. *ibid.* *Collateralis* perpetuus creatur. 335. Eo magiſtratu ſe abdicat, quo liberius reip. inſerviat. 354. Ejus adventu Germani perterriti, alpes remetiuntur. 374. Oſopium ſtrenue tuetur. 436. Senator iterum primus omnium legitur. *ibid.*

Saor-

Saornianus (*Jacobus*) militibus trecentis praeficitur. 6. Ad Caſtellum in Etruria magnam edit hoſtium cladem. 122.

Sareglus (*Brunorus*) ſtrenue pugnans capitur. 314.

Scala oppidum: a Venetis capitur. 344. 345.

Scardona: ſe Venetis dedit. 43.

Scloporum uſus ex Germania in Italiam traducitur. 24. Decemviri ſanciunt, ut in eorum uſu juventus, praeſertim agreſtis inſtituatur 25.

Selymus: per impietatem ad Turcarum regnum ſibi ſternit viam. 464.

Senatus Veneti liberalitas in eos qui bene de rep. meriti ſunt. 15. 68. 79. 94. 127. 179. 180. 229. 244. 322. 347. 402. 456. Ejus pium & generoſum reſponſum. 73. 113.

Severinas (*Antonius-Maria*) ejus cum Sonnebergio ſingulare certamen. 6. Servato patre, ab hoſte capitur. 8. Sexcentis equitibus praeficitur. 15.

Severinas (*Gaſpar*) ſexcentis equitibus a Senatu praeficitur. 15. Sfortiae copiarum praefectus. 88. Ipſius & fratrum bona, quae in Venetorum finibus, fiſco addicuntur. 166. Ad Gallorum regem tranſit 288. Citadellam occupat. 317. Vicetiae a Maximiliano praeficitur. 336. Fruſtra Vicetiam in Venetos propugnat. 337. Cur illi copiarum imperium a Venetis non delatum. 419. 420. Venetias ſe conferens, civium quorumdam Vicetinorum opibus juvatur. 450. Tranſit in Venetorum caſtra cum ſtipendio. 453.

Severinas (*Jo. Franciſcus*) Sfortianarum copiarum praefectus. 58. Foederatis ad Tarum non ſatis fidus. 65.

Severinas (*Robertus*) Venetarum copiarum imp. 5. Ab hoſte circumſeptus, aegre a filio ſervatur. 8. Statuit Tridentum aggredi *ibid.* Res ab illo geſtae in Rhetis. 11. *& ſeqq.* Ejus interitus. 13.

Sexviri rei ſalariae ad quattuor rediguntur. 381.

Sfortia (*Alexander*) ad Ferdinandum Aragonium transfugit. 44.

Sfortia (*Aſcanius*) Cardinalis; cur ab Alexandro pont. in cuſtodiam traditus. 47. Captivus in Galliam ducitur. 166.

Sfortia (*Catharina*) Forilivii & Foricornelii domina: milites pro Florentinis ſcribit. 123. Antonius Ordelafius illi ſe opponit. 124. Caeſaris Borgiae captiva. 163.

Sfortia (*Galeatius*) Mediolanenſium dux, ſub Ludovici tutela. 36. Alphonſi Aragonii filiae maritus. *ibid.* Ejus obitus. 45.

Sfortia (*Ludovicus*) quibus artibus Mediolanenſem ducatum invaſerit. 36. Cur Carolum VIII. in Neapolitanos reges inſtigarit. 37. *& ſeqq.* Ejus adventum in Italiam ſollicitat. 40. Venienti ad Aſtam occurrit. 45. Venenum Jo. Galeatio propinat. *ibid.* Mediolani ſe ducem dicit. *ibid.* Quae cauſſae illum adverſus Carolum incenderint. 53. Foedus percutit cum Pontifice, Caeſare, Hiſpaniae rege, Venetis, aliiſque principibus in Carolum. 53. 54. Genuam a Carolo conatur avertere. 55. Ejus in ſocios perfidia. 60. 65. Duo gallica ſigna a Genuenſibus capta Venetias mittit. 67. Novariam obſidet. 69. Pacem cum Carolo facit. 71. Ejus in Venetos perfidia. 71. Novariam recipit. 73. Auctor foederis in bello Piſano adverſus Florentinos. 87. A Maximiliano Mediolani dux appellatur. 89. Ejus de Maximiliano foederatorum copiis praeficiendo conſilium. 103. Lucenſibus inſidiatur. 120. Venetis copiis Piſas contendentibus negat per ſuos fines itineris facultatem. 121. Franciſcum Gonzagam ſuarum copiarum imperatorem facit. 123. Venetos a Piſanorum defenſione deterret. 124. Florentinis clam ſavet. 125. Foedus inter Ludovicum XII. & Venetos in Sfortiam. 140. Sfortia ſe ad bellum parat. 142. Mediolanenſem ducatum amittit. 145. *& ſeqq.* Ducatu amiſſo, fugam capit. 147. Legatos ad Bajazetem contra remp. mittit. 161. Mediolanenſem ducatum recipit. 164. Ad Novariam capitur. 165. In Galliam ductus moritur. 166.

Sfortia (*Maria*) Jo. Galeatii filia. 45.

Sfortia (*Maximilianus*) a Mediolanenſibus recipitur. 471.

Sigiſmundus Auſtriacus: bellum Venetis infert. 3. Cum iiſdem pacem facit. 15. Ejus pacis conditiones. 26.

Singulare certamen: Antonii-Mariae Severinatis cum Georgio Sonnebergio. 6. Andreae Civrani cum Chriſtophoro Friapane. 440.

Soares (*Laurentius*) Hiſpaniae regis ad Venetos orator. 51. Agit de foedere in Carolum VIII. ineundo. 52.

Soderinus (*Franciſcus*) Cardinalis: Julium II. in Venetos inſtigat. 222. 233.

Sonnebergius (*Georgius*) ejus cum Antonio-Maria Severinate ſingulare certamen. 6. Antonium-Mariam a ſe victum, cum muneribus liberum dimittit. 7.

Spinellus (*Carolus*) Cariati comes: Venetiis domicilium ſtatuit. 448.

Stella (*Jo. Petrus*) Senatus ſcriba: ad Maximilianum legatur. 261.

Suavium: a Venetis recipitur. 437.

Superantius (*Gabriel*) triremis praefectus: ad Leucadiam fortiter pugnans cadit. 213. 214.

Superantius (*Hieronymus*) adoleſcens in Senatu allectus. 214.

Surianus (*Andreas*) Legatus in Iſtria, ab hoſte funditur. 431.

Surianus (*Antonius*) ad Pannonem orator. 462.

Ta-

T

Tarentioi : dedere ſe Venetis decernunt . 96. Federico ſe regi deduont . 97.

Tarviſium : ejus civitatis io Veoetos fides. 297. A Veoctis munitur . 374. 423. 427. A Gallis & Germanis fruſtra oppugnatur . 440.

Tergeſtum : ſe Venetis dedit . 249.

Terraeoiotus Venetiis ingens . 409.

Theupola (*Junipera*) Jo. Sfortiae , Piſauri domino , nubit . 231. 380.

Theupolus (*Matthaeus*) Juniperam filiam Jo. Sfortiae , Piſauri domioo , deſpondet . 232.

Tremezeni rex foedus cum rep. facit . 21.

Tretium : ab Hiſpanis capitur & diripitur . 471.

Trevium : a *Venetis* expugnatur & diripitur . 274.

Triſſious (*Leonardus*) Maximiliani nomine Vicetiam & Patavium recipit . 294. Senatus ad illum legatio irrita . 306. Venetorum captivus . 315.

Triviſanus (*Andreas*) Utini *Locumtenens* ; *Sapions continentis* . 441. Utini *Locumtenens* 445.

Triviſanus (*Angelus*) claſſis praefectus in bello Cameracenſi . 265. Flumen capit & diripit . 335. Clodiam jubetur claſſem reducere . 336. Claſſem jubetur per Padum in Alphonſuot Ferrarienſem ducere . 341. Ejus rea geſtae io Alphonſi finibus . 344. Reouit claſſem reducere . 347. Claſſem amittit . 348. Rei male geſtae accuſatur . 349. 357. In exſilium mittitur . 357. Ab exſilio revocatur . 378.

Triviſanus (*Benedictus*) ad Ludovicum XII. orator . 144.

Triviſanus (*Dominicus*) ad Turcam orator . 27. Ad Carolum VIII. orator . 47. Hectori Maoſredo tutor a Senatu datur . 85. Inde revocatur 108. Ad Hiſpaniae regent orator . 115. Cremonae primus praetor . 148. Ad Ludovicum XII. orator . 200. Procurator , ad Julium II. orator . 233. Ad Ludovicum XII. orator . 237. Ad Julium II. orator . 294. Ad Aegyptium regent orator . 445. Reip. nomine foedus cum ipſo renovat . 468.

Triviſanus (*Melchior*) copiarum legatus in bello adverſus Carolum VIII. 58. Claſſis praefectus io bello Neapolitano . 91. Paulam recipit . *ibid.* Commeatum Piſas inducit . 111. Copiarum in bello Sfortiano legatus . 144. Claſſis imp. in Bajazetem . 160. Fruſtra Cephalleneoi aggredittur . 166. : ejus obitus . 169.

Triviſaous (*Nicolaus*) Procurator : ejus obitus . 404.

Triviſaous (*Paullus*) ad Federicum imp. orator . 22.

Triultius [*Jo. Jacobus*) ſub Alphonſo rege meret . 44. Primum Caroli VIII. aciem ducit . 59. Ab equitibus Graecis repellitur . *ibid.* Gallici exercitus praefectus , Mediolaneoſem ducatum invadit . 145. Et occupat . 145. *& ſeqq.* Eumdem recuperat , capto ad Novaram Ludovico duce . 165. *& ſeqq* Ejus ad Caroldium Mediolano abeuntem verba . 262. 263. Ludovicum XII. ab Abdua trajiciendo abſterret . 279. Tres Veoetos cives , in Galliae municipiia captos , Venetias liberos mittit . 359. Multa io Patavinis & Vicetinis fioibus oppida capit . 368.

Triumviri *Sanitatis* : quando coepti creari . 23.

Triumviri rei navalis : quaodo primum Senatorum ſuffragio allecti . 89.

Tronus (*Antonius*) *Conſiliarius* : legem fert de ratiooe ferendorum in comitiis ſuffragiorum . 29. Procurator : claſſis Padanae praefecturam reſpuit . 350. Rebus oavalibus praeficitur . 442.

Tronus (*Hieronymus*) Naupacti praefectus : ejus ſupplicium . 231.

Tronus (*Philippus*) procurator : ejus obitus . 199.

Troous (*Silveſter*) Pyli praefectus . 177.

Tuneti rex : reip. amicitiam petit . 234.

Turcae : eorum cooſternatio propter Caroli VIII. victorias . 51. Cujus linguae verbis ſcripta foedera ab illis rata habeaotur . 139. Ipſorum io Forumjulium irruptio . 160. *& ſeqq.*

V

Valerius (*Gaſpar*) ejus ſupplicium . 412.

Valerius (*Vincentius*) trecentorum cataphractorum equitum quaeſtor & legatus . 109. Montopolim capit . 135. Arci Ariminenſi praeficitur . 252. Tormentis bellicis in bello Cameracenſi praeficitur . 265. Ad Abduam cum tormentis ad exercitum ſe confert . 272. Fuſo ad Abduam exercitu , fugit . 281.

Varanus (*Julius-Caeſar*) Caoierioi princeps : copiarum Venetarum imp. in bello Rhetico . 4. Aeger Veronam ſe coofert . 8. Imperium illi abrogatur . 15.

Veodraoiious (*Fredericus*) Abbatiae praefectus : cum oppido a Ferrarienſibus captus . 343.

Vendraminus (*Nicolaus*) Portum-gruarium recipit . 442.

Venerius (*Andreas*) in caſtris Franciſci Gonzagae legatus . 67. Ad Julium orator . 233. In procuratoriae dignitatis petitiooe praeteritur , ejuſque laudea . 266.

Venerius (*Jacobus*) legatus Faventiam mittitur . 128. Decem navium praefectus . 168. Triremem unam Turcicam fortiter aggreditur . 170. Ravenoae praefectus . 220.

Venerius (*Joannes*) Cephalleoicae arcis praefectus . 179.

Venerius (*Marcus*) in expugnatione Monſilicenſi vulneratus , uſum prope oianuum amittit . 402.

Ve-

Verona: Maximiliano ſe dedit. 294. Fruſtra a Venetis tentatur. 342. 361. 393.

Vicetia: Maximiliano ſe tradit. 294. A Venetis oppugnatur. 337. Venetis ſe dedit. 338. Ejus civitatis in remp. liberalitas. 365. Gallis ſe dedit. 370. A Venetis recipitur. 386. Ab hoſte occupatur. 424. Ad remp. redit. 443.

Viturius (*Joannes*) Sacilis praetor, legatus in Carnis. 392. Germanos fundit. 403. 417. 418.

Uladislaus, Pannoniae rex: ejus foedus cum Venetis. 182. Turcas fundit. 200. 211. Annam Candalam uxorem ducit. 212. Renuit Cameracenſi foederi ſubſcribere. 319. Venetis bellum minatur. 382. Statuit a foedere cum Venetis non recedere. 416.

Urſinus (*Bartholomaeus*) Liviani dominus: hoſtilem militum turmam captivam facit. 129. Equitum Venetorum praefectus. 132. Ejus in Etruria res geſtae. 133. & *ſeqq.* Iterum equitum Venetorum praefectus. 232. Germanos ad Cadoras fundit. 243. Cadoras expugnat. 244. Omnium copiarum praefectura illi demandatur. *ibid.* Cremonſe & Goritiam capit. 247. Tergeſtinos ad deditionem compellit. 249. Aliae ejus res geſtae in Iſtris. 250. & *ſeqq.* Portu-Naonis, civitate Veneta, & commitiorum jure a Senatu donatur. 253. Suadet, ut Veneti Abduam tranſeant. 272. 273. Auctor conflictus ad Abduam. 279. 280. In acie vulneratur, capiturque. 281. Renuit Gallus quocumque illum pretio Venetis reddere. 298.

Urſinus (*Laurentius*) Cerae dominus: *Rienzo di Ceri*: Venetorum militiae aſcriptus 373. Militum numero augetur. 378. Militum omnium praefectus. 386. Agitur in Senatu de copiarum imperio illi deferendo. 419. Augetur illi equitum, & ſtipendiorum numerus. 465.

Urſinus (*Nicolaus*) Pitiliani dominus: in Aragoniorum caſtris. 44. Hoſtienſem arcem expugnat. 49. Gallorum captivus. 50. E cuſtodia ad Venetos transfugit. 64. Senatus in eum liberalitas. 66. Ad Novariam vulneratur. 70. Venetarum copiarum praefectus in bello Piſano. 109. Venetarum copiarum imp. 227. Venetias adveniens honorifice excipitur. 240. Diſſuadet pugnam ad Abduam. 279. Differtur in annum eidem copiarum imperium. 325. Suavinm recipit 341. Veronam fruſtra adoritur. 342. Montanianum recipit. *ibid.* Moriens copiarum praefectis fidem in remp. commendat. 355. Ejus obitus & funus. *ibid.*

Utinum: a Germanis occupatur. 435. A Venetis recipitur. 444.

Vulpius (*Thaddaeus*) equitum graviorum turmae a Senatu praeficitur. 270. Ejus virtus in tuenda Bononiae porta. 421. Augetur illi equitum numerus. 421. 433.

Z

Zancanius (*Andreas*) ad Tarentinos legatus. 97. Legatus copiarum legitur. 110. Ad Bajazetem orator. 138. Venetias refert foederis, cum Turca leges latinis literis deſcriptas. 139. Legatus in Carnis bello Turcico legitur. 152. In Carnis rem male gerit, 160. Rei male geſtae accuſatur. 161. Et damnatur. 162.

Zanes (*Aloyſius*) arci Tergeſtinae praeficitur. 250.

Zenus (*Jo. Baptiſta*) Cardinalis: ejus obitus & teſtamentum. 185. Et funera. 186.

Zenus (*Lucas*) copiarum legatus. 67.

Zenus (*Thomas*) copiarum legatus in bello Piſano. 121. Ejus in Etruria res geſtae 122. & *ſeqq.* Lege ſolvitur, quae magiſtratus prohibet iis demandari, qui fiſco pecuniam debent. 159. Navium triginta praefectus legitur in bello adverſus Bajazetem. 160. Fruſtra Cephallenem aggreditur. 166.

Digitized by Google

Digitized by Google

B.16.3.261
BNCF
Digitized by Google

-864